SLOVANSKÝ PŘEHLED

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR

ADOLF ČERNÝ

ROČNÍK II.

S 28 VYOBRAZENÍMI A 1 MAPKOU

V PRAZE 1900

KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

Na vydání tohoto ročníku přispěla Česká Akademie pro vědy, slovesnost a umění v Praze podporou 600 K.

Obsah.

Stati.

Z časopisů a knih.

*

Ze slovanské poesie.

(108 ukázky.)

Dopisy:

Rozhledy a zprávy.

Posudky a oznámení spisů.

Divadlo, hudba.

Umění výtvarná.

Vyobrazení.

Mapka:

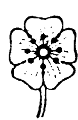
1899-1900

Sia. - 5. 22

ŘÍJEN

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II.
ČÍSLO 1.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR
ADOLF ČERNÝ

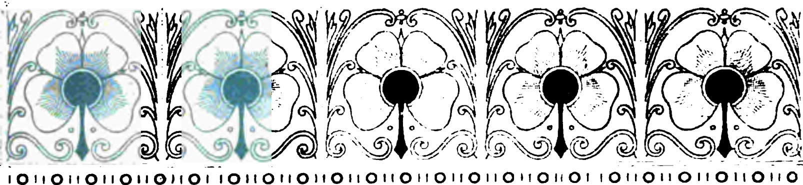
Administrace a expedice v knihtiskárně F. Šimáčkové v Praze, Jeruzalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září.

Předplatné (i s pošt. zásilkou) do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble). Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

V PRAZE 1899

KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

OBSAH.

(Pokračování na 3. straně obálky.)

Račte laskavě přečísti a uvážiti!

Na prahu II. ročníku Slovanského Přehledu

obracíme se znova k české veřejnosti, aby

nedala zaniknouti jedinému orgánu, věnovanému šíření myšlenky slovanské vzájemnosti,

založené na podrobném a pravdivém poznání života, poměrů a kulturních i národních snažení všech kmenů slovanských. ***Právě nynější těžká doba nutí nás Slovany k těsnějšímu semknutí svých řad,*** i jest nyní více než kdykoli jindy zapotřebí, abychom se navzájem poznávali — poněvadž bez pravého poznání není důvěry, a bez důvěry nemůže býti opravdového, hlubokého přilnutí, po jakém toužili všichni nositelé myšlenky slovanské.

Bylo by hanbou pro nás, od nichž přec myšlenka slovanské vzájemnosti vyšla, kdybychom právě v této důležité chvíli dali zaniknouti jedinému orgánu, myšlence té zasvěcenému.

Že Slovanský Přehled úkol svůj svědomitě a zdárně plní, o tom prošel svorný hlas takřka veškerým tiskem domácím i slovanským; řadu posudků neobyčejně lichotivých otiskli jsme na obálkách I. ročníku, a musili bychom naplniti celý sešit ***Slovanského Přehledu,*** kdybychom chtěli pohromadě vytisknouti i všecky ostatní příznivé posudky o něm. Uvádíme zde jen dva hlasy, které svou závažností svědčí o tom, ***že Slovanský Přehled jde cestou pravou,*** a že by se mu mělo dostati v jeho zajisté nikoli lehké práci podpory nejhojnější a nejvydatnější.

Je to především spontanní projev

Poláka,

prof. **Maryana Zdziechowského,** jejž učinil veřejně *na krakovském sjezdě slovanských novinářů,* kdež v delší české řeči o Slovanském Přehledě a jeho redaktoru pronesl tato slova:

„Zvláštního povzbuzení dodává nám vědomí... že *Adolf Černý, oživen velkou ideou duševního svazku Slovanů na základě vzájemné úcty a spravedlnosti, vede v tom směru svůj Slovanský Přehled. Právě zde, na tomto sjezdě novinářů, sluší se uznati cenu i význam tohoto časopisu.* Setkávají se v něm zástupci všech Slovanů, pohlížející na sebe mnohdy nedůvěřivě, ba často přímo nepřátelsky. Ale šlechetný takt redaktora dovede spojiti všechny tyto lidi — a tak v malém *se uskutečňuje ve Slovanském Přehledě idea Mickiewiczova o národě českém jako smiřovateli sporů slovanských.*"

To jest zajisté uznání tak vzácné, jakého zřídka kdy dostává se časopisu hned po první jeho roční pouti.

A vedle něho klademe v celém znění

ruský hlas

o *Slovanském Přehledě,* posudek, uveřejněný v *Živé Starině,* vědeckém časopise, v odborném světě svrchované váženém, jehož redaktorem jest známý V. I. Lamanskij. V posledním (2.) sešitě tohoto orgánu „Imperatorskago russkago geografičeskago obščestva" na str. 271—272. čteme doslova:

„Slavnosti, pořádané českým národem v červnu minulého roku na památku sté ročnice narození F. Palackého, které vyvolaly v české populární i vědecké literatuře celou řadu publikací, přímo či nepřímo sloučených s jménem historiografa, obohatily český periodický tisk *časopisem, jejž uvítá každý upřímný přítel Slovanstva.* Míníme *Slovanský Přehled,* jenž od října minulého roku počal v Praze vycházeti pod redakcí známého Adolfa Černého.

Ačkoliv myšlenka, vydávati orgán Slovanstva jako jediného ethnografického celku jest stará jako slavistika sama,*) přece všecky pokusy v tom směru osudně končívaly nezdarem. Připomínáme jen osud českého „Slovanského Sborníku" (Jelínkova) nebo našeho Slavjanskago Obozrěnija (Budilovičova), které přes to, že měly program široký a že se v nich súčastnili mnozí zástupci slovanské vědy, velmi záhy po svém založení zanikly tísnivou lhostejností obecenstva. Ačkoli takový výsledek byl konečně zcela přirozený při krajním stupni politické i kulturní rozdrobenosti, v níž se nacházejí slovanské národnosti, přece vedl k velmi pessimistickým závěrům o možnosti literární v[illegible] mezi nimi.

---

*) Jak známo, již Dobrovský vydával v Praze sborníky Slav. Slovanku (1814), věnované slavistice v širokém smyslu slov[illegible]

Na štěstí takový závěr objevil se předčasným. Pražské slavnosti k uctění „Otce českého národa“, jimž účast zástupců všech, velkých i malých slovanských kmenů dodala všeslovanského rázu, ukázaly, že při všech různostech národně-politických a kulturních snažení slovanských národův mají tito národové i společné zájmy, na jejichž základě jest jakási duševní jednota možná. Ony ukázaly i cestu k takovému sjednocení — *nestranné poznání druh druha dle hesla Palackého: „Svoji k svému, a vždy dle pravdy.“*

Pan Černý stojí úplně na výši svého úkolu. Vědecky vzdělaný ethnograf, autor pozoruhodného badání o „Mythických bytostech lužických Srbů“, ***proniknutý nejlepšími tradicemi velikých apoštolů slovanského probuzení, dovede sloučiti ve svém časopise seriosnost vědeckého orgánu s mnohostranností a zajímavostí populárního listu.*** Vedle statí národopisných v úzkém smyslu slova, jako jsou na př. „Texty písní srbochorvatských pod vlivem nápěvů“ (L. Kuby), „Uherští Rusíni“ (Hnaťuka), „Italští Slovinci“ (Trinka), „Z Bosny“ (Třeštíka), čtenář zde najde i články rázu publicistického, jako „Slováci a koruna sv. Štěpána“ (Baudouina de Courtenay), i črty z dějin umění: „Nejnovější malířství polské (Lewandowského), i — v počtu zvlášť hojném — stati z historie literatury. V posledním oddíle setkáváme se netoliko s celou řadou literárních charakteristik rozličných koryfeů slovanské poesie: Puškina (Máchala), Mickiewicze (Vrchlického), Zmaje Jovanoviće (Hudce), jsou zde netoliko studie o jednotlivých otázkách historie slovanských literatur: „O rukopise Knih poutnictva“ (Wl. Mickiewicze), „Světová popularita Tolstého“ (Doroševiče), „U hrobu Julia Słowackého“ (Kvapila), „Dva slovanští básníci samoukové“, srovnávací charakteristika Kolcova a Chládka (Quisa), „K padesátému výročí smrti Bělinského“ (Štěpánka) — ale i důkladné přehledy nejdůležitějších zjevů slovanských literatur za minulý rok. V každém čísle nacházíme kromě toho ukázky ze slovanské poesie v českém překladě, kteréž dohromady tvoří malou slovanskou anthologii. Dodáme-li konečně, že stálým oddílem časopisu jsou dopisy ze všech hlavních kulturních středisk Slovanstva, kriticko-bibliografické úvahy o slovanských knihách i dosti podrobná kronika událostí ve slovanském světě, *úplně pochopíme jednomyslný ohlas, jejž v západním a jihoslovanském tisku vyvolal velkodušný podnik p. Černého.“*

Těmito dvěma vážnými hlasy vystižen jest celý program Slovanského Přehledu, i nepotřebujeme ho dále rozvinovati. Jest

ostatně týž, jak jsme si jej vytkli hned na počátku své pouti a jak jej vystihl prof. Zdziechowski: *pracovati pro myšlenku duševního svazku všech Slovanů na základě vzájemné úcty a spravedlnosti, a tedy na základě pravdivého vzájemného poznání.* Od tohoto programu neustoupíme, v jeho smyslu budeme pracovati i v budoucnosti — ovšem neučiní-li lhostejnost obecenstva další vydávání listu nemožným. Redakce i nakladatelstvo činí vše možné ke zdokonalení listu, o čemž nové svědectví vydává bohaté a krásně vypravené první číslo druhého ročníku — ale ovšem až do krajnosti by obětí přinášeti nemohly. I obracejí se ku všem přátelům myšlenky slovanské a ke všem lidem dobré vůle, aby působili k rozšíření Slovanského Přehledu a přispěli tak k jeho zachránění. Při neobyčejné své láci mohl a měl by Slovanský Přehled snadno proniknouti do všech vrstev našeho národa. Obracíme se zejména také ke svým krajanům, usídleným mezi bratry slovanskými, aby sami se na Slovanský Přehled předplatili a hleděli jej ve svém okolí rozšířiti, tak aby se stal skutečně orgánem všeslovanským, po čemž svorně volají přečetné hlasy v celém Slovanstvě.

Ač bude Slovanský Přehled letos bohatěji vypraven po stránce typografické i illustrační, přece zůstane předplatné jeho nezměněno, totiž: do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble) i s poštovní zásilkou. — Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

Objednávky přijímá a vyřizuje každé řádné knihkupectví jakož i

knihtiskárna F. ŠIMÁČEK, nakladatelé
v Praze, Jeruzalémská ulice č. 11.

Nákl. vlastním. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

L. NIEDERLE:

O kolébce národa slovanského.

Jeden ze základních kamenů budovy nejstarších dějin národa slovanského tvoří najisto stanovení původních sídel a střediska, z něhož se Slované rozšířili do svého bytu historického. Odpověď na otázku, kde toto prvotní sídlo a středisko bylo, jest svrchovaně důležita, neboť, jak zřejmo, změníme-li toto východisko, položíme-li kolébku do jedné nebo do druhé končiny, od prvé třebas dosti vzdálené, pak ovšem změníme v mnohém celý výsledný obraz prvotního rozvoje a rozchodu Slovanů. A tak, ačkoliv řešení této otázky daleko je té positivní jistoty, po níž pátráme v dějinách, přece každý, kdokoliv se obírá studiem slovanských starožitností, každý, kdo chce vykládati počátky positivní historie slovanského národa, nevyhne se a nemůže se vyhnouti tomu, aby si mezi jiným i na otázku po původní vlasti Slovanů nedal odpověď, nebo lépe řečeno neuvědomil si, kde bylo centrum jejich historického rozchodu. Jak jsme pravili, je přirozeno, že různá mínění o tomto východisku mění v podstatě mnoho na celém obrazu počátků historie slovanské. Jinak vypadne tato historie, byla-li kolébka kdesi u Dněpru, jinak, byla-li na př. na středním a dolním Dunaji.

Přese všechnu důležitost věci, přes to, že téměř není knihy, jednající o slovanských starožitnostech, jež by se jí vyhnula, otázka po vlasti Slovanů není dosud rozřešena a spor mezi různými náhledy stále otevřen. I na letošním archeologickém sjezdu v Kijevě povstal spor o některá data a úryvky prvotných dějin slovanských, ale spor nemohl býti řešen proto, že právě ve východisku, v odpovědi na otázku vlasti slovanské shody nebylo.

Mám proto za včasné, celou otázku blíže vyložiti a ukázati, jaká máme k rozhodnutí data positivní, jaká pravděpodobná, co dlužno zamítnouti, co je podkladem pevným, co pouhou kombinací. Obmezené místo a ráz Slovanského Přehledu nedovoluje mi ovšem do otázky podrobněji zajíti. Vyhnu se proto předem nadobro známé sporné otázce, byla-li kolébka arijských kmenů vůbec v Evropě nebo v Asii a chci vyjíti jen z Evropy, jakožto z půdy, na níž rozčlenili se Indoevropané v jednotlivé národy, ať už jich prvotní společné rodiště bylo v Asii, nebo, jak sám soudím, v Evropě. Proto také pustím se zřetele všechny výklady, jež se snažily předvésti nám asijskou kolébku Slovanů, a vedle ní i cesty, kterými se odtud brali do svých evropských sídel historických, na př. novější theorie A. Někrasova nebo V. M. Florinského, ...ším nehledě.[1])

[1]) *A. Někrasov* (Мѣсто первоначальнаго обособленія слав. племени. ...нь 1879) vyvádí Slovany z Armenie přes M. Asii do Evropy (srv. Ja... Archiv IV. 695), při čemž mu za důkaz k tomu slouží Heneti paflagonští ...ost slovanštiny s řečtinou. *Florinskému* opět kolébkou Slovanů bylo

Předmětem a úlohou této stati bude pouze vyložiti, v kterých asi končinách Evropy seděli Slované, než se rozešli a definitivně rozpadli na řadu historických národů slovanských, jinými slovy, kde byla jejich evropská kolébka.

Za druhé pak, abych i zde se vyhnul zabřednutí, chci se ve svém výkladu omeziti jen na konstatování, že ze všech theorií, jež dnes mohou vzaty býti v úvahu, dvě jsou přede všemi vážny a důležity: jedna, která vlast Slovanů klade na sever od Karpat směrem k střednímu a hornímu Dněpru, druhá, která ji klade na jih Karpat k střednímu a dolnímu Dunaji. Tyto dvě theorie chci vyložiti a oceniti, jiné pomíjím.[2]) Jaké má každá z nich pro sebe důvody, jaké slabé stránky, vysvitne z výkladu následujícího.

* * *

Přistupujeme-li k řešení dané otázky, vidíme před sebou dva druhy dokladů:

1. data ukazující na určité východisko Slovanů, k nimž patří zprávy historické, zapsané ovšem v dobách vzdálených od doby, kdy se rozchod počal a v celku dokonal;

2. data řádu druhého, pomocná, čerpaná z kombinací různých pramenů, nebo data vzatá z jiných nedokázaných, ale více méně pravděpodobně konstruovaných theorií. Data tato mohou ovšem teprve v druhé řadě přijíti k platnosti. Nicméně nelze jim váhy upírati, zejména tehdy, jestliže z různých pramenů vycházejíce, dospíváme k stejným závěrům. Sem patří data, čerpaná z historické nomenklatury zemí, nebo výsledky studia materialu anthropologického, data čerpaná ze slovanských písní lidových a pod.

Tím se nám methodický postup výkladu podává sám sebou. Po prvních dokladech, z nichž možno hledati odpověď na otázku po prvotním sídle Slovanů, ohlédneme se ve zprávách historických.

Za hlavní směrodatný doklad uvádí se tu především zpráva letopisu zv. Nestorova o kolébce Slovanů na Dunaji. Letopisec vyloživ počátek národů vůbec a rozchod jich od věže babylonské, píše dále v kap. III.: »Po mnozěchъ že vremjaněchъ sěli sutь Slověni po Dunajevi, gdě jestь nyně ugorьska zemlja i bolgarьska. I otъ těchъ Slověnъ razidoša sja po zemlě i prozvaša sja imeny svoimi . . . Volchomъ bo našedšemъ na Slověni na dunajskija, i sědšemъ v nichъ i nasiljaščemъ imъ, Slověni že ovi prišedše sědoša na Vislě i prozvaša sja Ljachove etc. . . .«

Sedmiřečí sibirské, kraj minussinský proti tomu kolébkou Germanů. Odtud přišli přes Ural a oblast finskou do Evropy (Первобытные Славяне. Томскъ 1894, I. 56 nsl.).

[2]) Zde mám především na mysli onu velkou řadu dosud četných a úsilovně své theorie hájících autochthonistů, jimž Slované už od pradávna seděli v největší části svých pozdějších sídel historických, pak ony theorie, jež kladly kolébku Slovanů na Balkán nebo do Germanie, nebo zase na východ k Donu a Volze a pod.

Připojíme-li k tomu ještě další zprávy letopisu o apoštolu Andronikovi a Pavlovi (k. XX.), kde se také hovoří o Illyriku, jakožto původním sídle Slovanů, spojování jména Illyrik se Slovany, a pak vypravování o příchodu Uhrů v kap. XIX., kde se opět dí o Uhrách »sědjachu bo tu preže Slověni i Volochove prijaša zemlju Slovenьsku«[3]), máme tu zajisté před sebou přímé svědectví nejvážnějšího letopisu slovanského o tom, že rozchod Slovanů, a to nejen Slovanů jižních, nýbrž i Slovanů českých, polských a ruských vyšel od dolního Dunaje, z končin, kde byla za času letopisce »země uherská a bulharská«.

Toto svědectví letopisu zv. Nestorova opakuje se dále i v některých pozdějších letopisech polských, tak u Boguphala (»scribitur in vetustissimis codicibus, quod Pannonia sit mater et origo omnium Slavonicarum nationum« ed. Bielowski, II. 468), Dlugoše (Hist. Pol. I. poč. »primum Pannoniam primam et veterem Slavorum sedem, parentem et alumnam« etc., ed. Herbult I, 1. p. 5). Podobnou narážku na stará sídla Slovanů v Pannonii a Bulharsku má už i Kadlubek (I. p. 6, ed. Przezdziecki).

Zprávy těchto letopisů bývají brány za základ, na němž budují svoji theorii přívrženci podunajské kolébky Slovanů.[4]) A zdálo by se vskutku na prvý pohled, že doklady tyto musí rozhodnouti ve prospěch these o dunajské kolébce. Ale není tomu tak. Předně se proti

---

[3]) Cituji dle nového vydání letopisu z r. 1897 dle lavrentijevského rukopisu, pořízeného archeografickou komissí v Petrohradě.

[4]) Theorii o kolébce podunajské přijímá dnes s reservou *Ivan P. Filevič* (Угор. Русь и связанные съ нею вопросы. Varšava, 1894 p. 23), nejvíce pak z Rusů hájí ji *Dm. Samokvasov* (Труды VIII. арх. съѣзда въ Москвѣ IV. 140, IX. съѣзда въ Вилнѣ. II. Прот. 40 a jinde), od něhož ji převzal na př. *M. Leopardov* (О началѣ Славяно-Руси, Кіевъ 1892, 32), *N. Zagoskin* (Ист. права рус. народа. I. 319). U nás hlavně Dr. *J. Píč* (Pam. arch. XIV. 610, XV. 195, XVII. 365, 538, Dějiny ruské I. 4). Dle Samokvasova přešli Slované od jihu na sever Karpat teprve v II. stol. po Kr. (po válce Daků s Trajanem), dle Píče jest velkou otázkou, byli-li Slované mezi Karpaty a Pripjatí při pochodu Gothů k Černému moři (Pam. XVII. 365). To je jistě chybné. Filevič soudí na přechod dávný. Dr. Píč se kromě toho chybně dovolával pro své mínění o dunajské kolébce autority Šafaříkovy. Šafařík v otázce té jasno neměl, on hovoře o vlasti Slovanů, má pravidlem na mysli už kraj prvního jejich rozchodu, rozkládající se od Baltu až k Jaderskému moři, ale z některých míst v Starožitnostech je přece vidno, že byl proti východisku všech Slovanů z Podunají (srv. proti Surowieckému Sl. St. I. 301).

Před nimi ji přijímali *V. Sipovskij* (Родная Старина Спб. 1887[3] 2( ), *M. Drinov* (Заселеніе балк. пол. Славянами p. 83), *A. Kirkor* (Slov. Sborník I. 15), *Kukuljević-Sakcinski* (Rad. 1873, 98), *F. Rački* (Arkiv za pov. jugosl. 1857, p. 237, později jinak), *Ed. Bogusławski* (Hist. Słow., I. 88) a j.

Také *Kopitar* byl kdysi veden svojí pannonskou theorií k podobnému mínění, jak vidíme zřejmě z listů Dobrovského z r. 1810 (Jagičův Archiv V. 306, 307, 314, 450). *Dobrovský* se rozhodně proti tomu postavil. L. c. p. 450 píše: „Pannon. Donau Stammsitz der Slaven! Nicht möglich! Nicht einmal die dacische oder moesische Donau". A p. 314: „Slaven sind Slaven und haben nächste Verwandschaft mit den Lithauern. Also muss man sie hinter diesen suchen, am oder hinter dem Dneper." V stati „Über die ält. Sitze der Slaven" (*Monse* Landesgesch. I. p. XIX) kladl kolébku k Visle. *Schlözerovi* sahala kolébka ze severu mezi Dunaj, Tisu a Karpaty (Nestor 77).

uvedeným zprávám letopisným namítlo ne bezdůvodně se strany zastanců druhé theorie, že zprávy ty nepocházejí ze skutečné staré tradice lidové, ale z tradice umělé, kterou utvořil křesťanský klerus jihoslovanský. Jako nejspíše z týchž pramenů povstala knižní tradice o autochthonosti Jihoslovanů, ač není o tom pochyby, že tito přišli na Balkán, tak asi povstala i tato pověst o dunajské (illyrské) kolébce všech Slovanů, a knižní literaturou církevní přešla pak i na sever do Ruska a Polska.[5]) Odtud ji čerpal asi letopisec, odtud i polští kronikáři (vetustissimi codices), není-li to jen docela jejich výmysl. Za doby historické žil u Dunaje kmen, jenž se zval Sloveny, a to jim bylo dalším vítaným dokladem pro výklad o původu všech Slovanů z Podunají.

Nemohu však říci, že by byl kdo tímto výkladem, jinak možným, prokázal vskutku knižný, resp. umělý původ uvedené tradice. Otázku, je-li to umělé, či stará tradice lidová, mám za nerozřešenou[6]). Nicméně nepřikládám zprávám letopisů rozhodující váhy z jiných důvodů. Předně i kdyby pověst letopisu vskutku byla lidová, kdyby ji byl letopisec znal a slyšel z úst lidu, musíme již z předu uznati, že není pověst taková nikdy nic věrohodného, zejména ne něco, co by šlo cenou srovnávat se zprávou historickou. Ohlédněme se jen po podobných tradicích jiných národů, na př. Řeků, Italů! Co v nich je prokázaných nepravd! Tím méně je však věrohodná, stojí-li ještě řada jiných vážnějších dat proti ní. A tomu tak jest.

V době historické vidíme Slovany rozsazeny ve valné části východní, střední a jižní Evropy, při čemž hranice slovanské oblasti zasahovaly po jistou dobu na západě i za Labe a Sálu, za pohoří Šumavské, a odtud čarou na jih až k Benátsku, na severu a východě do oblasti velkých severních jezer ruských, řeky Volhy, Oky a Donu, a to už koncem I. tisíciletí. Zároveň však z pramenů historických je nám známo, že ve veliké části tohoto ohromného území neseděli Slované odedávna, nýbrž že se do něho během I. tisíciletí po Kr. nastěhovali. Odmítám předem všechny theorie tak zv. autochthonistů, jimž v celé nebo v největší části této oblasti sedí Slované ode dávna, — a připouštím jen, že datum přistěhování je na různých stranách sporné. Přistěhování samo, na základě dat historických, popříti nelze, a tu, vymýtíme-li z historické oblasti Slovanů kraje, do nichž Slované později přišli, v nichž neseděli od počátků svého samostatného bytí, přiblížíme se patrně k hrubým rysům území, v němž bylo i prvotní východisko a vlastní kolébka Slovanů.

Kraje, do nichž se Slované nesporně přistěhovali a jež dlužno vymýtiti, jsou pak najisto polabská a pooderská Germanie, Čechy, Morava, horní Podunají a kraje východních Alp, na jihu kraje Krasu,

---

[5]) Tak soudí na př. už *Karamzin* (Ист. гос. росс. I 2), pak *Zeuss* (Deutschen 602), *Rössler* (Sitzungsber. Akad., Wien 1873, p. 125), *Drinov* (Заселенie 36), *Maretić* (Slaveni u davnini 29), *Sobolevskij* (Труды VIII. арх. съѣзда IV. 139). *Lambin* (cf. Ж. М. Н. П. 1879. č. 206 p. 148 nsl.), a i sám *Perwolf*, ač uznával za vlast Slovanů celou střední Evropu (Славяне I. 6).

[6]) Nemohu se také pouštěti do bližšího rozboru výkladů zde podaných.

celý vlastní Balkán, na severu a východu pak oblast jezer finských a svrchu jmenovaných ruských řek. Tím zbývá nám kraj rozložený po obou stranách Karpat, z poloviny na jih v Podunají, z poloviny na sever mezi Vislou a Dněprem a územím kmenů baltských.

A tu, uvážíme-li prvé zprávy historické, jež nám ukazují na směr stěhování jednotlivých slovanských kmenů do končin rozložených mimo tuto oblast, a uvážíme-li zároveň, v kterých končinách právě uvedeného kraje prvé zprávy historické uvádějí Slovany a v kterých kmeny cizí, jež se Slovany ve spojení důvodně uvésti nemůžeme, tu všechny tyto tři momenty svědčí mnohem spíše pro vlast Slovanů na severu hor karpatských.

Na to svědčí předně směry, v jakých se na úsvitě historie pohybují vpřed kmeny slovanské. Nemohu zacházeti v podrobnosti, ale pohlížíme-li na ně, vidíme, že východisko jejich mnohem spíše bylo na severu. A při tom uvažme zejména význam Karpat! Karpatské hřbety byly, jak vidíme z celé historie, pohybům národů velikou překážkou. Kdyby byla ležela kolébka a centrum, z něhož se šířil národ slovanský, na Dunaji, pak bychom vůči této mocné překážce přirozeně očekávali, že se v první době hlavní proud a rozvoj Slovanů obrátí volnějším směrem jižním. Zatím však objevuje se nám na počátku historie opak: na Dunaji a na Balkáně není nic slovanského, naproti tomu první zprávy historické, jež máme, znají Slovany (Vendy) už daleko na severu mezi mořem Baltickým, Karpaty a mořem Černým.

Pro mne není pochyby, že první veliký rozvoj Slovanů dál se na sever od Karpat, ne na jih. Kdežto staré historie na Balkáně, v Podunají a na jižní straně Karpat předvádějí řadu kmenů původu illyrského, thráckého (getodáckého), pak i gallského, sarmatského atd., tedy kmenů neslovanských[7]), vidíme, ostavíme-li stranou do jisté míry sporné údaje Herodotovy o Budinech a Neurech (ač je mám sám za kmeny pravděpodobně slovanské), že tři hlavní zprávy z I.—II. století po Kr. o končinách na východ Visly a na sever od Karpat uvádějí zde nevývratně národ slovanský: zpráva Tacitova o sídlech Venedů mezi Finy a Peuciny (Germ. 46), zpráva Pliniova o Venedech za řekou Vislou (N. H. 4. 97) a Ptolemaiova o Venedech mezi mořem baltickým a horami venedskými, t. j. Karpaty (Geogr. III. 5. 5, 19). Sem ostatně neváhám sám připojiti i starší zprávu Cornelia Nepota, zachovanou u Mely (III. 45), o Indech (= Vindech) zahnaných bouří k břehům západní Germanie, neboť ji lze jen tak rozumně vyložiti.

Zkrátka, první historické zprávy z doby, kdy o Slovanech jižně Karpat není zmínky, znají již veliký národ Venedů-Slovanů na severu hor. A na ty končiny ukazují i nejdůležitější zprávy z doby pozdější. Jak na př. ze známého svědectví Jordana a Prokopia[8]) vidno, že

[7]) Jedině průkaz o slovanskosti Daků a Getů mohl by tento důvod zvrátit a průkaz ten se po dnes nezdařil (nepřihlížeje ovšem k pozdějšímu významu doby římské jmén Daků a Getů).
[8]) Jordanis Get. 5; Prokopios IV, 4.

autoři ti představovali si vlastní sídla Slovanů v kraji na sever od Karpat a moře Černého. A jestliže se pro podunajskou theorii dovolává kdo výše uvedených přímých zpráv z letopisů, můžeme se proti tomu dovolati pro druhou theorii jiných dvou přímých udání, jistě vážnějších. Jest to především vysoce důležitá zpráva kosmografa ravennského, učeného zeměpisce, znějící: »sexta ut hora noctis Scytharum est patria, unde Sclavinorum exorta est prosapia,« a ukazující přímo, že Skythie byla východiskem Slovanů [9]). Pro mne má zpráva tato cenu rozhodně větší než tradice letopisná; tato má na sobě ráz báje, ona zprávy historické. Kosmograf byl bližší době, kdy Slované zaplavovali Evropu, než letopisec kijevský nebo polští kronikáři; jeho zpráva činí dojem sdělení positivního, ne mlhavé pověsti lidové.

Také druhý doklad, jejž poskytuje ještě tak zv. anonym bavorský, není bez ceny. Neboť ve své zprávě o zemi Zeruianů, ať už ji dlužno vyložiti na Serbii zakarpatskou nebo na Sarmatii, výslovně podotýká, že všichni slovanští kmenové sami tvrdí, že odtamtud vyšli [10]).

Tak stojí proti sobě svědectví historická, jež lze uvésti ve prospěch obou theorií. Už na základě jich přidávám se rozhodně k mínění, které vlast a východisko Slovanů hledá v kraji na sever od Karpat položeném. Jeli na zprávě letopisu kijevského a letopisů polských něco positivního, může to býti po mém mínění jen to, že — část severních Slovanů, kteří už před narozením Kristovým pronikli průsmyky karpatskými, dnešní uherskou Rusí a Slovenskem k Dunaji, musila zpět couvnouti před nátlakem jednak kmenů gallských ke Karpatům se tlačících (sídla jejich jsou zde historicky prokázána), jednak římských vojsk ve válkách dáckých. Tímto částečným ústupem z Podunají, o němž se paměť snadno mohla zachovat, dán byl snad podnět k povstání svrchu uvedené tradici, k níž pak všichni Slované byli připoutáni.[11]) To mohlo také přispěti k časnému rozšíření jména Dunaje mezi severními Slovany, o němž se ihned zmíníme. To jediné bych připustil. Na celé Slovanstvo se zpráva letopisu vztahovati nemůže.

(Dokončení.)

---

[9]) Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographia ed. M. Pinder et G. Parthey. Berolin. 1860, p. 28, I. c. 12.

[10]) . . . „quod tantum est regnum ut ex eo cunctae gentes Sclauorum exortae sint et originem, sicut affirmant, ducant.“ (Bielowski Mon. Pol. I. 11.)

[11]) *Cf. N. Barsov*, Очерки ист. геогр. 72, 74. R. 1837. *N. Naděždin* vykládal Nestorovu zprávu z tradice o tom, že to větev ruská, vyšlá z dnešní Uherské Rusi (Опытъ ист. геогр., p. 65 nsl). Proti Naděždinu už tehdy *Kunik* vystoupil (Berufung der schw. Rodsen. Petersburg 1844 p. 169).

JIŘÍ RUBÍN:

Z nové poesie chorvatské.

Silvije Stratimir Kranjčević.

Silvije Stratimir Kranjčević.

Nejsilnější tóny v současné poesii chorvatské ozývají se ze Sarajeva, kde v redakci illustrované Nady hned od jejího založení před pěti lety pracuje básník Kranjčević, muž plný temperamentu, který společně s hloubkou jeho názoru životního a vřelostí citu dodává jeho poesii onoho význačného pro ni rázu, v němž slyšíte elegické tóny houslí vedle vážných zvuků varhan, poplašného volání polnic a hřmící hloubky tuby. Nejhlubší básně jeho mívají vlastně ráz pouhých improvisací, ale tím jest jejich dojem jen bezprostřednější. Vystoupil r. 1885 ve dvacátém roku svého věku (narodilť se 17. února 1865 v Senji v chorvatském Přímoří) knihou Bugarkinje — a nyní již jest všeobecně, i nejmladší generací, uznáván za nejryzejší a nejsilnější talent básnický v literatuře chorvatské našich dnů. Minulého roku vydala Matica hrvatska jeho Izabrane pjesme, z nichž jsme volili níže položené ukázky. (Srovnej, co o něm bylo napsáno v přehledu literatury chorvatské za r. 1898 v I. roč Slov. Přehledu na str. 497.)

Eli! Eli! lamâ azâvtani?!

On umřel na Golgotě — leč za koho vzat s dráhy?
Jest oběť dokonána — však pozdě-li, či záhy?

On umřel na Golgotě a světem létlo chvění,
té dávné od oběti však dosud plodu není.

A krev vytekla mnohá a srdce umlknulo —
ó, takové již nikdy se v hrudi nepohnulo . . .

A věkové již prošli dalecí, strašní, temní,
krev dávno, dávno uschla, jež tekla v spáry zemní.

V svém poskvrněném šatě jde historie stále,
my, co být nebi blíže, jsme od nebe vždy — dále!

I padlo na Golgotě již dřevo s uschlou krví,
hřeb z něho ukrad' člověk — to jeho čin byl prvý!

Za volnost, za bratrství a lidstva lepší chvíli
pak bezbožníci tanec krvavý zahájili — — —

V před tlupa jich se hnala, zuřivou vášní štvaná:
„My zabíjíme, Bože, vše pro Tebe — Hosana!“

Je mrtvo na Golgotě, a z tajůplné strany
lká vítr: Eli! Eli! lamâ azâvtani?

A se země z pod kříže, jež novou krev vždy střebá,
zní nářky milionů: Ó, spravedlnost! chleba!

Ó, vyvedli jste z robství nás, z cirku, od hyeny
a lidstvu kynuli jste křesťanské do areny.

A zde na měkkých ložích a ve zlatě i v slávě,
pod korunou i mitrou na blahobytné hlavě

jste vy i paní bílé, jichž vděk vám rozkoš chystá,
si ve hledišti světa vše vzali první místa!

A díváte se na hru, již strast a bída skládá,
kde člověčenstvo v mukách jak On pod křížem padá!

Žaláře temné zříte, v nich pláč a skřipot zuby,
když takoví jsou lidé: buď zemři nebo ubij!

I nahé dívky zříte — a soudce syt se mračí;
ó, také stud by měly — však hlad za nimi kráčí!

I hanbu zříte, bídu, i násili, lest smělou,
i lež i vzdechy těžké, i mnohou slzu vřelou.

A z bahna toho středu, kde hemží se to plazem,
kříž týčí se a s něho se Kristus dívá na zem.

Zří, černější vždy dnové jak v lidstva táhnou lány,
i teskní: Eli! Eli! lamâ azâvtani!

Nadarmo pyšný oblouk i mramor Pantheonu,
i střevíc, zlatem tkaný, i varhan zvuk a zvonů!

A nadarmo dým vonný se vznáší nad oltáře,
nadarmo démant září z koruny, na tiaře!

Ach, Golgota je pusta a z tajůplné strany
lká vítr: Eli! Eli! lamâ azâvtani?!

Lucida intervalla.

Co to? — Ach, toť je kyvadlo líné,
čas mi nad hlavou měří — —
Zřím oknem, kterak se vodopád leskne,
jak svíci by velkou mně vznítil.
Ach, mru —
a hlava má kusem ledu
kdes v bezedno padá, padá — — —

A to je smrt?
Ó, kterak něžně andělé boží
mě na křídlech spouštějí v zemi!
Bez bolu, bez žalu klesají údy
do vlhké, studené hlíny.
Věru, že nikdy tak sladce jsem v žití
dosud nesemknul oči — —

Nade mnou, vidím, ó, dobře vidím,
vítr si pohrává lehce
se slzou lidskou, s lidskými řečmi,
s ponurým za mrtvé žalmem.
A já zde nyní blaženě ležím
a slouchám, co vzduchem víří,
vše sladčeji zní mně hlubokým sněním,
než o svatbě veselým svatům . . .

. . . Na africké, pusté, horké oase
lebka se bezmasá bělá,
a černými písmeny na čele stojí
veliké: „Benedictus!“
Kdysi jsem bádal latinská slova,
dnes jen mlčím a mlčím,
jen vím, že jest onen na holé lebce
nejlepší rukopis světa!

A to jsem knězi ráno dnes říkal,
však nechtěl chápat, či nemoh',
i tvrdil, že veškeru moudrost blaženství
četl jen na — papíru!
Zatím však — ve hrobě — kde já teď ležím,
není různosti myslí — —
A Bůh ví, ona hlava tu vedle
snad hlava knížecí bude!

Ó, vy byste se divili věru,
v jakém tu sousedství ležím!
Zde dole u nás jest podnebí jiné,
a názory obzvláštní velmi!
— — Vzhůru, můj kníže, na zemi, v žití
já jsem tvou držíval hlavu;
nyní mně zaplať za lásku láskou,
nuže, teď moji mně podrž!

Drolíš se, brachu; nejsi ni k tomu,
třeba tu solidní stavby!
Pevnější byla koruna čela,
nežli tvé čelo samo!
Já jsem i tady jinaký člověk,
z pevnější zbudován látky;
můj prostor není širší, než já jsem,
však já jej docela plním!

Na zemi jsem kdys kovářem býval,
nad touto vrstvou hlíny;
konal jsem všecko, čas jsem tím ztrácel,
koruny kul jsem i peníz.
Světu jsem kul ty dva stěžejní pojmy,
dvě křídla na nohy Štěstí,
a v korunu psal jsem: Bublinu vizte
ze pěny zlatého mýdla!

— Abych však pravdu pověděl ryzí:
ten nápis ode mne není.
Já našel jej toliko v zbytečné knize,
svět ji zve Historií.
Knihu tu věky dvě bohyně psaly:
Pravdou z nich první se zvala,

napsané části Spravedlnost měla,
však usnula při prvním listě!

Z té knihy hřmí to a strašlivým jekem
píseň vesmíra kazí;
než jak mi divno, od srdce divno,
sem k nám hlas nevniká její.
Blažené zde jest království pouze,
a smrt zde němým jest vrátným;
zde dřímou i orel, i bělostný holub,
a holub spí na křídle orla.

Sem také já jsem se uložil k spánku
tich, bez žalu, bez bolu, strasti:
Neslyším ptáka, nevidím světla,
jen hloub vždy nořím se v mraky.
A tamto zřím ve dveřích veliké noci
jakýsi zjev jak se bělá;
a k nohám jeho bleskem hned padám —
buď pozdraven, veliký Budho!

Poslední Adam.

Ta jistá, nikdy neviděná ústa,
jež ve pravěku k žití povelela:
„Buď světlo!“ — a den zaplál v mlhoví,
ta jistá, nikdy neviděná ústa
již oněměla; krev, jež bujně vřela
kdys v žilách světa, zmrzlá stojí, hustá,
a země jest jak balvan ledový...
Výš Světlonoš zří znaven v příští,
tvář v husté mraky halí,
zpod řas, jež zlatým světlem zářívaly,
se ledné slzy valným proudem prýští.
Bez zvonu za mrtvé, bez svíce víry
mrou bozi, světlo, vesmír širý...
— — — Oj, s bohem, Febe! — hučí proudy Geje,
oj, s bohem, Gejo! — pozdrav jeho letí,
a němé Fatum velkou rakev sbíjí
a z ledu tká jim závoj do zásvětí.

Mrou bozi! div, jak rychle hynou stíny,
jež bázeň spředla, lest či popud jiný,
ať u vod Nilu, v stínu Himálaje,
či v písku pouště, na Olympu štítu,
ať byl to Moloch nebo víla báje;
když člověk nebesa si tvořil v třpytu —
On, věčný Všeduch, nikdy nepoznaný,
jen usmíval se z přetajemné strany.

Mrou bozi — jako mlha nad rovinou,
mrou — jako v jitřní zoři prchá sen,
mrou — jako myšlenky nám v smrti hynou,
a s nimi člověk odsouzen!
— — — Kdo svíjejí se v bolesti a křeči
tam na ledě, kde bujela kdys tráva?

Smrt za nimi jde lavinou vždy větší,
již posledního sněhem zasypává,
on zbytkem dechu ještě dýchá v dlani
a žije poslední již kapkou krve;
kde všecka božství padla v umírání,
on žít chce jako prve!

Vrch, údol, moře, poušť i plodnou líchu,
vše pohřbil led a srovnal v hroznou pláni —
a on tu sám v hrobovém, strašném tichu
žít posledního dne chce do skonání!
A kdo to dožil hrozný tento po věk,
by ve hrob zíral tvorů miriadám?
Snad bůh? Ne, slabý, poslední to člověk,
na márách světa zmírající Adam.

A tady padl! V těle tuhnou žíly
a pěst se svírá v křečovitém ruchu,
hruď vyhublá se vzpírá ze vší síly —
ó, vzduchu! vzduchu! vzduchu!
On nechce umřít, nechce! nechce! nechce!
Ať zemrou bozi, vesmír nekonečný,
ať umře vše — on neodejde lehce,
vzdor v hrudi nese věčný.
On, poslední jenž z Titanů tu zbude,
poslední strážce promethejské vatry
se ptá, jenž přežil všecky svoje bratry:
proč nirvana ta všude?
On, mrtvé o bohy jenž nohu vzpírá,
on — elegik vesmíra!

— — Ach, kde jsou luhy, jichž víc nezří oko,
jich krásy kde se tají?
Tropické palmy, čnící převysoko,
a hvězdy bílé na obloze v máji,
a bystré řeky, jak by perly tekly,
a moře silné, jediné a samo,
obláčky lehké, jež se nebem vlekly?...
Znikly ... Kamo?

A slavík malý, stříbrný svit luny,
a vřelá krev a radost ze života,
a polibky a tajné citů struny —
kde jest jejich nota?
A radost sladká, jíž vše raduje se,
a bujnost mládí, jíž je všecko zpito,
a věčný svátek, kdy vše miluje se —
kde to skryto?

Kde celá historie, vlhká krví,
a rovnost, volnost, bratrská kde shoda?
Kde sen, že člověk vkročí v nebe prvý
a bohu ruku podá?
Kde všecko jest, co rájem tady slulo,
co člověk stvořil, skropiv dřív svým znojem,
kam edenské se carství propadnulo,
v němž sám byl všeho zdrojem?

— — — Teď věčný led! A v těle tuhnou žíly.
a pěst se svírá v křečovitém ruchu,

hruď vyhublá se vzpírá ze vší síly —
ó, vzduchu! vzduchu!. vzduchu!
On nechce umřít, nechce! nechce! nechce!
Ať zemrou bozi, vesmír nekonečný;
v něm vzdorné lidstvo volá — nejde lehce —
duch protestu v něm věčný!
I ptá se: kde jest, co zde rájem slulo,
co člověk stvořil, skropiv dřív svým znojem,
kam edenské se carství propadnulo,
v němž sám byl všeho zdrojem?!

V té chvíli mlžné, dálné od půlnoci
sem k rovníku se balvan ledu valí,
sníh prachem vzlétá a led praská mocí
a v tříšť se všecko halí.
A v mračna sněhu jasnou záři lije
z hladkého ledu čnící zlatý kříž,
snad s chrámu Petrova či se Sofije
jej strhla všeničící ledu tíž.
Jej strhla, snad tomu již tisíciletí,
se střechy hrdé, kam až pták jen vzlétá,
a přivlekla jej ve sněhové změti
v hrob posledního Adama — a světa.

A sledním vzmachem ruky
on chopil kříž, však již mu tuhnou žíly,
a z hrudi poslední ston smrtné muky
se vydral mu v té chvíli,
a ústa jeho zkřivila se němá
u trpký úsměv beznaděje, bolu;
a hlava klesá na tvrdý led dolů,
jak otázka, jež odpovědi nemá.
Ta trpká křeč — jak výtka božské záři
již tuhne na poslední lidské tváři.
A v muži, jehož umíraly síly,
celého lidstva život shas' a znik' —
však nežli ztuhnul, v poslední své chvíli
v led ještě nehtem vyryl — otazník! — — —

— — A padá sníh a vratvou rychle kryje
znak poslední z všech, psaných lidskou rukou,
v němž poslední a vzdorné svědectví je,
že na zemi byl člověk se svou mukou!
A padá sníh, vše v jeho běli zniká,
ve velkých vločkách s oblaků se snáší
a kryje znak pod nehtem nebožtíka —
a nad tím výš a výše vždy se vznáší
jak pomník světa, že ho více není,
až k nebi hora sněhu v bílém skvění!
A pod ní spí vše lidské sny a slova,
vše co tu bylo a co zniklo v ledu
tak nadarmo, tak marně, beze sledu,
než nový chaos začne vířit — znova!

Kranjčević

Dr. ZOFJA DASZYŇSKA:

„Rolnické kroužky“ v Haliči.

(Kółka rolnicze.)

Jádro haličského lidu tvoří obyvatelé volní, nejčastěji drobní majetníci, jež by těžko bylo zařaditi dle obvyklé stupnice společenské. Není to ještě proletariát, když má v držení půdu, ale z majetku svého z pravidla nemůže se uživiti, nedovede jím tak hospodařiti, aby mu dával veliký užitek. Jako hospodářské položení vesničana haličského jest neurčité, tak i duševní a mravní jeho bytost jsou nepopsané listy, které čekají kulturních vlivů. Učiniti z něho občana, Poláka, jenž by se neodnárodnil, ani kdyby i dlouho přebýval v cizině, toť nutným úkolem naší demokratické intelligence; cíle toho dosáhne však jen tehdy, bude-li zároveň míti na zřeteli také zlepšení hospodářského postavení. Jinak bída obrací mysl vší silou k nejnižším potřebám, vytvořuje plíseň z těžka odstranitelnou, poněvadž složenou z předsudků, zatemnělosti a chudoby. Kdo chce povznésti lid, musí se starati o všecky projevy a potřeby jeho bytu a říditi je rovnoměrně.

Takový účel obraly si »rolnické kroužky« (kółka rolnicze), trvající od podzimku r. 1882. Účelem kroužku jest práce o povznesení blahobytu, vzdělání i mravnosti lidu, při čemž spolupůsobí intelligence, většinou učitelé, kněží a jiní, ovšem i sami rolníci, tvořící místní spolky. Koncem r. 1898 počítalo se 1350 »kroužků«, které měly přes 58.000 členů; pouze r. 1897 založeno bylo ve 36 okresích 71 nových »kroužků« se 2257 členy. V anglických poměrech byla by to čísla nepatrná, v Haliči, kde je tak obtížno učiniti krok ku předu, jest 58.000 členů počet velmi znamenitý, svědčící, že »kroužky« nastoupily cestu pravou a místním potřebám přiměřenou. První místo v činnosti »kroužků« zaujímá zakládání čítáren, knihoven a hospod křesťanských, které by lid odervaly od krčem. Každé nově povstalé »Kółko« obdrží od hlavní správy (Zarządu Głównego), jehož sídlo jest ve Lvově, malý základ knihovny, knihy a časopisy lidové, polské neb rusínské, vyhovující účelům spolku. Do r. 1897 rozesláno tím způsobem 41.357 knížek. Orgán spolku, »Przewodnik«, snaží se především šířiti vědomosti z oboru polního hospodářství, zahradnictví, poučovati o zásadách úvěru, vylučuje však úplně politiku, čímž se podstatně liší od jiných lidových listů, kteréž jsou vždy orgánem určité politické strany.

Neméně důležitým prostředkem k šíření osvěty jsou rozhovory a hlasité předčítání v »kroužcích«; uvážíme-li, jaké množství rolnického lidu v Haliči neumí dosud čísti, uznáme důležitost a nutnost tohoto druhu činnosti. »Kroužky« v osadách podměstských, kde jest obyvatelstvo vzdělanější, zakládají dosti sporé knihovny (v čemž jim v okolí Krakova pomáhá »Towarzystwo szkoły ludowej»), předplácejí značný počet časopisů (při čemž se jim roční příspěvek 1 koruny od

člena nikterak nezdá vysokým), pořádají populární přednášky a večírky, slovem jsou lidu kromě čítárny i universitou.

Činnost osvětná neobmezuje se však pouze na takovéto povšechné vzdělávání členů. Nejdůležitějším úkolem »kroužků« jest rozšiřování technických vědomostí jakožto prostředku k dosažení blahobytu. Za tím účelem vydržuje ústřední spolek placené revisory (»lustratory«), jejichž úkolem jest zakládání nových kroužků a kontrolování činnosti kroužků dosavadních. Přijede-li revisor do sídla místního »kroužku«, prohlíží obchodní knihy spolkového krámku a potom společně se shromážděnými hospodáři prohlíží jejich hospodářství. Dobře řízená hospodářství slouží za vzor, při hospodářství nedobře aneb nedbale vedeném naskytuje se příležitost k poučení, jak by mělo býti. Při tom sám revisor vyzvídá, jaký jest směr hospodářství ve vsi a jaké jsou hlavní jeho nedostatky nebo potřeby, k čemuž přizpůsobuje své výklady z oboru rolnictví, dobytkářství, sadařství, zahradnictví atd. K těmto výkladům shromažďuje se často na několik set posluchačů, tak že na př. r. 1897 čerpalo z nich poučení 19.123 hospodářů. Objížďky dohlížitelů stávají se i vážným prostředkem k poznávání země — škoda jen, že zprávy jejich nejsou obšírnější; mohla by z nich míti prospěch i širší veřejnost mimo hlavní správu stojící a nestýkající se tak blízce s venkovským lidem.

Obchodní činnost »kroužků« se každým rokem utěšeněji rozvíjí. Počet obchodů, jimi založených, přestoupil nyní již 1000, a investovaný v nich kapitál, většinou rolnický, činí přes million zlatých. Krámky rolnických kroužků mají nahraditi židovské kramáře, i jsou opatřeny netoliko předměty denních potřeb, ale i výrobky železářskými, zbožím loketním atd. V novější době sprostředkují i koupě semen, umělých hnojiv, hospodářského nářadí a strojů atd. Roční obrat takových krámků v lidnatějších vsích nebo v městečkách dostupuje desettisíců (někdy i 50.000). Z tohoto obchodu jsou židé úplně vyloučeni, neboť stanovy spolkové dovolují toliko přijímání křesťanů za členy; tento odstavec při panující škodlivé převaze židů ve všech obratech obchodních na vsi jest úplně odůvodněn. V obchodech spolkových nejde pouze o záchranu lidu před výziskem a vyděračstvím, ale i o to, aby v lidu vzbudily zájem pro obchod a přivykly jej k jeho vedení. Zisk z obchodu obrací se buď na zúročení údělů, buď na společné potřeby a cíle členů »kroužku«, jako jest pořízení vlastního domu, stříkaček a jiného nářadí požárního, hospodářského nářadí atd. Ku vzdělání starostů (správců, »kierowników«) místních »kroužků« založen v Czernichově u Krakova čtyřměsíční obchodní kurs, z něhož r. 1897 vyšlo 16 žáků.

Obchody »rolnických kroužků« musejí se přizpůsobovati velmi ještě primitivním poměrům haličské vsi, tedy netoliko opatřovati se zbožím dle potřeb členů, ale často vésti i obchod výměnný. Za peníze slouží v tom případě vejce, a to v tak valném množství, že na př. rolnický kroužek v Łąkach Górnych (Horních Lukách), jenž má vlastní obchod, přijal za $3^1/_2$ roku místo peněz za zboží — za 10.700 zl. vajec, jež prodal s výdělkem 530 zl.

Větší obchody, které mají obyčejně vlastní domy, nezištně vystavené členy kroužku na zakoupeném pozemku, snaží se dostati do svých rukou obchod obilní, což by mělo pro rolnictvo nesmírně blahodárný význam. Jak praví zpráva za minulý rok, »obchody rolnických kroužků jsou rozsévači zdravých pojmů hospodářských i společenských, a polem svorného spolupůsobení rolnictva s místní intelligencí.«

Nejnovějším pokrokem jest zakládání spolkových mlékáren, pekáren, cihelen a podobných podniků. Při rozdrobenosti selských pozemků jeví se nezbytným vedení hospodářství intensivního, pokud možná průmyslově obchodního. Jednou z nejlepších a na snadě jsoucích cest jest mlékařství, kteréž si lze v těsné jizbě vesnické stěží představiti. Proto dobře řízená mlékařská družstva, zvláště tam, kde vzdálenost od města nepřipouští odbyt čerstvého mléka, stávají se skutečnou podporou vesnických hospodářství. Dosud jest mlékařských družstev 6, kteráž — rovněž jako obchody, o nichž právě byla řeč — jsou vydržována rolnictvem.

Nutným doplňkem místních obchodů jsou hlavní sklady zboží v Novém Sączu, Rzeszově, Sokalu, Tłumaczu, Czortkově a Tarnově. V Krakově a ve Lvově jsou ústřední obchodní družstva rolnických kroužků (Związki handlowe kółek rolniczych), která se nyní ujala zcentralisování celé činnosti obchodní. Je to důležitý pokrok, poněvadž pouze takováto zcentralisovaná činnost může vytvořiti specialisaci velkoobchodu, odstraniti soukromé prostřednictví a říditi do jisté míry koupi venkovanů, jakož i usnadniti jim odbyt jejich plodin.

Kroužky rolnické podporují dále energicky zakládání záložen systému Raiffeisenova, na něž zemský sněm povolil letos dosti značnou částku (20.000 zl. ročně). K tomu účelu i k účelům hospodářským vyžaduje správa jejich značných úvěrů, nezbytných na zálohy jednotlivým kroužkům. Dosud získáno 25.000 zl., ale dle rozpočtu je to sotva polovice nezbytného úvěru.

Vynasnažila jsem se v stručných rysech vylíčiti jednu z našich nejsympatičtějších a nejprospěšnějších institucí. Působnost její jest již na dobré cestě. Stále rostoucí počet členů dokazuje, že vyhovuje potřebám lidu haličského, a podpora se strany sněmu a hospodářských spolků ukazuje, že si dobyla i v kruzích vládnoucích uznání práva bytu. Stav lidu haličského (polského či rusínského) musí konečně dnes již státi se předmětem péče lepší části intelligence i kruhů vládnoucích, neboť se toho hromovým hlasem domáhá. Doufejme, že za nějakých 30 let bude v té příčině lépe — a není pochybnosti, že stane-li se tak, velkou zásluhu o to bude míti instituce »kółek rolniczych«.

ADOLF ČERNÝ:

V údolí Resie.

Na jaře minulého roku hledal jsem zdraví pod italským nebem. Ve svém cestovním plánu měl jsem pevně ustanoveno, že na zpáteční cestě zastavím se u hrstky Slovanů v údolí Resie, kteří mě vábili již od řady let — od té doby totiž, co jsem navázal přátelské styky se specialistou v bádání jazyka i života Resianů, professorem J. Baudouinem de Courtenay, zejména pak od své návštěvy u něho v Derptě (nynějším Jurjevě) r. 1889. Dlouho nesplňovala se moje touha, abych se na vlastní oči přesvědčil o životě této zajímavé hrstky Slovanů se veroitalských, o nichž první tištěná zpráva vůbec objevila se u nás, a to r. 1806 v Dobrovského Slavíně.[1]) Když jsem psal o nich článek do předlonských Květů,[2]) netušil jsem ještě, že jest vlastně přípravou k dávno toužené návštěvě u nich — až tu lonská choroba mě k nim z nenadání přivedla.

Již v Benátkách měl jsem příležitost prohloubiti svoje vědomosti o Resianech. Nesetkal jsem se tu sic ještě se žádným příslušníkem této haluzky slovanské, ale navštívil jsem slečnu Ellu de Schoultz-Adaïewskou, která se již od let zabývá podrobným studiem melodií resijských. Uveřejnila 27 nápěvů, zaznamenaných v letech 1883 a 1887, v díle prof. Baudouina de Courtenay[3]) a připravuje důkladnou studii zejména o rhytmické a deklamační stránce písní resijských, kterou hodlá uveřejniti v některé revui francouzské nebo vlašské.

Z Benátek zajel jsem si do Videmu, kde přebývá nejlepší nyní domácí znalec severoitalských Slovinců, vážený spolupracovník našeho časopisu, prof. Ivan Trinko, kromě něho jiný italský Slovinec, píšící vlašsky o svých krajanech, totiž prof. Dr. Fr. Musoni.[4]) Pohříchu však jsem nikoho z nich ve Videmu nezastihl, a tak jsem se druhého dne vydal na další cestu do Resie. Bylo to na boží hod velkonoční dne 10. dubna 1898.

Po poledni k jedné hodině přijel jsem do Resiutty, kterou Resiané nazývají »Z dulíńa Bíla« nebo »tà na Bíle«,[5]) městečka furlanského

---

[1]) Uveřojnil tu *A. Pišely* článeček „Ueber die Slaven im Thale Resia“, str. 120—127.

[2]) „Resiané, Slované severoitalští“, Květy 1897, str. 326, 451.

[3]) Матеріалы для южнословянской діалектологіи и этнографіи. I. Резьянскіе тексты. Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie. I. Resianische Texte. (Petrohrad, 1895.) Část VII: Tableau synoptique des chansons et airs de danse résiens, recueillis par Ella de Schoultz-Adaïewski. (Str. 475—488.)

[4]) Měl na druhém zeměpisném sjezdě v Římě r. 1895 velmi sympathickou přednášku o severoitalských Slovanech, kterou vydal tiskem pod názvem: „Sulle condizioni economiche, sociali e politiche degli Slavi in Italia“ (v Římě, 1895). Viz o ní v mém čl. ve Květech 1897, 460.

[5]) Krátkou přízvučnou slabiku značím dle Baudouina de Courtenay `, poněkud prodlouženou ´ a rozhodně dlouhou a zároveň přízvučnou ^.

při ústí říčky Resie do Felly a tudíž při samém vchodu do údolí resijského. První mou starostí na nádraží bylo sehnání povozu do vlastní Resie. Před nádražím stál vozík, do něhož snášel starší muž hodně prošedivělých vousů a bystrých, černých, v lícních kostech hluboce zapadlých očí poštovní balíky. Kmitli se tam i jiní lidé, patrně venkované, s nimiž vyměnil několik slov, jak se mi zdálo slovanských. I otázal jsem se ho, není-li Resian — on udiven a patrně potěšen odpověděl: »Ja s^i Rozojánski« [6]) a bystře na mne upřel z pod hustého obočí své černé zraky. Byl v tom pohledu údiv a zároveň otázka, odkud jsem, že se ho ptám jazykem jemu srozumitelným. Podal jsem mu hned ruku a povídám, že jsem z Čech — a ví-li, kde to jest. »Ó, ano,« odpověděl, »naši lidé k vám jezdí do Prahy.«

Bylo mi hned veseleji; po sklamání ve Videmu byl jsem mysli velmi skleslé — a tu hned po vystoupení ze železničního vozu potkávám Slovana, prostého muže, který zde v hlubokém údolí italských Alp ví o nás a o naší Praze. Chutě vyskočil jsem na vozík, můj první Resian usedl vedle mne, opřel o kolena ruce, v nichž držel opratě a bič, popohnal malého, zavalitého koníka — a vyjeli jsme z nádraží. Stavili jsme se jen na poště v Resiuttě — můj Resian byl totiž vlastně poštovním poslem a zprostředkoval spojení Resie se světem — a pak šlo to do kopce nad Resiuttu a po silnici vysoko nad pravým břehem Resie do vnitra údolí. Hluboko pod námi divoce kamenitou dolinou šuměly smaragdově zelené vody Resie čili řeky Bílé, kterou Resiané obyčejně nazývají »Rozojánska wöda«, »Rezjánska wöda« nebo prostě »Wöda«. [7])

»Kàko màte íme vý,« ptám se svého Resiana, abych s ním zahájil důvěrnější rozhovor. Dověděl jsem se tak, že se jmenuje Jozef Barbarino a že jest z Bílé (vlašsky S. Giorgio), první osady resijské při vstupu do údolí proti proudu Resie po jejím pravém břehu. [8]) V hovoru zjednával jsem si potřebné podrobnější informace o životě a vlasti Resianů — a zároveň odbýval jsem si první praktickou lekci resijštiny. Měl jsem Barbarina k dalším odpovědem, ba i k souvislému vypravování, neboť jsem byl dychtiv slyšeti zvuky resijštiny z úst rodilého Resiana, zejména její hluboké, temné samohlásky, kteréž tvoří po fonetické, zvukové stránce hlavní zvláštnost resijštiny. Jsou to samo-

[6]) ^i = krátké nejasné i neb y, spíše jakýsi pazvuk.

[7]) *W* píši místo neslabičného „u“ (u̯); je to vlastně čistě retní „v“ (jako anglické „w“), kdežto naše „v“ jest retozubní; nesluší tedy čísti „vöda“, nýbrž „u̯öda“ (podobně jako v bělorštině, nebo v podřečí severovýchodních Čech na konci slov a slabik, na př. ve slově pravda — „prau̯da“; podobná hláska ozývá se v témž podřečí na př. ve slovech „na u̯žici“ = na lžíci, v kterémž případě však hláskou „u̯“ oživuje staročeské tvrdé „ł“).

[8]) V resijské administrativní oblasti (comune di Resia) jsou čtyři obce: **Bíla**, **Njíva** (Gniva), **Osojáne** (Oseacco) a **Sòlbica** (Stolvizza). Jednotlivé části jejich mají však v ústech lidu svá zvláštní jména, a tak rozeznává se po pravém břehu Resie (proti proudu): Bíla, Lípavac, Rávanca, Krížaca, Sòlbica a Korýto, po levém pak (po proudu): Osojáne, Njíva, Hözd, Laz, nad nimi ve vyšší poloze horské Zábran a Líštjaca, v sousedním údolí pak Učjà (na soujmenné říčce), jež náleží administrativně k obci Osojáne.

hlásky *ö*, *œ*, *ü*, *y*, které je těžko popisovati. A skutečně nabývá jimi resijština prazvláštního rázu; znějí temně a dutě, jako by ani nevycházely z úst mluvícího, nýbrž od někoho jiného. »Slyšíme-li Resiany z daleka,« praví prof. Baudouin de Courtenay, »mohli bychom se někdy domnívati, že to hovoří hluchoněmí.« Přesvědčil jsem se, že je to přirovnání velmi případné. Některá slova, ve kterých se několik takových samohlásek sejde, znějí tak, jako by duněla v samé hrudi a netvořila se ani v hrdle. Toto zvukové zbarvení není však ve všech dialektech resijských stejně nápadné, nejméně v dialektě bílském, jímž se mluví v Bílé a v části Lípovce; kromě něho rozeznává prof. Baudouin de Courtenay dialekty njívský a osojský (s učejským). Vedle toho jest však ještě mnoho odstínů, tak že každá takřka osada má své jazykové zvláštnosti. Lid je si jich dobře vědom a dobře dle nich rozeznává, odkud kdo jest. Sami mně uváděli příklady: v Njívě říkají »pàs« (= pes), v Osojánech »pȍs«,[9]) v Bílé »pìs«, v Sòlbici »pès« — nebo: na Rávanci a v Njívě počítají »tríkradwájsti«, v Sòlbici »tríkradwéjsti« a v Bílé »tríkradwíjsti«, ale také lze slyšeti »tríkradwújsti«.

Tím jsem se dostal k jedné zvláštnosti resijštiny, která ukazuje na vliv keltský, že totiž tvoří vyšší číslovky na základě soustavy dvacítkové, tedy do jisté míry podobně jako frančina. Již 40 může se kromě »štrédri« říci také »dwákradwájsti«, t. j. dvakrát dvacet, 60 řekne se resijsky »tríkradwájsti«, 80 — »štírkradwájsti«. Ostatní vyšší číslovky tvoří se jako ve frančině přičítáním jednotek, ale také odčítáním (na př. 78 lze říci »štírkradwájsti maňi dwá«, t. j. osmdesát bez dvou). Dle posledních zpráv prof. Baudouina užívají tohoto způsobu počítání jen ženy a děti, kdežto muži počítají resijsky jen do 30, jinak vlašsky nebo furlansky. Přesvědčil jsem se však, že to není dosud pravidlem; z pohodlí a návykem školním jistě někdy a snad často užívají při počítání číslovek vlašských, podobně jako v Lužici často se počítá německy. Ale proto nemizí domácí způsob počítání zde ani tam. Hned můj Barbarino, když jsem se ho otázal, kolik mu je let, odpověděl pěkně resijským způsobem: »Tríkradwújsti anu dnȍ lœto« (třikrát dvacet a jedno léto).

I jinak jsem s potěšením pozoroval, že dosud není resijština příliš znešvařena vlašskými slovy nebo zkomoleninami, aspoň nikterak ne více, než byla městská čeština, jak ji pamatuji ze svých dětských let. Naopak nejednou mě překvapila ryzostí slovanských výrazů a rčení, nemluvě ani o zachovalých starobylých tvarech mluvnických (dvojném čísle, jednoduchém minulém čase).

Na důkaz toho a jako ukázku jazyka podávám otčenáš, jak jsem jej zapsal v Rávanci:[10])

Wóća nàš, ky wý ste tow nœbœ, svéto bódi wáše jíme, prídi h nán wáša krajúska, bódi zdílana wáša svéta w o l o n t à t, tákoj tow

[9]) Je to jakési krátké, úsečné, ale nejasné, zatemnělé „o".

[10]) Liší se dialekticky i některými doplňky textu od otčenáše, jejž jsem uveřejnil ve Květech dle záznamu prof. Baudouina de Courtenay ze vsi Bílé. — „W" čti, jak již výše řečeno, jako u̯, „ć" jako chorvatské „ć" nebo srbské ћ, tedy mezi „ť" a „č", ale blíže k našemu „ť".

nœbœ pá tana zemjè. Dájte nàn naš wsàkidinji krùh; otpústite nan dólu náše dòlhe, takoj my otpáštjamo nášen dolžníkan; ne zapejíte nas tow tentacijòn, ma vibránite nas ot húdaha, krívaha. Itáko to bódi.

Jak patrno, v celém otčenáši jsou pouze dvě slova cizího (latinského) původu — kromě toho pozorujeme oslovování Boha druhou osobou množného čísla, jako v jazycích románských.[11])

Cesta ubíhala nám za hovoru rychle a vesele; Barbarino mně trpělivě odpovídal na moje četné otázky, jmenoval po resijsku předměty, na něž jsem se ptal, překládal mi celé věty do resijštiny, zkrátka zasvěcoval mě ochotně v taje své rodné řeči i v poměry své malé vlasti a svých rodáků. Činil to vše s patrným potěšením, že se o vše zajímám — a já zase byl jsem potěšen, že hned v prvním Resianu nacházím tak uvědomělého Slovana.

Příroda byla vždy velkolepější, kameniska v údolí Resie vždy divočejší — a pomalu se objevilo majestátní pozadí bíle zahaleného »Čanýnu« (Monte Canino) s ostatními horami skupiny kaninské, rovněž ještě více neb méně zasněženými, jimž můj vozka dával jména: Barmàn, Prowálo, Móroncan, Kýla, Wárda, Sart a j. Velikáni oddychovali ostrým dechem, jehož čipernost jsem tím více pociťoval, že jsem v Benátkách zažil týden přímo červencového horka. Pomalu nabýval jsem přehledu celé vlasti resijské — velkolepého sic alpského údolí, ale přece jen pouhého jediného údolí (neboť menší údolí učejské, k Resii přináležející, oblast resijskou již o mnoho nezvětšuje). Podivně mne při tom dojímalo pomyšlení, že tak nepatrné území (celkem jen 119·8 km^2) jest celou vlastí svérázného celku jazykového i národopisného; neboť ať jest jazyk resijský jakkoli blízek slovinštině, ať se třeba uzná za její nářečí, ať se vůbec Resiané připočtou k italským Slovincům — vždy přece mají tolik zvláštností a osobitostí, že i v tom rámci budou zajímavou, zcela svou jednotkou, ostře od ostatního celku oddělenou, tak jako vlast jejich oddělena jest mohutnými hradbami od ostatního světa.

Rozhlížel jsem se po kamenitých, převysokých stráních, porostlých do jisté výše jen sporadicky nízkými borovicemi (»brína«), smrky (smöröka) a jalovcem (»smulíka«), mezi nimiž tu a tam červenala se »steja« (druh vřesu), shlížel jsem dolů ke kamenitému korytu Rozojánské Wödy — a dokonale jsem chápal, že synové tohoto úchvatného jinak údolí nenacházejí ve své vlasti obživy, že jsou nutností vyháněni za chlebem do šírého světa, ale rovněž jsem chápal, proč přece vždy jako tažní ptáci vracejí se zpět do té velkolepé přírody, na ten kus kamenité půdy v majestátním rámci hor, jejž nazývají svojí vlastí.

Ale k tomu thematu se ještě vrátím.

Asi po půldruhé hodině jízdy blížili jsme se k první osadě resijské — ke vsi Bílé neboli Šan Džorči (dle vlaského S. Giorgio). Silnice, která dosud stále mírně vystupovala, náhle se snížila — a tu pojednou

[11]) O jiných zvláštnostech resijštiny nemohu se zde šířiti, i odkazuji čtenáře na svůj článek ve Květech, kde jsem o nich pojednal.

nad námi se objevil Šan Džorč jako nějaký středověký hrad. Šedá jeho kostelní věž s nízkou střechou, činící nejspíše dojem zašlé hradní bašty, s popředím divoce rozházených skalisk a balvanů po obou stranách náhle zase vystupující silnice, působila na mne mocnou romantikou, kterou sesiloval ještě klenutý most, po němž jsme vjížděli do Bílé jako do hradu.

Učiněný obrázek pro krajináře takových romantických nálad.

Bíla (a s ní všecky ostatní resijské osady) má charakter severoitalských vsí vůbec. Po dřevě ani stopy, malebných chat dřevěných, slamou krytých, k zemi přikrčených marně bys tu hledal — všecka obydlí stavěna jsou z vápence, a jsou to domy většinou po patro nebo i po dvě patra, tísnící se k sobě skoro jako ve městech; jen uzoučké uličky je od sebe dělí. Malebnost dřeva nahrazuje šedavý nádech často neohozených zdí a střechy nízké, prejzové, silně přečnívající.

V Bílé vydával Barbarino některé zásilky poštovní — a té příležitosti užili obyvatelé obce, aby si prohlédli cizího společníka Barbarinova.

Za vsí poprvé jsem spatřil obdělané pozemky — a poprvé nabyl jsem pojmu o tom, jak chudé výživy poskytuje tu půda domorodcům. Teprv od Bílé počínaje tvoří se uprostřed boků alpského údolí stupeň planiny, aspoň poněkud vhodné k hospodářskému zpracování. Na tomto stupni po obou březích říčky, ale většinou po pravém břehu, nacházejí se resijské osady a při nich chudé jejich pozemky. Obraz je takovýto: dole mezi balvany plyne a tříští se Rozojánska Wöda, od ní vystupují kamenité, zcela neplodné a neobdělatelné stráně do značné výše, nad nimiž je vystupování přerušeno nešírokou vodorovnou plochou, stupněm, na němž se nacházejí resijské vsi a jejich polnosti; odtud pak již vystupují hory, hradby údolí, s řídkými borovými a jinými jehličnatými porostlinami v nižších a s pastvinami ve vyšších polohách; nad těmi ovšem zase jsou pusté skaliny a po případě sníh a led.

Příroda tedy neposkytuje Resianům mnoho — a toho mála, co se jim zde urodí, musejí si perně zasloužiti, poněvadž i ve středním pásu při obdělávání půdy jest jim zápasiti s kamením, kteréž znemožňuje užívání pluhu. Ani jména jeho neznají, marně byste se po něm ptali; dostalo by se vám za odpověď: »Njíve se kopájo wsè z lopáto.« Hlavní plodinou polní jest kukuřice (žýto), vedle níž se sije také žito (ràž [12]), pohanka (jéjda) a něco pšenice (pšynýca), kromě toho pěstují se hlavně brambory (krumpír), řípa (rœpa), bob (bubýće), hrách (hráhiće), tykev (kogóće) a různá zelenina. Také naše ovocné stromy se tu sázejí: jábline, hrúške, ćœšpline (švestky), örœhe, čríšńe. Z té příčiny, že půda nestačí na výživu obyvatelstva, ubírá se každoročně největší část mužů za výdělkem do světa. Jen na léto vracejí se ke svým rodinám, a teprve v pozdějším věku usazují se trvale ve vlasti, žijíce z úspor a ze skrovného užitku svých pozemků. Odcházejí za výdělkem

[12]) Krátké, sražené à v tomto slově jest vlastně jakýsi nejasný zvuk, cosi jako bulharské ъ.

V údolí Resie: Rávanca, v pozadí Ćanyn.

do různých končin Rakousko-Uherska, do Němec, ba i do Francie — a proto mnozí mezi nimi kromě vlaštiny a furlanštiny mluví obstojně i některou ze slovanských řečí, německy, maďarsky nebo i francouzsky. Barbarino na př. při svých výkladech resijštiny pomáhal tam, kde jsem nerozuměl, buď vlaštinou nebo němčinou. Rozhled po světě zvyšuje netoliko jejich úroveň duševní, dodává jim sebevědomí a samostatnosti — ale posiluje i jejich vědomí národní, slovanské, kteréž, jak jsem s velikým potěšením shledal, jest u nich značně vyvinuto, o čemž hned se rozepíši.

Do Rávance, hlavního středu celé Resie, přijeli jsme asi ve 3 hodiny. Ubytoval jsem se na doporučení prof. Baudouina u hostinského Lýpy, kterýž se svou chotí (vážnou a ráznou ženou, bývalou místní učitelkou) a dcerou (nynější učitelkou v Rávanci) srdečně se mne ujal, jakmile se dověděl, že jsem přítel prof. Baudouina a že přináším od něho pozdrav. Hned také se roznesla pověst po vsi, že jsem přijel — a ovšem, jak to bývá, různě se soudilo, kdo jsem. Někteří mínili, že jsem sám prof. Baudouin, jiní, že jsem jeho bratr nebo nějaký příbuzný. Ale ze všeho bylo patrno, že jest prof. Baudouin de Courtenay v Resii osobností velice populární, ač u mnohých ne dosti jasnou, ba zejména u mladších dosti mythickou. V očích všech stál však nesmírně vysoko proto, že se jediný ze všech cizinců naučil dokonale resijsky. A není prý také divu, že se naučil, když neustále a všecko zapisoval, cokoli slyšel. »To smö my sa smďjeli,« poznamenala k tomu jedna žena. Baudouinovo vydání resijského katechismu, jež rozdal některým svým vypravěčům, chovají jako drahocennou památku. Přicházeli ke mně i lidé se žádostí, abych jim tu knížku také zaopatřil.

Záhy utvořil se kol mne kruh mužů, kteří všichni společně s mými domácími snažili se poučiti mne o Resii a resijštině. Za nejlepší výklady poměrů resijských a jazyka vděčím hospodyni naší, paní Lýpové — nejochotnějším pomocníkem a prostředníkem při mých studiích národopisných pak mně byl starý, poctivý Džuwàn Batíšta Fef, usazený »ta na Líštjacech«.

Nejpotěšitelnější zkušeností, kterou jsem učinil hned v této první své společnosti resijské a pak i při svých ostatních stycích v Resii, bylo poznání silně vyvinutého u v ě d o m ě n í n á r o d n í h o a s l o v a n s k é h o u těchto zapomenutých, jako se světa ztracených Slovanů.

»My ný sömö Láške, my sömö S l a v í n s k e, Rozojánuvi,« nadšeně prohlásil v rozhovoru muž středního stáří za živého souhlasu ostatních, kteří k tomu ještě dodávali, že chtějí Slovany zůstati.

A žena jedna při jiném rozhovoru posteskla si: Naši muži, když sa napijí vína, připíjejí »Živili Sloveni« — ale což je to platno, když jsme »láške« (t. j., když jsme pod vlašskou vládou).

(Dokončení.)

Sjezdy.

XI. ruský archaeologický sjezd v Kijevě.

Od 1. do 21. srpna ruského data konal se roku letošního v Kijevě XI. sjezd ruských archaeologů, který v nejednom ohledu vynikal nad sjezdy minulé.

Ruské sjezdy archaeologické, konané v různých větších, hlavně universitních městech ruských, mají již svoji značnou a významnou historii, plnou práce a positivních výsledků. Myšlenku těchto sjezdů pojal znamenitý archaeolog ruský, duše ruské archaeologie v letech 50.—70., hrabě Alexěj Sergějevič Uvarov. Když r. 1864 založena carská společnost archaeologická v Moskvě, jejíž předsedou se stal a zůstal do své smrti Uvarov, učiněn byl s jeho strany hned z počátku návrh na pořádání periodických sjezdů ruských archaeologů; návrh byl přijat, a již po pěti letech r. 1869 sešel se první sjezd v Moskvě, dodělal se pěkných výsledků, vydal své »Trudy« a ustanovil čas a místo sjezdu druhého. Podnik brzy se dostal do stálých klidných kolejí, a sjezdy se až podnes opětovaly vždy každý třetí rok. Druhý se konal r. 1871 v Petrohradě, třetí r. 1874 v Kijevě (letošní slavil tím zároveň 25letou památku prvního sjezdu kijevského), čtvrtý r. 1878 v Kazani, pátý r. 1881 v Tiflisu, šestý r. 1884 v Oděse (při tom se hrabě Uvarov naposled účastnil, zemřel téhož roku v zimě), sedmý r. 1887 v Jaroslavi, osmý r. 1890 v Moskvě, devátý r. 1893 ve Vilně, desátý r. 1896 v Rize a jedenáctý letos opět v Kijevě. O jednání všech sjezdů vydány byly bohaté a obsáhlé svazky »Trudů«.

Význam sjezdů pro rozvoj ruské slavistiky je veliký, a to hlavně tím, že programm jich nevázal se jen na úzké pole archaeologie v užším slova smyslu (archaeologie předhistorické a historické), nýbrž pojímal v sobě i studium slovanské linguistiky, ethnologie, staré historie politické i kulturní, vývoj náboženství, dějiny ruského umění a všechny jiné pomocné nauky historické, čímž se stalo, že sjezdy nebyly jen schůzemi archaeologů, nýbrž všech těch, kteří se vůbec zajímali o některou stránku historického vývoje národů slovanských, hlavně ovšem ruského.

Je přirozeno, že bohatostí programmu i účastenstvím pozdější sjezdy vynikaly nad starší, pokud to ovšem dovolovaly různé podmínky měst, v nichž se sjezd právě konal. Letošní sjezd kijevský vynikal však nad jiné nejen bohatostí práce, a nejen tím, že za půdu mu sloužil Kijev, město historicky přepamátné, město, jež svojí universitou i dnes stojí v popředí rozvoji vědecké práce ruské — ale i tím, že se při něm stal první pokus o všeslovanský sjezd učený.

Přijížděli sice už v dřívějších letech na tyto čistě ruské sjezdy občas i účastníci z ciziny, na př. z Francie Rambaud, Leger, baron de Baye, hrabě de Fleury a j., z Německa Virchow, Heger, Grempler, a také tu a tam i účastníci z jiných zemí slovanských, — ale letos poprvé byl učený svět slovanský officialně pozván v míře rozsáhlé tím,

že byly pozvány slovanské university, akademie a jiné vědecké ústavy a mnoho jednotlivců, a letos poprvé pozvání tomu vyhověla celá řada badatelů i korporací, jež vyslaly tam svoje delegáty.[1]) Důsledkem tohoto usnesení bylo dále i vřadění nové sekce v sestavení sjezdových prací, »sekce starožitností západních a jižních Slovanů«, v níž vedle jazyka ruského officialně povoleny i referáty ve všech slovanských spisovných jazycích. Původcem této myšlenky je známý přítel náš a Slovanů všech, prof. Timofej D. Florinskij; jemu náleží ostatně v prvé řadě zásluha nejen o myšlenku, nýbrž i o provedení. Zůstalť i při sjezdu rádcem a vůdcem všech slovanských hostí. Vedle něho pak všichni slovanští hosté s vděčností vzpomenou i služeb a laskavostí prof. M. N. Speranského.

Ovšem i tato nová významná stránka kijevského sjezdu nebyla beze stínu — zaneseného na sjezd neblahou maloruskou otázkou. Nechci se o příčinách a podrobnostech v tomto stručném referátu šířiti, ale nemohu zatajiti aspoň politování, že se nepodařilo k účasti vědecké získati i badately rusínské; vinu toho nenese ovšem komitét, nýbrž vlivy jiné.[2]) —

Trvání sjezdu vyměřeno bylo na tři týdny, na dobu bez odporu příliš dlouhou. Bylať sice doba celá rozvržena tak, že na práce vědecké v sekcích připadnouti měly dvě neděle a na exkurse archaeologické jedna, ale i tak je to mnoho. Dva týdny na vše bylo by dost, neboť by šlo i v kratší době práci intensivněji časově sdružit a spojit. Také mnozí účastníci nebyli s to po celou dobu sjezdu v Kijevě setrvat.

První týden byl cele věnován jednak administrativnímu uspořádání sjezdu a vítání hostí,[3]) jednak pracím vědeckým. Otevření sjezdu stalo se slavnostním způsobem v aule universitní (kde se konalo i pak nejvíce přednášek) dne 1. srpna (ruského, našeho 13.). Sjezd zahájen byl delegovaným k tomu od vlády popečitelem učebného okruhu Vl. Veljaminovem-Zernovem a gubernátorem generalem M. N. Dragomirovem. Obvyklý host ruských archaeologických sjezdů velký kníže Sergěj

[1]) Z Čech delegovala universita česká prof. L. Niederla a J. Polívku, Česká Akademie prof. J. Čelakovského a J. Píče, Společnost přátel starožitností p. P. Papáčka, Olomoucké museum sl. M. Wanklovu, Včela Čáslavská Dra. Filipa. Vedle nich účastnili se ještě sjezdu prof. Dr. J. Máchal, Dr. K. Kadlec a náš básník J. Zeyer, archaeologové ředitel J. Felcmann a V. Vaněk, z Čechů kijevských obětavý p. O. Červený a Č. Chvojka, o jehož výstavě dále bude řeč. Z Poláků přítomen byl Dr. F. Kopera za akademii krakovskou, pak prof. Ptasicki a A. Jabłonowski. Sarajevské museum a Srby bosenské zastupovali dvorní rada Konst. Hörmann a Dr. Ćiro Truhelka (jinak ze Srbů a Chorvatů nikdo nepřišel). Bulharská vysoká škola vyslala za své delegáty prof. L. Miletiče, I. Šišmanova, B. Coneva a V. Zlatarského. Čechů bylo tedy poměrně nejvíce. Z Němců přítomen byl kustos Fr. Heger z Vídně a Dr. Čihak z Královce, z Maďarů Dr. J. Jankó jakožto delegát Národního musea pešťského.

[2]) Viz o tom v rubrice „Rozhledy a zprávy". *Red.*

[3]) Tu sluší vzpomenouti zejména večera, pořádaného na počest slovanských hostí dne 6. srpna v sále kupeckého sadu. Za účastenství asi 150 hostí vystřídána byla řada přípitků v řeči ruské, srbské a české. Z Čechů měl delší významnou řeč prof. Čelakovský. Vedle něho mluvili ještě prof. Niederle a Píč.

Alexandrovič scházel tentokráte, nemoha se účastnit pro dvorní smutek za zemřelého následníka trůnu. Z řečí pronesených zajímalo zejména srdečné a taktní uvítání hostí generalem Dragomirovem.[4]) Za předsedkyni sjezdu[5]) již den před tím na schůzi všech delegátů zvolena byla hraběnka Praskovja S. Uvarova, dáma vzácného vědění a intelligence, právě tak jako obdivuhodné energie a vytrvalosti.

Jako byl kdysi manžel její hrabě Alexěj Uvarov duší archaeologické práce v Rusku, specialně pak duší sjezdů — tak se stala hraběnka, přejavši od něho ideu i lásku k ní, duší posledních sjezdů. Byla již několikráte zvolena předsedkyní. Jsou sice proudy, které vzpírají se tomuto dědictví, a znám vskutku muže v Petrohradě nebo v Moskvě, kteří by se v plné míře hodili na předsednické křeslo sjezdů — ale o tom pochybuji, zdali by se našel druhý předseda, jenž by energií a vytrvalostí dovedl zastínit hraběnku Uvarovu.

A nyní k vědecké činnosti sjezdu!

Referátů čteno bylo tak veliké množství, že v přehledu psaném pro »Slovanský Přehled« není možno jimi se podrobněji obírati. Spokojím se proto uvedením důležitějších nebo zajímavějších zasedání a výkladů.

První schůze dne 2. srpna, za jejíž čestného předsedu zvolen byl prof. *L. Niederle*, vyplněna byla referáty obou bosenských delegátů, kteří vůbec se sjezdu účastnili vynikajícím způsobem. *K. Hörmann* mluvil o středověkých náhrobcích knížat bosenských, *C. Truhelka* podal přehled dosavadních výsledků předhistorické archaeologie bosenské. Třetí referát o výkopech kurhanů v záp. Volyni četl prof. *V. Antonovič*, jeden z nejlepších ruských archaeologů. — Týž den konala se odpoledne i schůze archeografické sekce s přednáškami prof. *D. Cvětajeva*, *A. Lvova* a *A. Rajevského* o ruských archivech, a sekce pro dějiny umění s přednáškou *M. Istomina* o freskách XVII. a XVIII. stol. v chrámech jihozápadní Rusi.

Dne 3. srpna v sekci církevních starožitností za předsednictví *A. Lebeděva* podal zejména *V. Ščepkin* důležitý referát o malířské škole (ikonopisné) ve Velkém Novgorodě, večer pak v sekci pro starožitnosti právní za čestného předsedání prof. *J. Čelakovského* četl

---

[4]) Dragomirov pravil: „Съ отраднымъ чувствомъ привѣтствую въ числѣ членовъ съѣзда иностранныхъ гостей нашихъ и особенно представителей родственныхъ намъ славянскихъ народовъ. Только общеніе на полѣ науки можетъ развить ту культурную связь между отдѣльными народностями, которая способна установить дружелюбныя и солидарныя отношенія между группами образованныхъ людей различныхъ національностей."

[5]) Za stálé předsedy jedenácti sekcí zvoleni byli: v I. sekci předhist. archaeologie D. Anučin, v II. sekci starožitností zeměpisných a národopisných D. Balalěj, v III. sekci dějin umění A. Kirpičnikov, v IV. sekci starož. soukromých a veřejných F. Fortinskij, v V. sekci starožitností církevních N. Pokrovskij, v VI. sekci linguisticko-literární N. Petrov, v VII. sekci starožitností byzantských a klassických I. Kulakovskij, v VIII. sekci starožitností záp. a již. Slovanů Vl. Lamanskij, v IX. sekci východních starožitností Vl. Veljaminov-Zernov, v X. sekci archaeografické P. Golubovskij.

G. Demčenko referát o »přítomných lidech« starého ruského soudnictví a prof. *P. Golubovský* zajímavý referát o tom, kdy počala se vojska v Rusku chránit tábory, při čemž se rozvinula debata o to, je-li slovo to přejato na Rus z válečnictví husitského, či bylo-li v Rusi už dříve známo, před dobou husitskou. (Dokončení.)

Čedadský sjezd na památku Pavla Diakona.

Od 3. do 8. září konal se v malém, avšak starém městečku Čedadu (vlašsky Cividale, u starých Forum Julii [1]) sjezd na oslavu 1100leté památky smrti longobardského historika Pavla Diakona, jenž se v tomto severoitalském městečku mezi l. 720 až 725 narodil. Čedad leží takřka na samém národnostním rozhraní furlansko-slovenském, sám je sice už furlanský, ale se sousedními svatopetrskými Slovinci jest v živém denním styku.

Pavel Diakon (Paulus Diaconus čili Paulus Warnefridus) žil původně na dvoru furlanského vévody Ratchisa v Čedadu, později, když byl Ratchis zvolen za krále longobardského, odebral se i Pavel Diakon s jeho dvorem do Pavie; odtud pak odešel do neapolského kláštera Montecassino, vstoupiv do řádu benediktinův. Když Karel Veliký porazil posledního longobardského krále Desideria a tím vyvrátil longobardské království, pozval a vzal s sebou do Francie slavného mnicha, který však se r. 785 zase vrátil do Montecassina a zde r. 799 zemřel. Nejznámější z jeho děl jsou Historia Longobardorum, Historia Romana a Gesta Episcoporum Mettensium. Pro dějiny slovanské obzvláštní důležitost má Historia Longobardorum, poněvadž v ní Pavel Diakon mluví o příchodu Slovincův do Furlanska a o bojích, které s nimi vedli Longobardi.

U příležitosti 1100. výročí smrti tohoto muže uspořádán byl v Čedadu historický sjezd, k němuž byli zavčas pozváni vynikající učenci, university, akademie a jiné vědecké ústavy evropské. Přihlásil se veliký počet učencův a přes sto vědeckých institucí a korporací. Z historiků a jiných učenců, kteří se sjezdu osobně súčastnili, buďtež uvedeni: univ. prof. Cipolla, Bertolini, Luzzatto, Olivi, Tamassia a j., P. Amelli a jiní benediktini z Montecassina a z Istrie, prof. Wolf, Puschi, Zamboni, Bigoni a řada jiných vynikajících Vlachů, Angličan Th. Hodgkin, ze Slovanů prof. Dr. J. Baudouin de Courtenay, prof. Bogišić a zástupci Matice Slovinské prof. Rutar, Laharnar i archivář Koblar, dále Maďaři Dr. Marki a Ováry, Němci Wiegand, Riegl, Luschin von Ebengreuth, Vettach [2]), Hartmann a j.

K té příležitosti vyšlo tiskem kolem 15 děl, týkajících se více

[1]) Viz mapku „Slované v severní Italii" na str 227. minulého ročníku Slov. Přehledu.

[2]) Jenž se však sám považuje za Vlacha; žije v Terstu.

neb méně Pavla Diakona a Longobardů. Mezi nimi studie prof. *Rutara* jednala »O důležitosti historie Pavla Diakona pro Slovince« (O važnosti zgodovine Pavla Dijakona za Slovence).

Kromě toho čteno bylo v zasedáních několik vědeckých rozprav Zasedání vůbec měla ráz důstojný a čistě mezinárodní, ačkoli zejména Vlaši z rakouského Přímoří by byli rádi dali výraz svým politickým tendencím a vtiskli sjezdu směr protislovanský. Na banketě, jejž prvního dne uspořádalo město na počest účastníků sjezdu, chtěli prý italianissimi z Terstu a Gorice pronésti přípitky protislovanské, ale byli přemluveni, aby toho nečinili. Naproti tomu předseda provincialní rady (consiglio provinciale), Mantica, výslovně vytknul, že vlaští Slované dosavad žili s Vlachy v úplné shodě, i vyslovil přání, aby to potrvalo i v budoucnosti.

Z vědeckých rozprav uvádíme pojednání prof. *J. Baudouina de Courtenay* »O jazykové i ethnografické příslušnosti furlanských (italských) Slovanů«, přednesené v posledním sezení (5. září) čistou vlaštinou (Sull' appartenenza linguistica ed etnografica degli Slavi del Friuli). Napřed odůvodnil autor, že mluví na tomto sjezdě o Slovincích, poněvadž Pavel Diakon jich obšírně vzpomíná na nejednom místě své Hist. Longobardorum. Politiky se ve své rozpravě nebude dotýkati, poněvadž tou se on nezabývá, jsa pouze učencem a nestranným přítelem ryzí pravdy. Po tomto úvodě vykládal theorii o původu jména Slavi, jež dali Slovanům vlastně Římané — podobně jako »panslavismus« vymyslili vlastně nepřátelé Slovanstva a nikoli Slované sami; nebo, jak prof. Baudouin doslova pravil, »podobně jako protislovanství jest stálým vyrabitelem t. zv. panslavismu« (l'antislavismo è produttore continuo del cosi detto »panslavismo«). Prof. Baudouin má za pravděpodobný výklad, že jméno »Slavi« odvodili si Římané z četných osobních jmen slovanských, vycházejících na »-slav«; ten se jmenoval Jaroslav, onen Stanislav, jiný Borislav atd. — všichni tedy byli »slavi«, i počali tak Římané ony kmeny, z nichž lidé takových jmen pocházeli, hromadně nazývati. Poněvadž pak Slované dávali Římanům nejvíce otroků, přeneseno pomalu toto Římany utvořené jméno na nevolné pracovníky, otroky — »sclavi«. Jméno »Slavi« tedy není původně slovanské, i užívalo se ho s počátku jen u Slovanů na západní národopisné hranici slovanské poblíž Římanů a jiných cizích národů, kdežto Slované, sídlící dále od této hranice, měli toliko zvláštní jména kmenová. Teprve postupem času přijato bylo samými Slovany, i užívá se ho nyní celým vědeckým světem pro všecky kmeny slovanské, k nimž náležejí také italští Slovinci. — Potom nejlepší znalec nářečí italských Slovinců vykládal podrobněji o těchto nářečích, dle nichž rozeznává v Italii Resiany, Slovince terské, nadižské (čili svatopetrské) a iderské (čili starohorské).

V témž zasedání předložil prof. Rutar svůj výše jmenovaný spis. italský Slovinec prof. Dr. *F. Musoni* pak vykládal úryvek z Hist. Longobardorum, týkající se Slovanů — tak že celé toto poslední zasedání mělo takřką ryze slovanský charakter, ačkoli to nebylo vhod

některým pánům, kteří by byli rádi proměnili v politickou demonstraci, co mělo býti a vskutku bylo vědeckým sjezdem.

O jiných přednáškách se nezmiňuji, poněvadž se netýkaly věcí slovanských. Ani o veřejných slavnostech, spojených se sjezdem; jen připomínám, že slavnosti čedadské přivábily sem také množství italských i rakouských Slovinců. Na jednom domě vlál dokonce po všecky dni sjezdu slovinský prapor, aniž se kdo nad ním pozastavil, čemuž jsem se nemálo divil.

Ve Videmu, 14. září. IVAN TRINKO.

II. sjezd slovanských novinářů v Krakově.

V dnech 22.—25. září konán byl v Krakově druhý sjezd slovanských novinářů, jenž pokračoval v práci, počaté na lonském sjezdě pražském. Pro svůj význam absolutní i proto, že konán byl v době nad jiné důležité pro nás a pro další rozvoj slovanské otázky v Rakousku vůbec, zasluhuje obšírnější úvahy, než na jakou by nám stačilo místo v poslední chvíli před uzavřením čísla. Z té příčiny odkládáme referát o sjezdě i pozoruhodnou úvahu prof. M. Zdziechovského, kterou jsme v posledním okamžiku obdrželi, do příštího sešitu.

Z časopisů a knih.

Národnostní poměry v rakouském Přímoří.

»Sborník České společnosti zeměvědné« přinesl v č. 7. letošního (V.) ročníku velmi instruktivní článek Zd. Lepaře »Národopisné poměry v rakouském Přímoří,« doprovozený mapkou. [1]) Již pouhý pohled na mapku poučuje o tom, na jak nepřirozené půdě spočívá privilegované postavení Vlachů přímořských proti ohromné číselné převaze slovanského obyvatelstva. K tomu vyjímáme ze článku samého několik velmi poučných dat. Ze tří zemí rakouského Přímoří mají Vlaši pouze v území města Terstu většinu skoro tříčtvrtinovou, avšak i tu přestávají pouze na městě, kdežto venkov je téměř ryze slovinský (toliko ve Skedenji mají Vlaši čtvrtinovou menšinu). V Goricku omezují se Vlaši na 4 okresy hejtmanství gradišťského, vybíhajíce z něho jenom přes velkou osadu Ločnik do území města Gorice, jež zabírají celé. V obcích slovinských nemají významnějších

[1]) Mapku tu nám redakce s laskavým povolením autorovým ochotně propůjčila.

menšin (vyjma Nabrežinu, Sv. Kříž a Sistjanu, obce vesměs při moři). Území slovinské v Goricku možno tedy nazvati národně čistým, naopak

živel slovinský zasahuje na několika místech do vlašského. Ze všech 513 osad gorických (139 politických obcí) jest 1 osada (smíšená) německá (Russiz inferiore, 85 Něm., 39 Vlachů), 115 vlašských (9 smíšených) a 427 slovinských (6 smíšených); z celkové plochy zabírají

Vlaši asi 630 *km*², Slovinci 2290 *km*². — V Istrii těžko jest mluviti o nějakém ryzím území národnostním. Vlaši zaujímají skoro všecko západní pobřeží istrijské (ba v okresích bujském a motovunském zasahují dosti hluboko do nitrozemí), poněvadž tu jest většina istrijských měst; i jinde v Istrii a na ostrovech shledáváme se ve městech s obyvatelstvem vlašským. Vůbec lze říci, že v Istrii patří celkem města Vlachům, venkov Slovanům (ze všech Vlachů istrijských žije 71% ve městech). Stanoviti rozhraní mezi Vlachy a obyvatelstvem slavonským není snadno; spisovatel provádí to ve svém článku podrobně, v čemž ho ovšem nemůžeme sledovati. Rozhraní mezi Slovinci a Chorvaty patrno jest na mapce. Zcela správně spisovatel zamítá odlišování Srbů od Chorvatů v Istrii, což činí zejména Němci, udávajíce hlavně na západě v sousedství Italů 50—60.000 Srbů. »Protože však rozdíl mezi Charváty a Srby vůbec není ani přesně stanoven, mimo to pak hlavního dělidla, totiž náboženství, nelze tu použiti, ježto všichni Slované istrijští, vyjma pravoslavné potomky černohorských osadníků ve vsi Peroji u Pulje (49 kat., 218 prav.) přiznávají se k církvi římsko-katolické, není příčiny, proč by se v Istrii měl dělati zvláště rozdíl mezi Srby a Charváty.« Pestrost a promíšenost národnostních poměrů istrijských, ale při tom přece převaha obyvatelstva slovanského, vynikne z těchto čísel: Z 592 osad jest 80 vlašských (z těch 35 smíšených), 176 slovinských (5 smíšených), 334 chorvatské (30 smíšených), 1 (smíšená) rumunská (osada Berdo, kde žije 465 rumunských Čičů vedle 112 Chorvatů) a 1 s poměrnou většinou německou (Opatije — Abbazia). Z celého území istrijského zaujímají Vlaši asi 1000 *km*², Slovinci 700 *km*² a Chorvati 3237 *km*². — Číselně jest *v Goricku* Slovinců 135.020 čili 63·13%, Chorvatů 60 čili 0·03%, Vlachů 76.514 čili 35·78%, Němců 2195 čili 1·03%; *v Istrii* jest Slovinců 44.418 čili 14·19%, Chorvatů 140.713 čili 45·55%, Slovanů vůbec tedy 185.131 čili 59·74%, Vlachů 118.027 čili 38·06%, Němců 5904 čili 1·9%, jiných 491 čili 0·30%; *v území města Terstu* Slovinců 27.725 čili 20·48% (avšak na venkově samém 91·97%), Chorvatů 404 čili 0·30%, Vlachů 100.039 čili 73·87%, Němců 7107 čili 5·25%; *v celém Přímoří* úhrnem Slovinců 207.163 čili 31·43%, Chorvatů 141.177 čili 21·41%, Slovanů celkem tedy 348.340 čili 52·84%, Vlachů 294.580 čili 44·66%, Němců 15.206 čili 2·31%, jiných 1144 čili 0·19%. —

Čísla tato vzata jsou z vládní statistiky dle sčítání z r. 1890, ve skutečnosti tedy jistě jest procento Slovanů v Přímoří mnohem ještě vyšší. A nyní vedle těchto čísel položme práva většiny slovanské a menšiny vlašské! Z parallely této vysvitne teprve smutný stav spravedlnosti v této říši, z ní teprve poznáme, jak velice privilegovaným národem jsou na jihu Vlachové proti slovanské většině, z ní teprve padne ostré světlo na zpupnost vlašskou ve sněmích gorickém a terstském, na boje o slovinskou školu v Goricku nebo na nedávné ještě boje o chorvatské gymnasium v Pazině!

Statistika Kašubův.

STEFAN RAMUŁT: *Statystyka ludności Kaszubskiej*. Z mapą etnograficzną Kaszub. Kraków. Nakładem Akademii Umiejętności. 1899. Str. 290.

Stefan Ramułt.

Stefan Ramułt jest neúmorný a nadšený badatel Kašubův, slovanský horovatel, že by se málo našlo jemu rovných v celém Slovanstvě, při tom však muž, stojící na půdě skutečnosti a vyzbrojený prostředky vědy, nikoli tedy snílek, budující přeludy z mlhy a větru. Důkazem toho jest kniha, jejíž titul jsme položili v čelo těchto řádků. Připojuje se k staršímu dílu Ramułtovu z r. 1893, »Słownika języka pomorskiego czyli kaszubskiego«, i jest takové váhy, že místo pouhého referátu podáváme z ní obšírnější výtah. Kromě Mukovy »Statistiky łužiskich Serbow« není v celé slovanské literatuře díla jí podobného. Jako tam lužický spisovatel podnikl na vlastní pěst sčítání Lužických Srbů, tak zde Ramułt podnikl podobnou velikou práci u Kašubů. Popudem k oběma pracím byly stejné okolnosti: nespolehlivost a tendenční nesprávnost německé statistiky, dle níž těžko bylo odhadnouti skutečný počet jak Lužických Srbů, tak Kašubů.[1]) Ramułt sám píše v předmluvě, kterak za dětských let pídil se po knížce, z níž by se dověděl, kolik vlastně jest Kašubův, a kterak se z jednoho pramene dovídal, že jich jest 100.000, z jiného pak, že jich zbývají jen 3000. Později, když dospěl, poznal, že hledání jeho jest marné, i čekal, až někdo takovou knížku napíše; a když darmo čekal — pustil se do práce sám. Výsledkem sedmileté, vytrvalé jeho práce jest »Statystyka ludności kaszubskiej«, která 1. určuje hranice zeměpisného rozšíření lidu kašubského a 2. stanoví jeho početnou sílu; oba tyto cíle sleduje také připojená národopisná mapa Kašub, naznačujíc nejen zeměpisné rozšíření, ale i hustotu obyvatelstva kašubského. V práci své nikterak nemohl se opírati o předchůdce, poněvadž jich prostě neměl; dosavadní zprávy o rozšíření Kašubův byly kusé a povrchní, tak že o skutečném rozšíření a počtu jich nikdo neměl pravého ponětí. V určování hranice národnostní chybovalo se často o celé okresy a v počtu o desettisíce! A tak nezbývalo, než sám se vydat ode vsi ke vsi a zjišťovat všude na místě poměry národnostní, zjednávat si spolehlivých informací z míst, jichž nemohl sám navštíviti, rozesílati proto množství dotazníků, psáti na sta a sta dopisů, obdržené zprávy srovnávati a stvrzovati — zkrátka konati sám práci, kterou jinak vykonává celý rozvětvený apparát úřednický.

[1]) Ramułt podává klasický doklad toho, jak falešné jsou údaje úřední statistiky pruské. R. 1890 udávala úřední statistika v okresu puckém 2·52% Poláků a 65·18% Kašubův — ale za necelý rok tatáž statistika, (tentokrát školní) udávala Poláků 34·38% a Kašubů 34·68%!

Výsledky této práce v hlavních rysech podati jest úkolem těchto řádků.

Nynější sídla Kašubův přiléhají k moři Baltickému na prostranství mezi ústím Nového Portu (Neufahrwasser), přístavního města Gdanska, na východě — až k ústí říčky Lupy na západě (výtoku z jezera Gardeńského). Prostor, zalidněný výhradně anebo převážně obyvatelstvem kašubským, obsahuje asi 100 čtverečných mil, avšak asi ještě na prostoru právě tak rozsáhlém mají Kašubové větší neb nepatrnější menšiny. Veškerá sídla kašubská rozložena jsou v 11 okresích; jsou to (jmenovány od severu k jihu) okresy: pucký (Puck, při stejnojmenné mořské zátoce), vejherovský (Wejherowo), kartuzský (Kartuzy), na východě k němu přilehlé okresy gdański horní (gdański górski, Gdańsk) a gdańský městský, dále k jihu od kartuzského okresy kościerský (Kościerzyna), na západ od něho bytovský (Bytów), na jih od obou okresy chojnický (Chojnice) a człuchovský (Człuchowo), konečně při moři na západ od puckého okresy lęborský (Lęborg) a słupský (Słupsk).

Většinu obyvatelstva tvoří Kašubové pouze ve 3 okresích, a to v okr. puckém, kartuském a vejherovském, tedy ve 3 okresích nejsevernějších — co do počtu však jest jich nejvíce v okresích kartuském, vejherovském a chojnickém, kdežto pucký jest na místě čtvrtém. To vysvitne z těchto dvou tabulek, z nichž prvá seřaďuje okresy dle procentové síly obyvatelstva kašubského, druhá pak dle absolutního počtu.

A.

Okres	pucký	76·50%	Kašubův
»	kartuzský	75·24 »	»
»	vejherovský	66·79 »	»
»	chojnický	44·89 »	»
»	kościerský	37·78 »	»
»	gdańský horní . . .	26·26 »	»
»	bytovský	20·28 »	»
»	człuchovský	18·46 »	»
»	lęborský	9·72 »	»
»	słupský	4·92 »	»
»	gdańský městský . .	4·50 »	»

B.

Okres	kartuzský	45.284	Kašubův
»	vejherovský	27.930	»
»	chojnický	23.680	»
»	pucký	18.609	»
»	kościerský	17.530	»
»	człuchovský	11.976	»
»	gdańský horní . . .	10.519	»
»	» městský . .	5.419	»
»	słupský	4.860	»
»	bytovský	4.797	»
»	lęborský	4.227	»

Úhrnný počet Kašubů v těchto jedenácti okresích činí **174.831** duší, z čehož přes čtvrtinu připadá na jediný okres kartuzský, skoro polovina pak na tři severní okresy: pucký, vejherovský a kartuzský — jsou to tedy patrně nejryzejší okresy kašubské.

Vyznáním náboženským jsou Kašubové valnou většinou katolíci; evangelíků jest jen asi šestnáctá část čili 6% veškerého počtu Kašubů. Poměr obou vyznání v jedenácti okresích kašubských, čili (pro krátkost) na Kašubech (což jest však pojem ethnografický a nikoli zeměpisný) vysvitne z této tabulky:

Čís.	Okres	Katolíků	Evangelíků	Úhrnem
1.	pucký	18.154	455	18.609
2.	vejherovský	26.989	941	27.930
3.	kartuzský	43.991	1.293	45.284
4.	gdaňský horní	10.303	216	10.519
5.	» městský	4.933	486	5.419
6.	kościerský	17.134	396	17.530
7.	chojnický	23.322	358	23.680
8.	człuchovský	11.662	314	11.976
9.	lęborský	3.179	1.048	4.227
10.	bytovský	4.285	512	4.797
11.	słupský	860	4.000	4.860
	Celkem . . .	164.812	10.019	174.831

Kašubové vyznání evangelického bydlí hromadně hlavně na Pomoří, a to v okresích lęborském a słupském, v posledním dokonce mají většinu. Jsou to t. zv. »Kabatkové« nad jezerem Łebským. Mluví-li se o kašubských evangelících, obyčejně se myslí jen na tyto Kabatky, ale na všecky ostatní tisíce kašubských evangelíků se zapomíná. V ostatních totiž okresích, kde jsou evangelíci celkem v nepatrné menšině, říká se jim prostě »lutrové« — a všichni »lutrové« jsou tu považováni za Němce: »co luter, to Niemiec«, čímž vylučuje se neprávem z počtu Kašubův několik tisíc lidí původu kašubského. Podobně zase Kašubové vyznání katolického nazýváni bývají Poláky, poněvadž v katolických kostelích panuje jazyk polský, tak jako v evangelických německý; dle toho říká se tam »polská víra« a »německá víra«, což jsou synonyma katolicismu a protestantismu. S takovým zaměňováním dvou různých pojmů, totiž vyznání a mateřské řeči, při čemž staví se vyznání na první místo jako znak národní, setkáváme se i jinde, na př. ve východní Haliči, kde latinníci (katolíci obřadu římského) nazýváni jsou Poláky a uniti Rusíny, byť oni neuměli slova polského a tito rusínského.

Řeč kašubská jest mateřským jazykem hlavně vesnických obyvatelů na Kašubech. Ale i ve městech žije mnoho Kašubův, na př. v Pucku a Vejherově, v Kościerzyně dokonce Kašubi mají většinu. Na

vesnicích mluví kašubsky nejen vrstvy nejchudší, totiž vlastníci drobných hospodářství, chalupníci, podruhové a čeleď, nýbrž i střední třída, tak zv. »gburzy« a drobná šlechta. Jest i hrstka menších průmyslníků, řemeslníkův a kupců, mluvících kašubsky, ba i někteří úředníci pokládají se za Kašuby a ve svých domácnostech mluví pouze kašubsky; zajímavo také jest, že při úředním sčítání r. 1890 přihlásilo se 11 kněží za Kašuby; ovšem kněží původu kašubského, kteří se však zapsali do rubriky polské či německé nebo dokonce obojazyčné, jest mnohem více. Všude, kde mají Kašubové většinu, jest řeč kašubská také jazykem obcovacím, tak že i Němci, žijící mezi Kašuby, jsou nuceni ji se naučiti. Naproti tomu v osadách napolo smíšených vyplývá na povrch němčina, kdežto kašubština ustupuje na místo podřízené. Jsou i vsi, kde jest dobrá polovina obyvatelstva kašubská — a přece poseděv několik hodin v hospodě přísahal bys, že jsi v osadě ryze německé. Zcela jako v tak mnohých osadách dolnolužických! Veřejný ráz, jak ovšem pod pruským panstvím jinak si nelze mysliti, jest úplně německý: němčina panuje na dráze, na poště, ve všech úřadech, v nápisech úředních i soukromých atd. A tak by se povrchnímu pozorovateli mohlo zdáti, že jsou Kašuby ještě více poněmčené, než tomu ve skutečnosti jest. Kdo chce na Kašubech slyšeti kašubsky, musí zajíti pod střechy vesnických chat, musí hledati Kašuby na polích a lukách při práci, nebo na hladinách nesčetných jezer a jezírek kašubských či na vlnách Baltu, kdež rybáci »robią na ryby«. Kdo sedí jen v mořských lázních sopotských, ten ovšem Kašubů nepozná, ačkoli Sopoty leží na samém prahu ryze kašubského kraje.

V kostelích katolických káže se většinou polsky, někde polsky a německy, v Lęborgu, Bytově, Chojnicích, v kostelích gdańských a ještě v několika jiných farnostech téměř výlučně německy, nářečím kašubským nikde. Podobně v evangelických kostelích vládne zase němčina. Koncem minulého století zaznívala kašubština nejméně ve 20 kostelích evangelických na Pomoří. Pastoři kázali každé neděle kašubsky nebo polsky — ale náhle ústřední církevní úřady berlínské počaly užívání polštiny a kašubštiny v evangelických kostelích omezovati, soustavně snižovati počet kázání kašubských či polských — až je docela nahradily kázáními pouze německými . . . Jen ještě v kostele głowczyckém v okrese słupském na Pomoří několikrát do roka konají se kázání kašubská — jinak všude již zaznívá němčina . . . Zcela táž praxe, jaká se provádí v Dolní Lužici . . .

Tolik o vlastním kraji kašubském.

Kromě tohoto ethnografického území kašubského bydlí však ještě mnoho Kašubů roztroušeně na Pomoří, mnoho jich jest rozptýleno i po jiných krajích německých, ba i v jiných státech evropských, tak že *úhrnný počet Kašubů v Evropě* dle sčítání a odhadu Ramułtova jest **200.217** duší; z nich jest 186.775 katolíků a 13.442 vyznání evangelického.

Znamenitý počet Kašubů, skoro tak veliký, jako na Kašubech samých, jest usazen *v Americe*; jest jich tam celkem **130.700** (121.986

katolíků, 8714 evangelíků), tak že celkem *všech. Kašubů. v Evropě i v Americe* jest **330.917**, z nichž jest katolíků 308.761, evangelíků 22.156. Do Ameriky stěhují se Kašubové již půl století. Největší část jich usazuje se v Sjednocených Státech Severoamerických (90.700), kromě toho stěhují se do Kanady (25.000) a do Brasilie (15.000). Ze států Unie Severoamerické nejvíce Kašubů jest ve státech Illinois a Wisconsin (po 30.000). V nové vlasti zabývají se hlavně rolnictvím a rybářstvím. Mnoho jich pracuje v továrnách a v závodech průmyslových, poměrně velmi málo v dolech.

Zajímavá jest historie Kašubů na poloostrově Jones Island, vyčnívajícím do jezera Michiganského nedaleko Milwaukee. »Přistěhovalci kašubští, usadivší se na liduprázdném, písečném pruhu země, o nějž se nikdo nehlásil, utvořili tam hned jakési samostatné panstvíčko a nikomu neplatili daní. Tento stav trval dlouhá léta, až při regulaci místních poměrů připojena byla zemička kašubská k městu Milwaukee se zachováním majetkových práv, nabytých Kašuby „právem prvenství". Ale r. 1895 železářské společnosti „Illinois Steel", která má na blízku veliké slévárny, zachtělo se půlostrůvku kašubského, i byl jí také na její zakročení první soudní instancí přiznán. Ale ukázalo se, že s Kašuby nejsou žerty; ozbrojivše se kyji a sekerami, postavili se na obranu svých práv a vetřelce vítězně odrazili. Záležitost šla potom k vyšší instanci, i získali Kašubové aspoň tolik, že vykonání rozsudku první instance bylo zadrženo. Další osudy této historie nejsou mi dosud známy,« píše p. Ramułt, »poznamenávám toliko, že pro Kašuby vyslovil se skoro celý tisk americký, což na druhé polokouli znamená velmi mnoho.«

Do Ameriky přesídlil se před několikanácti lety také jediný básník kašubský, vedle nebožtíka Floryana Cenôvy († 1881) vlastně jediný spisovatel kašubský v tomto století, Hieronim Derdowski (čili kašubsky Jarosz Derdowsći, narozený v Przytarni v okr. chojnickém), od něhož pochází několik větších básní výpravných ze života kašubského (*O Panu Czorlinsćim, co do Pucka poe sece jachoł* — *Kaszeba poed Widnem* — *Jasiek z kniei*) a několik drobnějších básní kašubských, rozptýlených po časopisech polských. V Americe usadil se ve Winoně (v Minesotě) a vydává časopis Wiarus Polski, v němž také tu a tam otiskuje články a veršíky kašubské. Roku 1897 vydal novou knížečku kašubskou, sbírku přísloví s názvem *Nórcyk kaszubsći abo koruszk é jedna maca jądrny prowdé* (Pokladnička kašubská čili korec a hrnec jadrné pravdy); první to knížečka kašubská, vydaná na druhé polokouli. —

O budoucím osudu Kašubů ve staré vlasti vyslovuje se p. Ramułt takto: »Lid kašubský na Kašubech, ač jsou podmínky jeho života duševního nad pomyšlení těžké a smutné, neztratí, doufám, nikdy své osobitosti. Padnou ještě sta a tisíce Pomořanů pod sekerou cizí kultury, tisíce jich vydají se do světa, hledajíce lepšího osudu, ale na jejich místě stanou nové zástupy, neboť ten lid, žijící ve vzácné čistotě obyčejů, rozmnožuje se mnohem rychleji a žije déle, nežli jeho sousedé. Tolik věků, tolik nepříznivých činitelů pracovalo o jeho vyhlazení,

a přece se udržel, udrží se tedy asi i nadále a mluva kašubská bude zaznívati nad Baltem do věků dlouhých i nejpozdějších, jako tam zaznívala před tisíciletími . . .« [1]) A. PRAVDA.

DOPISY.

Jižní Slované.

(Slovinci nevědí si rady. — Chorvaté doufají a organisují se — proti Srbům. — Srbové nezoufají a pozdvihují se — proti Chorvatům. — Bulhaři pracují.)

U nás Slovanů není nic nového, nevíme-li si rady. Charakteristikou naší politiky bylo vždy kolísání a neurčitost, přecházející jednou ve fantastickou megalomanii a ztrácející se podruhé v úzkoprsém provincialním vlastenectví.

Těžké položení Slovinců změnilo se v poslední době tak značně k horšímu, že bez fráse možno říci: jde o jejich bytí neb nebytí. Zuřivost německá v Celji a opovrhování vlašské v Terstu jsou jen malými doklady systematické útočnosti německé a nevyléčitelné zpupnosti italské.

Slovinští vlastenci hledají pomoc trojí cestou: Jedni prohlašují Krajinu národním střediskem slovinským a upevňují Lublaň jako nedobytelnou tvrz národní; druzí domlouvají jménem slovanské vzájemnosti českým a polským poslancům, by jednou chopili se slovinské věci jako své vlastní; třetí staví se na stanovisko státního práva chorvatského a ve Velikém Chorvatsku vidí jistou spásu. Jsou však ještě jiní, a těch není málo, kteří praví netečně: Velké ryby vždy hltaly malé.

Soustředění Slovinců kol Lublaně byl by přesný a dosažitelný cíl, jemu však příčí se okolnost, že těžce lze pomysliti sobě, aby Přímoří s Terstem přilnulo k alpskému Slovinsku. Měli by tedy vlastenci, kteří počítají jen se slovinským národem, vytknouti jiné středisko: Terst totiž, a dorozuměti se aspoň s isterskými Chorvaty, by takovéto Slovinsko tvořilo pěkný přirozený celek, sestavený z jižního Štyrska, z jižních Korutan, z Krajiny, Gorice a Gradisky, Istrie a nynějšího Terstského obvodu. Program druhých, totiž pouhé spoléhání na jiné, není vlastně programem. Těm, kteří tak rozhodně stojí na státním právu chorvatském, mělo by se ukázati na nerozlučitelnou spojitost tohoto práva s korunou svatoštěpánskou, pod kterou tak krásně kvete strom ústavní svobody maďarské! A konečně praktickým rozumcům, kteří národy přirovnávají k rybám, dlužno by bylo připomenouti zkušenosti vědy, že právě velká zvířata mizejí znenáhla s povrchu země.

Kdyby se však u Slovincův a u malých slovanských národů vůbec tolik myslilo, kolik se cítí, tolik pracovalo, kolik se mluví, a

[1]) V české literatuře máme o Kašubech práci *E. Jelínka*: Zapomenutý kout slovanský (1894); kromě toho uvádíme článek *St. Windakiewicze* „O Kašubech v zátoce pucké“ (Slov. Sborník 1885) a *Jos. Zubatého* čl. „Kašubové“ v Ottově Slovníku Naučném.

tolik počítalo, kolik se fantasuje, nebylo by těch čtyř druhů slovinských vlastencův, nýbrž by všichni Slovinci tvořili jeden šik, opírajíce se zároveň o lid slovinský, o svazek českopolský i o bratrství chorvatské, počítajíce vždy a všude nejen s překážkami malého národa, nýbrž i s vnitřními krisemi u národů velkých. Doba je kritická a nebezpečí vyžaduje brzkého rozhodnutí: Nepochopí-li Slovinci, že mají postupovati všude a ve všem svorně jako národ, a že strannické rozdíly mají ponechati mocnějším sousedům svým, ocitne se národ slovinský najednou, dříve však než myslíme, rozdělen na tolik panství, kolik jest nyní z něho uděláno provincií. V tom případě velké ryby mohly by pohltiti malou...

V Chorvatsku stopuje se s velkým zájmem těžký boj Slovinců a v celém tisku možno se dočísti rozhořčených protestů proti divokým projevům německé panovačnosti a italské zpupnosti. Přes to, že politikové chorvatští stále poukazují na nebezpečí německého pronikání na Balkáně a na nesnesitelnost poměrů pod panstvím italským a maďarským, nebyla politická nálada v Chorvatsku již dávno tak spokojená a veselá. Všude slyšeti jen jásání a volání po ještě pevnější organisaci.

Radost nad vítězstvím v Istrii — v Pazině právě otevřelo se chorvatské gymnasium — jest upřímná, a volební úspěch v Dubrovníku a Kotoru — tyto dvě obce, dříve italsko-srbské, staly se chorvatskými — uspokojuje chorvatské vlastence zcela přirozeně: Bylť panování Italův (spojených s katolickými Srby) v obci Dubrovnické a Kotorské jednou z největších skvrn na chorvatském rázu Dalmacie.

To však není hlavní příčinou spokojenosti chorvatských vlasteneckých kruhů, nýbrž je to změna vládního systému v Bosně-Hercegovině. Tento systém, vtělený v panu Kallayovi, proslul již dávno svojí diplomatickou obratností a svou reklamní činností. V poslední době však vyznamenal se tím, že konečně po dvaceti letech povoleno užívání jména chorvatského několika zpěváckým spolkům a zároveň dán pokyn Srbům, že jejich snažení po národní církevní autonomii bude příště pokládáno za velezrádu.

»Nyní přišla vhodná chvíle, abychom pokořili Srby,« pomyslili si mnozí »vlastenci« chorvatští, i jsou pro odhození veškerých ohledů a pro škrtání veškerých ústupků »velezrádným Srbům«. Vždyť v Bělehradě řádí Milan, Cetinje se pojí s Německem a blíží k Turecku, zatím co ruka páně Kallayova zasadila smrtelnou ránu Srbstvu Bosny-Hercegoviny. A jako kdysi jásali Srbové v době řádění Stambulova, tak těší se Chorvaté, že »ten Piemont přece jednou úplně zbankrotuje«.

Ale Srbové si nezoufají. Cítí v sobě ještě dosti síly, by vydobyli svých práv — v Chorvatsku. Pod protekcí maďaronské záhřebské vlády organisuje se zvláštní srbské hnutí ve východním Chorvatsku (úředně v Slavonii) a v té části Chorvatska, jež byla kdysi vojenskou hranicí. Hnutí má za účel — především dosáhnouti uznání srbského praporu (bělo-modro-červeného, kdežto chorvatský jest červeno-

bělo-modrý) v »trojjednici«! Pro Srby totiž Chorvatsko neexistuje, jmenují je důsledně »trojednica«, t. j. trojjediné království. Dále má kyrylice býti prohlášena rovnoprávnou s latinkou a zaručena školní a církevní autonomie proti násilnostem — chorvatským. V době tedy, kdy Milan a jeho strůjci podkopávají veškery základy zdárného a svobodného vývoje Srbska, jež tak hrdinsky a s tolikými oběťmi bylo osvobozeno ode jha ottomanského, v době, kdy maďarská vláda utlumuje nejmenší příznak národního srbského uvědomění v Uhrách, v době, kdy v Bosně-Hercegovině srbský element jest vydán na pospas starým klevetám a novému pronásledování — v tom okamžiku srbské národní hnutí žádá uvolnění v Chorvatsku od Chorvátů, kteří stejně jako oni otročí Maďarům. Výmluvnějšího dokladu pro politickou nevyspělost jižních Slovanů dějiny nepodaly ...

Mýlili bychom se však, kdybychom považovali všechny jižní Slovany za stejně nepřipravené pro velké zápasy národohospodářské, jež staly se nevyhnutelnými po tak nenadálém sesílení hohenzollernského Pruska. Šťastnou výjimku, ač ne úplně, tvoří Bulhaři.

Všeobecně se myslí, že Bulhaři osvobodili se poslední a na jejich politickou obratnost pohlíženo zpravidla s udivením. Zapomínáme při tom, že již počátkem tohoto století v Rumunsku a v Rusku, zvláště v Oděse, působila velmi pokročilá a velmi bohatá emigrace bulharská, bez hluku sic, avšak s tím větším úspěchem.

Potom otužili se Bulhaři a vyspěli politicky ve velkém národním hnutí proti řeckému kněžstvu nazv. fanarioty a proti řeckému patriarchatu v letech šedesátých a sedmdesátých. Dějiny tohoto boje měly by býti známy všem ostatním malým Slovanům a býti jim poučením, jak národní svornost a prozíravost bez ohledu na počet může dosáhnouti nejskvělejších výsledků.

Konečně třeba uvážiti, že Bulhaři byli vždy nejvíce vzdáleni rozkladných vlivů naší polovzdělanosti německé a naší aristokratické domýšlivosti měšťácké. Ač jimi opovrhovali nejen Řekové, Turci a Rumuni, nýbrž i srbská intelligence — přece Bulhaři byli a jsou nejpracovitějším a nejstřízlivějším živlem na Balkáně.

Také jejich nově utvořená intelligence přináší z ostatní Evropy prvky rozkladu na místo elementů osvěty, ale její vliv přece není tak zhoubný jako u ostatních jižních Slovanů, jelikož Bulhaři z pravidla přinášejí z ciziny odborné technické vzdělání, jež přivádí je ve styk se skutečným národním životem, kromě toho rodina bulharská stojí na tak pevných mravních a hospodářských základech, že jimi tak snadno neotřese ni strannická agitace, ni úřednická libovůle.

Proto přes všechny vnitřní krise a pokusy zevnějších zápletek Bulharsko se stále organisuje hospodářsky, literárně i politicky. Zvláště hospodářský a politický bulharský program zasluhuje povšimnutí. Nyní upozorníme jen na to, že Bulharsko nešlo cestou megalomanské politiky ni Řecka, ni Srbska, žádajíc upřímně ne přivtělení, nýbrž samosprávu Makedonie, dobře vědouc, že nanejvýš nespořádané poměry Řecka a Srbska zabrání každé trvalé jejich agitaci v Makedonii.

Zaznamenati dlužno ke konci ještě dva fakty, jichž význam po-

střehne každý čtenář sám: Protivy, jež se jevily mezi Bulhary makedonskými a Bulhary z Bulharska, zmenšují se stále; propast však mezi trůnem Koburgův a celým národem bulharským tak se rozšířila, že jistě ji nepřeklene ani nový sňatek knížete Ferdinanda s velkokněžnou ruskou. Jak patrno, není to zrovna skvělé s trůny na Balkáně.....

V Praze, 20. září. ŠTĚPÁN RADIĆ.

Z Varšavy.

(Vyučování polštině na středních školách v království. — Zpráva „Kraje" a její účinky v různých vrstvách polské společnosti. — Nařízení censurního komitétu. — Dějiny vyučování polštině na středních školách. — Carské rozhodnutí nepotvrzeno Apuchtinem. — Apuchtin Samovládce. — Učebné knihy, učitelé, některé fakty. — Vyučování polštině v novém školním roce.)

V 34. čísle petrohradského »Kraje« ze dne 1. září t. r. uveřejněna byla tato informace: »Dovídáme se, že přičiněním kurátora varšavského okruhu školního, jejž vřele podporoval kn. Imeretinskij, stanou se pronikavé změny u vyučování polštině na středních školách v království polském. Vyučování ve všech třídách bude se díti polsky. Polštině bude se vyučovati dle zvláštního plánu a buďe předmětem povinným; jazyk polský stane se jedním z hlavních předmětů na školách středních. Jazyku polskému má se vyučovati ve všech třídách. V nižších 4 třídách bude se vykládati grammatika, ve vyšších historie literatury. Rozsah osnovy bude se rovnati asi osnově jazyka ruského.«

Zpráva tato okamžitě dostala se do listů zahraničních a vzbudila sensaci a údiv zejména v tisku, Polákům nepřátelském. Také ruské noviny začaly komentovati zprávu »Kraje« — toliko neugodové kruhy v kongresovce pohlížejí na zprávu nedůvěřivě a skepticky, poněvadž byly již nejednou zprávami »Kraje« sklamány. Důkazem toho, že zpráva ta jest předčasná, může býti fakt, že varšavský censurní komitét po dorozumění s kn. Imeretinským nedovolil varšavským listům zprávy té otisknouti — ba i p. L. Straszewiczovi, autorovi obšírného průvodu, připojeného v »Kraji« ke jmenované zprávě, zakázal otisknouti ji v »Kurjerze Polskim«, jehož jest p. Straszewicz redaktorem. Učitelé polštiny ve varšavských gymnasiích nic o té reformě nevědí, i nařídili žákům dle rozkazu svých ředitelů (opírajících se o nařízení kurátora školního okresu varšavského všem školám státním i soukromým ze dne $^{12}/_{24}$ června 1896, č. 6223), aby si k polštině opatřili »Wypisy« Dubrovského, nejbídnější učebnici pod sluncem, přeplněnou chybami a nepolskými obraty.[1])

Aby mohli čtenáři Slovanského Přehledu pochopiti nedůvěru kruhů polských v otázce obmýšlené reformy vyučování polštině na školách středních v království, načrtnu v krátkosti historii toho předmětu, počínaje rokem 1860., totiž dobou, kdy se vyučovalo polštině jako jiným předmětům po polsku dle přesné osnovy. Povinných hodin jazyka polského, rozdělených na 7 tříd, bylo na gymnasiích týdně 24, na nižších,

[1]) Wypisy polskie dla (!) ćwiczenia się w przekładach z języka polskiego na ruski ułożone przez P. Dubrowskiego.

čtyřtřídních gymnasiích (progymnasiích) 15. Učebná osnova obsahovala grammatiku, stylistiku a celou historii literatury. R. 1874 však snížen počet týdenních hodin toho předmětu ve vyšších gymnasiích na 12, jež rozděleny do prvních 6 tříd, v nižších gymnasiích pak zmenšen na 8 hodin — kromě toho zařaděna polština mezi předměty nepovinné. Učebné knihy však předpisovány nebyly, i zůstaven jich výbor učitelům polštiny. Po několika letech rozhodl car Alexandr II. zlepšiti stav jazyka polského ve školách rozmnožením počtu hodin v gymnasiích i progymnasiích (nižších gymn.) a ustanovením stolice řeči neb historie literatury polské na varšavské universitě. Nenadálá smrt carova však překazila zavedení obmýšlené reformy, kterou uskutečnil teprve Alexandr III., povoliv potřebný náklad na zřízení stolice literatury nebo řeči polské na universitě varšavské ode dne 1. ledna 1882[2]) a na rozmnožení hodin vyučování jazyka polského na gymnasiích a školách realných varšavského okresu školního.[3]) Avšak reforma tato přes »nejvyšší vůli« nevešla v život ve školním okrese (»naukovém okruhu«) varšavském, pro nějž specialně byla určena, neboť, jak s nadšením praví Počitatelь, autor knížky, vydané r. 1890 v Moskvě pod názvem »Ke dni jubilea A. L. Apuchtina« (Ко дню юбилея А. Л. Апухтина), »zlo, které by mohlo vzniknouti z rozmnožení počtu hodin (jazyka polského), bylo částečně paralysováno A. L. Apuchtinem pomocí různých prostředkův administračních«.[4]) V dokumentě carem stvrzeném jest řeč o rozmnožení počtu hodin jazyka polského v gymnasiích vůbec, zatím v gymnasiích ženských a soukromých ústavech vyučovacích nebyl počet hodin toho předmětu zvýšen, v soukromých dívčích pensionátech pak ponecháno po 3 hodinách polštiny jen proto, že takový jich počet byl od poslední reorganisace škol v království. Za krátko však školní inspektor města Varšavy rozeslal dívčím pensionátům tento cirkulář ze dne 12. října 1894, č. 5011: »Jazyk polský. Hodin tohoto jazyka budiž v každé třídě počínaje od přípravné a konče třídou šestou, po dvou čili celkem 14 za týden. Počet hodin jazyka polského v kterékoli třídě žádným způsobem nesmí býti rozmnožen.«[5]) A nyní popatřme, jak byla vyplněna vůle carská v mužských gymnasiích. Hodin jazyka polského na gymnasiích bylo do té doby 12, a kromě toho v třídě přípravné 2 hodiny, nenáležející však do počtu hodin gymnasijních. Aby počet gymnasijních hodin polštiny (bez přípravky) dle carského nařízení uveden byl na roveň s počtem hodiny frančiny nebo němčiny, mělo býti přidáno 7 hodin (do 19 hodin) — avšak místo toho přidány v prvních 6 třídách celkem toliko 4 hodiny a k nim připočteny 2 ho-

[2]) Правительственный Вѣстникъ č 39. ze dne 20. února (4. břez.) 1882.

[3]) Правит. Вѣст. č. 64. ze dne 24. břez. (5. dub.) 1882.

[4]) Вредъ, который могъ произойти отъ увеличенія числа уроковъ (польскаго языка), былъ отчасти парализованъ А. Л. Апухтинымъ посредствомъ разныхъ административныхъ мѣръ. (Ко дню юбилея пятидесятилѣтней службы А. Л. Апухтина, попечителя Варшавскаго Учебнаго Округа. Составилъ Почитатель. Moskva 1890, str. 9.)

[5]) Tedy de facto místo zvýšení počtu hodin, nařízeného carem, pan inspektor ze své moci tento počet snížil!

diny z přípravky, rozmnožené ještě jednou hodinou, a tak uměle a ovšem úskočně docíleno celkového počtu 19 hodin! V Częstochově pak vůle carská vůbec nebyla vykonána do 11. září 1895!

Na varšavské universitě pak na základě téhož nařízení cara Alexandra III. z r. 1882 utvořena kathedra literatury polské, a tehdejší děkanové university, Poláci, zvolili jednohlasně za kandidáta pro tu stolici znamenitého kritika a historika literatury polské, Petra Chmielowského, jehož volbu car také potvrdil. Teprv po několika měsících došlo o tom Chmielowského úřední vyřízení, v němž od něho žádáno, aby podepsal deklaraci, že bude přednášeti v jazyku ruském. Chmielowski ovšem nepřistoupil na tento požadavek a tím také se vzdal stolice — a přec § 662. svazku XI. »Sbírky zákonů« praví, že »přednášky jazyka polského i literatury, jakož i nových jazyků cizích mohou lektoři jich konati ve svých jazycích mateřských«! Ejhle, jak vůli cara samovládce vyplňují jeho věrní služebníci!

Jaký byl v posledních letech stav učitelstva polštiny na 23 gymnasiích, progymnasiích a školách realných v království polském, o tom nás poučuje úřední »Památník varšavského okruhu naukového« z r. 1894. Dle tohoto pramene vyučovalo polštině toliko 10 učitelů, majících approbaci pro ten předmět, ze 13 ostatních bylo sice 6 s akademickým vzděláním, ale *ne*filologů, 4 pak měli vzdělání sotva elementárné. Charakteristickým faktem jest, že na nižším gymnasiu pułtuském vyučoval polštině Rus, student moskevské duchovní akademie.

V osnově (programě) z r. 1868, posledním, jenž byl vládou potvrzen a dosud odvolán nebyl, čili který jest dosud skutečně závazný, není připomenuto, že by se mělo učiti polštině pouze z knih, nařízených školními úřady, i zůstavena tedy volba učebnic učitelům. V § 1538 svazku XI. »Sbírky zákonů« pak stojí, že »o volbě učebnic rozhoduje paedagogická rada školy, a že je smí vybírati pouze z knih, schválených ministerstvem osvěty«. Ale Apuchtin vydal 12. (24.) června r. 1896 cirkulář č. 6223 všem státním i soukromým školám, že se při vyučování polštině smí užívati pouze Výpisův Dubrovského, o nichž byla nahoře řeč a které ministerstvem vyučování pro školy schváleny *nejsou!* Týž kurátor oznámil školám dne 15. července 1884 (č. 11328), že département osvěty nařídil dne 30. června 1884 (č. 9312), aby se zavedly k vyučování polštině Wypisy Wierzbowského — ale za několik let potom učitel státní realky W., jenž navrhoval, aby se tato učebnice nadále podržela, obdržel za to výstrahu, že bude za trest přeložen na nižší gymnasium pińczowské [*]), i byl vyškrtnut ze seznamu kandidátů na vyznamenání řádem. Učitel obchodní školy Ch. za užívání téže učebnice byl na čas sesazen, načež obdržel rozkaz, aby užíval pouze Výpisů Dubrovského. Učitelka II. ženského gymnasia, sl. J., za to, že přednášela také o literatuře polské, obdržela přísnou důtku a rozkaz, aby příště se žákyněmi pouze překládala z polštiny do ruštiny dle Výpisů Dubrovského. Učitel

[*]) Patrně to je jakýsi deportační ústav — byl ť tam lonského roku z trestu přeložen přítel Čechů, prof. Bronisław Grabowski.

soukromé školy Górského, p. N., byl sesazen proto, že žáci jeho znali také literaturu polskou. Jsou to fakta pravdě nepodobná — a přece do písmene pravdivá!

Patrno z nich, že místo zdokonalení a rozhojnění přednášek jazyka polského, jak je nařizoval ukaz carský, byly místními orgány vládními obmezovány a do dnešního dne náležejí mezi předměty nepovinné. Jazyk polský přednáší se po rusku v hodinách ranních od 8 do 9 nebo v hodinách posledních dle týchž bídných učebnic Dubrovského, určených k překládání z polštiny do ruštiny.

Tak vypadá ve skutečnosti vyučování jazyku polskému na školách našich v novém školním roce.

AURELI WISZAR.

Z Lužice.

(XXV. Hłowna skhadźowanka serbskeje studowaceje młodźiny. — Slavnost bývalých účastníků skhadźowanek. — Towařstwo pomocy.)

Letošní XXV. »Hłowna skhadźowanka serbskeje studowaceje młodźiny« odbývala se ve dnech 5., 6. a 7. srpna v Khróśćicích, jež r. 1874 hostily skhadźowanku první. Ano, 25 let již tomu, co se každoročně o letních prázdninách studující naše mládež schází se všech stran malé, tím však milovanější své vlasti, aby navzájem se poznávala, porokovala si o svých záležitostech a zároveň aby lid naklonila svým ideálům.

Je v tom cosi neskonale pohnutlivého, pozorujeme-li tak ten náš hnětený a uspávaný lid, jak chvatným krokem pospíchá ke schůzi své omladiny, v niž skládá své naděje. V jejím středu chce vstřebati osvěžující mízy uvědomění národního, utužiti se v lásce k rodnému jazyku a k mravům po otcích zděděným, zahřáti se na horoucím teple nadšení, sálajícího z mladistvých čel. On po trampotách všedních dnů pociťuje potřebu, užiti národního svátku.

Připomenouti dlužno, že skhadźowankám neobcují snad pouze posluchači vysokých škol, nýbrž i žáci škol středních bez rozdílu. I přicházejí všichni skládat účty sobě a shromážděnému množství — jak se učili mezi sebou čísti a psáti mateřským svým jazykem. Škola jim toho nepodává. V Budyšíně aspoň na gymnasiu i na obou učitelských ústavech lužičtině jsou věnovány dvě hodiny, ovšem hodiny zcela mimořádné, rázu soukromého, určené pouze pro rodilé Srby. Ale to už je také všecko. Nikde jinde ani této skrovné výhody není. V Prusku, kde našinců sídlí 100.000, tedy dvě třetiny všech lužických Srbů, toliko v Chotěbuzi po několik roků na gymnasiu vyučováno také trochu jazyku domorodého lidu; r. 1887 však rozhodující kruhy i od té trochy ohledu k nám ustoupily.

Lid náš to všecko dobře ví, i cítí radost, slyší-li na »skhadźowance«, že přes to mládež jeho nezahálí, nezapomíná svého původu — ale cvičí a učí se sama soukromě, bez pomoci zevní, bez učitele. Náš lid zná i překážky, jež se jeho dorostu kladou i v těchto soukromých

stycích ještě v cestu — a proto svou mládež miluje, putuje na její skhadźowanky, aby tam vyslechnul sliby, že z ní nevyjdou odrodilci, jaké by rád z ní vychoval vládnoucí systém, nýbrž že z ní vyrůstají srbští učitelé, srbští kněží, srbští lékaři a advokáti — ano advokáti, zastanci utlačovaných . . .

Letošní skhadźowanka byla zvlášť hojně navštívena; studujících napočetl jsem 30, hostů z blízka a z dáli bylo do set. Neobyčejnou tuto návštěvu lze tím vysvětliti, že skhadźowanka byla přece jaksi jubilejní, a pak, že byla pořádána v samém středu katolických Srbů, ze všech Srbů nejuvědomělejších. [1])

Schůze dle ustáleného již obyčeje zahájena byla naší hymnou »Hišće Serbstwo njezhubjene«, načež právník Gólč srdečně uvítal přítomné, zvláště spolky, některé vynikající osoby a »naše lube knjenje a knježny w pyše narodneje drasty« (naše milé paní a dívky v zdobě národního kroje); zároveň navrhl znění telegrafických pozdravů Dr. Arnoštu Mukovi, Alfonsu Parczewskému v Kališi a Adolfu Černému v Praze.

Než se přešlo k rokování, uvítal studenty poslanec na saském sněmu, statkář Michał Kokla-Lisak, jménem Khrósćic a místního spolku »Jednoty«. Vítal je do kraje dosud neporušeného, v němž podnes užívá se všude a ve všem národního jazyka, kde podnes také se udržel lužický národní kroj — i žádal studenty, aby povždy věrně stáli při tomto lidu jako naši patriarchové Smoleř a Hórnik.

Podobnou apostrofou k studentstvu a lidu srbskému vyzněla slavnostní řeč gymnasisty Bryla z pražské »Serbowky«, jenž význačnými rysy vylíčil dějiny dosavadních »skhadźowanek«.

Potom jako obyčejně podávány zprávy o činnosti jednotlivých spolků studentských: Serbowky v Praze, Sorabije v Lipsku, budyšínských gymnasistů, soustředěných v známé Societas slavica Budissinensis, a rovněž budyšínské Włady. Zvláště tato výroční zpráva chovanců katolického učitelského ústavu se nám zamlouvala. Stručná, úsečná, skorem skoupá slovy — ale tím obsažnější. Čtlo se, psalo se, zařizována knihovna, získán diplom Matice Srbské (složením daru 100 marek na Matiční dům). Na důkaz spolkové činnosti referent Jan Andricki předložil první ročníky rukopisné »Włady«, sestávající z »denníku« o společných cvičeních a z »Klasů«, v nichž se ukládají literární pokusy členů. Rukopisná »Włada« zařízena jest podle vzoru »Serbowky«, jež má nyní už přes padesát svazků. Podobného rázu byly i všechny ostatní zprávy. Sklamal by se tedy, kdo by byl v Khrósćicích očekával luštění nějakých velikých problémů. Ani v akademických spolcích, jakými jsou u nás Lipská »Sorabije«, částečně i »Serbowka« a dolnolužický »Zwěstk«, nebývá jiného hesla, než: »Zdokonalujme se v mateřštině, studujme domácí dějiny a literaturu«. Diktují to naše poměry. Málo potěšující zprávu mohl podati jediný přítomný zástupce budyšínských gymnasistův — a úplným mlčením se přihlásili chovanci evang. učitelského ústavu v Budyšíně. Nevyslali vůbec nikoho. Chápeme, neboť ředitel jmenovaného ústavu dovede stíhat vinníky, ba ani špe-

[1]) Přir. *Ad. Černého* „U lužických katolíků“, Světozor roč. XXXI., str. 99 a d.

hovat se neostýchá. Loni o skhadźowance poslal své zvědy do Wjelkowa — ale studenti už byli o vesnici dále a zpívali si před rodným domem Handrije Zejleře.[2]) — Zarážející byla abstinence Dolnolužičanů, kteří neposlali ani řádky. Jak později jsme zjistili, neblahý tento fakt spočíval na nedorozumění. Přece však toho lze jen litovat. Už se svazek s Dolními Lužičany hezky klížil — či to snad byl opravdu jen klíh?[3]) — Z rozpravy Serbowky zvláštní zmínky zasluhuje přeměna stanov v tom směru, že členové, i kdyby za příčinou studií bohosloveckých odvoláni byli z Prahy, přece zůstanou členy pražského spolku. Jak obecně známo, následkem listopadových bouří byli všichni theologové z Prahy náhle, telegraficky povoláni do Mohuče. Dávné přání našich milých sousedů, aby lužický seminář v Praze se shroutil, pomalu již se vyplňovalo. Letos ovšem — pro nedostatek peněz v pokladně ministerské — několik bohoslovců v Praze zase ponecháno. Ale průlom do tradice přece učiněn, a řečená přeměna stanov tím jen nabývá praktické váhy.

Následovaly volby. Za předsedu (»hłowneho staršeho«) zvolen Pawoł Knježk, člen pražské »Serbowki« a tedy katolík, za prvního místopředsedu (»podstaršeho«) evangelík Waltař Wićaz, člen lipské »Sorabije«, a místo druhého místopředsedy reservováno pro Dolnolužičana; tak se pravidelně v hodnostech střídají dva Hornolužičané obou vyznání a jeden Dolnolužičan. — Za místo příští skhadźowanky zvoleno Slepo, vesnice na samém rozhraní Lužice Horní a Dolní. Snad právě tato okolnost přispěje, aby se obě zase trochu sblížily. Tuto volbu pokládáme rozhodně za šťastnou, ač-li naše záměry nepřetne pověstná pruská policie. Jinak tam našim studujícím dobrým patronem bude místní farář M. Handrik, čímž by byl zdar příštího jejich sjezdu úplně zajištěn.

Na konci schůze mluvili ještě k mládeži někteří vlastenci (kanovník Skala, redaktor Katol. Posla, místní farář Wornař a kaplan Andricki, redaktor Lužice), načež schůze uzavřena zpěvem hymny »Naše Serbstwo z procha wstawa« — a pak sbírkou na Matiční dům, jež vynesla 51 marek.

Večer byl koncert, jejž řídil mladý skladatel Jiří Słodeńk, učitel v Radwoři. Přivezl si s sebou z Radwoře na řebřinových vozech celý sbor lidových pěvců a pěvkyň v národním kroji, zkrátka celý spolek »Meju«. Program byl velice pečlivě sestaven; líbily se zejména národní písně ve výborné úpravě Dra. J. Pilka, dále skvostné terzetto

[2]) Je to týž pán, jenž svého času v „Alldeutsche Blaetter“ zle se horšil na budyšínského purkmistra, jak se mohl súčastniti slavnosti položení základního kamene Matičního domu — a tím podporovati slovanskou propagandu na „urdeutsch“ půdě. V téže asi době rozepsal se proti srbským bohoslužbám v Drážďanech, jež se tam čtyřikrát do roka (!) konají už od r. 1848. — Není těžko se domysliti, jak asi takový vyznavač zpupných hesel pověstné hakaty počíná si proti lužickým žákům, jimž ostatně všemožně stěžuje přístup do ústavu, o čemž jindy více.

[3]) Srovnej, co o lužickém životě studentském napsal *Ad. Černý* v „Různých listech o Lužici“ (Matice Lidu 1894, č. 3.).

Bjarnata Krawce »Při jězoru« a nová skladba Słodeńkova.[4]) Škoda, že studenti nepřipojili ke koncertu aspoň malé divadelní představení, jako jindy bývávalo!

O výborové schůzi, která v sobotu předcházela vlastní skhadźowance, nebudeme se raději šířiti, poněvadž se mimo vlastní úkoly zabývala také urovnáním neshod mezi studentstvem. Uznáváme, že není snadno slučovati mládež národa mnohonásob rozštěpeného: politicky, jazykově i n á b o ž e n s k y (a tento poslední rozdíl v Lužici nejvíce padá na váhu) — ale svornosti jest u nás více než kdekoli jinde zapotřebí. Vzpomeňme, co vykonalo svorné, společnou myšlenkou nadšené studentstvo v době prvních skhadźowanek: vydávalo Lípu Srbskou, sbíralo na Zejleřovy spisy, na Mat. dům, příchodem studentů na prázdniny jako by náš líný vzduch se byl oživoval vířením bubnů kadetů a adeptů národního našeho vojska. Nyní však již po drahnou dobu jaksi vše je ospalé. Kdysi vydáno heslo: Každých deset roků almanach — a k desátému výročí skhadźowanek skutečně vyšel pěkný almanach. Přiblížilo se výročí druhé, a vydání almanachu druhého odloženo na letošek. — Ale ani letošek ničeho nevydal. Také na Zejleřovy spisy poslední stovky se splácejí velice ztěžka . . . A k tomu drahé ty svazky kdesi na půdě tlí a práchnivějí. Kdo je má šířiti mezi lid, ne-li vydavatelé — studující? Ale dost již stesků. Bylo nám slavně slibováno, že jubileem vzešly červánky nového období skhadźowanek a studentstva vůbec. Doufejme tedy! —

Doplněním jubilea byl »d o s w j e d ź e ń b y w š i c h s k h a d ź o w a n k a r j o w«, k němuž 30. s r p n a na střelnici v Budyšíně se sešlo přes 30 bývalých účastníků skhadźowanek a zástupců nynější generace. Za odpoledního slavnostního oběda zase proneseno řadou řečníků, starých i nejmladších, mnohé srdečné a upřímné slovo. Jubilanti byli přítomni čtyři, mezi nimi náš poeta Jakub Bart Ćišinski. Žel, že darmo jsme hledali těch zakladatelů více, zejména drahou hlavu Dra. Arnošta Muky. Neradi také jsme postrádali přítomnosti A. Černého a A. Parczewského, kteří po dlouhou řadu let věrně naše skhadźowanky navštěvovali. — Slavnost zakončena večer zase k o n c e r t e m, na němž provedeny skladby Krawcovy a Kocorovy. Skromná otázka: Nebylo by záhodno i v tomto oboru podívat se jednou také za náš uzounký obzor — do pokladů hudby slovanské?

I tento koncert připravila a řídila šťastná a energická ruka Słodeńkova — i napadne vám hned poznámka: Zase totéž jméno! Ano, vedoucí osoba byla táž, jako vůbec u nás spočívá vedení na bedrech několika málo jednotlivců; ale přece tu byly súčastněny i jiné osoby. Vedle radwořských zpěvaček v národním kroji, které si p. Słodeńk zase přivezl, působily také některé dámy budyšínské a z nejbližšího

[4]) Vlastenecký tento učitel odchází právě do Kukowa, na důležitou posici na jazykovém pomezí, kdež jej očekávají úkoly veliké. Také tam nalezne zpěvácký spolek, i přejeme mu, aby s ním docílil podobných úspěchů, jako s radwořskou »Mejí«, která právě jeho vedením si vydobyla prvního místa mezi našimi zpěváckými spolky. »Serbske spěwařske towařstwo w Pančicach« (u Kukowa) — silně němčí.

okolí, a mezi pány bylo i šest učitelů budyšínských. Ovšem málo kde dříve slyšeli jste o nich, obyčejně čekali Słodeńků z venkova, aby jim v Budyšíně vypravili pěveckou slavnost.

Ještě na něco při té příležitosti ukážeme. V Budyšíně, kde naše děti šmahem se němčí, jest učitelů našinců nazbyt — kdežto na venkově se nám jich pomalu nedostává. Je v tom ironie. Výše stýskali jsme si na nepříznivý panující systém, že nám naše hochy důsledně nepřijímají do učitelského ústavu — a učitelé, jež šťastně máme, zase důsledně nám prchají do měst. Jdou-li do Budyšína, budiž; aspoň tam budují naši representaci — ale co pro Boha žene srbského učitele do Lipska, do Drážďan, ano i do nejzapadlejších hnízd německých?... Jedině to, že jim tam kyne stejná nebo i vyšší odměna za práci ovšem snadnější, než je u nás ve škole tak zv. utrakvistické.

Trpké stížnosti na toto nevlastenecké počínání národního našeho učitelstva slyšeli jsme na XIX. výroční schůzi Towařstwa Pomocy za studowacych Serbov, jež se letos sešla 24. května v Budyšíně. Vždyť tíž páni uprchlíci (málem bych byl řekl přeběhlíci) do nedávna vesměs brali podpory tohoto spolku! — — Towařstwo Pomocy za čas svého trvání již udělilo 10.250 mk. rozličných podpor, jen lonského roku vydalo 800 mk. 14 žadatelům, z nichž je polovice budoucích učitelů. Towařstwo Pomocy zkoušelo již rozličné prostředky, jak tu odpomoci; tak předkládalo obdarovaným revers, že se zavazují peníz, jejž berou, pokládati za národní půjčku, kterouž později dárci, národu, zase vrátí. Ale nic to nepomohlo. Ani členy spolku někdejší jeho chráněnci se nestávají! Zda jest jim líto příspěvku (1 marky) — či se snad stydí?...

Tak tedy končím dnešní svůj dopis nepříliš vesele...

15. září 1899. LUŽIČAN.

Rozhledy a zprávy.

(Proces Národ. Novin. Položení slovenského časopisectva. Tábor lidu ve Sv. Mikuláši. — Z lužické školy. — Útisk poznaňských Poláků. Z ruského Polska. Polské memorandum na konferenci míru. Pomník J. Słowackého. Sjezd polských žen. — List Lva Tolstého prof. M. Zdziechowskému. — Ruská moderna. Památka A. N. Radiščeva a I. I. Lažečnikova. Neznámé dopisy A. S. Puškina. † N. J. Grot. Reforma střed. školství v Rusku. Výroky K. P. Pobědonosceva. — Sjezd rusínských akademiků; otázka rusínské university. Jubileum Obščestva Kačkovského. Církevní spory mezi Rusíny a Rumuny v Bukovině. Zákaz maloruštiny na kijevském sjezdě. Spolek přátel maloruské hudby. Museum Tarnovského. — Jubileum Zmaje Jovana Jovanoviće. † V. M. Jovanović. — Illustrační část Nady. — Srbsko-bulharský spor v Makedonii. Bída v Rodopech. Vliv ruské literatury na bulharskou. Bibliografie bulharská.)

Slované severozápadní.

Ze Slovenska přicházejí povždy zprávy o nezákonnostech a bezpříkladném násilí; tentokráte můžeme konstatovati aspoň malinké ulehčení, jehož původ sluší hledati v osobě předsedy uherského ministerstva, Kolomana Szélla. Ponejprv zpozorovali jsme poměrně lidštějšího ducha vlády při procesu

Nár. Novin pro otisk citátu z Baudouinova článku „Slováci a koruna sv. Štěpána“, uveřejněného v minulém ročníku tohoto časopisu. K citátu se přihlásil Jos. Škultéty. Obávali jsme se, že bude odsouzen na rok, snad i na dva, neboť při dosavadním směru maďarisačním ani soud se neohlížel po zákonu a spravedlnosti, nýbrž soudil dle pokynů a ducha vlády. Bánffy měl v úmyslu Nár. Noviny zničit, i nebylo by se stalo nic neobyčejného, kdyby byli odsoudili Škultétyho i na dva roky. Zatím odsouzen ponze na 3 neděle [1] A tak toho roku byli uvězněni tři redaktoři Nár. Novin, totiž Pietor (jemuž bylo králem vězení o dva měsíce zkráceno), Žiak a Škultéty. Žiak není již v redakci. Nár. Noviny vycházejí nyní zase jen třikráte týdně a jsou finančně velmi passivní. U nás, bohužel, nemají slovenské časopisy téměř žádné podpory. Nár. Noviny na př. nemají u nás ani padesát odběratelův, jako bychom neměli na sta besed a kaváren. A kolik odběratelův u nás mají Slovenské pohľady, kolik Hlas nebo Slovenské listy? Slováci trpce si stěžují: „Dojeli jsme na žurnalistický sjezd do Prahy a žadonili za podporu svých časopisů, ale bez výsledku“. U nás se sice namítá, že na př. Nár. Noviny málo si všímají českého života, že se neopírají o nás, o český život — ale to není pro nás omluvou. Čech je starší a Slovák mladší bratr; chybí-li mladší, nenásleduje z toho, že má i starší chybovati — ba starší povinen jest o mladšího pečovati i tenkráte, když mladší o péči jeho nestojí. V té příčině musí nastati obrat: musíme slovenské časopisy u nás udomácniti, aby nám Slovensko nebylo „zámořskou krajinou“, jak pravil red. Salva na sjezdě žurnalistů r 1898. Mají-li naše besedy a kavárny za povinnost vykládati ve svých místnostech různé krajinské listy z Čech i Moravy, jest rovněž tak jejich povinností předpláceti časopisy slovenské. Bráníme se proti tomu, když někteří učenci odtrhují Slováky od nás — ale sami činíme totéž, nekupujíce jejich knih a nepředplácejíce jejich časopisů, jako by Slováci nebyli částí kmene československého a spisovná řeč jejich nářečím jazyka našeho. — Poněkud mírnějšího ducha uherské vlády poznati lze také z toho, že Slovákům povoluje lidová shromáždění. Tak zvaná lidová strana (politická strana klerikální), řízená z Pešti, pořádala sice v posledních letech schůze i na Slovensku, ale ty měly cíle nejvíce klerikální. V letních měsících tohoto roku pořádány byly schůze v duchu národním, jakých Slovensko nezažilo od r. 1848. Széll nastoupil s heslem: zákon, právo a spravedlnost. To vzbudilo v Slovácích malinkou aspoň naději; důvěrníci národa sešli se v květnu ku poradě, v níž se usnesli pořádati veliká lidová shromáždění a hned také umluvili program a resoluce. V Tisovci shromáždění povoleno nebylo, za to povoleno první v Modře, druhé v Turč. Sv. Martině, třetí v Senici a čtvrté v Lipt. Sv. Mikuláši. Posledního jsem se dne 23. července súčastnil. Sešlo se asi na 5000 lidu městského i vesnického pod košatými lipami za městem — v blízké úřední budově ukryto bylo 18 četníků. Dr. Burian pojednal o reformě volebního práva sněmovního i stoličného, o právě shromažďovacím a spolčovacím a o reformě administrace. Ev. farář Cimrák o hospodářských a potravních spolcích. Ev. farář Čobrda o revisi tak zv. církevně politických zákonů. Dr. Stodola o národnostním zákoně z r. 1868. Red. Salva měl promluviti o školství, ale služný mu odňal slovo. Ev. farář Kutlík mluvil o potřebách stavu rolnického. Prvý řečník mluvil pro volební právo co nejširší, pro hlasování tajné, dále aby byla zabezpečena čistota voleb (známo, že v Uhrách zjednávají se mandáty podplácením, opíjením a bajonety), aby právo shromažďo-

[1] Red. Škultéty stál před porotou pešťskou 12. června; slovenský redaktor totiž, byť psal na př. ve Sv. Martině, náleží pod tiskový soud pešťský, přichází před porotu, složenou z Maďarů nebo maďaronů. Poněvadž referát o článku prof. Baudouina de Courtenay obsažen byl ve 4 číslech Národních Novin, obžalován byl autor referátu pro čtyři přestupky! Maďarští porotci dostali tedy 12 otázek, o každé části referátu 3, jako by šlo o čtyři různé články. Otázky zněly: 1. obsahuje-li článek pobuřování proti maďarské národnosti, 2. psal-li jej obžalovaný, a 3. je-li obžalovaný vinen. Pouze při třetí části referátu (o Memorandu slovenském z r. 1861) odpověděli porotci, že nepobuřuje proti Maďarům a že tedy jest obžalovaný nevinen; pro všecky ostatní části svého referátu uznán vinným, i odsouzen na tři neděle do vězení a k pokutě 150 zl. *Red.*

vací a spolčovací bylo zaručeno zákonem (dosud je tu toliko ministerské nařízení), aby úředníci stoliční a obecní nemohli býti voleni do výboru. Dr. Stodola pádnými slovy dokazoval, že se národnostní zákon z r. 1868 (dílo to Deákovo) neplní, že zvláště se nedopřává práva jazyku slovenskému před soudy a stoličnými úřady. Řečníci mluvili věcně a úpravně, lid byl oduševnělý, plu doufání, řečníkům přitakoval trefně, hlučně a směle. Vládní zástupce (služný) seděl s řečníky na tribuně a kouřil; nedovolil pronésti slova „žid", i užíval řečník (Cimrák) výroku „kupčík" nebo „přistěhovalec". Rovněž nedovolil vysloviti „Slovák" nebo „slovenský", poněvadž prý to není shromáždění národní, nýbrž „shromáždění voličův a lidu". Na Slovensku tedy není Slovákův! Salvovi, majícímu mluviti o škole slovenské, bylo těžko nevysloviti „Slovák" nebo „slovenský", kterýmiž slovy tou měrou popudil služného, že mu maďarským výkřikem slovo odňal. Ev. farář Kutlík, aby nebyl v řeči od služného přerušován, říkal místo Slovák — „Lipták" (t. j. obyvatel Liptovské stolice) nebo „našinec", a místo slovenská řeč — „náš mateřský jazyk španělský, italský" a zakončil: „No predsa ináč nemôžem: my nie sme ani Španielci, ani Taliani, ale Slováci." Obecenstvo se služnému vysmívalo a vyvolávalo naň na př.: „Veď sú oni tiež Slovák!" — Na Staré Turé a v Nov. Městě n. Váhem služný schůzi lidových nedovolil, ale ministerstvo zákaz jeho zrušilo — úkaz to na Slovensku neobyčejně řídký, takřka neslýchaný.[2]) *K. Kálal.*

*

Dolnolužické školy prohlížel koncem školního roku sám pruský ministr kultu Dr. Bosse a byl dle Srbských Novin „se vším, co viděl a slyšel, velmi spokojen a napomínal učitele, aby dále tak pokračovali". Věříme, že se mu líbila dolnolužická škola, založená na principu poněmčovacím! — Velmi smutně se nás dotkla zpráva týdenníku „Pomhaj Bóh", že bylo i ve školách saské Lužice dětem zakázáno rozmlouvati v přestávkách srbsky! Jak z posledního (38.) čísla Srbských Novin vidím, zpráva, jejíž pravdivost se potvrdila, vzbudila v lidu srbském rozhořčení, jehož ohlasem jest dopis hospodáře srbského, jejž Serbske Nowiny uveřejňují a z něhož podáváme charakteristická místa: „Právem táže se náš srbský lid: ‚Čím jsme si toho zasloužili? Není zde nikoho, kdo by naše stesky na pravém místě přednesl?' Od svých rodičů jsme se dověděli, v srbských knihách a časopisech čteme, že jsme my Srbové za svoji věrnost k vrchnosti v těžkých časech právo dostali, že se naše děti v našich školách netoliko smí, ale mají vyučovati pomocí mateřské řeči, a že se má do jisté míry i srbské řeči učiti ... A nyní mají se naše děti v našich školách učit zapírati mateřskou řeč a s ní naši srbskou národnost? ... Srbské matky, srbští otcové, smíme klidně přihlížeti, jak se našim dětem ve školách přikazuje mateřskou řečí opovrhovati? Nikdy! Nemohli bychom to zodpověděti před Bohem ani před svým svědomím ... Jsem obyčejný člověk a paedagogice nerozumím, to však dovedu posouditi, že tím musí trpěti vážnost učitelova a povstávati pochybnosti v dětském srdci. Na jedné straně se učí: Cti otce svého i matku svou — a na druhé se jim zakazuje v drahé mateřské řeči rozmlouvati! ... My vypravujeme svým dětem s hrdostí, jak si nás Srbů na královském dvoře váží, kterak se náš král jako princ lužické srbštině učil, tak že dovede se srbským člověkem srbsky promluviti, kterak ještě dnes členové královské rodiny srbsky se učí — a naše děti se nutí, aby svou mateřskou řečí opovrhovaly! ... Udusí-li se vrozená láska k mateřské řeči a k národnosti, vytrhnou se i city věrnosti a lásky k církvi, králi a vlasti. To je tak jisto, jako amen v kostele. Poněvadž to poznáváme, jest naší svatou povinností, abychom mluvili proti tomuto nejnovějšímu kroku v našich školách. Kde jsou vůdcové Srbů, aby dali výraz naší žalosti na pravém místě?" — Jak nás zpráva sama zarmoutila, tak nás potěšil tento hlas, kterýž jest důkazem živého národního

[2]) Toužili jsme přinésti zvláštní referát o schůzích slovenské mládeže, ale nedostali jsme ho ani v poslední chvíli. Místo něho přineseme článek z péra slovenského o celém mladém hnutí, jehož orgánem jest „Hlas". *Red.*

vědomí srbského lidu v Sasku! Takový lid nedá se udupati . . . Jsme dychtivi bližších zpráv o celé záležitosti a jejím dalším vývoji.

K této smutné můžeme připojiti jinou potěšitelnější zprávu z lužické školy. Od té doby, co byla rozprodána Hórnikova „Přenja čitanka za serbske katholske wučeŕnje w Hornjej Łužicy“, neměly drobné srbské děti v katolické Lužici čítanky, i učily se srbky čísti — bez čítanky. Dne 28. srpna schválilo 10 učitelů katolických škol kameneckého a budyšínského okresu, kteří se sešli v Khróšćicích, novou první čítanku srbskou, sestavenou učitelem Symankem. Schůzi byl přítomen také kamenecký školní inspektor, jenž slíbil, že čítanku ministerstvu doporučí, jakmile bude tištěna. *Č.*

*

Z Poznaňska docházejí stále zprávy o větším vždy obmezování práv jazyka polského. Nemůžeme zaznamenávati jednotlivých případů, kterých jest množství a jež dohromady ukazují v ostrém světle brutálnou bezohlednost pruské vlády, s jakou vystupuje proti „pruským poddaným polského jazyka“. Pronásledování polských redaktorů, zákazy polských slavností nebo užívání polštiny při veřejných shromážděních a podobné líbeznosti jsou takřka na denním pořádku. Solí v očích germanisujícím orgánům vládním jest zejména domácí, soukromé vyučování polštině, jež pronásleduje takovým způsobem, že vzdáleného pozorovatele pojímá úžas, kterak jest cosi podobného možno na schylku XIX. století. Měli jsme v I. ročníku o té věci dopis z Poznaně. Neuvěřitelným dokladem tohoto počínání pruských úřadů je tento fakt: „Landrath“ okresu bydgošťského vydal výnos, jímž zakázal — chlapci Josefu G. v Gorzeni učiti děti čtení a psaní polskému doma u otce! Otci pohrozil pokutou 150 marek, kdyby to synkovi svému dále dovoloval, leč by si podal žádost o povolení soukromé školy! — Nesnesitelné chikany podobného druhu přiměly ženy polské ke svolání „sjezdu matek polských“; kromě toho svolán byl koncem června „obecný sjezd“ z celého Poznaňska za příčinou porokování o nynějším položení Poláků v Prusku a projevení protestu proti počínání vládních úřadů. O obou přineseme dopis, jejž jsme tentokrát pro nedostatek místa byli nuceni odložiti.

Ani v ruském Polsku se zatím nic nezměnilo na prospěch Poláků. „Kraj“ sice před nedávnem přinesl zprávu o dvou úlevách, totiž 1. že se bude na středních školách v království polském vyučovati polštině po polsku a nikoli po rusku, že se i osnova učebná jazyka polského rozšíří i počet hodin rozmnoží, jakož i že se polština stane předmětem povinným, a 2. že bude dovoleno Polákům na Litvě, Volyni a Podolí kupovati pozemky do 60 desjatin. Avšak na počátku školního roku se ukázalo, že ve vyučování polštině zůstane vše při starém, tedy že se zase bude učiti polštině v království polském po rusku (ač by to nebyl tak přílišný ústupek, kdyby se smělo učiti polštině po polsku, tak jako se skutečně učí němčině po německu a frančině po francouzsku), tedy že zpráva byla při nejmenším předčasná — a druhá úleva vrací se jen k tomu, co bylo dovoleno výnosem generálního gubernátora vilenského r. 1884, ale zase týmž úřadem r. 1891 zrušeno! Ale budiž, byl to přec jen krůček ke spravedlnosti — kdyby se skutečně prováděl. A tu při dosavadní libovůli administrativních orgánů ruských třeba jest vyčkati, co přinese praxe. Zatím takové zprávy nemění celkové nálady, která jest stále velice stísněná. V březnu zatčení redaktoři propuštěni sice po složení vysokých kaucí po delším věznění na svobodu, ale budoucí osud jejich jest nejistý, ač jim žádné viny nikdo nedokázal. Nowodworski již není redaktorem Kuryra Varšavského — redakce musela si zvoliti jiného chefredaktora a předložiti jeho volbu ke schválení! Jest jím nyní známý spisovatel Adam Pług. O příznivějším proudu dokonce nesvědčí bezpodstatné zastavení lidového časopisu „Zoře“ na 6 měsíců, což může list zničiti — a také patrně úřadům běží o zničení listu, věnovaného poučování lidu. Příčinou zákazu byl prostý omyl sazeče, jenž při lámání sazby umístil jistou zprávu z Petrohradu mezi zprávy zahraničné; zástupce redaktorův to přehlédl — a za to stihl list trest, který se může rovnati jeho zničení. Útěchou redaktorovi může býti vědomí, že se svobodomyslnějším listům ruským nevede lépe . . .

Stesky Poláků na počínání vlád pruské a ruské přednesl Dr. Lewakowski na veřejném shromáždění v Haagu v době konference míru, tedy před tváří Evropy; zároveň rozesláno zástupcům mocností na konferenci v Haagu a předním zahraničním i slovanským listům memorandum „La Pologne et la conférence internationale de la Haye“, jímž měla býti obrácena pozornost k polské otázce ve spojení s evropskou politikou. Memorandum předvádí důstojným způsobem fakta, svědčící dle slov jeho o tom, že „cílem obou těchto vlád (pruské i ruské) jest zničení kultury a národnosti polské“. Hluboce pravdivé jest místo: „Směšné jest tvrzení, že vláda nepronásleduje jazyka, když usiluje zamknouti jej v těsný rámec života rodinného, vylučujíc jej ze sféry života veřejného a politického. Může-li se velký národ, mající velkou literaturu, jenž pracoval pro civilisaci ve všech oborech lidového myšlení, může-li se takový národ spřáteliti se životem v poměrech, do jakých by se sotva dal vnutiti národek několikatisícový, nemající ani skutečného jazyka literárního, leč jen pouhé nářečí?“ Memorandum končí slovy: „Bez rozřešení otázky polské, vyhovující potřebám a právům národa polského, nemůže se ustáliti mír, má li být založen na spravedlnosti a nikoli na přesile zbrojné.“

Památce Julia Słowackého věnuje se v poslední době v Polsku více pozornosti — po padesáti letech pomalu dochází geniální pěvec Beniowského porozumění a uznání, jehož dávno se mu mělo dostati. Vítězí tu velkost, která shodami okolností byla zastíněna a pokryta vodami neporozumění a takřka zapomnění, ale která na konec vyšla vítězem, jako všecko skutečně velké. V listech polských objevuje se nyní plno článků a studií o Słowackém — a 16. září odhalen mu první pomník! Postavil jej p. Józef Kościelski, bývalý poslanec na německé říšské radě, autor několika kusů dramatických — ve svém vlastním parku v Miłosławi u Hnězdna Pan Kościelski je totiž zároveň bohatým člověkem — a díky této náhodě stanul první pomník Słowackého, dílo sochaře Władysława Marcinkowského. Odhalení pomníku bylo také slavností jedinou svého druhu. Nebylo slavností veřejnou — a přec náleží do jisté míry veřejnosti. Pan Kościelski sezval si totiž na 300 vynikajících hostí, mezi nimiž vedle vysoké aristokracie byli četní polští literáti, umělci a učenci. Mluvili kníže Zdzisław Czartoryski, Henryk Sienkiewicz, Wł. Spasowicz a jiní — a řeči jejich dodali celé slavnosti veřejného zájmu. Řeč Spasowiczova, v níž příliš chladně kritisoval dílo Słowackého, vzbudila dokonce odpor a odpovědi v časopisectvě.

V Zakopaném pořádán byl v polovici srpna prvý sjezd polských žen na iniciativu sl. Marie Siedlecké z Krakova. Prvního dne mluvila hlavně známá spisovatelka, paní Walerja Marenné, jež vidí cíl ženské otázky v „součinnosti muže a ženy při utváření rodiny a společnosti“. Druhého dne přednášela paní Marie Wysłouchová, známá také z překladů z češtiny, o ženě vesnické na základě vlastního pozorování i sebraných faktů Výsledkem přednášky, přijaté s velkým nadšením, bylo snesení, aby se založil list pro vesnické ženy jakož i by se pořádaly po vsích přednášky pro ženy o domácím hospodářství, vychování dětí, hygieně, dějinách vlasti a pod. Téhož dne věnována ještě hlavní pozornost ženskému školství, třetího dne pak referovala paní Dr. Z. Daszyńska-Golińska o příčinách nepatrnosti ženského výdělku. Sjezd se usnesl sloučiti všecky ženské spolky v ústřední haličskou jednotu žen, podati petici o rozšíření práv universitních posluchaček v Haliči, zakládati v haličských městech družstva konsumentek, zakládati školy domácích prací a domácího hospodářství v nejširším smyslu slova.

V prvním sešitě lonského ročníku ohlásili jsme, že na podnět Sienkiewiczův vezděno má býti bronzové poprsí E. Jelínka pod pamětní deskou jeho v dolině Strążyské u Zakopaného. Stalo se tak skutečně letos a 27. července bylo poprsí při tiché slavnosti odevzdáno veřejnosti. „Okázalé slavnosti ani řečí nebylo,“ psal Sienkiewicz redaktoru tohoto listu. „Šlo o věc a nikoli o slova. Ostatně vlastní slavnost s řečmi odbyla se přede dvěma léty při odhalení desky.“ Poláci tím podali nový důkaz vděčnosti k velkému horovateli pro shodu česko-polskou a k velkému idealistovi slovanskému vůbec.

* Č.

V posledním čísle I. ročníku přinesli jsme dopis o krakovské oslavě památky Puškinovy. Z onoho shromáždění poslán byl Lvu N. Tolstému francouzský telegram, podepsaný professory Morawským, Sokołowským a Zdziechowským, tohoto znění: „Shromáždění k oslavě ročnice Puškinovy pozdravují velikého spisovatele a hlubokého myslitele, jehož dílo jest nejspanilejším výrazem ducha ruského. Sláva apoštolu spravedlnosti!“ Telegram však byl nejspíše na hranici zachycen — Tolstému aspoň dodán nebyl; censura ruská patrně pochopila, že telegramem vzdává se čest Rusku Tolstojovskému a nikoli úřednímu. Prof. Maryan Zdziechowski však zároveň psal velkému starci, i obdržel koncem srpna od *Tolstého dopis*, jejž otiskujeme celý v překladě: „Odpusťte mně, prosím, rozmilý Mariane Edmundoviči, že jsem tak dlouho neodpovídal na Váš milý dopis. Telegramu, jejž Jste mi ve svém listě vypsal, jsem neobdržel, ale z toho, jak Jste mi jej opsal, přece se ve mně vzbudily tytéž city vděčnosti a obzvláštní radosti duševního sblížení, které jsem vždy míval ve stycích s Poláky Srdečně Vám děkuji, a vyřiďte moje díky Sokołowskému i Morawskému. — Moje styky s Vámi jsou pro mne velmi památny a zůstavily ve mně nejkrásnější vzpomínky. Článkem svým i rozhovory dopomohl Jste mně k vědomému duševnímu sblížení s Poláky, po němž jsem vždy cítil neuvědomělou touhu. — Neodpovídal jsem Vám dosud, poněvadž předně každým rokem více a více přibývá práce a méně a méně jest sil, a za druhé, poněvadž jsem byl těžko nemocen a teprve v těchto dnech jsem se zotavil. Přeju Vám všeho dobrého. Lev Tolstoj.“ — Článkem, o němž Tolstoj píše, jest míněna brošura prof. M. Zdziechowského, Религiозно-политическiе идеалы польскаго общества, kterou vydal r. 1896 v Lipsku pod pseudonymem M. Ursin a k níž Tolstoj napsal předmluvu, vyvolanou dopisem Zdziechowského; předmluva ta zůstane vždy památným dokumentem v historii sporu (kéž sblížení!) rusko-polského. *Č.*

*

Slované východní.

Ruská moderna skupená kol časopisu „Міръ искусства“ zaprotestovala silně proti způsobu officielní oslavy stého výročí narození Puškinova. Prohlásila, že nemůže súčastniti se těchto hlučných a veselých slavností v době, kdy část ruského lidu trpí hladem a krajním nedostatkem. Svůj hold velikému duchu prvního básníka ruského projevila tím způsobem, že vydala k tomuto jubileu zvláštní svazek svého časopisu s pěknými reprodukcemi obrazů z minulého století a s textem Merežkovského, Minského, Sologuba a Rozanova. Zajímavá jest především stať Minského, jenž mluví o demonickotragickém živlu v umění. Potírání pseudosvatých ideálů lidských činí prý básníka geniálním. Homér jest největším básníkem, poněvadž opěvoval vzpouru Achillovu. Tento Řek postavil se proti zájmům své vlasti a tím stal se vznešenou postavou. Puškin jest velikým proto, že jeho genius měl v sobě drtící živel. Jeho hrdina Oněgin chce právě to, čeho nemůže dosíci. Odmítne mladou dívku, když mu obětuje svoji lásku a miluje ji, když jest mu nepřístupnou jako věrná žena jiného. Puškin naučil ruské pěvce pohlížeti na svět pod úhlem esthetiky, ale nikoliv morálky. Dle Minského básník má řečmi svými znepokojovati a rozplameňovati lidi, ale nemá býti bojovníkem a kazatelem, nemá poučovati, nýbrž býti pouze výrazem vůle boží, přijímati dojmy světa se vším dobrým i zlým tak, jak je Bůh stvořil a k životu povolal.

Jak viděti, jsou to věty vytržené z kodexu zákonů všeobecně platných u nejmladší školy evropských modernistů. U Rusů jest rozdíl ten, že ke škole této hlásí se dospělí literáti a básníci, kteří opustili staré ideály a jali se hledati nových cest s jasnými uměleckými a filosofickými názory. Není to tedy hříčka mladistvého vrtochu, kryjícího se často populárními hesly. Vystoupili z materialisticko-utilitární většiny ruské republiky spisovatelské, aby zabývali

se světovými problémy. Tím liší se od strany liberálů ruských, kteří přibližejí v první řadě k potřebám života ruského. Ale ani liberálové ruští nejsou sjednoceni a rozpadají se na dvě veliké a nepřátelské skupiny, na skupinu marxistů a narodníků. Každá z těchto skupin má pak rovněž své zástupce v krásném písemnictví. Hlavním kritikem narodníků jest Michajlovskij, program marxistů hájí a prohlubují Struve a Tugan Baranovskij. V povídce připojil se k nim mladý talent M. Gorkij *)

Liberální listy vzpomínají 150. výročí narození „prvního publicisty ruského“ A. N. Radiščeva, autora proslulého „Cestopisu z Petrohradu do Moskvy“. Radiščev byl stoupencem zásad francouzských myslitelů z konce minulého století a ve svém cestopise vystoupil ostře na obranu svobody a práva lidu. Snaha jeho zdála se tehdy státu nebezpečna a Radiščev krutě za ni odpykal. První vydání jeho „Cestopisu“ bylo spáleno a prodané výtisky skonfiskovány u soukromých osob. Teprve před třiceti lety vydán tento zajímavý spis v obmezeném počtu výtisků. Dnes jeho odvážné ideály jsou z větší části uskutečněny a ostré výpady jeho pozbyly své příkrosti, tak že jest na čase, aby tento důležitý dokument pro kulturní dějiny ruské společnosti koncem minulého století byl znova vydán. Svého času nebylo v Rusku jediného intelligentního člověka, jenž by neznal znamenitého cestopisu Radiščevova.

Za příčinou 30tého výročí smrti I. I. Lažečnikova vyskytlo se několik důtklivých hlasů, upozorňujících na smutný stav jeho hrobu v Novodévičím klášteře v Moskvě. Tato neúcta k ruskému romanopisci, zvanému kdysi Waltrem Scottem, jest naprosto neodůvodněna, neboť nynější pokolení ruské již v útlém mládí vzdělávalo se na „historických“ románech Lažečnikova, unášejíc se jeho dobrosrdečným, upřímným idealismem, pro nějž horliví čtenáři posud odpouštějí mu jeho bezpříkladné anachronismy a jiné vady. V Rusku existuje též jakási společnost pro udržování hrobů spisovatelů a zasloužilých mužů ruských, ale zdá se, že existence ta jeví se jen na výročních schůzích, jako již bohužel tak mnohdy se stává.

„Russkij Véstnik“ přinesl několik nových, dosud netištěných dopisů A. S. Puškina a celou řadu jeho kreseb. Veliký básník, jak známo, měl zálibu črtati po stranách svých rukopisů hlavy známých osob neb příběhy, jež líčil svým geniálním pérem. Kresby tyto nemají ceny umělecké, ale za to ve většině případů podávají cenné charakteristické příspěvky ku stavu básníkovy duše v době jeho tvorby a nejednou překvapují případnou charakteristikou, svojí životností a pravdou. Z dopisů obrací na sebe pozornost list básníkův k Vjazemskému, ve kterém se vší vnitřní zlobou a nenávistí útočí na censuru. Mezi jiným praví tato památná slova: „Děkuji za šňupku censuře, ale nestojí ani za to: jest hanba, že nejšlechetnější třída lidu, třída myslící, buď tomu jakkoliv, podrobena jest svévoli zbabělého hlupce. Smějeme se, ale bylo by, zdá se, lépe vážně chopiti se Birukových; jest na čase dodati váhy svému mínění a přinutiti vládu, aby si vážila našeho hlasu: pohrdání k ruským spisovatelům jest nesnesitelné. Uvažuj o tom ve volné chvíli a spojíme se. Dejte nám censuru přísnou, ale ne nesmyslnou.“ *Šk.*

Ruská věda filosofická utrpěla těžkou ztrátu úmrtím Nikolaje Jakovleviče Grota, jenž 4. června náhle skonal na svém statku Kočetose v charkovské gubernii v plné mužné síle; narodilť se 30 dubna 1852 v Helsingforsu. Působil při něžínském „Historicko-filologickém institutě“, po dvouletém pobytu za hranicemi byl r. 1883 jmenován univ. professorem v Oděse a r. 1886 v Moskvě. Zde obrovskou, přímo eruptivní činností svou přivedl k znamenitému rozkvětu Psichologičeskoe Obščestvo (Психологическое Общество), i redigoval (s A. A. Abrikosovem) jeho vědecký, v odborných kruzích velice vážený orgán Voprosy filosofii i psichologii (Вопросы философіи и психологіи). Jeho literární vědecká činnost byla velmi bohatá, tak že v omezeném rámci našeho listu nemůžeme jeho prací podrobně vypočítávati. Uvádíme z nich jmenovitě

*) Srovnej, co o něm napsal *V. Doroševič* v přehledu ruské literatury za rok 1898 v I. roč. Slovanského Přehledu na str. 328.

Nikolaj Jakovlevič Grot.

aspoň některé: Filosofie cítění v její historii a hlavních rysech (1879—1880), K otázce o klassifikaci věd (1884). O duši ve vztahu k současnému učení o síle (1886), O významu filosofie Schopenhauerovy (1888), Životní úkoly psychologie (1890), Mravní ideály našeho věku — Friedrich Nitsche a Lev Tolstoj (1893), Pojmy o duši a psychické energii v psychologii (1897), atd. V jeho rozvoji jsou patrny dvě periody, v nichž jest viditelný přechod od positivismu a realismu k idealismu, od předpokladů realistického monismu k dualistickému názoru světa, jejž sám nazýval monodualismem. V posledních fásích svého rozvoje byl přesvědčen zastancem svobody lidské vůle, a v ethických svých názorech v mnohém se blížil Tolstému, jenž na něj vůbec měl nepopíratelný vliv. Jako professor byl neobyčejně oblíben, poněvadž přednášky jeho působily suggestivní silou hlubokého přesvědčení a způsobem svým prostě uchvacovaly.

V Rusku připravuje se reforma středního školství. Ministr osvěty rozeslal kuratorům okruhů naukových okružník, jejž uveřejnilo Novoe Vremja v č. 8440 ze dne 8. září. Okružník vychází od stesků paedagogův i rodičů, z nichž uvádí jmenovitě „byrokratický ráz střední školy, suchou formalistiku a mrtvotu její, neupřímný poměr mezi učitelstvem a žactvem, nedostatek ohledu na individualitu žákovu, pomíjení vychování tělesného a mravního, přílišnou specialisaci školy od nejnižších tříd, kteráž odsuzuje děti k určitým druhům povolání dříve, než se objeví vlastní jejich náklonnost a nadání k jistým zaměstnáním, přetěžování žáků přílišný rozsah, věnovaný starým jazykům, nedostatečný duševní rozvoj absolventů škol středních a tedy nedostatečnou jejich způsobilost ke studiím universitním“ atd. Ministr sice praví, že jest v těchto stescích jistě mnoho přehnaného, ale že přece nemůže neuznati, že jsou do jisté míry pravdivé! I vyžaduje si dobré zdání od vynikajících paedagogů, poněvadž zamýšlí v zimě svolati do Petrohradu zvláštní komisi, která by vypracovala reorganisační návrh. Každý kurator má do této komise jmenovati 2—4 nejznamenitější paedagogy svého okruhu. Новое Время k tomu poznamenává, že by do této komise měli býti přizváni i publicisté a literáti, kteří se o tuto otázku zajímali a svými články a pojednáními vlastně svolání komise uspíšili.

Zaznamenáváme výroky vrchního prokuratora svatého synodu, K. P. Pobědonosceva, které učinil ku zpravodaji vídeňské Neue Freie Presse, poněvadž jsou význačné pro úřední Rusko, které se u nás tak rádo prohlašuje a přijímá za Rusko vůbec, a pro něž se u nás šmahem horuje. Pobědonoscev, osoba v Rusku nesmírně vlivná, řekl, že jsme ve vleku německé kultury, že řídící kruhy ruské pohlížejí na snahy české naprosto lhostejně a že Čechové nemají práva dovolávati se domnělé ruské ochrany. Zdali nyní, po těchto výrocích všemocného Pobědonosceva, jenž je zosobněním nynějšího úředního Ruska, bude se u nás činiti rozdíl mezi vládním absolutismem v Rusku, mezi ruským klerikalismem, mezi ruskými činovníky v uniformách, v kutnách i v civilu — a mezi velikým ruským národem, velkými jeho muži, skutečným, duševním Ruskem, které stojí v odporu proti Rusku, representovanému Pobědonoscevem, ale jehož odpor malomocně rozbíjí se o absolutismus, centralismus, byrokratismus, klerikalismus a všecky ty -ismy, proti nimž se sami bouříme, ale jež schvalujeme tam, kde vládnou Pobědonoscevové? — — Č.

*

Dne 13. července letošního roku sjela se do Lvova akademická mládež rusínská, rozptýlená na všech vysokých školách Předlitavska, aby porokovala o naléhavé potřebě rusínské university. Sjezdu obcovalo 449 akademikův a 57 abiturientů. Bohoslovci, jimž církevní úřady vůbec zakázaly účast

na sjezdě, poslali osvědčení, jímž slibují, že budou s ostatními solidárně postupovati ve vymáhání vlastní rusínské university. Sjezd zahájil medik Harmatij, klada ve svém proslovu důraz na velký význam této studentské akce. Proti požadavku samostatné university rusínské se sice namítává, že by neměla dostatečný počet rusínských studujících, ale to je námitka lichá, o čemž svědčí již imposantní počet účastníků sjezdu; kromě toho nesmí býti přehlédnuto, že k frekvenci rusínské university přispěla by hojnou měrou také Ukrajina, jejíž akademická mládež navštěvuje ton dobou universitý velkoruské. Ostatně Rusíni činí nárok na několik nových gymnasií v Haliči i na Bukovině, jejichž dorost, po řadě let, by stačil k naplnění vlastní university. Pro hrstku židů na Bukovině zřízena před lety německá universita v Černovcích, i jest zajisté spravedlivo, aby také 3½ millionu Malorusů dána byla vlastní universita. Lvovskou universitu založil r. 1784 císař Josef II., a o tři léta později dekretem dvorní kanceláře založeno ve Lvově rusínské lyceum věd bohosloveckých a filosofických. Později, r. 1805, universita zrušena a obnovena teprve za císaře Františka I. r. 1817. Veškeré přednášky dály se tehdy ovšem jen německy. R. 1848 vláda byla nucena k jistým ústupkům na lvovské universitě ve prospěch polštiny i rusínštiny. Pokud šlo o Rusíny, zřízena na fakultě bohoslovecké rusínská kathedra pastoralky a za rok potom přednášeny rusínsky dogmatika, katechetika a methodika, ač od r. 1858 přednášky z dogmatiky dály se opět po latině. Na fakultě filosofické povolena r. 1849 stolice rusínské řeči a literatury a konečně r. 1899 stolice maloruských dějin. Na fakultě právnické rusínské přednášky o řádě civilním a řádě i právu trestním datují se od r. 1862, rusínské přednášky o právu civilním pak od r. 1870. Návrh na úpravu jazykových poměrů v Haliči, podaný zemskému sněmu r. 1869 Jul. Ławrovským, náměstkem zemského maršálka, měl v zápětí tak zv. „uhodovou" anketu ze 7 Rusínův a tolikéž Polákův, dle jejíhož usnešení přednášky na lvovské universitě měly býti polské i rusínské. Rusínští členové ankety (Ilnyckij, Ławrovskij, Pavlikov, Petruševyč, Vachňanyn, Šaranevyč a Šuškevyč) podali pak sněmu pamětní spis, ve kterém žádají za tři stolice s vyučovacím jazykem rusínským, a to na právnické fakultě pro všecky předměty, z nichž skládají se státní zkoušky soudcovské, na filosofické fakultě pak pro jazyk a literaturu maloruskou, filosofii, klassickou filologii, všeobecné dějiny, dějiny Haliče, mathematiku, fysiku a vědy přírodní. Sněm však r. 1871 těchto požadavků nepřijal. Rusínům vyhrazeny pouze stolice trestního práva a rusínské řeči i literatury, nejnověji pak povoleny také stolice maloruských dějin a (letoškem počínajíc) stolice jazyka i literatury církevně slovanské. Rusínská mládež akademická domáhala se na sjezdech r. 1880 a 1884 zřízení několika nových stolic, jakož i zavedení rusínského úřadování pro rusínské akademiky. V tom směru působila též rusínská delegace na říšské radě a loňského roku i „Naukove tovarystvo imeny Ševčenka" v memorialu, podaném ministerstvu osvěty, žádalo za rusínské stolice na všech fakultách lvovské university. Nyní přednáší se na jmenované universitě rusínsky: na fakultě bohoslovecké pastoralka a pedagogika, na právnické právo civilní a trestní, na filosofické maloruská řeč a literatura, maloruská historie a jazyk i literatura církevně slovanská. Císařským nařízením z r. 1871, dle něhož měli býti na lvovskou universitu dosazováni za professory osoby kvalifikované pro přednášky v jedné z obou zemských řečí, změněna tato universita v utrakvistickou. Než ve skutečnosti takovou není. Dále ministerským reskriptem z r. 1864 přiznáno posluchačům sice právo skládati veškeré státní zkoušky též v rusínštině, ale to stává se illusorním, ježto není dotyčných rusínských stolic. Rigorosa lze arci též skládati rusínsky, avšak jen potud, jsou-li rusínštiny mocni zkoušející. Rovněž habilitace je dovolena v rusínštině, ale kandidát musí předložiti německé pojednání a jen výklad k němu může přednésti rusínsky. Co se tkne řeči úřadů universitních, ministerský reskript z r. 1871 nařizuje přijímati podání polská i rusínská a v těch jazycích je také vyřizovati. Teprve císařské nařízení z r. 1879 zavádí na lvovskou universitu polštinu pro vnitřní i vnější úřadování. Rusíni si stěžují, že od r. 1871 na žádné z fakult neotevřena nově ni jediná kathedra rusínská kromě historické a letos církevně slovanské, že posud nekonala se ni jediná inaugurace v řeči rusínské, že nemohou obdržeti místa v žádném úřadě

universitním a že rusínština od r. 1879 je ve vnitřní i vnější správě university popelkou. — Sjezd vyzněl resolucí, ve kteréž rusínští studující 1. žádají otevření rusínské university ve Lvově, 2. usnášejí se podati v té příčině memorial ministerstvu vyučování a 3. obracejí se k veškeré representaci rusínské, aby jejich žádost se vší energií podporovala. — Memorial, vzpomenutý ve 2. bodu resoluce, byl také hned sdělán, všemi přítomnými podepsán a poslán ministerstvu vyučování.

Haličská Rus oslavila ve Lvově dne 7 září t. r. 25leté výročí založení „Obščestva Kačkovského“. Slavnost počala bohoslužbou a s ní spojenou panichidou za zemřelé členy spolku v cerkvi Uspenské, načež veškeří účastníci odebrali se do dvoran Národního domu. Stařičký předseda Obščestva B. A. Didyckij uvítav shromážděné navrhl za předsedu Jos. Krasického, kněze z Dornova, za místopředsedy pak notáře Il. Savčinského z Belza a rolníka Vas. Petrova z Podmichajla. Obšírný referát o činnosti Obščestva za minulý rok přednesl kněz K. Senyk z Berežnice Královské. Z něho vidno, že spolek konal jenerální shromáždění loňského roku v Samboře a k oslavě zakladatele Obščestva Naumovyče vydal knížku o jeho životě a literární činnosti z péra O. A Mončałovského. Kromě toho připravuje k vydání veškeré jeho práce, roztroušené po časopisech Kalendáře na r. 1899 vytiskl spolek pro své členy 6500 exemplářů a ze svých starších zásob knižných podělil vedle jistého počtu chudých osad též rusínské kolonie v Americe. Na schůze členů selských čitáren spolkových centrální výbor vysílá z pravidla delegáta, aby na místě seznal působení a prospěch těchto venkovských středisk osvětových, nebo poradil v příčině ochotnických představení, jaká zejména dobou poslední již i na všech se ujímají, buď zase podal vysvětlení o vedení selských záložen a obecných sýpek. Obščestvo vydalo stanovy selských záložen a posílá je na požádání zdarma. Filialky Obščestva konaly v uplynulém roce po jedné až několika valných schůzích a některé z nich pořádaly večírky na památku zrušení roboty, jiné opět poučné přednášky, a tu tam sebraly mezi svými členy peněžité obnosy na zřízení burs pro žactvo středoškolské. Stavebnímu fondu vlastní budovy Obščestva ve Lvově neznámý dobrodinec věnoval loni 2000 zl, je tudíž naděje, poplynou-li příspěvky jako posud, že Obščestvo bude moci přikročiti k stavbě vlastního domu. Příjem Obščestva včetně se stavebním fondem činil v minulém roce 16.121 zl., vydání 6 050 zl. Členové Obščestva dostávají ročně 12 rusínských knížek za příspěvek 1 zl. Posledně vydaná knížka jest po řadě již 281. Na slavnosti řečnili rolníci Prok. Hrendžoła a Dam Zacharjak, kněz Vas. Davidak a advokát Dr. V. T. Dudykevyč. Odpoledne pak proudili zástupové lidu na Vysoký Zámek lvovský, aby súčastnili se lidových zábav a divadelního představení „Svataně na Hončarivci“. — „Obščestvo M. Kačkovského“ bylo založeno r. 1874 v Kołomyji knězem a spisovatelem Naumovyčem, tamním unit. kaplanem Il. Šuškovskim a pozdějším redaktorem Ruské Rady kołomyjské Mich Biłousem, a to právě v době, kdy rusínská literatura v Haliči počala se rozvíjeti, zejména již vycházely pro lid knížky lvovské „Prosvity“, spolku s novým Obščestvem stěžejního. Současně vydávány pastýřské listy metropolity Jos. Sembratovyče proti pijanství, kdežto misionáři střídmosti, vesměs unitští duchovní (na př. Załozeckij, Moch, Strutyňskij, Mardarovyč a j.) objížděli venkov, varujíce v kázáních před pitím kořalky. Vskutku také lid v několika vesnicích odpřisáhl zdržeti se pití lihovin. První protikořalečni misie konána v Pobereži u Stanislavova. Naumovyč, jenž tehdy vydával Russkou Radu a Nauku, směřoval k zaražení spolku, který by dle příkladu již činné „Prosvity“ vydával populární knížky pro lid a šíře takto mezi ním osvětu, napomáhal k povznešení jeho blahobytu. Stanovy nového spolku vyhotovil Naumovyč se Šuškovským. Zvěst o novém spolku přijata příznivě a přetřásána ve Slově. Ustavující shromáždění konalo se v Kolomyji r. 1874 u přítomnosti 300 osob, z poloviny vesničanů. Nechybělo však ani pochybovačů, kteří místo aby přiložili ruku k dílu, hleděli na spolek s nedůvěrou a stranili se ho. K tomuto shromáždění vyslali delegáty Russká Rada, Národní Dům a Haličsko-ruská Matice. Pozdravné telegramy došly od „Prosvity“ a lvovské Stauropihije. Za prvního místopředsedu zvolen jeden ze zakladatelův, Mich. Biłous. Po roce Obščestvo mělo již 2500 členů, dnes jich čítá 6400. Každý člen, vstupuje do Obščestva, zavazoval se získati Obščestvu

nové členy, slovem i příkladem odvraceti lid od pití kořalky a působiti k zakládání spolků střídmosti, selských čítáren, zjednávati jim členy a přednášeti v nich o věcech užitečných. Dále se zavazoval založiti si vlastní ovocnou školku: vypěstěné štěpy měl buď rozdati mezi lid, buď je zpeněžiti co nejlevněji a vysazovati jimi veřejné cesty, stráně a vůbec místa pustá. Kromě toho měl býti každému vzorem práce, pořádku, čistoty a spořivosti, konečně slovem i činem povzbuzovati k návštěvě školy. — Tolik pro dnes. Podrobnější vylíčení 25leté činnosti „Obščestva Kačkovského" a jeho mateře „Prosvity" odkládáme do čísel pozdějších.

Ve spolku přátel maloruské hudby, jenž ustaviti se má ve Lvově pod jménem Sojuz prijateliv małoruskoji muzyky, soustředily by se posavadní rusínské kroužky pěvecké i hudební, skladatelé i pěvci. Tento ústřední spolek obral by si za úkol: pečovati o populární učebnice hudby a zpěvu, vydávati církevní i světské hudebniny maloruské, dáti počin k reorganisaci přednášek o zpěvu a hudbě ve školách národních, středních a v bursách ďakovských i školních. Dále chce pěstovati hudbu orchestrální ve větších spolcích hudebních, chorech měšťanských i selských a především v bursách pro ďaky a školních. K ustavující schůzi zvou v novinách hudební skladatelé V. Maťuk, M. Kopka a předseda lvovského pěveckého spolku „Bojana", prof. V. Šuchevyč. Pozvání končí větou: Naši bratři Čechové boj o svou národní existenci provázeli lidovou písní, zkusme i my jíti jejich šlépějemi a napišme si také české heslo: Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti!

V červnu t. r. zemřelý majitel ukrajinsko-historického Musea v Kijevě, Vasyl V. Tarnovskij odkázal závětí veškeré své sbírky, známé pod jménem „Musea Tarnovského", zemstvu Černigovskému. Tarnovskij, vlastenec ukrajinský, vládl slušným jměním a udržuje přátelské styky se Ševčenkem pídil se po jeho rukopisech, pracích malířských a kresbách, slovem po všem, co kdysi Ševčenkovi náleželo nebo s jeho osobou přišlo do styku. Tato sbírka památek po Ševčenkovi již sama by naplnila síň. Prvotně Tarnovskij mínil věnovati své museum Kijevu, kamž je převezl ze svého venkovského sídla po svém ovdovění, kdy zároveň prodal své statky. Museum mělo podržeti svůj ukrajinský ráz a ni jediný předmět neměl býti z něho odstraněn. Než proti všemu nadání jej zdědilo zemstvo Černigovské a po přání Tarnovského mělo býti umístěno v Černigově v historickém domě Mazepově na břehu Desny, v němž chován posud archiv. Leč dům ten ukázal se býti malým a pro umístění sbírek nevhodným. Zatím co se vyjednávalo o umístění musea, byl zemstvu podán protest proti jeho přijetí v majetek zemstva, a do té doby není známo, jak o protestu a tím o osudu musea rozhodne ministerstvo. — Musejní katalog, vydaný nákladem Tarnovského, uvádí 2693 předměty, 400 z doby předhistorické, 1328 z doby velkoknížecí a 863 z doby kozácké; z této pocházejí ikonostas, obrazy svatých od malířů ukrajinských, portréty hetmanův a osob historických, meč Bohd. Chmelnického, hetmanské bulavy a zbraně, sbírka rytin, staré tisky z ukrajinských tiskáren a j. Zvláštní oddělení tvoří výše vzpomenuté památky po Ševčenkovi.

Církevní spory mezi Rusíny a Rumuny na Bukovině dospěly již tak daleko, že černovický metropolita byl na tamním nádraží při odjezdu do Vídně insultován rumunskými akademiky. Za předchůdců nynějšího metropolity pravoslavná církev bukovinská stala se v rukou Rumunů rumunisační zbraní proti Rusínům. Rumunští biskupové nejprve vyhostili Rusíny z vyšších církevních stanovišť, pak porumunštěno nižší duchovenstvo, jehož posléze mělo býti použito k porumunštění rusínského lidu. Vrcholu tyto snahy dosáhly za předešlého metropolity Moraria. Za něho Rusíni vzdalovali se studií bohosloveckých, a kdo se jim věnovali, byli Rusíny pouze dle jména. Postup Rumunů byl chytře promyšlen, neboť vyvolavše nespokojenost Rusínů, prohlašovali ji za odboj proti církvi. Po nastolení nynějšího metropolity Arkadia provádí se spravedlnost k oběma národům, ale Rumuni z obavy, že tím pozbudou dřívější nadvlády a vlivu v pravoslavné církvi, staví se utištěnými a veřejně bijí na poplach, jako by byl v nebezpečí historicky národní charakter církve, rozuměj rumunský, neboť tato, ač jest dcerou církve moldavské, nemá

prý na dále zůstati rumunskou. Za rumunisační éry předešlého metropolity dosazováni na rusínské fary kněží rumunští, kteří se nedovedli s lidem smluviti, a následkem toho pravoslavné duchovenstvo pozbavilo se veškerého vlivu na lid. Nový metropolita pak po útoku na svou osobu, vyplynuvším ze zášti pro jeho spravedlnost k oběma kmenům, vydal pastýřský smírný list. Napraví-li se jím hlavy Rumunův, jest ovšem pochybno.

Na letošní archeologický sjezd v Kijevě nebyly připuštěny rusínské přednášky příslušníků vesměs haličských a bukovinských, ač imperatorský archeologický spolek v Moskvě vyslovil se pro čtení rusínských referátů. Předsedkyně dostala telegrafickou zprávu o zákaze dne 17. července (star. kalend.), o čemž bylo z komitétu sjezdového vyrozuměno „Naukove Tovarystvo imeny Ševčenka“ ve Lvově. Následkem toho rusínští účastníci sjezdu, členové jmenovaného „Tovarystva“, na svá místa resignovali. Po té bylo znova zakročeno u ministerstva v Petrohradě; ministr vnitřních záležitostí ve srozumění s ministrem osvěty pak rozhodl, že se sice rusínské přednášky povolují, ale jen v zavřených schůzích u přítomnosti ne více než 25 účastníků sjezdu, čili s vyloučením širšího obecenstva! Toto ponižující rozhodnutí ovšem nemohlo uspokojiti maloruské referenty, kteří proto setrvali na své resignaci. O předehře zákazu vypráví prof. J. Polívka v 40. č. Času toto: „V přípravném komitétu kijevském různila se mínění o přípustnosti maloruštiny, prof. Florinskij vystoupil jmenovitě rozhodně proti připuštění maloruštiny a střetl se proto tak ostře s předsednictvem sjezdu, že složil před zahájením sjezdu hodnost delegáta kijevské university.“ S rusínské strany byla přichystána pro sjezd řada vědeckých rozprav, které nyní vyjdou souborně nákladem „Naukov. Tovar. Ševčenkova“ ve Lvově. „Literaturno-naukovyj Vistnyk“ poukazuje na § 29 pravidel archeologických sjezdů, v němž se praví, že „učený komitét může ustanoviti zvláštní zasedání v jazyce francouzském, německém a v jižních i západních jazycích slovanských.“ Ministerstvo patrně se drželo litery tohoto odstavce, jehož ostří proti Malorusům jest očividné. „Liter.-nauk. Vistnyk“ dobře praví v té příčině: „Proč by referáty a debaty na ruských sjezdech při zachování úřední řeči ruské nemohly se konati ve všech slovanských jazycích? Tušíme, že by nikdo z toho neměl škody, ani že by nevzešlo nijaké nedorozumění, neboť učení archeologové a historikové, účastníci takých sjezdů, musí přece rozuměti slovanským jazykům, aspoň těm, v nichž jest jim čísti vědecké práce svého oboru. A klásti v pravidlech chytrou klausuli, že připouštějí se na sjezd v zásadě nikoli všecky slovanské řeči, ale jen některé z nich, že připouští se na př. hornolužičtina, dolnolužičtina i nářečí slovenské, ale nikoli maloruština, toť skutečně nedůstojná hra.“ Trpkost této poznámky pochopíme, uvážíme-li, že maloruštinou mluví na 30 milionů Ukrajinců v Rusku (27 mil.) i v Rakousko-Uhersku. „Svět“ p. Komarovův zaujal v té otázce stanovisko, jaké důsledně v podobných otázkách zachovává. Spravedlivé odpovědi dostalo se mu od S. Petersburgských Vědomostí, jež mimo jiné psaly: „Mimochodem řečeno, bylo by na čase vzíti z oběhu název ‚ukrajnofil‘. Podobně jako mezi Francouzi nemůže býti frankofilův, mezi Poláky polonofilův atd., tak není ani ukrajinofilův, nýbrž jsou pouze Ukrajinci (Malorusové), úplně určitá jednotka ethnická s určitými právy historickými a kulturními. Svět nazývá bohatý a krásný jazyk plemene maloruského ‚směšným, umělým, utvořeným k vůli politice, nesmyslnou míchanicí slov, jíž nerozumí ani lid v Haliči ani v našich maloruských guberniích.‘ A přece při nynějším stupni vzdělanosti v Rusku mužík kostromský sotva co rozumí z článků Světa, z čehož však Svět jistě nebude usuzovati, že by jazyk jeho úvodníků byl umělý, bláznovský a nesmyslný.“ — Každým způsobem v zájmu poctivé a žádoucí slovanské shody litujeme toho, co se úplně zbytečně stalo na kijevském sjezdě. Nikomu to neprospělo — ale uškodilo to dosavadnímu poměru rusko-ukrajinskému, v němž bylo již tak dost hořkosti. Takovým způsobem, bohužel, otázku slovanské vzájemnosti a shody nerozřešíme.

Řř.

*

Jihoslované.

Své letošní zprávy o významných událostech u srbského národa začneme jubileem 50leté literární činnosti Zmaje Jovana Jovanoviće, o níž psáno bylo již v I. roč. (str. 467 a násl.) našeho časopisu. Událost tato oslavovala se velkolepým způsobem v Záhřebě, a braly na ní živé účastenství nejširší kruhy národa srbského. Mezi jinými gratulovali básníkovi nejen srbská král. Akademie v Bělehradě, Srbská Matice v Novém Sadě, a jiné korporace srbské, nýbrž i král uherská Akademie věd a pešťská universita. Za příčinou jubilea došlo však bohužel k nemilým časopiseckým kontroversím srbským na jedné straně a chorvatským na straně druhé. Část chorvatského tisku nelibě nesla, že oslava básníka srbského děla se ve hlavním středisku chorvatském, a to způsobem, který vykládán byl za nevhodný. Došlo s jisté strany chorvatské i k takovým veřejným projevům, kterých dlužno v zájmu dobré shody obou částí jednoho vlastně národa jen litovati. Vždyť oslavován tu byl básník a nikoli politik, a to básník, který žil a žije v nejlepší shodě s předními representanty literatury chorvatské, jak o tom svědčila účast těchto kruhů při oslavě. Na paměť Zmajova jubilea vydala srbská tiskárna v Záhřebě nejlepší básně jubilantovy Djulići i Djulići uveoci (str. XII a 207). Brankovo Kolo uveřejnilo pak (v čís. 30. a násl.) seznam nejrozšířenějších Zmajových písní, na něž složen byl nápěv.

Dne 1/13. srpna zemřel v Šabci v Srbsku Vladimir M. Jovanović jeden z nejnadanějších básníků srbských — realista — ve věku 41 roku. Smrt vyprostila jej z pozemských útrap; byltě po celé poslední čtyry roky duševně pomaten. Již jako posluchač veliké školy (university) v Bělehradě psával básně, které uveřejňovány byly v Javoru a Stražilovu. Předností poesie jeho byl básnický vzlet, horoucí láska k vlasti, elegantní forma, zdravý humor i satira a filosofický názor o životě. Vydal sbírky: Lepe tudjinke (1888) a cykly Iz prestoničkog života a Iz bračnog života (1892). V Otadžbině vyšla jeho epická báseň Dobrovoljac. Překládal také, a to neobyčejně obratně. Dokladem jest sbírka Francuski Parnas, která podává výběr z předních básníků francouzských.

Verus.

V zájmu dobré věci popřáváme místa těmto řádkům: Inteligence chorvatská i srbská těžce nese, že přední její ilustrovaný list „Nada“, tištěný pro Srby kyrilicí a pro Chorvaty latinkou, přináší ponejvíce práce německých malířů, a to mnohdy, ba většinou, již jen přebraný brak pochybné ceny. Nelze se tomu diviti — vždyť redaktorem illustrované části listu jest Prušák Arndt, malíř zvířat. Práce slovanských umělců zařaďuje do listu, jen když jest k tomu donucen. Jak vypadají výjevy z domácího života, kreslené člověkem, který nejen že není figurálním malířem, ale vůbec nezná ani korrektně kresliti, lze si snadno pomysliti. Tu potom o správnosti kroje, typu atd. nemůže býti řeči. Ale nedosti na tom; pan Arndt zve si z Berlína ještě jiné nedouky, jako Liebeweina, Horst Schulze a j., kteří svými plody plní naši „Nadu“! Litujeme, že tím hyzdí textovou část listu, výborně redigovanou básníkem Silvijem Kranjčevićem. Bylo by již na čase, aby p. dvorní rada Hörman jako Chorvat pomýšlel brzy na nového ilustrátora z kruhů domácích anebo vůbec slovanských, a to dříve, než mu nynější Arndt „Nadu“ ubije

*

Srbsko-bulharský spor v Makedonii přetřásá stále tisk jak srbský a bulharský, tak cizí. Z novějších úvah a projevů v té příčině zasluhují pozornosti zvláště: Dra. M. G. Milovanoviće (bývalého srbského ministra spravedlnosti) „Srbi i Bugari“ (Bělehrad 1898), P. Miljukova „Srbsko-bulgarskite otnošenija po makedonskija vopros“ (Bъlgarski Pregled 1899), úvaha o brošuře Dra. Milovanoviče v „Period. Spisaniji“ (Sofia 1898) a „Beiträge zur Ethnographie der Balkanhalbinsel“ od Rich. von Macha (v Petermann's Mittheilungen 1899). Miljukov rozeznává ve vývoji srbských snah o získání Makedonie 3 období, a to: 1. dobu velké myšlenky jihoslovanské v letech šedesátých po restauraci Obrenovičův, kdy se Srbsko cítilo povolaným hráti na Balkáně úlohu Piemontu mezi Slovany;

2. dobu po rusko-turecké válce, kdy z důvodů národnostních bojovalo ve jménu kompensace o rozšíření svých hranic na ujmu sjednoceného Bulharska, a po nezdaru Milanovy výpravy u Slivnice 3. dobu, nejnovější, kdy nečiní již nároků na Makedonii ani pod praporem jihoslovanské jednoty, ani pod záminkou kompensace na poloostrově, nýbrž touží po moři na jihu pro sebezachování — bez ohledu na to. je li Makedonie srbská či bulharská. Sebevražednou hrozbu Milovanovičovu, že Srbsko, nedosáhne-li moře, bude nuceno vrhnout se do náruče Maďarům, Bulhaři právem odbývají řízně Pokud se týče síly jednotlivých národností ve svatoštěpánském Bulharsku, na kolik se prostírá v dnešním Turecku, Mach snaží se ji poněkud stanoviti počtem tamějších škol, jichž mají čili, majetní a útoční Bulhaři 726, patriarchátem podporovaní Řekové 517, slabí Srbové 79 a Rumuni 49.

Vzdělavatelný a výpomocný spolek „Rodopska Iskra“ v Čepelaru sebrav potřebná data vydal brošurku „Pominek v Rodopite“ (Obživa v Rodopech), dle které v tomto hornatém kraji jihobulharském panuje všeobecně strašná bída. Na mnohých místech živí se lid po většinu roku bylím; z jara r. 1898 v některých vesnicích mřeli lidé skutečně hladem. Za poroby turecké nikdy prý tam takové poměry nepanovaly. Dnes prý se zahostila bída na všech stranách. Nové časy po osvobození přinesly životní změny, které s nevědomostí lidu způsobily v obživě jeho hrozný převrat. Hlavní prameny lidového výdělku v Rodopských horách, výroba „aby“ (prostého sukna) a chov dobytka (skotu) skoro úplně zanikly. Domácí průmysl „abový“ zničily evropské továrny svými moderními (a poměrně ničemnými) výrobky. Pomáci (mohamedánští Bulhaři), úřady i ostatním lidem utiskovaní, hromadně opouštějí kraj. Ostatně se tvrdí, že chudoba zavládá v Bulharsku napořád, a že nemá-li Bulharsko přijíti úplně na mizinu, třeba proti všeobecnému neduhu užíti všude týchž léků: nápravy v životě politickém (utlumení strannických bojů), zvýšení lidového vzdělání, povznesení úvěru, zlepšení cest (bez kterých železnice málo lidu prospívají) a j. Jistě také by šlo národnímu hospodářství bulharskému lépe k duhu, kdyby mladá intelligence bulharská, horující namnoze o „moderních“ utopiích národohospodářův evropských i amerických, a plovoucí v proudech přerozmanitých vědeckých i nevědeckých, uměleckých i neuměleckých „-ismův“ — obrátila horlivý zřetel ke skutečným, elementarním životním potřebám a otázkám bulharského lidu a státu. — Dokladem uvedených (dle bulharské zprávy „úžasných“) poměrů jest i smutná obchodní bilance bulharského státu za r 1898 a za I. čtvrtletí r. 1899 (dle dat, uveřejněných statistickou kanceláří). Za I. čtvrtletí činil r. 1897 dovoz 18·8 mil. franků, vývoz 20·8 mil. fr., r. 1898 dovoz 15·7 mil fr., vývoz 14 mil. fr., r. 1899 dovoz 16·9 mil. fr., vývoz 11·9 mil. fr. Příčinou toho kromě neobyčejných živelních pohrom v minulých dvou letech jest hlavně finanční státní krise.

Zaznamenáváme důkladnou a zajímavou stať Iv. D. Šišmanova o ruském vlivu na bulh. literaturu (Bъlgarski Pregled, 1899). — Po poučném úvodě o vzájemném vlivu kultur národních vůbec, kde uvádí samorostlost, původnost jistých národních kultur a jejich záslužnost o jiné kultury na příslušnou míru, sleduje ruský vliv na bulharský duševní život, národní probuzení, na písemnictví náboženské, vědecké, školní, na poesii, na školství atd. od konce XVII. stol. až po dobu nejnovější, ukazuje na cesty a prostředky vlivu toho jakož i na osoby vliv ten sprostředkující neb zadržující. Vliv ruské literatury jest až podnes v Bulharsku veliký, a to právem, neboť „skrze ni stanou se Bulhaři snadněji účastnými osvěty evropské“. Stať svou zavírá autor slovy: „Po všem tom nejsme-liž povinni vzdáti všecku čest oněm, kteří v rozhodném okamžiku našeho vývoje otevřeli nám bohaté zdroje ruského písemnictví a jazyka? Není-liž pravdou, že jako kdysi řecké školy otevřely nám pro začátek obzory širší, než jakých poskytovaly slovanské dušné „cely“, tak ruská škola otevřela nám prvně moderní život a uvedla nás mezi vzdělané národy? — Nepřím toho, že by se tak nebylo mohlo státi snad i prostřednictvím některého jazyka jiného. Srbové děkují za mnoho svému blízkému sousedství s Němci. Byl by se však rozvoj náš dokonal tak brzo, kdybychom nebyli využitkovali ochotné pomoci ruského národa, jenž otevřel naší mládeži své školy a poskytnul

k volnému použití veškeru svou bohatě rozvitou literaturu? Že jazyk náš následkem toho sblížení značně utrpěl, neváží příliš mnoho proti té blahé skutečnosti, že nám otevřelo celý nový svět. — Vidím-li, že dnes gymnasista náš je s to, aby rozuměl nejen svým polorusky psaným učebnicím, ale aby i četl v originále nejkrásnější plody ruské literatury, aby těžil i z výtečných ruských překladův evropských klassikův, aby sledoval rozvoj vědecké myšlenky po celém světě a plul vůbec s proudem všeho, co hýbe duší, — a pomyslím si, jak nepoměrně omezenější byl náš školský obzor, když nejen ruských knih jsme nečetli, ale ani jazyku svých učebnic nerozuměli; zřím-li dále, že právě ti z našich novějších nadaných spisovatelů, kteří nejvíce děkují ruskému vychování a nejlépe znají ruský jazyk — nejméně proti svému jazyku hřeší; znamenám-li konečně, že smysl pro ryzost jazyka místo aby ochaboval, naopak víc a více v nových pokoleních se vzmáhá a že jazyk náš — buďsi dnes už jakýkoli — celkem je mnohem čistší, nežli na počátku ruského vlivu, — nemohu nepřiznati, že vliv ten byl vůbec svrchovaně blahonosný . . . .“

O bulharské bibliografii pracuje prof Dr. Aleks. Theodorov, zajisté nejlepší znalec bulharské literatury a také její výborný historik (Българска literatura, 1896).

O prvním bulharském knihopisci Iv. V. Šopovu, jenž udržoval styky i s našimi literáty kolem polovice tohoto století, četli jsme nedávno zprávu, že zemřel asi r. 1853 v Praze a pochován byl na Olšanském hřbitově. Pátrání po jeho hrobě zůstalo prý však marným. *Knrz.*

Umění, věda.

LOUIS LEGER: **Russes et Slaves.** Études politiques et littéraires. IIIe série. Paris, Hachette 1899. 8°.

Znamenitý slavista francouzský, professor na Collége de France p. Louis Leger, vydal třetí řadu svých studií o Slovanech vůbec a o Rusech zvlášť. Pojednav svazkem prvním o významu Slovanstva vzhledem k civilisaci, o utvoření se národnosti ruské, o počátcích slovesnosti téhož velenároda, o ženě a společnosti ruské v století XVI., o Bulharsku, národu srbském a básníku pauslavismu, t. j. našem Kollárovi, probrav ve svazku druhém intellektuální vývoj Ruska, promluviv tam o Vizinovi, Kateřině II. a pamatovav opětně i jiných kmenů slovanských, Bulharů, Poláků (črtami o Mickiewiczovi a Niemcewiczovi) a Čechů, pokračuje nyní způsobem obdobným a hlavní zřetel k Rusku obraceje nezapomíná přes to ani Poláků ani nás, jež má rád a jichž jazykem hovoří od našich skoro k nerozeznání. Ve svých studiích Leger sleduje dvojí účel: politický a literární. Prvnímu věnovány jsou tentokrát úvahy o věcech ruských téměř úplně. Myšlenka, prospěti spojenectví francouzsko-ruskému prohloubením vzájemnosti na základě bližšího obapolného seznámení, tlačí se všude na povrch; mile působí při tom upřímnost, s jakou Leger nerozpakuje se poukazovat i na stíny a po líci odhrnovat i rub. Ve stati *„Předchůdce“* mluví o Alexandru Nikolajeviči Radiščevu, který připravoval za Kateřiny sémě vzešlé za cara Osvoboditele, lámaje kopí proti nevolnictví svou smyšlenou po vzoru Sternově a ideami francouzských filosofů naplněnou „Cestou z Petrohradu do Moskvy“ (1790), za niž k smrti odsouzen a z milosti na Sibiř vyhnán. Druhá stať líčí bez obalu dojmy ruských cestovatelů po Francii; spisovatel vybírá schválně takové hlasy, jež neměly potuchy, že by jim kdy Francouz naslouchal. „Velice zabýval jsem se vždy otázkou poznati, co Rusové smýšlejí o nás na dně své duše, kdy hovoří nebo píší mezi sebou, s jistotou, že se jim nerozumí. Vedle pravdy oficielní je vždy ještě jiná pravda, která bývá někdy daleko pravdivější.“ S bodrou otevřeností neváhá tu horlivý přeborník sblížení větve románské s větví slovanskou citovati úsudky cestovatelů, jako básníka komického a saty-

rického Vizina, dějepisce Karamzina, vojáka Baťuškova, i promíchávati je anekdotami vlastní zkušenosti ze styku s lidem. Padne mnohý šleh sem i tam, ale výsledek je dobrý. Leger shledává, že Francouz má v Rusovi přítele, jemuž to jde od srdce a kotví v samém nitru. Památní spis knížete Espera Esperoviče Uchtomského *„Východní cesta J. V. careviče“* (ruské vydání v Petrohradě, francouzské v Paříži 1893—99, 2 sv. s uměleckými kresbami Karazinovými) zavdává Legerovi příležitost rozšířiti se o názorech ruských na východní otázku, o jejich pochopení života i potřeb asijských národů, o jich snášelivosti náboženské, a mezi řádky slyšíte jako vzdálené odzvánění vlivu anglickému. „Od nynějška lze souditi bez nerozvážnosti, že cesta carevičova (potomního Mikuláše II) do oblastí asijských nebyla prostým zábavním výletem“. V článku *„Vyučování ruštině“* autor uvádí příklady dosavadních nedostatků jeho, domáhá se nápravy a radí, jak je rozšířiti. Místem vhodným nezdají se mu býti lycea, nýbrž university, navštěvované posluchači již ducha zralého, majícími schopnosti a také více pokdy, věnovati se studiu tak jemnému, oblomenými methodou práce. I vysoké školy provincie měly by míti stolice nejen pro jazyk ruský, ale i ostatní řeči slovanské. Obsáhlejší pojednání věnováno Adamu Mickiewiczovi a doplněno ještě srovnáním s Puškinem, takže oba velicí jubilanti slovanského světa v knize nalézají svůj zdařile vystižený profil. Krátký na množství látky, ale přehledně, prozíravě a vřele psaný jest článek o současné literatuře české. Rukopisy Z a K uznává bývalý nadšený jich překladatel (1866) dnes již za falsifikáty. Většina nejzvučnějších našich jmen musí se spokojiti pouhou zmínkou; poměrně nejvíce a dobře promluveno o Vrchlickém. Charakteristický je výrok: „Omezený rámec této studie nutí mne vynechati mnoho jmen. Jsou tu básníci, kterých jsem nikdy nečetl; jsou tu i jiní, které bych se střehl čísti. Maeterlinck a Mallarmé utvořili školu až na březích Vltavy; nemohu nikdy rozuměti jejich dílům francouzsky, pochopil bych ještě méně plody jejich českých žáků.“ Upřímně řečeno, jako vůbec otevřenost a nehledanost a nepokrytost dodává řízný přízvuk všem těmto essayím, psaným zkušeností dobytou cestami, důkladným vzděláním odborným, širokým rozhledem, duchem bystrým a slohem, který svou elegancí a sršivostí nezapře francouzského původu. —r—

Starověké zprávy o zeměpisu východní Evropy se zřetelem na země slovanské. Příspěvkem k poznání nejstarších dějin slovanských podává Dr. LUBOR NIEDERLE. V Praze 1899. (Rozpravy České Akademie. Třída I., roč. VIII, č. 1.) Str. 125.

V novém svém spise nás autor seznamuje se zeměpisnými zprávami starověkých spisovatelů o krajích východní Evropy, pokud mají význam pro nejstarší dějiny slovanské. Z knihy zřejma jest snaha autorova postaviti vědomosti o slovanské minulosti na pevnou basi. Poznatky archeologické mu nedostačují, potřebuje opory zeměpisu. Souhlasíme úplně s prvou větou, kterou počíná svůj spis: „Jen tehdy možno s větší jistotou oceňovati a vykládati hrubé rysy počátků dějin slovanských, jež namnoze hovoří jen o lokalisaci a pohybech jednotlivých kmenů, o koncentrování prvních ethnologických a kulturních středisk na určitá místa, když rozumíme obrazu territoria, v něž starověcí spisovatelé vkládali své ethnologické zprávy.“

V úvodě vypočítává autor starověké spisovatele, kteří podávají potřebné pro jeho účel zeměpisné zprávy, a oceňuje při tom jejich význam i věrohodnost. Podobně jako Šafařík přikládá i Niederle velikou důležitost zprávám Klaudia Ptolemaia, podaným ve spise Geógrafiké Hyfégésis, a nesouhlasí tedy s Müllenhofem, který v díle svém Deutsche Alterthumskunde Ptolemaia příkře odsoudil. Na konci úvodu uvádí spisovatel obšírnou literaturu, které k práci své použil.

Kniha má čtyry kapitoly: I. Umístění a povaha kraje; II. Břehy mořské, jezera a řeky; III. Hory; IV. Starověké osady. Nejrozsáhlejší jest kapitola druhá, v níž se vykládají starověké zprávy o Pontu Euxinu (Černém moři) a Sarmatském čili Skytském moři (Baltickém moři), o jejich březích, zálivech a ostrovech. Zprávu Ptolemaiovu o zálivu Venedském (v Baltickém moři) pokládá Niederle tak jako dávno už před ním Šafařík za jeden z dokladů, že Slované dlouho před Kristem byli usazeni na březích Baltického moře na východ od Visly. Obšírně mluví se též o řekách evropské Sarmatie, a to na základě všech

starověkých spisovatelů. Podobně i o horstvu Správný bude asi výklad Niederlův — a totožný jest výklad prof. Kulakovského v práci níže uvedené —, že hory Venedské, o nichž mluví Ptolemaios, nejsou nic jiného než Karpaty. Ve zprávách o osadách ve vnitru Skythie a Sarmatie vidí autor prvá historická svědectví o velikých osadách slovanských, potvrzená později archeologickými nálezy. Spis opatřen jest rejstříkem jmen, což zvláště sluší vytknouti.

Zásluhou nového Niederlova díla jest, že jsou v něm sebrány výsledky bohaté literatury, vykládající starověké zprávy o zeměpisu východní Evropy. Škoda, že autor nedovršil nevšední ceny díla svého jednoduchými mapkami, které by přispěly k názornosti. Byly by stačily aspoň dvě prosté mapy, jedna dle Herodota, druhá dle Ptolemaia. DR. KAREL KADLEC.

ЮЛІАНЪ КУЛАКОВСКІЙ, Карта Европейской Сарматіи по Ртолемею. Привѣтствіе XI. Археологическому съѣзду. Кіевъ 1899 4°. Str. 31. S mapou.

Jak již z titulního listu viděti, vydal prof. kijevské university Julian Kulakovskij nadepsané dílo jakožto pozdravný dar k XI. archeologickému sjezdu. Práce souvisí úzce s uvedenou právě knihou prof Niederla. Rozdíl jest pouze v tom, že Niederle probírá ve spise svém zprávy všech starověkých autorů o zeměpise Východní Evropy (evropské Sarmatie), kdežto Kulakovskij přestává pouze na výkladu zpráv Klaudia Ptolemaia.

Práce prof Kulakovského má kromě předmluvy dvě kapitoly. V prvé mluví se všeobecně o zeměpisu Ptolemaiově, kdežto ve druhé probírá se podrobně mapa evropské Sarmatie. Vypočítávají se tam (a applikují se nynější názvy) jména řek a hor, uvádějí se jednotlivá plemena jakož i osady známé starověkým autorům.

V příloze srovnal spisovatel zeměpisné šířky některých bodů mapy Ptolemaiovy se současnými daty, obdrženými na základě přesných astronomických výpočtů nové doby.

Velikou předností práce Kulakovského jest pěkná mapa, sestavená podle údajů Ptolemaiových. Spisy Niederla i Kulakovského dobře se doplňují a mohou co nejvřeleji býti doporučeny. DR. KAREL KADLEC.

MARYA TURZYMA: **Nadbrzeżne fale.** Lvov 1899. Nákladem Towarzystwa wydawniczego. Str. 177 v 8°.

Máme před sebou první knížku spisovatelky, jejíž jméno (vlastně pseudonym) čítali jsme dosud zejména ve varšavské Pravdě. Povíme bez obalu, že jsme knížku přečtli s upřímným potěšením. Knížka obsahuje deset čísel, kterých nelze nazvati novelkami nebo povídkami v běžném slova smyslu. Jsou to jakési neveršované poetické improvisace, často sice nejasné, tu a tam skreslené, někdy námětů příliš jednoduchých — ale vždy svědčící o ryzím poetickém vzletu autorčině, o duši zimničně hledající cestu ke světlu a kráse, o péru nadaném suggestivní silou slova. Hlásí se tu k slovu nepopíratelný talent, který sice teprve si hledá cestu, který v tom hledání schází třeba na scestí (jako v podivné fantasii „O skrzydlatej duszy"), neznaje pravé míry v užívání uměleckých prostředků, který však některými kusy utvrzuje v nás naději, že se propracuje k něčemu svému a umělecky sladěnému. Důkazem toho jest nám na př. kresba „Mia Maria", v níž nám jen trochu obyčejné zakončení kalí dojem pěkného celku. Každým způsobem jsme zvědavi na další rozvoj paní Turzymy. Č.

GIOVANNI LORIA: **Boris Godunov.** Poema drammatico russo di Alessandro S. Puskin. Prima traduzione italiana in versi. Feltra 1899. Premiata tipografia Panfilo Castaldi Str. 200. Cena 2 liry.

TÝŽ: **Fiori stranieri.** (Versioni libere). Feltre 1899. Nakl. týž. Str. 246. Cena 2 liry

Jubileum Puškinovo mělo ohlas i ve vlašské literatuře. Jsou to obě uvedené knížky, zejména první z nich, překlad „Borise Godunova". Ale i ve druhé jest Puškin zastoupen překladem „Kavkazského jatce". Druhá knížka jest jakýsi poetický quodlibet z luhů evropské poesie. Výběr jest zcela náhodný, o nějaké soustavnosti nemůže být řeči, tím méně o poměrné úplnosti a úměrnosti. Ze slovanských literatur je tu zastoupena poesie srbochorvatská čtyřmi čísly, mezi nimiž je po jedné básni z Preradoviće a knížete

Nikoly (Onam, onamo!), slovinská osmi čísly (pěti básněmi Ivana Trinka, jednou Petra Podrieky, rovněž italského Slovince, jednou Gregorčičovou a jednou písní národní), polská jedinou znělkou Mickiewiczovou a ruská (kromě „Kavkazského jatce") sedmi básněmi velkoknížete Konstantina Konstantinoviče a po jedné z Minajeva, Apuchtina, Sěrmonova, Vjazemského, Surikova, A. Tolstého, Lermontova a Davidova. Překlady jsou při vší volnosti dosti věrné, pracované s patrnou láskou, i přáli bychom si, aby p. Loria nezůstal jen při nich. Snad v následujícím nějakém svazečku „Cizích květů" sáhne také k české poesii, z níž v tomto svazku nenacházíme ni jediné ukázky. Možná, že přítomná knížka jest zárodkem řady jiných, jež ponesou názvy: „Fiori boemi", „Fiori polacci" atd., jež by se mohly státi pojítkem mezi poesií slovanskou a vlašskou. Č.

Stará Praha. 100 akvarellů VÁCSLAVA JANSY. Popisuje Jan Herain. „Českého umění", sbírky uměleckých děl, dílo I. Pořádá a vlastním nákladem vydává Bedřich Kočí v Praze, Františkovo nábřeží č. 14 n.

Řádky tyto adresovány jsou nejširšímu kruhu čtenářstva Slovanského Přehledu, tedy nejen českým, ale vůbec slovanským jeho čtenářům — ač zdánlivě dílo, jemuž je věnujeme, nespadá přesně v obor našeho listu. Ale jen zdánlivě. Dílo, jež ohlašujeme, jest dokonalostí svého provedení tak mimořádným zjevem v oboru reprodukčního umění slovanského, že zasluhuje pozornosti celého slovanského světa — kteréž však zasluhuje již pro vnitřní svůj obsah, jsouc věnováno jedné z nejpamátnějších a nejkrásnějších metropolí slovanských, staroslavné Praze. Štětec mistra Jansy v dokonalých akvarelech, plných pravdivé nálady, zachytil nejmalebnější pohledy naší Prahy, umělecké reprodukce Vilímovy vystihují malby Jansovy s takovou dokonalostí, že činí dojem originálů, a nad jiné povolané péro Herainovo poskytuje obrazům znalecký průvod. Řada těchto mistrných obrazů Jansových jest vlastně živým, hlasitým a nejvýmluvnějším protestem proti novodobému barbarství, jež se všemožně přičiňuje učiniti z naší krásné, malebné Prahy — amerikánsky střízlivou síť rovných a rovnoběžných ulic, protínajících se v pravých úhlech a sestavených z činžáků k zbláznění moderních. Slovný výraz tomuto protestu dal A. Klášterský v úvodní básni „Staré Praze". Přáli bychom si, aby se tento krásný a silný protest rozlétl v tisících exemplářích nejen po našem českém, ale po celém slovanském světě — aby hlásal krásu naší Prahy a ukazoval všude, co nám chce ničiti lidská omezenost a zištnost. Zásluha o to, že mohl tento silný a krásný protest postaven býti na oči celému světu, náleží mladému, podnikavému nakladateli Bedřichu Kočímu, jenž se nemohl šťastněji uvésti, než učinil vydáním tohoto díla. Je to dílo neobyčejně nákladné, náležela k jeho podniknutí veliká odvaha — ale i veliká láska k věci. Podnikatel jeho zasluhuje tedy netoliko plného uznání, nýbrž, a to hlavně, vydatné podpory. Dílo pro jeho vnitřní cenu a dokonalost doporučujeme co nejvřeleji. (První sešit s jednou skvostnou barevnou reprodukcí stojí 75 kr., ostatní sešity se 4 podobnými reprodukcemi budou po 2 zl. 50 kr.; celkem vyjde 26 sešitů). Č.

Ze srbské literatury. Za poslední měsíce zaznamenati můžeme několik vynikajících literárních novinek, a to v oboru krásného písemnictví i ve vědě. *Čeda Mijatović*, jeden z předních srbských belletristů, dokončil v Brankově Kole historickou povídku (z doby boje na Kosovu) „Knez Gradoje od Orlova grada" a otiskl ji též separátně. Povídka jest prý jen úvodním dílem většího historického románu. Kníže Gradoje jest pravým typem srbského hrdiny. Vojvoda Radič, v jehož vojsku jest kníže Gradoje, nepřivedl své vojsko včas na Kosovo pole a ze žalu nad tím si vzal život, jmenovav svým nástupcem knížete Gradoje. Nový vůdce chce vésti vojsko do boje, avšak šlechta se tomu protiví. Jde tudíž Gradoje na Kosovo se svým vnukem Bořivojem a sluhou Ristivorem a tam zahyne.

V Bělehradě vydán byl z fondu Ilije M. Kolarce román *Svetolika P. Rankoviće*, mladého, záhy zemřelého belletristy, „Seoska učiteljica". O hodnosti románu svědčí již ta okolnost, že poctěn byl cenou Matice Srbské. O románu jeho „Gorski car" psáno bylo v I. roč. Slov. přehl.

Od *Milivoje Strahiniće* (pseudonym) vyšla ve Rjece ve 2. vydání báseň Objavljenje. Poprvé vyšla báseň tato r. 1883 a 1884 v Dubrovníku v listě Slovinac, a to I. a II. díl. Nyní doplněna byla báseň III. dílem, a prvé dva díly byly přepracovány. Básníkovi byla vzorem Dantova Božská komedie, použitá na srbské poměry. Báseň zabývá se s vyššího hlediska a objektivně dřívější i novější historií Jihoslovanů: Slovinců, Chorvatů, Srbů a Bulharů.

Srpska književna zadruga, spolek založený v r. 1892 v Bělehradě za účelem vydávání laciných knih srbských, belletristických i poučných, původních i překladů, zve na předplacení osmého „kola“ knih. Každé kolo má 7—8 knih. Členem „dobrodincem“ státi se může, kdo zaplatí jednou pro vždy (nebo ve třech lhůtách) 150 dinarů (75 zl.), zakladatelem, kdo platí dvacet let po 10 dinárech (5 zl.), přispěvatelem, kdo platí ročně po 6 dinárech (3 zl.). Každý rok vyjde jedno „kolo“ knih.

Také z vědecké literatury zaznamenati můžeme několik spisů. Srbská král. Akademie vydala dílo Dubrovnik i osmansko carstvo, jež napsal *Lujo kn. Vojnović*. Dosud vyšla prvá kniha: Od první smlouvy s Portou do osvojení Hercegoviny (1365—1482). — Mnoho hluku nadělala Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnoga jezika, napsaná professorem záhřebské university a akademikem *Tomou Maretićem*. Ačkoli jest to práce vlastně chorvatská, sluší ji počítati již dle titulu také do literatury srbské. Dílo vyvolalo řadu recensí a kritik, z nichž uvésti sluší zvláště další recensi Dra. A. Radića ve Vienci a ostrou kritiku srbskou Živanovićovu v Brankově Kole. Na neoprávněné výtky Živanovićovy podal Maretić odpověď rovněž v Brankově Kole.

Bělehradský Trgovinski Glasnik uveřejnil tyto dvě zajímavé vědecké práce: Trgovački centri i putevi po srpskoj zemlji u srednjem veku i u tursko doba (Obchodní střediska a cesty v srbské zemi v středním věku a za turecké doby) od *J. Erdeljanoviće* a *R. T. Nikoliće*, pak Menično pravo (Směnečné právo) od advokáta *Gjoky Karajovanoviće*. Prvá práce odměněna byla 400 dináry, prvou vidovdanskou cenou Bělehradské obce (15 července 1898). Obě rozpravy vyjdou bezpochyby též o sobě.

U pařížské firmy A. Rousseau vyšla počátkem tohoto roku doktorská dissertace *M. J. Spalajkoviće* La Bosnie et l'Herzégovine. Étude d'histoire diplomatique et droit international. (Stran XLIII a 343; cena 8 franků.) Dílo toto, které vyznamenáno bylo minulého roku právnickou fakultou v Paříži, uvádíme nejen proto, že autorem jest Srb, nýbrž i proto, že zabývá se poměry srbskými.

Ve zprávě gymnasia krále Alexandra I. za rok 1898/99 uveřejnil *Jovan N. Tomić* historickou studii O ustanku Srba u Banatu 1594 godine, v níž se přihlíží nejen k poměrům srbským, nýbrž i k současným poměrům sousedních zemí. —

Krásné dílo připravují mniši svatohorského monastýra sv. Jana Zlatoústého. Pracují o obšírném ruském a srbském popisu všech klášterů v srbských zemích: v Srbsku, Bosně, Hercegovině, Černé Hoře, Starém Srbsku, Makedonii, Srěmu, v Bačce, Banátu, Slavonii, Chorvatsku a Dalmacii. Patriarcha srbský Georgije nařídil již, aby připravován byl veškeren materiál pro popis klášterů v patriarchátě srbském, a archimandrita Nikifor Dučić materiál ten zpracuje.

Neradi zmiňujeme se v tomto stručném přehledu o dvou brošurách, které mezi Chorvaty a Srby nadělaly a snad ještě nadělají mnoho zlé krve. V jedné pod názvem Dva hrvatska mučenika — 30. aprila 1671 (Ustrišci iz hrvatske istorije) dokazuje redaktor Srpského Glasu, známý žurnalista Dr. *Aleksa Lj. Mitrović*, že národní chorvatští hrdinové P. Zrinský a Krsto Frankopan nebyli hrdiny, nýbrž zbabělci a egoisty, kterým při vzbouření r. 1671 nešlo o zájmy národní, nýbrž o vlastní sobecké cíle. Sám jeden srbský kritik praví: „Poznato inače rodoljubivo pero dra Mitrovića bilo je ovom prilikom na krivu putu.“ Ve druhé brošuře Jagić prema Srpstvu i Hrvatstvu (otisk ze záhřebského Obzora č. 166) útočí se na prof. Jagiće pro kritiku Šurminovy Povjesti književnosti hrvatske i srpske, kterou uveřejnil Jagić v bělehradském Dele.

VERUS.

Umění, věda.

Posudky a oznamy: Strana

Vyobrazení.

Mapy:

Toto číslo jest o celý arch silnější.

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

F. V. v Ch. Básník má lepší věci, než Jste vybral; i proti překladu máme námitky. Dvě čísla bychom vybrali, ale musíme se prve dohovořiti se spisovatelem, který připravuje celou anthologii z dotyčné poesie a jenž nám slíbil ukázky z ní. —

Messieurs les Directeurs des revues, journaux et autres périodiques qui sont en échange avec le „Slovanský Přehled“, sont instamment priés de vouloir bien adresser leurs publications à ***Mr. Adolf Černý, Praha (Prague),*** Pštrossova 188—II.

Spisy redakci zaslané.

Starověké zprávy o zeměpisu východní Evropy se zřetelem na země slovanské. Příspěvkem k poznání nejstarších dějin slovanských podává Dr. Lubor Niederle. V Praze 1899. (Rozpravy České Akademie. Třída I., roč. VIII., č. 1.)

Pomnik Mickiewicza w Warszawie 1897—1898. Skreślił Zygmunt Wasilewski, członek-sekretarz komitetu budowy. Varšava 1899, nákladem komitétu.

Politisches aus Bosnien und Herzegowina. Uebersetzung aus dem Buche „Zwanzig Jahre Culturarbeit“. Unsere Reise durch Bosnien und Herzegowina JUDr. Em. Dyk, Max Hájek, Franz König, Abgeordnete des Oesterr. Reichsrathes und des Böhm. Landtages. Vídeň 1899, nakladatel R. Kamus & Co.

Odpowiedź Dr. Gubrynowiczowi w obronie katalogu zbiorów Mickiewiczowskich v Rapperswylu. Napisał Henryk Bukowski. Lvov 1899, nákl. vlastním.

Finlandja. Według zbiorowego dzieła autorów fińskich i rosyjskich opracował Bolesław Koskowski. Varšava 1899, nákladem »Głasu«.

Stanisław Bełza: Na lagunach. (Wadanie 2. illustrowane.) Varšava 1899. Nakl. Gebethner i Wolf.

La morale politique en Russie. Политическая нравственность въ Россіи. Написалъ Владиславъ Каровскій. Переводъ съ польскаго. Praha (1899), nákl. autora.

Nieznane zabytki piśmiennictwa polskiego. Wydal Dr. Bolesław Erzepki. I. Kazania niedzielne i świąteczne nieznanego autora. Spisane około roku 1555. Poznaň 1890, nákladem Towarzystwa przyjaciół nauk.

Henryk Sienkiewicz: Pisma. Tom VII.—IX. Bez dogmatu. Varšava 1899. Bezpłatny dodatek Tygodnika Illustrowanego.

Stanisław Schnür Pepłowski: Opowieści historyczne. Lvov 1899, nakl. H. Altenberg.

Týž: Szkice historyczne. Lvov 1900, nakl. týž.

Bibljografja pism Aleksandra Świętochowskiego 1867—1897 Zebrał i ułożył Stefan Demby Krakov 1899, nákladem vlastním.

Upomínka na jubileum Jos. Ig. Kraszewského v Krakově roku 1879. Od Ant. Cihalíka. (Zvláštní otisk z památníku jubilejní slavnosti akad. »Majales«.) V Praze 1899, nákl vlastním.

Українсько-руський унїверзитет. Памяткова книжка першого віча студентів Українцїв-Русинів всїх внсших шкіл Австриї в справи основаня українсько руського унїверзитету. Зібрав і видав Михайло Крушельницький. Lvov 1899, nákl. sjezdového komitétu. Cena 1 K.

Korony królów polskich Opisał Walery Eljasz Radzikowski. Z rysunkami. Poznaň 1899.

Statistika lietuviszkų knygų atspaustų Prusuose nuo 1864 m. iki pabaigai 1896 m. Suraszė A. Jonas Zanavikutis Statistique des livres lithuaniens imprimés en Prusse de l'an 1864 jusqu'à la fin de l'an 1896, et Apel de la nation Lithuanienne. Livré à l'imprimerie en 1897 et imprimé en 1898. Tilsit (Prusse orientale).

Stará Praha. 100 akvarellů Václava Jansy. Popisuje Jan Herain. »Českého umění«, sbírky uměleckých děl, dílo I. Pořádá a vlastním nákladem vydává Bedřich Kočí v Praze, Františkovo nábřeží, č 14 nové. Sešit 1., cena 75 kr.; ostatní sešity po 2 zl. 50 kr ; celkem vyjde 26 sešitů. Snížená subskripční cena celého díla 50 zl., jež lze spláceti v měsíčních lhůtách po 5 zl. (nebo najednou 45 zl).

Мала Библиотека. Свеска 1. Јован Протић: Шарени шљунци, хумористичке цртице. — Свеска 2. Д. Б. Омчикус: Disjecta, слике, цртице и приповијетке. (I.) — Свеска 3. А. П. Чехов: Приповетке, превео Вељa Миросављевић. (I.) V Mostaru 1899. Vydavatelé a nakladatelé Paher a Kisić. Cena svazečku 12 kr.

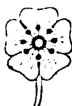
Přátele myšlenky slovanské prosíme, aby v kruhu svých známých hleděli Slovanskému Přehledu získávati odběratelů, aby jej žádali v kavárnách, besedách, čtenářských spolcích a pod. Prosíme dále odběratele našeho listu, aby si neobtěžovali oznámiti nám na přiloženém lístku adressy svých známých, jimž bychom mohli Slovanský Přehled zaslati na ukázku.

Vydavatel B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

LISTOPAD

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II.
ČÍSLO 2.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

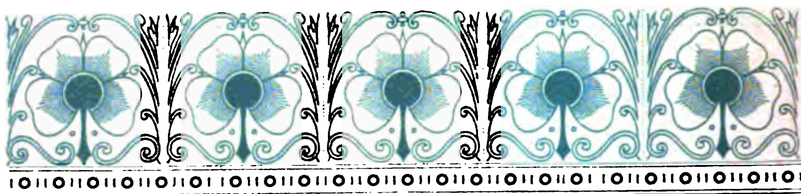
REDAKTOR
ADOLF ČERNÝ

Administrace a expedice
v knihtiskárně F. Šimáčkově v Praze, Jeruzalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září.

Předplatné (i s pošt. zásilkou)
do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble).
Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

V PRAZE 1899
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATEL.

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

(Ukázka 4.—7.) Strana

Stati.

Dopisy.

Rozhledy a zprávy.

Umění, věda.

(Pokračování na 3. straně obálky.)

Hlasy českých a slovenských listů o Slovanském Přehledě.

Slovanskému Přehledu dostalo se na počátku druhé jeho roční pouti nadmíru vřelého uvítání v českém i slovenském tisku. Z četných hlasů uvádíme dnes aspoň tyto čtyři:

Obzor literární a umělecký v čísle 11. napsal:

Slovanský Přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského, redigovaný Adolfem Černým a vydávaný F. Šimáčkem, počíná druhý svůj ročník. Ročník první (508 stran za 3 zl. 20 kr.) vykonal poctivý kus práce. Všichni slovanští národové, zejména menší, již vedou houževnatý zápas o existenci, v Slov. Přehledu došli hojného zastoupení. Některé z těchto statí, zpracovaných odborníky dobře informovanými (jako na př. článek Jana Baudouina de Courtenay o Slovácích anebo Ivana Franka o literatuře ukrajinsko-rusínské), obeznamují nás vlastně s podstatou veškerého novodobého duševního vývoje národa. Kde kdo ochotně uznává platné služby, jež časopis prokazuje vzájemnému poznávání se kmenů slovanských.

Tím smutnější je billance časopisu hmotná. »Řekli jsme, (praví redakce, zavírajíc ročník) hned při zahájení listu, že dobře víme o úskalích, mezi nimiž nám bude plouti. Mínili jsme tím úskalí předmětu samého, úskalí, skrývající se v palčivých a smutných otázkách slovanských. Jedno úskalí jsme však při svém nadšení pro věc podceňovali — a právě toto úskalí mohlo se nejspíše státi naší lodi osudným. Je to *lhostejnost* veřejnosti i kruhů duševně blízkých snahám našeho listu aneb takových, které by měly býti našim snahám blízkými. Tato lhostejnost těžce ohrožovala existenci Slovanského Přehledu, stěžovala jeho práci a hrozila mu hmotným zničením. Bylo zapotřebí velkého napjetí sil a velkých obětí, aby loď naše byla zachována k další plavbě.

Na prahu druhého ročníku stojíme o tuto trpkou zkušenost bohatší — ale vydáváme se na další pouť v pevném přesvědčení, že přinášíme oběti věci dobré a potřebné. Ztroskotáme-li druhým ročníkem přece o úskalí lhostejnosti, bude to přímým důkazem, že ***slovanství***

u nás tkví jen na rtech, ale že dosud (za celé století!) nepřešlo do srdce a neproměnilo se v krev a kosti.«

Aby tento důkaz se ***nepodařil,*** srdečně přejeme vydávatelstvu i obecenstvu.

Národní Politika v č. 279. ze dne 8. října psala:

Slovanský Přehled. Pod tímto názvem vychází již na druhý rok nakladatelstvím firmy F. Šimáčkovy »Sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského« redakcí Adolfa Černého. Tato dvě jména »Slovanský Přehled« a Adolf Černý měla by postačiti, *aby tento měsíčník byl jednou z nejrozšířenějších revuí v českém čtenářstvu, jakožto jediný orgán výhradně věnovaný pospolitosti slovanské, jehož redaktor ručí za výbornou jeho jakost.* ***A není-li naše slovanské nadšení a bratrství báchorkou, musí měsíčník Adolfa Černého také skutečně býti v rukou každého inteligentního Čecha.*** Zatím sotva obrátíme obálku říjnového sešitu Slovanského Přehledu, shledáme se s několika listy poplašné červené barvy s posláním nakladatelství pod záhlavím: »Račte laskavě přečísti a uvážiti!« I sotva věříme řádkům těmto: nakladatel obrací se k české veřejnosti, aby nedala zaniknouti jedinému orgánu, věnovanému šíření myšlenky slovanské vzájemnosti . . .« Z dalších nápadněji tištěných slov zalehne nám v uši výkřik: »Bylo by hanbou pro nás . . .« a jsme ze svých domněnek, české veřejnosti lichotících rozčarováni! *Zdá se, že už to hanba je, když právě v nynější době, která je zapsána v pamětech našich sjezdem slovanských žurnalistů o slavnosti Palackého v Praze, odvetným sjezdem v Krakově, výletem akademické mládeže české do Celje, že v době, ve kteréž nutno, aby slovanské ruce v této říši pevným vzájemným uchopením a sevřením utvořily nerozborné kolo, postrádáme za zevními doklady slovanské pospolitosti také doklad hloubky těchto citů, o niž víme, že v českém lidu jest.* Hloubka tato zajisté nejpřesvědčivěji by se jevila hlavně tím, ***kdyby Slovanský Přehled byl co nejrozšířenějším časopisem českým, kdyby se mu vedle uznání tisku a kritikou dostalo něco více praktického a existenčního uznání se strany českého obecenstva jakožto orgánu slovanské vzájemnosti, za jaký nejpovolanějšími autoritami slovanskými uznán a prohlášen jest.*** Stalo se tak především z úst Poláka prof. Maryana Zdziechowského na krakovském sjezdu slovanských novinářů, který v česky pronesené řeči Slovanský Přehled a jeho redaktora obmyslil nejlichotivějšími slovy. Nad míru cenným jest pak úsudek známého professora V. I. Lamanského, ruského slavisty, který v časopise »Živá Starina« věnoval Slovanskému Přehledu delší stať jakožto časopisu, jejž uvítá každý přítel Slovanstva, jakožto orgánu, který jest schopen přivoditi duševní jednotu mezi Slovany podle slova Palackého: »Svoji k svému, vždy dle pravdy.« Přestáváme na tomto místě při vřelém tomto doporučení, nezabývajíce se podrobně výtečným obsahem prvního čísla II. ročníku, i zveme českou veřejnost,

kdo můžeš, opatři si Slovanský Přehled, tento nejspolehlivější, nejnestrannější zdroj poznání Slovanstva!

Hlas Národa v č. 279 téhož dne přinesl tento posudek:

Slovanský Přehled, sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského, zahájil za osvědčené redakce Adolfa Černého právě vydaným číslem prvním druhý ročník své záslužné činnosti. Bylo by bláhovo domnívati se, že idea slovanské vzájemnosti spadne nám s nebe bez úsilného našeho přičinění. Nebudeme-li o ni pracovat a přemýšlet, nebudeme-li se o ni starat, slovanské vzájemnosti mezi slovanskými národy nebude. Proto s radostí vítáme časopis, jenž za jediný svůj úkol vytkl si šíření myšlenky slovanské vzájemnosti, založené na podrobném a pravdivém poznání života, poměrů a kulturních i národních snažení všech kmenů slovanských. Neboť bez známosti ani lásky býti nemůže. A jsme to opět my Čechové, kteří neohlížejíce se na jiné bohatší a mocnější větve veliké rodiny slovanské, vztyčujeme prapor slovanské solidárnosti. Jsou mezi námi mužové, kteří nešetříce námahy ani obětí, pracují nezištně o uskutečnění krásné myšlenky sblížiti Slovany vespolek, seznámiti je s jejich kulturními vymoženostmi, naučiti je vážiti sebe a milovati. **Kolem Slovanského Přehledu druží se pilní a osvědčení pracovníci a znatelé Slovanstva a nám ostatním jest jen podporovati jejich vzácnou snahu a ukázati jiným, jak Čechové dovedou býti nositeli idee vzájemnosti slovanské.** Nepatrná roční podpora bude nám vrácena s užitkem mnohonásobným. — První právě vyšlé číslo Slovanského Přehledu vyniká jak obsažností tak zajímavostí svého obsahu. Ze slovanské poesie nalézáme v něm tři ukázky básní S. Stratimira Kranjčeviće, nejryzejšího a nejsilnějšího talentu básnického v dnešní literatuře chorvatské. Dr. Lubor Niederle počíná tu uveřejňovati důkladnou stať: »O kolébce národa slovanského«; Dra. Z. Daszyńská líčí činnost »rolnických kroužků« polských, majících za účel zlepšiti a povznésti hospodářskou i osvětovou úlevu nezámožných tříd; od A. Černého jest tu poutavě psaná stať »V údolí Resie« (s vyobrazením). Dále nalézáme v čísle tomto referáty o sjezdech v zemích slovanských: XI. ruský archaeologický sjezd v Kyjevě, Čedadský sjezd na památku Pavla Diakova; A. Pravda referuje o národnostních poměrech v Přímoří (s mapkou) a o statistice zajímavého nárůdka slovanského Kašubů, již pracně a beze všech pomůcek sestavil nadšený slovanský pracovník Stefan Ramułt. Konečně jsou v tomto čísle původní dopisy: Jižní Slované, z Varšavy, z Lužice, které čtenáře informují spolehlivě o tamějších poměrech; dále bohaté rozhledy a zprávy, týkající se Slovanů severozápadních, východních a Jihoslovanů. Konečně v rubrice Umění a věda zaznamenává se pečlivě literární a umělecký ruch. Mimo to číslo toto přináší podobiznu S. Kranjčeviće, S. Ramułta a N. J. Grota. — **Slovanský Přehled v uplynulém ročníku podal skvělý důkaz oprávněnosti své existence.** Jméno A. Černého, výborného znalce poměrů slovan-

ských ručí nám za to, že druhý jeho ročník udržen bude na stejné výši a můžeme proto čtenářstvu svému vřele doporučiti výborný tento časopis, jenž za peníz skutečně levný (předplatné na rok činí pouze zl. 3·20) podává nám hojnost poučných a zajímavých zpráv a dat ze života národů slovanských, kterých bychom si jinak jenom těžko anebo vůbec ani opatřiti nemohli.

Slovenský **Hlas** přinesl ve 3. čísle II. ročníku nadšený, skoro desetistránkový referát o I. ročníku Slovanského **Přehledu**, z něhož vyjímáme aspoň tato místa:

Slovanský Přehled je krásne panoptikum celého Slavianstva. Dívať sa do neho, nado všetko nám Slovákom je prepotrebná vec... Načúvajme tlkot srdca bratrov našich, by aj ono tak bilo. Či to nenie povinnosť každého Slováka, Slaviana? Tejto tvojej povinnosti, skoro bych povedal, zadosť učiníš, keď budeš čítať, študovať Slovanský Přehled. Zdá sa ti snáď, že preháňam? O nie! Najmenej tridsať všakových slovanských denníkov a časopisov s najväčšou pochvalou v osobitných článkoch vychvalovalo prvé čísla tohoto časopisu, ale to by mne všetko neimponovalo, kebych prvý ročník sám nebol dôkladne preštudoval. Redaktor Černý tuším viacej odokryl nežli Röntgen, bo *on v tých desiatich sväzkoch odobral nie kosti materiálne lež dušu slovanských národov v roku 1898.* Že nepreháňam, dokážem z prehladu časopisu. Nechcem byť príliš stručným, tým by som sa prehrešil, ale myslím, že časopis, **ktorý si všimly i maďarské časopisy a venovaly mu články, zaslúži od nás Slovákov trocha väčšej pozornosti, nežli Dreyfus, Transvaal atď.** a nie len pre jeho sympatie oproti nám ale i pre vecnú cenu umeleckú, literárnu, pre jeho kultúrny i spoločenský význam v Slovanstve.

... Srdečne odporúčam časopis. 3·20 zl. za 507 husto tlačených strán, takého obsahu, to nenie peniaz, každý intelligentný Slovák by ho mal študovať. **V žiadnej knihe tak rozmanitého materiálu nenajdeš, každý článok je krásnou majolikou tak systematične vloženou, že z celého vzkrsne živý obraz slavianstva.** Cítiš okolo seba mohutných duchov slavianstva....

Nákladem vlastním. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

PAVLA MATERNOVÁ:

Z ruské poesie.

Aleksěj Nikolajevič Apuchtin.

(1840—1893.)

Aleksěj Nikolajevič Apuchtin.

Básník Apuchtin jest jedním z nejoddanějších ctitelův a následovníků musy Puškinovy v méně už zvučně rozhlaholených nivách poesie ruské z druhé poloviny století. Vzděláním svým (1846—59), odchován zcela pod vlivem genia Puškinova a poněkud i Lermontova v přátelské společnosti Feta a Turgeněva, v časných literárních stycích s Baratynským, Majkovem a Tjutčevem ssál dychtivou duší ovzduší mladého tehda ruského realismu. Ze své vlastní individuality přinesl jemnou melancholii cítění takřka již moderního, zvlášť v erotice působivou a dotýkající se dnešního čtenáře zcela sympathicky. Z Francouzů Alfred de Musset a André Chénier měli jakýsi naň vliv; jiných poetů francouzských nemiloval a ostatních literatur evropských vůbec sobě nevšímal. Ruská příroda, ruské umění, ruský život vůbec jediné jej zajímaly. Některé básně jeho jsou virtuosně zachycené obrázky psychologické, v některých zharmonisovaná nálada psychická i krajinná působí kouzlem naprosto výstižného uměleckého podání. Nepsal mnoho, nepracoval do široka, bránil se vysoko a čistě. Za života svého (1840 až 1893) nenáležel k žádnému táboru literárnímu, jakož ani života politického a veřejného vůbec nikterak se nesúčastnil. Narozen 15. listopadu v městě Bolchově gub. orlovské strávil celé mládí až do 12. roku pod vedením i učením něžné a neobyčejně vzdělané mateře. Rodem i smýšlením šlechtic, nedůtklivý aristokrat nemiloval šumu veřejného života, k lidu a jeho poesii nikdy se neschýlil za příkladem mistra a miláčka — Puškina. Gogol se mu protivil, zdál se mu vulgárním. Za to ctil Tolstého (z let šedesátých a sedmdesátých) a Dostojevského. Již oce vzdal se nadobro státní služby a uchýlil se v ústraní ıkromého, věnovaného úplně zájmům literárním. Po málu ..ivených na vesnici usídlil se r. 1864 v Petrohradě, odkud ıevzdálil, vyjímaje krátké cesty po městech ruských a dvojí o ciziny. Poprvé léčil v našich Karlových Varech svoji chorobu; delší cesta byla přes Německo a jižní Francii do Italie. Vliv

obojí té cesty na básníka byl jen pranepatrný a zanechal i v poesii jeho málo stop. Zdraví jeho od malička bylo chatrné, a choroba nevyléčitelná (dušnost), jež několik let před smrtí v zápětí měla vodnatelnost, ohrožovala celý jeho věk. To bylo též hlavní příčinou básníkovy osamocenosti a jeho vzdalování se veškeré veřejnosti. V soukromých společnostech přátel svých, v úzkých kroužcích vybrané známé společnosti býval jakožto ostrovtipný pozorovatel a humorem oplývající společník nevyrovnatelným. Přátelé jeho jej zbožňovali. Jeho nadšený kult čistého umění s jedné strany, jeho úzkostlivá přísnost umělecká k sobě samému se strany druhé nedovolovaly mu dlouho a dlouho vystupovati na veřejnost se svými pracemi, ač verše jeho budily pozornost a pronikaly bez jeho přičinění do tisku již za let lycejních. Dbal krásy a čistoty formy jako nejvyššího příkazu v umění, a pro hudebnost ruského verše měl smysl zcela hodný nadšeného epigona Puškinova. Jako žil docela osaměle, v ústraní tiché pracovny své jako ztracen v šumu sídelního města, tak i práce jeho dlouho veřejnosti zadržované kolovaly pouze v přepisech v rukou důvěrných přátel a ctitelů, jichž kruh však během let stále se šířil a jejichž naléhání, aby konečně své práce souborem tisku svěřil, bylo stále důtklivější. Teprve málo let před smrtí, r. 1886, došly jeho poesie souborného vydání; od té doby, doplněny nemnohými pracemi jeho prosaickými, dočkaly se vydání třetího. Prosou psal teprve v posledních svých letech, a to romány: »Z archivu hraběnky M.«, »Denník Pavlíka Dolského« a »Mezi životem a smrtí«. Zanechal též prosaické práce nedokončené. Z básní nejvíce vynikají jemné kresby psychologické: »Pomatenec«, »List«, »Z papírů prokurátora«, »Před operací«, »Stáří«, »Rok v klášteře«. Z lyrických některé jsou pravé sonáty citového vznícení, probírající se hlubokými akkordy žárlivosti a milostné vášně se zvláštní virtuositou a nejčastěji v obestření nálad melancholických a resignovaných.

Souborné vydání spisů jeho vyšlo posledně v Petrohradě u Suvorina s předmluvou M. Čajkovského. Z ukázek, které připojujeme (jiné přinesly letošní »Květy« v červenci a v srpnu), báseň »Pomatenec«, jak nám soukromě sděleno, hledána je zvláště deklamátory a v salonech ruských často se přednáší.

Dvé vrcholků.

Vy nejvyšší dva vrcholky, jež v azur zvedá klen —
k vám z chládku svého balkonu se dívám zamyšlen.

Tak teskně jaksi hledíte . . . Mám záviděti vám?
K vám toho záchvěv nedojde, co mukou, plesem nám!

Ach, marně v siná nebesa svůj upíráte zrak:
jsou bez soucitu; hrdá jsou a nelítostná tak!

A snad čekáte na bouřku? Snad při ní v objetí
dvé bratří z dávné odluky si v ústret poletí?

Ne, vám se nelze setkati! Jen vítr zakvílí,
jím větev z listí drána jsouc se k družce nachýlí —

leč chvilka táž ji strhne zpět a odkloní ji v ráz —
tak zákon káže nezměnný, jenž podmanil i nás . . .

Ó, větve tiché, teskllivé, můj pozdrav buďiž vám!
Kdo jako vy tak vysoko — sám musí být a sám!

1878.

Divná noc.

Ó, rci, dnes v tiši zas, ty noci prosincová,
ty dávno minulá, proč jevíš se mi znova
a zíráš na mne tak jak tenkrát, teskná zas?

To bylo dávno už, kdes na stanici, v čas,
kdy na vlak čekal jsem. A znova vzpomínám si,
jak vřel tam samovar, krb praskal, hledě kamsi
v noc ven jak kouřil jsem, bít slyšel hodiny,
jež chraptěly. Pes štěkal z dědiny.
Kdos chrápal blízko mne. Tu v onom zamyšlení
— snad mdloba byla to, snad jakés zapomnění —
vše ztichlo, zamlklo, vše zmrtvělo kol v klid.
V dům jako vymřelý lil měsíc mrtvý svit.
Mně doutník vypadl. V ty chvíle se mi zdálo,
že náhle z nitra mi se žití odervalo,
a vše jsem zapomněl: kdo jsem i co jsem chtěl.
Jak nebyl bych to já, jak jiný kdos by měl
se vlaku jiného v té smutné dočkat štaci,
ne já. Leč kdo jen? Odkud pocestní a jací? —
Vlak nejel, meškal se, leč já již neměl chvat,
a jedno bylo mi, že nepřijede snad . . .
Jak povstal pocit ten, jak minul, nevím ani;
mně těžko je i teď naň pouhé vzpomínání.

A léta minula. Svých drahých do mohyl
jsem mnoho citu vzdal a mlčky pohrobil,
zla, strastí, zrady svár, dnů všedních příboj stálý
se stopou vrásek zlých v mé srdce vrýhovaly,
tíž zkušenosti mé mi leží na duši,
a znova sedím sám v své štace záhluší.
Já na vlak nečekám — — nechť jen se mimo řítí!
Nechvím se, netěším . . . Nesnesitelno žíti!

1880.

List.

Až spatříte můj list, vím, Vy se podivíte;
 však nepsala jsem Vám — už kdy!
A Vám je to as jedno, myslím si.
Kde nyní žijete a kde se veselíte,
 kdy luzný Jih Vás obechvěl —
už nejspíše Jste na mne zapomněl.
I já už byla na tom, zapomníti;
leč zvláštní náhoda — a v ráz
mi z šera zašlých dnů se Vaše tahy nítí,
a mocí kouzelnou Jste u mne zas.

Dnes, že jsem právě kolem jela,
jsem zašla náhodou k N. N.
Tu při čaji jsem kněžnu uviděla,
s níž byl Jste kdys tak znám . . . tak důvěren.
I seznámili nás; my dvě, tři slova k sobě
jsme pronesly, však s napjetím jsme obě
se v sebe vpily zraky. Pohled náš
zrak zrakem proniknout chtěl na dno duše až.

Mně chtělo se jí na šíj klesnout v bolu
a dlouho sobě poplakat s ní spolu!
Mně chtělo se jí říci: Já to vím,
co tebe hněte. Já ti rozumím.
Vždyť obě stejný cit nás mučí, hryze v duši,
a já krok za krokem bych mohla provázet,
— bych nebála se jen, že příliš tě to vzruší —
tvé rozervané duše vznět.

Tys prvně na plesu se setkala s ním asi;
tys nepoznala muže posavád,
jenž tak by byl pln mužné krásy,
hrd ale něžný přec a vtipný, nechať mlád.
I počal přijíždět, vždy uctiv, zamilován,
a tak, ač pevnou chtěla's být,
on posléz zvítězil; ten zápas vybojován,
i nezbylo ti než se podrobit.
Dny štěstí minuly jak luzné snění
a jiný, smutný nastal čas . . .
Ó, žárlivých dny slz, dny hněvu, roztrpčení —
kdo snadno moh' by zapomenout vás?
Když vyšla jsi mu v ústret bez hrdosti
vše promíjejíc láskou svou,
on zřel jen přetvářku v tvé oddanosti
a zval tě komediantkou.
Když nastal večer pak, kdy shledat jste se měli,
a v ticho celý pohřížil se dům,
jak skráně žhly, jak ruce se ti chvěly,
kdy sedla's k oknu patříc k nebesům!
Tu smutně věsíc hlavinku svou mladou,
kryt zvedši záclon, do tmy upřen zrak —
až do svítání proseděla's tak;
a v ulici se tměly domy řadou.
Zvuk každý lovil dychtivě tvůj sluch,
neb, dobře různíc kol i kopyt ruch,
již rozeznala's vozy zvykem.
A slyš! Teď b'íž . . . a blíže . . . Snad! . . .
Kdos zastavil teď rázem podle vrat.
Jak skočila jsi jedním okamžikem!
Ke dveřím běžíš — — Pouhý klam!
Ach klam, jen klam, jen klam! Jak pálí naděj lichá!
A zase chvíle jdou a hynou prostřed ticha,
jen teskných luceren se do tmy třese plam,
a líný hodin chod jak jindy nepospíchá,
mžik zdlouha za mžikem se ztrácí v náruč tmám.
A takto prošla noc a zakypěl ruch prvý.
Tu padla's na lože a do podušek líc
jsi s pláčem zarývala, s žárem v krvi,
svým hořem, hněvem, láskou zmírajíc . . .

Leč ze všeho, co píši, ani slova
jsem neřekla jí. Hovor nevzrušen

jak plynul, všeho dotekl se jen,
leč jméno, které pro nás tolik chová,
jsme chránily se vyslovit.
Pak náhle vzešla tíseň, odmlčení,
a kněžna vstala. V rozloučení
jí aspoň stiskem ruky sdělit cit
jsem práhla, mohlo přátelství se spřísti ...
Než ve mžik týž jsem tolik nenávisti
čtla v očích jejích zmučených,
že každý další hles mi na rtu ztich'.
Strach jal mne náhlý; já se uklonila,
a ona kývla; mlčky šly jsme obě. — —

Hleď, s *Vy* jsem načala svůj dopis Tobě —
však skončit takto — dochází mi síla.
Chci Tobě říc, že stále, beze změn
jsem jako druhdy Tvou a Tvojí jen,
a že jsem šťastna láskou k Tobě;
že žena, kterou přivineš Ty k sobě
a miluješ, byť byl to mžik,
už na vždy je a zcela ve Tvé moci,
že vzpomínka ji stálá stíhá dnem i nocí
jak krutý kat, jak milý panovník.
Že odsoudí ji svět — ne, to jí neodvrátí!
Ty chtěj — a svět i svoji rodinu
jak žalář opustí v touž pro Tě hodinu
a svoji potupu si štěstím bude zváti.
Groš poslední dá s radostí,
by směla být Tvou robou, služkou,
ach, věrným psem Tvým, Dianuškou,
již z lásky hladíš, biješ ze zlosti. — —

P. S.

Noc, rozčilení — hle, co vlivů chví se skryto
v mém listě k Vám. Teď z rána však
mi jeho směšnost bije v zrak ...
A zas jej roztrhat mi přec jen jaksi líto.
Nu, nechať letí k Vám od břehů Něvy v dál —
a byť jen proto snad, byste se rozhněval.
Vždyť což Vám po lásce, jež toužíc z dálky hledí?
Vám leda bouří krev ta vedle, jíž Jste jist.
I vězte: nechci odpovědi
ni na lásku ni na svůj list.
Vás každý citu svaz jen tísníval, se zdá mi;
a psaní? Odpověď? I Bože, jaký brak!
To čistě po rusku — Rus bývá vtipným tak —
Jste zkrátka zvával: „ženské krámy“.

1882.

Pomatenec.

Nu, přistupte, jsem rád. Jen beze strachu dál,
a sedněte, či projděte se sálem —
i smíte, smíte! Víte sic — jsem král — —
vždyť celý národ vyvolil mne králem —
než to mi jedno je. Mně už se zprotivily
ty všecky pozdravy, ty pocty, poklony ...
Já dnem i nocí píšu zákony,
chci blahu poddaných ... to vyčerpává síly.

Jak líbí se vám sídelní mé město?
Jste možná z daleka? Však počkejte — co jest to?
Ty vlasy — čelo — nos — ty oči — tyhle rty — —
tu tvář znám odněkud, však vypadlo mně jméno.
Kdy, kde jsem viděl Vás? . . . Ach, Mášo — to jsi Ty?
Ó, miláčku ty můj, má drahá, moje ženo!
Nu, obejmi mne, pojď! Jak šťasten jsem, jak rád!
A Kolja! Vítej! Hodný's brat.
Vy ani nevíte, jak s vámi chvilka hezká,
jak lehko je mi teď . . . Však, Mary, co je Tobě? —
Jak jsi se spadla jen . . . A oči — bolí dneska?
Pojď, sedneme si blíže k sobě,
a povídej mi . . . Olja zdráva? roste?
Ó, Bože! Co bych dal, můj skvoste,
smět pocelovat tě a přimknout ke hrudi!
Viď, Ty ji přivedeš? — — Však ne, ne, nevoď jí,
jen rozpláče se zas a nepozná mne,
víš, jako jednou už . . . A proč pak pláčeš teď?
I přestaň! Chlapík jsem, mně řekl doktor, hleď,
— a já mu věřím, on tak dobře zná mne —,
že jen to recidiva jest,
že brzy mine vše, jen trpěliv být musím.
Ó, jsem, jsem trpěliv . . . Než buď si, zač ten trest?
Jsem jistě trpěliv. — Než proč to vše, co zkusím?
Že děd byl zachvácen i otec . . . Že už dva . . .
Že tímto přízrakem mne strašili už dítě?
Nu, a co ze všeho? Což nemoh' aspoň já
být kletbou ušetřen, jež rvala nás tak lítě?
Co pěkných prošlo let, a žili jsme tak šťastně,
tak krásně pospolu, a vše se na nás smálo . . .
A kdy to začalo? Jak stalo se to vlastně? — —
Vím, šli jsme do polí — — a žito v chrpách stálo . . .

Chrpy, chrpy, modráčky . . .
Co jich prokvítalo z pole . . .
My k nim zašli na ťáčky,
trhali je malé Ole.

Olja třepe ručkama,
s břehu hází kvítky vonné,
— Tati, — křičí, — chrpa má
pluje — pluje . . . neutone? —

Na ruku jsem Olju bral,
díval se jí v modré oči,
nožky její celoval.
A ta voda, jak se točí . . .

Jak je tomu dávno tak . . .
Jak těch muk mých dlouho bude?
Všude chrp až do oblak — —
chrpy žluté, modré, rudé.

Vidíš? tam jsou na stěně;
se střechy — slyš — lezou tiše,
běží, běží ztřeštěně,
po mně lezou výš a výše . . .

Slyšíš? Teď se chechtají...
Bože, zač jen, zač tu muku...
Mašo, ať mne nechají —
zachraň, spas mne — dej mi ruku...

Pozdě! Už se prodraly,
jako zeď jsou mezi námi,
do hlavy se schovaly,
píchají mne korunkami.

Prsa se mi rozskočí...
Všude chrpy... Kam se děju?
Smějí se mi do očí...
Cha, cha, cha! I já se směju! —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ostatně — co vy zde? Těch návštěv už mám dost...
A kdo vás poslal sem se dívat, jak se bavím?
Jste smělí, — drzí jste, — to za mou laskavost...
Však já jsem král — a já se s vámi spravím!
Dost dlouho v zajetí mne máte v žaláři...
A proto za blázna jste krále prohlásili!
Však já vám dokážu, že se to nezdaří.
Tak slyšte: Ty's má žena — — a ty svak, můj milý!
Nu — mám rozum či ne? — Jsem krut, však spravedliv,
já dám Tě popravit. Ha, přísnost má Tě drtí?
Což naplat, milá má, už dávno na Tvůj vliv
si národ stěžuje a žádá si Tvé smrti!

Ač, ovšem, možno je, že zmírním přísný soud
a příklad památný své dobroty dám všude...
Ne, neplač, neumřeš. Trest smrti? Nebuď bloud,
toť hloupost... Utiš se, však uvidím, jak bude...
Hej, lidé, stráže! Kdokoli —
pryč se vším tím! Pryč s nimi všemi!
A příště — král jen komu dovolí;
ať neohlášen nikdo nevejde mi!

1890.

L. NIEDERLE:

O kolébce národa slovanského.

(Dokončení.)

Mimo důvody čerpané z historie uvádějí se ve sporu obou theorií ještě jiné důvody pomocné, řádu druhého, jichž jsme už napřed vzpomenuli.

Nejdůležitějším z těchto důvodů, jejž postavil na př. prof. Píč po bok zprávám letopisů ve prospěch kolébky podunajské, je řada dokladů toho, že se jméno řeky Dunaj vyskytuje dosti hojně v písních národů slovanských, a to nejen v srbských a slovenských, ale i v písních větví, které u Dunaje nikdy nebydlily, u Poláků, Malorusů a Bělorusů. Rovněž tak se opakuje jméno Dunaj i v topografické nomenklatuře krajin některých kmenů slovanských, jejichž sídla vzdálena jsou více méně od Dunaje. Tak poukazuje prof. Píč dle Šembery na »řeku Dunaj ve Vitebsku a v Litvě, na Dunajec v Haliči, na osady Dunice, Dunajovice, Dunajice, Dunovice v jižních Čechách, dvojí Dunajovice a rybník Dunava na Moravě a ves Dunajev na Slovensku«, Bogusławski na osady Dunajowce, Dunajec a Dunajki v Słowniku geograficzném.[1]) Všechno to je některým zastancům dunajské kolébky dokladem, že upomínka na Dunaj mohla zůstati v paměti slovanských kmenů jen z té doby, kdy ještě podle slov letopisu seděli všichni na středním a dolním Dunaji pohromadě. Je jim to vážným důkazem správnosti dunajské theorie.

Vyjděme předem od toho, že podle Miklosiche a jiných není Dunaj slovo všeslovanské. Kdyby písně, o něž se zde jedná,[2]) byly vskutku písně pocházející z dob starých, z doby, v níž kmen polský, ruský neměl ještě přímých styků s Dunajem, a kdyby bylo vůbec možno prokázati nemožnost těchto styků před dobou historickou, pak by tyto doklady najisto vážně svědčily pro někdejší obývání Poláků a Rusů u středního Dunaje. Ale těchto podmínek zde není.

Připustil jsem napřed při výkladu zprávy Nestorovy, že jméno Dunaje mohlo se dostati na sever prostřednictvím té části Slovanů, kteří již před Kr. pronikli ze severu do Uher a odtud jednak Gally, jednak Římany po válkách dáckých tlačeni byli zpět do Zakarpatí. To připouštím za jediný možný výklad. Ale i bez něho nemohu důkaz ze jména Dunaje tak, jak jej na př. prof. Píč předvádí, uznati za správný. Zajisté že písně, o něž jde, nemusí pocházeti a nepocházejí také z doby staré — aspoň důkazu pro to nemáme. Povstaly asi vesměs v době historické, když se už zatím buď všichni zakarpatští

[1]) *Píč*, Arch. Výzkum 1893, p. V. nsl., *Bogusławski*, Historya Słowian 1899, II. 48.

[2]) Příklady uváděť nemusím. Srv. výčet v uvedené práci prof. *Píče* (Výzkum, p. V. nsl.) ze sbírky Erbena, Čelakovského, Kollára, Sušila a hlavně z Holovackého, Šejna a Čubinského, hlavně však článek *Jagićův* (Dunav-Dunaj in der. slav. Volkspoesie Arch. f sl. Phil, I. 299).

kmenové slovanští sami setkali na válečných výpravách s Dunajem, nebo kdy aspoň pověst o Dunaji, o této největší řece středoevropské, dostala se tradicí[3]) a literaturou knižnou do fondu vědění lidového v představě řeky veliké, řeky *κατ' ἐξοχὴν*.[4]) Kolik se vyskytuje v tradicích a pohádkách slovanských podobných dokladů, z nichž vidíme, jak se lidové vědění zmocnilo pojmů, jež domovině kmene byly vlastně cizí a vzdálené! Kolikráte asi po velikých bojích s Avary, Maďary a s Turky, po bojích, jež podnikala vojska česká, polská i ruská, vypravovali účastníci doma o Dunaji, řece, k níž se koncentrovalo tolik strategických plánů, u níž se tolik krve prolilo!

Proto, jestliže dnes v národních písních českých, polských a ruských vyskytuje se občas jméno Dunaje — není a nemůže to býti žádným důkazem pro správnost theorie o podunajské kolébce Slovanů, neboť nelze prokázati, že zmínka ta přešla do písně z upomínky na sídla prvotná, odkudž prý Slované už dávno před Kr. byli vytlačeni. Na konec pak jméno Dunaje v písních moravských a uherských Slováků a Rusů, jež také prof. Píč uvádí, nesvědčí už zhola o ničem, jak nepotřebuji ani blíže vykládat. Sídla jejich sousedí se samou řekou.

Totéž platí i pro uvedené doklady topografické. I zde z části mohla teprve pozdější tradice dáti podnět k označení řeky jménem, odvozeným od vlastního Dunaje[5]) — nemámeť žádného dokladu, že by byly uvedené řeky tak sluly už v době Kristově, — z části pak je pochybno, patří-li uváděná jména vůbec sem, jsou-li to derivaty jména Dunaje a nepocházejí-li od kořene domácího, původu jiného. Moravské Dunajovice nejsou zase daleko od Dunaje vzdáleny.

To, co jsem pověděl, stačí mi k úplnému zamítnutí důkazu vzatého ze jména Dunaje, a netřeba ani, abychom se ještě dovolávali známého výkladu Müllenhoffova o tom, že již slovanské jméno Dunaj, Dunavъ samo o sobě svědčí, že si je Slované neutvořili, ani nepřijali přímo od dunajských Keltů, ale teprve později od Gothů.[6]) Nechci ostatně zde rozbírat, je-li vskutku jen tento výklad Müllenhoffův možný. Přijali jej naši první slavisté.[7]) Kdyby ale šel vyložit ze slavolitevštiny (což ostatně dosud nikomu se nezdařilo) jako apellativum plynoucí vody vůbec, ztratily by uvedené doklady ještě více na ceně.

Další doklady v otázce kolébky Slovanů bývají čerpány z topografické nomenklatury vůbec a platívají za důkaz velmi vážný. Nemohu však opět přičítati jim rozhodující ceny, a to z důvodů následujících.

---

[3]) Nepochybuji, že i za doby předkristové zvěst o Dunaji, jenž tvořil už tehdy jednu z nejhlavnějších obchodních drah v střední Evropě, pronikala často i k Slovanům zakarpatským.

[4]) Srv. uvedený článek *Jagićův*, p. 310 nsl.

[5]) Lid, jenž o Dunaji tolik slyšel, přirozeně jméno přenášel na řeky svého kraje, nebo jiné podobné jméno per analogiam pozměnil.

[6]) *Müllenhoff*, D. A. II. 362 nsl. Z. f. d. Alterth. XX p. 26.

[7]) *Jagić*, Archiv f. sl. Phil. I. 299; *Nehring* (Mitth. schles. Ges. f. Volkskunde 1894/5, 18). Srv. i *Miklosich* (Fremdwörter, p. 13, Etym. W. s. v. Dunavъ).

Omylem se soudívá, že se nomenklatura země nemění, že názvy řek, jezer a hor dědí se od pokolení na pokolení, od národa k národu, a jest to svědectvím povrchního, nemethodického nazírání, jestliže se na př. doklady několika málo jmen rázu slovanského, zachované z doby římské, uvádějí za průkaz slovanské pravlasti z důvodu, že prý je tato nomenklatura svědkem prvního osídlení. Tak na př. vyslovil se obhájce kolébky dunajské na letošním sjezdu kijevském.

Tomu tak není. O části a místy snad i o větší části nomenklatury možno a priori připustit, že se v ní uchovává původní názvosloví přes různé změny obyvatelstva, ale my pravidlem v specialních případech nejsme s to to prokázat. Proto z historické nomenklatury nelze soudit na původní, zejména ne tam, kde víme, že byla odedávna mísení a pohyby ethnologické! Očividný doklad poskytuje nám na př. historické názvosloví Malé Asie nebo Balkánu. To platí po výtce i o Uhrách. Ze staré nomenklatury doby římské souditi, jako činí prof. Píč, na původní slovanské obyvatelstvo země, je nesprávné, tím nesprávnější, že vlastně vedle několika málo slov rázu slovanského máme před sebou velkou řadu jmen rázu neslovanského nebo původu zcela temného. Stará nomenklatura slovanská v Uhrách je jen vtroušena v cizí a svědčí jenom, že Slované už před římskou dobou pronikli sem od severu, ne že tam byla jejich kolébka.

Stejně nelze na př. po mém soudu uváděť zbytky finského názvosloví v centrálních krajích Ruska (v levém Podněpří) na doklad původního finského osídlení. I zde se musíme postaviti zatím na stanovisko negativní. To, že podnes je zde zachováno v slovanské nomenklatuře jisté kvantum názvů finských, svědčí jen, že tam Finové dříve seděli, ale byli-li tam ode dávna původním obyvatelstvem a sami, nevytiskli-li i oni odtamtud na svém postupu od Volhy k západu jiné starší obyvatelstvo, při čemž byla původní sporá nomenklatura z části pofinštěna, z části doplněna — ta část, jejíž stopy podnes vidíme v opětné záplavě slovanské — kdo to ví, kdo může nyní rozhodnout? Proto dnes nesmíme vycházet z principu, dle něhož otázka o původu a šíření se Slovanů může býti řešena jen studiem jazyka země. Jestli Slované, přišedše na Balkán, v krátké době tak silně poslovanštili názvosloví, mohli to podobně dokázati jiní, na př. Finové v středním Rusku. Nechci tímto výkladem snad dokazovat, že i zde byli před Finy Slované, ale dím jen, že otázku praobyvatelstva krajů na levém břehu Dněpru nelze rozřešiti jenom a jen tak snadně z nomenklatury.

Dokladů z nomenklatury můžeme užiti nejvýše jen jako dokladů pomocných, a to zejména tehdy, jedná-li se o kraj s názvoslovím relativně čistým, rázu jednotného a víme-li při tom, že osídlení kraje bylo, pokud historie vykládá, relativně stálé, že se neměnilo. Jen tam s jistou pravděpodobností můžeme říci: to jest patrně ode dávna slovanský, nebo finský, německý kraj. A tu přihlédneme-li k oběma našim sporným územím a hledáme li, kde že je relativně čistší, jednolitější a hojnější stará nomenklatura slovanská, tu jí nenajdeme v Uhrách, v Podunají, ale opět na severu Karpat od Visly na

východ k Dněpru, v Podolí, Volyni, Haliči a Polsku. Na čistotu zdejšího slovanského názvosloví už Naděždin poukázal a znovu ji pěkně vyložil Ivan Filevič.[8])

A tak i tento pomocný důvod svědčí mnohem spíše pro vlast na severu Karpat nežli pro Podunají.

Mohl bych se na konec dovolat i výsledků zkoumání anthropologických, jež dle mého mínění také samy umísťují středisko a východisko Slovanů spíše na severu, u Baltu, než na jihu u Dunaje. Ale nečiním tak proto, že mínění toto nevystoupilo dosud z rámce pouhé theorie, jež ostatně setkala se i s odporem. Důkaz odsud vzatý neměl by dosti váhy. Ale my ho nepotřebujeme.

Pro mne stačí výsledek právě vyložené úvahy, abych thesi o dunajské kolébce, jak ji hájí Samokvasov, Leopardov, Bogusławski, Píč a j., zamítl a za kolébku Slovanů a tím i za východisko dalšího jich šíření přijal severní kraj zakarpatský. A výsledek tento nepokládám jen za theorii, nýbrž za thesi historicky odůvodněnou.

* * *

Vymeziti však blíže hranice této původní slovanské vlasti[9]) v Zakarpatí je nejvýše nesnadné, z části i nemožné a předčasné. Data svrchu uvedená svědčí sice na Zakarpatí, ale kde hranice byly, nám neudávají. Nicméně lze přece něco přibližně stanovit na základě nomenklatury topografické a některých zpráv historických.

Historická nomenklatura zakarpatských končin není sice ještě mnoho probádána,[10]) ale to, co je, stačilo by přece zhruba na stanovení oblasti sídel slovanských, kdyby nám snesená data nevykládala jen stav historický. Ale společné sídlení kmenů slovanských na jednom území spadá do doby předhistorické, — a na tu soudit z dat historické nomenklatury je nejen odvážné, nýbrž najisto i chybné. A na toto negativní stanovisko musíme se postavit zejména všude, kde se jedná o pohraničná území dvou velkých ethnologických oblastí, jako v Rusku proti Litevcům-Lotyšům, proti Finům a v ruském pásmu

---

[8]) *Filevič.* Ист. древней Руси I. 89, 122. *Naděždin*, Опытъ ист географій p. 65 (1837).

[9]) Zde opakuji, co rozumím touto původní vlastí, kolébkou Slovanů. Kdybychom tím měli na mysli místo, kde se nalézalo centrum protoslovanských dialektů v celkové arijské oblasti, pak bylo toto malé poměrně místo nejspíše kdesi na Dněpru; neboť představíme-li si nejpřirozeněji vzájemné rozložení center pozdějších indoevropských národů v společné jich pravlasti evropské, spadá centrum Indoiranů do východní Rusi, centrum baltské k moři baltickému, centrum germanské k dolnímu Labi a Odře a centrum Protoslovanů kdesi mezi ně a finskou oblasť severní, tedy asi nejspíše k Dněpru. Mám ale při výkladu o kolébce na mysli celý kraj, v němž se Slované rozvinuli po osamocení od sousedních Indoevropanů a po jich odchodu.

[10]) Srv. poučnou stať *Filevіče* О разработкѣ географ. номенклатуры M. 1899, p. 2 nsl.

jižním. Převládají-li dnes severně od Pripjati a na Dvině litevsko-lotyšské názvy, a je-li i v guberniích moskevské, tverské, smolenské dosti názvů finských, je-li v jižních guberniích nomenklatura z valné části cizí — svědčí to pouze, že v území tom po delší dobu žili kmenové litevsko-lotyští, finští, turečtí, tatarští atd., ale nepodává to důkazu, že tomu tak bylo ode dávna, že na př. prvotní šíření Slovanů po odchodu Indoiranů, Thraků, Illyrů atd. nezasáhlo už dávno v tyto končiny, z nichž však zase před početím historie ustoupiti musilo postupu Finů nebo Turkotatarů.[11])

Majíce to na paměti, smíme ovšem dat, vzatých z geografické nomenklatury, užívati jen s největší reservou. Totéž v celku platí i o datech zpráv historických. Jsou řídké a k tomu vykládají o stavu oblasti slovanské na počátku historie, kdy se bylo zatím provedlo jistě několik větších pohybů a změn stavu původního.

S právě vyloženou příslušnou reservou můžeme si původní slovanskou oblast v Zakarpatí zhruba vymeziti asi takto. Na jihozápadu bylo nejspíše přirozenou hranicí horstvo Karpatské. Jednotlivé výstřelky kmenů u hor sedících tlačily se asi velmi brzy skrze schůdné průsmyky na jižní svahy horstva, ba, domnívám se, že již v době předkristové i poříčí jednotlivých řek odtud k Dunaji tekoucích vroubena byla osadami slovanskými[12]), — ale přes to plnému, širokému postupu Slovanů na jih tvořily Karpaty asi dlouho přirozenou překážku a tím i přirozenou jižní hranici staré vlasti slovanské.

Na západě hranice sahala asi k Visle, a na středním toku udržela se až do počátku dob historických. Souditi tak smíme z toho, že staré zprávy historické řeku Vislu souhlasně označují za hranici světa germanského a sarmatského,[13]) a z toho, že není podnes žádného rozhodného důvodu, na základě jehož bychom oprávněně směli v původní oblast slovanskou zahrnovati i kraj východní Germanie mezi Vislou a Labem. Na dolním Labi a Odře bylo nejspíše centrum, z něhož se šířil národ germanský. Jen tolik bychom mohli připustit, že Slované ode dávna ovládali oběma břehy Visly, jak by svědčilo přejetí jména původu asi slovanského od Germanů.[14]) Na horním toku ostatně řeku brzy překročili a posunuli se i dále na západ.

To jsou jediné dvě určitější hranice staré vlasti slovanské. Sever, východ a jihovýchod je mnohem nejistější.

Pokud se severu týká, prof. A. Kočubinskij snažil se nedávno dokázati, že oblast mezi Pripjatí, Berezinou, horním Narevem a Bugem

---

[11]) Srv. co o tom dí dobře *Hruševskij* (Ист. Украины, I. 29).

[12]) Srv. moji přednášku na arch. sjezdu Kijevském (ref. v Čes. Čas. hist. 1899, č. 6). Z části uveřejněna jest v III. svazku Tovaryšstva, vydaném letos Osvaldem v Ružomberku.

[13]) V Agrippově popisu v Dimens. prov. 19. 8, u Plinia IV. 81, Pomp. Mely III. 3, 33, Ptolemaia VIII. 10, 12, III. 5, 1, III. 8. Mark. Her. II. 31, 36, 37, 38, anon. hypotypose (Latyšev, Scythica, I. 294), Jordana 3, 5.

[14]) Uznal i *Müllenhoff*, D. A. II. 208.

je ode dávna litevskou. Výsledky jeho však nejsou bez pochybností. [15]) Nicméně myslím, že asi v celku vskutku hranice původního osídlení slovanského proti pruskému, litevskému a lotyšskému táhla se bassinem Pripjati a Bereziny. Ostatně o staré hranici mezi těmito dvěma národy nelze téměř hovořit. Bylif si v době, o níž zde běží, totiž v době předhistorické, ještě tak blízci, že patrně musíme přijmouti existenci širokého pásu přechodního, zaujímajícího snad právě bassin pripjatský. Bařinatý ráz tohoto pásu sám především svým fysikálním rázem tvořil hranici a přispěl také k pozdějšímu diffencování obou národů. Ale bylo by chybno vykládati, že končiny oblasti pripjatské a berezinské byly snad v starších dobách vůbec nehostinny a neobydleny.

Že tomu tak nebylo, na př. v gubernii minské, svědčí statistika archeologa Tatura, jenž množství tamějších kurhanů odhadl na 30.000 a k tomu na 1000 hradišť. [16])

Ostatně sluší podotknouti, že se oblast litevská původně na severu Slovanů táhla dosti daleko k východu, stýkajíc se tam na široké čáře se světem finským. Zde na severu byli dle linguistických bádání po delší dobu Slované odděleni od Finů tímto výběžkem oblasti litevské. [17]) Dnes území na horním Dněpru vykazuje již dosti finské nomenklatury, a hranice její jde dle Barsova asi ku Smolensku. [18]) Z toho by šlo soudit, že Dněpr od Smolenska na jih byl ode dávna slovanský.

Ale jak daleko na východ od Dněpru sahala původní oblast Slovanů, kde byly hranice její proti Finům středovolžským, to dnes nemožno povědět. Nomenklatura zde nepodává žádných bezpečnějších dat, historie také ne. Z té víme pouze, že Slované před dobou letopisu měli už osazený okovský les, že seděli na horním toku Volhy i Oky, a že i v poříčí Donu musilo býti husté osídlení slovanské, neboť arabští cestovatelé zovou Don řekou slovanskou. [19]) Kdy se sem však

---

[15]) *A. Kočubinskij*. Территорія доистор. Литвы ЖМНП. 1897. Янв. 60. Srv. referát *Brücknera* ve Věstníku sl. star. I. 125.

[16]) Труды IX. арх. съѣзда въ Вильнѣ. Т. II. Прот. 115. О курганахъ Минской губ.

[17]) *A. Pogodin* soudí z linguistických důvodů, že stará oblast slovanská vůbec byla oddělena od finské kmeny litevskými. (Изъ древнѣйшей ист. литовскаго племени. Вѣстникъ арх. Спб. 1898, p. 68—75.) Na severu možno si to dobře představiti. Jest vskutku několik známek, z nichž dlužno souditi, že Litevci sahali hlouběji do kraje Krivičů. Hůře jest s hranicí východní, proti Finům na střední Volze. Bylo-li však zde vskutku oddělení, pak bychom na východě oblasti slovanské mezi poříčím středního Dněpru a oblastí finskou s centrem na Volze přijmouti museli buď pás kmenů cizích (iranských)? anebo pás území relativně pustého, jímž by styky slavofinské uvedeny byly na míru velmi malou. S posledním výkladem mohla by se pak ve spojení uvésti zpráva Herodotova o bezlidných pustinách, jež se rozkládaly nad zemí Budinů, Neurů, Melaichlainů a Androfagů. (Her. IV. 17, 18, 20, 22, 123, 125), i posavadní relativní nedostatek hrobů staršího rázu v těchto končinách.

[18]) *Barsov*, Очерки 173.

[19]) *Barsov*, Очерки 147, 149. *Golubovskij*, Печенѣги... Унив. Изв. Кіевъ. 1883. Янв. p. 19 nsl. Srv. i zprávu Prokopiovu o Antech nad mořem azovským.

Slované dostali, je nejisto. Zde ještě mnoho zbývá práce detailní. Sám bych z některých menších důvodů neváhal souditi, že Slované již v prvotním svém rozvoji rozšířili se na východ Dněpru, a to tak, že v obvod vlasti slovanské smíme aspoň čítati oblast Desny. Teprve příboj turkotatarský smyl zde starší slovanský ráz kraje. Desna sama je jméno slovanské, tak asi jako Pripjať.

Jak hluboko sahala vlast Slovanů na jih směrem k Černému moři, nelze také stanoviti. Dle všeho celá dnešní Volyň spadala v ni, ale hranice jižní v Podolí a gubernii kijevské jsou nejisté. Domnívám se však, že Slované zasáhli dosti hluboko po Dněstru a Buhu (snad i Dněpru) k Černému moři. Domnívám se, že v Pliniově a Ptolemaiově řece Buges (Buces, *Βύκος*), přenesené vysvětlitelným omylem k azovskému moři, smíme viděti graecisovaný tvar slovanského Bugu, že *Βορυσθένης* je graecisovaný název slavolitevský,[20]) a to by ovšem ukazovalo, že se Řekové stýkali na dolním toku těchto řek se Slovany a od nich zaslechli i domácí jich názvy. Také Herodotovi Kallipidi, správně Karpidi, jsou spíše Slované než jiný kmen. To vše by mi svědčilo, že už za dob velmi dávných Slované pronikli dosti hluboko směrem k moři, že později přišlí Skythové zaujali zde na Dněstru a Bugu jen neširoký pás pobřežní, — a že tedy už první rozvoj Slovanů šel dosti daleko tím směrem. Nemáme aspoň jiný národ, kterým bychom oblasť Dněstru a Bugu vyplnili po době, kdy se jihoevropští Arijové od Slovanů oddělili a odešli na Balkán. Ale ovšem celé toto vymezení hranic na severu, východě a jihovýchodě jest jenom hypothetické.

Dle tohoto výkladu rozkládala se prvotní kolébka Slovanův od střední Visly na východ k Dněpru a do poříčí Desny, od pásma hor karpatských pak na sever ku Smolensku; možno však, že původní oblasť ještě tak vysoko nesahala. O reservě, s jakou jsme tuto oblasť vymezili, mluvili jsme nahoře. Hranice tedy nejsou určité. Že by byli však Finové původně seděli v těchto končinách, nebo aspoň ve východní její polovině, jak chtěl Europaeus a po něm ještě jiní, — pro to nepodává přesvědčivého dokladu žádná nauka.

---

[20]) Srv. *Niederle*, Starověké zprávy o východní Evropě 70, 84. (Rozpravy České Akademie tř. I. roč. VIII. č. 1. Praha 1899). Jméno Dněpr není rázu slovanského a přišlo v užívání patrně z úst kočovníků, kteří v době historické ovládli jeho dolní tok až k prahům.

ADOLF ČERNÝ:

V údolí Resie.

(Pokračování.)

Furlance, jak již prof. Baudouin de Courtenay ve svých spisech konstatoval, hluboce nenávidí a jimi opovrhují, majíce je za náramné obmezence a hlupáky. »My Resiané,« vykládal mi jeden, »naučíme se mluvit rusky, polsky, rumunsky, německy a bůh ví jak, ale Furlanec nedovede jinak otevřít úst než furlansky.« Všichni se smíchem potakovali, jeden z horkokrevnějších pak vyskočil a horlil, jako by mluvil přímo k nějakému Furlanci, provázeje svou řeč živými posunky a pohyby: »My Resiané jsme Slované, ale vy Furlanci jste jen vlaští bastardi« (wy sta Furlanske, baštarda wy láški).

Po seznání všech okolností na místě soudím, že si Resiané zachovají svoji slovanskost i v budoucnosti — aspoň o pofurlanštění (neboť o to by tu mohlo jíti) nejbližších generací nemůže býti řeči. Již přirozená odloučenost a uzavřenost Resie velice přispívá k zachování jejich svéráznosti — od furlanské Resiutty k nejbližší osadě resijské jest skoro půldruhé hodiny jízdy, a na všech ostatních stranách jest Resie ohrazena vysokými horami. Kromě toho tvoří Resie i samostatný celek správní, ba i církevní — odpor jejich pak proti Furlancům a uvědomění národní, posilované cestami synů Resie do jiných zemí slovanských, jest jim vnitřní posilou. A tak při veškerém vlivu centralisačního systému italského, při vlivu vlaštiny ve škole a v úřadech státních i samosprávných, při nevyhnutelném styku s furlanskými sousedy v Resiuttě — při všem tom zůstávají Slovany doma, v rodině, zachovávají si nevědomě i vědomě svoji kmenovou svéráznost, jako by všech těch vlivů ani nebylo.

Resiany mezi sebou neslyšel jsem jinak mluvit než resijsky. Zejména na to kladu váhu, že to platí v plné míře i o mužské mládeži, na jejíž povlaštění nebo pofurlanštění mohla by míti silný vliv vojenská služba, i o dětech, které se vychovávají ve vlašské škole.

Škol jest v Resii celkem pět: dvě v Rávanci, chlapecká a dívčí, a po jedné v Bílé, Osojánech a Sòlbici. Dívky v Rávanci vyučuje Resianka, dcera hostinského Lýpy, chlapce učitel, rodilý Furlanec, který však (po dvouletém pobytu v Rávanci) již poněkud rozumí resijsky. V Sòlbici jest učitelkou Resianka, pocházející z Njívy, v Bílé mají učitelku Furlanku z Gemony, která však umí trochu resijsky, v Osojánech konečně jest učitelka, vdaná za Resiana, která dobře resijsky mluví. Celkem tedy jsou v přítomné chvíli školy resijské obsazeny učitelskými silami, které mohou aspoň s počátku vyučovati na základě nebo spíše pomocí mateřštiny dítek; jen chlapci v Rávanci nemají té výhody a jsou v plné míře vydáni obtížím cizojazyčné školy. Avšak i tam, kde z nutnosti utíká se učitel nebo učitelka s počátku k mateřštině dítek, jest vyučování školní celou svojí osnovou i cílem

výhradně vlašské. Pouze náboženství vyučuje se částečně resijsky. Mateřštině dítek nevěnuje se pozornost pražádná, ani hodina týdenně není věnována resijskému čtení nebo psaní. Dodáme-li k tomu, že Resiané nikdy žádné literatury neměli,[13]) že tedy nemohli a nemohou se učit čísti a psáti na bibli, jako naši předkové anebo jako Lužičtí Srbové v Dolní Lužici — nebude nám divno, že psáti resijsky nikdo nedovede a že tedy na př. listy píší Resiané jen vlašsky.

Ve škole tedy nemá resijština místa — ale v chrámě dosud zaznívá: kázání jsou jen resijská. Káže farář (plaván), rodilý Slovinec z okresu svatopetrského (z Dreky), kdežto kaplan, rodilý Furlanec ale nikoli odpůrce slovanskosti Resianů, pouze sloužívá mše a zpovídá, ovšem furlansky nebo vlašsky. Resijsky zpovídá farář a z ochoty i lásky k rodákům také Don Stefano Valente, rodilý Resian, který tráví nyní již řadu let na odpočinku v Bílé. Za mého pobytu v Resii však byl v Rávanci, poněvadž byla doba velikonoční, kdy bylo zapotřebí jeho pomoci. V Rávanci totiž jest farní »církou«; filiální kostelíky jsou v Bílé, Njívě, Osojánech a Sòlbici, kromě toho jest kaple na planině Karnici.

Hned prvního dne byl jsem přítomen prosté resijské pobožnosti. Odpočinuv si totiž ve společnosti Resianů, kteří se kol mne shromáždili v Lýpově hostinci »Alla stella d' oro«, a vyhledav na faře Dona Stefana Valente, vydal jsem se do Osoján, které mne vábily svojí malebnou polohou na protější straně údolí. V malebnosti závodí s nimi sousední Njíva, kterou jsem navštívil později. Sráznou kamenitou cestou sestupoval jsem dolů k šumné Resii; sestupování trvalo mně hezky dlouho, neboť jsem se co chvíli, zastavoval nemoha se nabažiti pohledu na krásně ležící Osojáne a Njívu, nad nimiž v řadě hor majestátně se tyčil zasněžený Múzec a více v popředí na pravo Tòlsti wòrh. Přes Resii vede kamenný most o dvou obloucích, za nímž, jen několik kroků na levo, klene se jediný oblouk menšího můstku přes přítok Resie, nazvaný prostě »Pötòk«. A pak již stoupá hrozně kamenitá cesta nahoru k Osojánům; jest ohrazena po obou stranách kamenným plotem, prostě narovnaným z vápencových kusů, jako to shledáváme vůbec v těch částech severní Italie nebo na př. i v Dalmacii. Připadá člověku, jako by kráčel samými zříceninami — illuse je tím větší, pomníte-li, že skutečně na každé pídi těchto končin kráčíte vlastně po sřícené minulosti.

Když jsem vystoupil nahoru do Osoján, nebylo již do večera daleko. Na samém počátku vesnice stojí vysoká, zděná zvonice (zvönýk), a několik kroků za ní nepatrný kostelík. Zazníval z něho zpěv do tichého podvečera, v němž tušiti bylo již večerní stíny; slavnostní zamlklost svátečního podvečera, neznámý nápěv kostelní písně, vycházející z temného vnitřku kostelíka, pocit mé osamělosti v tomto vzdáleném

[13]) Jedinými písemnými památkami resijskými jsou dva rukopisy katechismu, oba z minulého století, kteréž si patrně sestavili kněží ku své potřebě. Nyní se nacházejí v rukou prof. Baudouina de Courtenay, jenž je také oba vydal tiskem (Резьянскій катихизис, 1875; Il catechismo resiano, 1894; pak v citované knize resijských materialů).

alpském údolí — vše to dohromady volalo v mé duši k životu cosi dávno zapomenutého, něco, co bych se marně snažil definovati. Vkročil jsem do sešeřené lodi kostelíka, ozařované kromě usínajícího světla denního jen věčnou lampou. V lavicích sedělo několik, asi deset, patnáct dívek, zpívajících nějakou nábožnou píseň. S počátku nemohl jsem rozeznati, zpívají-li vlašsky nebo slovansky, pouze dosti jednoduchý nápěv hlásil se o dojem v mé duši. Ale již za krátko zachytil jsem některé výrazy nepochybně slovanské — a hned mi bylo veseleji. Ku podivu, jak se dosti elegická moje nálada tím objevem rozjasnila. Přečkal jsem celý zpěv a vycházel jsem z kostelíka s odcházejícími dívkami. Na prahu chrámovém opustila je pobožnost a přidružila se k nim zvědavost. Neodcházely, nýbrž kupily se ve skupiny a šuškaly o cizinci. Přiblížil jsem se k nedaleké trojici dívek a ptám se, jakou píseň to zpívaly. Hned byly kol mne i všecky ostatní jejich družky. A již jsem si zapisoval píseň, kterou mi dívky střídavě zpívaly a zase diktovaly. Všecky se předstihovaly v ochotě, ale dívky, které jsem původně oslovil, žárlivě ostatní okřikovaly: »Mùčita!« (Mlčte!) Byla to píseň o umučení Páně s klassicky stručným úvodem o jeho životě; jazyk jeví mnoho vlivů kostelního jazyka slovinského i vlašského. Píseň jest velmi dlouhá, podávám z ní tedy na ukázku jen úvod:[14])

Devíca Maríja, vy mati božjà,
prosíte zá nas Jéžuša,
Jéžuša, nášaha Lôspuda,
tí, ka talýko nas a m à![15]) .
Jéžuša vý stœ dojíla,
z wášimi róki ha prevíla;
muć t ý m p a vý stœ pátela
za Jéžuša dòržat žívaha.
Vý stœ ha bíla zűbila,
muć t ý m p a vý stœ ha jískala,
stœ ha nalćezla tuw cerkvè
tami tćemi s a p j è n c možmí.
S i won bćëšœ valýky k o n t è n t,
ha vydeštoć (?) tami s a p j è n c,
koj a na mćešœ šće dwánijst lít.
Vàs čisto p ó p o l an wűčaše,
an höjaše d i š é p u l e,

Panno Maria, máti boží,
proste za nás Ježíše,
Ježíše, našeho Pána,
jenž tolik nás miluje!
Ježíše vy jste kojila,
svýma rukama ho převíjela;
mnoho času jste trpěla,
byste ho zachovala při životě.
Vy jste jej byla ztratila,
dlouho (mnoho času) jste jej hledala,
nalezla jste jej ve chrámě
mezi mudrci (moudrými muži).
To byla pro vás veliká radost,
spatřiti jej mezi mudrci,
když mu nebylo ještě dvanáct let.
Veškerý lid on učil,
chodil s učenníky,

---

[14]) V uvedených textech resijských nemá *i* moci změkčovací, nesluší tedy čísti na př. „mati“, nýbrž „maty“. Proto tam, kde jest skutečně měkkost, označujeme ji hláskou *j* (na př. Njíva — ve výslovnosti opravdu jako bychom tu *j* slyšeli). Píšeme tak dle zásad slovinského a chorvatského pravopisu; českého pravopisu nemohli jsme tu užiti, poněvadž písmene *y* potřebovali jsme k označení zcela zvláštního, resijského hlubokého *y*.

[15]) Proloženým tiskem (jako zde „amà“) označena jsou slova původu vlašského.

an dílaše m i r á k o l e,	konal divy,
an mòrtve žíve dílaše,	mrtvé křísil,
po svítu účaše mnć judí.	po světě učil množství lidu.
O vý, Maríja v é r d j i n a! ...	Ó, vy, Maria virgina! ...

Na poslední řádky písně padal mně již soumrak, tak že jsem text sotva dopsal. Také nás ke konci již rušili hoši, kteří se během zapisování přiblížili a děvčata škádlili.

Resianka v národním kroji.

Takřka za úplného temna doklopýtal jsem se zpět do Rávance. Paní Lýpová zavedla mne do kuchyně k ohništi — a věru že tu bylo příjemně; od Čanýnu a Múzece, bělohlavých velikánů, táhnul již do údolí citelný chlad. Příjemně se to sedělo v družném kruhu u ohniště s nohama na podezdívce, na níž vesele praskal oheň, stravující celá velká polena pod kotlem, v němž nám hospodyně připravovala večeři. Vystupující dým, pokud nemohl unikati dymníkem, hledal si pod začazeným stropem cestu ke skulinám oken anebo dveřmi.

Kolem jedenácté doprovázela mne paní Lýpová do mé ložnice, v níž se mi spalo, jako bych byl někde u nás na venkově; našel jsem

tam, co jsem nenašel nikde v Italii a čehož jsem za chladných nocí často citelně postrádal — peřiny; a to peřiny, nabité peřím k prasknutí, zcela jako na vsi u nás. Hospodyně popřála mi dobré noci a odcházela vážným, trochu líně kolíbavým krokem. Jen mi ve dveřích ještě připomenula: »Zadœjtœ se tas nútra« (zavřete se z vnitřku).

Tak skončil první můj den v Resii. —

Druhého dne z rána bylo v Rávanci živo: se všech stran scházeli

Mladá žena z Resie.

se pobožní Resiané do kostela.[16]) Na návsi či spíše náměstí (neboť Rávanca a vůbec všecky osady resijské činí spíše dojem městeček) pod velikou lipou a zvláště na prostranství před kostelem černalo a pestřilo se lidem. Ovšem jen do služeb božích a pak zase po skončených pobožnostech, kdy nastalo nakupování u kramářů, kteří na holé zemi rozložili dřeváky (coùkline), hliněné nádobí, koše, drobné hospodářské nářadí, střižné zboží a jiné věci.

[16]) V Resii, jako na Benátsku vůbec, mají o velikonocích tři zasvěcené dny: „vœlýkanuć“ (boží hod), „drùhi prázuik“ (pondělí) a „tréći prázuik“.

Vmísil jsem se mezi lid, poněvadž jsem zpozoroval několik Resianek v starodávném národním **kroji**, jenž jest na vymizení. Nosí jej většinou již jen starší ženy, a to hlavně jen na větší výroční svátky. Dojem velice jednoduchého, skoro přísného kroje jest ponurý, podobně jako kroje katolických Hornolužičanek. Působí to černá barva, která v něm výlučně panuje; ni jediná část jeho není jiné barvy. Zdá se vám, jako by všecky ženy v tomto kroji náležely nějakému řádu mnišek. Skládá se ze dvou částí. Nejdříve se obléká »džùpa«, »djakèta« čili »pet«, to jest krátký živůtek, zapjatý z předu na knoflíčky, s rukávy dlouhými, v zápěstí ohrnutými. Přes něj obleče se »ćamažòt«, to jest sukně, spojená s jakýmsi životem bez rukávů, v předu a zadu až k pasu otevřeným; jsou to spíše jakési široké šle, jež drží sukni a oblékají se přes ramena; mezi nimi v předu viděti jest knoflíčky spodní »džùpy«. Na »ćamažòt« ovíjí se asi tři metry dlouhý, černý »pás«, jenž dělí celý svrchní oděv ve dvě části: horní jest »ćamažòt« v užším smyslu, dolní část jmenuje se »kòtula« (sukně). Pás ovíjí se vysoko, tak že nad ním zbývá život (ćamažòt) jen velmi krátký. Sukně ozdobena jest nad koleny asi na 4 prsty širokým, nabíraným záhybem, jdoucím kolem do kola. Hlavu kryje rovněž černý »facölœt« (šátek), zavázaný prostě pod bradou. Za dřívějších dob bývala pokryvkou ženské hlavy »péća«, kterou Sreznevskij [15]) popisuje takto: »Zvláště se mi líbí péća, výborně podvázaná na stranu, tak že leb jen napolo kryje; po odkryté pravé straně hlavy visí široké konce pentle. Dodává obličeji jakési lehkosti a smělosti.« Nyní již znají v Resii sotva jméno tohoto úboru; ptal jsem se po něm, ale nedovedl mi ho nikdo ani popsati. Říkali mi jen někteří, že o tom od starších lidí slýchali, že za starých dob nosívaly ženy »wornàća«, to jest sukni se životem a rukávy v celku, a na hlavě »péću«. Bylo to prý »prad dwá čentenárja lít« (před 200 lety) — zajímavý to doklad, jak krátká jest paměť lidu a jak nepřesná a přehnaná jsou jeho ponětí o vzdálenosti časové do minulosti. Sreznevskij viděl péću ještě r. 1840, a lid po padesáti, šedesáti letech klade její užívání již do minulosti dvoustaleté. Upadla tak rychle v úplné zapomenutí, že prof. Baudouin, který přec zajíždí do Resie již od r. 1872, nic o ní neslyšel a nezaznamenal. Je to podobný úkaz, jako vymizení lužické »tarakawy« (hudebního nástroje dechového), jejíž vyobrazení měl ještě Smoleř ve své slavné sbírce lužickosrbských písní, po níž však marně již se pídili sběratelé koncem let osmdesátých a jejíž jediný exemplář vypátrán byl teprve při obecném ruchu sběratelském, předcházejícím výstavu drážďanskou r. 1896. Tyto dva nápadné příklady ukazují, jak svrchovaně na čase byl zvýšený ruch národopisný posledních let a jak jest zapotřebí, aby neochaboval, nýbrž aby naopak sílil a šířil se po všech vlastech slovanských.

(Dokončení.)

---

[15]) Viz tři dopisy I. Sreznevského, vytištěné v Časopise Českého Museum 1841 na str. 341—344 pod záhlavím „Zpráva o Rezianech“.

Sjezdy.

XI. ruský archaeologický sjezd v Kijevě.

(Dokonč.)

Dne 4. srpna v oddělení VI. vzbudily velký zájem zejména přednáška *V. Ščepkina* o dialektickém dělení jazyků staroslovanského a bulharského (s čilou debattou se strany Bulharů) a referat *J. Kamanina* o rozvoji jihoruského písma v době od XV. do XVIII. století. V oddělení XI. za předsednictví A. Jablonowského *D. Bagalěj* vykládal o významu historického materialu pro archaeologii a večer v II. sekci věnováno bylo několik přednášek specialní historii Ukrajiny a několika starých letopisných měst.

Dne 5. srpna zasedalo opět oddělení archaeografické, vedle něho pak sekce III., v níž prof. *Beseskula* vykládal o výsledcích řecké historie za posledních 25 let, *B. Farmakovskij* o pracích ruského archaeologického ústavu v Cařihradě a *K. Hörmann* o římském táboru v Mogarelu. Odpoledne v zasedání sekce I., kdy na místo nedostavivšího se gen. Brandenburga předsedal prof. Píč, četl *Fr. Heger* zajímavý referát o některých starožitnostech kavkazských, a *K. Sizov* velký zájem i velkou debattu vzbudil svou zprávou o zvláštním druhu kurhanů, odkrytých jím v smolenské gubernii. Současně zasedala sekce V. církevních starožitností, kde z přednášek zajímala hlavně zpráva *V. Suslova* o prvotní podobě kijevského soboru sv. Sofie.

Dne 6. srpna (ve svátek) nebylo zasedání sekcí, za to uspořádán hromadný výlet do lavry pečerské.

Dne 7. srpna za předsednictví prof. J. Polívky otevřeno bylo první zasedání nově zřízeného oddílu starožitností západních a jižních Slovanů. Oba zde přednesené referáty vzbudily čilý rozhovor. Prof. *Sobolevskij* vykládal o nových církevně slovanských textech původu domněle moravského, prof. *Niederle* pak podal nový archaeologický doklad pro theorii, dle níž Slované od severu přes Karpaty vstoupili do Uher už před dobou Kr. nar. Odpoledne v sekci I. měli zajímavé přednášky prof. *Antonovič* o kamenné době gubernie volyňské a general *N. Brandenburg* o praobyvatelích kijevského kraje — zatím co ve vedlejší síni za předsednictví T. Florinského zájem českých členů sjezdu poutal především referát prof. jurjevské university *A. Jasiňského* o středověkém agrárním ústroji v Čechách. V první schůzi podal ještě Dr. *Kadlec* záslužný návrh na vydání sborníku všech zpráv byzantinských, týkajících se Slovanů, jenž odkázán ruské Akademii k provedení.

Večer vyplněn zasedáním sekce II. a přednáškami prof. *N. Daškeviče* o původu jihoruského kozáctva a *D. Evarnického* o topografii záporožských sičí.

8. srpna vedle sekce církevní v oddělení jazykovém přednášel *A. Sobolevskij* o starých slovanských výtvorech básnických, *N. Daškevič* o Iliju Muromci za předsednictví M. Sokolova.

9. srpna v sekci předhistorické vynikala nejvíce zpráva *P. Miljukova* o nově odkrytých starožitnostech makedonských a docenta *A. Pogodina* výklad o starých stycích Indoevropanů s Finy (předseda gen. Brandenburg), v sekci historicko-geografické vyplněn byl čas třemi doklady, mezi nimiž *Ščerbinův* pojednával o posledních sledech kozáctva v Ukrajině (předseda Th. Miščenko).

10. srpna v XI. sekci archaeografické jednalo se opět o reformě ruských archivů (*D. Samokvasov*), v sekci III. pod předsednictvím Chaněnka *E. von Stern* vyložil význam keramiky pro kulturu černomořských kolonií a *V. Suslov* periodu úpadku ruského stavitelství, v sekci I. pak pod předsednictvím hr. A. Bobrinského prosloveny byly tři přednášky archaeologické rázu specialnějšího. V týž den zasedala i sekce orientální.

Dne 11. srpna vedle sekce V. (církevní) v sekci VI. (jazyk a písemnictví) *D. Abramovič* vykládal o otázce činnosti Nestora letopisce (předseda P. Vladimirov), v sekci VII. (starožitnosti záp. a již. Slovanů) za předsednictví L. Miletiče podával pro nás velmi zajímavý referát *T. Florinskij* o původě a jménu moravských Valachů, háje jejich původ slovanský; Vl. Lamanskij pak o Alanech-Jasech v Multansku. Téhož dne konala se archeologická exkurse sjezdu dolů po Dněpru.

Dne 12. srpna vedle XI. sekce archaeografické konalo se v II. několik specialních přednášek, v III. pak za předsednictví Sterna zajímal hlavně referát Dra. *Kopery* o polských uměleckých památkách ve sbírkách ruských, v I. předhistorické referáty Gamčenka a Kulakovského, rázu však specialního (předseda Vl. Sizov).

13. srpna předneseny byly v téže sekci (předseda prof. Veselovskij) tři důležité přednášky slč. *Melnikové* o slovanských kurhanech volyňské gubernie, *N. Běljaševského* o exkursi do Polska a *A. Pokrovského* o tělesném rázu Slovanů z kurhanů volyňských. Téhož dne v sekci VI. prof. *P. Vladimirov* měl zajímavý referát o vlivu apokryfů na umění, na tradici literární i lidovou; ostatní přednášky byly specialní, tak jako večerní přednášky sekce VII. a IV.

14. srpna pořádán byl městem čestný rout, po němž následovala důkladná prohlídka Starého města kijevského.

16. srpna v městském museu vykládali prof. *Armaševskij* a *V. Chvojka* o svých nálezech, jež vzbudí teprve veliký interess, až vejdou v známost archaeologické veřejnosti evropské; večer v universitě zajímal referat *V. Ljaskoronského* o nálezech římských mincí v poříčí Dněpru.

Dne 17. srpna v II. sekci podal prof. *V. Kordt* velice důležitý obzor vývoje kartografie Ruska na základě kollekce, jež byla po celý sjezd vyložena v knihovně universitní. *Th. Knauer* po divokých stezkách etymologie dospěl k výkladu, že staré slovanské jméno Volhy bylo Ronsa, Rusa a od toho že vzešlo i jméno kraje Русь. V sekci I. bylo několik odborných přednášek, v sekci IV. specialní doklady o starém bytu právním v Rusku.

Dne 18. v sekci XI. jednáno opět o archivech, v sekci II. o několika detailních otázkách staré ruské geografie, večer pak ve vše-

obecném sedění vynikla zejména přednáška prof. *A. Markjeviče* o záchraně starých památek v Rusku. Na konec velký zájem způsobila hr. *Uvarová* návrhem, aby ruská vláda byla vyzvána zřizovati na ruských universitách stolice pro archaeologii, tak jako už existují v západní Evropě. Návrh byl přijat jednohlasně.

Dne 19. v zasedání komitétu ustanoveno za místo budoucího XII. sjezdu zvoliti *Charkov* (pro Varšavu nenadešel dosud vhodný čas), a večer slavnostním způsobem po *Antonovičovu* a *Kamaninovu* ocenění výstav ustrojených při sjezdě a po závěrečném obzoru prací sjezdem vykonaných, jejž podala hraběnka *Uvarová*, sjezd byl zakončen. —

V tomto obrazu vědecké činnosti přihlíželi jsme ovšem jenom k zajímavější nebo důležitější části přednášek. Velká část jich zůstala zde z nedostatku místa pominuta.*) Ale už to, co předvedeno, svědčí o velkém významu, jaký měl letošní sjezd, a o velké práci u příležitosti jeho vykonané.

Referát náš byl by však kusý, kdybychom se nezmínili ještě o velkém poučení, které poskytovalo několik se sjezdem spojených výstavek.

Byla to předem výstava starožitností předhistorických v universitě. Kollekce tato, stálý universitní majetek, byla u příležitosti sjezdu velmi rozhojněna hlavně slč. Melnikovou, jež měla také vedle prof. Antonoviče hlavní zásluhu o její uspořádání. Nové výkopy slečniny byly velmi cennými příspěvky k poznání starého bytu Slovanů.

O universitní sbírce map jsme se již zmínili. Spořádal ji hlavně prof. Kordt s V. Ljaskoronským. Největší však zájem vzbudila na rychlo vystavená kollekce v městském museu. Budova městského musea forem trochu těžkých nebude ještě hned dokončena, ale podařilo se aspoň jakž takž upraviti několik síní, v nichž předvedli své předhistorické sbírky hlavně pp. Chaněko a Chvojka. Pan Chaněnko, jenž i jiné své starožitné poklady, uložené ve vlastním svém domě, otevřel členům sjezdu se vší ochotou, vystavil zde zejména nové a překrásné výkopy z kurhanů skythských. Pan Chvojka — Čech rodem i myslí — své výkopy z okolí Kijeva. Výkopy tyto čekají teprve svého vědeckého ocenění, ale směle je můžeme prohlásiti za jedny z nejdůležitějších ruských nálezů. Osvětlují neobyčejně zajímavé stránky života a kultury starých obyvatelů Kijevska, dle všeho starých Slovanů z dob prvních jejich styků s koloniemi jižními. Píle a svědomitost p. Chvojky je obdivuhodná, a rádi se dodatečně připojujeme k ovaci, již mu členové sjezdu učinili při návštěvě této sbírky.

Ještě jiné sbírky soukromé byly přístupny po dobu sjezdu a v nejednom ohledu zajímavy, tak zejména museum kijevské duchovní akademie, museum pečerské lavry a sbírka J. A. Chojnovského. Ale na ty referát už nestačí.

---

*) Výtahy ze všech uveřejněny jsou zatím v předběžné sjezdové publikaci pod titulem Извѣстія XI археол. съѣзда въ Кіевѣ 1—20 августа 1899 г. (Stran 231.)

Celkem vzato, dojmy, jež si čeští členové odnesli ze sjezdu, byly nejlepší. Sjezd přes některé nedostatky na počátku poskytoval obraz neúmorné práce organisační a také neúmorného vědeckého snažení. Poučení bylo na všech stranách, krásných vzorů práce ryze vědecké celá řada. Dm. Anučin, Vl. Antonovič, Vl. Sizov, J. Kulakovskij a j. mezi archaeology, N. Veselovskij, N. Daškevič, P. Miljukov, Vl. Lamanskij, A. Jasinskij, P. Golubovskij, V. Kordt, D. Bagalěj mezi historiky, A. Sobolevskij, M. Speranskij, P. Lavrov, V. Ščepkin. J Kamanin, P. Vladimirov, T. Florinskij mezi pěstiteli slovanské linguistiky a literatury a jiných více — všichni ti, nehledě ovšem k vynikajícím zástupcům jiných Slovanů, závodili prací vědeckou a závodili také laskavostí k svým slovanským hostům. Ti zajisté si neodnesou dojem (zejména ne my Čechové), že by intelligentní Rusko nemělo pro nás cit a porozumění. Referentu aspoň zůstane pobyt v Kijevě na vždy v milé paměti.

Bude nyní na nás, abychom při nejbližší vhodné příležitosti stejným mohli odplatit. Doufejme, že se tak v brzku stane. x.

Druhý sjezd slovanských novinářů v Krakově.

Loňský sjezd slovanských novinářů v Praze měl veškeré nevýhody nově se začínajícího díla: bylo mu přemáhati obtíže nezkušenosti a nejasnosti, jichž příčinou bylo, že šlo především o pokus, jehož výsledku nikdo jist býti nemohl. Za to letošní sjezd v Krakově neomezil se již pouze na informace, jež byly především obsahem sjezdu pražského, nezůstal státi na přáních, jež vyslovil předešlý sjezd, nýbrž vystoupil již s požadavky i návrhy positivními, vymezil slovanskému časopisectvu jasně povinnosti. Pohnutá doba, v níž se konal, pád ministerstva Thunova a očekávání vnitřních změn v říši dodaly mu přirozeně mimořádné důležitosti.

Sjezd konal se ve dnech 23. až 25. září a súčastnil se ho velký počet zástupců slovanského časopisectva z Rakousko-Uherska. Nejvíce zastoupeni byli Poláci a Češi, potom Chorvati — Rusíni se vůbec k sjezdu nepřihlásili, trvajíce dále při své nedůvěřivosti ke všemu, co od Poláků vychází, nedůvěřivosti a odporu, jimž se nedovedou vyhnouti i když jde o věc dobrou, i o věc k jejich prospěchu směřující. Chorvaté a Slováci na sjezd přijeli, ba Hurban-Vajanský přihlásil se s referátem »O vzájemnosti slovanského časopisectva«, ale zákaz policie znemožnil jim, jako občanům Translajtanie, aby činně súčastnili se jednání sjezdu, tak že nuceni byli zůstati jen hosty jeho. Sjezd proto musel upustiti od původního úmyslu, aby prvním předsedou zvolen byl Slovák. Zvoleni byli: předsedou redaktor »Politik« p. Emil Bretter, prvním místopředsedou posl. p. Juraj Biankini, druhým p. Platon Kostecki, veterán žurnalistů polských.

Prvý den byl hned vyvrcholením sjezdu v polemice o poměru polsko-ruském a způsobu, jak se k němu slovanské a zejména české listy staví. Polemika ta, jež měla zvláštní důležitost pro poměr českopolský, rozvinula se po referátu red. Czasu, p. Dra. Ant. Beaupréo, a jím navržené resoluci:

1. Slovanský tisk má směřovati k tomu, aby vyvinul a udržel se pocit solidarity mezi slovanskými národy, na základě národní individuality. 2. V zápasech, jež jednotliví národové o svou jsoucnost národní i politickou vedou, jest povinností slovanského tisku podporovati solidárně národ, jemuž hrozí nebezpečenství. 3. Ve sporech, jež jsou mezi jednotlivými slovanskými národy, má slovanský tisk — zejména tisk národů, které nejsou ve sporu přímo súčastněny — zachovávati stanovisko nestranné, nezávislé od časového kolísání běžné politiky, a má vždy vystupovati na obranu strany, jíž děje se křivda.

Pan prof. Maryan Zdziechowski upozornil na důležitost třetího odstavce resoluce a obrátil se k zástupcům českého tisku, žádaje, aby řídili se touto zásadou ve sporu ruskopolském, aby vystupovali na obranu národa polského, jemuž se křivda děje, aby posuzovali podstatu boje toho tak, jak ji posuzují pokrokoví a spravedliví Rusové sami. Ostřeji ve věci té vystoupil člen redakce Samostatnosti, p. Jaroslav Rozvoda, který přímo obviňoval Národní Listy ze strannictví v posuzování sporu ruskopolského, ze zatajování pravdy a klamání českého čtenářstva, i vyzval přítomné zástupce tohoto listu, aby příště dle této resoluce také jednali. Jemu odpověděl zástupce Národních Listů p. Jaromír Hrubý, odmítaje polemiku a vysvětluje při jiné příležitosti české rusofilství. [1]) Dr. Eugen Barwiński poukázal na potřebu, aby časopisectvo slovanské bralo v ochranu i Rusíny (Malorusy), jež Rusko dusí. Debaty súčastnili se ještě pp. Hovorka, Hořica, Podgornik, dr. Danielak i Beaupré. Resoluce byla po té jednomyslně přijata.

Red. Beaupré přednesl také resoluci p. Hurbana-Vajanského:

I. Vzájemnost časopisectva slovanského má býti praktická: *a*) Mají se posílati redakční výtisky. Každý větší ústřední orgán má dostávati všechny hlavnější časopisy darmo, výměnou. *b*) Slovanské časopisy mají býti doporučovány bohatším rodákům, aby se šířila znalost slovanských jazyků a vědomosti o poměrech slovanských národův, i aby se upevňoval finanční stav časopisův. *c*) Má se zavésti stálé dopisování mezi časopisy. — II. Vzájemnost má býti duševní: *a*) Má plynouti z ideje společného původu rodového i kulturního všech slovanských národů bez výjimky. *b*) Mají býti literatury jednotlivých národů rozšiřovány a popularisovány oznamováním, překlady, posudky a úvahami. — I tato resoluce přijata byla jednomyslně.

Druhého dne podával p. Prokop Grégr zprávu o postupu jednání o zřízení slovanské informační kanceláře, jež konalo se dle usnesení pražského sjezdu, načež podal resoluci, v níž »Sjezd slovanských novinářů« uznává zřízení informační korrespondenční kanceláře za věc nevyhnutelnou a navrhuje, aby ustanoveny byly v jednotlivých slo-

[1]) Viz následující článek. *Red.*

vanských zemích výbory, jež by udržovaly styky vzájemné, zorganisovaly ve své zemi dopisování a vypracovaly návrhy pro příští sjezd. Diskuse súčastnili se pp. Hopsas, Podgornik, Hrubý, Hořica, Beaupré, Konopiński, Merunović, a přijato bylo, že jednotliví národové mohou zatím zříditi si své informační kanceláře. Pan Hopsas prohlásil, že má sám úmysl věc provésti v Krakově.

Druhý referát, o založení orgánu německého nebo francouzského, který by hájil práv národů slovanských, podal posl. p. Sokołowski. Pan prof. Maryan Zdziechowski při té příležitosti upozornil na »Slovanský Přehled«, vřele jej doporučuje. Pan Alfred Szczepański přimlouvá se, aby organisace slovanských žurnalistův přistoupily k mezinárodnímu svazku žurnalistickému, čímž by nabyly vlivu na informace velkého tisku světového. Návrhy byly po debatě přijaty.

M. Zdziechowski.

Téhož dne večer byl uspořádán banket, kde proneseno bylo velké množství přípitkův. Vynikající význam měl delší český přípitek prof. Zdziechowského, věnovaný poměru polskoruskému a českopolskému. Vynikající professor krakovské university, jenž kdysi věnoval obšírnou studii Máchovi a českému byronismu, [1]) končil svoji významnou řeč takto: »Ve jménu věci slovanské přáli bychom si viděti jistou vzájemnost, jistý soucit s našimi utrpeními. Nemůžete ovšem tak cítiti, jako my, ale byli bychom spokojeni, kdybyste zaujali ono stanovisko spravedlivých soudců, o němž pro Čechy snil Mickiewicz. Jsou Rusové spravedliví a znamenití silou myšlenky, věhlasem i významem — veliký Lev Tolstoj především, Vladimír Solovjev, Pypin, Čičerin — jichž my Poláci vysoce si vážíme, i přáli bychom si od vás, abyste tak jako oni soudili o našem poměru k Rusku. Na tom záleží trvalost českopolského i slovanskopolského svazku. — Naději, ba jistotu ve splnění těchto našich tužeb dávají nám ti četní a šlechetní z vašeho středu, kteří v těžkých utrpeních posilovali nás almužnou dobrého slova . . .

[1]) Přeložil ji do češtiny prof. Vobornik.

S úctou i vděčností pohlížíme k památce V. Štulce, B. Jablonského, vzácného E. Jelínka. Ale zvláštního povzbuzení dodává nám vědomí, že dědictví po něm převzal Adolf Černý, a že, oživen velkou ideou duševního svazku Slovanů na základě vzájemné úcty a spravedlnosti, vede v tom směru svůj Slovanský Přehled. Právě zde, na tomto sjezdě novinářů sluší se uznati cenu i význam tohoto časopisu. Setkávají se v něm zástupci všech Slovanů, pohlížející na sebe nedůvěřivě, ba často přímo nepřátelsky. Ale šlechetný takt redaktora dovede spojiti všecky tyto lidi — a tak v malém se uskutečňuje ve Slov. Přehledě idea Mickiewiczova o národě českém jako smiřovateli sporů slovanských. Rozšíření těchto idejí vzájemné úcty, křesťanské pravdy a spravedlnosti proti veškerým křivdám, které na Slovanech páší Němci, Maďaři, Vlaši nebo i Slované sami, bude měřítkem pokroku otázky duševního sblížení Slovanů. I vznáším přípitek ke cti slovanské žurnalistiky, pracující v tomto směru.« [1])

Třetího dne referoval p. Fr. Hovorka, red. Hlasu Národa, o utvoření »Svazku slovanských žurnalistův v monarchii habsburské«. Přijat byl jeho návrh, aby zvolen byl výbor, který by vypracoval stanovy a provedl zřízení svazku. Po diskusi, jíž súčastnili se pp. Podgornik a Chyliński, ustanoveno bylo nevoliti výbor na sjezdu, jelikož někteří národové nejsou zastoupeni, nebo jen slabě, i aby volba dvou delegátů z každého národa vykonala se později a věc se svěřila předsednictvu sjezdu. Po té ustanoveno bylo, že se má příští sjezd konati v Záhřebě, a sjezd byl ukončen.

Kéž by jen věci na něm přijaté byly uskutečněny s tou horlivostí, s níž byly přijaty resoluce. Kéž by slovanský tisk také jednal přesně a svědomitě dle zásad, jimž dán na sjezdě jednomyslný souhlas. Věci slovanské přineslo by to velký prospěch, přivedlo by ji dále než mlhavé, nejasné sny a nespravedlivé nadržování mocným, kteréž počínání nás ani mravně nepovznáší, ani úcty nám nikde nezjednává.

α.

(Otevřený list redaktoru Slovanského Přehledu.)

Po sjezdě slovanských novinářů v Krakově.

Z dojmů slovanofila.

Milý pane Adolfe!

Dle daného slibu přičiním se věrně a upřímně podati Vám zprávu o svých dojmech v době sjezdu slovanských novinářů v Krakově.

Nazývám je »dojmy slovanofila«, neboť slovanofilem z instinktu byl jsem takřka od dětinství, tento instinkt pak se proměnil u vědomou snahu již v době studií universitních v Petrohradě a Dorpatě.

[1]) Úplné znění řeči prof. M. Zdziechowského přinesla Politik 29. září a Hlas Národa 1. října. Národní Listy podaly jen výtah prvé její části, nikoli však části druhé.

Ovšem jako Polák pokládal jsem otázku poměru polskoruského za nejdůležitější a nejpilnější, její rozřešení za nezbytnou podmínku uskutečnění duševní jednoty Slovanů. V možnost pak smírného ukončení odvěkých sporův obou národů věřil jsem vroucně díky přátelským stykům s kruhy mládeže ruské, oživené vznešenými ideály, ještě více pak vlivem přednášek některých rozumných a šlechetně smýšlejících professorů. Mezi nimi byl vzácný Orest Miller, dědic prvních slavjanofilů ruských a věrný strážce jejich duševního dědictví, jež tehdy Ivan Aksakov — bohužel se zdarem — přeměňoval v ničitelský, nihilistický panrusism. Hrdým a šťastným jsem se cítil, odkryv příbuzné znaky mezi ruským slavjanofilstvím a ideály naší poesie messianické, a výsledky svých pozorování, z nichž vyrostla později první moje práce,[1]) shrnul jsem tehdáž v referátě pro historickoliterární seminář prof. Viskovatova. — Zároveň překvapoval mne geniální názor Mickiewiczův o poslání národa českého jako spravedlivého smírce ve sporech slovanských — názor, jejž náš věštec vyslovil v přednáškách o literatuře slovanské, proniknut živostí i silou citů slovanských u Čechů i velikostí jejich práce v tom směru. V hluboké významnosti této myšlenky Mickiewiczovy utvrzoval mě a od té doby i utvrzuje takřka každý den, neboť vždy patrněji vidíme, že Čechové jsou jediným národem slovanským, nemajícím nepřátel mezi Slovany — a tedy jediným národem, schopným nestrannného soudu — věc to, která byla zcela správně uváděna nyní na sjezdě krakovském.

Ale tyto slovanské sny setkávaly se od samého počátku s množstvím sklamání. Vycházelo to z toho, že monopol slavjanofilství přivlastňovali si v Rusku lidé, jež jeden z nejznamenitějších současných učenců slovanských právem nazval slovanofagy. První slavjanofilové ruští — Kirějevští, Chomjakov, Konst. Aksakov — bezprostředně Slovanstva se nedotýkali, je zajímalo především Rusko, a pouze theoreticky odůvodňovali duševní převahu Slovanů u srovnání se západní Evropou a jejich dějinné poslání. S druhé strany první učení slavisté v Rusku — Sreznevskij, Bodjanskij, Grigorovič, Preis — jako odchovanci doby romantické, rozněcovali se pro lidovou poesii slovanskou, idealisovali prvotní idyllický byt našich praotců, na pole politiky však nevstupovali. Ale mladí spolupracovníci těch i oněch zavedli slavjanofilstvo v koleje výlučného kultu dějových základů Ruska, kultu, který s sebou přiváděl nejen bezohledné prohlášení zlým všecko, co stálo v jakémkoli rozporu s pravoslavím a ruskostí, ale i nevyhnutelnost boje na smrt a nutnost zničení tohoto zla. Nebudu zde mluviti o vášnivé propagandě Ivana Aksakova, který v sloupcích své »Rusi« ve jménu Krista a křesťanského poslání Ruska neunavně hlásal jako povinnost Ruska — vyhubení národa polského, nakaženého hnilobou katolicismu; poznamenám pouze, že mladé pokolení slavistův a professorů slovanských jazyků bylo vychováno prof. Lamanským, a ten, důsledně stavě ve svých přednáškách a spisech proti Západu již

[1]) Mesyaniści i Słowianofile. Szkice z psychologii narodów słowiańskich, Kraków, 1888.

nikoli slovanský, nýbrž řecko-slovanský Východ, zaváděl jakýsi imperialism a centralisaci, vylučující samostatný rozvoj individualismů národních. Hlásaje r. 1879 v orgáně Katkovově, »Ruském Věstníku«, nevyhnutelnost poruštění Polska, neváhal označiti Židy a Němce z království Polského za spojence Ruska v této věci!... Poněvadž pak tito lidé z tábora Aksakova nebo Lamanského, kolikrátkoliv byla řeč o západním a jižním Slovanstvu, hlučně dávali na jevo svou nenávist k Němcům, dobyli si tím pohříchu jisté populárnosti ve světě slovanském, jíž si nedovedli získati učenci vyššího a ušlechtilejšího rázu, jako na př. Pypin, který hájí princip samostatného rozvoje národů a nikoli centralisace. Minulého roku byl p. Lamanskij spolu se dvěma svými žáky, pp. Florinským a Grotem, v Praze na slavnosti Palackého. Žáci jeho mluvili málo a nic významného nepronesli, učitel pak jejich mlčel, neboť neměl, jak soudím, co říci: sklíčen — pokud vím — tou morální spoustou, kterou v ruských svědomích způsobila nauka jeho a jeho přívrženců, ochladl značně a snad úplně ve svém dřívějším rusifikačním blouznění.

Za to mluvil a mnoho mluvil pan Komarov. Jeho červená stuha a jenerálský titul působily na obraznost přítomných, nadšeným potleskem provázeno každé jeho slovo, spatřován v něm bezmála officialní zástupce Ruska. Avšak zdali věděli shromáždění Slované, komu tleskali?... Názory p. Komarovovy jsou nejhorší směsicí Katkovovského kultu státu jako jediné svatosti se slovanofilstvím Aksakova, vylučujícím ze Slovanstva katolické Slovany. Ve svém listě neunavně hlásá nutnost rusifikování všech jiných národností, poddaných státu ruskému, vždy a ve všem větří polskou intriku, bije na poplach při každém vlídnějším slově o Polsku, které se objeví v ruském tisku, konečně nepřestávaje na laurech, dobytých výpravami proti Polsku, neváhal před několika lety vášnivě vystoupiti proti nebezpečí, hrozícímu prý celistvosti říše se strany budhismu, vyznávaného několika tisíci Burjatů v Sibiři! Vedle toho neustále rozněcuje ve svých čtenářích nenávist proti Němcům a právě tím získává si sympathie ve světě slovanském, jenž se pohříchu málo stará o jeho názory o Polsku a vůbec o poměru národů poddaných k panujícím. V Praze namířil tento pán děla svoje proti Němcům a ve velké řeči, která se stala kulminačním bodem sjezdu, neboť ji noviny roznesly po celém světě, připomínal bitvu u Grünwaldu, povzbuzuje k novému křížovému tažení proti Němcům, ke shodě, k zapomenutí malicherných sporů vnitřních (»kde musíme míti velké společné dílo na zřeteli, není místa mluviti o malicherných sporech«). Čili: otázka polská jest bezvýznamná malichernost, nebo jinými slovy: dejte se nám spolknout, bratří Poláci, sic jinak vás spolknou Němci. Ale na sjezdě panovala atmosféra společenské srdečnosti a vzájemných ústupků, pročež nikdo z posluchačů nechtěl ze slov páně Komarovových odvozovati takového důsledku. Pan Spasowicz, navazuje svoji odpověď na slova Riegrova v Moskvě r. 1867, mluvil o kráse slovanské harmonie, složené ze samostatně rozvinutých individualit národních, řídících se zásadou: nečiň jinému, co tobě nemilo; p. Alfred Szczepański pak, pochopiv slova p. Komarova jako

uznání práva bytu každého národu, pravil ve svém přípitku: »Beru jenerála Komarova za slovo a očekávám, že celé ruské novinářstvo půjde za tímto šlechetným heslem spravedlnosti pro národy utiskované, aby bylo zadost učiněno spravedlnosti.«

A co pan Komarov na to? Ve své zajímavé zprávě o slavnosti Palackého (Вѣстникъ Европы, říjen 1898) konstatoval p. Spasowicz, že skoro v téže chvíli, kdy jenerál si připíjel s Poláky v Praze (20. června, čili 8. dle ruského kalendáře), jeho »Svět« (dne 22. téhož měsíce, čili 10. dle ruského kalendáře) přetisknul odpověď Moskevských Vědomostí z r. 1867 na památný přípitek Riegrův, v níž Katkov dokazoval[1], že »zarputilá nenávist« k idei polské jest povinností každého Rusa, k přetisku tomu pak byla připojena poznámka redakce »Světa«, že »sotva lze věřiti, že by to bylo napsáno před 30 lety, neboť takovou měrou čiší z toho současnost!« Nedosti na tom, v čísle ze dne 21. (9.) června uveřejněna byla nadšená korrespondence z Vilna o pomníku Muravěva. A nyní? Právě dovídám se z »Kraje«, že před několika dny, kdy se novináři slovanští sjížděli do Krakova, »Svět« vytiskl prudký článek proti jakémukoli dorozumění s Poláky! Ne se smiřovati, nýbrž rusifikovati! Třeba jest, dle slov p. Komarova, jednou přece již dát pokoj se vším »smiřováním« a postavit celou věc na základ zákona, tvrdého, určitého, silného zákona, vylučujícího úplně všeliké »přátelské dorozumívání«. A v Praze minulého roku, z nevědomosti či hlupoty, připíjel p. Ante Jakić, Chorvat, jenerálu Komarovu jako »představiteli pravé slovanské myšlenky, pravé slovanské žurnalistiky« !! Ó, ubohá vzájemnosti slovanská!

Promiňte, milý pane, že tak dlouho Vás nudím věcí dobře Vám známou, neboť jste sám byl účastníkem lonské slavnosti Palackého; činím to však proto, že vidím úzkou souvislost mezi tehdejším sjezdem novinářů v Praze a nynějším v Krakově. V Praze měl jsem tehdáž řeč, v níž právě jsem uváděl názor Mickiewiczův na poslání Čechů jako spravedlivých, myšlenkou křesťanskou oživených prostředníků a smírčích ve sporech slovanských. Názor ten uváděl jsem ve spojení jednak s dějinnými ideály Čechů, kteří po několik věků slovem i zbraní bojovali za uskutečnění dokonalé společnosti křesťanské na zemi, jednak s celou politickou činností Palackého, jenž neustávaje od své veliké a šlechetné práce, kterou hájil zásady oprávnění každého národu k samostatnému rozvoji, právě z toho důvodu pronesl památná slova, že bychom musili Rakousko utvořiti, kdyby ho nebylo. Avšak slova moje přešla nepozorovaně, nebylo jim porozuměno, neboť mysli české hypnotisovala červená stuha jenerála Komarova. Nedal jsem se však odstrašiti i umínil jsem si, že tu věc přivedu k řeči roku následujícího. Dovolte mi tedy vysvětliti, proč tak neobyčejnou váhu připisuji myšlence Mickiewiczově.

Veřejné mínění jest mocí, s kterou musí počítati i nejmocnější vladaři. V Rusku toto veřejné mínění demoralisují orgány pp. Komarova, Gringmutha, Suvorina a mnohých jiných, vytrvale a se zuřivou urputností volajíce po bezohledném porušťování všech poddaných národů Ruska. Nihilistický šovinismus těch pánův, díky tomu, jak jsem řekl, že často a pyšně napadají Němce, dochází sympathického ohlasu jak

v Slovanstvě (ovšem vyjímaje Polsko) tak ve Francii. To dodává p. Komarovu i jeho spojencům síly, založené na přesvědčení, že každý jejich krok provází potlesk Francie, a že stačí pokynouti prstem, aby celé Slovanstvo vrhlo se v náruč Ruska. A skutečně politika vyhlazovací, hlásaná »Světem«, »Moskevskými Vědomostmi« a jinými podobnými listy, nesetkala se dosud takřka se žádným odporem ve Francii ani u Slovanů — ačkoli tento protest musí býti zdvižen v zájmu samého Ruska, v zájmu Slovanstva i celé lidskosti. Výsledky nebudou náhlé, ale mohou býti veliké, neboť klidný odpor ve Francii a v zemích Slovanských, zdvižený ve jménu pravdy a spravedlnosti proti šovinistickému tisku ruskému, podetne mu křídla a odejme mu sebevědomí. Následkem toho vzmůže se význam i vliv té dosti četné a šlechetné žurnalistiky ruské, která s větší neb menší silou bojuje proti snahám porušťovacím a brání potlačených. To zase usnadní vítězství dobrých prvků ducha ruského a konečně způsobí v společnosti ruské mravní převrat, z něhož přímo získá vzájemnost slovanská: neboť se zlepší osud Polska, sesílí se vztahy, spojující vděčné Polsko s Čechy, a v očích Ruska vzroste mravní váha Čech. Dosud »v představě Rusově Čech a každý (vyjma Poláky) ‚bratříček Slovan' (tím pohrdlivým jménem navykli si je překřtívat) je dotěrným žebrákem, pokorně prosícím o podporu a nabízejícím navzájem své služby, víru i svědomí. Potom žasnouce spatří Rusové, že ti domnělí žebráci bez důstojnosti a síly — jsou hlasateli pravdy a těmi smírčími soudci, jakými přával si je viděti Mickiewicz, a na budoucí sjezd slovanský přijdou místo Komarova a jemu podobných ti nejlepší a nejšlechetnější z Rusů, kteří hlásají ve své domovině spravedlnost, řečníce na obranu utiskovaných. A ten sjezd, stane-li se skutkem, bude opravdovým triumfem české idey ve světě slovanském.«[1])

Veden těmito myšlenkami navrhl jsem hned prvního dne k resolucím velmi dobrého referátu p. Beaupré »O úkolech tisku slovanského« opravu toho smyslu, že v posuzování poměrů mezi národy slovanskými novinářstvo má uznávati »přirozené právo každého národa k samostatnému rozvoji, každého jazyka ku panování v rozmanitých oborech veřejného života tam, kde toho jazyka užívá celek obyvatelstva.« Za hlavní důvod uvedl jsem nesprávné úsudky Slovanů o poměrech polsko-ruských, vykládal jsem, jako jsem výše učinil, ohromný význam a palčivou nutnost změny stanoviska tisku v té příčině, odvolával jsem se na to, že nejlepší představitelé vědy, literatury a publicistiky v Rusku počínaje od velkého Lva Tolstého souhlasně povstávají proti morální nákaze, šířené listy toho druhu, jako je »Svět« a »Moskevské Vědomosti«, uvedl jsem řadu novin a časopisů opačného směru, konečně přečetl jsem příslušné místo z klassického díla znamenitého učence a myslitele Čičerina o politice.

Po mně ujal se slova p. Rozvoda. Ten mne předstihl značně, i mohu o jeho řeči říci, že se stala nejvýznačnější událostí sjezdu.

[1]) Cituji zde výňatek z článku krakovského „Życia“ (1898, č. 9) Wzajemność czeskopolska, jejž podal pražský „Čas“ (v č. 30. téhož roku) v českém překladě.

S prudkostí a tónem, v němž patrno bylo šlechetné, leč vášnivé rozhorlení, povstal proti oné části českého tisku, která klame národ solidarisujíc se s ruským šovinismem; ne dosti na tom: vyzval přítomné spolupracovníky Národních Listů, aby vysvětlili svoje přehnané rusofilství. Nejsprávnější v jeho slovech byl výrok, že vzájemnost slovanská bude budovou bez základů, pouhou komedií, dokud při našich setkáních budeme se vyhýbati dráždivým strunám. Clara pacta faciunt amicos. V témž duchu, ale tónem mírnějším, jejž nám jako hospodářům kázal společenský takt, mluvil pan Danielak, poslanec strany lidové, dále Rusín pan E. Barwiński. Slovem, byl jsem předstižen. Přes to moje oprava při hlasování padla, což však nikterak nepokládám za porážku. Jest mi uspokojením již to, že otázkou slovanských úsudkův o Polsku a Rusku bylo hnuto a že byla postavena do náležitého světla, konečně že resoluce p. Beaupréhoi bez mé opravy jest dosti jasna a zavazuje některé listy slovanské ke změně stanoviska ve věci, která se nás nejblíže dotýká.

Druhého dne měl jsem znova příležitost hnouti toutéž záležitostí na banketě, hleděl jsem tam — abych užil trivialního rčení — přitlačiti slovanské spolubesedníky ke zdi vysloviv přání, aby slovanský tisk soudil o věcech polských v Rusku aspoň tak, jako o nich píše a soudí poctivý tisk ruský. Od toho záleží trvalost slovanských citů v Polsku. Síla každého poctivého slova se strany Slovanů jest taková, že, třeba uplynula 32 léta od slovanského sjezdu v Moskvě, přece dosud zní v Rusku ohlas tehdejší krásné řeči Riegrovy, dosud se na ni odvolávají jako na důkaz, že otázka polská není Slovanstvu lhostejna. — Bezprostřední odpovědi na to jsem neobdržel. Nepovstal žádný z těch, jimž tato slova přímo platila, a neřekl shromážděným, že to, co jest mým přáním, jest i jejich přáním, a že nevešla-li dosud solidárnost českého tisku s poctivým tiskem ruským ve skutek, stane se to za krátko. Taková odpověď, obsahující v sobě závazek, měla by význam neobyčejný, vydala by před celým světem svědectví, že jest mezi Polskou a Čechy skutečná harmonie... Přes to netajím se tím, že mě nesmírně těší sympathický referát Národních Listů (26. a 27. září) o této mé řeči. Rád bych v tom spatřoval předpověď, že pojítkem mezi námi a Čechy stane se společné uznání onoho poctivého a šlechetného Ruska, které žádá spravedlnosti, jdouc za hlasem takových vůdcův, jako jsou Čičerin nebo Vladimír Solovjev.

Tedy ačkoli, jak jsem řekl, neobdrželi jsme na svoje vyzvání odpovědi přímé, takové, jaké bychom si přáli, přece byli nuceni i Čechové vysloviti se o otázce, kterou jsme položili. Učinili tak pp. Hořica a Jaromír Hrubý. Dobře nám známý a všeobecně u nás vážený, sympathický nám poslanec p. Hořica mluvil svým srdečným, působivým zápalem o nutnosti udržování shody polskočeské, která »jest faktem tak vynikající důležitosti, že ji chápou i v Rusku«. Ale k tomu řečník dodal, že Rusko, dobývající dnes ohromných území v Asii, málo dbá o malé slovanské národy, a že proto »my Čechové nemůžeme se zabývati dalekými slovanskými problémy«. Vyvozuji z toho, že prostřednictví české v poměru polskoruském pokládá řečník za věc dalekou, nemající nyní významu. Proti

tomu protestuji. Jest pravda, že pozornost ruské společnosti obrací se čím dál více k dalekému východu, vedle čehož půlostrov Balkánský, Cařihrad, Slovanstvo, slovem vše to, čím dosud veřejnost ruskou zaměstnával učenci směru Lamanského i političtí křiklouni druhu Komarova, ustupuje do pozadí. Ale z toho nenásleduje, že by Rusko »málo dbalo o malé národy slovanské«, a zdá-li se tak, tedy jen proto, že Rusové jsou přesvědčeni, že nyní není ve Slovanstvě nikoho, koho by bylo hodno poslouchati, že každý hlas o Rusku a záležitostech Ruska se týkajících bude tam pouze prázdným ohlasem hlučných frází Komarova. Více takových listů, jako jest Váš, pane Adolfe, a jsem jist, že počnou v Rusku pilně naslouchati tomu, co se u Vás mluví, a že vážnost Vaše vzroste v dvojnásob. — Ke konci snažil se p. Hořica obrátiti naši pozornost na Němce, správně uváděje, že Čechové jsou nejvíce vysunutou přední stráží Slovanstva, a padne-li ta, že přijde řada na Poláky; »naše bytí« — dokazoval — »záleží od podpory Poláků, ale rovněž tak bytí Poláků bez opory o silný národ český jest fantasií«. Dobrá. Ale nesmíme zapomenout, a i Čechové musí míti na paměti, že jest nám bojovati nejen s pruským hakatismem, ale i s hakatismem ruským, že pp. Komarov a Gringmuth nejsou k nám ani dost málo laskavější než pp. Hennemann, Kennemann a Tiedemann, o tolik však nebezpečnější, že hakatismus pruský tiskne poměrně malou část Polska, kdežto štvaním hakatismu ruského trpí ohromná většina národa našeho.

Podobná obsahem byla řeč p. Hrubého, pro polské posluchače, neobeznámené dostatečně s věcmi slovanskými, velice významná tím, že řečník velmi určitě a důrazně vyložil podstatu českého rusofilství. »Jsme rusofily,« pravil, »poněvadž na počátku tohoto století, když se v Čechách probudilo národní vědomí a hledali jsme opory pro svůj potlačený národ, neviděli jsme nikde jinde přátel, než v jediném tehdy nezávislém národě slovanském, v národě ruském« ... »Ale naše city k Rusům,« krásně dodal řečník, »byly úplně nezištné, nežádali jsme nic za ně, a proto se za ně nemusíme stydět« ... »tím spíše« — dokládal v další části své řeči — »že rovněž tak jsme i polonofily i srbofily, ba že jsme nezapomněli ani nejmenšího, zapomínaného nárůdku slovanského, Lužičanů, ve sporech pak slovanských nikdy jsme nechválili, když těžká ruka bratra Slovana dopadla na hlavu mladšího bratra« ... Tu se p. Hrubý odvolal na r. 1863, a té části jeho řeči nenacházím v »Czase«. V tomto odvolání, jakož vůbec v celé jeho řeči, shledávám jedno z oněch nedopovězení, která žádným způsobem nemohou přispěti k utužení svazku národa polského s jinými národy slovanskými. Povstání r. 1863 bylo šíleným bludem s naší strany, ale onen nešťastný rok trvá u nás dosud ve svých následcích, trest, který nás za něj stihl, nebyl náhlý, ale byl zvětšován takřka každým rokem. Na př. varšavská Szkoła Główna proměněna byla v ruskou universitu teprve r. 1869, vyhnání pak jazyka polského z korrespondence soukromých institucí stalo se skutkem teprve v posledních letech. Panující nyní monarcha ovšem osvobodil Poláky od kontribuce, která byla na Litvě a Rusi uložena všem majetníkům usedlostí původu polského, proslýchá se také, že prý vyučování jazyku polskému na gymnasiích království — ale

pouze vyučování tomuto předmětu — má se díti po polsku a nikoli po rusku, jako tomu jest od dob Apuchtinových, ale třeba jest věděti, jak se proto bouří ona část ruského tisku, jejíž hlas zní nejhlučněji. Prohřešil se tedy p. Hrubý v nejdůležitější části své řeči ne dostatkem precisování.

Objevily se tedy v té příčině neshody mezi řečníky polskými a českými, objevily se jiné ještě odpory, blíže a bezprostředněji se týkající nynější politiky. Na př. P. Biankini volal v ohnivé jako obyčejně řeči na banketě, že odvolání jazykových nařízení mělo by se považovati za casus belli, lituje pak, že v nynější době nikoli právo, nýbrž ulice, křiky pouliční zdají se převládati, neváhal dodati, že kdyby mělo skutečně dojíti na tuto vládu ulice, tož ať i Slované jdou na ulici a »křičí — ne ze zpupnosti a drzosti, ale z nutnosti.« Naproti tomu po něm povstal prof. Vl. L. Jaworski a proslovil řeč přímo opačnou, neboť připíjeje pravici kladl důraz na prvek stálosti a umírněnosti u Poláků, kteří pouze na těchto základech vcházejí ve svazky, řídíce se rozumem a nikoli citem, umírněností a ne šovinismem. — Vedle toho byly ještě jiné nedostatky, nezaviněné účastníky. Především následkem hrubého bezpráví scházelo v jednání sjezdu účastensví milých hostí slovenských i chorvatských. Byli tu sic Rusíni, ale nebylo spolupracovníků rusínských listů; nebylo Srbů; Slovinec přijel toliko jeden; nebylo konečně zástupců tisku varšavského, ač by bývalo dobře, aby byli mlčelivými svědky na sjezdě. Konečně ještě poznamenávám, že máme mezi sebou vynikající znalce Slovanstva, jejichž účastenství bylo nezbytné, ale kteří se skvěli svou nepřítomností. K nim počítám především dra. Felixe Konecznого; je to nadaný historik a zároveň publicista směru katolicko-demokratického, při tom výborný znalec jazyka, literatury a současných poměrů českých; praví se, že na něho komitét zapomněl.

Přes to vše mám za to, že výsledek sjezdu jest kladný. Především proto, že na něm bylo hnuto záležitostí, ze všech slovanských otázek nejdůležitější, o niž nebylo možno zavaditi lonského roku v Praze pro přítomnost p. Komarova a jeho přátel. V Krakově bylo o ní mluveno při každé příležitosti. Pěkně v tom směru mluvili také předseda Liberat Zajączkowski při otevření a poslanec August Sokółowski v přípitku Slovákům. Pokračováním úředních rozprav prý v tom ohledu byly soukromé schůze společenské v redakci Nové Reformy i v Grand Hotelu, na nichž jsem však, bohužel, nebyl. Účastníci jich, jak jsem slyšel, došli tam prý k srdečnému dorozumění a naši lidé přikládají těmto důvěrným rozmluvám největší význam.

Dosud panoval ve slovanském světě předsudek, vytýkající nám Polákům lhostejnost ke Slovanstvu. Sjezd novinářů jest prvním slovanským sjezdem, jenž se v Krakově konal, nepřihlížíme-li k lonské návštěvě poslanců českých a dalmatských. Tím tedy hlubší jest jeho význam. Ostře jej vyznačovala hesla spravedlnosti a úcty ke každé individualitě národní — a dobře se tak stalo, tím spíše, že se sjezd konal ve městě, které jest živým pomníkem minulosti národa, jenž bývá počítán k nejvíce individualistickým na světě. Vybujení individualismu vtisklo pečeť všem zjevům našeho dějinného života, bylo pra-

menem našich neštěstí i našich triumfů, dalo nám smutné paměti liberum veto, ale i naši messianickou poesii, která vzletem velikých nadšení stvořila nejvyšší ideál mravní, jaký znají dějiny poesie, ideál jednotky, povznášející se cestou utrpení, cestou mystických povznesení modlitby a svatých činů lásky i posvěcení až k jednotě s Bohem. Hlubokým procítěním dobrých stránek naší minulosti vyznačovala se řeč p. Š. Mazzury, který tím procítěním nejsilněji uchvátil naše srdce. »Myslím — pravil — že národ s takovou minulostí byl k tomu povolán, aby při rozhodování vážných, aktualných otázek rozhodujícím způsobem spolupracoval.« Slova tato stanou se skutkem, stanou-li národové slovanští v Rakousku v boji, jejž vedeme na západě i na východě o zachování naší individuálnosti, na naší straně s tak vřelým srdcem, jaké my jim toužíme přinésti v jejich bojích proti jejich nepřátelům.

V tom směru pracujte vytrvale, milý pane; Bůh Vám to zaplať — kéž Vaše ideje přinesou hojné ovoce ve Vašem národě.

V Krakově, 29. září. PROF. MARYAN ZDZIECHOWSKI.

František Řehoř.

Slovanský Přehled zahájil teprve druhou svoji roční pouť — ale již také zaznamenává druhou ztrátu v řadách svých spolupracovníků. První odešel Fr. Lenc, jehož dopisy z Korutan slibovaly, že se propracuje na specialistu ve věcech slovinských — po něm shasl dne 6. září, tedy v den vydání 1. čísla tohoto ročníku našeho listu, František Řehoř. Shasl jako svíce nenadálým zavanutím dechu smrti. Všichni jsme viděli, že jest jeho života na mále, že pomalu dohořívá, ale tak náhlého uhasnutí jeho nikdo se nenadál. V poledne prvního pátku měsíce září přinášel jsem mu svěží 1. číslo Slovanského Přehledu, těšil jsem se, jak se rozjasní tvář chorého přítele — a zatím našel jsem jen příšerné obrysy ztuhlého těla pod bílým prostěradlem a tvář přítelovu zledovělou, neoživenou jediným paprskem duše. V rysech jejích bylo již jen zamyšlení smrti . . .

Řehoř náležel k nejvěrnějším a nejnadšenějším našim spolupracovníkům. Vznik časopisu našeho sledoval s nadšením přímo zimničným. V prvních vývěscích »Slovanského Přehledu« probíral se s radostí, kterou bychom nejraději nazvali otcovskou. Jako málo kdo v takové míře želel zániku Jelínkova »Sborníku«, tak jistě málo kdo tak upřímně vítal Slovanský Přehled, jako Řehoř. Před vydáním každého čísla vážil několik cest k redaktorovi, aby vyzvěděl, co bude obsahem nového čísla, i aby se pokochal čerstvě tištěnými archy. Nebylo čísla našeho

František Řehoř.

listu bez jeho příspěvků; vedl soustavně a s láskou pozornost našich čtenářů k životu a snahám bratří Malorusů — a byl by dospěl k podrobnějším a prohloubenějším pracím pro náš list, kdyby bývala jeho nemoc vzala obrat k lepšímu. Zatím se obrátila k nejhoršímu ... Ovšem smrt byla mu vysvobozením z útrap, které byly údělem jeho života a jmenovaly se nemoc, nouze, bída, křivda, zneuznání, podceňování, a to lidmi, kteří neměli ponětí o jeho práci a jejím významu — avšak táž smrt připravila jej také o nejčistší radost z poctivé, neobyčejně svědomité a obětavé práce, jejíž ovoce teprve mělo uzráti ...

Řehoř nerad odcházel. Vyslovovával se sice pessimisticky o svém zdraví, ale to patrně jen v řídkých chvílích; jinak nikdy se nevzdával naděje v uzdravení a vždycky měl plno plánů. V hovorech se mnou povždy měl pro mne plno zdravotních rad: doporučoval mně pití kefíru, radil mně, abych k osvěžení mozku jídal na noc pravidelně jablko (které bylo tuze často jedinou jeho večeří — tak skvěle bylo o jeho existenci postaráno!) — a v noci, když se probudím, abych si vějířem rozháněl kyselinu uhličitou, která se dýcháním nade mnou nahromadí. V jeho kapesních knížkách poznámkových i na jednotlivých listech plno jest záznamů pozorování vlastní choroby, jež sděloval s prof. Chodounským, který jej po dlouhá léta léčil s největší péčí a láskou. Na rubu drobné obálky, nalezené mezi papíry na jeho stolku, načrtáno jest tužkou jeho písmem: »Já trpím tím plicním hnisavým katarrem jak pes, nohy sotva vleku a mluvit nemohu.« Patrně si tak postěžoval někomu, kdo jej navštívil, když mu bylo nejhůře ... Choroba jeho vlekla se od února r. 1890, kdy stižen byl zánětem plic a pohrudnice. Tehdáž byl nad svým stavem opravdu zoufalý; v listě z té doby, před svým pobytem rožnovským, psal mi: »Mám ještě sílu látky o Huculech, Bojcích, Lemcích a Rusínech nižin, že jen k vůli ní, sbírané po celé desítiletí, bych si přál života. Činí to zdrcující dojem, viděti se sklácena uprostřed činnosti, k níž lnul jsem celou svou duší a srdcem!« ...

Nebyl sice ještě tehdáž odervân od své činnosti, ale byl v ní od té doby ochromen — život jeho čím dál více, zejména v posledních třech letech, byl jen živořením. Chystal se k větším pracím národopisným, k nimž sebral velké množství látky, ale pro útrapy své choroby se k nim nedostal. A tak máme od něho jen řadu článků a pojednání, rozptýlených po nejrůznějších časopisech posledních dvaceti let, v nichž uloženo jest veliké množství cenné látky národopisné, které však přece netvoří dohromady těch celků, k jichž sepsání se Řehoř připravoval, jak o tom nejednou ke svým přátelům se vyslovoval, ústně i písemně. Již v listě z ledna 1892 nacházím takovou zmínku; psalť mi tehdy Řehoř: »Sbírám látku pro prvý svazek ‚Svátky a dny pořadím dle unit. kalendáře'. Mnoho svátků jsem již popsal, avšak pro vydání souborné musím tyto předělávati, poněvadž se chci držeti methody přesně vědecké. K vypracování však tak brzy nedojde — odkládám zúmyslně, jen aby práce vypadla jak nejúplnější. Vzácné látky chovám již pro teď hojně. O tisk se míním ucházeti buď u Č. Matice, nebo u Akademie.« Články jeho, jimiž si pojistil čestné místo ve slovanské ethnografii, druží se vniterně v několik skupin, z nichž vysvítá, jaké plány měl Řehoř do budoucnosti; kdyby se dle nich sebraly a vydaly, teprve by se objevilo, jakou velikou práci i při svém chatrném zdraví vykonal.

Předně jsou tu povšechné črty zeměpisné, cestovní a národopisné:[1]) Horstvo, vodstvo a podnebí rusínské Haliče (Sl. Sb, 1883), Procházka rusínskou vsí (S. XVIII.), Z rusínské vesnice (též), Hajdamáci v Karpatech (Z. P. II), Pokutí (Sl. Sb. 1887), V Žiravce (K. 1889), Po bukovinské hranici (S. XXVI.), Z cest po haličské Rusi (S. XXVIII.), Ze Zarohyzna do Stanislavova (Z. P. XIV.). K nim náležejí přehledné články, psané pro Ottův Slovník Naučný, jako: Bukovina, Bezkydy a j.

Největší část jeho článků spadá do vzpomenutého již kalendáře výročních obyčejů a pověr, jenž by se z nich dal sestaviti a doplniti z pozůstalých rukopisů buď hotovými již statěmi nebo sebranými materialy. Je tu především kalendářík z národního života Bojkův (Z. P. XII.) a pak články: Nový rok na haličské Rusi (S. XXI.), Jordán haličských Rusínů (S. XIX.), Fedorovyča (S. XXXII.), Velikonoce na haličské Rusi (K. 1887), Neděle květná (Z. P. III.), Rusínské hajilky (t. j. velikonoční zábavy dívek, jež jsou předmětem i následujících článků, Z. P. XIII.), Z hajilek rusínských děvčat (La. 1889), Zelman Z. P. IV.), Krivoj tanec (U D. K. 1894), Kostrub a Roman (též 1891), Velikonoční zábavy rusínských chlapců (R. 1887), Na rusínském hřbitově o velikonocích (S. XXIX.), Neděle prvá po veliké noci a rachmanský Velykdeň (Sl. Sb. 1887), Den Jiřího a noc čarodějnic (K. 1888), Den svatojanský (Z. P. III.), V době rusalek (Sl. Sb. 1886), Dva dny z rusínského kalendáře (Makoveja, Spasa, N. L. 1899, 261), Praznyk

[1]) Zkratky znamenají tyto časopisy: Slovanský Sborník (Sl. Sb.), Světozor (S.), Zlatá Praha (Z P.). Květy (K.), Osvěta (O.), Ruch (R.), Lumír (L.), Časopis Musea král. Českého (Č. M.), Vesna (V.), Dámské Besedy, příloha Nových Pařížských Mod (D. B.), U domácího krbu, příloha Nových Mod (U D. K.), Zábavné Listy (Z. L.), Lada (La.), Národní Listy (N. L.), Sokol (Sok.).

(S. XXXI.), Památce dušiček (Z. P. I.), Sv. Mikoláše na haličské Rusi (L. XXVI.), Vánoce na haličské Rusi (R. 1886), Małanka (S. XXIV.).

Předmětem další skupiny Řehořových studií jsou obyčeje, spojené s významnými dobami lidského života: narozením, svatbou a smrtí. Kromě článků Na rusínských křtinách (Z. P. IV.), Na rusínském pohřbu (S. XXI.) a Na rusínském hřbitově v Haliči (S. XXII.) všecky ostatní přihlížejí k obyčejům svatebním: Svatba Lemků v Karpatech (D. B. 1897), Rusínská svatba z okolí Lvova (též, 1895), Milostné pletky haličskoruských děvčat (S. XXIII.), Z haličskoruských úvah předsvatebních (L. XVI.), Rusínské námluvy v Haliči (Z. P., V.), Zasnoubení a ohlášky u Rusínů v Haliči (Z. P. VIII.), Rusínské zvaní na svatbu (K. 1894), Ślub (Ż. P. VIII.), Poklin v pana (S. XXIII.), Družčiny (Z. L. 1891), Vyvod (V., IX.), Po sňatku (U D. K. 1892), Prsten (La. 1891). Jak patrno, vedle kalendáře jest svatba propracována nejpodrobněji.

Kromě toho zabýval se Řehoř lidovou léčbou, k níž sebral mnoho materialu; sem spadají tři pojednání: Lidová léčba u haličských Malorusů (Č. M. 1891), Úvod k podomní léčbě rusínské (Z. P. XI.), Uroky u Rusínů v Haliči (Sl. Sb. 1887).

Jak lid rusínský pohlíží na přírodu, bylo dalším předmětem Řehořova studia, jemuž věnoval články: Z ethnografického přírodopisu haličské Rusi (Z. P. VI.), Ptacto v národním životě Rusínů (R. 1886), Kuří dvůr (Z. P. XI.), Husy a kachny v podání haličských Rusínů (U D. K. 1894), Kukačka v národním životě haličských Rusínů (Sl. Sb. 1885), Plazi a obojživelníci v podání hal. Rusů (O. 1888).

Když jsem počal tisknouti své »Mythiske bytosće łužiskich Serbow«, říkal mi, že připraví podobné dílo o bájeslovných představách Rusínů. Sebral k němu také množství materialu, uveřejnil však z něho pouze tyto články: Čert (Z. P. XII.), Haličskoruský topełnyk (S. XXXI.), Chovanec (L. XXV.), Vlkodlak v podání haličských Rusínů (L. XVIII.), Neprosti (S. XXII.).

Krojům lidovým věnoval mnoho pozornosti na svých cestách sběratelských; ze článků jeho odnášejí se k nim tyto: Šperky karpatských Huculek (Z. P., V.), Paráda hlav děvčat na Pokutí (La. 1889), Maloruské děvče z Haliče (Z. P. XI.).

Konečně přihlížel i k sociálním poměrům rusínským v přítomnosti a minulosti, k zaměstnání lidu, k jeho duševní i mravní povaze atd. Sem spadají články: Pán a chlop v rusínské vsi v Haliči (S. XVII.), Šlechta chodačková (Z. P. III.), Židé v Haliči (O. 1892), Ze života židův mezi Rusíny (S. XVI.). — Rusíni v domácím hospodářství (Sl. Sb. 1883), Rusínský zahrodnyk (Z. P., I.), O včelách a včelaření u Rusínů (V. 1889, VIII.), Lití chrámových voskovic u Rusínů (Zprávy stálé výstavy a tržnice řemeslných výrobků v Praze, II. 1894), Jurko Škryblak a něco o jeho řezbách (Z. P., V.), Výzbroj a kovové ozdoby Huculův (Z. P. V.). — Z haličskoruských typů: Pokrytka (Z. P., X.), Maznyk (S. XXIV.), Did (L. XVII.). — Tabák (Z. P. VIII.), Spor o výhon (R. X.). — Hry rusínské (Sok. 1898—9).

Podal jsem tu pokud možná podrobný výčet Řehořových článků

národopisných, aby jasně vystoupila velikost jeho práce, v tom směru vykonané. K této literární činnosti národopisné druží se jeho činnost sběratelská, jejíž ovocem jest bohaté oddělení rusínské v Náprstkově Museu, Průmyslovém Museu a z poslední doby i podobné oddělení v Národopisném Museu Československém. Sbírání bylo jeho vášní, jíž věnoval mnoho peněz a zdraví — ač se mu obojího stejně nedostávalo. Ale byl již takovým obětavým nadšencem. Když si mně stěžovával na nedostatečný plat, jenž mu byl za jeho úřední práci vyměřen, a na to, že je stále odmršťován se svými žádostmi o lepší místo, říkával: »Vždyť já bych to nechtěl pro sebe, já bych ročně kolik set ušetřil — a to by se všichni podívali, jaké sbírky bych za to pražským museím pořídil!« . . .

Vedle své činnosti národopisné i jinak se snažil přibližovati nám život rusínský a vůbec navazovati spojení mezi námi a Rusíny. Psal články v národním ruchu rusínském nebo všeobecně zajímavé články o věcech rusínských, jako byly v I. roč. Slovanského Přehledu »Rusínská Sič ve Vídni« a »Jubilejní slavnosti rusínské« i starší jeho články: Vznik a rozvoj rusínského divadla (Sl. Sb. 1886), Lvovská Stavropihija (Z. P. IV.), Markijan Šaškevič (S. XX.), Něco o původu jména Rus (V. X.), Roksolana (R. 1886), Nastaśa (R. 1888). Hlavně však snažil se vystavěti most ke vzájemnému poznání způsobem, jejž svého času zejména Hanka prováděl: sestavováním co nejúplnější knihovny maloruské, již celou daroval bibliotece Musea království Českého. Byl to na jeho poměry dar víc než královský. Zásluhou Řehořovou máme nyní v museu krásné oddělení maloruské, o jehož soustavné doplňování a pokračování měli by Malorusové sami stále pečovati na uctění památky Řehořovy. Jako posílali časopisy a všecky své publikace jemu, tak by je měli dále posílati knihovně musejní. Řehoř však nepřestával pouze na tom — on také naopak staral se o to, aby i české knihy šly do knihoven rusínských, i opatřil sám slušné české knihovny »Prosvitě« a jiným osvětným spolkům rusínským.

Taková byla činnost Řehořova.

Životopisná data jeho jsou velice skrovná. Narodil se 16. pros. 1857 ve Stěžerách u Hradce Králové, v kterémž městě absolvoval také reálku r. 1877. Od té doby trávil v Haliči mezi Rusíny, kde otec jeho právě tehdy najal statek a kde příbuzní jeho dosud hospodaří. Po desítiletém pobytu toužil po návratu do Čech, a to do Prahy, ale nepodařilo se mu to až r. 1893 pomocí Náprstkovou. Od toho roku působil v městské knihovně pražské. Bylo však již pozdě; nepřišel do Prahy již onen čilý Řehoř, jenž mne navštívil v Hradci za svého jedenáctiměsíčního pobytu v Čechách r. 1889, nýbrž pouhá jeho zřícenina, člověk trápený hroznou nemocí, která jej mohla každou chvíli sklátiti . . . Tak se děje u nás. Necháme nejlepší své lidi uštvati se v zápasech o skyvu, a než se o ně »postaráme«, bývá již pozdě . . .

Slovanský Přehled bude těžce postrádati svého pilného spolupracovníka, jehož místo na dlouhý čas asi zůstane v naší literatuře

prázdné. Pocítí to zejména Ottův Slovník Naučný, v němž Řehoř vzorně obstarával část maloruskou; věčná škoda pro ten podnik, že nemohl v něm úlohy své skončiti.

Jak Rusíni byli zprávou o jeho smrti dotčeni, o tom svědčilo množství telegrafických projevů, zaslaných redakci Sl. Přehledu i museu Náprstkovu, jakož i posmrtné vzpomínky ve všech rusínských listech.

Želela ho veřejnost dvou národů i četní přátelé osobní, odešelť v něm nejen muž velkých zásluh a ryzí idealista, ale i vzácný charakter a milý člověk a druh.

Perom Tobi zemlja! . . . ADOLF ČERNÝ.

DOPISY.

Z Bulharska.

(Finanční krise. — Jubileum Marina Drinova. — Z literatury: I. Vazov mlčí; nové spisy Veličkova a Christova. — Divadelní novinky.)

Veřejná mysl v Bulharsku posud jest u vysoké míře zaujata otázkou státní krise finanční. Jak známo, vláda předešlého ministerstva Stoilova octla se ke konci loňského roku ve velkých peněžitých nesnázích. Aby si pojistila parlamentní podporu své rekrutované strany »národní«, podnikla zejména rozsáhlé stavby drah, na něž však neměla hotových peněz; i spolehla se na půjčky od ústavů hlavně německých. Leč v této politice podniků počínala si dosti neobratně a falešně. Kdežto v důvodech pro tyto podniky vláda brojila proti hospodářskému vlivu Němců, čímž získávala u »sobranije« schválení svých předloh — obracela se o půjčky k týmž Němcům, jimž se proto nedůstojně kořila. Výsledkem toho byly nepříznivé pro zemi a národ smlouvy o konversi veškerých dluhů bulharského státu a nájem bulharské trati orientální dráhy na 59 let. Smlouvy tyto, uzavřené s konsorciem cizozemských bank s rakouskou Länderbankou v čele, byly předloženy ke schválení národnímu sobraniji v prosinci minulého roku a přivodily neočekávaně pád ministerstva Stoilova 18. ledna 1899. Na jeho místo dosazeno mimo sobranije ministerstvo Grekova, kteréž hned musilo hledati pomoc vzrůstajícím nesnázím státu i bulharského obchodu vůbec. Počátkem dubna jeho plnomocní členové, ministrové financí a obchodu, uzavřeli novou smlouvu zdánlivě na jiných základech s týmž bankovním konsorciem. Shromáždění, svolané po nových dubnových volbách, mělo rozhodnouti o smlouvách konversních a půjčkových i vytknouti, jak by stát mohl uniknouti předpovídanému krachu. A právě tyto otázky, stačí-li totiž ministerstvo Grekova a jeho národní shromáždění na vykonání své úlohy, v jakém poměru stojí k sobě staré a nové smlouvy, jak čeliti nebezpečí německého hospodářského vlivu v Bulharsku, nemělo-li by se apelovati na vlasteneckou obětavost bulharských poplatníků atd., — vše to dohromady v různém osvětlení stranických, špatně

informovaných a neodbornicky řízených novin bulharských hýbá a otřásá míněním obecenstva od konce minulého roku až podnes. Vláda uznává sice, že nebyla s to vybojovati na Němcích něco lepšího, nežli právě uzavřené smlouvy, ale dodává, že vinou všeho jest hospodářská výstřednost minulého kabinetu, i hrozí národu státním bankrotem. Každá z politických stran pak hledí z těchto nesnází nynějšího kabinetu kořistiti pro sebe, ujišťujíc veřejnost, že by odpomohla nouzi ve smyslu nejvýhodnějších přání národa, kdyby sama byla u vládního kormidla. V čtoucím obecenstvu každý soudí, jak mu napovídá jeho politický list a zájem vlastní bezpečnosti. A tak se to kroutí a točí v orgánech veřejného mínění až k přesycení, aniž by se mohlo říci, na které straně jest více pravdy a upřímnosti. Ze všech veřejných projevů jedině zasluhuje úcty dobrozdání spolku bulharských architektů a inženýrů, svědčící vůbec proti smlouvám vlády Grekova. Tato vláda zatím v nově vypsaných volbách v měsíci září získala silným nátlakem 38 nových členů pro svoji stranu i bude pomocí poslušné vládní strany v sobraniji vládnouti vesele dál způsobem, jakým vládla dosud. A Bulharsko za to bude platit Länderbance . . .

Za hluku novinářských rozprav o finančních smlouvách státu, o chování se nového ministerstva v záležitostech jmenování nových úředníků a řízení nových voleb parlamentních odbyla se v Sofii 11./23. dubna oslava 30leté činnosti vědecko-literární bulharského učence M a r i n a D r i n o v a, professora charkovské university. Skorem 20 odborných spolků a redakcí literárně-vědeckých časopisů bulharských sestavilo ze svých zástupců jubilejní výbor, kterýž měl uspořádati slavnost skrovnou, ale úplně oceňující zásluhy oslavencovy o bulharskou vědu a národ. Na žádost výboru svolala Bulharská společnost literární s l a v n o s t n í s c h ů z i v místnostech »Slovanské Besedy«, v níž dva členové společnosti vylíčili veškeru činnost Drinova: činnost jeho veřejnou se zřetelem i na činnost literární společnosti, jejížto předním členem býval oslavenec až do poslední války ruskoturecké (nyní patří mezi její členy čestné); dále činnost Drinova vědecko-literární na poli domácí a jihoslovanské historie a bulharské literatury. Bylo pozoruhodno, že slavnostní schůze se nesúčastnili členové společnosti, požívající zvučného jména v naší pěkné literatuře, kteří té chvíle jakožto členové bývalého kabinetu bojují v řadách novinářských dryáčníkův! Ke konci schůze prohlásil předseda ministerstva, že kníže bulharský udílí Drinovu řád občanských zásluh první třídy, že stát zakládá stálé stipendium Drinovské na historická studia v cizině, a že hlavní město bulharské pamětlivo jsouc toho, že přičiněním Drinova stala se Sofie politickým střediskem Bulharska, označuje jeho jménem jednu z městských ulic.

Literatura bulharská v prvním pololetí tohoto roku získala velmi málo dobrého a pěkného; přibyl jen značný počet chatrných překladů dobrých i méně dobrých spisů cizích a četné pokusy původní nejvšednějšího druhu co do myšlenek i formy. Od V a z o v a pořád ještě nemáme nic. Jeho bývalý soudruh v politice a literatuře, nyní protivník politický, Konstantin V e l i č k o v, vydal první svou knihu básnickou, sbírku to sonetův, líčících dojmy nedávného vyhnance politického

v Cařihradě a v Italii („Цариградски сонети“). Mladý básník Kiril Christov uveřejnil již třetí sbírku básní náladových pod názvem. „Вечерни сѣнки“ (Stíny večerní). Autor jest spoluredaktorem literárního časopisu „Мисъль“; ale z toho mu sotva kyne zabezpečení výživy, neboť spisovatelství u nás dlouho ještě nebude samostatným stavem Proto mu dřívější vláda pojistila malou službu v statistickém ústavu, aby se dále mohl vzdělávati a literárně pracovati. Avšak nynější vláda odepřela Christovu službu, i kdo ví, kdy zase bulharský knihopis zaznamená od něho novou práci, která by byla dalším stupněm rozvoje a pokroku jeho básnického nadání.

Hned po nastoupení nynější vlády bulharské byla provedena změna řídícího výboru divadelního. Pohnutkou byla okolnost, že před tím se skládal výbor z členů, umění divadelnímu nevalně rozumějících anebo takových, kteří i na jeviště přenášeli své choutky strannické. Avšak sestavení nového výboru dokázalo, že vlastním účelem změny bylo — zaopatření dvou osob, které nikdy ničeho nenapsaly a jejichžto jména nevzbuzují žádné záruky ve prospěch divadla. Jedině volba třetího člena dopadla dle našich poměrů dobře, a snad mělo býti jeho jméno zástěrou k dosazení i zmíněných dvou nepovolaných osob. Tento třetí člen dal bulharskému divadlu novinku, která se 16. května poprvé provozovala na jevišti »Slovanské Besedy«. Ilija Milarov, vychovanec vysokých škol záhřebských, dle akademických studií právník, dle veřejné činnosti kritik historický a literární, nyní ředitel Sofijské knihovny národní, napsal pětiaktovou tragédii »Apoštol« (Апостолъ), jejížto látku čerpal z výjevů bulharských snah revolučních a povstání r. 1876. Autor měl půdu již připravenou, neboť tato látka byla již rozmanitě zpracována našimi prosaiky; Milarov měl ji jen poeticky zachytiti a umělecky zpracovati. Novinka páně Milarovova přijata byla s velkým nadšením, což jest pochopitelno i z povahy samého děje.

V Sofii, v říjnu 1899. Dr. A. BALAN.

Rozhledy a zprávy.

(Zakládání pěveckých jednot slovenských. Maďarisace dětí. — Z lužické školy. Oprava pravopisu. — Z obecného školství v ruském polsku. Novoje Vremja o ústupcích Polákům. Brošurka Čičerinova. „Jutrzenka“, vládní list pro lid. Divadlo pro lid. Památník A. Mickiewicze ve Vilně. W. Dzieduszycki. Chopinův večer — Z Ruska: Z universit. Výchova šlechtické mládeže. Samospráva. Nedostatek škol. Reforma městského stavu. Literárně umělecký kroužek v Moskvě. Komitét gramotnosti. — Uctění památky Ševčenkovy. — Slovinské záložny v Korutanech. — Vilim Korajac. Odhalení pomníku A. Němčićovi.)

Slované západní.

O martinských slavnostech na začátku srpna rokovalo se v důvěrné poradě také o zakládání slovenských zpěváckých spolků, jež by snad nynější vláda povolila. Výsledek porady byl kladný, i učiněno hned příslušné vyzvání k národu, v Nár. Novinách a ve Slovenských Listech pak podány hned návrhy stanov slovenských jednot ku pěstování slovenského zpěvu. (Pěvecké

jednoty mohly by ovšem býti jedním z prostředků buditelských, jako byly u nás — ale jen j e d n í m z prostředků, a to ještě řádu podřízenějšího. Nestačí jen zpívat, třeba jest jinak pracovati k duševnímu a hospodářskému povznesení spícího Slovenska. *Red.*)

Čtenářům našim je známo, kterak před lety, od roku 1873, odváželi Maďaři slovenské děti do území maďarského, aby je tam zcela pomaďařili a jimi rozmnožili svůj národ. Činili to pod rouškou humanity: brali sirotky a děti chudobných rodičů, říkali, že je dají do zámožných rodin, kde budou přijaty za vlastní, kde se vyučí řemeslu nebo i vystudují a snad i děditi budou. V této činnosti proslul „kulturní" maďarský spolok, činností svou Schulvereinu podobný a od Slováků Femka zvaný. Nešťastné děti získané od rodičů úskočně, mnohdy násilně — i četníci byli nápomocni — v cizím domově ponejvíce zpustly, mnohé zapomněly svá rodná jména a nejeden synek místo slibovaných studií pásl svině. Nad takovýmto způsobem maďarisace ustrnula tehdáž bezmála celá Evropa, až se toho Femka ulekla a ve své činnosti ustala. Ale nyní zase převzal tento úkol Femky uherský ministr vnitra. Na začátku října t. r. oznámil maďarský časopis Ungvári Közlöny, že ministr vnitra stará se o 103 opuštěné slovenské děti. Župan Trenčínské stolice prý ho prosí, aby 103 hladové děti z jeho stolice darmo zaopatřil v zámožných maďarských krajích. Děti prý strádají hladem a nikdo se o ně nestará. Proto ministr rozeslal oběžníky županům po středních a dolních Uhrách, žádaje jich, aby děti umístili ve svých stolicích v maďarských rodinách, kde by se jim dostalo výchovy vlastenecké (totiž maďarské). Ministr poukazuje na výsledky dosavadního přesídlování; r. 1873 našly prý 491 trenčínské děti na dolních Uhrách druhé rodiče, kteří z nich vychovali dobré Maďary; téhož dobrodiní prý r. 1887 došlo 191 trenčínských dětí. — Celkem však bylo odvezeno mnohem více dětí; napočítal jsem jich ze slovenského pramene bezmála tisíc, a to ze stolice trenčínské, oravské a liptovské. Slovenské Listy, podávajíce tuto strašnou zprávu, končí výkřikem: „Berú nám jich, lebo nám jich idú zmaďarčiť! Preto voláme úpenlivým hlasom k všetkým humánnym srdciam tejto vlasti: zastaňte nás pred touto hrôzou odcudzovania našej vlastnej krve, našich detí!" . . . *K. Kálal.*

*

Z Lužice již v 1. čísle přinesli jsme potěšitelnou zprávu o nové Symankově p r v n í č í t a n c e pro lidové školy. Že čítanka konečně k velkonocům vyjde, jest zásluhou čilého „Swobodneho zjednoćeństwa katholskich wučerjow serbskeje Łužicy". Po podobném sdružení evangelického učitelstva lužickosrbského marně se dosud volalo; u příležitosti jubilejního shromáždění Matice Srbské r. 1897 znova přišla ta otázka na přetřes, přítomní evangeličtí učitelé slíbili, že po příkladě učitelů katolických založí „Konferencu serbskich evangelskich wučerjow sakskeje Łužicy" — ale od těch dob zase celá věc usnula. Škoda, velká škoda pro lužickou školu, v níž dalo by se i v rámci dosavadních zákonů školských vlastenecky působiti, kdyby bylo dosti národního uvědomění a solidárnosti v učitelstvu. Udržovati, po případě buditi a vzpružovati takové vědomí mělo by býti úkolem žádoucího sdružení evangelického učitelstva. Takové sdružení bylo by oporou slabým, neodhodlaným a chvějným — vědomí, že s nimi jdou všichni ostatní soudruzi, dodalo by odvahy k národní práci ve škole i mnohým, kteří nyní se obávají v tom směru pracovati, aby nevzbudili nelibost na vyšších místech. Tolik mimochodem; srdečně bychom si přáli, abychom co nevidět mohli referovati o skutcích žádoucí „Jednoty srbských evangelických učitelů". — Nová první čítanka pro 1. a 2. školní rok katolických škol lužickosrbských v Sasku nachází se již v tisku; po ní následovati bude II. díl pro 3. a 4. školní rok. Čítanka má jednu velkou přednost významu ne čistě paedagogického, nýbrž hlavně literárního a národního. Bude v ní totiž učiněn další, a to velice radikální krok ku s j e d n o c e n í l u ž i c k é h o p r a v o p i s u a s p i s o v n é h o j a z y k a. V I. roč. Slovanského Přehledu referovali jsme (na str. 442) o návrhu téže Jednoty katolických učitelů, učiněném v té příčině na valné hromadě spolku sv. Cyrilla a Methoděje. Tehdy pokrokový návrh katolických učitelů, učiněný v duchu Hórnikově, k naší veliké lítosti padl. Učitelstvo nyní zcela důsledně provede svůj návrh v nové čítance, kteráž bude tištěna v čisté spisovné řeči, tedy bez dialektických zvláštností dosavadní

katolickosrbské literatury, a pravopisem t. zv. analogickým, jímž se tiskne na př. „Łužica“ a „Časopis Maćicy Serbskeje“. Pravopisu toho bude užito důsledně netoliko v písmě latinském, ale i ve švabachu. Tak bude rázem zlomen odpor proti pravopisu knih, tištěných švabachem. V čítance nebude se tisknouti: tſi, pſchaza, cżeta, czas, ſchiſchka — nýbrž prostě: tři, praza, ćeta, ćas, šiška. Potom, když budou se tomuto pravopisu učiti děti ve škole, nebude moci ani „Katholski Posoł“ dlouho odporovati — a za katolíky budou pak nuceni i evangelíci zreformovati podobně svůj zpátečnický pravopis knih, tištěných švabachem. A tak konečně ve XX. století dojde k jednotě pravopisu a spisovné řeči, o niž se celé století XIX. marně přičiňovalo! *Č.*

*

Petrohradský „Kraj“ přinesl zprávu o reformě obecných škol v království Polském. Dosud bylo týdenních hodin vyučovacích 34, nyní jich bude 36. Jazyku polskému byly dosud věnovány 3 hodiny (po jedné v každém oddělení), dle nového nařízení zvýšen počet jich na 6 — ale zároveň zvýšen počet hodin ruštiny ze 6 na *12!* Zůstal tedy poměr polštiny k ruštině týž — o nějakém „ústupku“ ve prospěch polštiny nemůže tedy býti řeči. A nota bene: jazykem vyučovacím zůstane i příště v polských školách ruština (s výjimkou hodin polštiny a náboženství). Ostatní změny vůbec nespadají v otázku poměru ruskopolského: počtům věnováno nyní 8 hodin místo dosavadních pěti, dějinám Ruska 1 místo 2, rovněž tak zeměpisu Ruska, „nauce o věcech“ 1 místo 4, psaní 2 místo 5, kreslení 1 místo 2, zpěvu 2 místo 1, náboženství 2 jako dříve, a tělocvik úplně vypuštěn.

Tak vypadá „ústupek“ Polákům ve škole obecné; jak vypadá na střední škole, vylíčil náš varšavský dopisovatel již v 1. čísle. O „ústupcích“ Polákům vůbec napsalo Novoje Vremja tato pamětihodná slova: „Poláci nejsou jako kdysi nepřáteli Ruska, dnes jsou poddanými říše ruské. Od poddaných pak lze očekávati ne ‚dorozumění‘, nýbrž poddání a poslušenství. Úmluva s poddanými může míti pouze charakter zákona. Dobrodušná lehkověrnost ruská vydala již ovoce na půdě finské. Jest pochybno, zda bychom chtěli sbírati podobné plody z nivy polské.“ To jest přímo adressováno ugodovcům polským a všem, kdož doufají, že ruská vláda učiní Polákům nějaké ústupky. Zde jest jasně řečeno: Žádné ústupky, žádné dorozumívání — Poláci mají se bez výhrad poddati a poslouchati.

Jsou bohudík také spravedlivější hlasy ruské, jakým jest Čičerinova brošurka Польскій и еврейскій вопросы, o níž obšírnější zprávu podáme příště. Pohříchu nedocházejí tyto hlasy vlídného sluchu u rozhodujících kruhů — důkazem toho hned jest okolnost, že brošurka Čičerinova musila vyjíti za hranicemi!

Jakým způsobem chce se vláda dohodnouti s Poláky, ukazuje případ se „Zoří“, o jejímž neodůvodněném zastavení jsme se předešle zmínili. Nyní vychází na jevo, proč vláda tak učinila: chtěla prostě „Zoři“ zničiti, aby na její místo sama mohla lidu vpašovati svůj vládní časopis „ku poučení lidu“, jejž počne od nového roku vydávati pod názvem „Jitřenka“ (Jutrzenka). Již sám název, takřka synonymní s názvem zastaveného listu, jest volen tak, aby svedl čtenáře „Zoře“ k domněnce, že v „Jitřence“ vlastně ožil bývalý jejich orgán. Účel listu jest zcela průsvitný — bude to vládní list, který pod zástěrou šíření osvěty bude v lidu pracovati pro záměry vlády. Poláci mohou býti spokojeni: vláda skutečně uznává potřebu jazyka polského — ovšem ne jako jazyka vyučovacího ve školách, nýbrž jako prostředku k dosažení svých záměrů.

„Jutrzenka“ přistupuje k jiným osvětným činům vlády ruské v Polsku, kteréž se však záhy zvrhly v pouhé prostředky k dosažení vládních cílů. Jsou to veřejné lidové knihovny a t. zv. kuratoria střídmosti. Jest patrno, že vláda postupuje podle promyšleného plánu. Možná, že do tohoto plánu náleží také „lidové divadlo“, jež má býti ve Varšavě zřízeno. Kdyby tomu nebylo tak, byla by to instituce, kterou bychom musili jen vítati. Kusů pro takové divadlo bylo by v polské literatuře dramatické dostatek; z Korzeniowského, Fredry, Anczyce, Bałuckého a j. dal by se sestaviti pěkný repertoir lidového divadla. Každým způsobem budeme jeho rozvoj bedlivě stopovati.

Mickiewiczovi dostalo se **pomníku** vo **Vilně**. Aby se čtenáři zbytečně nedivili, že vláda, která lonského roku tak rozdráždila Poláky v nejhlubších citech pomníkem Muravěvovým, snad uznala svou chybu a dovolila postaviti v témž městě pomník básníka Litvy — dodáváme, že nejde o pomník veřejný, o jakémž za daných poměrů nemohlo by býti řeči, nýbrž o pouhý památník v chrámě, dle obvyklého způsobu v kostelích polských. Památníků nebo náhrobků takových jsou polské chrámy plny, o vezdění jich rozhodují ovšem úřady církevní. K takovýmto náhrobkům náleží také Mickiewiczův památník ve vilenské kathedrále. Pořízen byl z prostředků soukromých; ozdobou jeho jest poprsí básníkovo od M. Gujského, kdežto pěknou část architektonickou navrhl T. Stryjeński. Na desce jest nápis: Adamovi Mickiewiczovi 1798 + 1898.

Dne 21. září zemřel v Zarzeczu u Jaroslavi hrabě **Włodzimierz Dzieduszycki**, zakladatel „Musea imienia Dzieduszyckich" ve Lvově, jež r. 1880 daroval zemi. Základem musea byly sbírky ornitologické, k nimž později připojil sbírky numismatické, ethnografické a velkou knihovnu. Důkladný popis musea vydal v díle „Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie", jehož vyšlo VII částí; poslední, věnovaná sbírkám národopisu rusínského, má název „Huculszczyzna". Kromě toho vydal zvěčnělý tyto spisky: „Luźne myśli rzucone ludziom dobrej woli" (1872), „Galicja i wystawa w Wiedniu" (1873), „Nasze zwierzęta kręgowe stałe i wędrowne" (1876). Byl horlivým podporovatelem ruchu průmyslového (byl zakladatelem a po několik let předsedou lvovského prům. musea, přičinil se o pořádání zemské výstavy haličské r. 1877), mecenášem podniků vědeckých, muž v každém ohledu ušlechtilý.

Hudební odbor „Klubu mladých" uspořádal dne 16. října v konviktském sále **Chopinův večer** v paměť padesátého výročí smrti genialního skladatele polského, syna doby, jež rodila Mickiewicze, Słowacké a podobné velké lidi. Chopinovo jméno rozšířilo se ještě více světem než jména jejich, kouzlo jeho skladeb proniklo i tam, kam nepronikå kouzlo slova. Polský básník tónů zvítězil mnohem rychleji než jeho slavní krajané, budující velkolepý chrám polské poesie na počátku tohoto století — hudební básně jeho jsou ode dávna již majetkem celého vzdělaného světa. Je tedy jen přirozeno, že i u nás vyplynula spontanně jeho oslava. Vyrojilo se plno článků, vzpomínek a feuilletonů — a Klub mladých uspořádal velezdařilý večer, složený pouze ze skladeb Chopinových. Vytýkati by se mu jen mohlo, že nebyl na něm Chopin všestranně charakterisován — ale i to, co bylo v program pojato a výborně podáno, bylo důstojnou oslavou genialního polského básníka tónů, jejž Poláci ztratili před padesáti lety, téhož roku, kdy odešel jim Juliusz Słowacki, osudem svým v mnohém podobný Chopinovi, jen ne — v uznání. V té příčině byl Chopin nepoměrně šťastnější než básník Beniowského. *Č.*

*

Slované východní.

Universitní bouře, jež z jara zachvátily několik hlavních universit ruských, vyvolaly řadu opatření se strany vlády. Nyní vydalo ministerstvo národní osvěty dodatky ke svým nařízením. Ve zvláštním cirkuláři poukazuje ministr k tomu, že jest třeba, aby professoři a studující pěstovali bližší styky. Styky tyto mají se prý díti ovšem jen na půdě učebných potřeb. Jako na hlavní prostředek k dosažení tohoto cíle ukazuje cirkulář na širokou organisaci praktických kursů, pokud to dovolují stávající poměry. Tam, kde tyto praktické kursy již byly zavedeny, třeba jen obrátiti zřetel na jejich rozšíření a pravidelné pěstování, aby každý posluchač měl při nich účastenství. Na fakultách právnických mají býti rovněž zavedeny podobné praktické kursy, k čemuž ministerstvo slibuje opatřiti prostředky. Reformy mají se uvésti v život tímto semestrem. Ministr projevuje v cirkuláři přesvědčení, že učitel, jenž obmezuje se pouze na čtení svých lekcí a nepřičiňuje se o sblížení s posluchači, koná jen malou část svých povinností. Dále doporučuje ministr, aby studenti zakládali vzdělávací kroužky za součinnosti professorů, kde by mohly se čísti a posuzovati studentské referáty, dále hudební a pěvecké sbory a pod. Všechny tyto kroužky mají býti však řízeny a vedeny tak, aby postihovaly své bezprostřední cíle a nezvrhly se v or-

ganisace, protivící se zákonům akademickým. Proto prý počet členů kroužků těch musí býti stanoven s ohledem na to, aby každý člen mohl míti aktivní a vážné účastenství v činnosti svého kroužku, při čemž volba pořadatelů má se díti se zvláštní obezřelostí. Na podporu kroužků může se použiti částek ze školních prostředků Konečně ministr vidí jedním z hlavních prostředků pro sblížení professorů s posluchači studentské pensionáty. Zde prý studentstvo může býti ušetřeno škodlivých vlivů vnějších a při dobré organisaci lze při tom dosíci úplného vzájemného sblížení. Ministerstvo hodlá k tomuto cíli věnovati značnité sumy. K uskutečnění myšlenky navrhuje též, aby ustanovily se zvláštní komitéty z professorů a místních zástupců společnosti za předsednictví kurátora učebného okruhu, které by po případě mohly zahájiti též sbírky ve prospěch takovýchto pensionátů.

Současně s těmito cirkuláři potvrzena byla pravidla, týkající se výchovy a vzdělání šlechtické mládeže. V podstatě jeví se zde týž systém pensionátů a internátů, jež mají býti zřizovány při stávajících již školách, ovšem že pouze pro šlechtice Mladík dostane byt, stravu, oděv, prádlo, obuv a všecky učebné pomůcky. Finanční stránku věci obstará šlechta dotyčné gubernie se schválením ministerstva osvěty, vnitra a financí. Stát poskytne v případě potřeby buď podporu nebo subvenci. Tím otázka o zaopatření šlechtické mládeže v čas studií značně posunuta ku předu, ač všem požadavkům šlechty nebylo vyhověno.

Od Nového roku počne vycházeti při národohospodářském departementě ministerstva vnitra důležitý dvouměsíčník Вѣстникъ земскаго и городскаго хозяйства, věnovaný záležitostem městské správy a národního hospodářství ruského Orgán jest sice podnikem officielním, nicméně očekává se od něho značná činnost ve prospěch a k objasnění městské i venkovské samosprávy. Chystaný soukromý orgán se stejným programem, který chtěla vydávati moskevská guberuská správa zemská, nebyl ministerstvem povolen!

Začátkem nového školního roku sešel se značný počet stížností na nedostatek škol a místností pro ně. Ohromný počet rodičů nemohl uskutečniti své přání, aby dítky jejich přijaty byly do ústavů. Zároveň v listech vyskytly se četné výtky městským zastupitelstvům, že liknavě chovají se k otázkám vzdělání mládeže. Staly se případy, že o jedno uprázdněné místo žákovské ve škole ucházelo se až 30 kandidátů!

V rozhodujících kruzích vypracován jest projekt o reformě městského stavu. Organisace těchto stavů zůstávala netknuta od dob Petra Velikého a Kateřiny II. Reformy Alexandra II. změnily veškerý základ ruského života, ale stavy městské zůstaly jimi netknuty. Nynější reforma zruší stav kupecký, měšťanský a řemeslnicko-cechovní, které byly od sebe administrativně přísně odděleny, a spojí je všechny v jediný stav městských obyvatelů. Tím odpadnou zvláštní správní organisace těchto stavů a administrativní manipulace bude valně zjednodušena.

Letošního podzimu vstoupí v Moskvě do života literárně umělecký kroužek. Má se státi neutrální půdou pro každého pracovníka, jemuž rozvoj lit.-uměleckého vkusu „bývalé residence a dosavadního srdce ruské říše není lhostejným. Správa kroužku zaručí každému směru plné uplatnění. Budou do ní povoláni zástupci literatury, hudebního i divadelního světa, jakož i umělci výtvarní.

Výkaz o činnosti moskevského komitétu gramotnosti za r. 1896 až 1897 ukazuje blahodárný rozkvět této užitečné instituce. Účelem komitétu jest šíření osvěty a užitečných knih v lidu. Z výkazu se dovídáme, že za r. 1896 bylo rozšířeno přes 50.000 knih. Utěšená byla též činnost zvláštních kommissí. Do 247 vesnických škol byly poslány školní knihovny v ceně 4.695·81 rublů. Podobně poslány knihovny do 35 městských škol nedělních, kdežto 11 moskevským školám nedělním poskytnuta značná podpora hmotná. Kommisse pro prodej levných knih otevřela knihkupectví na 46 místech. K podnětu knihovní kommisse a za jejího spolupůsobení věnovala jednotlivá zemstva selské společnosti a někteří jednotlivci na čítárny pro dospělé přes 20.000 rublů. Kommisse sama k tomu účelu přispěla 22.000 rub. S těmito prostředky bylo možno založiti čítárny ve 282 venkovských obcích a kromě toho 31 poskytnuta podpora.

V r. 1897 bylo rozesláno 145 knihoven v ceně přes 3165 rub. Nedělním školám poskytnuto 121 knihoven. K těmto výmluvným faktům třeba jenom dodati, že činnost komitétu gramotnosti valně jest paralysována a stísněna novým řádem, ustanoveným pro ni r. 1895. Bývalý řád poskytoval mu mnohem více volnosti a daleko širší pole činnosti. *Šk.*

*

Městská rada v Černigově schválila, aby ulice, v jejímž jednom hotelu přebýval r. 1847 básník Taras Ševčenko, byla přezvána ulicí Ševčenkovou. Je to první toho jména na Ukrajině. Za to když nedávno „Nauk. tovar. Ševčenkovo“ ve Lvově žádalo tamní městskou radu o místo pro Ševčenkův pomník v ulici, kde zmíněný spolek se zakoupil, žádost zamítnuta z důvodu, že by se podobná stavba v oné ulici náležitě neuplatnila, ač právě vyhlídnuté místo podobá se spíše náměstí, majíc v pozadí ještě prostorný sad. *Řř.*

*

Jihoslované.

Celovecký „Mir“ přináší zajímavou zprávu o slovinských záložnách v Korutanech. Slovenských „posojilnic“ jest nyní v Korutanech 20, z nichž 18 s ručením neobmezeným, 2 s obmezeným. Všecky náležejí ke „Zvezi slovenskih posojilnic“ v Celji. Koncem r. 1898 měly 6242 členy s 8183 podíly, kteréž s nevyzdviženými úroky a dividendami představovaly sumu 123.492 zl. 48 kr.; reservní fond činil 51.282 zl. 77 kr.; záloženských vkladů s kapitalisovanými úroky bylo 1,527.616 zl. 72 kr.; čistého výtěžku měly 11.695 zl. 21 kr.

Dne 19. září zemřel v Zemuni Vilim Korajac, chorvatský satirik a humorista, známý pode jménem — „iljuška“. Narodil se 27. května 1839 v Kaptolu, r. 1862 byl vysvěcen, r. 1863—1878 byl professorem v djakovském semináři a od té doby farářem v Zemuni. Vystoupil r. 1867, napsav „Dvie čudne promenade“ a „Lov na sjedečke“; r. 1863 napsal „Šijaka“, r. 1877 pak známé „Auvergnanske senatore“. Humor a satira slučovaly se v jeho péře v dokonalý celek. „Auvergnští senátoři“ byli však posledním jeho dílem tohoto druhu, nepřihlížíme-li k jeho satirickým feuilletonům. Od r. 1868 vrhl se na pole paedagogiky. R. 1876 vyšel 1. svazek jeho „Filozofije hrvatsko-srpskih poslovica“, jejíž další 2 svazky zůstavil v rukopise.

Dne 20. září odhalen byl v Križevcích pomník Antunu Nemčićovi, básníku z doby illyrismu, na padesátiletou paměť jeho smrti (zemřel 5. září 1849 jako notář v Križevcích); pomník jest dílem chorvatského sochaře Valdece, jehož práce v zimní umělecké výstavě v Záhřebě budily zaslouženou pozornost. Duševní pomník básníku dob buditelských postavila loňského roku Matica Hrvatska vydáním jeho vybraných prací („Izabrana djela Antuna Nemčića“), jimž předeslal cenný literárně-historický úvod univ. prof. Milivoj Šrepel. A. Nemčić (Gostovinski) narodil se 14. ledna 1813 na statku Edde v somodjské župě v Uhrách; dětství své později vylíčil v „Bršljanima života“. V dobách filosofických a právnických studií v Záhřebě seznámil se s politickým básníkem T. Blažkem († 1846) a stal se pomocníkem Gajovým. Begović r. 1851 vydal jeho „Pjesme“. Roku 1845 po své italské cestě vydal „Putositnice“, první cestopisný pokus literatury illyrské; od něho pochází také prvý pokus chorvatského románu (nedokončený „Udes ljudski“). *Č.*

Umění, věda.

Z ruské literatury. O ruském dekadentismu přinesli jsme již předloňsle několik řádek. Velmi pěkné a zároveň přísné ocenění jeho podává kniha *Mich. Stoljarova* Этюды о декадентствѣ (Charkov 1899). Spisovateli netanulo na mysli úplné objasnění a dějiny dekadentismu, nýbrž obrátil hlavní pozornost jen na určité jeho stránky. Tak na př. pomíjí základní otázku,

kterak mohlo se státi, že nalezl půdu u spisovatelů, kteří vzdělali se na vzorech slavné školy ruských duchů z let čtyřicátých, hledících na umění jako na úkol životní, sloužících poetickému idealismu a zároveň mravním potřebám společnosti a honosících se při tom neobyčejnou výší umělecké techniky. Připisuje vznik ruského dekadentismu v první řadě vlivům zahraničným, vidí v něm nicméně též stopy starých škol — klassicismu a romantismu. Nietsche není v přímém poměru s vlastním dekadentismem v literatuře a umění, jenž jest nezávislým a mnohem širším zjevem filosofického odmítání přítomnosti a hledání budoucnosti. Pravda jest pouze, že nejnovější dekadentismus snaží se opříti se o něho a hledá v něm ospravedlnění svých mravních a literárních hnusností. Dekadentské povahy v životě demonstruje autor ve zvláštním rozboru Ibsenovy „Heddy Gablerové“ a „Čejky“ Čechova. Lásku dekadenta vidí vtělenu v poesii Apollona Korinfského. Projevy lásky té jsou prý pouhým blábolením člověka stiženého erotomanií, neurasthenika, otravujícího se morfiem. Filosofii ruského dekadentismu pěstoval v první řadě nedávno zaniklý „Sěvernyj Věstnik“. Byla to filosofie nejvyšší samolibosti, potírající „buržoasii“, kterou se rozumělo cosi znešvařujícího svatost idealismu a překážejícího svobodě individuální myšlenky. Hrdé heslo „smělost myšlenky“ sloužilo prý jenom drzosti, a domnělý idealismus byl jen mrtvou frasí.

Petrohradský zeměpisný spolek odhodlal se k velkolepému podniku prozkoumati systematicky lidovou poesii ruskou, kterak zachovala se dosud v ústech lidu, a pořádá za tím účelem vědecké výpravy do různých krajů Ruska. Nyní objevil se na knihkupeckém trhu plod jedné z těchto výprav, sborník Пѣсни русскаго народа. Písně byly zapsány ve vologodské, vjatské a kostromské gubernii *F. M. Istominem*, nápěvy poznamenal *S. M. Ljapunov*. Cenný a důkladný sborník přináší 278 písní a 265 nápěvů vedle značného bohatství materiálu národopisného a folkloristického. I v oblasti národní poesie oba badatelé spatřují úpadek starobylosti, ač některé písně, jmenovitě koledy, dýší ovzduším dávno minulých století.

Životní příběhy vynikajícího zástupce Jihoslovanů líčí kniha *J. P. Roganoviče* Крижаничъ и его философія націонализма (Kazaň 1899). O osudech Križanićových bylo u nás několikráte psáno. Roganović učinil si úkolem vylíčiti nejen příběhy jeho vnějšího života, ale přihlédnouti též k filosofickému podkladu učení tohoto prvního všeslovanského idealisty a mučenníka. Vidí v něm vzor zápasníka a trpitele za ideu, jež měla sloužiti těm, kteří ho pronásledovali. Své skvělé nadání a vynikající rozum zasvětil myšlence panslavismu, hodlaje již v XVII. století skloniti Rusko k úloze ochránce potlačených Slovanů, ale byl trpce sklamán a odpykal své skvělé plány po zdokonalení Ruska patnáctiletým pobytem na Sibiři. Dávno před Petrem usiloval o reformy, jež měly uvésti Rus do rodiny evropských národů a ani ve vlastním vyhnanství nevzdával se svých světlých nadějí. Ve vynikajícím díle svém „Politika“ trpce želí, že Rusko zůstává pozadu a že obyvatelstvo svojí hrubostí mravů poskytuje příležitost k posměchu, tak že Olearius odvážil se dokonce napsati o Rusku tato potupná slova: „Rusové jsou dobytek a oslové od přírody a neučiní nic dobrého, nebudou-li holemi a klacky k tomu přivedeni“. Križanić již tehdy viděl ve slovanském plemeni, jež vstoupilo nejpozději na historické kolbiště, nejlepší záruku a schopnost spojiti rozdrobenou civilisaci evropskou, a v Rusku rád by byl spatřil ochráňkyni tohoto velkolepého úkolu.

V belletrii vzbudily obecný zájem Идилліи въ прозѣ *P. J. Nakrochina* (Petrohrad, 1899). Kniha obsahuje deset povídek, nesoucích místy ráz pouhých skizz, ale vesměs prodchnutých teplem vřelého citu a soucitem k trpícím. Sám název knihy zdá se vlastně ironií, neboť v pracích p. Nakrochina jest nemálo tragického. Ale zdařilé lyrické popisy a jmenovitě silný humor autorův dodávají těmto prostým tragickým událostem zvláštního sytého světla. Mnohé listy uvítaly knihu p. Nakrochina jako cenný projev nového silného a mnohoslibného talentu a jako vzácný kvítek ruského humoru, o němž se myslilo již, že nadobro vymizel z literární nivy ruské.

Vyobrazení.

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

Břeclava M. W. Málo dopisů tak srdečně mne potěšilo, jako Váš. Věřte, že podobné zjevy jsou, bohužel, tuze řídké! Národní snahy lužické můžete podporovati různým způsobem. Lužičtí Srbové mají hlavně 3 instituce, které zasluhují veškeré podpory ostatního Slovanstva. Je to hornolužická „Maćica Serbska", dolnolužický její odbor a „Towaŕstwo pomocy za studowacych Serbow". Můžete se státi členem kteréhokoli z těchto důležitých spolků. Roční příspěvek v Matici Srbské jest 2 zl. 40 kr. a dostanete za něj 2 sešity matičního časopisu i jiné spisy, jež Matice vydává. Adressovati račte: Prof. Dr. Ernst Mucke, Freiberg (Sasko). Příspěvek v dolnolužické Matici jest 60 kr., adressa: H. Jordan, učitel v Popojcích (Papitz, Post Kunnersdorf b. Cottbus, Preussen, Niederlausitz). Rovněž takový příspěvek jest ve spolku na podporu studujících Srbů; adressa: P. Jakub Skala, kanovník scholastik v Budyšíně (Bautzen) v Sasku. Matice vystavěla si nový dům (zatím polovici), ale ovšem byla nucena si na stavbu vypůjčiti; dluh splácí se ze sbírek. Slované měli by v té příčině na Matici lužickosrbskou co nejvíce pamatovati. Dary ze zemí českých sbírám já, ale můžete dar svůj zaslati také přímo Dr. Mukovi do Freiberka. Matice má pěknou slovanskou knihovnu, jíž byste mohla darovati české knihy. Adressa knihovníkova: Seminaroberlehrer K. A. Fiedler, Bautzen (Sasko). Z časopisů lužických (jest jich 8) mohla byste odebírati „Lužicu", zábavně poučný měsíčník, jejž by měli Slované co nejvíce předpláceti, aby pomohli luž. Srbům jej udržeti. Adressa nakladatele i administratora: Canonicus Pfarrer Jakob Herrmann, Ostro b. Panschwitz (Sachsen). Předplatné jest velice nízké, 2 zl. ročně. Z knih doporučuji Vám především „Handrija Zejlerja Zhromadźene spisy" (4 svaz.), které vydali lužičtí studenti vlastním nákladem. Pak spisy básníka J. Ćišinského (Kniha sonettow, Na Hrodźišku, Formy, Přiroda a wutroba, Serbske zynki, Ze žiwjenja), překlad Babičky Bož. Němcové (Naša wowka) a j. Adressa: Marko Smoleŕ-Schmaler, knihtiskař v Budyšíně (Bautzen) v Sasku. Mezi svými známými mohla byste zejména působiti k tomu, aby pamatovali na luž. Srby dary na Matiční dům. Máte-li ještě nějaký dotaz, zodpovím jej ochotně. Těší mne, že slova Sl. Přehledu padla u Vás na půdu tak úrodnou. Kéž by měl Přehled množství tak idealních čtenářů!

Spisy redakci zaslané.

Notice sur l'évangéliaire slavon de Reims dit: Texte du sacre. Par Louis Leger, professeur au Collège de France. Reims, F. Michaud, 19. rue du Cadran-Saint-Pierre. Prague, Fr. Řivnáč. Příkopy 24. — 1899.

Ze žiwjenja. Basnje Jakuba Ćišinskeho. Budyšin 1899. Z nakladom basnikowym. M. Smolerjec knihićišćernja.

Борисъ Чичеринъ: Польскій и еврейскій вопросы. Отвѣтъ на открытыя письма Н. К. Ренненкампфа. Berlin 1899. Nakl. Hugo Steinitz. Cena 1 mk.

J. S. Machar: Magdalena. Przełożył z czeskiego Adam M ski. Z przedmową A. Langego. Warszawa 1900 Nakładem Redakcji „Głosu".

Свитокъ воспоминанія по поводу столѣтней годовщины со дня рожденія двухъ величайшихъ славянскихъ друзей-поэтовъ: Адама Мицкевича и А. С. Пушкина. Изданіе книжнаго магазина В. Ф Бородзича въ Казани. Kazaň 1899.

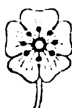
Słownik języka polskiego ułożony pod redakcją J. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego. Zeszyt 5. Warszawa 1899. Nakladem prenumeratorów. Cena předplatní 10 rub. Adressa administrace Slovnika: Warszawa, Szpitalna No. 10.

Vydavatel B. Šimáček — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

PROSINEC

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II.
ČÍSLO 3.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR

ADOLF ČERNÝ

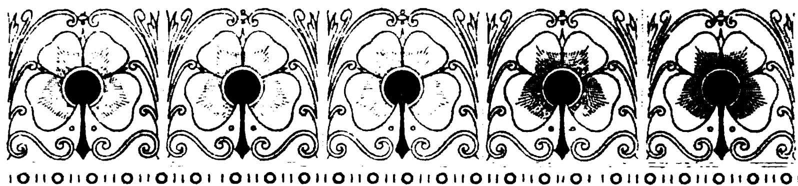
Administrace a expedice v knihtiskárně F. Šimáčkové v Praze, Jeruzalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září.

Předplatné (i s pošt. zásilkou) do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble). Cena jednotlivého sešitu 40 kr

V PRAZE 1899

KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATEL.

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

(Ukázka 8.—19.) Strana

Stati.

Dopisy.

Rozhledy a zprávy.

Umění, věda.

(Pokračování na 3. straně obálky.)

ADOLF ČERNÝ:

V údolí Resie.

(Dokončení.)

Nezapomenutelným stalo se mi odpoledne téhož pondělí velikonočního. Záhy po obědě vydali jsme se s ochotným Batíštou Fefem a svakem mého hostinského, Luídži Vergulínem, do Njívy k muzice.

Njíva sama jest osada velice zajímavá, jako stvořená pro malíře. Domy jsou vesměs neomítnuté, tak že jim šedivé zdivo dodává rázu starobylosti; dojem ten zvyšují kamenné, zhusta napolo pobořené ploty zahrádek a dvorů před staveními, tak že ulice, vlastně uličky, jdou vesměs mezi takovými zdmi, jimiž jsou obydlí do ulice ohrazena jako zdmi hradebními.

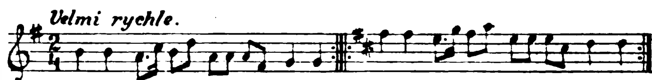
»Ošteríja Pœkova« již byla oživena, když jsme vstoupili. Přinesli nám »černého« vína v nizoučkých hliněných džbánečcích, a hned se k nám přiblížil »citirávac« (houslista), jenž měl zvuky svých houslí obveseliti shromažďující se mládež. Choval se ke mně velice přátelsky a kollegialně, když poznal, že také jeho umění rozumím. Za krátko zasedl v »sále« na podiu ještě se dvěma soudruhy a spustil k tanci; hrál nejen rukama, ale i hlavou, nohama, zkrátka celým tělem, pohyblivým jako rtuť, jako by tím chtěl tančící povzbuditi k bujnější veselosti. Při tom se stále ohlížel po mně, co říkám jeho umění. Ale moji pozornost brzo cele upoutal tanec resijský, o němž se zmiňuje již Sreznevskij, nazývaje jej »Resiankou«; já jsem se však tohoto názvu nemohl dopátrati; všichni mně na moje otázky, jak se ten tanec nazývá, odpovídali, že nemá jména, že se pouze říká »plésat rozojánski« (tančiti resijsky). Tančí jej zejména o výročních slavnostech, zvláště na ostatky (»zapůst«), kdy se tanečníci i tanečnice k němu vyzdobí hedvábnými šátky a stuhami. Poctivý můj Fef velmi si resijský tanec chválil, řka, že není hříšný jako jiné tance, poněvadž hoch a dívka tančí každý zvlášť, nedržíce se v objetí.

Tančiti může libovolné množství tanečníků, kteří proti sobě stojí ve dvou řadách: v jedné hoši, ve druhé dívky. Z pravidla tančí hoch proti dvěma dívkám, může však tančiti také jen s jednou tanečnicí. Dívky si při tanci sukně lehce nadržují, hoši mívají jednu nebo obě ruce opřené v bok. Popisovati tanec ten podrobně bylo by velmi nesnadno; je to jen jakési poskakování, chvílemi prosté procházení proti sobě. Tančí-li hoch se dvěma dívkami, tančí mezi nimi prostě ku předu a zase zpět na své místo, podobně jako se tančí ve čtverylce. Dívky při tom obrátí se nejprve proti sobě, tančí pak ku předu proti svému tanečníku, uprostřed dráhy otočí se na celé kolo a na původním místě tanečníkově odvrátí se od sebe. Podobně tančí zase nazpět na svá místa (viz diagram *a*). Některé tanečnice neotáčely se uprostřed dráhy, nýbrž při postupu proti tanečníkovi otočily se hned na svém místě, při návratu pak hned na místě tanečníkově. Tančí-li jediná

dívka, postupuje proti tanečníkovi napřed po levé straně jeho dráhy, přetančí na pravou stranu téže dráhy, a když se tanečník vrací, tančí zase na původní své místo. Při celém tanci obrací se třikrát na půl kola, čímž opisuje křivku, naznačenou na diagramu *b*; silnější část křivky naznačuje tanec dívčin proti tanečníkovi, slabší pak návrat její na původní místo, zatím co tanečník přímou čarou rovněž se na původní své místo vrací.

Tanec — aspoň pozorujeme-li jej déle — činí dojem dosti jednotvárný, poněvadž proplétání tanečníků děje se neustále týmž přesným způsobem; avšak nelze upříti, že pohyby tanečnic, vyhýbajících se s cudně nachýlenými hlavami a se sklopenýma očima v pravidelných křivkách svým tanečníkům, jsou velmi vnadné. Celý tanec zdá se vlastně symbolicky naznačovati touhu hocha po dívce, jenž se snaží uchvátiti buď již vyvolenou dívku nebo jednu z obou dívek cestou přímou a prudkou — ale dívky mu stále stydlivě unikají, vyhýbajíce se mu obratně a hledíce uniknouti jeho roztoužené náruči. Každým způsobem má resijský tanec ráz velice starobylý.

S tancem úplně souhlasný, parallelní ráz mají melodie taneční. Jako tanečníci rozděleni jsou ve dvě řady a jako jejich tanec skládá se z obdobného a přece od sebe rozdílného postupu proti sobě dívek a hochů — tak i melodie taneční skládají se ze dvou (delších či kratších, čtyř nebo osmitaktových) částí, složením svým celkem sobě podobných anebo identických, ale různících se od sebe výškou polohy. Nižší poloha jako by naznačovala hocha, poloha o celou kvintu vyšší pak dívku. Jinak jsou i melodie podobně jako sám tanec velmi jednoduché, skládané v taktech dvoučtvrtních a pohybující se tempem velice rychlým. Celkem činí dosti podobný dojem jako běloruské »lavónychy«. Kladu zde na ukázku jednu z nich:

Podobně jednoduché svým složením jsou i melodie resijských písní, ba vůbec resijské písně, texty i nápěvy. Textem jsou to pouhé popěvky, většinou beze vší ceny poetické. Forma jejich jest velice jednoduchá; skládají se vesměs ze čtyřstopých jambických veršů. Schema resijského verše je tedy nezměnitelně stále totéž:

◡ — | ◡ — | ◡ — | ◡ —.

Toto pravidlo je tak mocné, že i noví lidoví básníci samukové nebo improvisátoři veršují pouze na toto schema, jak uvidíme níže a jak toho příklad podal prof. Baudouin de Courtenay ve svých

materialech (srov. na př. č. 576). K tomuto jednostejnému schematu veršovému přiléhá rovněž jednostejné schema nápěvu. Každý nápěv typické resijské lidové písně skládá se ze dvou pětičtvrtních taktů, z nichž první má předrážku a druhý přirozeně jest o ni kratší. Jde nyní o rozložení čtyř jambických stop na pět čtvrtí melodie — v čemž spočívá celá různost nápěvů. Tato stejnost rhythmických schemat textů i nápěvů působí, že melodie resijských písní na první poslechnutí a celkovým svým rázem podobají se sobě takřka jako vejce vejci. A přece tolik jest různých variantů melodických, tolik jest resijských písní toho druhu vůbec.[16]) Uvádím za příklad některé písně, které jsem zapsal v Njívě (první 4) a Rávanci (poslední):[17])

Da lípa má na njívaška! na mi plažála prí nu prít, 'nu njan hörœ šće lœ böjœ.	Ach, z Njívy krásná dívka má! mně líbívala se vždy dřív, a nyní, nyní ještě víc.

Ta prínatíta citirà! kako na lœpö citirà we tu ti jíspe Pœkove; me mlè tu málo frájine, ma koj tu wrídno nu džovà, koj lipa mè tu bálu ný! E mèj ja bon folávala, ka fórč na bó, kœ ja ne vín.[18])	Ó, housle, housle proklaté, jak ony hrají překrásně, aj, v této jizbě Pekové; však malou radost z toho mám, mně bez ceny to, k ničemu, můj milý k tanci nepřišel! Ó, nikterak se nemýlím, že bude as, kde nevím já.

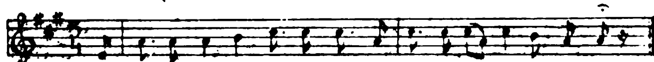
Ko mè je tœla lípo me, si mœla stúw faštýbihow; njen, kole na me nýće vàć, men dwá mijárja vasajà.[19])	Když chtíval mne můj krasavec, jsem mívala sto trápení; teď, kdy mne milý nechce víc, mám dva tisíce radostí.

[16]) Bylo by lze sestaviti i pravidelné vzorce různého podkládání čtyřstopých jambů pod pětičtvrtní takty, ale to nemůže býti úkolem všeobecně informativního článku.

[17]) Ačkoli dle toho, že v ní přichází *g* místo „h", nepochází vlastně z Rávance, nýbrž z Bílé nebo Lípovce.

[18]) Poslední verše nejsou dosti jasny; překládám je tedy ve smyslu, jenž se mi zdá nejvíce pravděpodobným. Doslovně vůbec některých míst nelze překládati.

[19]) Tu zpívaly dívky ještě 2 verše, podobné prvnímu dvojverší, ale se smyslem nedosti jasným. Také se brzo zdá, jako by zpíval hoch o dívce, a zase

Ta prínatíta lípa má!
koj wàs na jœ̀ parhájala,
šće škődo na mi dœ́lala;
sa mésa na mirítala,
no mès ja si ji šéjala,
da nà ni stůj parhájawat —
böjœ̀ na je parhájala.

Ten proklatý můj krasavec!
když ke mně chodil na táčky,
mně tehdá jenom škodil tím;
on listu nezasloužil si,
přec však jsem list mu poslala,
že nemusí již chodit k nám —
a on pak chodil ještě víc!

Ó, nűna ma Myšýnawa!
nutè wstanýtœ ta gorœ̀,
ke wáša róžica izdœ̀.
Šće no bóčo (ja) ćòn popèt,
baj za nikár to mœ́lo bèt.
O, hćéri me Myšýnave!
to škőda taga jímana,
ke nì so senče výmana.

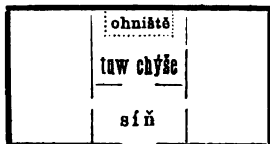
Ó, kmotro má Myšinová!
přec vstaňte, vzhůru, nespěte,
když vaše růžička (= dceruška) je zde.
Chci ještě jednu láhev pít,
byť z toho nemělo co být.
Ó, dcerky mé Myšinové!
je škoda toho jména vám,
když jste jak došky hubené.

Tyto a jiné písničky střídavě mně zpívaly a zase diktovaly dívky, které proto obětavě opustily taneční veselí. Byly to z počátku Djudíta Beloni a Maríja Koš (Kosova), záhy však přidružilo se k nim dívek tolik, že jsem jimi byl se všech stran obklopen. Opřeny o stůl dívaly se mi do písma z předu i se stran, ba jiné zcela bez rozpaků opíraly se mi o ramena, aby dobře viděly tajemné ty puntíčky a čárky, jimiž jsem si znamenal nápěvy. V horlivosti své hned ta, hned ona se ptala: »Ste rivàl?« (Skončil jste?), »ste intendàl?« (rozuměl jste?), anebo okřikla drobotinu: »Múčita!« S milou drobotinou byl kříž. Připletlo se plno drobných děvčátek, a když pozorovala, že si zapisuji jména zpěvaček, chtěla také, abych je zapsal. Škemraly ty drobné hlavičky, dokud jsem jim nevyhověl. Ale tím jsem si pokoje nevykoupil. Bůh ví, kdo jim co napovídal — najednou začaly se milé holčičky ke mně trousit jedna po druhé, oči plny slz, a plačky mne prosily: »Razbríšte me!« (vyškrtněte mne) . . .

Den, který mně přinesl tolik zajímavostí, skončil zase besedou v kuchyni u ohniště.[20])

naopak, což platí i o jiných písních resijských, na př. o předešlé i následující. „Vůbec," píše prof. Baudouin, „resijské písně jsou tvrdý oříšek!"

[20]) Resiané nazývají kuchyni „t u w c h ý š e" způsobem velmi starobylým. Připomíná to doby, kdy měl vnitřek chýže jedinou místnost a neměl tedy jiného jména, než celá chýže. Později, když se oddělily uvnitř světnice, zůstal název „chýže" zbylému vnitřku — v Resii aspoň části jeho, kuchyni. V Lužici nazývá se dosud síň: „khěža", dolnolužicky „wjaža" — jiného názvu pro ni není. Vedlejší plánek naznačuje prosté základní rozdělení přízemku resijského stavení, které se shoduje úplně s obvyklým

Třetího dne poznal jsem ještě jednu zajímavost Resie. Navštívil jsem veršovce samouka, Ferdinanda Trankona, v jeho »ošteríji« na náměstí v Rávanci. Starší muž, hodně již prošedivělého plnovousu, bývalý obchodník jako všichni takřka Resiané, uvítal mne s patrným potěšením. Věděl sice, že jsem v Resii, ale sám ovšem nepřišel ke mně, poněvadž jsem bydlil u jeho konkurenta. Velmi ochotně diktoval mi na požádání některé svoje písně (skládář jen písně ke zpěvu) a zpíval jejich nápěvy, které také sám složil. Mužští prý rádi jeho písně zpívají — ale některé dovedou zpívati jedině s ním, poněvadž jim nápěv působí obtíže. A tak v »ošteríji« Trankonově písně jeho i s nápěvy povstávají — a v ní také hlavně se zpívají, když se muži při »černém« víně rozjaří. Vliv národních písní a popěvků jest na všech výtvorech Trankonových patrný; lidové písně resijské byly mu jediným vzorem, i vzal od nich nejen rozměr, ale většinou i druh a způsob zpracování látky atd. To zejména platí o jeho písních milostných, jako je tato:

Tö dübrö rísan, tö ka dln:
koj to bo zütra ö pül dnœ,
ja ćòn tit výdœt, kœ̀ na jœ̀,
ta preuatíta róžica.[21])

To svatá pravda, co tu dím:
jak bude zítra poledne,
já půjdu popatřit, kde dlí
ten proklatý můj kvíteček.

Ty si me döbrö čákala,
za tö ka sowa právila,
da tö, ka víwa ja nu tý,
ti júdi kö ni mýslijo.

Ty's přece na mne čekala,
to proto, že jsme řekli si,
nám jedno žeť, co lidé dí
o tom, co víme já a ty.[22])

Káko súnce lœ́pö grí,
no lípa mà na lœ́pö dí,
da nacó vačérje na njí,
ći já ni príden je nalœ̀st.

Jak slunce hřeje překrásně,
tak krása moje krásně dí,
že nechce jísti večeře,
když nepřijdu k ní na táčky.

O, dőbro véčer, róžica!
nacò ja si paršàl izdœ̀,
por dà to bóde tàj to ćœ̀,
(leboj da) djö̀ leboj da nœ̀.

Ó, dobrý večer, růžičko!
Dnes přišel jsem k vám navečer,
ať stane se, co býti má:
buď tak anebo tak.[23])

Zvláštním spojením citu lásky k domovině a k dívce jest tato Trankonova píseň:[24])

Koj wòn na wòrh ja si paršàl,
ja si polédnul tà nu sœ̀,
je mákoj skála ano rób;

Když na vrch hory přišel jsem,
já rozhlédl se tam i sem,
hle, všude skála jen a tes;

---

základním rozdělením středoevropského obydlí. V delší stěně nachází se vchod do síně, odtud se přímo vchází do kuchyně (tuw chýše) a po stranách do světnic (které ovšem bývají ještě dále děleny).

[21]) Přívlastek „proklatý“ jest patrně oblíbeným výrazem záliby a něžnosti. Milou nazývá Trankon zcela v duchu národní písně buď „růžičkou“, „kvítečkem“ (r ó ž i c a) anebo prostě „krásnou“, krásou, krasavicí (l í p a). V národních popěvcích, jak jsme výše pozorovali, také milá milému říká „lípa“.

[22]) Zde v překladu jsem přesmykl poslední dva verše k vůli srozumitelnosti. Doslovně zní to nejasně: „Že to, co víme já a ty, lidé tak nemyslí.“

[23]) Doslovně: buď ano nebo ne.

[24]) V jiném znění uvedl ji prof. Baudouin de Courtenay ve své přednášce O Славянахъ въ Италіи. Trankon ji později patrně doplnil — a teprve tímto doplněním povstalo zvláštní ono vnitřní spojení, které nás na písni zajímá.

ja ši polědnul nú'ar dnȍ,
je mákoj wöda anu pród —
tu kè tadöma lípa ma.
O, lípa moja Rézija,
ke lípa mò ste wrédila!
Ma bäj ne bílo mátere,
pa lípa mè ne mœ́hawa!

já pohleděl jsem v údolí,
tam voda jen a balvany —
toť mojí krásky domov jest.
Ó, krásná moje Resie,
mou milou jež jsi zrodila!
Nebýti tebe — mateře,
my dva bychom se neměli![25]

A ještě jednu Trankonovu píseň uvádím, která byla složena ve válečném roce 1866:

Póti me dö par Hűdice,
solzá mi dö po lánitah,
ko taw Tomjèč me mawo jtèt.
Ko spét na názed céwa prít,
baj zá nikár to mœ́lo bèt,
númer je činkwánta dój —
baj sam ja vœ́dœl vsej, zakój!
O, máti mà, mati mojà!
mate vœ́dœt makoj vý,
zakój vy ste ma wrédila!

Má cesta jde kol Hudiců,
a slzy tekou po tvářích,
když v Tolmezzo my máme jít.
Až zase nazpět přijdeme
byť k ničemu to nebylo,
mé číslo padesát a dvé —[26])
jen kdybych věděl aspoň, proč!
Ó, máti moje, máti má!
vy jenom víte jediná,
proč jste mne vychovávala!

Zní to tuze málo hrdinsky — ale za to je v tom nevědomý protest proti celému zřízení války a nucené služby vojenské, připomínající naše písně toho druhu. Jen že v našich zaznívá druhdy přímo umělecky přiostřená, hořká, bolestná ironie — kdežto u resijského samouka tekou jen slzy, ozývají se elegické nářky, a jen otázka: »proč a nač to vše?« naznačuje vnitřní odpor a protest proti hrozné povinnosti. —

Přiblížila se chvíle mého odjezdu. Rád bych byl se ještě podíval do Sòlbice, rád bych se byl vydal do Učje, vůbec bych si byl přál ztráviti v Resii delší dobu — ale okolnosti nutily mne k odjezdu. S novými svými známými loučil jsem se srdečně jako se starými přáteli. Dostavili se všichni, když zahrčel Barbarinův vozík před Lýpovým hostincem; přišel Pùška kostelník i jiní známí — přibelhal se i Batíšta Fef, podávaje mi z daleka ruku se slovy: »Ja si paršèl was püstit z Búhon« (přišel jsem vám dát s Bohem). Musil jsem všem najisto slíbit, že přijedu v létě na »za Šmarno míšo«, (Nanebevzetí Panny Marie, 15. srpna), to jest v nejhlučnější výroční svátek Resie, kdy všichni po světě rozptýlení Resiané sejdou se domů ke svým rodinám, a kdy se celá Resie raduje ze shledání. Vždyť není takřka domu v Resii, který by neměl někoho ve světě!

Slíbil jsem najisto, ale nepřijel jsem; osud jinak určil. Zemřel Edvard Jelínek — a dědictví jeho volalo mne jinam. Ani letos nedostal jsem se do Resie — doufám však, že ještě se tam podívám. Zatím podávám tuto črtu, která snad přivábí několik českých turistů do velkolepého údolí pod Čanýnem, kde si uhájili a bohdá i v budoucnosti uhájí svoji národní svéráznost bodří slovanští Resiané.

[25]) Doslovně: Kdyby nebylo mateře, pak krásky mé (lípa mè) bychom neměli (dual). Slovy „lípa mè“ odlučuje se od milé, myslí toliko na ni samu, ale hned na to se s ní slovy „ne mœ́hawa“ zase slučuje v jedinou dvojici společných citů.

[26]) Patrně číslo pluku, k němuž byl poeta odveden.

WŁADYSŁAW MICKIEWICZ:

Karolina Jaenischova.[1])

V papírech Adama Mickiewicze kromě dvou listů Karoliny Jaenischovy, uveřejněných r. 1890, našla se její podobizna a kadeř jejích vlasů. Na kadeři slečna Jaenischova napsala:

Though many a gifted mind I meet,
Though many a friend I see,
To live with them is far less sweet,
Than to remember thee.[2])

Vzpomínky tak drahé mladému jejímu srdci zůstaly též potěchou let její staroby; 2. července 1890 psala mi: »Cítíc se trochu lépe po seslabení, které mi znemožňovalo každé soustředění myšlenek a skoro každý pohyb, posílám Vám něco, čeho se nenadějete. Je to kousek papíru, jejž jsem měla dávno za ztracený; našla jsem jej mezi starými

---

[1]) Jméno Karoliny Jaenischovy úzce jest spojeno s Mickiewiczovým pobytem moskevským, postava její pak náleží k nejsympathičtějším ženským zjevům, jež kdy básníkům zářily. Je to zjev tak světlý a čistý, že plně zasluhuje nesmrtelnosti, kterou mu pojišťuje spojení se jménem velkého básníka Litvy. Karolina Jaenischova pocházela z německé rodiny; byla to dívka vysoce vzdělaná, vládla plynně několika jazyky, malovala a byla i básnicky nadána. To nejspíše k ní přivábilo Mickiewicze, jenž ji asi poznal u kněžny Volkoňské; tehdáž bylo Karolině 19 let. Mickiewicz nabídl se, že ji bude učiti polštině. Za krátko vyvinul se mezi oběma mladými lidmi poměr hluboké lásky, tak že Mickiewicz pomýšlel na to, aby učinil Karolinu svou chotí. Nedošlo však k tomu z příčiny, kterou na sklonku svého života Karolina objasnila synu básníkovu, autoru tohoto článku, v listě ze dne 20. dubna 1890: „Starší bratr mého otce, jenž měl v držení veškeré jmění naší rodiny, prohlásil, dojde-li k uzavření toho sňatku, že vydědí mého otce. Byla bych jej odsoudila k životu v těžké potřebě a nedostatku. Otec můj byl by pro mne tu oběť učinil, avšak nemohla jsem jí přijmouti. Učinila jsem, jak mně kázala povinnost. Ten, jenž mě miloval, pochopil rovněž, že nebylo možno, abych se rozmýšlela. Strávili jsme společně ještě několik dní, posledních dní duševního svazku. Odjel. Večer před odjezdem napsala jsem mu svůj druhý list. Vše bylo skončeno. Nespatřili jsme se již nikdy . . .“ Viděli se posledně 18. dubna 1829. Karolina provdala se sice později r. 1838 za ruského novellistu Pavlova, leč nikoli šťastně; na Mickiewicze však nezapomněla do své smrti. Ještě jako stařenka 82letá psala synu Mickiewiczovu, Vladislavovi: „Vzpomínka na tu lásku jest pro mne podnes štěstím. Čas, na místě aby mou lásku oslabil, ještě ji sesílil. Ta nevyhladitelná upomínka zachovala mladost mému srdci, které sama se obdivuji.“ Před rozchodem s Mickiewiczem přeložila Konráda Wallenroda do němčiny, ale překlad ten se ztratil; Humboldt odevzdal jej Goethovi, co se s ním dále stalo, není známo. Ještě r. 1890 uveřejnila Karolina německý překlad „Tří Budrysovců“. O zajímavé, nadmíru ušlechtilé této ženě a jejím poměru k Mickiewiczovi obšírněji se rozepsal *Fr. Kvapil* ve čl. „Adam Mickiewicz v Moskvě“ (Květy 1899, str. 237—245). Tím spíše budou českého čtenáře zajímati nové drobné příspěvky k poznání tohoto poměru, jež podává v tomto článku nejstarší syn básníkův, Władysław. *Red.*

[2]) Ač mnoho nadaných duchů potkávám, ač mnoho přátel vidím, žíti s nimi daleko méně jest sladko, než vzpomínati na Tebe.

papíry. Je to nový autograf,[3]) zajímavý jako doklad, že Váš otec míval ve vyhnanství chvíle dobrého humoru, vyvolaného vědomím vřelého soucitu obklopujících jej osob. Přečetla jsem se vzrušením veselou tu kratochvíli.«

Rukopis Mickiewiczův, napsaný po francouzsku, odnáší se k jakési partii šachu. Má název napoleonský: »První bulletin velké armády. Dán na poli šachovním 26. března (r. 1827).

»Spěcháme Vaší královské ospalé a lenivé Milosti podati zprávu o rozhodném a velkém vítězství, jehož právě dobylo vojsko Jeho královské Milosti krále Černého, Vašeho věrného spojence, nad vojsky Bílých, jež vedl osobně Alexandr Vinevitinov. Potkali jsme se včera s nepřítelem o dvanácté na jeho vlastní zemi. Obě armády, aby každá náležitě mohla rozvinouti své síly, zaujaly výšiny zvané: pokoje Aleksa. Z počátku udržována hustá střelba vychloubání, sebechvály a žertů. Od času k času puštěn nějaký vtip, posměšek nebo jiná kule hrubého kalibru.

»O půl páté dáno heslo válečné. Jízda naše, uchvácená prudkou a nerozvážnou odvahou, byla nenadále obklíčena a zaskočena. Nepřítel, maje v úctě rytířské její udatenství, nabízel jí čestnou kapitulaci. Ale ta hrstka bojovníků byla odhodlána raději zemříti, než by byla přijala mír anebo příměří. Byli porubáni do jednoho. Jeho královská Milost Černá uložila půldruhahodinný smutek.

»V krátce však se naskytla příležitost odvety. Přesně o šesté začala bitva na celé čáře našich posicí. Jízda nepřátelská, podporovaná děly západní věže, zaskočila síly naše na levém křídle a rozbila řady naší pěchoty. Kozák z bílého pluku již již dorážel na našeho krále. Na štěstí rytíř králův, konající službu jeho jenerálního adjutanta, vrhl se na kozáka a sťal mu hlavu před očima Jeho královské Milosti. Událost tato, na oko malé váhy, překlonila misku vítězství. Pěchota naše rychlým krokem postoupila, dobyla zákopů, obklíčila věže a obrátila proti nepříteli vlastní jeho děla. Bojiště bylo té chvíle jevištěm řeži a bezpříkladného zmatku. Nepřítel bránil se hrdinsky, hynul a nepoddával se.

»Za několik hodin nalezen byl král Bílých mezi padlými. Bylo ho lze snadno poznati po vysokém vzrůstu, obrovské jeho tělo pokrývalo dva palce země.

»Vítězství své však jsme draze zaplatili. Nejrozmanitější důstojníci jsou v počtu raněných, mezi nimi i rytíř králův. Jeho královská Milost utrpěla ránu šavlí do tváře, i byl přenesen do zámku Žofiina. Šlechetná paní věnovala mu největší péči a pomocí kouska vosku přilepila nos vznešeného raněného. K večeru Jeho královská Milost cítila

[3]) Prvním autografem, jejž jsem dostal, byl list Mickiewiczův panu Jaenischovi (viz můj „Żywot Adama Mickiewicza", Poznaň 1892, díl I. str. 272). *Pozn. aut.* — Překlad jeho podal Fr. Kvapil ve Květech 1899, str. 241. *Pozn. red.*

se již docela zdráva, převzala nanovo vůdcovství svého vojska a ve dvou bitvách úplně zničila neslavné zástupy Gercka.«

Není těžko domysliti se původu tohoto žertovného vypravování. Slečna Karolina pro příliš časnou hodinu nedostavila se do společnosti, a tu jí Mickiewicz podal žertovný raport o sehrané partii šachu. Jest znám i jiný úryvek toho druhu, jenž se nalezl v papírech Františka Malewského.[4]) Patrně Mickiewicz pro své ruské přátele improvisoval po francouzsku netoliko ústně, ale písemně.

Kromě tohoto žertíku Mickiewicz Karolině nikdy nepsal. Jen otci jejímu psal dvakráte. List, jejž mu poslal z Petrohradu kolem 1. února r. 1818, otiskl jsem (jak jsem již výše v poznámce uvedl) ve svém díle »Żywot Adama Mickiewicza«. Na konci listu zmiňuje se Mickiewicz srdečně o Karolině, chvále její pokroky v polštině. »Jako bývalý její učitel toho jazyka jsem hrdý na takovou žačku. Poněvadž knihy, jichž se užívá při elementárných studiích, rychle se opotřebují, prosím, abyste ráčil odevzdati slečně Karolině dva nové polské svazečky. Ať mi dá záměnou za ně knihu, v které se naučila polsky čísti, bude mi dražší, nežli vydání pařížská a londýnská.«

Podobnou, ač drobnější poznámku činí na konci lístku, psaného panu Jaenischovi patrně za pobytu moskevského, v němž se ho táže po zdraví paní Jaenischové:

»Pane, doufám, že se zdraví Panino polepšilo. Buďte tak laskav říci několik slov o jejím stavu mému sluhovi. Promiňte mi, že Vás obtěžuji tou korrespondencí, ale obával bych se nějakého omylu se strany mého hloupého posla.

Přijměte, pane, ujištění úcty, s jakou mám čest býti Vaším pokorným sluhou.

Adam Mickiewicz.

Pan professor polského jazyka připomíná se paměti své žačky.«

Ovšem že žačce své daroval díla svá, tehdy vydaná. Na »Sonetech Krymských« napsal jí toto věnování: »A Mademoiselle Caroline de Jaenisch, Souvenir d' un ami étranger. Moscou 1828. Avril 13.«

Na papírové obálce, do níž si zabalila tento exemplář, Karolina napsala jediné slovo: »Pamatuji!«

Na druhém svazku pařížského vydání svých děl napsal jí Mickiewicz polsky: »Karolinie Jaenisch poświęca jej dawny nauczyciel języka polskiego Adam Mickiewicz. St. Petersbourg 1828. D. 23. grudnia.« —

Karolina Jaenischova vládla rovně dobře veršem německým i francouzským. Cit, který bytostí její tak hluboce otřásl, ozývá se v jedné z jejích pozdějších básní:

---

[4]) „Ce que femme prépère“ v II. svazku „Mélanges posthumes d'Adam Mickiewicz“, Paříž 1879.

Toi seul as su quelle sainte flamme
devait brûler dans ce temple fermé,
et dans ce monde vide et morne,
si nos beaux songes restent vains
c' est beaucoup d' avoir su sur terre
rever un bonheur éternel,
d' avoir sondé le saint mystère
et d' avoir deviné le ciel.[5])

Snad i několik nevydaných básní Karoliny Jaenischovy týče se Mickiewicze.

Karolina Jaenischova shasla v Ostrovici[6]) u Drážďan 14. prosince 1893 jako stařenka 83letá. Synovi Adamovu zůstavila kresbu Orłowského, představující podnapilého šlechtice, kterou obdržela darem od básníka, a kromě toho vlastní kopii podobizny A. Mickiewicze z obrazu W. Warikowicze. V listě svém, jejž mi psala r. 1890, zmiňuje se ještě o dvou památkách na Mickiewicze: »Před sebou mám jeho podobiznu, a na mém stole malý hrneček od něho z pálené hlíny, na prstě nosím prstének, jejž mi daroval.« Přítelkyně její, slečna Belleville, položila jí do rakve s květy i zmíněný hrneček; památka tato byla s tělem jejím spálena v Gotě. Prsten pak, tolikaletým nošením valně otřený, poslala sl. Belleville po smrti své přítelkyně synovi básníkovu . . .

K. ŠTĚPÁNEK:

Aleksěj Konstantinovič Tolstoj a jeho trilogie.

V dějinách současného repertoiru ruského v posledních letech nejvýznačnější událostí jest uvedení historické trilogie proslulého autora »knížete Stříbrného« na scénu petrohradského Malého divadla. Tři tragedie Tolstého, čerpané z nejvýš dramatického období ruských dějin od smrti Ivana Hrozného do nastolení Michala Feodoroviče, z období, ke kterému sáhl sám král ruských básníků svým »Borisem Godunovem«, a z něhož čerpána jest i látka nejoblíbenější opery ruské »Život za caře«, nebyly vlastně pro literární obecenstvo ruské žádnou novinkou. První část trilogie — »Smrt Ivana Hrozného« — vytištěna byla r. 1866 v první knížce »Otěčestvenných Zápisek« a rok potom těšila se znamenitému úspěchu na scéně. Již tehdy kritika uznala práci za pozoru-

---

[5]) Ty jediný jsi věděl, jaký svatý plamen musil hořeti v tom chrámu zavřeném; a zůstávají-li v tomto světě prázdném a chmurném naše krásné sny marnými, je dosti, že dovedli jsme na zemi sníti o věčném štěstí, že propátrali jsme to svaté tajemství a vytušili nebe.

[6]) Starosrbsky Ostrovica, německy Hosterwitz, nikoli Hasternitz, jak polské prameny uvádějí. *Pozn. red.*

hodnou reprodukci pohnuté doby, již Tolstoj nejvíce si oblíbil a odkud čerpal látku nejen k citovanému již románu, ale i k četným svým balladám. Hlavní i vedlejší osoby dramatu překvapovaly tehdejší společnost svojí neobyčejnou životností, a jednotlivé scény již tehdy pronikly tou měrou, že Tolstoj byl obecně uznán za vynikající dramatický talent.

Druhá část trilogie »Car Feodor Ivanovič« a »Car Boris« nedostala se na scénu proto, že censura nalezla v nich jakýsi chlup. Žila život knižný a zůstávala na pospas literárním kritikům. Úděl to pro drama zajisté ne příliš závidění hodný. Co zatím první část trilogie básníkovy v letech sedmdesátých dominovala vítězně na ruských scénách, zbývající dvě tragedie ustoupily do pozadí. Ustálil se o nich stereotypní soud: Tolstoj projevil v nich hluboké proniknutí a poznání líčené epochy, kterou vylíčil s onou uměleckou malebností vnější, jakou skvěle vyniká v ostatních svých pracích, ale při tom nedovedl se zhostiti společné vady všech ruských dramatiků, kteří sáhli pro látku do dějin domácích, jevící se v tom, že epická stránka převládá nad dramatickou. Místo rozechvívajících dramatických kolisí divák vidí před sebou řadu obrazů z dávného života s dlouhými rozhovory. Následkem toho vane z nich archeologický a národopisný chlad, tak že jest příjemněji je čísti, nežli viděti na jevišti, kde jsou těžkopádné a místy i nudné (Skabičevskij, Исторія новѣйшей рус. литературы, str. 448).

Není divu, že za takových okolností nebylo ani chuti scénovati velké a obtížné tragedie, i když tlak censury povolil. Tím se také asi vysvětluje vzácný na Rusi fakt, že vynikající trilogie neobjevila se na státních divadlech, ale že musil se vyskytnouti soukromý podnikatel, jenž odvážil se ku smělému pokusu. Osobností touto jest známý majetník »Nového Vremene«, A. S. Suvorin.

Pan Suvorin jest zakladatelem a hlavním akcionářem Malého čili Literárně-uměleckého divadla petrohradského. Umělecké aspirace tohoto stánku umění nesly se směrem berlínského »Deutsches Theater« nebo pařížského divadla Antoineova. Heslem správy jeho bylo odvážiti se tam, kam nikdo neosmělil se sáhnouti, poskytnouti podívanou, jaké marně hledali diváci před ozářenou rampou ostatních divadel. Ale i při této snaze divadlu nevedlo se valně. Deficit stíhal deficit, a jenom vytrvalé obětavosti svých správců podnik děkoval za svoji další existenci.

Náhle však se karta obrátila. Pan Suvorin rozpomenul se na trilogii Tolstého, dosáhl svým vlivem, že censura odvolala své zatracení z ostatní části její, a stal se v předešlé saisoně rázem pánem situace. Trilogie Tolstého rozvlnila veškeré kruhy intelligence ruské, uvedení její na scénu stalo se sensační událostí, celý myslící Petrohrad podlehl mocnému dojmu této velkolepé práce, a úspěch její zvrátil úplně dosavadní ustálený soud, jako by nebyla schopna pravého divadelního života. Od té doby není jediné čelnější scény ruské, kde by historické postavy Tolstého nepřešly po jevišti. Pro podnik páně Suvorinův trilogie Tolstého stala se ovšem zlatým hřebem.

V čem vězí tento úspěch a čím jej vysvětliti? Kořen jeho nespočívá pouze v umělecké hodnotě práce samé, ale i v nynější společnosti. V letech šedesátých panoval na Rusi ledový ohlad ku plodům krásného písemnictví. Proslulý Pisarev důrazně obořoval se na jeho zástupce, kteří nesloužili militarismu a propagandě určitých idei. K tomu sám obsah trilogie jest bližší a srozumitelnější současnému pokolení, než zástupcům epochy předcházející. Svědčí o tom již sama postava cara Feodora Ivanoviče. Tehdy, v době lidí činu, positivní práce, kdy mládež i dospělí unášeli se projevy síly, bujarosti a duševní svěžesti, nikdo nemohl míti porozumění pro slabomyslného, degenerovaného hrdinu. Oč jest nyní bližší, příbuznější a srozumitelnější dnešnímu pokolení lidí chorobných a přecitlivělých! Sama psychologie cara, stojícího na rozhraní zdravých smyslů, působí na ně magickou silou a budí nejvyšší zájem. V tom spočívá také jedna z příčin, proč tragedie »Car Feodor Ioannovič« působila dojmem nejsilnějším, nepřihlížíme-li ovšem k okolnosti, že byla pro divadelní obecenstvo skutečnou novinkou.

Záhadná postava první tragedie Tolstého, car Ioann Hrozný, upoutala pozornost druhého básníka ruského L. A. Meje, jenž zabývá se jí ve dvou pracích, v Carské nevěstě a Pskovitance. V prvním díle hrozný car jedná vlastně za scénou, a ve druhém spisovatel věnoval mu poměrně též málo výstupů, nicméně v obou jest přece jen hlavním hrdinou. Zajímavo jest stanovisko, s jakého oba básníci pohlíželi na svého hrdinu. Mej přihlíží více k malebné stránce jeho života, vzpomíná lepších dnů jeho vladaření, kdy zvelebil a povýšil Rusko, vidí jeho bohatství, moc, vládu a promíjí mu ponurý konec jeho panování. Vedle toho zajímá jej jako hrdina milostných vášní, při čemž snaží se objasniti jeho přítažlivost na ženy. Přes jistou povrchnost v kresbě povahy Ioann vystupuje zde jako zajímavý car a člověk. K tomu ve prospěch stanoviska Mejova mluví okolnost, že lid pohlížel na něho týmiž očima: u lidu nebyl to pokleslý a nenáviděný tyran, za jakého pokládal potom na příklad Borisa Godunova. Někteří dějepisci s K. N. Bestuževem-Rjuminem v čele vidí v něm rovněž pouze krutého pronásledovatele bojarů a vyzdvihují jeho oblibu u lidu.

Tolstoj přihlíží více k podstatě jeho temné a malomyslné duše. Proniknuv do samé její hloubi, podává zdařilou jeho podobiznu, dramatickou analysi, plnou vzrušujících momentů, která silou svojí nestojí za analysí nejlepších historických kronik Shakespearových. Již znamenitý Rossi, vystihnuv to náležitě svým hlubokým uměleckým citem, zařaďuje tragedii Tolstého do svého repertoaru vedle prací Shakespearových. Ioann Hrozný jest bez odporu jedním z nejlepších plodů básnické fantasie Tolstého, a v celé dramatické literatuře ruské není druhé práce, jež by předstihovala dílo Tolstého jednolitostí, zaokrouhleností a uměleckou hloubkou i silou. Jediná výtka, která mohla by je stihnouti, jest, že obraz tento jest příliš mračný a ponurý.

Car Feodor Ioannovič, jemuž Tolstoj věnoval druhou tragedii, v ohledu básnickém jest stejným uměleckým plodem, ač vylíčení povahy této kladlo dramatikovi ještě nesnadnější úkol, než zobrazení

jednodušší podstaty Hrozného. Feodor má mnohem složitější povahu. Jsa produktem degenerace, jest duševně chorým, jenom že doba jeho choroby není určitá, jest obdařen výlučnými vlastnostmi a nalézá se ve výminečných okolnostech. Základním rysem jeho povahy jest slabá vůle, které hříčkou osudu udělena byla ohromná moc, jaká jen může býti soustředěna v rukou smrtelníka. Básník znesnadnil svůj úkol poněkud tím, že snažil se opatřiti Feodora aureolou mravního citu, povznášejícího jej téměř k svatosti. Historická pravda tím snad poněkud trpí, neboť člověk takové mravní výše sotva by strpěl vedle sebe Borisa Godunova, pravého netvora v ohledu mravním, ale za to práce nabývá tím ještě větší zajímavosti a zápas nepřátelských stran, Šujských s Godunovem, nového osvětlení. Možná ostatně, že Tolstoj svým básnickým citem vystihl skutečnou povahu carovu mnohem lépe, než tehdejší očití svědkové, kteří vídali Feodora pouze nahodile a líčili jej jako člověka nicotného a tupého. Celé okolí carovo podobnému názoru poskytovalo vděčnou půdu. Za vlády otcovy Feodor ztrácel se ve stínu právě tak jako ostatní, mnohem silnější povahy. Když se stal carem, dostal se pod poručnictví Godunova a své choti Irény, kterou básník vylíčil jemnými a nádhernými barvami přímo podle života. Náležela k ženám, jež málo mluví, ale více jednají a dovedou opanovati slabé i silné. Mnozí mají za to, že Feodor vyznamenával se dobrotou a že Tolstoj svým stanoviskem stojí blízko historické pravdě. Ale buď tomu jakkoliv, básník i v tomto díle stál na výši svého úkolu a podal tragedii širokého stylu, která věrně druží se po bok Puškinovu »Borisu Godunovu« a první části autorovy trilogie.

Poslední část její označena jest jménem, které hraje v trilogii jakožto celku úlohu hlavní. Boris Godunov jest osobností historicky tak zajímavou, že stojí za to, aby stal se hrdinou celé trilogie, a sám Puškin právem z dějin ruských zvolil si tuto postavu. Již okolnost, že původně nepatrný dvořan stal se panovníkem v říši, kde zákonem byla zavedena dědičná posloupnost, zasluhuje zvláštní pozornosti. Jeho neobyčejný osud, ženoucí jej do boje se samozvancem, činícím nároky zákonitého dědice trůnu, činí jej ještě zajímavějším. Konečně máme zde ještě podivuhodný rozpor v nazírání lidu a dějepisců na tohoto uchvatitele trůnu. Lid pokládá ho nejenom za carovraha, ale i za nejhroznějšího tyrana, za příčinu všeho neštěstí, jež přikvačilo tehda na Rus. Z pouhé nenávisti k němu tento lid přešel na stranu Lžidimitrijovu, ačkoliv nepochyboval, že je to pouhý dobrodružný tulák, předstírající carský původ. Dějepisci naopak vidí v něm moudrého, ale nepochopeného panovníka, jenž napravil chyby a neřesti Ivana Hrozného a povznesl Rusko na ohromnou výši. Dle nich byl Boris prvním panovníkem ruským podle evropského vzoru, ba prý zanášel se již plány, jež potom uskutečnili Petr a Kateřina. Básníkům rozpor nazírání poskytuje vábivou perspektivu, v níž Boris jeví se jim jako genius nepochopený lidem. A s tohoto stanoviska pohlíží na Borisa také Tolstoj, ač psychologicky nedovede je odůvodniti, a proto uvádí do své trilogie živel nadpřirozený, zvyšující mystickou náladu jednotlivých jejích částí.

Z počátku líčí Tolstoj Borisa jako chytrého a obratného dvo-

řana, snažícího se všemi prostředky dojíti obliby carovy. Takovým též asi byl. Aspoň se nerozpakoval spřáteliti se se Skuratovem, k čemuž bylo potřebí jisté zmužilosti. Rovněž neodporuje pravdě, že v mládí blouznil asi mnohem více o blahu Ruska, kterému dobře rozuměl, než o vlastním prospěchu. Podstata otázky točí se kolem toho, kdy Boris pojal myšlenku státi se carem, a provésti své plány ku blahu říše. Tolstoj klade vznik této myšlenky do doby, kdy Hrozný byl ještě na živu a Boris byl jeho nepatrným dvořanem. Aby vysvětlil smělé sny Borisovy, utíká se k nadpřirozeným silám, ku proroctví mudrců, slibujících Borisovi carství. Tři hvězdy zatemňují dosud jeho hvězdu, a tyto hvězdy — Ioann Hrozný a jeho dva synové — musejí mu ustoupiti s cesty. Dějiny obviňují Borisa, že utratil pouze careviče Dimitrije. Tolstoj přičítá na jeho vrub též smrt Ioanna Hrozného. Zvěděv od mudrců den, kdy car má zemříti, a od lékařů, že rozčilení mu škodí, vědomě jej rozzlobil a přivodil jeho smrt. Odtud počíná řada jeho zločinů dalších. Feodor jest v jeho rukou pouhou hříčkou, sám vypovídá a ničí své odpůrce, dává zavražditi Dimitrije a čeká pouze na smrt carovu, aby dosedl na trůn.

V poslední tragedii Godunov vystupuje již jako car. Jest moudrým panovníkem již proto, že obnovuje styky se západem. Básník dává plnou vůli svým západnickým sympatiím. Lid však nerozumí carovi, nemiluje ho, konečně opouští ho i štěstí, sláva jeho zapadá, musí ustoupiti říši jinému a před smrtí zatvrzuje své srdce, malomyslní, stává se krutým.

Poněvadž změna taková nevyplývá z přirozené povahy Borisovy, básník pokouší se vysvětliti ji opět živlem nadpřirozeným. Objevuje se v jeho osudu postava klassických tragedií. Boris nabyl vlády cestou zločinnou, a nebe musí ho potrestati. Objevení se samozvance jest trestem, seslaným shora. Smrt Borisova činí dojem, jako by mystické síly zasáhly do běhů světa, aby obnovena byla rovnováha mezi dobrem a zlem a zločin došel zaslouženého trestu. Bez této nadpřirozené síly nesnadno bylo by vysvětliti si změny v osudech prohnaného a nesvědomitého dvořana, měnícího se ke konci trilogie v moudrého a milosrdného cara.

Ve skutečnosti Boris na trůně nebyl takovým, jakým jej líčí Tolstoj. Kdyby tomu bylo tak, lid byl by mu odpustil i zardousení Dimitrijovo. Jako car zůstane Boris týmž lstivým a mstivým usurpátorem, před ničím se nerozpakujícím. Neodčinil neřestí Ioanna Hrozného, ale pokračoval v nich a potíral všemožně bojary, s tím jenom rozdílem, že Hrozný činil tak jako dědičný panovník, opírající se o přirozenou moc, a zápasil otevřeně, veřejně popravoval a posílal do vyhnanství, koho nenáviděl, kdežto Boris užíval ve svém boji prostředků nejhnusnějších, ba neštítil se přenésti politický zápas na pole národohospodářské. Chtěje zbaviti bojarskou oligarchii podpory v lidu, vymyslil si k tomu přímo ďábelský prostředek — zavedení nevolnictví. Vzniklo tak množství drobných šlechticů, přirozených spojenců carových, kdežto bojarům odňata tím možnost počítati na podporu svobodného

lidu. Z prostých poddaných stali se skuteční otroci. Sám Ioann Hrozný nebyl schopen podobného opovržení k lidu, jenž pochopil nyní, že Borisovi nejde o blaho vlasti, ale o prospěch osobní a vlastní povýšení. Snad Boris mnohých zločinů ani nespáchal, ale lid ve své roztrpčenosti nad tímto hanebným skutkem připsal všecko na vrub člověka, jenž v jeho očích neštítil se ničeho k ukojení svých panovačných choutek. Zavedení nevolnictví bylo hlavní příčinou jeho zkázy a nenávisti lidu, proklínajícího jeho památku.

Ostatně tato historická nepřesnost, hlavní to vada celé trilogie, vyvážena jest krásou a poetickou cenou díla. Nadpřirozený živel, vystupující v něm na ujmu historické pravdy, působí mocně na náladu divákovu.

Trilogie má však ještě jiné slabiny. Poslední její část působí dojmem pouhého epilogu velikého dramatu, vlekoucího se neobyčejně dlouho. Tvůrčí fantasie básníkova někde jest unavena, slábne a v některých scenách se opakuje, ač ovšem vždycky s novými varianty a odstíny. P. N. Krasnov vytýká dílu Tolstého vedle zmíněných nedostatků a vad ještě podstatnou neobratnost u vedení milostných scen (Книжки недѣли, 1899, sv. 4). Scéna mezi Mstislavskou, jež vede si jako nějaká kupčicha Ostrovského, a Šachovským působí prý na jevišti naprosto komicky. K tomu v osobě Šachovského vydána posměchu láska vůbec. Ale v podstatě všecko to jsou pouhé skvrny na slunci. Hlavním jest, že autor ve své trilogii zůstal básníkem. Umění básnické pomohlo mu vytvořiti plastické, jasné a úplně zaokrouhlené typy Ioanna Hrozného, Feodora Ioannoviče, obou Šujských a vedle jiných i samého Borisa Godunova, které vesměs snesou bez ujmy srovnání se Shakespearem. Ba mnohé scény dýší přímo náladou anglického mistra. Stačí uvésti pouze přípitek knížete Vasilije Šujského na hostině u Romanova a jeho řeč o samozvanci, případný to pendant k znamenité řeči Antoniově nad mrtvolou Caesarovou. Lidovými massami Tolstoj nevládne sice jako Puškin, ale za to tam, kde třeba vylíčiti nádheru dvora, stojí na vrcholu svého umění. Dle mínění A. L. Sokolovského básník jediný po Puškinovi byl schopen přeložiti do ruštiny práce Shakespearovy: ovládá pětistopý jamb s takovou dokonalostí, že verš jeho jest prostý jako prósa a melodický jako hudba.

O veliké ceně díla Tolstého nepřímo také svědčí, že více než po třiceti letech nejen nezastaralo, nevybledlo, nýbrž naopak zazářilo novými barvami, vzbudilo všeobecný zájem a stalo se zdrojem nových myšlenek a hlubokých dojmů. Za takových okolností nezbývá, než si přáti, aby správa naší přední sceny všimla si ruského díla a vykonala jeho provedením nejen akt úcty k básníku samému, ale i významný čin na půdě slovanské vzájemnosti. Neprozradím, trvám, nic nového, řeknu-li, že osvědčený překladatel z klassických jazyků a Byrona, prof. František Krsek, chystá k tisku překlad celé trilogie Tolstého.

K závěrku nebude snad od místa několik životopisných dat. Hrabě A. K. Tolstoj narodil se r. 1817 v Petrohradě, ale dětství ztrávil

v severní části Ukrajiny na rodinných statcích, což mělo blahodárný vliv na rozvoj jeho básnického nadání. Vyrostl zde pod něžnou péčí rodičů, v úplné osamělosti, uprostřed nádhery domácí i přírodní, a není divu, že za takových podmínek záhy probudila se v něm poetická snivost, jež velmi brzo jevila se v náklonnosti k básnění.

Když bylo chlapci asi osm let, odvezli jej do Petrohradu, kde s jinými dětmi býval společníkem careviče, pozdějšího cara Alexandra II. Již tehdy rodiče brali jej s sebou na své zahraniční cesty. Takovým způsobem navštívil Německo, kde poznal Goetha, jenž choval jej na klíně, a jmenovitě Italii, po které potom dlouho se mu stýskalo. Jako jinoch sedmnáctiletý podrobil se zkoušce v moskevské universitě a vstoupiv do státní služby, byl r. 1836 na žádost matčinu přidělen k ruskému vyslanectví na sněmu frankfurtském. Později sloužil při soukromé kanceláři carově. Za krymské války vstoupil k dobrovolnickému pluku carské rodiny a prodělal v Oděsse silnou epidemii tyfovou, načež šel do výslužby a od r. 1857 do své smrti byl lovčím carského dvora. Poslední dva roky svého života trávil částečně v lázeňských místech zahraničných, hledaje úlevy od zhoubné nemoci, jež sklátila jej do hrobu na oblíbeném jeho statku černigovském »Krasnyj Rog« dne 28. září roku 1875.

Básnické dědictví jeho, zachované ruské literatuře, jest značné, nepřihlížíme-li ani k jeho dramatické trilogii. Z epických básní vedle proslulé »Hříšnice« náleží mu ještě hojně zdařilých parafrásí národních bylin i písní (Aleša Popovič, Sadko, Ilja Muromec, Změj Tugarin a pod.). Obliba těchto motivů silně jej sbližuje s naším Čelakovským, s nímž i jinak má dosti příbuzných rysů. Lyrické jeho básně staví jej do přední řady básníků čistého umění, k nimž mezi jinými počítá se Majkov, Ťutčev, Fet, Ščerbina a loni zesnulý Polonskij. Známý historický román jeho Князь Серебряный, čerpaný rovněž z dob Ioanna Hrozného, náleží k úhelným kamenům historické beletristiky ruské, vyznamenávaje se nejen přesnou historickou pravdou, ale i uměleckou měrou, dodrženou od samého počátku do poslední stránky.

FRANTIŠEK KVAPIL:

Z nové poesie polské.

Andrzej Niemojewski.

V družině mladých básníků polských má Andrzej Niemojewski svou zvláštní notu. Otázky sociální, zvláště pokud se týče dělnictva a poměru výroby ke kapitálu, našly v něm netoliko horlivého, leč i povolaného tlumočníka. Činí tak slovy prostými, formou spíš jadrnou nežli ozdobnou, žádných starostí si nepřipouštěje o bohatší obrazy, o subtilnější odstiňování. Nicméně praví o něm dobře Petr Chmielowski, že »nescházelo mu nikterak fantasie, ale uměl ji držeti na uzdě.« — A rovněž s Chmielowským souhlasiti dlužno, když o Niemojewském praví dále:

»Vidíme jej jako spisovatele roztrpčeného útrapami nikoli svými, nýbrž pospolstva, jež se nazývá lidem a který bývá předmětem využitkování pro svou neuvědomělost a bezbrannost ... Umění pro umění není jeho heslem; on by toužil plamennými slovy působiti na lidi, aby se nezavírali ve skořepině své samolibosti, aby pochopili, a což důležitější, pocítili bídu mass a starali se ji odstranit. Satira, ironie, fantasie slouží mu k tomu, aby vzbudil dojmy a hnutí, jež by ve směru tom na lidi působily.«

Ve snaze té charakterisuje Niemojewského i silná víra, byť časem vedle ní se ozval v jeho výtvorech i živý stesk, i melancholie, dokonce i touha po nirvaně.

Andrzej Niemojewski narodil se v Rokytnici v království Polském 23. ledna r. 1864, na universitě v Derptě studoval práva. Literární své práce uveřejňoval nejprve v časopisech, hlavně varšavských a haličských. O sobě vydal r. 1891 první sbírku svých básní s názvem »Poezye« v Krakově; po té následovaly »Poezye prozą« (v Krakově 1891), »Poezye, serya druga« (v Krakově 1893), »Majówka« (ve Lvově 1895), »Podziemia«, »Łuny«, »Ziemia obiecana« (v Krakově 1895), »W ciszy wiejskiéj«, »Stolica«, »Ptaki burzy« (v Krakově 1896), »Listopad« (ve Lvově 1896). Roku 1899 vyšel ve Varšavě autorem samým uspořádaný »Wybór poezyi«, v němž podány všecky charakteristické živly, jimiž se vyznačuje jeho lyrika.

Niemojewski pokusil se též se značným zdarem o drama. Jeho lidový kus »Familia« obdržel cenu na konkursu »Kurjera Warszawského«. —

Vesele plujme!

Na thema Ed. Wasilewského.

I.

Vesele plujme si života po vlnách,
vesele plujme si, vesele!
Divě ač vlna hřmí, vichr v loď metá strach,
mrak černý osud kol nestele!

Na vlnách, dálavách hlučně a šumivě
to žití naše jak utíká —
a vlny bouří se, pění se vášnivě,
vzpíná se, ryčí tůň veliká!

Plujeme po moři lidstva ne nesměle,
ve zmatcích divokých bez trudu,
a někdy plachta nám zavěje vesele
na stěžních na lodi osudů!

II.

Vesele vzleťme si jak ptáci svobody
nad země, nad moře, závěje!
Vesele vzleťme si! Mladý věk bez škody
poněští se s bouřemi století v závody
jak ptactvo křídlaté ideje!

Vesele vzleťme si nad tlumy, ku spaní
jež lehly bez ducha, přitmělé.
Pod námi předsudek svět mrakem zaclání,
nad námi slunce blesk chmury, tmu rozhání,
vesele vzleťme si, vesele!

Nad srdcí malých stesk, nad pochyb černý kryt
my vstaňme, hrdost svém na čele!
Vzletíme jako pták věštíce jitra svit,
věštíce lidstvu, co příští má vyplnit —
vesele vzleťme si, vesele!

III.

Vesele, vesele! . . . Křik plesný zahárá
jak bouře radosti do štěstí, do jara.
Vesele, vesele! . . . Proč slza ve zraku,
proč ach, to čelo proč ztopeno ve mraku? . . .
Ta radost, v duši jež slunce je předzvěstí,
jak růže vykvetla z trní a bolesti.

Kde štěstí? Marně, ach, hledá nás po chvíli,
až někdy zaťuká na naše mohyly.
Až ono ve květné přichvátá ozdobě
na čele lidstva — my budem již ve hrobě!

Jeseň.

Přišla bledá jeseň ke mně
s věncem listí uschlých v dlani,
přišla ke mně a dí jemně:
„Pojď, tam pohřeb jde už plání!

„Vítr žalné dumky strojí,
„smutné písně bor již kvílí,
„pochováme vesnu tvoji,
„sny tvé dáme do mohyly!“

Nepůjdu tam mezi hroby,
kde sbor žalobný lká děsný,
tam, kde smutku svět a mdloby,
kde v hrob kladou lidské vesny!

Šumí bledá jeseň hluše:
„Nekladem v hrob jar tvých dobu —
„to list opadal tvé duše,
„v srdci tvém hrob vedle hrobu!“

Norec.

Perly hledá, skočil v tůň, vln se zamkla vrata,
žralok nevnikne až tam plavce do mohyly,
leč on má hruď tritona! — Námahou lví síly
chyt' cos na dně, vyplynul ... Byla to hrst bláta!

Oddechl si. Ve výši slunce v proudech zlata,
on se vrací ke dnu zas. Hřbety vln se slily,
s vlastní hrudí vede boj, prsty v kal se vpily,
hledá — za ním tápe smrt. Hřbitovem tůň klatá!

Ha, dech opět došel mu! — Z moře výš se nesa
člověk bledý motá se, chytit oddech chvátá ...
Co to? Zas v hloub noří se v šíleném on spěchu!

Řek' bys — věštec to, jenž v hloub národa vždy klesá
a chce částku nejlepší vydobyti z bláta —
vypluje — jak triton jen, by zas nabral dechu!

Z „Úryvků“.

I.

Nad námi zámek modrý ze blankytu
a slunce zlato rozlévá v svém třpytu,
šum moře z daleka kdes duši hýčká ...
Nakloňme hlavy, přivřeme svá víčka!

Květ voní, břehy zelené kde leží,
křídlatý větřík po pahorcích běží,
skráň lehce šlehá, uspává a v běhu
pro nové vůně spěje k moře břehu . . .

Jestliže Kristus v středu Galileje
měl nad jezery takové sny v žití,
pak marně Satan, pokoušet ho chtěje,
mu trůn i žezlo ukazoval bytí —
svět utonul mu v modrojasné hluši,
neb hledě v nebe, měl sám nebe v duši!

II.

V tvé oči modré patřím, hochu malý . . .
Co ony věští? Zdaž ta zřítelnice
jest v blankytu jak skrytá blyskavice
a někdy rozjasní svět šírou dálí?

Neb hruď ta vzkypí bouřemi kdys věku
a vzňata nadšením i prosta bázně
se pyšně zřekne všeho štěstí vděku
pro lidskou bídu, pro slzy a strázně?

Zdaž někdy rámě zvedne nad svět siný
blesk — ortel v hrsti? Nebo srdce dělné
své krve nachem zbrotí vlastní činy,
v záměnu jméno vezmouc nesmrtelné?

Neb jako Atlas zdvihneš světa stěny
na bedrách snů v kraj kamsi lepší, plesný?
Neb upadneš jak jiní poražený
a budeš vlastní proklínati vesny?

Neb šerost všední obklopí tě živá,
ni pád ni vzlet v níž nenajde se bídné,
kde nežli stáří horší mladost sivá,
že siva, hrdá, chlubná tím, že stydne?

Ach, plynou léta, zajdou pokolení,
jich tváře zříme, ptáme se, co dále,
a srdce trpí — nic se nepozmění,
a čekáme jen, čekáme jen stále!

III.

Až ponesou mě někdy do mohyly,
za mojí rakví půjde klid jen milý,
zažehná světské rozkoše zjev naši
a starosti vše cestou rozeplaší.

A když mě složí do hluboké země,
temnosti, mraky přijdou na hrob ke mně,
poslední mukou chtí mou duši rváti,
leč mého srdce strach už nezachvátí.

Snad země šílíc nade mnou se vznese
ke slunci, jak tma na smrt letíc v plese,
neb v propast klesne temnoty zas v jarmo,
já nebudu se ptát jak lidstvo darmo!

Ač naděje se zanécuje v zraku,
zas půjdeš ve mrak, neb jsi vyšel z mraku,
a žití blesk v ráz míjející vezdy
jest pouze žitím padající hvězdy!

Rozkoše není nad tiš, která v hrobě,
když nic už člověk nevzpomíná sobě,
když čelo studí mu chlad od mohyly,
a na mohyle dumá klid jen milý...

IV.

Nuž s Bohem, trosky, hradby rozpukané,
nes, vlno, loď a k dáli spějte oči,
a komu chmura před zrakoma stane,
ať slzy prolévá a ve hrob vkročí!

Kde Zítra vstává, též se Včera valí,
trnové věnce nezděsí Čas v muce,
svět kříž svůj béře a zas chvátá k dáli,
byť na něm kdys měl rozpjati své ruce!

Růže.

Růže bledá! Utrh' jsem něžný tvůj květ v pláni
zvané štěstím, nesl jsem tebe v krásné nivy
zvané mládím, génius vesny kam jde snivý
a mhu snění nad cestu poutníkovu sklání.

Máj spěl borem, zašuměl písní nad mou skrání,
jitřenek zrak na nebi svítil zádumčivý,
zdálo se mi, země v lem nebes zajde sivý,
a jak anděl před Tvůrcem vzplane z nenadání.

Na šerých teď oblacích codenního žití
maluji ty jitřenky v temné ducha skrýši,
hledám stezky ku pláni štěstí zadumaný.

Každou noc sny budí mne zašlé v tužeb síti,
každý šum dob minulých srdce chtivě slyší
a růžemi dávných let přikrývá své rány.

Tam na vlnách . . .

Tam na vlnách, v ten šum, v noc černou vezdy
tvé oko svitem polární mi hvězdy,
a bouře když i hloubi srdce vzruší,
tvá duše přístavem je mojí duši.

Ač nebe hřímá a své blesky metá,
ač do vln loď se noří, svět se chmouří,
já nezlořečím zmatkům žití, světa,
já nezlořečím vichrům ani bouři!

Já nezlořečím, že loď má je v kusy,
že v tůň se hrouží vln, jde v smrti kraje,
ach, srdce, milujíc, zdaž ptát se musí:
zda štěstí trvá, neb jen s lidmi hraje?

Tak sníme.

Tak plynou slova nám, jak lávy toky,
leč v srdci na dně vír spí přehluboký,
míříme křídly ke slunci, leč němě
se nízko plazí duše v prachu země,
kolikrát rámě mní, že pravdu chytí,
leč lžeme životu a nám lže žití.

Plujeme Lidstvem: plachta nadýmá se,
leč kolem tiš, spí zmatky světa zase;
kolikrát bouře rozvíří je v bolu,
tu plachty vzpjaté klesnou opět dolů,
a našim činům echo dí jen klaté:
— Bouřliví v tiši, v bouři usínáte.

Sen zlatý duše někdy snic jen zočí —
že prchla zmrtvělost, své svedla oči,
jak náměsíčná vstává v noční době,
obchází kraje, mrak jež halí v mdlobě,
až světa hluk ji ráno zbudí ptákem
v snu kráčející — a matným, bludným zrákem . . .

LUDVÍK KUBA:

Dojmy z Dalmacie.

Kde v Dalmacii jde cesta přes železnou dráhu, není pohyblivých přehrad, jež by v čas jízdy vstupu na trať bránily, nýbrž ční tam pouhá tabulka s výstrahou: »Pozor na vlak!«

Není na tom nic divného. V Dalmacii málo je silnic a málo drah, málo se putuje po silnicích, málo vlaky jezdí, a samy tabulky jsou skoro zbytečny, neboť lid málo umí čísti.

A zrovna by se zdálo naopak, zrovna bychom myslili: zde lid umí čísti hned v několika jazycích, neboť výstraha: Pozor na vlak! je napsána ve třech řečech! Nejdříve čte se nápis 1. německý, pak 2. italský a konečně 3. srbochorvatský.

Pořad odpovídá úplně poměrným číslům národností, z nichž se obyvatelstvo Dalmacie skládá. Na vrchu plove 0·39% Němců čili asi dva tisíce německých duší, o pravosti jejichž dalo by se hovořiti, pak přijdou 3% Italů čili 16.000, kterážto úřední číslice svou lahodnou zaokrouhleností velice je nápadna, a vespod, jakožto element nejtěžší a nejzávažnější, nalézá se 96% Srbochorvatů čili 521.000 domorodých praobyvatelů.

Čísla čerpána jsou z úřední statistiky z r. 1892.

Výstražná ona tabulka byla mi v Dalmacii vždy zobrazením tamějších skutečných poměrů. Vrch drží těch několik »Němců«, již dávati mají Dalmacii cislajtánský lak, hrstka Italů těší se jejich přízni, a naši Slované jsou ta orná půda a kamenný lom, v nichž se oře, vláčí, seče, kope a bije, neboť oni poskytují zemi chléb vezdejší i její ostatní potřeby.

Ten poměr nebude trvati věčně, ba ani ne dlouho. Bývalo zde ještě před nedávnem jinak. Ještě r. 1860 bylo v Dalmacii úředně vše italské, jak úřady politické, tak samosprávné. Obrat zde nastal současně asi jako u nás, jen že daleko byl prudčí, náhlejší. Nejdříve praskla — r. 1861 — čilá a bujará Makarska na pobřeží, po ní zlomil vaz Italům vnitrozemský Dernyš u hranice bosenské s obětí několika mrtvých, pak Sinj se přihlásila ke svému národu — a dnes snad není jediné vísky, jediného města, jež by se neznaly ke svému slovanskému původu. Když jsem zde r. 1892 bloudil, pouze dvě »obćiny« zde byly »italské«. Obě byly nepatrné, jedna z nich byla malá víska Nezerište na ostrově Braču; na druhou se nepamatuju. Zdali ještě jsou věrny italské irredentě, nevím; nemám zpráv o nich. Ubíral-li se proces onen stále stejnou rychlostí, je po nich dnes jistě již veta. Vždyť r. 1880 úředně napočítaných 6% Italů se za 10 roků seschlo na pouhá 3%, t. j. na pouhou třiatřicetinu všeho obyvatelstva! Jaký to kontrast vůči předsudku, jenž o Dalmacii dosud se udržuje, jakoby to byla nějaká při nejmenším poloitalská země!

Náhlý vzrůst slovanského uvědomění je sice nápadný, ale nikoliv

záhadný. Zdravý smysl zdravého lidu snadno pochopil zdravou myšlenku: vrátiti se sobě samému myšlením, cítěním i konáním, a ohnivý jižní temperament poskytnul k tomu nadbytek paliva, aby idea rychle jediným plápolem vzplála a cizotu kolem sebe vyžehla nebo aspoň ožehla.

Pravím *ožehla*, neboť když idea nebo princip na celé třebas čáře zvítězí, není tím ještě vše vyřízeno. Zbývá pak ještě spousta práce drobné, jednotlivé, jak nás cesta po Dalmacii o tom také poučí.

Že ve městech nábřežních jsou nápisy — kromě dvoujazyčných úředních — skoro vesměs italské, nebudu celkem bráti v úvahu, ale za to uvedu, že i města vnitrozemská nečiní tu rozdílu. Ve městě Kninu nalezl jsem dokonce italské nápisy psané — cyrilicí: Вендита коммеcтибили (vendità commestibili=prodej smíšeného zboží)! K smíchu!

Stálého divadla slovanského v celé Dalmacii není, nýbrž jenom italské, a jen vyjímečně prohodí se pec některým kusem Gundulićovým. Dámy o sobě s pýchou dí: jesam Hrvatica, ale hned po té dále mlsají — sladkou italštinu. Horliví patrioti probírají otázky své domácí v ohnivých hovorech — italských, píší sobě italsky, a tu teprve zřetelně se ukazuje, jak rychlým pochodem bralo se uvědomění a probuzení Dalmacie, jež dříve otevřelo národu mozek a srdce, nežli — ústa. Tato dále švitoří italsky, ač srdce již od let bijí všem slovansky!

Vysvětlení zjevu není ovšem ještě jeho omluvou nebo dokonce schvalováním. Mužné jednání žádá zvyk a náklonnost osobní přemáhati, důslednost pak vymáhá říci B, když se vyslovilo A.

Bývalo odpovědí na moje výtky tohoto druhu: »Blahořečíme Bohu, že jsme se octli pod kulturou italskou, neboť jinak bychom byli padli do náruče té železné panny, jež slove německá vzdělanost a z jejíž drápů není východu, leda by tam polapený ptáček nechal kus vlastního masa. A kultura italská prošla již svým zenithem, a zejména v Dalmacii je křídlo její v té míře podlomeno, že není více nebezpečno.«

»Uznávám, že němčina by byla jedem nebezpečnějším, ale proto nepřestává býti italština pro vás jedem vůbec. Chápu, že navykli jste injekci morfiové, již na vás autoři italští konají, ale nechápu, že by se nemělo dále proti tomu bojovat. Je pravdě podobno, že zde zajde italství samo sebou, ale není to jisto. Není také lhostejno, stane-li se tak o něco dříve nebo později. Historie potrpí si ráda na překvapení, jimiž stihne národy v nedbalkách si hovící; světu z toho pojde zajímavá podívaná a zábavná švanda, jejíž útraty však zaplatí nešťastný pecival... už se to v naší slovanské domácnosti vícekráte stalo...«

»Non è ancora troppo tardo (není ještě zmeškáno)« s úsměvem přijali dalmatští patrioti moje řeči, a na doklad, že to míní upřímně, pokračovali zase dále — v italštině.

Patrno, že nutno čekati už — na pokolení příští! Toto bylo vychováno ve školách italských, těžko mu býti jiným.

*

Nemysleme si však, že hraje při tom roli též známá ona lehká a bezstarostná jižní povaha!

Nikoliv! Dalmaté naopak rádi by měli vrásky na čele a vyvolali si k tomu cíli starosti, ale starosti — umělé. Vytvořili si v mysli své vidinu devítihlavou, vyboulených zraků, ohnivých jazyků, předlouhých drápů, příšerných křídel a nekonečného chvostu. A sladké svoje dolce far niente střídají zábavnými turnaji s vybájenou potvorou, na niž metají kopí a vypouštějí nejjedovatější šípy. Avšak bez účinku, neboť oštěpy i střely příšerou proletí, aniž by jí nejmenší pohromy způsobily! Naopak, hrozná saň roste a bují vzrůstajícím hněvem útočících nepřátel — poněvadž je plodem pobouřené fantasie, jejíž činnost roste s rozčilením horlivých bojovníků.

Kdo by zajímavý mumrej rád viděl co nejlépe, ať si zajede do Dubrovníka, kde je divadlo to nejlépe inscenováno.

Již s parníku, dříve nežli vystoupíme na pevninu, vidíme na stěnách domů, buď a zdí zápoliti s sebou veliké nápisy štětkami, někdy pomocí patron malované: »Živila Hrvatska!« »Živio barun Gondola!« Dle toho, že jedno heslo tlačí se na druhé, že jedno bývá zamazáno, aby druhé na troskách jeho mohlo trůn si postaviti, poznáme, že jsou to hesla dvou nepřátelských stran. Při procházce městem uhlídáme němý boj rozzuřených nápisů všady, na místech kalých i nekalých, podnikaný barvou, tužkou nebo tištěnými plakáty; ba ani nevinné aloe, jehož nádherné, přemocné listy jako les obrovských šavlí cesty, příkopy a břehy hojně zde okrašluje, není nekrvavého zápasu ušetřeno, i jest mu trpělivě snášeti, když rozlícený nepřítel tasí nůž a — do nahých, tučných ramen nevinné byliny vítězně vřeže slova »Živio barun Gondola!«, aby tím rozkáceného soka ještě více podráždil, čehož výsledek je, že starý nápis přesekán a vedle umístěn nápis nový: »Živila Hrvatska!«

Hesla bojujících stran jsme poznali. Řekneme-li jejich jména: Chorvati a Srbi, pak nezbývá, než jen ještě pověděti, proč spolu bojují, co proti sobě mají, jaký je mezi nimi rozdíl?

Když jim sedí v týle Ital a nad ním se vznáší zpupný němčík-cislajtánec, musí to býti cosi hrozného, co slovanské tělo odvrátilo od zápasu s oběma nadutci a přimělo je, že zápolí samo s sebou!?

A toť věc nejsmutnější: zápolí spolu pro nic za nic, t. j. původně pro nic za nic, pro pouhou vidinu, pro zmíněné již strašidlo, jež v očích Chorvata se jmenuje posrbštění a jemuž Srb zase říká pochorvatění. Pro tyto vidiny způsobili si mnohá příkoří, jež měla v zápětí opět další křivdy, a dnes je z toho veliká zápletka, složitá affaira, jež odvrací národ od nebezpečí zevního a přivádí dovnitř těla nebezpečnou rakovinu.

Čtenář řekne: něco pravdy však na tom bude přec, neboť Srb je Srb a nikoli Chorvat, a naopak, i nutno stanoviti sféru zájmů každé strany, aby nebylo sporu.

Ale v tom vše vězí: kdo je Srb a kdo je Chorvat? Než jsem k rozvaděným bratrům jel, myslil jsem si: podle jazyka jich nerozeznáš,

mluví stejně, ale kteří jsou pravoslavní, užívají písma cyrilského, jsou tedy Srbi, a katolíci jsou naopak Chorvati!

Ale záležitost ta je daleko jednodušší, anebo chcete-li, složitější, neboť slyšíme tvrditi kohosi: »Vy nejste Chorvati, nýbrž katoličtí Srbové,« a naopak: »Vy nejste Srbové, nýbrž pravoslavní Chorvati!«

A ukáže se posléze, že je to vše prosté — politické strannictví. Podle zevních příznaků těžko co poznati, ale za to v hovoru brzo poznáme, odkud vítr věje, kterého tisku stal se náš druh obětí.

Už obyčejně na parolodi, přijíždějíce do Dalmacie, staneme se účastníky slovní prudké potyčky toho způsobu. Vždy slyšíme totéž, jako zase v časopisech čteme totéž. »Vy říkáte, že jsme Srbové, a my jsme zatím Chorvati,« a horlivec dokazuje buď historicky nebo náboženský, dle toho zdali se mu hodí to či ono, své tvrzení. Jednou je někdo Chorvat, protože je katolík, a Srb, protože je pravoslavný, a jindy je zase mnohý Chorvatem, ačkoliv je pravoslavný, a Srbem, ačkoliv je katolík. Při výboji nehledí se na náboženství: Jste Srby, ačkoliv jste katolíky a Mohamedánci, volá fanatik z jedné strany, a z druhé se odpovídá: Jste Chorvaty, byť byste byli pravoslavnými nebo vyznavači koranu! Při obraně je náboženství pak ovšem mocnou záštitou: »Jak bych mohl býti Chorvatem, když jsem pravoslavným!« nebo naopak: »Jak bychom byli Srby, když jsme katolíky!«

Kdyby dnes byla doba, že by otázka Velkochorvatska nebo Velkosrbska byla blízka nějakému řešení, nedivil bych se sporu, viděl bych v tom sice veliké neštěstí srbochorvatského národa, ale chápal bych to. Avšak otázka ta je pouhým dýmem, vzbuzena byla nepřátely Slovanstva, a prospěch z toho má leda ještě klerus, jednak katolický, jednak pravoslavný, jenž nabývá tím v národě velikého významu a vlivu.

»V Kninu (v severní Dalmacii) bylo sídlo chorvatských králů, zde bylo nalezeno tělo Zvonimírovo, zde byl počátek království Chorvatského až do invase Uherské, a také je Dalmacie většinou katolická,« odůvodňuje nám nauku svoji Chorvat, jenž si nás vzal stranou.

Jinde však zase poštmistr, dříve nežli mi vydal lístek na poštovní povoz, mi bez veškerého bližšího seznámení dával výstrahu, abych nedbal na zdejší Chorvaty, že je zde vše srbské, a odůvodňoval to asi těmi slovy:

»Jazyk dalmatský je jazyk srbský, je to nářečí hercegovské, jež je platné jako spisovné v království, v Bosně, a jež Gaj přijal i za chorvatský spisovný jazyk. Nářečí záhřebského okolí naopak je kajkavština, bližší slovinskému spisovnému jazyku nežli tak zvanému chorvatskému. Že je v Dalmacii tolik katolíků, toho příčinou je latinská propaganda. Pobřeží dalmatské nebylo nikdy pod Chorvatskem, republika Poljická byla samostatná, rovněž Naretva a republika Dubrovnická; Boka Kotorská patřila pak jednou sem, podruhé tam, nikdy však Chorvatům.«

Co z toho viděti?

Že otázka ta pro Dalmacii na základech historicko-politických, národopisných, ni na náboženských není luštitelna.

Zbraně tyto jsou oboustranné, dvojsečné, a to je právě smutné,

že obě politické strany užívají všech, vždy ovšem v té způsobě, v jaké jim slouží.

Jednou obě strany provolávají slavnostně, že Chorvatství nestotožňují s katolicismem a Srbství s pravoslavím, že vůbec otázku národnostní povznášejí nad náboženskou. To dělají chorvatské časopisy, když na př. mezi Mohamedány bosensko-hercegovskými propagují ideu chorvatskou. Když však Srbové mluví o pokatoličených Srbech, tu jim je dobrý katolicism, aby jej pokládali za součást chrvatismu! A nejinak si škodí strana srbská. Když se jim jedná o získání katolíků aneb o námluvy Mohamedánů, podkládají Srbství jenom význam národnostní, jakmile jim však »Chorvaté« sáhnou na jednu ves pravoslavnou, tu vše, co je pravoslavné, je srbské.

Pokud mi známo, vychází v Dalmacii 6 politických časopisů slovanských, ale o boji proti italianismu nebo germanství není v nich ani sledu, za to čteme v nich ve všech — nečiním výjimky — nejpotupnější slova o straně opačného politického směru, slova tak hnusná, že nedočteme se horších v nepřátelských nám časopisech neslovanských. Časopis Katolička Dalmacija, když doporučuje v insertu služby své knihtiskárny, chlubí se, že cyriliky nemá, což jí má u »ryzích« Chorvatů býti reklamou. Crvena Hrvatska tropí si posměch ze slova »pravoslavný«. Sledovati vzájemné tupení to mi nebylo možno, jednak pro nevyčerpatelnost látky, jednak pro lítost a rozčilení nad hrozným zjevem. Sám jsem osobně trpěl nepříjemnostmi úžasnými, neboť na příklad jazyk, jímž jsem se dorozumíval se svými společníky, nevěděl jsem, jak pojmenovati: »dalmatským« jsem jej nazývati nechtěl, »chorvatským« nazvati nedovolili Srbové, »srbským« nedovolili Chorvati, a naše spravedlivé sloučené adjektivum »srbochorvatský« popudilo proti mně jedny i druhé!

A nikdo z mladých vlivuplných lidí se nenajde, kdo by řekl: vždyť je to intrika našich nepřátel, vždyť je posloucháme, vždyť strašným tím potíráním vyplňujeme jejich nejvřelejší a nejtajnější přání! Vždyť potom vláda na př. musí v Bosně nazývati jazyk náš jazykem bosenským za takových poměrů!

Vrcholu tragikomiky této dosahují ony polemiky novinářské, ve kterých se strany navzájem — buď mezi řádky nebo plnými slovy — vládě udávají z velezrády: že prý totiž Velkochorvati by chtěli všecky Srbochorvaty sloučiti pod svým náčelnictvím, a Velkosrbové zase že to míní naopak!

Kam se to dospělo! A kdyby konce, k nimž to horlivci oni přivedli, byli opravdu konci, kdyby se rozkol nešířil dále, kdyby žíravina tato přestala již působiti a jed onen sám sebe zničil! Ale tomu se nepodobá, k takovým nadějím není žádného důvodu, nýbrž zuřivost je stále větší na obou stranách, a nesmyslné divadlo trvá dále bez naděje na nějaký konec vůbec k veliké spokojenosti režiséra a škodolibé radosti Slovanům nepřátelského publika. To se jen směje.

Pro nás, jakožto lidi se slovanským citem, je svrchovaně bolestno viděti, kterak se tam naši lidé vysilují pro nic, pro pouhé jméno. I bolestno patřiti na zaslepenost, jež nevidí v tom

nastrojenost a pletichu, která v Bosně a Hercegovině pronásleduje Srbství, v Dubrovníku však a v Dalmacii naopak je podporuje, vyjímaje Boku pro její styk s Černou Horou. Nejnověji sedli Chorvati dokonce na vějíčku, nalíčenou jim bánem chorvatským ve způsobu fonetického pravopisu, kterážto zásada přijata bosenskou vládou a spolu nadšeně je hájena — dalmatským radikálním učitelstvem! Oni nevidí, co bude míti fonetismus za následek, že totiž každá země, majíc své odchylky jazykové, bude míti pak »svůj zvláštní jazyk«, že tím bude dán podnět ke vzniku celé řady jihoslovanských jazyků, a staré přísloví: »děl a vládni« bude zaslepeným Slovanům stále neznámou nebo nepochopitelnou pravdou přese všechny strašné tisícileté zkušenosti!

Hrozný stín sporu srbochorvatského pronásleduje nás po všech sice jihoslovanských zemích, ale v Dalmacii, následkem ohnivého jižního temperamentu obyvatelstva a zvláštních, pestrých tamějších poměrů domácích, zejména se dává nám cítiti, ba přímo otravuje nám cestovatelské požitky překrásné této země.

Trapná tato a na pohled složitá a nejasná záležitost dala by se snadno rozluštiti při jedné podmínce: vzájemné dobré vůli. Ale té bohužel není na jedné ani na druhé straně . . .

Ani býti nemůže.

Jeť boj tento předně existenční otázkou časopisů, a za druhé je dílem — klerikálů. Biankini, redaktor N. Listu v Zadru, je kněz, skutečným redaktorem Crv. Hrvatské je kanovník. Katolička Dalmacija je výslovným orgánem hierarchie, Dubrovník a Srpski Glas jsou orgány pravoslavného kněžstva.

A tito páni překážejí dobré shodě. Zejména katolické duchovenstvo honosí se velikým svým vzděláním a pravoslavným pohrdá.

Za takových okolností nemůže nastati dobrá shoda, a čekati se musí na dobu, až řízení veřejných záležitostí přejde s klerikálů na laiky. Do té doby pokoje nebude.

*

Podle pravdy stručně záležitost ta vylíčena vypadá takto:

Ve století VII. přišli Srbové a Chorvati, lidé jednoho jazyka, ale dvou jmen, na Balkán na vyzvání císaře řeckého Heraklia, aby tu zmohli Avary.

Východní jejich část, Srbové, propadli vlivu východní církve, západní Chorvati vlivu církve západní. Na obou koncích počaly se krystalisovati politické útvary, na západě katolické království Chorvatské, na východě pravoslavné carství Srbské s mohutnou župou Zetskou (Černou Horou), kníž. Záchlumím (Herceg.), král. Bosenským atd. Ono podlehlo Uhrům, toto Turkům, s vyjímkou jediné Černé Hory. Dalmacie po celou tu dobu nijakým celkem politickým nebyla, a jen severní její část patřila ke království Chorvatskému.

Má tedy poměrně svobodnou volbu, chce-li se kloniti k pólu srbskému, pravoslavnému, nebo chorvatskému, podmaněnému jednak katolicismem, jednak němectvím.

Rozhodnutí, dle mého slovanského náhledu, bylo by velice snadné — při správných slovanských názorech a při dobré vůli.

Základními větami slovanského vyznání víry dle mých náhledů měly by býti tyto body:

My Slované jsme rozdrobeni, a proto jsme podmaněni a podmaňováni, proto je naše budoucnost v nynějších okolnostech ohrožena.

Každé, jakékoliv spojení dvou rozštěpených větví, je přípravou lepší budoucnosti, neboť značí upevnění. Proto nemá se nikdo lekati nějaké oběti — neboť dosavadní rozdrobenost stojí nás mnohem více.

Chorvatská stránka v Dalmacii má za positivní cíl zbudování někdejšího trojjediného království Chorvatského čili připojení se k Chorvatsku. A to jakožto projev zdravé snahy po slučování musíme upřímně vítati.

Srbská strana Dalmacie naopak positivního cíle nemá, nýbrž jen: chorvatské straně škoditi. A poněvadž program strany chorvatské je uskutečnitelný, proto vláda podporuje — stranu »srbskou«.

Výslovně prohlašuji, že z Chorvatství a Srbství kloní se sympatie moje k poslednímu, poněvadž je slovansky ryzejší, a že bych přál myšlence spojení všeho Jihoslovanstva, jež je převahou srbským — pod náčelnictvím srbským, kdyby Srbové projevili lepší schopnost státoprávnou, než dosud; že však dalmatské »Srby« — vyjímaje Boku Kotorskou — za Srby nepokládám, nýbrž že je počítám za onu stranu poctivé snaze slovanské nepřátelskou, která všady ku poškození dobré věci vzniká a která v Dalmacii jména srbského — zneužívá a mate skutečné, upřímné a nepředpojaté Srby.

Tu vizte Dubrovnické »Srby«: Jásali r. 1890 nad »svým« vítězstvím při městských volbách — a ve skutečnosti to zvítězili — Italové a Němci!

Chorvatské straně mám pouze za zlé, že nestrhne s té neslovanské strany škrabošku, že dává se prodanými lidmi másti, a v omylu tom že snižuje se k hanění všeho, co je vskutku srbské a pravoslavné. Měla by se emancipovati od — sluhů Říma.

A zejména nevnášejte spor bratrovražedný do vídeňského parlamentu k radosti a posměchu vší žurnalistiky a všech nepřátel Slovanstva.

Snad se proti mým výtkám uvede, že jsou rozdíly mezi Srby a Chorvaty, a to ethnografické, jazykové a jiné. Nepopírám toho, naopak vím ze svých četných cest po zemích srbochorvatských, že na rozdíly ty jsou ony velezajímavé země přebohaty. Ale rozdíly tyto hledati je věcí nikoliv politika a patrioty, nýbrž ethnografa, folkloristy, filologa, zkrátka vědy. Politik a vlastenec hledá jen to, co lid pojí — a co lid rozlučuje, schválně pomíjí! A nepotřebuje na ty rozdíly příliš oči zamhuřovati, neboť málo tak obrovských prostranství při politické rozptýlenosti je tak jazykově jednotných, jako to vidíme u zemí srbochorvatských: Černé hory, Dalmacie, Bosny a Hercegoviny, Chorvatska a Slavonie, Istrie a království Srbského!

Pravdě budiž dán průchod, že více smyslu pro tuto vysokou ideu jednoty měli — Chorvati. Stkvělá doba illyrismu bude vždy ctí jejich, a jestli Gaj přijal »srbský« dialekt za spisovnou řeč chorvatskou, není to rytířské, vyčítati to Chorvatům, vždyť se tím Srbům neublížilo, nýbrž naopak. Býval v Chorvatsku také čas, kdy se na Srbské království dívali jako na Slovanský Piemont, kdy obrazem knížete Miloše stejně rád vlastenec Srbín jako Chorvat svou kuću zdobil v blahé naději a tužbě po sjednocení. Za to o Srbech musíme říci, že nechápeme, proč posílají se z disposičního fondu bělehradského peníze do Záhřebu, proč »Srbové« chorvatští drží s Maďary v Chorvatsku, proč v Záhřebě kalí vodu, proč pravoslavní popi nahrazují slovo pravoslavný za srbský a oboje stotožňují! Takovými skutky situace se nezlepší.

Bylo mi často vytknuto od Jihoslovanů, když jsem jim výtky činil: Vždyť u vás též se potýkáte: Staročeši s Mladočechy!

Uvedl jsem však a uvádím zde, že to přirovnání bylo špatné. To byly strany politické a nikoliv národnostní. Podobného něco by bylo, kdyby se byl u nás vyvinul spor, zdali Moravani jsou Čechové. A tu nutno našemu národu vzdáti čest, že otázce té nedal vzniknouti. A ještě krásnější zjev je naše chování k Slovákům: ač se od nás odtrhli, neklidí náš hněv, nýbrž sympatie neutuchající pojí nás stále s Tatrami. Ba — abychom nezavdali nikomu nijaké příčiny k žalobě — dobrovolně se nazýváme národem československým, aby se každý u nás cítil volným, Čech, Slezan, Moravan i Slovák!

Málo co u nás Čechů zasluhuje chvály, ale ostatní bratři Slované musí již odpustiti: v této příčině můžeme sloužiti za vzor. A zejména srbochorvatským bratřím v Dalmacii!

*

»A vždyť na to nejhlavnější jste zapomněl,« řeknou obě strany. »Vždyť jste zapomněl zodpověděti naše obviňování, že nás chtí Srbové posrbiti,« zvolají Chorvati, a Srbi rovněž nezameškají se ozvati: »Rcete nám, co máme dělati proti chorvatisování našinců?«

Na to je odpověď jen jedna: jen se nechte navzájem posrbiti, nebo chorvatisovati — myslíte-li, že je to možno při jednotné národnosti Vaší, při jediném jazyku! A zejména Srbové už nemusí míti strachu, že je budou Chorváti chorvatisovati: vždyť přece jim sami stále vyčítají, že jazyk jejich spisovný je — srbština!

»Ale budou nám vnucovati pak katolicism!« žalují jedni, a druzí tutéž obavu vyslovují o pravoslaví.

A tu jsme jinde, tu nejsme na půdě národnosti, ale náboženství. Ať se postarají obě strany, aby nedrželi vrch klerikálové — jak už jsem řekl — a nebude snah jedněch ni druhých, nýbrž zavládne konečně žádoucí pokoj a mír!

DOPISY.

Z Petrohradu.

(Nový ministr vnitřních záležitostí. — Všeobecná povinnost školní. — Kniha Golovinova. — † Petr Sokolov. — Zakončení historie studentských nepokojů.)

Důležitější událostí u nás v poslední době jest jmenování D. S. Sipjagina ministrem vnitřních záležitostí na místě dosavadního ministra J. L. Goremykina. Nový ministr, muž poměrně ještě mladý, těší se oblibě ruské šlechty, jejímž důstojným představitelem jest. Před svým jmenováním byl p. Sipjagin ředitelem carovy kanceláře, jež přijímá prosby, podávané přímo carovi, a v této hodnosti měl příležitost seznámiti se blíže s potřebami ruského národa a s nedostatky byrokratické soustavy. Činného vůdce vnitřní politiky jest Rusku v přítomné chvíli snad více zapotřebí, než kdykoli jindy. Všecko, všecky stránky ruského života potřebují oprav, změn, zlepšení; sám život vyzdvihuje a staví v popředí množství velmi důležitých otázek, především zákonodárných. Nevyhnutelně třeba jest reformovati stavy, nevyhnutelno jest správně rozřešiti dvě palčivé otázky selského života, otázku zásobování a stěhování — ba, těžko vypočísti vše, čeho Rusko očekává od nového ministra. Hlavní vadou ministerstva Goremykinova byl nedostatek schopnosti rychlé práce: všecky otázky, vyvolané za Goremykina, uvázly v různých komisích, které je vypracovávaly bez konce. Ministerstvo financí dovedlo v několika letech provésti reformu peněžního obratu, ministerstvo spravedlnosti provedlo revisi zákonů, ale ministerstvo vnitřních záležitostí pouze našeptávalo otázky o reformách . . . Program činnosti nového ministra není dosud znám, i nemůžeme se o něm ještě vysloviti.

Otázka zavedení všeobecné povinnosti školní, proti níž svého času vystoupily naše ultrakonservativní orgány s p. Gringmutem v čele, blíží se ke svému uskutečnění. Zemstvo za zemstvem staví tuto otázku v popředí, vláda pak chová se k té věci příznivě a podporuje ji. Pravda, věruskou brzdu všech našich dobrých podniků — nedostatek prostředků — těžko jest odstraniti, ale na školy musí se prostředky najíti. Nyní, kdy selské hospodářství upadá každým rokem, kdy se projevuje »školní hlad« — zavedení obecného vyučování jeví se nikoli přepychem, nýbrž nutností. Otázka školská má pro náš lid tutéž důležitost jako otázka zásobovací, od uspokojivého rozřešení obou závisí jeho budoucnost. Pohříchu naše úřední činnost nevyznamenává se energií; ti, kdož ji vedou, pohlížejí na věc s hlediska čistě formálního, a to zřídka kdy přináší prospěch i v jednodušších věcech, než jest vzdělání lidu. —

V zasedání Akademie Nauk 19. (31.) října byla přiřčena poloviční výroční cena Puškinova skutečně výborné knize K. Golovina „Русскій романъ и русское общество". Je to podrobné, velezajímavé bádání theorie ruské literatury od časů Puškinových po naše dny, na-

psané živým, krásným jazykem. Není v něm polemické rozjitřenosti, strannictví nebo tendenčnosti; je to kniha epicky klidná jako letopis. Zvláštní hlava knihy p. Golovinovy věnována jest ruské literární škole slavjanofilů. Překlad této knihy přispěl by k rozšíření pravdivého nazírání na ruskou literaturu.

Z ruského umění nic zvláštního nemohu zaznamenati, kromě úmrtí akvarelisty evropského jména, Petra Sokolova, jednoho z posledních příslušníků staré školy umělecké, nadšeného přívržence pravdy v umění.

Zakončením historie studentských nepokojů (kromě oznámeného již ve Slov. Přehledu okružníku ministra vnitřních záležitostí) byly předpisy o vřadění studentů vyšších učilišť do vojska — pokutou za nepokoje... Tento krutý krok, připomínající doby Mikuláše I., ovšem nebyl studentstvem radostně uvítán...

LETOPISEC.

Ze Srbska.

(Školský a osvětný ruch: Vládní reformy školské. — Vysoká škola. — Potřeba fakulty lékařské. — Zvláštní ministerské nařízení. — Hudební škola. — Zárodek malířské akademie. — Rady vesnické učitelce. — Literární fond Dimitrije M. Stamenkoviće.)

V poslední době v Srbsku se mnoho pracuje o reformě školství a osvěty vůbec, ale celá ta práce má jakýsi náhlý, horečný ráz. Jinak nemůže však ani býti, když popudem veškeré činnosti nynější vlády jest pouze touha po udržení se a strach ze svržení. Jako se tonoucí chytá stébla, tak i nynější vláda v Srbsku přičiňuje se všemi možnými způsoby, aby dokázala své právo existence. Kojí se nadějí, že reformami nabude sympatií národa i vážnosti ciziny a doufá tím zastříti své politické přečiny. Třeba uznati, že v osvětovém zřízení jsou některé dobré novoty, zavedené podle cizích vzorů, ale je do nich pojato též mnoho věcí zastaralých, zpátečnických a národu srbskému úplně nepotřebných. Největší vinu takových poklesků má ministr osvěty, Andra Djordjević (bývalý professor právních věd na vysoké škole), který jest ve školských a paedagogických věcech naprosto neznalý a přece si při reformování škol vede příliš samovolně, nehledaje a nepřijímaje rad odborníků... V nedávné době zreformováno obecné a střední školství, ustanoven stálý dozor a do obecných škol zavedeny ruční práce. Došla řada na reformu vysoké školy bělehradské. Má býti prohlášena za universitu, doplněna lékařskou fakultou, které je vskutku nutně zapotřebí. Tuto potřebu nejlépe dokazoval se stanoviska vědeckého, národopolitického, zdravotního a hospodářského professor Dr. Milan Jovanović-Batut ve své studii, kterou uveřejnil »Prosvetni Glasnik«. Dle jeho slov jen domácí fakulta lékařská může poskytnouti dostatečný počet lékařských sil. Nyní Srbsko má poměrně nejméně lékařů ze všech sousedních zemí. Vizme čísla:

Země	Počet			1 lékař na	
	lékařů	obyvatelů	km²	obyvatelů	km²
Uhry	4.500	16,110.995	282.804	3.580	62·8
Chorvatsko a Slavonsko	458	2,305.156	42.501	5.263	95·4
Rumunsko	1.010	5,631.443	131.020	5.575	129·7
Bulharsko	452	3,309.816	96.660	7.328	213·8
Bosna a Hercegovina .	165	1,591.036	51.028	9.642	309·8
Srbsko	196	2,500.000	48.303	12.755	246·4

Tedy v Srbsku připadá jeden lékař na 12.755 duší nebo na 246·24 km², což jest poměr velmi nepříznivý. Dr. Jovanović vypočítal, že nyní Srbsko vynakládá na studie každého svého lékaře 29.000 dinarů, kdežto studium na universitě vlastní nestálo by více než 8.600 dinarů. »Získali bychom a ušetřili,« píše Dr. Jovanović, »při každém lékaři 20.400 dinarů. Kdybychom z této úspory vydali na každého doma promovovaného mladého doktora ještě 3.400 dinarů na jednoroční vydržování, s nimiž by on — takto dospělý a odborně vzdělaný — mohl navštíviti několik lékařských fakult v cizině a prozkoumati material jejich klinik, jejich vědecké ústavy a laboratoře; dále ještě 2.000 dinarů, aby po tom všem ještě v některé naší zemské nemocnici prodlel rok studiemi, jak bez cizí rady a pomoci, samostatně užívati svého vědění a zkušeností: bylo by z toho pro něho i pro národ více prospěchu, než když celou fakultu v cizině absolvuje, tam složí zkoušky a pak ihned spěchá domů a počíná provozovati lékařskou praxi. Po těch všech vydáních zbylo by nám ještě 15.000 dinarů, a tolik, na jednoho posluchače počítaje, nestojí ani nejdražší lékařská fakulta.« Dr. Jovanović podal ještě mnohem přesvědčivější důkazy o potřebě vlastní lékařské fakulty v Srbsku, zvláště s hlediska národopolitického. Ale vyplní-li se jeho slova a jak, záleží nejvíce, jak jsme již pravili, na vůli ministra Andry Djordjeviće a nynější srbské vlády.

Nejlepší pak charakteristikou reformátorské způsobilosti tohoto ministra jest jeho nařízení, aby každý professor, učitel a žák na ulici pozdravoval vojenský prapor a tím prokazoval úctu králi a »otadžbině«! Jaký to »—ismus«, není třeba dodávati! —

Také umění v Srbsku poslední dobou nabývá většího rozmachu. Iniciativou »Bělehradského zpěváckého spolku« a několika mladších srbských hudebníků byla založena v Bělehradě »Srbská hudební škola«, zárodek budoucího konservatoria, která má za účel vyučovati zpěvu a hudbě, hlavně však vzdělávati dirigenty a učitele hudby. Dělí se na počáteční a vyšší oddíl, každý o třech ročnících; vydržuje se pomocí, kterou dostává od Bělehradského zpěváckého spolku, a podporami

jednotlivých osob a korporací. V ní jsou súčastněni nejlepší srbští hudebníci, i lze se nadíti, že první »Srbská hudební škola« domůže se úspěchu a vážnosti...

I malířské umění jde ku předu. Již před několika lety Čech p. Kutlík otevřel v Bělehradě soukromou malířskou školu, jež ukázala v brzku dobré výsledky. Ta škola dostává nyní od státu značnou podporu a stojí pod dozorem ministerstva osvěty. Očekává se, že se z ní vyvine malířská akademie a umělecko-průmyslová škola.

Řadu pěkných myšlenek přináší bělehradský »Prosvetni Glasnik« ve článku učitelky paní M. Golemovićové »Rady vesnické učitelce«. Spisovatelka nadšenými slovy povzbuzuje srbské učitelky k obětavé a neunavné práci pro národ; líčí půvabnost vesnického života a budí zájem učitelek pro život na vesnici. Pěkně ukazuje, že učitelství není a nesmí se státi řemeslem, které jen zabezpečuje existenci. Učitelé a učitelky musejí býti si vědomi svého vznešeného úkolu, svého kulturního poslání a přičiniti se, aby je co nejlépe plnili. Dále spisovatelka poukazuje na některé důležité body v životě národním, kterých zvláště učitelky by měly dbáti. Mimo jiné poučuje srbské učitelky, jak mají pečovati o udržení a zachování národního rázu vyšívání srbského: »Před 50 lety Vuk Karadžić zachránil naše slovesné národní umění, písně a pohádky, a počínal si při tom takto: každé písně a pohádky zaznamenal si dva, tři varianty, z těch vybral nejlepší a ten otiskl vždy s nejpřísnější věrností, nepřipojuje nikdy ničeho ze své hlavy, neopravuje a neokrašluje. Ba ponechal i jazykové chyby, nechtě jich opravovati jen proto, aby neporušil původního znění. Hle, toť nejlepší rádce i pro sbírání našeho národního vyšívání!« — Při této zmínce o srbském vyšívání zaznamenáváme, že nedávno prof. Titelbach počal v Bělehradě vydávati sbírku svých barevných kreseb pod názvem »Srbski vez« (Srbské vyšívání). Upozorňujeme na toto vydání české odborníky a vůbec každého, kdo se zajímá o národní vyšívání.[1])

Pokrok srbské literatury podporují četné nadace, svěřené Srbské Akademii věd a umění, Srbské Matici, Književné Zádruze atd. Nejnovější větší nadace jest Literární fond Dimitrije N. Stamenkovića, jednoho z předních a nejváženějších srbských obchodníků. Odkázal akademii věd 300.000 dinarů ve zlatě, aby se z té sumy vydávaly knihy, psané v duchu srbském, knihy o vlasti, víře, mravnosti a pravdě, obchodu, orbě a národním zdraví. Spisy, vydané z této nadace, nebudou se prodávati, nýbrž budou zdarma rozdíleny žákům.

Toť hrstka zpráv z našeho osvětného ruchu posledních dob. Sáhl jsem k nim v prvním svém dopise zúmysla místo ke smutným vnitřním poměrům politickým, o nichž se až do přesycení mluví v denních listech vašich...

ARGUS.

[1]) Objednati je lze u prof. Vladimíra Titelbacha v Srbském Bělehradě (Beograd, Dositijeva ulica, br. 8.).

Z Poznaně.

(První sjezd polských žen — Spolky žen. — Germanisace mládeže. — Přednášky pro lid. — Wiec generalny.)

Zákaz, vydaný vládou proti domácímu vyučování jazyku polskému vyvolal odpor polského obyvatelstva, jehož projevem byly schůze, velmi četně navštívené. V Poznani konali schůzi otcové rodin za účastenství dávno již nevídaného. Také matky polské a paní, jež soukromě učí děti jazyku polskému, uspořádaly schůzi, jíž účastno bylo na pět set osob. Projev žen ve věcech veřejných byl dosud u nás úkazem neobyčejným. Jednání schůze neslo ráz důstojného klidu, patrného živého zájmu, názory vyslovovány byly rozhodně a s přesvědčením, jasně a svobodně, se znalostí věci a sebevědomím, při čemž v jednání projevoval se vřelý cit, schopný rozehřáti veškeré súčastněné a vlíti v těžké poměry trochu světla naděje, že vytrvalost a odhodlanost přemůže vše. Ženy polské připojily se k petici, kterou přijala schůze otců: aby dovoleno bylo vyučovati soukromě a bezplatně po několika dětech čtení a psaní polskému, neboť »nikdo přec netrestá těch, kteří, řídíce se milosrdenstvím, hladovící děti chlebem sytí — a ti, kdo dávají duševní stravu mateřským jazykem dětem, jež po ní baží, nic jiného přec nečiní.« Petici tu odvezla do Berlína a doručila ministru zvláštní deputace — brzo však došla odpověď na ni . . . úplně zamítavá.

Avšak tato politika útisku a urážek přispívá k sesílení ducha odporu a budí živý zájem, vzrůst energie a rozvoj organisace. Jmenovitě ženy se soustřeďují v spolcích. Ještě před pěti lety bylo jediným spolkem žen »Towarzystwo pomocy naukowej dla dziewcząt imienia Karola Marcinkowskiego«. R. 1894 povstal spolek »Warta«, jehož hlavním cílem jest výchova sil paedagogických a vyučování mateřskému jazyku. Brzo po té založena byla »Czytelnia dla kobiet«, jež se zdárně rozvíjí a v krátkém čase zřídila si pěknou knihovnu i uspořádala několik večírků, věnovaných paměti znamenitých polských spisovatelek. V »Czytelni« té povstalo ohnisko duševního života našich žen, z ní vznikl také nedávno založený spolek zpěvácký »Lutnia«, v ní konají se bezplatné kursy vědecké a vyučují se dívky mateřskému jazyku po ukončení školy státní. Když vláda nedovoluje učiti polštině dívky školní, tedy se v té příčině paní polské ujaly dívek školu opustivších. Paní, činné v »Czytelni«, působí též ve spolku »Przytulisko«, jehož cílem jest poskytovati dětem chudiny útulek v době odpolední, aby mohly pod dozorem a pomocí starších osob se učiti, pracovati školní úkoly, najísti se atd. V posledních pěti letech povstaly také t. zv. »Żłobki« (jesle), v nichž mohou matky, jdoucí do práce, zůstaviti na celý den svá nemluvňata pod pečlivou ochranou, při čemž opět paní jsou činny. Nedávno byly také zreformovány spolky »ferialních osad«, jež v době prázdnin vysílají nezámožné děti na ves na čerstvý vzduch. Části těchto dětí dostává se umístění ve dvorech lidí milosrdných a šlechetných — jichž počet bohužel se nezvětšuje, nýbrž spíše jich ubývá, — částečně jsou děti

posílány hromadně do zvláštních kolonií. Spolků k tomu cíli založených jest v Poznani pět — a jest jich plnou měrou zapotřebí, neboť právě na mládež nejúsilovněji útočí pokusy germanisace ve škole i mimo ni, silou i zábavou. Silou, a to brutální silou; stížnosti na nelidské bití žactva polského učiteli Němci se stále množí, němčina vnucuje se dětem učiteli, neznajícími slova polského, jako ve středověku i ferulí.*) Na jaře učitel Němec Zaeske ve vesnici Pudliskách tak sbil slabého hošíka Poláka, že zemřel. Učitel vymlouval se, že smrt způsobila zábava dítěte na výsluní před potrestáním. Případ ten byl předmětem interpellace poslanců ve sněmě a vyšetřuje se soudně.

Také zábavou mají býti děti germanisovány; pořádají se pro ně výlety s německými praporky a německým zpěvem, hry za městem za dozoru učitelův, večerní představení s mlhovými obrazy, výlety na výstavy atd. Německé spolky podporují vše to finančně — neboť vše má výslovnou tendenci germanisační. Není divu, že tato systematická a horlivá činnost vlády v německé společnosti dochází úspěchu. Vídáme děti polské spěchající na německé slavnosti, kde je čeká hudba, zábava i potrava a mlsky, slýcháme je pak i zpívati německé písně. Proto jest tím větší péče zapotřebí o ně i se strany polské společnosti, nutno působiti na jejich rodiče, buditi v nich národní vědomí polské, aby zase oni dětem je vštěpovali. Šíření osvěty v nejširší vrstvy lidu, toť nejdůležitější pro nás úkol, nejvážnější práce. Omezování působnosti na intelligenci, na pěstování věd a umění nezachrání náš národ v těžkých podmínkách našich, vědomí národní musí plynouti širokým a silným proudem, má-li účinně stavěti se na odpor snahám germanisačním. K tomu cíli povstalo v loni v Poznani »Towarzystwo wykładów ludowych imenia Adama Mickiewicza«, v němž mladší intelligence má pořádati systematické, bezplatné populární přednášky pro lid. V únoru a březnu t. r. konalo se již deset přednášek z dějin polských, z literatury a věd přírodních. Síň »Bazaru« byla přeplněna obecenstvem ze všech vrstev, nejvíce pak přítomno bylo řemeslníkův a dělníkův. Hojná účast, zřejmá touha po poučení, jevící se ve vděčném posluchačstvu, budily naděje úspěchu, zatlačovaly smutek vyvolaný těžkými poměry a rostoucím útiskem, ba upevňovaly víru v budoucnost.

Dne 29. června pořádán byl v Poznani velký »wiec generalny« (jenerální sněm, sjezd), jehož súčastnilo se přes 1500 lidí z různých krajů Poznaňska, zejména velké množství lidu rolnického, jehož řečníci mluvili dobře a pěkně. Byla to manifestace, jíž mělo se ukázati vládě, že lid čím dál rozhodněji hlásí se k své národnosti a nabývá národního vědomí.

KAZIMIERZ WOJNOWSKI.

---

*) Nedávno uvedly Noviny Ratiborské tento příklad: „Učitel poručil dětem, aby psaly na tabulkách: Wir geloben, dass wir untereinander nur deutsch sprechen werden; ein Schuft ist derjenige, der uns davon abbringen möchte . . . atd.“

Rozhledy a zprávy.

(Maďarská vláda proti slovenské hospodyňské škole. Biskupové ve službách maďarisace. Vystěhovalectví. — P. Jakub Herrmann. lnžický mecenáš. — Lidové divadlo ve Varšavě. Vyučování polštině na středních školách. Jubileum university Jagiellonské. Sjezd polských historiků. — Uctění památky A. A. Grigorjeva a I. L. Nikitina. Jubileum G. A. Džanšijeva a P. V. Šejna. Přípravy k uctění památky Gogolovy. Literární fond. Rozpuštění právnické společnosti moskevské. Pronásledování professorů. — Rusíni na universitě černovecké. Ukrajinsko-rusínská lidová universita. — Strossmayerovo jubileum. Glas-Глас. Lovor. — Nićifor Dučić. Je-li Tesla Maďar? Stoleté narozeniny J. Hadžića. — † J. P. Drobnjak. — Slavnost sinčiveská. † Janko Pajk.)

Slované severozápadní.

Živena, jediný ženský spolek na Slovensku, má podle § 2. svých stanov vedle jiného též úkol „zakládati dívčí vychovávací ústavy a opatrovny". Nashromáždivši za celá léta asi 12.000 zl. majetku pomýšlela založiti jednoroční hospodyňskou školu a podala v březnu t. r. ministerstvu žádost za povolení. Vlády uherské velmi často slovenských žádostí nevyřizují; odloží je, a věc je odbyta. Také Živena nedostávala odpovědi a proto na svou žádost upomenula. I dostala konečně 24. října od král. škol. inspektora v Turč. Sv. Martině odpověď, že ministr „ráčil osvědčit, že k prosbě spolku za povolení hospodyňské školy nelze míti zřetele". A tak vidíme, že i Széllova vláda trvá tvrdě na zásadě všech maďarských vlád: nepustit Slováků k žádnému kulturnímu zdroji národnímu.

Pavel Szmrecsányi, biskup Spišské diecése na Slovensku, rozeslal v říjnu t. r. děkanům svým oběžník (ovšem maďarský), v němž praví, že se s více stran dovídá, že turčansko-svatomartinský slovanský spolek sbírá po stolicích podpisy na memorandum ke králi a sněmu, jímž se dožaduje, aby řeč jednotlivých národů v zemi uherské došla práva před soudem i správními úřady. Biskup vybízí kněze, aby s obezřetností a energií vykonali vše, co by věřící od tohoto ruchu zdrželo; ruch ten vyvolali prý ti, kteří chtějí způsobiti v zemi nepokoj a zmatek. „Vstupte tedy, prosím — píše biskup děkanům — se spoluduchovními svého okresu ve spojení, vyzkoumejte důkladně, pokusil-li se kdo v některé obci o sbírání vzpomenutých podpisů a s jakým výsledkem, a podejte mi dle možnosti ještě do konce tohoto měsíce zprávu."

Předně třeba pověděti, že v Martině žádného „Slovanského spolku" není; za druhé, ani od soukromých osob nebylo memorandum sepsáno a tudíž nemohlo být k podpisům předloženo. „Národní noviny" uvažují: „Či taký arcipastier pomyslel na svoje vlastné umieranie, na spásu vlastnej duše, na svoju zodpovednosť pred Bohom, keď, zevedený planými chýrami o podpisovaní prosby za slovenčinu, vyrútil sa proti reči ľudu svojho priamo cynickým obežníkom, nakladajúcim duchovným, aby boli špioni a udavači svojich veriacich! Či taký arcipastier pomyslel na blaho svojho okresu, na blaho cirkve, ba i na blaho a dôstojnosť uhorského kleru?"

Za krátko, na počátku listopadu, vydal biskup Ivánkovics v Rožňavě, soused Szmrecsányiův, rodem katolický Srb, oběžník, v kterém upozorňuje kněze na hmotný úpadek lidu a přílišné stěhování do Ameriky. A v čem je příčina toho? Prý v tom, že slovenský lid neumí maďarsky a tak prý nemůže svou prací a výrobky konkurrovati. Proto vyzývá duchovenstvo, aby všemožně pečovalo o vyučování maďarštině, aby zakládalo spolky maďarské, jmenovitě zpěvácké, jejichž účelem by bylo — pomaďarštění kostelního zpěvu. A tak si tedy bídu a hlad má slovenský lid zaháněti maďarskými písněmi.

Oba tito hierarchové jsou na nejméně výnosných biskupstvích, i soudí se na Slovensku, že si chtějí maďarisací dopomoci k místům tučnějším. Tak to je vůbec na Slovensku: kdo chce výše, maďarisuje a trýzní slovenský lid.

Ze Slovenska nejen velké množství lidu hledá si výživu za hranicemi, ale stěhuje se též do Ameriky takovou měrou, jako ze žádné jiné země v našem státě; v poslední době zvláště. Slovensko náleží sice od přírody k zemím chudším, ale uživilo by své děti, kdyby nebylo tak zanedbáváno. Pro maďarisací zanedbávají vlády uherské vzdělání lidu i povznesení jeho živností, čehož následkem jest chudoba. K tomu považme, jakých útisků jest lidu snášeti od úřadů, jak na jeho úkor obohacují se židé, jak jest většinou ponechán samému sobě, bez útěchy a rady, nemaje vlasteneckých a úřad svůj lidsky chápajících kněží a učitelů, i pochopíme, že jistě mnoho Slováků stěhuje se za moře, aby si ulehčilo, aby užilo svobody. *K. Kálal.*

*

Lužičtí Srbové podali dne 9. listopadu důkazy vděčnosti muži, jenž může býti intelligentním a zámožným svým rodákům vzorem účinlivého a obětavého vlastence. Onoho dne slavil na faře ve Wotrowě (Ostrově) nedaleko kláštera Mariiny Hvězdy 40leté jubileum svého kněžství srdečný přítel nezapomenutelného Hórnika, kanovník Jakub Herrmann. Jméno jeho nemá zvlášť vynikajícího zvuku v literatuře lužickosrbské — a přece je s ní spojeno a zasluhuje, aby v její historii bylo s vděčností uváděno. J. Herrmann již po řadu let umožňuje vydávání jediného belletristického měsíčníku, známé „Łužice“, kteráž vychází jeho nákladem. Je to oběť, kterou Herrmann přináší lužické literatuře, poněvadž z nákladu vrátí se mu předplatným velmi málo. I „Matice Srbská“, i „Towarstwo Pomocy za studowacych Serbow“, i jiné národní podniky počítají jej ke svým největším podporovatelům — a tak má srbská Lužice v Herrmannovi obětavého mecenáše, jakých bychom jí přáli více, hodně mnoho! Kéž vzácný jubilant zlatého srdce ještě dlouhá léta působí k dobru svých milovaných Srbů! — J. Herrmann narodil se ve Swinarni v katolické Horní Lužici 6. května 1836, studoval gymnasium v Budyšíně a v Praze, kdež také r. 1859 skončil studia theologická. Kaplanoval pak na různých místech, byl r. 1866 se saskými voji v Čechách a stal se r. 1869 farním administratorem ve Wotrowě, kdež od r. 1871 působí jako farář do dnešního dne; před několika lety byl kromě toho jmenován kanovníkem budyšínské kapitoly. Psal v mladších letech do „Łužičana“ i „Srbských Nowin“ a jest stálým přispěvatelem „Katolického Posla“ od jeho založení. *Č.*

P. Jakub Herrmann.

*

V předešlém čísle dotkli jsme se zřízení polského lidového divadla ve Varšavě a slíbili jsme, že budeme bedlivě stopovati jeho rozvoj, tím spíše, že založeno bylo institucí vládní, tak zv. „kuratoriem střídmosti.“ Rusko jest jediným státem v Evropě, jenž má stálé lidové divadlo ve vlastním smyslu slova. Lidová divadla povstávají v Rusku od nedávna jako prostředky proti alkoholismu při kuratoriích střídmosti, z jejichž důchodů jsou také vydržována; nejsou to tedy podniky, vypočtené na zisk, i jsou schopna státi se důležitým prostředkem k šíření osvěty. To platí i o novém lidovém divadle varšavském, pokud nebude sledovati cíle jiné, než kulturní. Vrchní správu jeho má v rukou kuratorium střídmosti, jež jmenovalo režisérem p. Dobrzańského a svěřilo angažování potřebných (30) sil pp. Božowskému, Czyżewiczowi a známému literátu M. Gawalewiczovi. Dne 18. listopadu zahájilo divadlo svou činnost „Ubožáky“ (Biedacy) L. Swiderského, lidovým dramatem staršího původu. Prvnímu představení přítomen byl sám kníže Imeretinskij, ale divadlo bylo z polovice prázdné. Časem podáme přehled dalšího repertoaru, z něhož teprve bude lze posouditi prospěšnost a cíle divadla.

V záležitosti ústupků jazyku polskému ve školách království Polského přináší „Kraj“ v č. 45. zprávu, že byl konečně ředitelům vyšších i nižších gymnasií rozeslán okružník kurátora varšavského okruhu naukového, v němž praví, že se nepostaví proti „požadavkům zákona“ a že tedy „nebude brániti učitelům polštiny, aby žákům podávali vysvětlení po polsku v těch případech, v kterých to jest nezbytno z ohledů paedagogických“. To zní hodně chladně („nebude brániti“) a ještě k tomu nechává si p. kurátor zadní dvířka v poslední větě; nebude se tedy vůbec učiti polštině po polsku, nýbrž pouze nebude bráněno podávati polské vysvětlení v nutných případech. Co v tomto okružníku zbylo z hlásané reformy? A co ještě z toho zbude v praxi — ukáže budoucnost. —

V Krakově chystají se přípravy k oslavě 500letého jubilea university Jagiellonské. Dvoudenní slavnost odbude se hned po svatodušních svátcích; za nedlouho budou rozeslána pozvání všem universitám světa. Slavnost bude zahájena položením věnců v kathedrále wawelské na hrobech zakladatelů university, Kazimíra Velkého, Jadvigy a Jagiełły. Po té bude v nádvoří Biblioteky Jagiellonské odhalen pomník Koperníkův (od Godebského). Na programu jest dále představení v divadle s dialogisovanou historií založení university (od Deotymy) a s hudbou Żeleńského atd. Při té příležitosti zvolí universita vynikající evropské učence svými doktory honoris causa.

Na týž čas svolán bude do Krakova III. sjezd historiků polských, jak bylo ustanoveno již na II. sjezdě, konaném r. 1890 ve Lvově (I. pořádán byl r. 1880 v Krakově). Polské listy právě uveřejňují pozvání komitétu ke sjezdu, v němž se praví: „Úkolem III. sjezdu historického bude slončiti a sjednotiti všecky směry práce a bádání, z jichž organického spojení lze se naditi plné synthese našich dějin. Proto zveme na sjezd nejen historiky v užším smyslu, ale i archeology, historiky práva, ekonomie i poměrů socialních, literatury, umění atd., dále i badatele na poli zeměpisu a folkloristiky, slovem všechny, jichž specialní vědomost může přispěti jakýmikoliv podrobnostmi a rysy k jasnému a všestrannému obrazu naší minulosti.“ Den otevření sjezdu oznámen bude později; úředním jazykem sjezdovým bude polština, ale každému účastníku sjezdu jest volno mluviti svým rodným jazykem. Přihlášky referátů přijímají se do 1. ledna 1900, krátký obsah jich pak do 1. února, poněvadž referáty budou tištěny a rozeslány účastníkům sjezdu již v květnu. Vklad člena sjezdu stanoven jest na 5 zl. Dotazy sluší adressovati: Prof. Dr. Ludwik Finkel, sekretarz Towarzystwa historycznego. Lwów, Chorążczyzna 25. — Č.

*

Slované východní.

Za příčinou 35letého výročí úmrtí zapomenutého nyní kritika Apollona Alexandroviče Grigorjeva přinesly některé listy podrobnější zprávy o tomto bývalém vůdci moskevského literárního kroužku, jehož členy byli hlavně Ostrovskij, Pisemskij, Potěchin, Pečerskij a j. Grigorjev vysoce si vážil umění, připisuje mu vůdčí úlohu v rozvoji lidstva. Umělecká tvorba byla však pro něho bezděčným výronem organických, duševních sil. Proto ani se nevynasnažil své zásady jasně a přesně formulovati a systematisovati. Před několika lety syn jeho, nyní rovněž již zesnulý, ocenil jeho význam ve stati nazvané příhodně Одинокій критикъ. Na této stati založeny jsou vydaná letos brožura D. Michajlova a kniha Šach-Paroniance Критикъ-самобытникъ. Zapomenutí stihá nejen osobu Grigorjeva, zástupce organické kritiky, ale i jeho spisy. Příčinu vykládají někteří nejasností jeho myšlenek, ač nelze popírati, že v jeho dílech vyskytují se místa, napsaná s vervou nejslavnějšího kritika ruského, Bělinského. Dosud vydán první díl jeho spisů.

Voroněž oslavil památku básníka I. L. Nikitina za příčinou 75letého výročí jeho narození. Na hrobě básníkově sloužena panichida u přítomnosti žactva všech místních škol, hodnostářů městských a širokých vrstev voroněžské společnosti. Spisovatel I. L. Markov promluvil nad hrobem o významu básníkově, jehož poctivý hlas neumlkl, ale žije dále v písních tohoto pěvce boží

pravdy a lidského utrpení a ještě dlouho bude žíti v příštích pokoleních. Na hrob bylo položeno množství věnců. Městská rada žádá o povolení veřejných sbírek na důstojný pomník básníkův, jenž odkázal své práce rodnému městu.

Moskevská intelligence slavila jubileum vynikajícího publicisty Grigorije Avatoviče Džanšijeva, jenž již 25 let slouží veřejnosti. Jméno jeho spojeno úzce s redakcí Ruských Vědomostí a knihou Эпоха великихъ реформъ, která položila základ k jeho literární slávě a dočkala se mnoha vydání. Jest to příruční kniha o době osvobození selského stavu na Rusi, podávající množství zdařilých charakteristik osobností tehdy činných a celou řadu historických podrobností. (Viz Slov. Přehl. I., 56.) Svého času vydal sborník Братская помощь пострадавшимъ въ Турціи армянамъ, který vynesl 53.000 rublů ve prospěch pronásledovaných Arménů.

Literární jubileum slavil též neunavný sběratel památek ruské národní tvorby, Pavel Vasiljevič Šejn (* 1826 v Mohylevě na Dněpru). Náklonnost ke sbírání národních písní a obyčejů vznikla v něm vlivem moskevského kroužku Slavjanofilů, a za pomoci bratří Aksakových a Chomjakova vydal první sborník bylin a historických písní korsunského újezdu v simbirské gubernii. Nestálé učitelské povolání značně ho podporovalo ve sběratelské činnosti. Jeho sborník běloruských národních písní vyznamenán byl národopisným oddělením Zeměpisného spolku petrohradského zlatou medaillí a od akademie prémií Uvarova. Od té doby nashromáždil ohromné bohatství národních památek slovesného umění, připravuje je stále k tisku.

Roku 1902 budou Rusové slaviti 50. výročí smrti Gogolovy. Petrohradské Vědomosti přimlouvají se, aby do té doby v příznivém smyslu byla rozřešena otázka jeho pomníku v Petrohradě, na který jest sebráno 80.000 rublů.

„Literární fond“ petrohradský rozmnožen byl nedávno značným odkazem 40.000 rublů. Soud neuznal poslední vůli mecenášovu za platnou, ale chudí příbuzní podvolili se vůli nebožtíkově a svých práv k dědictví se sřekli. Литературный фондъ sleduje cíle našeho „Svatobora“. V nejbližší době oslaví 40lete jubileum svého trvání a vydá při té příležitosti historický nárys své činnosti.

Velikou pozornost vzbudilo rozpuštění právnické společnosti při universitě moskevské, jedné z nejstarších vědeckých společností ruských vůbec. Podnět k tomuto příkrému opatření zavdala adressa společnosti, přečtená při oslavě Puškinově samým předsedou p. S. A. Muromcevem, kde činnost velikého pěvce velebí se jako vítězství ruské individuality nad rutinou vládního poručnictví.

Listy upozorňují současně na professorskou krisi v ruských universitách, souvisící patrně se studentskými bouřemi. Mnozí dosavadní professoři a docenti nezahájili letošním podzimem více přednášek. Mezi nimi nalézají se učenci zvučného jména, tak historik Polska, professor N. I. Karějev, politický národohospodář A. A. Isajev, literární dějepisci P. I. Veinberg a S. A. Vengerov, ano i na slovo vzatý filosof moskevský Čuprov. Zajisté vynucená abstinence tato jest tím citelnější, že ruskou vědu zasáhly též těžké ztráty úmrtím vlivuplných professorů, mezi nimi i proslulého znalce byzantských dějin V. G. Vasiljevského.

Z úmrtí zaznamenáváme smrt kurátora rižského učebného okruhu a člena petrohradské akademie, tajného rady N. A. Lavrovského, známého několika cennými pracemi o Krylovu a literárním významu Kateřiny II., malíře P. P. Sokolova, vynikajícího herce A. A. Nilského a proslulého člena moskevského Malého divadla pí. J. N. Medvěděvy. *Šk.*

*

Po sjezdě akademické mládeže, jenž vyzněl v resoluci, požadující zvláštní universitu rusínskou ve Lvově, přehlížejí Rusíni své síly v Haliči i Bukovině. „Bukovina“ nedávno přinesla zajímavý článek R. Stefanovyče „Černovecká universita a Rusíni“. Na této universitě kolísá počet rusínských studentů mezi 27 (v letním semestru 1899) a 50 (v let. sem. 1880/1), z nichž ještě značná část (kolem polovice) pochází z Haliče. Nejvíce Rusínů bývá na právnické fakultě, totiž mezi 9 a 23, mnohem méně na bohoslovecké a nejméně na filo-

sofické. Proti Rusínům ve značné většině jsou Rumuni (mezi 47—104), Němci (mezi 12—54) a Židé (mezi 42—149), i počet polských studentů jest dosti vysoký (r. 1880/1 na př. 43) — ač Rusínů jest v zemi poměrně nejznačnější procento (dle posledního sčítání 41·77%). Příčiny toho zjevu vidí autor v chudobě rusínského lidu, dále v německém vyučovacím jazyku bukovinských gymnasií a v soustavném odnárodňování rusínské mládeže v rumunských školách a studentských bursách. Ale v posledních letech pozorovati lze obrat k lepšímu. Předně rusínské parallelky v Černovcích usnadňují nyní rusínské mládeži vstupování do středních škol, a pak bude rusínská bursa pro chudé studenty vychovávati nové pokolení rusínské intelligence v Bukovině

Velice nás potěšila zpráva o přípravných krocích k založení „Ukrajinsko-rusínské lidové university“ jména Tarasa Ševčenka. V úterý dne 7. listopadu odbyla se v místnostech „Ruské Besedy“ ve Lvově první valná schůze v této záležitosti na podnět akademické mládeže Nákladem „Akademičné Hromady“ vyšla knížka „Українсько-руський унїверситет“, jejíž čistý výtěžek (něco přes 150 zlatých) stal se prvním základem ke zřízení rusínské lidové university; další prostředky opatřiti bude úkolem zvláštního spolku, k jehož založení učiní potřebné kroky komise, zvolená v onom shromáždění, mezi jejímiž členy nacházíme i spolupracovníka Slovanského Přehledu, Dra. I. Franka. *Č.*

*

Jihoslované.

Chorvaté oslavili dne 18. listopadu Strossmayerovo padesátileté biskupské jubileum. Jméno biskupa djakovského, neohroženého odpůrce prohlášení dogmatu o neomylnosti papežské, je tak známo a s úctou vyslovováno v celém slovanském světě, že by stačilo pouze zaznamenati zprávu o jeho jubileu, aby každý vzdělaný Slovan v duchu zaletěl k šlechetnému starci v říze biskupské a poklonil se jeho zásluhám. Zejména známa jest jeho štědrost, s jakou podporuje národní podniky chorvatské — a z činů jeho toho druhu zase založení Jihoslovanské Akademie (jíž daroval také svou bohatou obrazárnu) a university chorvatské v Záhřebě. Strossmayerova štědrost však se neobmezovala pouze na Chorvaty, on náležel vždy k nejštědřejším mecenášům národních podniků srbských, slovinských i bulharských, tedy jihoslovanských vůbec. Tím dává výraz svému politickému přesvědčení, jež bylo příčinou prudkého odporu proti němu tak zv. strany práva a zejména vůdce jejího, nebožtíka Ante Starčeviče — jímž však vysoko se povznesl nad tyto své protivníky v očích každého upřímného Slovana. On při všem svém chorvatském vlastenectví a vlastně právě proto, že je hluboce pojímal, žádal vždy společný postup Chorvatů se Srby, byl vždy zastancem jednoty obou částí téhož národa bez ohledu na vyznání náboženské, ba více, on vždy byl přesvědčeným přívržencem myšlenky jednotného Jihoslovanstva, jíž postavil krásný pomník založením Jihoslovanské Akademie. Toto jeho vyšší, slovanské pojímání politiky chorvatské bylo příčinou, že proti němu povstal Starčević, jehož prudký odpor proti Strossmayerovi způsobil ono neblahé třicetileté rozdvojení chorvatské politiky a celého vzdělaného světa chorvatského, jež tolik škod Chorvatům způsobilo — na prospěch vlivu maďarského. Strossmayerovi, nyní již starci 84letému (nar. se v Osěku ve Slavonii dne 4. února 1815), může býti útěchou, že nejmladší pokolení přijímá myšlenku jeho za svoji . . .

Orgánem tohoto mladého pokolení stal se po zaniknutí „Hrvatské Mysli“ a „Nové Doby“ — „Glas ujedinjene hrvatske, srpske i slovenačke omladine“, jehož první 3 sešity leží před námi. Tiskne se ve Vídni a zodpovědným redaktorem jeho jest Fr. Podgornik, skutečná redakce však spočívá v rukou mladých nadšenců pro jednotu Jihoslovanů. Někteří z nich jsou na obálce jmenováni: jsou to majetníci listu, Stjepan Radić a Sv. Pribićević, vedle nich pak Milan Šrabec (Zagreb, Tvornička ulica 2a), jemuž se adresují přihlášky odběratelské i zásilky redakční. Je to vlastně třetí ročník téhož listu, jen že vydávaný pod jiným, třetím již jménem — nebo jinými

slovy: je to třetí pokus o vydávání listu spojené pokrokové mládeže jihoslovanské. První dva pokusy selhaly pro nedostatek hmotné podpory — bylo by si přáti, aby mladí borci pro tak sympatickou ideu, jako jest myšlenka jednoty jihoslovanské, nebyli sklamáni po třetí. Myšlenka tato není však jedinou vůdčí hvězdou pokrokové mládeže jihoslovanské, jež stojí za „Glasem“, nýbrž jest vlastně pouze výslednicí mravních a socialních snah, parallelných se snahami mládeže slovenské, skupené kolem „Hlasu“. Naší a slovanské intelligenci vůbec, zejména také studentstvu, naskytá se tu příležitost podati pomocnou ruku mladé generaci jihoslovanské! Předplatné na „Glas“ na půl léta (5 sešitů) činí pouze 1·50 zl. i se zásilkou poštovní, do Srbska a Německa 1·60 zl., do ostatních zemí 1·70 zl. —

Ivan Tomašić (Zagreb, trg Franje Josipa, 7) oznamuje, že počne od Nového roku vydávati zábavně poučný měsíčník „Lovor“, v němž míní uveřejňovati i dopisy o kulturním životě Slovanů, pročež žádá, aby se u něho přihlásili, kdož by byli ochotni do „Lovora“ dopisovati (ve svém rodném jazyce). Roční předplatné na „Lovor“ bude 3 zl. *Č.*

*

Minulého měsíce slavil 50leté jubileum mnišské a 40leté jubileum literární činnosti archimandrit Nićifor Dučić (*1832 v Lugu na Trebišnici), zaujímající jedno z nejpřednějších míst mezi srbskými mnichy. Jako mnich a archimandrit súčastnil se Dučić války v Hercegovině r. 1861, v Černé Hoře r. 1862, v Srbsku r. 1876 i 1878. Vydal řadu spisů a článků z oboru historie, ethnografie, archeologie atd. Kde jen mohl, pracoval pro rozšíření osvěty a zřizování škol; několikrát odmítl nabízené mu biskupství, trávě raději své dni v tiché vědecké práci, za kterou byl vícekrát vyznamenán, mimo jiné též členstvím srbské akademie věd. V prvním čísle našeho listu bylo zaznamenáno, že nyní arch. Dučićovi byla svěřena důležitá práce zpracování veškerého materiálu pro popis všech klášterů srbských. —

Když nedávno Dr. Eberth, prof. fysiky na technice v Mnichově, přednášeje o vynálezích Nikoly Tesly, řekl před 700 posluchači, že je Tesla Maďar, upozornili tamější srbští studenti svého professora zdvořilým listem, že Tesla jest Srb, nikoli Maďar, projevujíce ochotu podati o tom důkazy. Po té předložili prof. Eberthovi překlad hlavních míst životopisu Teslova z knihy „Nikola Tesla a jeho vynálezy“ od prof. Dj. Stanojeviće (že se Tesla narodil r. 1856 ve Smiljaně v Chorvatsku, že otec jeho, Milutin Tesla, byl srbským duchovním a matka jeho Djuka rovněž pocházela ze srbské kněžské rodiny) — prof. Eberth pak na počátku nejbližší přednášky opravil přede všemi posluchači svůj omyl, poděkoval srbským studujícím za poučení a skončil za bouřlivé pochvaly slovy: „Národ, který ctí své velikány, sám zasluhuje úcty.“ Věc vskutku velmi zajímavá a charakteristická! —

Matice Srbská v Novém Sadě oslavila 26 t. m. (14. dle našeho kalendáře) stoleté narození Jovana Hadžiće (Miloše Svetiće), jednoho z nejzasloužilejších srbských synů své doby. Jeho dílem jest založení Srbské Matice r. 1826, on utvrdil a povznesl význam srbského vyššího gymnasia v Nov. Sadě, jméno jeho sloučeno jest s nejvýznamnějšími momenty politické a státní historie Srbů uherských a v království, kde Hadžić od r. 1837—1846 redigoval srbský zákonník. I o literaturu srbskou Hadžić-Svetić má nepopíratelné zásluhy; dlouho bojoval proti novému pravopisu s Vukem a Daničićem, háje starý „slavenoserbski“, ale byv poražen, smířil se s novým pravopisem a zavedl jej s národním jazykem do svého srbského novosadského gymnasia. Podporoval ve studiích mnoho srbských žáků, mezi nimi Daničiće Djuru a Svetozora Miletiće. —

S upřímným bolem zaznamenáváme těžkou ztrátu, již utrpěla srbská literatura smrtí mladého básníka Janićeje Pan. Drobnjaka. Jeho literární zjev měl všechny příznaky geniálnosti. V 16. roku svého života napsal báseň „Pustinjak“ (tištěnou v „Gymnazijalci“), jež se krásou a jadrností svých veršů měří s výtvory nejlepších srbských básníků. V 19. roce napsal ve verších drama ze srbských dějin pod názvem „Potonji despot“, které se po několik let dává v bělehradském divadle. Neuprosná smrt skosila ten mnohoslibný talent v 25. roce mladého života. — *Argus.*

*

Dne 29. října bylo v Sinčivsi slavnostním způsobem otevřeno první obilní skladiště korutanských Slovinců, jehož založení oznámil náš list již v I. roč. (str. 384). Založila je „Prva kmečka zadruga za Sinčivas in okolico“. Slavnost stala se významnou národní manifestací — sešloť se k ní na 2000 účastníků, mezi nimi více než 1500 rolníků, což je dobrým znamením pro emancipaci slovinského lidu rolnického od německých „bauernbundů“. Tato účast slovinského lidu byla výbornou odpovědí na založení konkurrenčního německého „bauernbundu“ ve Velikovci — a důkazem, že slovinská věc v Korutanech nebude ztracena, bude-li se neunavně a soustavně pracovati k osvětnému a hospodářskému povznesení lidu.

V Lublani zemřel dne 7. listopadu v 62. roce věku gymnasijní prof. Dr. Janko Pajk, známý spisovatel slovinský. Zvěčnělý vydával svého času v Mariboru zábavné a poučné časopisy „Zoru“ a „Vestnik“, psal zejména rozpravy národohospodářské a r. 1872 vydal své „Izbrane spise“. V prvých letech svého učitelování byl tou měrou pronásledován kruhy vládními, že se vzdal úřadu a převzal v Mariboru vedení tiskárny. Později opět se vrátil k professuře a působil v Kranji, Brně a ve Vídni. Loni vstoupil do výslužby a usídlil se v Lublani. Jeho choť, Pavlina Pajková, je také známou spisovatelkou slovinskou. Č.

Umění, věda.

Pomnik Mickiewicza w Warszawie 1897—98. Skreślił ZYGMUNT WASILEWSKI, członek-sekretarz komitetu budowy. Warszawa 1899. Nakładem komitetu budowy pomnika. Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa. Str. 131, lex.

Komitét, jenž se byl sestoupil za příčinou postavení pomníku Adamu Mickiewiczowi ve Varšavě, vydal v nádherné úpravě a s četnými illustracemi historii této památné akce, o níž jsme loni podali hojně zpráv. Historie ta vzbuzuje všecek respekt. V novoročním čísle Gazety Radomské objevilo se první vyzvání k uctění Mickiewicze na památku sté ročnice jeho narození, jež vzbudilo živý ohlas v tisku varšavském; myšlenka pomníku byla poprvé vyslovena v březnu (Kurjer Codzienny), 6. května vydal komitét zprávu, že obdržel povolení ke sbírkám na pomník — 14. července již byly sbírky uzavřeny! Celkem sebráno 235.734 rb. 08 kop. od 100.162 osob. Velmi potěšující jsou tato statistická data: Na 1000 darů připadá od nezámožných 799 darů (do 1 ruble), od prostředně zámožných 199 a od boháčů 2 dary. Ostatní dějiny pomníku jsou čtenářům Slov. Přehledu celkem známy. Jsou to dějiny mnohem kratší, než budou dějiny pomníku Husova v Praze . . . Č.

KAZIMIERZ PRZERWA-TETMAJER: **Melancholia.** S podobiznou autorovou. U Gebethnera a Wolffa ve Varšavě a v Krakově 1899.

Básník, jehož III. sbírku Poesií loni jsme s tak upřímným potěšením a vřelým obdivem čtenářům svým ohlašovali, vydal letos knížku drobné své prózy. Název, jímž autor knížku poslední nadepsal, vznáší se vlastně — neviditelný, tím více však cítěný — jako výraz a označení nejvlastnějšího směru básníkova nad celou téměř jeho poesií. A podivno, právě poslední tato sbírečka črt prosaických, drobných obrázků ze života a pokusů dramatických zasloužila si nejméně svým rázem a celkovou náladou oné šeré vlajky, jež náhodou právě z jejího těla na žerdi sebevědomého přiznání do světa se pozvedá. Více sladkého dechu zkonejšeného uklidnění a míru vnitřního dýše z těch stránek, více světlých nálad oblévá tyto obrazy než v kterékoli Tetmajerově knize předešlé, kde v poesiích nejednou krásně, ale neuprosně srdce krušily tóny naprostého pessimismu. V drobných několika črtách prvního oddílu — básních to v próze psaných na způsob Andersenových „Povídek při měsíčku“, nebo známých Turgeněvových „Básní v próze“ — vyniká zvláště něhou snivé melancholie obrázek *„Růže“*, dále jiný *„Nad potokem“*, a *„Jeřábi“* (Żórawie), silným pak, vášnivým pozdravem života hlásí se nadšená apostrofa *„Ženě“* (Do kobiety). *„Jedna

z bajek“ (v oddíle II.) má klidnou, zdravou ironii Olympana, s úsměvem shlížejícího na drobné strasti lidské, a „*Pan*“ honosí se rozkošným humorem, prýštícím se jasnými slzami z bědou zbrázděných tváří nadšené bohémy spisovatelské. Hořké a beznadějné stránky života tohoto zase hlubokou vrývají se rýhou v mysl čtoucího obě črty „výtvarnické“: „*Rzeźbiarz Merten*“ a „*Ze wspomnień malarza*“. Nejjímavější povídkou sbírky je rozkošná idylka „*Ksiądz Piotr*“ (poctěná r. 1895 první cenou v literárním konkursu Czasu.*) — Následující v dalším oddílu „*Listy z podróży*“ jsou silně náladově zbarvené krajinové obrázky z jihu vlaského i tureckého a z Tater, při čemž výslovně je akcentována naprostá protiva dvojího toho světa; — pro básníka štětce a srdce Tetmajerova skvostná příležitost ke krajinářsky i lyricky oslňujícím passážím.. Jinak je dojem celku jaksi rozlámaný, jako rej drobných třísek z mohutného, ale již odplaveného kmene po silně ještě zčeřených vlnách citu a fantasie... Poslední dvě pieçy — nebo, jak básník je nazval, „fantazye dramatyczne“ — jdou poslušně ve stopách Maeterlinckových. První z nich „*Sfinks*“ je zajímavější svým problémem, a byla by snad na jevišti při dobrém provedení silně účinlivou. Druhá, „*Wizya okrętu*“ jest založena svým účinem na tajemství, o němž se pouze vypravuje a jež diváka zůstavuje lhostejným, kdežto ve „Sfinksi“ neproniknutelné tajemství nitra slepce hluchoněmého sahá přímo k duši i pou hému čtenáři. Jen ona květinová dekorace je na to prosté jinak okolí a obyčejnou skutečnost příliš snad exotickou. — „Melancholia“ je jako miska drobných úlomků a odřezků zlata, spadalých při práci se stolu tvořícího umělce, mistra zlatníka, mezi něž zapadly i jeden, dva hotové skvosty („*Merten*“ krásně myšlený, ale ještě nedociselovaný, „*Ksiądz Piotr*“ sličně vypracovaný dle staré dobré školy), i dva řetízky moderní façony, pěkné práce — („Sfinks“ a „Wizya okrętu) — ale prosté drahocenného rázu umělecké individuality mistrovy.

PAVLA MATERNOVÁ.

STANISŁAW SCHNÜR-PEPŁOWSKI: **„Opowieści historyczne.“** — **„Szkice historyczne.“** — Lvov, 1899, 1900. Str. 230, 278.

Schnür-Pepłowski ve svých „Opowieściach historycznych“ podává v pěkné a přístupné formě životopisy několika vynikajících legionistův, čině je zajímavými množstvím podrobností, hodných toho, aby byly zaznamenány. „Pierwszy legionista“ jest obraz jednoho z tvůrcův polských legionů v Italii, Amilkara Kośminského, počátků legionův, jejich rozvoje a činův. V „Niezłomném“ jest představena plasticky postava Kniaziewicze, statečného vojína a dobrého občana, jehož životopis podán jest s pozadím mnohých momentův z dějin polského národa, zápasu vlasteneckého vojska s Targovičany. I tu mluví autor mnoho o legionech, zejména o legii podunajské, jíž velel Kniaziewicz až do uzavření míru s Rakouskem, kdy z vojska vystoupil. Dále čteme o výpravě proti Rusku, o počátku povstání r 1830, kdy „Niezłomny“ byl v Paříži jako delegát národní vlády, jehož úkolem bylo tam pracovati ve prospěch Polsky. „Rycerz poeta“ seznamuje nás s legionistou Cyprianem Godebským, osobou dosti málo známou, s níž však přec svázány jsou děje legionův. „Santo-Domingo“ jest pěkně načrtnutá historie ostrova, na němž ukrutná vláda Španělů, pak neméně nelidské panování Francie nutily černocha, tuzemce ke vzpourám. Ve vzpouře, jež byla jaksi změnou revoluce francouzské, účastni byli také Poláci a vyznamenali se statečností a šlechetností.

„Szkice historyczne“ jsou jaksi pokračováním „Opowieści“, popisují pozdější události. Kolem jednotlivých osob a jich životopisů namaloval autor obraz doby napoleonské, ukázky ze života emigrantův, z uherského povstání r. 1848 a výbuchu povstání v Poznaňsku. „Usque ad finem“ jest popis výpravy Napoleonovy do Španělska, v němž zejména slavný útok jízdy polské u Somosiery, kde Szepetický se vyznamenal, vylíčen jest dosti podrobně. „Listy polskiej damy“ osvětlují některé politické události evropské, důležité pro děje Polsky v letech 1840—1846. Pisatelka listů, psaných přítelkyni z různých míst pobytu — z Vídně, Berlína, Petrohradu, Paříže — seznamuje nás s vynikajícími osobami té doby. „Ojciec Bem“ uvádí nás do povstání uherského. Postava

*) Překlad přinesou naše „Květy“.

Bemova dobře jest načrtnuta. „Pamiętniki Garczyńskiego“ nastiňují vedle jeho životopisu konspirační práce v Poznaňsku po úpadku únorového povstání, jichž výsledkem bylo povstání poznaňské. Vinu nezdaru jeho vidí autor hlavně v činnosti Mirosławského, o němž přináší mnoho nových a nepochlebných zpráv. Práce Schnüra-Pepłowského vyznačují se pěknou formou a jsou psány velice zajímavě; jest v nich patrna snaha autorova po nestranném posuzování událostí.

R.

Statistika lietuviszkų knygų — Statistique des Livres Lithuaniens imprimés en Prusse de l' an 1864 jusqué' à la fin de l' an 1896, et **Appel de la Nation Lithuanien.** Livré à l' imprimerie en 1897 et imprimé en 1898. Tilsit (Prusse orientale).

Skrovná knížečka, ani ne celých 100 str. malé 8°, k tomu s obsahem z části ve čtyřech řečech se opakujícím, ale vzbuzuje v čtenáři divných citů a myšlenek více než druhdy celé folianty. Jest to zoufalý výkřik, vycházející z národa, hladovícího po duševní stravě, po poučení v svém jazyce již pomalu 40 let. Výkřik snad místy trochu drsný, pronikavý (na př. všude, kde je řeč o bývalém gen. gubernatoru, „katu“ Muravěvu): zoufalství však nikdy neozývá se hlasem uhlazeným. Od r. 1864 Litvanům není dovoleno na Rusi tisknouti si knihy psané svým jazykem a písmem latinským, za trest, že v posledním polském povstání stáli věrně po bok národu, s nímž dějiny je víží již od několika století. Škol litevských není — a soukromé vyučování je zapovězeno a stíhá se krutými tresty, — knih litevských z doby před r. 1864 je poskrovnu, a národní vědomí žije, ba vzmáhá se netušenou měrou asi od posledních dvou desetiletí i v ubohém lidu litevském: divíte se, že občas se hlásívá ke svým právům? I na Rusi jsou lidé, kteří uznávají, že Litvanům děje se křivda (máme v paměti zejména několik článků, které o věci této vyšly před některým časem v Lamanského Živé Starině): bohužel, že rozhodující kruhy ruské k opětovaným prosbám litevským až posud zůstaly hluchými. Ozývají se druhdy i hlasy, — a ku podivu, u nás, kteří bychom měli míti smysl pro vše, co je národním utiskováním, dostává se jim časem i víry, — že nářky Litvanů jsou zbytečné: vždyť prý ruské university a vědecké ústavy samy tisknou Litvanům jejich spisy. Opravdu: petrohradská akademie a jiné ústavy vydaly Juškevičovy sbírky lidových písní, něco málo jiného národopisného materiálu, začátek Juškevičova slovníku litevského, Daukažův katechismus z konce 16. st., a snad ještě jednu nebo druhou věc podobnou. Věci, které s povděkem přijme filolog: ale kolik prospěchu má z nich lid? Také slýchati, že tisk litevský je v rukou ultramontanních. Pravda, vychází v Prusku mnoho knih náboženských: ale vycházejí i knihy světského obsahu, ba i knihy a časopisy liberální, protiklerikální. A neuznává právě nepřítel klerikalismu, že nejúčinnější zbraní proti klerikalismu jest, otevříti brány poučení lidu?

Litvané nezaložili ruce v klín: hrstka nadšených vlastenců stará se všemožně, s obětmi hmotnými a s nebezpečím přísných trestů, o duševní potřeby svého lidu. Tisknou se knihy litevské přece: když ne na Rusi, tisknou se v Prusku (zejména v Tylži na hranicích pruských), v posledních letech také v Americe. A protože volně šířiti se knihy litevské po Rusi nesmějí, dopravují se z ciziny přes hranice podloudně, a podloudně se prodávají i rozdávají. Ještě před nedávnem na ošálení ruské policie, která po litevské knize pase jako po falešném penízi, dovolovali si vlastenečtí podloudníci litevští malé lsti (honny soit qui mal y pense): tiskli na titulní list jako místo tisku nějaké ruské město, přidávali rok libovolný z doby před 1864, ba ani všemohoucí formule дозволено цензурою nescházívala na jejich „kontrafaktech“.

Spisovatel knížky naší mimo nadšený protest proti kulturnímu násilí, páchanému na Litvanech, vytištěný litevsky, polsky, francouzsky, anglicky a německy, podává také bilanci litevské činnosti literární, konané v Prusku na prospěch lidu litevského, od r. 1864 do 1896. Spisovatel se píše A. JAN ZANAVIKUTIS; upozorňujeme však čtenáře, že dnešní spisovatelé litevští, pokud žijí v Rusku, aneb pokud nevzdali se na dobro úmyslu, vrátiti se z ciziny někdy domů, jsou velice skromni a vydávají své spisy pod pseudonymy, jichž nositelé i nejbližším přátelům bývají neznámi Pan „Zanavikutis“ tedy podává poučný

přehled všeho, co v Prusku litevského se natisklo, s udáním nákladu, výdajů hmotných a počtu prodaných exemplářů. Přehlížíme-li seznam vydaných knih žasneme věru, že musí se šířiti podloudně: čteme tu tituly nejčastěji náboženské (Litvan jako Polák je upřímně zbožný katolík), zpěvníky, pak slabikáře, čítanky, knížky pro mládež, kalendáře, sem tam nějakou báseň, sbírečku lidových písní nebo pořekadel, populární spisy historické, hospodářské, mluvnice, početnice a podobné státoborné věci. Ba, litevští podloudníci konají i ruským úřadům samým pomocníky; r. 1886 na př. vydali úřední nařízení pro Litvany Suvalcké gubernie v nákladu 2000 ex: policista, konfiskující úřední nařízení, nebyl by snad špatným motivem pro humoresku nebo komédii? Od r. 1883 objevují se i časopisy v tomto seznamě: nejprve Auszra („Jitřenka"), která v probouzení národního vědomí litevského nejvíce působila, pak (po jejím potlačení 1886 se strany pruské vlády) její rozliční dědicové, časopisy populárně poučné s tendencí národní a liberální; od r. 1890 náboženský časopis Apžvalga („Rozhled") a hospodářský Ukininkas („Rolník"), od r. 1896 nový měsíčník Tévynés sargas („Strážce vlasti"). V těchto časopisech jediných by časem ruská vláda shledala slovo nepohodlné: nebylo by ho v nich, kdyby vycházely na Rusi.

Bilance této činnosti literární je velmi čestná. Vydáno od r. 1864 do r. 1896 v Prusích neméně 3,705 250 exemplářů různých spisů (v to počítány i časopisy, tak že celý ročník počítán za jeden exemplář) nákladem 1,384.109 rublů. Jak jsme řekli, největším dílem v těchto číslech jsou zastoupeny knihy duchovní (modlitby, zpěvníky a j.), celkem 2,237 200 ex.; časopisů jest 75.900, elementárních knížek pro děti 403 500, světských knih 371.450, kalendářů 617.200 ex.

Stejným osudem jako Litvané jsou stiženi katoličtí inflantští Lotyši (Lotyši z gub. livské a kurské, protestanti, pěstují svou literaturu bez překážek a s velikym úspěchem). I pro ty natištěno v Prusích 275.500 ex. modlitebních knih a čítanek pro děti nákladem 139.075 rublů. *J. Z.*

Учебникъ исторіи русскаго права періода имперіи (XVIII и XIX ст.) В. Н. ЛАТКИНА. С. Петербургъ 1899. Stran VIII a 532, cena 3 ruble 50 kop.

V. N. Latkin, profesor historie ruského práva na universitě petrohradské, který se zabývá dějinami t. zv. periody carské (moskevské) a císařské (petrohradské), vydal před krátkým časem zpracování svých universitních přednášek o právních dějinách XVIII. a XIX. stol. jakožto rukověť pro posluchače. Je to prvý tištěný pokus podati ruskou právní historii za poslední dvě století ve formě poněkud obšírnější. Prof. Sergějevič věnoval sice v díle svém „Лекціи и изслѣдованія" pozornost i této době, avšak kniha jeho, tištěná v menším počtu exemplářů, dávno již jest rozebrána. Z ostatních tištěných učebnic historie ruského práva zabývá se jediný Obzor prof. Vladimirského Budanova zmíněnou dobou, avšak velice stručně. Kniha prof. Latkina jest tudíž vítanou pomůckou pro každého, kdo se chce obírati dějinami ruského práva za XVIII. stol. a prvou polovici stol. XIX.

Spis dělí se na dvě části: na vnější historii čili historii pramenů a na historii vnitřní. V prvé části jedná spisovatel o zákonodárné činnosti, o ústavech, reglementech, separátních ukazech a o kodifikaci. Část druhá má čtyry oddíly. Prvý věnován jest právu státnímu a správnímu, druhý trestnímu, třetí právu občanskému a čtvrtý soudnímu řízení.

Předností učebnice prof. Latkina jest nejen jasný způsob podání, nýbrž i úměrnost jednotlivých oddílů. První část: vnější historie zaujímá pětinu celé knihy. Největší část spisu (od str. 107 do 392) zabírá historie státního a správního práva, jež dosud také nejvíce jest prozkoumána. Občanskému právu, které mnohem méně jest prostudováno, věnováno jest ovšem místo menší (od str. 441 do 509); a podobně má se věc s právem trestním (str. 393—440) a se soudním řízením (str. 510—532). Přece se nám však zdá, že o století XIX. na mnohých místech mělo býti jednáno více a podrobněji. DR. KAREL KADLEC.

Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským Kazimírem. Napsal Dr. ZDENĚK V. TOBOLKA. V Brně 1898.

Spisek nadaného mladého historika ze vzorné školy Gollovy zajímá nás jako průhled do vzájemnosti česko-polské minulých věků. Autor ukazuje, jak nejednou zdálo se, že Čechy a Polsko slijí se ve velké těleso státní, ale vždy jen na chvíli. Ochabující styky vždy znova vzpružoval společný nepřítel: v 15. stol. nuceni Češi chopiti se zbraně proti Němcům „pro osvobozenie pravdy zákona božieho a zvláště jazyka českého i slovenského“, Poláci, aby proti německým rytířům uhájili půdy, již „pod záminkou víry tito chtěli osaditi“. Tehdy zase mluvilo se o slovanském jazyku, a zase vzrůstaly plány, blíže spojiti Čechy s Polskem. Po nezdaru se Zikmundem Korybutovičem byla však strana polská v Čechách pohřbena, ač ne na věky. Slovan — Čech znělo teď heslo. Jiří z Poděbrad zvítězil při volbě nad Kazimírem. Proto však nestali se oba šlechetní králové zásadními nepřáteli. Další styky jejich jsou vlastním předmětem úvahy, ovládající kriticky dějinný material. —r—

Notice sur l'évangéliaire slavon de Reims dit: Texte du sacre. Par LOUIS LEGER. Reims, Michaud (Prague, Řivnáč) 1899, 4°.

Chvalně známý slavista francouzský, prof. Louis Leger, podjal se velice záslužného podniku, který jménu jeho jen nového lesku dodá: ve vědeckých kruzích vřele vítaného a všestranné podpory hodného vydání evangelia remešského (též sázavským a emauzským zvaného) v heliogravurních snímcích. Návštěva cara Mikuláše II. v Paříži r. 1896 osvěžila vzpomínku na vzácný rukopis. Ministr vyučování Rambaud přivézti dal jej z Remeše a vyložil v svaté kapli paláce spravedlnosti vedle jiných ještě zajímavých dokumentů slovanství se týkajících. Jakmile zájem opět byl probuzen, nalezl se v jednom obchodníku remešském i mecenáš, jehož přispěním úředník městské knihovny tamní, V. Charlier, ofotografoval celý rukopis. Po exempláři věnováno carovi a knihovnám petrohradské, národní pařížské a remešské. Akademie remešská dotázala se svého dopisujícího člena, prof. Legera, nemohla-li by se práce Charlierova prospěšnou učiniti vědeckému světu Leger obrátil se na Dujardina, známého svými reprodukcemi, a ten srovnav rukopis a ukázky Charlierovy, rozhodl, aby otisky předělaly se žlutým světlem v úplné přesnosti. Rukopis nastoupil znova cestu do Paříže a zde fotografován ve zvláštní síni Bibliotéky národní. Spis, jejž dnes oznamujeme, je k tomuto s neobyčejnou péčí připravovanému vydání úvodem. Rozdělen jest na tři části: vlastní úvodní studii, bibliografii evangeliáře a rejstřík citátů z písma, obsažených v obou dílech evangeliáře, cyrillském i hlaholském. Prof. Leger ovládá látku do nejmenších podrobností. S erudicí, vlastní spisovateli knihy C y r i l l a M e t h o d ě j, promlouvá o liturgii slovanské v Čechách, líčí vznik, příhody a putování slavného evangelia, zaznamenává všechny domněnky o něm a seznamuje své čtenáře s nejnovějším stavem názorů. Při tom překvapuje svou sečtělostí, neopomínaje ani drobtů, jež jen poněkud otázky se dotýkají. Stejnou důkladností vyznamenává se připojená bibliografie. Nezůstáváme na pochybě, že jde tu o vážnou publikaci vědeckou, která přinese ovoce. K dílu samému naskytne se nám bohdá ještě se vrátiti. —r—

Ze žiwjenja. Basnje JAKUBA ĆIŠINSKEHO. Budyšin 1899. Z nakładom basnikowym. Str. 109 v 8°.

S potěšením oznamujeme novou knihu Jakuba Ćišinského — nový ohlas života ze srbské Lužice. Básník dlouho mlčel ve svém exilu po svých třech sbírkách — až předloni ozval se k jubileu Matice Srbské sbírkou „Serbske zynki“. Nová kniha podává důkaz, že se vrátil k písni, o čemž ostatně svědčily již poslední dva ročníky „Łužice“, v nichž uložil hojně svých veršů. Nejen prostý fakt, že sbírka se objevila — i vnitřní její cena způsobila nám potěšení. Stojí rozhodně výše, než „Serbske zynki“, znamená nový rozmach křídel. Ani opakování stereotypních obrazů a rýmů nám tu tak nevadí, jako v poslední sbírce, a nacházíme tu vedle starých i některé nové tóny, anebo aspoň sesílené. Jiný vzduch přinesl do básníkovy tvorby již pobyt u moře, jenž mu vynesl oddíl „Na sewjernym morju“; z celého cyklu zvlášť vytýkáme sice jen „Pohrjebnišćo bjezmjoncow“ — ale ač v tom oddílu postrádáme hloubky a novosti, přece si ho pro básníkův rozvoj vážíme. V poesii lužické jsou to ovšem tóny zcela nové a neslýchané — avšak Ćišinski jest básník takového nadání, že se nesmí spokojiti miniaturním měřítkem domácích poměrů; proto k jeho výtvorům

přikládáme přísnější měřítko umělecké — a on sám jest svému nadání povinen, téhož měřítka při autokritice svých prací užívati. Silnější než první oddíl jest oddíl II. „Z ćmowych khwili“. Básně „Wěry móc“, In cruce salus“, „Glossa“, druhá „Glossa“, „Zakuzłany ptak“ a zejména „Wosudo pjeř!“ jsou pozoruhodné náběhy k tvorbě modernějšího střihu, k níž básník jistě dospěje, zbaví-li se své náklonnosti k romantice starého rázu a k zastaralému způsobu veršování didaktického. Od obojího nejvíce se emancipoval v nejsilnějším oddíle knihy, nazvaném „W zymicy“. Básně „Hwězda zběha so a hwězda pada“, „Dźiwaš so, zo hižo běla włosy“, „Słónco za hory dźe“, „Jako woheń pyri róža“, „Štó ta žona každźeń młody rjana?“, „Nětk, wutroba, mi zastań zdychować“, jsou v lužické poesii jediné svého druhu. Stesk básníkův po otčině, jehož výrazem jest hlavně tento oddíl, jest význačným pro celou knihu; je smísen s trpkostí, která často přechází v ostrost satiry. Po této knize jsme znova zvědavi na další původní tvorbu básníkovu; doufejme, že jeho nová činnost překladatelská nezůstane na ni bez blahodárného vlivu. A. ČERNÝ.

Ze srbské literatury. Vedle Bělehradu, Nového Sadu a Záhřebu stal se v posledních letech důležitým střediskem literárním Mostar. Čilý kruh mladých literátů z Hercegoviny a ostatních jižních krajů srbských, sdružených v belletristickém časopise „Zora“ (vychází počátkem každého měsíce v Mostaru o předplatném 4 zl., pro studující 3 zl.), dobyl si již dosavadní svou prací dobrého jména v novější srbské literatuře. A uváží-li se všechny překážky Kallayovy vlády pro volnější a širší vzlet srbské knihy vůbec v Bosně a Hercegovině, pak nám ještě více imponují snahy těch mladých mužů, aby v Mostaru utvořili nové středisko srbské knize. Jejich práci vydatně podporuje nakladatelství a tiskárna Paher-Kisića, jejíž vydání jsou tak úhledná, že vskutku znamenají značný pokrok tiskového umění u Srbů vůbec. Nejnovější podnik této tiskárny jest „Mala Biblioteka“, která za nízkou cenu (12 kr. svazek) podává srbskému národu vybrané spisy domácích a cizích spisovatelů. Tento podnik vskutku zasluhuje největšího uznání. Mimo „svazku na ukázku“, který s poznámkami několika srbských literátů přinesl dle Edmonda Amicis článek „Láska ke knize“, vyšly dosud 3 svazečky „Malé Biblioteky“. V prvém jest několik pěkných humoristických obrazů ze života od *Jovana Protiće* pod názvem „Šareni Šljunci“. Umělecké a živé líčení, kořeněné zdravým humorem, zabezpečilo úspěch této práci Protićově a zároveň jest „Malé Biblioteca“ dobrým doporučením. V druhém svazku jsou „Disjecta“, obrazy, črty a povídky mladého srbského spisovatele *D. Dj. Omčikusa.* Třetí svazek přináší v dobrém překladě několik povídek znamenitého ruského povídkáře A. Čechova. V dalších svazcích vyjdou práce nejlepších srbských spisovatelů: Matavulje, Veselinoviće, Stevana Sremce, Branislava Nušiće, Dragutina Ilijće a jiných. Dle všeho „Mala Biblioteka“ zasluhuje, abychom jí přáli nejlepšího úspěchu a vřele ji doporučili všem českým čtenářům, kteří se zajímají o srbskou knihu. V posledním čase počalo nakladatelstvo Paher-Kisićovo vydávati i hudebniny.

Máloktery spisovatel svým prvým vystoupením zaujal srbský čtenářský svět v té míře, jako Dalmatinec *Ivo Cippico* (jméno vlašské). Jeho povídky ve sbírce „Primorske duše“, umělecky založené obrazy útrapného a těžkého života dalmatských pomořanů, došly všeobecného uznání kritiky Ivo Cippico již touto svojí první prací může se důstojně postaviti po bok Simy Matavulje, který dosud ze všech srbských spisovatelů nejlépe líčil život dalmatských pomořanů. —

Na poli srbského dramatu můžeme zaznamenati několik novinek. Známý dramatický spisovatel *Miloš Cvetić* napsal komedii o třech jednáních „Braća“ (otištěno z „Bratstva“). — *Miša Dimitrijević*, bývalý člen Srbského národního divadla, předčítal v Klubu chorvat. spisovatelů v Záhřebě svoje drama „San Crnogorke“, jehož děj koná se koncem 18. věku. Literáti s nadšením přijali toto dílo, psané plynným veršem. — „Retka sreća“ nazývá se nová veselohra, která dle referátu Jovana Grčiće a Radivoje Vrkovce byla poctěna cenou Matice Srbské. Spisovatelem jest slečna *Milena Simićova.* ARGUS.

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

K. T. F. Měsíčníky: 1. Hlas, vychází v Uherské Skalici (Szakolcza, Nyitra m.), předpl. pro stud. 2 zl. 50 kr. 2. Slovenské Pohľady v Turčianskom Sv. Martine. Čísti spisy: Jar. Vlčka Dejiny literatúry slovenskej, J. Smetanaye Slovensko, Rud. Pokorného Z potulek po Slovensku; články: K Kálala „O maďarisaci Slovenska (Osvěta 1898), J. Baudouina de Courtenay „Slováci a koruna sv. Štěpána" (Slovanský Přehled, roč. I.). Jen vytrvejte! — **Do Pešti** Zpráv užijeme; další budou vítány. —

Spisy redakci zaslané.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer: Melancholia. (Z portretem autora.) Warszawa, nakład Gebethnera i Wolffa. Kraków, G. Gebethner i sp. 1899.

O sociálních poměrech českého studentstva. Čistý výtěžek připadne ve prospěch nemajetných studujících. Nákladem komitétu sdružených podpůrných spolkův a fondův. V Praze, 1899. Cena 15 kr.

JUC. Jindř. Michálek, okresní tajemník v Roudnici: Jazykové zákony a nařízení pro království České. Závod tiskařský a vydavatelský, Roudnice 1899. Cena 8 kr.

Reskriptové dopisnice vydané týmž závodem.

Interpelace posl. Kronawettra a soudruhů o spisku: Nutnost revidovati process Polenský. Dokazuje prof. T. G. Masaryk. Praha 1899. Nákladem „Času" na Král. Vinohradech, Divišova ul. č. 16. Cena 10 kr.

Z folklorystyki Słowackiej. Pisal Dr. Stanisław Eljasz-Radzikowski. Lvov 1899. Nakładem Towarzystwa ludoznawczego.

Nakladatelství Jana Laichtera na Král. Vinohradech oznamuje, že počne jeho nákladem od 15. prosince redakcí Fr. Čády, Fr. Drtiny a Fr. Krejčího vycházeti „Česká Mysl", časopis filosofický, a to jako dvouměsíčník v sešitech o 5 arších. Předplatné činí na celý rok 4 zl., na půl léta 2 zl. Časopis bude přinášeti samostatné články, volné rozhledy o nových jevech jednotlivých oborů (rozhledy po dějinách filosofie, po psychologii, po noëtice a logice, po ethice, po sociologii, po metafysice, po aesthetice, po paedagogice, po filosofii náboženství), přehledy časopisecké a (podobně jako Slovanský Přehled) pravidelné dopisy o ruchu filosofickém a nových jevech literárních jednotlivých národů

slovanských, pocházejících od referentů pokud možná domácích. Časopis ten druží se k váženým slovanským odborným listům toho druhu (Przegląd Filozoficzny, Вопросы философіи и психологіи), i vítáme jej upřímně.

Ubiory w Polsce i u sąsiadów w wieku XIV. Nakreślił Walery Eljasz Radzikowski. Z rysunkami na 9 tablicach. Ogólnego zbioru część III. wydana z pomocą Akademii Umiejętności. Krakov 1899.

Старая Сербія и Македонія. Историко-этнографическое изслѣдованіе Спиридона Гопчевича. Перевелъ съ нѣмецкаго М. Г. Петровичъ. С. Петербургъ 1899. Типографія В. В. Комарова, Невскій, 136.

Stará Praha. 100 akvarellů Václava Jansy. Popisuje Jan Herain. Pořádá a vlastním nákladem vydává Bedřich Kočí v Praze, Františkovo nábřeží č. 14 n. Sešit 2. Obsahuje 4 nádherné reprodukce: Melantrichova ulice, Před Ungeltem, Pohled z Karmelitské ulice, Hradčany z Jeleního příkopu. Cena sešitu 2 zl. 50 kr.; celkem vyjde 26 seš. V předplacení celé dílo za 50 zl., jež lze spláceti měsíčně po 5 zl. Kdo zaplatí celé dílo najednou, obdrží je pouze za 45 zl. Jednotlivé obrazy po 75 kr. (poštou po 90 kr.), ve vkusných bílých rámcích po zl. 2·50 (poštou zl. 2·85).

Одјек у славу вјенчања Њ. В. Књаза Данила Петровић-Његоша са Њ. В. Принцезом Милицом Мекленбург-Стрелицком. Skladba na piano od Miloše A. Dozele. Mostar, 1899 Nakl. Paher a Kisić. Cena 80 kr.

Поздрав из Мостара, směs oblíbených národních písní na piano. Složil Miloš A. Dozela. Mostar 1899. Nakl. Paher a Kisić. Cena 80 kr.

Mickiewicz i Puszkin, oraz społeczeństwa polskie i rosyjskie. Przez *** Krakov, 1899. Nakladom Zygmunta Czaczki.

Jean D'Outremer: **La Pologne et la paix générale.** Paris 1899 Édition de l'Humanité Nouvelle. 15, rue des Saints-Peres.

Roman Zawiliński: **Słowacy, ich życie i literatura.** Z przedmową J. A. Święcickiego. Bibljoteka dzieł wyborowych No. 101. Warszawa 1899. Cena 40 kop.

Přátele myšlenky slovanské prosíme, aby v kruhu svých známých hleděli Slovanskému Přehledu získávati odběratelů, aby jej žádali v kavárnách, besedách, čtenářských spolcích a pod. Prosíme dále odběratele našeho listu, aby si neobtěžovali oznámiti nám adressy svých známých, jimž bychom mohli Slovanský Přehled zaslati na ukázku.

Vydavatel B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

LEDEN

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II.
ČÍSLO 4.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

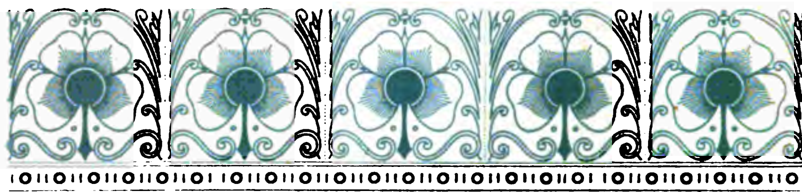
REDAKTOR
ADOLF ČERNÝ

Administrace a expedice
v knihtiskárně F. Šimáčkové v Praze, Jeruzalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září

Předplatné (i s pošt. zásilkou)
do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble). Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

V PRAZE 1900
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

(Ukázka 20.—31.) Strana

Stati.

Z časopisů a knih.

Dopisy.

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní:

Slované východní:

Jihoslované:

(Pokračování na 3. straně obálky.)

DR. IVAN FRANKO:

Leśa Ukrajinka.

(Леся Українка.)

Leśa Ukrajinka, vlastně Larissa Kossačova, pochází z velezasloužilé rodiny ukrajinských spisovatelů. Jejím strýcem byl Michajło Drahomanov, známý učenec a publicista, její matka, známá v ukrajinské literatuře pod pseudonymem Oleny Pčilky, jest autorkou četných básní, povídek a několika prací dramatických. Rovněž její bratr a mladší sestra její Ołeksandra prokázali básnické nadání. Leśa narodila se 14. února r. 1872 v městečku Zvjaheli volyňské gubernie v Rusku. Nechodila do žádné veřejné školy, ale dostalo se jí doma vzdělání gymnasijního, tak že kromě moderních jazyků vládne i latinou a řečtinou. Od matky naučila se lásce k řeči maloruské, a žijíc na vsi pozorovala život prostého lidu a vřele si jej zamilovala. Psáti začala velmi záhy, již v jedenácti letech. Byvši od malička slabého zdraví, stranila se dětských zábav, i byla tak vedena k tichému pozorování a přemítání; proto není divu, že se její duše tak časně rozvila. Ve svých prvních pracích kráčí ve stopách své mateře; v jejích písních cítíte romantické tóny, jakési sentimentální rozpoložení, třeba v nich byly drsné ohlasy živé skutečnosti, jako na př. v básni »Vězeň« (1889), v níž vylíčen jest maloruský sedlák, sedící ve vězení pro nezaplacenou daň; svým žalářním chlebem skrze mříže krmí svoji ženu a dítě na svobodě, které by bez něho zhynuly hlady.

Leśa Ukrajinka.

Ale nervy mladé, chorobné a citlivé dívky byly příliš slabé, aby se mohly odvážiti na prožití a líčení takových drsných scen, které spisovateli obyčejně působí desetkrát více trýzně, než jí vycítí čtenář. Proto se na nějaký čas utíká do krajin své fantasie, líčí krásu přírody, zvláště Krymu, kde několikrát pobývala, aby zachránila své zdraví. Tón vlastenecký neschází v jejích verších, ale její patriotism

jest na prvý pohled trochu abstraktní, filosofický. Za takovou reakci choré duše proti drsné skutečnosti lze považovati značnou část básní, sebraných v první její knížce, jež vyšla ve Lvově r. 1893 pod názvem »Na křídlech písní« (На крилах пісень). Ale je v té sbírce mnoho skutečných lyrických perel; zvláště od r. 1889 můžeme pozorovati patrný obrat v dumkách naší autorky na pole socialní, zkrátka řečeno: realně národní. Dumkami svými objímá celý ukrajinský národ, nezapomínajíc ani na chvíli, žeť to národ ubožáků, nevolníků, národ vyssávaný a utiskovaný. Snaží se buditi v srdcích tohoto národa víru v lepší budoucnost i ve vlastní síly, ale při pohledu na nynější hrozný stav často nemůže se zdržeti výkřiků zoufalství a hrdého prokletí. Ku podivu: čím více zdraví její sláblo, tím více sílil její duch, její slovo nabývalo vzletu a síly, forma stávala se prostší, průzračnější a zářivější, jako u málo kterého z žijících básníků ukrajinských.

Všecky tyto přednosti v plné síle jeví se i v poslední sbírce jejích veršů »Dumy i mriji« (Думи і мрії), vydané ve Lvově r. 1899. Od dob Ševčenkova »Kobzara« Ukrajina nevydala krásnější sbírky básnických tvoreb. Nacházíme tu dvě delší práce romantického rázu »Davnja kazka« a »Robert Brjus«; avšak v epice netkví hlavní síla Leši Ukrajinky, ačkoli i v té od dob jejích epických prvotin jeví se patrný, veliký pokrok. Hlavní její silou jest lyrika a malba scen a situací na základě lyrické nálady. Zde má každé její slovo sílu a plastiku, zde co sloka, to mistrné stupňování básnické dráhy. Leša Ukrajinka jest daleka všech formálních hraček, vší dekadentské přehnanosti; ona dovede se mírniti ve svých prostředcích, dovede prostými slovy vyvolati hluboký dojem; v některých svých nejkrásnějších básních dokonce odvrhuje rým, odvrhuje všeliké řečnické příkrasy (srov. »Мрії«, str. 98—100), neboť srdce její příliš jest přeplněno citem a ona ví, že tento cit sám o sobě dodá síly i nejprostšímu slovu.

Leša Ukrajinka dala ukrajinské literatuře kromě původních básní i řadu zdařilých překladů z Heine a Viktora Huga (za krátko vyjde v »Literaturno-naukovém Vistnyku« její překlad Heineovy básně »Atta Trol«), mimo to pak řadu novel. Na ukrajinském jevišti bylo r. 1899 provedeno její drama »Зівяла троянда«. Neznám této práce, dosud netištěné, ale znaje lyrickou povahu jejího talentu nemyslím, že by se jí podařilo napsati opravdu divadelní drama.

RŮŽENA JESENSKÁ:

Z nové poesie rusínské.

Leša Ukrajinka.

(1872.)

Večerní chvíle.

Slunce již shaslo červánky svoje,
pohlédl měsíc v okénko moje.
Vysvítilo již hvězdnaté moře,
usnulo vše — i usnulo hoře.
Zahrádka voní, vyjdu si do ní,
ať při měsíčku písně mé zvoní.
Jak je sad krásný, tichý a milý,
všecko zlé mizí v takové chvíli!
Zahrádky kolem, bělounké chatky,
slavíčků z háje plyne zpěv sladký.
Mají tak krásně jinde i jiní,
jak v naší rodné my ve Volyni?
Noc obejmula chaloupky bílé,
tak jako matka dětičky milé,
a jarní větřík tichounce dýše,
jak by ty dítky v sen hýčkal tiše.

Vězeň.

Samoten vězeň sedí v žaláři
a bledí kolem s žalem ve tváři:
tu po sklepení nízkém, zakouřeném,
tu po stěnách, kamení pošpiněném.
A nad hlavou mu nuda rozepíná
svá křídla sivá, široká a stinná.

A dumka dere se v ten dálný svět,
v němž nyní jarní rozvíjí se květ...
„Ach, zapomeň! Jsi navždy uvězněný!“
A dumka padá, jak pták poraněný.
Ubohý vězeň do pláče se nedá,
u okna ponurý a smutný sedá.

Široké cesty před tím oknem jsou,
lhostejní, cizí lidé po nich jdou,
kdo jde, kdo jede — ku žaláři zírá.
Ach, pohled chladný! Ach, jak srdce zmírá!
A nikomu ni ve snu nenapadne,
tam v žaláři že živá duše vadne...

A cestou tou se žena ubírá,
žal, bledost se jí tváří prostírá —
a nese dítě k ňadrům přitisknuté,
v šat selský, rozedraný obléknuté,
jak obrázek je roztomilé, jasné
to děcko její nešťastné a krásné.

A sotva vězeň z okna shlédnul jich,
obličej jeho zbledl jako sníh.
Ach, je to jeho nejmilejší žena,
ach, je to jeho dcerka drahocenná.
A řekla žena: „Pozdrav Bůh, můj milý!“
a z očí se jí slzy vyronily.

Však dívčinka — ta byla vese'á
a štěbetat jak ptáček uměla:
„Tatíčku, kde jsi? Tady? Kuku!
Marušku polib, chytni moji ruku!“
Ubohé děcko — myslí, zažertoval
tatíček jistě — za mříže se schoval.

A otec dcerku za ručičku vzal
a líbal ji a slzou polínal
„Ach ty mé dítě, srdéčko mé vřelé!“
A žena řekla: „Nezná ještě žele,
to malé na‘e neví o zlu, třeba
že druhý den již u nás není chleba.

V neděli ještě pro ten boží dar
žid v naši chudobu svůj začal spár,
nám prodal krávu — poslední, co zbylo . . .“
a další slova štkání udusilo;
na chladný kámen těžkou hlavu dala
a hořce, zoufale si zaplakala.

Děťátko malé začlo naříkat
a tiše matku prosit, že má hlad.
„Buď s Bohem,“ řekla chmurně jeho milá,
děťátko do okénka vysadila.
A otec zlíbav dcerušky své tváře
krajíček chleba dal jí ze žaláře.

Svůj poslední jim pohled posílal,
on ani tenkrát v pláči nezalkal,
a v jeho očích slzy neblýskaly,
však v srdce jako kámen napadaly.
A vězeň rukama zalomil v bolu:
„Ó, proč my dva, proč jsme se sešli spolu!“

Na člunu.

Kořím se ti, ó zázračná noci!
Pryč se smutkem temných trudů všech!
Nezápasím — nelze všecko zmoci —
potápím se ve stříbrných snech.

Lidé spí — i lidská zloba dřímá,
nemá síly, noc ji zastřela,
mír je všude, i mé srdce jímá,
všecka žalost z něho zmizela.

Nebo jen se skryla do hluboka?
A hned zase vyjde nahoru?
Ach ne — dokud jasno září z oka,
nezapřeďme truchlých hovorů!

Hleď, jak vlny stříbrem blyskotají!
Hleď, jak nebe lazurové jes',
vlny vábné, což nás nelákají —
nevolá paprslek jasných hvězd?
— — — — — — — — — — —

Plyne bílá loďka, vlnka zakolíbá,
vlnka houpá tiše,
plyne bílá loďka, větřík jen ji líbá,
sotva, sotva dýše.

Bílé obláčky jak křídla labutina
nahoře tam táhnou,
dlouhým pruhem, který hvězdy uhasíná,
na měsíček sáhnou.

Světlo od měsíce růžové a bílé
dolů jasně kane,
světlo to se míhá, blýská, a té chvíle
jako oheň plane.

Koráby, hle, plují daleko tam v moři,
rozeznám je z dáli,
stěžně černé tenké v světlo luny noří,
jak by v nebi stály.

Za koráby — tam je místo požehnané,
tam, kde nám ta krásná
cestička se svítí, ohnivě kde plane
„Stella maris“ jasná
— — — — — — — — — —

Na loďce jsme byli my dva sami.
Vlny kolkolem nás kolébaly,
a tak, jak se prostor vlnil s námi,
jemu zcela jsme se odevzdali.

Na tebe jsem hleděla, můj bratře,
co jsem tušila — já neříkala,
a čím tenkrát srdce přetékalo,
do vody jsem tiché pochovala.

A snad ti to vlna prozradila —
všecko, co jsem snila v chvíli té?
Ach ne, ona do hloubky to skryla . . .
Nech mé sny tam spáti přikryté!

Spí sny, srdce též se utišilo,
hle, tak v oči zřít si budeme,
tiché moře klidu naučilo
i to rozpoutané srdce mé!

Melodie.

1.

Noc tichá byla, tmavá byla.
Já s tebou, druhu můj, jsem dlela
a s tesknotou ti v oči zřela,
noc tichá byla, tmavá byla.

A vítr smutně v sadě vzdychal.
Ty zpíval jsi, já sedla v tísni,
mé srdce zachvělo se písní,
a vítr smutně v sadě vzdychal.

Daleká hvězda zazářila,
ach, jaká žalost v duši vznikla
a do srdce jak nůž mi vnikla . . .
daleká hvězda zazářila.

2.

Hoří moje srdce, jiskrou zapálil je
žhavou, vroucí jiskrou žal můj palčivý.
A proč nezapláču? Slzí čistým proudem-
ach, proč neuhasím oheň strašlivý?

Duše moje pláče, zápas bouří v duši,
netekou však slzy bujným pramenem,
nevstoupí mi v oči slzy ty, je suší
smutek vášnivým svým, prudkým plamenem.

Chtěla bych si vyjít do dalekých polí,
k vlhké zemi svoje líce přižehnout,
a tak zavzlykat, že slyšely by hvězdy,
že by každý z lidí musel užasnout.

3.

Znova vesna s nadějemi
v chorém srdci oživují,
zas mne touhy unášejí,
šťastné sny mne zaplavují.

Vesno krásná! Milé touhy!
Sny mé šťastné, vnadné,
miluju vás, ač vím dobře,
že jste všecky zradné . . .

4.

Na jasné se dívám hvězdy,
smutně se mé dumy chvějí,
smějí se mi chladné hvězdy,
studenou se září smějí.

Ach, vy hvězdy, chladné hvězdy!
Ach, což vy jste jiné byly,
tenkrát, když jste v moje srdce
sladký jed v mé srdce lily!

Matka nevolnice.

Byl jasný, veselý den časné vesny,
a do chaty k nám otevřeným oknem
hlas rozzvučených potoků se hrnul,
jež po horském se svahu dolů řítí,
a vítr jako dítě rozpoutané
vletěl a se stolu papíry smetl,
a za ním létla celá skladba zvuků
ta dávno už nám známá píseň města,
však i v ní nové ozvaly se noty —
vesniny — ty však nechvěly se pro nás,
neb nezářila vesna v našem srdci.
A vesna, jež se za oknem tam smála,
nám neveselé zvěsti přinášela,
žalářní zvěsti: ten je ve vězení
nedávno zatčen, onen zešílel tam,
a ten nedávno vyšel, ale chorý
na duši, těle, ten byl odsouzený
v rozkvětu touhy, naděje a práce.
Nad námi také jako mračno bouřné
se shrnovaly moci temné hrozby.
Taková byla ten rok u nás vesna.
My dvě jsme seděly tak za hovoru,
já svojí družce smutně naslouchala
a bezděky jsem třásně zaplétala
na ubruse (ten v žaláři mé družky
nebožka matka kdysi vyšívala);
řeč její byla z úryvků a tichá,
a hlas byl žalem jemně přitlumený
a rychle přetrhal se jako struna.
A bylo ticho v chatě, jenom nahlas,
jak děťátko mé družky sobě hrálo,
bičíkem malým náhle zapráskalo —
na stoličku, jež stála jemu v cestě.
Já pohleděvši na ně, pravila jsem:
„Ba, co nám činit? Netrápit se, drahá!
My svobody se více nedočkáme,
však dítě tvé se dočká dozajista!
Co tomu říkáš, malý filosofe?“
Děcko se jasně na mne podívalo
očima rozumnýma, zvědavýma,
a matka rychle promluvila ke mně:
„Ba mlčí, ono tomu nerozumí!
Ach, víte, když jsem byla dítě, často
jsem od nebožky matky slýchávala:
‚Až vyrosteš, pak budeš volná, dcerko!‘
já věřila, dokud jsem nevyrostla . . .
Teď proto svému děcku neříkám to . . .
Jdi, jdi, mé maličké, a zase hrej si!‘
Děcko se zase ku hře navrátilo,
má družka vzala šití, a já knihu,
náš hovor se však více nerozvázal.

Romance.

Nedívej se na měsíc na jaře,
má jasný měsíc pohled hloubavý,
je jasný měsíc slidič zvědavý,
a často zřel ti se mnou do tváře
i časem slýchal tvoje slova
Ty rád bys zapomněl? Dím znova:
Nedívej se na měsíc na jaře!

Nedívej se na břízu truchlící,
na bříze větve smutné uvadlé,
ti připomenou časy zapadlé
a připomenou touhu zářící,
jež spojila nás v čisté kráse.
Ty rád bys zapomněl? Dím zase:
Nedívej se na břízu truchlící!

Chvíle zoufání.

Ó, běda těm, jež svírá okov tuhý,
již viděli svět z oken žalářních,
jsou žaláře zlých čarodějnic kruhy,
a nic a nikdy nerozlomí jich!

Ó, běda očím těm, jež zvykly z mládí zříti
kameny šedé, vlhkou plíseň zdí,
jim vše se ponuré zdá, nebe chmurné býti
i jejich svět — dvůr malý žalářní.

Ó, běda rukám těm, jež zvykly v jařmu žíti
a nosit tíži zrezavělých pout —,
i na svobodě když svůj strašný mozol cítí,
čím byli dřív — si musí vzpomenout.

Ó, běda těm, jimž poctivost plá v duši,
z těch kdyby někdo víru v Boha měl,
nechť na nebeskou bránu vroucně buší:
„Nám, Bože, poctivých dej nepřátel!“

Ó, běda nám! Nechť svědomí, čest není,
ta žalářní zeď aby klesla jen,
nechť padá — a nás pohřbí pod kamení:
tam zhyneme, i řada našich jmen.

Na poušti.

Hospodin pravil: „Mně náleží pomsta!
Ten, který nevěří v zázraky Pána,
nehoden zřít je. Dokud nezahyne
poslední z vás, nevěrou otrávený,
nevejde národ můj v zem zaslíbenou!“
Pán skrze svého proroka tak pravil,
a slovo boží smutně zavznívalo
uprostřed pouště. A náš prorok potom
na horu vystoup', aby z dálky spatřil

tu nedostižnou zaslíbenou zemi,
a více nevrátil se. Hle, my sami
zůstali na té němé, širé poušti.
Kam teď? Na východ či na západ slunce?
K severu nebo na jih? Všecko jedno!
Lehnouti tady na ten žhavý písek
a čekat, čekat, až přiletí vítr
a mohyly až nasype nám zlaté.
Však dětí, dětí, malých nemluvňátek,
těch přec je škoda. Či se narodily,
by v útlém věku poznaly hlad žízeň
a marnou smrtí zahynuly v poušti?
My pískem na zdař Bůh se ubíráme
a v našich srdcích nevěry had dřímá,
odvážné, čisté smrti zříme v oči.
Čeho se bát? Zoufalství pálí v duši
a jako mor se mezi lidmi vleče
a srdce probodá jak ostré meče.
Je prorok mrtev. Hrom v nás může bíti.
Kdo je náš vůdce? Daleká je spása,
jak soumrak na pustině nedostižná.
Jsme potrestáni. Strašlivějším trestem
sám hrozný Adonai[1]) nemohl trestat.
Ó, pojďme! Ať to žhavé utrpení
potomkům našim dlouhou cestu zkrátí
až k jasné, pevné metě!

Proč nejsi, slovo . . .

Proč nejsi, slovo, nejsi ocel tvrdá,
jež v prostřed boje jiskří jasná, hrdá?
Proč nejsi nemilostný, ostrý meč,
jenž vrahům hlavy stíná, když je seč?

Ty moje čistá mluvo — ukovaná,
já z pochvy vyjmu tebe, milovaná,
však ty krev mého srdce proliješ
a vrahu v srdce ostří nevryješ!

Já zostřím, nabrousím zbraň v oheň boje,
jak stačí dovednost a síla moje,
a pak zas na stěnu ji pověs'm —
k útěše druhých, s velkým smutkem svým.

Ty, slovo, zbraní mou jen můžeš slouti,
a oba nemusíme zahynouti!
Ty v rukou nevědomých bratří spíš
v meč lepší na katy se proměníš

Zachřestí železných pout hlaholení
a v pevnost tyranů se ozvuk vpění,
setká se s jiných mečů řinkotem
a volných, nových řečí se hřmotem.

Mstitelé silní zbraň si vezmou moji,
s ní odvážně se odevzdají boji.
Ó, zbraní má, služ bojovníkům všem
líp, nežli sloužíš chorým rukám těm!

---

[1]) Hebrejsky: Bůh.

FR. ILEŠIČ:

Československá vzájemnost v dřívějších dobách.

Kolem r. 900 si na Dunaji nad ubitým Slovanem stiskli ruce Němec s Maďarem, a jejich pevný svazek odtrhl Slovince od Čecha a Poláka, že se navzájem již neznali.

Jazyk zeměpisně takto rozdělených Slovanů rozvíjel se samostatně a konečně dostal ráz, jímž se dnes na prvý poslech jasně liší čeština nebo polština od jižní slovanštiny. Slavistika Dobrovským na počátku tohoto století přísně oddělila severní skupinu slovanských jazyků od jihovýchodních nářečí a vytkla všechny znaky, jež jasně rozlišují na př. češtinu od slovinčiny.

Podrobnější bádání slovinských nářečí však ukázalo, že takové přísné odlišování slovinčiny od češtiny jest umělé, nepřirozené, nebot tytéž zvláštnosti, které by dle oné theorie vyznačovaly češtinu, nacházejí se také u nás.

Jedním z hlavních sloupů, o něž se opírala ona theorie, byla souhlásková skupina *dl*; české bělidlo, cedidlo, kadidlo zní slovinsky belilo, cedilo, kadilo. Čech se »modlí« a Slovinec obyčejně »moli«. Ale nyní víme, že se ve slovinském Korutansku a západním Štyrsku pouze »modli«, a tuto formu nalézáme již v nejstarší slovinské památce, v t. zv. brizinských památkách z X. století; Du*dl*eipag byl na východo-štyrské půdě někdejší Kocelovy državy, a podobně bylo ve středním Štyrsku domovem rodinné jméno Je*dl*ovnik.

Severoslovanské »vy-« za jižní »iz-« není mezi Slovinci neznámo; užívají ho zejména v Korutanech, a v brizinských památkách čteš již »vygnan« za »izgnan«.

»České« stažené formy přisvojovacích náměstek mega, memu, jež mají již brizinské památky, jsou běžné v benátské Slovenii, též v Ziljském údolí v Korutanech, a v 16. století se nacházely v »kajkavštině«; náš učený slovenista Stanislav Škrabec jest přesvědčen, že od X. do XV. století Slovinci vůbec užívali pouze oněch stažených forem, že se později z mega pro nominativ moj vyvinulo mojga a z toho obdobně k přídavnému tvaru na př. »lepiga« — mojiga a mojega. (Cvetje z vrtov sv. Frančiška, II. 8.—11.)

Takto padly všechny opory staré genealogické theorie o příbuznosti jižních a severních Slovanů a ukázalo se, že zejména slovinský sever (Korutansko a Štyrsko) má ony české znaky.

Právě ten slovinský sever má ještě mnoho jiných »československých« zvláštností. V západo-korutanských a v sousedních nářečích přímořských nacházíme reflex staroslovanského nosového *e* (ę) = *a*, alespoň v jistých případech, právě jako v češtině; dále v Korutansku a severním slovinském Štyrsku reflektuje z *e* staroslovinská polohláska jako v češtině. Tak zvaná panonská slovinčina (ve východním Štyrsku a v sousedních Uhrách) nás již zvlášť pěkně převádí na slovanský sever;

již 7. pád jednotného čísla ženského sklonění, jež tu vychází na *-ov* nebo *-oj* (z rokov, z rokou, z rokoj), nám připomíná slovácké a maloruské formy. Krásná jest harmonie mezi východní slovinčinou a češtinou v užívání určitých i neurčitých přídavných jmen, o čemž jsem psal do »Archivu für slavische Philologie« XXI., 212. Neméně nás zajímá východoštyrské změkčování souhlásky »*n*« před jistými sufixy, neboť tato zvláštnost jest vlastní též českým a slováckým nářečím, zvláště pak polštině a maloruštině; slyšíš-li na štyrském východě vyslovovati »po*nj*delek«, jistě si připomeneš tvrzení Gebauerovo (Historická mluvnice, I. 369), že »na př. pondělek vyslovuje se obecně poňdělek«. Posledním pevným mostem mezi slovinským jihem a slovanským severem nechť mi jest supinum, jehož se za našich dob na Slovinsku nejčistěji užívá ve východním Štyrsku, mezi druhými slovanskými jazyky jest pak známo jedině češtině a lužické srbštině (v Dolní Lužici[1]). Že se právě severní slovinská nářečí blíží češtině, není pouhá náhoda, a diviti tomu by se mohl pouze ten, kdo si představuje Slovince a Čechy od věků rozdělené podunajským německomaďarským svazkem; naopak jest zcela nepochybno, že Slovinci již v zakarpatské domovině sousedili s Čechy, že se odtud současně se severními Slovany stěhovali na západ; rádi jsme si sice dosud to stěhování představovali jaksi anachronisticky dle nynějších poměrů tak, že se nejdříve Čechoslované severně pohybovali podél Karpat do nynějších vlastí, Slovinci pak na jihu po Dunaji k Alpám; ale právě jazykové podobnosti mezi češtinou a slovinčinou svědčí, že spojení mezi severními Slovany a »Sloveny« (Slovinci) ani za stěhování nebylo přetrháno, že se nestěhovali pouze podél Karpat, ale přes Karpaty.

Počátkem sedmého století byla celá Evropa od Lombardska, Švýcarska, Bavorska, saské Sály a Labe na východ slovanská. V tomto širém slovanském moři poprvé vykrystalisovalo zrno, jež spojovalo krajiny slovinské a české; byla to mocná spojená říše Samova, mezi Jaderským mořem a Sudetami. Organisace její, žel, nebyla dosti pevná, proto Samova smrt znamenala její konec.

Sto let později znova rostlo slovanské panství na Dunaji, Mojmír, Rostislav a Svatopluk bojovali za státní i církevní neodvislost své »Veliké Moravy«, jež sahala od dnešní Moravy přes slovácké Uhersko na Dunaji dále proti Tise a na jih přes starou Panonii. Říše Velkomoravská dle toho zaujímala země české a slovinské; na Dunaji si můžeme mysliti přechod slovinského nářečí v české (Miklošič a Dümmler na základě své theorie hledali panonské Slovince též při severních březích Dunaje). V této československé říši působili svatí Cyril a Methoděj; český Velehrad a slovinský dvůr na Blatném jezeře byly ohnisky, z nichž zářilo světlo křesťanství po širých vlastech slovanských, na této českoslovinské půdě slovanští apoštolové otevřeli slovanskému východu brány vzdělání a osvěty. Tato Velkomoravská říše opravňovala k naději, že dá Slovanům politickou, jazykovou a kulturní jednotu, — ale Frankové přivábili maďarskou povodeň, jež zničila toto slovanské

[1]) O změkčeném *n* a o supinu míním podrobněji pojednati v „Archivu".

středisko a odtrhla severního Slovana od jeho jižního bratra; po celý středověk cizí živlové posunovali české hranice na sever a slovinské stále na jih.

Ovšem Přemysl Otakar II. zase spojil českou zemi se slovinskou, ale jeho vláda na slovinské půdě netrvala dlouho, a ke všemu byla rázu více německého.

České husitství pohnulo celou střední Evropou, jež se podivovala síle jeho ducha, bála se jeho zbraní a kořila se nepřemožitelnosti jeho vojevůdců. Rozbouřené české moře vyvrhlo mnohého junáka daleko za hranice vlasti, a husitské čety se svými vůdci dělaly pořádek i v cizích krajinách. Na Slovinsku ve středu 15. století nebylo mocnějšího pána nad Ulricha, hraběte celjského, a tento neměl lepšího vojevůdce nad Jana Vítovce Grebenského, českého husitu, jenž svému knížeti bránil celé »hrabství slovinské« (grofio slovensko), Štyrsko, Chorvatsko. Krajinu a Korutany. Když r. 1456 Ulrich zemřel tragickou smrtí v Bělehradě, byl Čech Vítovec správcem slovinské země a pevně obléhal v celjském hradě císaře Bedřicha III., jenž si hodlal přivlastniti dědictví posledního celjského hraběte; Vítovec se chtěl oženiti s vdovou Ulrichovou a takto státi se knížetem slovinským (»knez slovenski« [2]), štěstí mu však nepřálo, i poddal se císaři a stal se jeho vojevůdcem a hrabětem Šternberským. Slovinský lid do dneška zachoval si vzpomínku na Pegama[3]) Vítovce a opěvá ho v národní písni, jež praví, že: »hudiča ima Pegam dva« (čerty má Pegam dva), čímž uznává neobyčejný jeho zjev.

Máme však též literární důkaz, že v prvé polovici XV. století existoval nějaký svazek mezi zeměmi českými a slovinskými. V lycejní knihovně lublaňské se nachází rukopis z XV. století, v němž jest též píseň »Salve regina«, obsahující tolik čechismů, že jistě pochází z českého originálu:

Mylost yno gnada nasiga gospody,
Pomocz dewicze, rosse mat(e)re Marie,
Prichod swetega ducha,
Trosst wssech swetnykow,
Obchranyenye swetega krysse
Ta racz s meno yno s wamy byti.
Czestyena body, kralewa mati te mylosti,
Zywota sladkosti yno nass trost,
Czestyena sy, my k tebe vpyeme
Tuge sabne otroczy te Ewe,
My k tebe zdychugome, glagogicze
Yno placzecz te dolynye tech slss.
Ob to, ty nasse odwetnycze, ty k nam
Obrny ty mylostywe oczzy,
Yno Jessysse, seguanega sadu twega
Telessa, ty nam prykassy po tom
Tuystu, o czestyta, o mylostywa,
O sladka maty Marya.

[2]) Srov. povídku *Deteloru*: Pegam in Lambergar.
[3]) Pehaim = Böhme.

Hermana Contracta píseň »Salve Regina misericordiae« byla v Čechách známa a zachovala se v rukopisech; z toho českého originálu povstal též polský překlad: Zdrowa królewno, matko miłosierdzia atd.[4])

Od XVI. až do počátku našeho století nebylo slyšeti o zvláštních vztazích mezi českými a slovinskými zeměmi. Protestantismus zavedl slovinské reformátory do Würtemberska a do Saska, pouze Janeza barona Ungnada, tohoto znamenitého mecenáše protestantské doby, jenž prospěchu jihoslovanského písemnictví obětoval celý svůj majetek, nalézáme r. 1564 v Čechách, aby zde a po Německu sbíral peníze na tisk slovinských a srbochorvatských knih.[5]) Čím méně luteránský ruch na Slovinsku hledal spojení s Čechy, tím více pěstoval vzájemnost jihoslovanskou.

Od XVI. století do r. 1800 jest naše slovinská literatura obsahu mluvnického a náboženského. Gramatikové z těch dob sice jsou si vědomi sourodnosti s druhými Slovany a často vzletně hovoří o rozsáhlosti slovanského území, ale to jest theoretické uvědomění učených hlav; na nějaké styky s ostatními Slovany však z toho nelze souditi.

Před sto lety studoval jazyk svého českého národa otec slavistiky, slavný Dobrovský. Když r. 1807 v mnichovské knihovně byly objeveny tak zvané brizinské památky, hned se jimi zabýval a ve své »Slovance« (1814) jim věnoval několik slov, řka, že blahopřeje »Krajncům«, že mají nejstarší slovanskou památku; zároveň také obstaral přepis našemu Kopitaru a r. 1826 první v soukromém dopise s Kopitarem sdělil své myšlenky o této jazykové památce, přesvědčen jsa, že brizinské památky v této formě nejsou nic jiného, nežli napodobení českého originálu.

Roku 1809 dal svým rodákům vědeckou mluvnici »Lehrgebäude der böhmischen Sprache«; tato kniha byla vzorem slovinskému gramatikovi M e t e l k o v i, jenž r. 1825 vydal »Lehrgebäude der slovenischen Sprache«.

Kdo jest asi onen stařec, jemuž Kopitar tak uctivě otvírá dvéře, jehož slovinský hřímatel tak líbezně pozdravuje? Je to otec Dobrovský, jenž přichází z české Prahy, aby ve Vídni se slovinským svým přítelem dokončil znamenité dílo: »Institutiones linguae slavicae dialecti veteris«. Tato fundamentální kniha jest plodem československé vzájemnosti, nad touto knihou bděla obsáhlá učenost Dobrovského a bystrost Kopitarova.

Dobrovský a Kopitar byli tenkráte v Rakousku slovanskou akademií, jež snula tolik originálních plánů, dílem ještě do dneška neuskutečněných. Co se nastarali o nové slovanské písmo! Jejich přátelství jest jasným důkazem československé vzájemnosti z počátku našeho století — na vědeckém poli.

Když r. 1830 počal vycházeti belletristický letopis »Kranjska čbelica« (Krajinská včelka), složil pro něj vydavatel Miha Kastelić úvodní báseň »Prijatlam krajnšine« (Přátelům krajinského nářečí), kdež praví, že krajinská musa:

---

[4]) Srov. *Nehring*, Altpolnische Sprachdenkmäler, 174.

[5]) O protestantské hnutí na slovanském jihu se též velmi zajímal král Maximilian II., jemuž Trubar věnoval svá díla, prose ho o jeho ochranu.

„K Slovencam drugim reva je zbežala,
K Vam Polcov, Serbov, Pemcov ljub' rodovi,
Vi Krajnce znali ste budit', unoti.“ [6])

Tím chce říci, že znovuzrození druhých slovanských národů probudilo též Slovince k novému dílu. Tento slovinský literární podnik našel zvlášť horlivého přímluvce v českém básníku Čelakovském, jenž se velice příznivě vyslovil o »Čbelici«, obzvláště pak o Prešernovi, prvém »Čbeličaru«, a tím vlastně upozornil Slovince na velikého jejich básníka; třicet let byl Čelakovského úsudek zakopán pod plísní jednostrannosti, dokud ho v šedesátých letech neobnovili Levstik a Stritar...[7])

V třicátých letech tohoto století nebylo ještě pravého slovinského střediska; »Štajerci« a Korutanci se více rozehřívali pro Záhřeb nežli pro Lublaň, a zvláště východoštyrští Slovinci se již svým nářečím více přikloňovali ke Gajově »chorvatské« čili »ilyrské« straně. Ve Štyrském Hradci měli spolek, v němž hlavní slovo vedli muži, jako Stanko Vraz, František Miklošič, Davorin Trstenjak. Musí se jim přiznati, že měli v porovnání s krajinskými »Čbeličarji« a zvláště s Prešernem široký slovanský obzor; pěstovali též severní slovanské jazyky, a Miklošič, jenž objímal svým duchem celý slovanský svět, byl též zástupcem Slovinců na všeslovanském sjezdě v Praze r. 1848. Tenkráte cizinci vyčítali Slovanům, že si navzájem nerozuměli; vždyť dvacet let před tím ještě jeden druhého knih neuměli čísti — neboť Čech měl svůj pravopis, Slovinec jiný a Chorvat opět jiný! Gajův »ilyrism« dosáhl alespoň toho, že mezi Chorvaty a Slovinci zavedl český (Husův) pravopis — a jednota v písmě není maličkostí, jak dobře to předvídal náš Kopitar, když zvolal: »Dejte Slovanům jednotné písmo, a budou nejšťastnějším národem na světě!«

Příliš mnoho »panslavismu« ovšem ještě v čtyřicátých letech u nás nebylo, sic by nebývali k nám relegovali polské povstalce, jako Korytka a jenerála Dwernického do Lublaně, aby se zde vyléčili ze svého revolucionářství. Významná je v té příčině prosba Gajova, aby jej Korytko nechal na pokoji se všemi dalšími návrhy, aby jeho loyalní snahy neupadly v podezření. [8])

Když se probudil ústavní život, sešli se ve Vídni slovinští a čeští zástupci a počali vzájemnou slovanskou politiku... Avšak o tom nechť píše povolané péro! Místo toho obrátím pozornost k jinému faktu: Před třemi stoletími slovinská mládež navštěvovala university v Tübingách, Jeně a Wittembergu — nyní se každým rokem četněji obrací do Prahy, a čeští akademikové zase navštěvují naše města, aby poznali z vlastního názoru domovinu svých slovinských kollegů.

To jest fakt velmi potěšitelný pro vzrůst a prohloubení vzájemnosti československé.

---

[6]) „K Slovancům ostatním ubožka se utekla, k Vám Poláků, Srbů, Čechů milé rody, Vy dovedli jste Krajince budit, nadchnouti.“

[7]) Příspěvek k československé vzájemnosti z té doby vyjde ve Sborníku Mat. Slov. za rok 1899.

[8]) Srov. Ljubljanski Zvon, 1899, 472.

DR. O. WAGNER:

Börne a Poláci.

Příspěvek k německému polonofilství.[1])

I.

Mezi německými spisovateli, kteří se po r. 1830 polskou otázkou zabývali, zaujímá Karel Ludvík Börne místo neposlední; nebyl básníkem polských látek, aniž vydal velkého díla o událostech varšavských, zmiňoval se pouze ve svých »Pařížských listech« o Polácích, a přece každý, jehož práce dotkne se styků německo-polských v XIX. století, musí se obírati Börnem. Charakterisujeť on německé polonofilství se všemi přednostmi a vadami.

První žurnalista německý velkého slohu a tvůrce německého feuilletonu Ludvík Börne, původně Löb Baruch, narodil se pět let po smrti Lessingově, jemuž se břitkostí slohovou namnoze blíží, studoval medicinu a práva, věnoval se, přestoupiv r. 1818 k protestantismu, cele dráze spisovatelské a zemřel neženat, bez veřejného postavení 5 let po smrti velikého svého rodáka — Göthe v Paříži, kdež se byl

[1]) Literatura. *Scherer:* Geschichte der deutschen Litteratur. — *Stern:* Geschichte der poetischen Litteratur der Deutschen — *Kuliczkowski:* Literatura polska. — *Tarnowski:* Wypisy. — *Brandes:* Börne und Heine. — *Börne:* Spisy. — *Heine:* Spisy. — *Mickiewicz Wład.:* Żywot Adama Mickiewicza. — Naše doba. Roč. VII. — *Graetz:* Geschichte der Juden XI. — *J. Honegger:* Literatur und Cultur des neunzehnten Jahrhunderts. — *Rudolf Gottschall:* Porträts und Studien. — Emigracya Polska. Paříž 1833. — *Bronikowski:* Polnische Miscellen. I. — *Bronikowski:* Meine Auswanderung aus Warschau bis Dresden. — *Sołtyk:* Polen und seine Helden im letzten Freiheitskampfe. — *Honegger:* Grundsteine einer allgemeinen Cultur-Geschichte. — Briefe einer polnischen Dame. — Uiber die polnische Frage. Paříž, 1831. — *Herbellot:* Das Königreich Polen seit 1815. — Der Feldzug der Russen und Polen zwischen Bug und Narew. — Finis Poloniae! Weimar 1848. — Dr. *Hermes:* Die Gründe und Folgen des Verfalls von Polen. — *Mielczynuk:* Bemerkungen zu den Werken des Herrn Dr. R. P. Spazner. — Krakaus Fall. — Die Polen. Berlín 1848. — *Menzel Wolfg.:* Deutsche Dichtung. — Einige Bemerkungen über die letzte polnische Revolution. Berlín 1831. — Uiber die Theilungen Polens. Štětín 1849. — *Henryk Schmidt:* Dzieje Porozbiorowe Polski. — Anekdoten u. Züge aus dem polnischen Freiheitskampfe. — Die grosse Woche der Polen. Lipsko 1831. — Dr. *Ferd. Gregorovius:* Die Idee des Polenthums. — *Gaszyński:* Poezje. — Beleuchtung der deutsch-polnischen Frage. Krakov 1848. — Dr. *Mich. Holzman:* Ludwig Börne. Berlín 1838. — *Strazewicz:* Polen und Polinnen der Revolution. — Polens Schicksale seit 1763. Stuttgart 1832. — Polen vom Jahre 1772 bis 1830. Paříž 1831. Freiburg 1832. — Der Freiheitskampf der Polen gegen die Russen. Altenburg 1831. — Polens Befreiungswoche. Varšava 1831. — *Anton Mauritius:* Polens Litteratur und Cultur-Epoche. Poznaň 1843. — Diplomatische Geschichte der polnischen Emigration. Stuttgart 1842. — *Gutzkow:* Ludwig Börne. — *Steinmann:* Heine. — *Herder:* Spisy. — *Lewicki:* Zarys historyi Polski. — *Shrodtmann:* Heines Leben. — *Kurtzmann:* Polnische Literatur in Deutschland. — *Morawski:* Dzieje narodu polskiego. — *Lewicki:* Zarys dziejów narodu polskiego.

po červencové revoluci trvale usadil. Rozvoj činnosti jeho spadá v dobu neutěšenou: filosofii panovala autorita Hegelova, politický svět ujařmen reakcí Metternichovskou, a literatura kořila se až devotně majestátu jména Göthova.

V charé uličce židovské svobodného města Frankfurtu strávil dosti nepříjemně pro vývoj svůj bezvýznamné mládí, v zářivých salonech duchaplné Henrietty Herzovy protrpěl svou werteriadu, a byv krátký čas policejním úředníkem svého rodiště, zahájil s několika přáteli vydáváním časopisu »Wage« svou publicistickou činnost, jež vrcholí v jeho slohově vynikajících »Briefe aus Paris«.

Ač pocházel z rodiny velice zámožné a všeobecně vážené — děd i otec jeho byli proslulí peněžníci, těšící se přízni panujících dvorů — netoužil po moci a slávě. Neměl vůle státi se Gentzem, Görresem neb Hallerem. Proto zavrhl skvělé nabídky Metternichovy přes všeliký nesouhlas otcův způsobem až příkrým. Moc, vláda, kapitál, všeliké přednosti kastovnictví lidského, ba i diktatura neb autorita umělecká nalézaly se na opačném polu jeho sympathií a bývaly často předmětem jeho útoků. Týž muž, který udržoval na sále Passage Saumon čilé a přátelské styky s německými dělníky, napadal co chvíli poměry své vlasti ostrou, nemilosrdnou kritikou, týž člověk, jenž velebil vlastenecké snahy polských židů za revoluce, posmíval se králi financí Rothschildovi a káral židovský kapitalismus. Takové povahy byl i nepříznivý poměr jeho vůči Göthovi, v základech svých vykládaný různými způsoby. Bylo v něm kousek Byrona, tohoto ochránce slabých. Jedinou autoritou bylo mu právo a pravda. »Sloužím toliko pravdě a právu« (XII. 239), napsal sám o sobě, a heslem tím se také řídil. Celá jeho theorie o státu, tak blízká Rousseauovu »Contract social«, vychází od práva člověka, ba rovnoprávnost stála u něho výše než sama svoboda. Rovnoprávnost, láska k lidstvu a svoboda byly cílem tužeb Börnových, tohoto člověka velkého srdce a bujné obrazotvornosti.

Srdce neobyčejné jemnosti a citlivosti a obrazotvornost neskrocená jsou významnými příznaky Börnovy povahy a vtiskují i jeho spisům zvláštní subjektivní ráz — často až na úkor věcnosti. Tak na př. plány jeho politické, jimiž se pařížské listy jen hemží, nesnesou téměř střízlivého posudku a stojí dojista blíže illusím nadšeného snílka než záměrům zkoumavého politika. Ale právě ta subjektivnost jest zajímava. Jest příznakem doby. Jak mnoho vrstevníků jeho soudilo, myslilo a toužilo, tak myslil také on a tak také psal. Jako Klopstockovy listy charakterisují kultus přátelství XVIII. věku, tak krystallisoval politický Sturm a Drang ve století XIX. pařížskými listy Börnovými. Správně nazývá je Gutzkow náladou doby, jež nám neukazuje sice jasných hvězd pravdy, nýbrž častěji oblačný mlhavý obzor. Než právě ta mlha jest pro dobu tak význačná! Byla to doba vášnivé touhy po svobodě, doba kosmopolitismu, onoho humánního směru, kde platila hodnota člověka bez ohledu na víru, jazyk a rasu. Börne také zajímají právě tak osudy Německa jako boje Belgičanů, utrpení Italů a hrdinství Poláků, poutá ho neméně hnutí demokracie francouzské, než kroky a tužby židovské za nabytí práv a upravení téměř středověkých poměrů. Týž

mohutný proud, který vytryskl Child Haroldovou poutí a jevil se v písních filhellenistických, týž proud, jenž zabouřil ve Wallenrodu, zračí se i v listech Börnových. Těžká choroba doby i na něho působí, i jeho tísnila reakce tak, že hledal léku, nápravy, již konečně jediné spatřoval v náhlém převratu, v revoluci. Trefně nazval jej Heine parní guillotinou. Byl přesvědčen, že deset loket lnu by ozdravilo hnijící společnost evropskou; věřil, že svoboda musí se ukrásti (IX. 220), trpělivému nedá se nic, násilnému vše. Proto provázel salvou nadšení každý nový pokus po dosažení svobody, on, který přece měl nejméně nadání státi se politickým Dieffenbachem. Poznal, jak sám dokládá (XII. 190), otroctví, proto přál si tím úsilovněji svobody, neměl vlasti, proto po ní tím více toužil, a že otčinou jeho byla úzká ulička židovská a za ní cizina chladná, nepřístupná, žádal si vlasti bez mezí, celého šireho Německa. A pouhá zmínka, že by z vlasti té jen píď se ustoupiti měla, uvedla ho v rozčilení až komické. Zajímavou historku vypráví o tom Heine, kterak u Börne shromáždění přátelé tvrdili, že v zájmu svobody bude nutno ustoupiti Elsasko Francii. Svým způsobem líčí pak směšnou Börnovu obranu vlasti, již chtěl míti celou, celičkou, ani svých odpůrců Raumera a Rottka neodstupuje.

A přece takový člověk vyhlášen vlastizrádcem: památka jeho pranýřována, spisy jeho zvány trním a hložím. »On srovnáván se Shyllokem, jenž národ svůj tupil, a jeho doba dobou nejnižší korrupce.« Hlas bezvýznamného Menzla zanikne bez ohlasu, jest však s politováním, že i vědec Gervinus svésti se dal k posudku křivému.

Vždyť o vlastenectví Börnově vydávají téměř všichni biografové stejná svědectví. Ba i sám Heine, který svým spisem »Ludwig Börne« celé počínání svého bývalého přítele břitce posoudil, tvrdí o něm, že byl velkým vlastencem, takovým, jakého sotva kdy Germanie měla. Jest pravda, Börne neznal unylé, uspávavavé lásky k vlasti, nýbrž takovou, jež i hněvu schopna: ta vřelá láska plesala i krvácela v duši jeho, povahou jsouc nesmělá, jako každá pravá láska, a kryjíc se často výrazy nespokojenosti. Dopouštělo-li se Německo zpozdilostí, tu Börne zuřil, stihlo-li je neštěstí, lkal nad drahou ubohou vlastí, »tou perlou zemí«. Nikdy nechtěl uraziti ani zlehčiti vlasti, ani snížiti lidu neb řeči německé, ale byl přísným vychovatelem, jenž káral ospalost svých krajanů. Sám srovnává se s hvězdářem, který obírá se skvrnami slunce a měsíce, o záři jejich nemluvě — a tak i on ukazoval chyby a vady svého lidu, káraje, napomínaje, varuje. Chtěl, aby národ německý byl prvý v Evropě, jako byl prvý v srdci jeho.

Jako byl Börne upřímným Němcem, tak nezapomněl nikdy lidu, z něhož pošel. Sřekl se sice záhy víry otcův svých, a měl o Židech úsudek neprávě příznivý, též o náboženství jeho dětství málo u něho zmínek, ale lid židovský, za tehdejších poměrů práv občanských téměř nepožívající, uzavřený v ponurých uličkách ghett, našel v něm vždy svého zastance a upřímného přítele. Börne znal jeho chyby a řekl je otevřeně, přímo, ale, kde právo na jejich straně, stál věrně při nich. Byl židovským demokratem. Zvláštním spiskem vystoupil proti tak zv. »Hepp-Hepp-Stürme«, káral vlády z liknavosti, že nezaváděly pořádku

v poměry židovské, vinil plutokracii židovskou z netečnosti k ujařmeným spolubratřím. K bohaté třídě židovské neměl Börne vůbec žádných sympathií, bylať mu zástupcem kapitálu, jehož odpovědným nepřítelem byl právě on, syn bohaté rodiny; to raději měl a spíše uznával šlechtu rodovou i církevní, než peněžní. Proto také nesouhlasil se vznikem peněžní aristokracie francouzské, ujímaje se proti ní chudiny, jejíž osud mu ležel na srdci. Události lyonské dávají mu příležitost poukázati na zoufalé kroky chudých, varovati před možným bojem proletariatu proti majetku, a raditi, že ne proti chudým, ale proti chudobě by se mělo do pole táhnouti (XII. 215). Sám ostře vytýkal vládě, že pro lid nic nečiní, ana právo volební, právo zastoupení nechává výsadou tříd majetných, ač patří všem rovně. Jako se ujímal chudiny, jako se zastával židů, lámal též kopí za Poláky.

II.

Povstání polské mocně rozčeřilo vlny revolučních proudů v letech třicátých. Šíleně smělý čin t. zv. »belwederczyků« byl jeho počátkem, kapitulace Modlina a téměř až malomyslné odzbrojení jeho truchlivou dohrou. Mezi tím řada udatných činů, množství příkladů vzácné obětavosti, nesčetné důkazy lásky k vlasti a ke svobodě. To byly světlé stránky polské revoluce, tak světlé, že oslnily celou Evropu. Byly ovšem také stránky temné a těch bylo méně: vždyť to, že ohromné nadšení lidu stalo se neplodným, že celý pokus ten, svaliti kámen despotismu s prsou Evropy, neměl výsledku, bylo vinou bohužel z velké části též Poláků samých. Povstání za zmatku vzniklo, zmatkem zašlo. Nesjednocenost, liknavost, nedostatek schopností, nemírná ctižádost, náklonnost k dobrodružnému hrdinství, takové a podobné vlastnosti jevily se často v poměrech, kde jediné taktický klid s politickou obezřetností a železnou kázní mohly vésti k cíli. Vzájemné osočování a obviňování emigrantů jasným toho důkazem. V politických brošurách čteme co chvíli politování, že té neb oné příležitosti neužito, stesky, jak mnohý výborný čin neměl výsledků, mnohá znamenitá vlastnost neuplatněna. Ale výtky ty, ta vlastní doznání podána mírně, šetrně, jemně. Pozornost čtenářova jaksi odvracována od nich. To dělo se hlavně upozorňováním na svatý zápal, obdivuhodné nadšení, i otiskují se manifesty, dojemným slohem líčí se šlechetná vzácná obětavost Potocké neb nadšené působení Hoffmannové, tragická smrt kněze »Logi«, amazonství Platerové, hrdinství Kminského atd. Poláci vedli si v příčině té vskutku obratně, politicky, rozuměli s neobyčejnou dovedností voliti prostředky, jimiž se oheň posvátného nadšení opatrně živil, jitřil, stále udržoval. Prostředky těmi byly jednak osobní styky — »Polenzug« a četní vyslanci polští po místech evropských —, jednak řady brošur od samého počátku událostí varšavských buď polsky nebo v jiném jazyku evropském vydávaných, nebo v nejkratším čase překládaných. Při všeobecných sympathiích pro národ polský vznikaly též podobné spisy u národů jiných, obzvláště německého a francouzského. Politické bro-

šury, týkající se otázky polské, tvoří celou literaturu a jsou hlavně dvojí: jednak polonofilské, jež hlavně po r. 1830 se objevují, kdež hlas Polákům nepříznivý zřídka se ozývá, a to ještě na pokyn reakční vlády, jednak Polákům nepřátelské, později kolem r. 1848 literaturu zaplavující, ač i v té době mnohá vřelá obrana polské otázky pronesena. Společnou vlastností obou směrů jest značná subjektivnost, nekritičnost, jedny omlouvají, druhé kaceřují; spisky slouží stranám a nesou ráz svého původu. Není úkolem těchto řádků uvažovati kriticky o těchto brošurách tou dobou horlivě rozšiřovaných a nadšeně čítaných, zde běží pouze o malou illustraci k proudům, k nimž patří také úvahy v Börnových »Briefe aus Paris«.

Tendencí polonofilských spisů bylo vzbuditi pro věc polskou zájem a sympathie pokud možno nejvyšší — a to jak u lidu, tak hlavně v rozhodujících kruzích diplomacie evropské. Na lid bylo snadno působiti; sympathie dobyty již tím, že polský národ následuje příkladu francouzského, hrdě vztyčil prapor revoluční a že bil se za svobodu evropskou. Tu stačilo poukázati na několik hrdinských činů, na obdivuhodnou obětavost, již Poláci v tak veliké míře dávali na jevo, aby nadšení toto vzplálo mohutným žárem a zachvátilo celou myslící Evropu. Těžší a důležitější bylo nakloniti diplomacii otázce polské, přesvědčiti ji o naprosto správném jednání Polákův, politicky odůvodniti kroky jejich, získati pomoc evropských vlád, poukázati na důležitost Polsky a nutnost jejího znovazřízení.

Otázkami podobnými obírá se většina politických rozprav z té doby. Sotva že prvý týden nového zřízení ve Varšavě uplynul, podány vzrušené Evropě dvě brožurky o velkém témdni polském. Jedna vyšla ve Varšavě [2]) německy, druhá jako překlad z polštiny v Lipsku. [3]) Autor jako u většiny spisků těch nejmenován. Účelem bylo politicky dokázati nezbytnost revoluce polské, nadchnouti lid pro povstalce a upozorniti na válečnou moc Polska a tudy schopnost měřiti se s nepřítelem sebe silnějším. Za příčinu revoluce pokládají oba spisovatelé, že nedodržováno se strany ruské vlády usnesení vídeňského kongressu, dle kterých mělo býti království Polské s Ruskem spojeno konstitucí a míti svou zvláštní správu, k tomu cíli probírá článek po článku dotyčných ustanovení, ukazuje, kterak se vláda proti nim prohřešovala, zavádějíc censuru, dopouštějíc se přehmatů v soudnictví, týrajíc občanstvo exekucemi i ohrožením osobní svobody, nedbajíc ministerské zodpovědnosti, prohlašujíc sedění komor tajnými, nesvolávajíc sněmů ve lhůtách ustanovených atd. Těmito přestupky, tou »patnáctiletou samovládou Konstantina i Novosilcova«, v té míře prý bylo roztrpčeno občanstvo, že když nastalo pronásledování mládeže s pařížskou revolucí souhlas svůj na jevo dávající, vzchopilo se k svému osvobození, jehož také dosáhne při branné síle své a výtečnosti důstojníků školy Napoleonovy. Tytéž důvody opakoval Bronikowski [4]) ve své diplomatické

[2]) Polens Befreiungswoche. Warschau 1831.
[3]) Die grosse Woche der Polen. Leipzig, Brockhaus 1831. Vlastně spis jeden na různých místech vydaný.
[4]) Bronikowski: Polnische Miscellen 1.

obžalobě ruského kabinetu, připojuje ještě jiný velmi zajímavý důvod, že totiž car chtěje blaho národů evropských zničiti a pravou výpravu proti svobodě podniknouti, Polákům kázal zbrojiti, a tu oni, uleknuvše se hrozné jeho myšlenky, nešetříce obětí nebezpečí a jen blaho lidí před očima majíce, chopili se zbraní, jichž mělo býti použito proti svobodě.[5]) Nešlo tedy o to, aby několik mladíků[6]) bylo zachráněno, nýbrž o věc daleko důležitější, nespokojenost celého národa způsobenou dlouholetým šlapáním jeho práv; ano věc polská nezdála se mnohým důsledkem revolučních proudů na západě, nýbrž pouhým bojem za právo lidu, utiskovaného národa[7]) — tedy zjevem ojedinělým lokálním, poměry domácími vyvolaným. Zdá se, že děje se tu odchylka k malé lsti, aby tím spíše docíleno pomoci evropských kabinetů, proti revolucím a priori zaujatým.

Zakročení vlád bylo dalším odstavcem programmu zmíněných spisů politických, odstavcem veliké důležitosti, na němž vlastně vše záleželo. Herbellot kladl Francouzům na srdce, aby zakročením svým zachránili Polsko. Zájmy a vlastní čest prý jim káží tak učiniti, neboť padne-li Polsko, car obrátí se proti Francii, již stihne krutá válka; a všichni národové budou viniti Francouze z bezectného egoismu, že nebránili Poláků, pro ně se tolik obětovavších. Polsko, jež patriotismem svým tolik sympathií získalo, již geografickou polohou svojí určeno k tomu, aby bylo hradbou proti Rusku. Samostatnost Polska nutna pro Evropu. Jiný spisovatel obrací se s prosbou ke kabinetům, aby se vmísily u věc polskou; ujišťuje, že caru nic nepomůže jeho boj, poněvadž dostane kraj mrtvý, vymřelý, pustý. Car prý chce veškery slovanské národy pod svým žezlem shromážditi, proto podporuje značnými sumami české a uhersko-slovanské učence, k tomu cíli chtěl také míti Polsko, ale zapomněl dbáti při tom vůle tohoto vznešeného a vzdělaného národa. Pozdější spisovatelé žádali z týchž důvodů znovuzřízení Polska. Polsko, pravili, jest nespravedlivě nabytým majetkem a nebude v Evropě pokoje, dokud nebude obnoveno, znovuzřízeno. Rozdělení Polska pokládáno za veliký, těžký hřích, jejž odčiniti jest svatou povinností národů evropských, hlavně ovšem Němců. Spisovatelé němečtí vytýkali svým krajanům, že pro Poláky nic nečiní, že se spokojili četbou »Polenlieder«, kde měli přiložiti ruku k dílu a postarati se o národ Sobieského. I dějiny a kulturní poměry polské baví a poutají tehdejší generaci. Vykládají se i příčiny pádu Polsky, rozkladu jejího, ale vše to děje se mírně, šetrně, mimochodem, Poláci stavějí se do světla příznivého; tak na př. Hermes vytýkaje rozdíl mezi Rusem a Polákem, připomíná, že rozdíl ten vyvinul se tím, že v Polsku šlechta byla volna, kdežto v Rusku ujařmena, svoboda prý vždy v Polsku domovem a povaze lidu tak hluboký ráz vštípila, že i v době nejprudčích bouří náboženských v království Polském panovala úplná volnost a svoboda. Slovem, Polák byl zosob-

[5]) Zbrojení ruské urychlilo propuknutí revoluce.
[6]) Na tuto věc klade mnoho obran revoluce váhu. Týká se to přísných nařízení zavedených v kadetní škole varšavské, kde vlastní vzpoura propukla.
[7]) Uiber die polnische Frage. Paris 1831.

něnou ideou svobody, a jako svoboda byla tehdy elixirem duševního života všeobecně hledaným a žádaným, byli i její representanti ve všeobecné úctě a lásce, jakou dýší veškery spisy otázce polské věnované. Polská revoluce však také vyvolala ohlas jiný — nepříznivý. Takovým bylo mezi jinými pojednání prof. Kruga, o němž vypravuje také Börne. Zajímavo jest, že také jakýsi, ovšem v Berlíně usedlý Polák[8]) pozvedl hlasu proti svým krajanům, aby prý napravil veřejné mínění. Velebí Alexandra a zásluhy jeho o Polsko, jež on z vlastní dobré vůle zřídil, obnoviv i starý název »království Polské«, poukazuje na rozkvět školství a hospodářský stav za jeho vlády, a činí Poláky zodpovědny za omezování svobody. Slepé následování francouzského tisku revolučního prý zavinilo zrušení svobody tiskové, bezúčelné deklamování oppoziční strany přinutilo cara omeziti svobodu, korbonářství jejich a jiné tajné společnosti staly se příčinou tajné policie. Krátce Poláci vinni vším a vším. »Ubohá vlasti« končí, »kéž bys bývala měla ve svém klíně méně tak horlivých vlastenců!« Ještě jeden takový hlas zaznamenáváme, je to »Głos prawego Polaka«, 1848 ve Lvově vydaný. Týž vycházeje z přesvědčení, že národ může býti šťasten bez politické svobody, obrací se proti těm, kteří »zfanatisováni jsouce, chtějí revoluci prosaditi stůj co stůj bez moci válečné, ač mohou míti zkušenost, že r. 1830 se silným vojskem nepořídili,« napomínaje lid, by takovým v cestu se postavil a učinil je neškodnými.

Jest známo, že sympathie pro Poláky zvolna ochabovaly. Tím ovšem byly částečně vinny bezvýsledné pokusy o revoluci i nesvorné počínání emigrantů samých. Vady ty byly zřejmy a neušly přísným posudkům, trpkému posměchu. Takovým jest předmluva k diplomatickým dějinám emigrace, kde anonymní spisovatel na základě množství dokumentů probírá děje emigrace, aby poučil lidstvo nepředpojatě o »přehnaném, protivném nadšení«, jež Poláci vzbudili a jež je tak často oklamalo. Takovým jest i zpráva Heinova.

Heine, ten duševní aristokrat bezohledné kritiky, pohlížel i na polské hnutí svým zorným úhlem. Znal Poláky dobře. Stýkal se s nimi již v Berlíně r. 1820. Tehdy psal o nich sympathicky, ač také kriticky.[9]) Polák Breza náležel k jeho nejlepším přátelům. Ještě v úvodě ke Kahldorfovu spisu »Uiber den Adel«, kde podává krátký přehled evropských poměrů politických, jest zmínka příznivá. Spisovateli jest, jako by krev z Varšavy na papír mu vstříkla. Ale pozdější zprávy jsou druhu jiného, jako »Memoiren v. Schnabelepowski«, báseň »Zwei Ritter« a konečně posudky ve spise »Uiber Ludwig Börne« zaujímají proti Polákům stanovisko příkré a nespravedlivé. »Memoiren v. Schnabelepowski« patří sem jen svým začátkem, připomínajíce tehdy rozmnožování autobiografie polské, za to báseň »Zwei Ritter« jest krutou satirou na život emigrantů. Jestli kde objevil se Heinův žíravý jed v plné síle, je to v této básni.

[8]) Einige Bemerkungen über die polnische Revolution von einem Polen. Berlin 1831.

[9]) Srv. můj článek ve Věstníku České akad Roč. VIII.

Hrdinové básně Krapulinski a Waschlapski, kteří statečně bojovali proti moskalskému tyranství, dostali se do Paříže, vždyť

„Leben bleiben wie das Sterben
für das Vaterland ist süsz.“

Milovali se, společný jim stůl i lože (eine Laus und eine Seele) a měli dokonce i prádlo, každý dvé košil —

„ob sie gleich zwei edle Polen,
Polen aus der Polakei.“

Při punči bez vody a cukru vzpomínali výhod ve vlasti opuštěných:

„Hätt' ich doch hier in Paris
Meinen Bärenpelz, den lieben
Schlafrock und die Katzfellnachtmütz',
Die im Vaterland geblieben.“

Lichotili si a věstili Polsce šťastnou budoucnost, poněvadž jejich ženy i panny jim zrodí hrdiny, jako Sobieského, Uminského, Eskrokiewicze a velkého »Eselínského«.

Báseň by zasluhovala nejpříkřejšího odsouzení, kdyby Hamletovo »Mnoho shnilého ve státě dánském« neplatilo také trochu o emigraci a kdyby sami Poláci nebyli odtud čerpali látku satirickou. Míním obrázek Gaszyńského »Pan Desidery Boczko i jego sługa Pafnucy«, ve kterém spisovatel řízným slohem líčí typy vad emigrantských, šlechtice, bývalého »sędziego powiatowego« a »chłopa«, sluhu jeho, který se odtrhne a samostatným stane. Pan Boczko jest mužík suchý, dlouhých knírův, malého rozumu a ještě menšího vzdělání, hrdý na své náčelnictví; mohl býti poslancem, kdyby prý jen o den dříve do Varšavy se dostal; chtěje spasiti vlast — napsal svůj život na 2 librách papíru Starczewiczovi a přestupoval ze spolku do spolku, až se stal rozhodným demokratem, který ovšem měl vždy dvojí navštívenky, bez praedikátu pro demokraty a s praedikátem pro Francouze. Opačný pochod proměn prodělal Pafnucy. Uprchnuv od svého pána stal se dělníkem v sirkárně, sluhou u notáře, pak obchodním cestujícím, a představil se po letech jako důstojník šlechtic, jemuž car zabral za miliony statků, získal jmění a poddal se Czartoryskému, jehož před lety spolu s jinými prohlásil nepřítelem vlasti. Gaszyński chtěl dáti emigraci několik ostrých šlehů. Bezvýsledné sněmování, bezvýznamné výzvy k národům, šarlatánští agitátoři, monografie o mnohých nepatrných lidech dávají mu látku k satiře, jíž ostře kárá, přísně posuzuje, ale při tom miluje a žádá nápravy, zlepšení. Tato tendence schází básni Heineově: jeho verše dýší nenávistí, posmívá se spíše nedostatku, chudobě a sociální bídě psanců, než vadám a nešvarům emigranty zaviněným.

Vážné a upřímné slovo promluvil Heine ve zmíněném spise o Börnovi. Tam totiž, líče styky bývalého přítele svého s politickými uprchlíky, musil se nezbytně zmíniti též o Polácích. Učinil tak po svém způsobu. Vytýká totiž Börnovi vřelý, ale jednostranný jeho zápal pro Poláky a při té příležitosti posuzuje celé německé polonofilství.

Přiznává velký význam »tažení Poláků« (emigrantů — »Polenzug«), lituje pouze, že Poláci déle v Německu nezůstali, byli by prý sami zničili sympathie, jež u Němců vzbudili. Uvádí, že Němci z pouhé sentimentálnosti k Polákům byli blízci učiniti revoluci, posmívá se hyperbolám zpráv o jejich útrapách a tropí si úsměšky z přepjatého nadšení německého, z něhož mnoho zla mohlo pojíti. Pro budoucnost nebojí se polského vlivu — naopak Poláci prý sami sklidí símě své — nenávist k Rusku. A tato nenávist k Rusku jest prý jediným užitkem, jaké Německví z celé té polské horečky mělo, a tato nenávist stihne Poláky, až jako předvoj ruský s Němci se budou měřiti. Ale k těmto jízlivým úsudkům připojuje Heine několik poznámek mírnících. Zdá se, jakoby sám uznával, že šel přes čáru spravedlnosti. Honosí se, že jeho srdce dávno pro Poláky bilo, a ještě před revolucí že se zastával hrdinného toho národa a posuzoval prý pouze Poláky z r. 1831 a 1832, kteří ze svých pralesů nevzdělaní do Paříže se řítili a tam zanikli buď v sekcích republikánských nebo v katolictví; kárá rovněž jednání strany demokratické, vysílající Poláky po městech německých, aby způsobili revoluci. Ale přes to věří v budoucnost Polsky. Polska nezašla, s politickou existencí skutečný život není ukončen. Věří, srovnávaje osudy její s osudy Israele, že genius lidskosti Polsce vyšší úkoly určil, nežli jsou vyhrané bitvy. Než i bez toho bude jméno Polsky zářiti na nejstkvělejších stránkách historie Evropy.

Takových názorů o Polácích byl Heine, bývalý přítel Börnův, toto své konfiteor vyložil tendenčně ve spise, věnovaném památce jednoho z nejvýznačnějších polonofilů, *Börne.*[10])

Poměr mezi lidem německým a polským silně otřesen událostmi poznaňskými, změněn téměř nadobro rokem 1848, kde Jordan, Giskra, Wartensleben a jiní proti Polákům slova se ujali. Tu vyhlášena otázka polská za záležitost šlechty, chtějící se na úkor lidu povznésti, vyloženo, že Němcům netřeba hradby proti Rusku, lid německý prý nemá povinností k Polsce, poněvadž do ní kulturu přinesl a k dělení jen proto přistoupil, aby Rusko příliš nezmohutnělo. Zodpovědnost za vše uvalována na Poláky. Jako dříve byli ideály lidu, předměty ovací, stali se předmětem nenávisti. Kde dříve nanášeny barvy intensivně světlé, tam zela příšerně čerň. Láska ustoupila zášti. Nekritická subjektivnost vyměnila si pouze stanovisko.

K té ohromné řadě politických a kulturních pojednání patří také Börnovy »Briefe aus Paris«. Nepodávají sice soustavného zpracování polské otázky, nýbrž jen ojedinělé zprávy, úsudky, výlevy nadšení a bolu, ale jsou přes to zajímavy ne tak obsahem, jako svou formou. Ton charakterisují nejen Börna, ale celou tehdejší generaci. A po té stránce nutno si jich povšimnouti. (Dokončení.)

---

[10]) Uiber Ludwig Börne. Str. 141—149.

Z časopisů a knih.

Potomci Polabských Slovanů v Hanoversku.

V posledním, dvojitém sešitě (VII. a VIII.) varšavské »Wisły« vyšel zajímavý článek »Potomkowie Słowian w Hanowerskim«, který se celým svým obsahem hlásí do Slovanského Přehledu, pročež také jej čtenářstvu svému u výtahu podáváme. Pochází z péra *Alfonsa Parczewského*, známého vřelého přítele lužických Srbů a předního representanta vzájemnosti polskolužické.

A Parczewski učinil zajímavý objev při bližším studiu výsledků pruského vládního sčítání lidu r. 1890.[1]) Tehdáž po dlouhé době zase při sčítání přihlíženo také k mateřskému jazyku. Rozumí se, že čísla vládní statistiky nepodávají pravého stavu rozšíření jazyků slovanských v Prusku, že zhusta »odpovědi v rubrice jazyka mateřského vypadly neshodně s pravdou — ad majorem Germaniae gloriam«. Tak na př. jistě proti pravdě velmi nízké jest číslo těch, kteří přihlásili mateřský jazyk lužickosrbský (»wendisch«). Tím podivnější jest, že daleko od nynější lužickosrbské oblasti, v okrese lüchovském v Hanoversku 585 osob (258 mužů a 327 ženských) přihlásilo za svou mateřštinu »vendíckou« řeč, tak že by připadalo 20·6 »Vendů« na 1000 obyvatelů toho okresu. Parczewski soudí zcela správně, že těmito »Vendy« v Hanoversku nemohou býti lužičtí Srbové. Okres lüchovský, poměrně velmi řídce zalidněný (39 obyv. na km²), nikterak nenáleží k těm okresům, do nichž se obrací proud dělnické dočasné emigrace na polní neb jinou práci, nelze tedy nikterak připustiti, že by tam mohlo býti přes půl tisíce dělníků z ryze lužického kraje. Rovněž absolutně nic není známo o nějaké selské emigraci z Lužice do Hanoverska. »Obyvatelstvo tedy,« uzavírá spisovatel, »o němž mluvíme, musí býti a jest zcela nepochybně obyvatelstvem ode dávna na místě usedlým, domácím. Ale odkud se vzali a z které doby pocházejí tito Vendové na levém břehu Labe, nepříliš daleko od Hamburka?«

Na tuto otázku Parczewski odpovídá, že jsou to potomci někdejších Drevanů, jichž zbytky zachovaly se právě zde v Hanoversku nejdéle z celého vyhynulého Slovanstva polabského. Zde ve východní části Hanoverska, v knížectví Lüneburském, nejdéle se zachoval ostrůvek slovanský, když dávno již v sousední Staré Marce a v Braniborsku vyhasly poslední zbytky slovanských rodů; proto také tento kraj dostal název »Lüneburger Wendland«. Teprve v 2. polovici XVII. věku opanoval v tamějších evangelických sborech jazyk německý. Tehdy již asi jazyk potomků slovanských Drevanů byl v rozkladu, přijímaje vždy více cizích prvků. Tehdáž také počali někteří jednotlivci obraceti pozornost k vymírajícímu jazyku a zachovali

[1]) Preussische Statistik. I. Theil. Die endgültigen Ergebnisse der Volkszählung im preuss. Staate vom 1. December 1890. Berlin 1893.

nám ve sbírkách slov jeho zbytky; hlavní sbírky pocházejí od německého pastora K. Henninga (z konce XVII. stol.) a rolníka Jana Paruma Schulze, samouka původu slovanského (z počátku stol. XVIII.; Parum Schulz zemřel nejspíše r. 1734). Rukopisných sbírek obou použil J. H. Jugler ke svému lünebursko-slovanskému slovníku, na jehož rukopise jest letopočet 1809 a jenž posloužil Schleicherovi za základ jeho polabské gramatiky. Jugler praví v úvodě, že roku 1751 již nikdo v těch končinách nemluvil jazykem předkův. Několik let před tím nacházeli se ještě tu a tam staří lidé, kteří pamatovali něco z jazyka svých předkův, ale jen velmi neradi ze svých vědomostí něco sdělovali. Roku 1798 zemřel ve vsi Cremmelin rolník Warratz, poslední prý člověk, který uměl ještě odříkati otčenáš v jazyku svých otců. Ale proti tomu ještě r. 1832 místní časopis lüneburský praví, že jsou sedláci, kteří do jisté míry ještě znají jazyk svých slovanských předků. Ba i Hilferding vyslovil přesvědčení, že jazyk polabský nadobro vyhasl teprve v první čtvrtině našeho věku.[2]) R. 1862 vydal Hennings popis »Wendlandu«,[3]) v němž zaznamenává také výrazy původu neněmeckého, žijící ještě v ústech lidu, jako: poleitzky (džbán), preutz (pryč, luž. »prječ«, dialekticky »prejč«), drawainji (obyvatelé lesů – Drevani), poleini (obyvatelé rovin, polí, luž. »polenjo«), luca (čti: luka = louka) atd. Také některá rodová jména patrně slovanského původu zaznamenal: Kabelitz, Wiebelitz, Gramüsch, Janisch, Grebien, Belitz, Glabatz a j. Charakteristikou tamější němčiny dle Henningse jest nesprávné užívání souhlásky *h* v násloví: mizí tam, kde jest v obecném jazyku německém, a objevuje se místo toho před náslovní samohláskou. (Příklad: »Er Hamtmann von Arling his ihr« místo »Herr Amtmann von Arling ist hier«.) Tento fonetický zjev objevuje se všude v Německu, kde byli Slované nedávno poněmčeni; již to by stačilo za důvod, že obyvatelstvo hanoverského »Wendlandu« jest ryze slovanského původu — a že se poněmčilo v dobách nepříliš dávných.

A právě mezi těmito obyvateli našlo se 585 osob, které jasně nazvaly svůj mateřský jazyk »wendisch«. Tento fakt, zaznamenaný v pruské vládní statistice z r. 1890, jest zajisté nenadálým a velmi zajímavým překvapením, jak praví spisovatel. Ovšem musíme pochybovati, že by ti lidé opravdu mluvili jazykem polabským, jehož budovu Schleicher vědecky znova vytvořil. Kdyby tomu tak bylo skutečně, neušlo by to obecné pozornosti. Avšak ze samého faktu, že na úřední otázku po mateřském jazyce hrstka Polabanů odpověděla nikoli deutsch nýbrž wendisch, můžeme právem souditi, že kromě živých vzpomínek minulosti zachovali si v obyčejích a dialektě velmi vydatné, ze slovanských časů pocházející zvláštnosti, jimiž se liší od sousedního německého okolí. Důkladné probádání těch zvláštností jest bez odporu v zájmu vědy, ale jest ovšem možné toliko při znalosti jazyka dolno-

[2]) *Hilferding:* Die sprachlichen Denkmäler der Drevjaner und Glinjaner, Elbslaven im Lüneburger Wendlande. Aus dem Russischen von J. E. Schmaler. Budyšín 1857. str. 3, 5

[3]) *Hennings:* Das hannoversche Wendland.

německého, polského, obou lužických a nářečí kašubského. K těmto slovům A. Parczewského dodáváme, že ze slovanských filologů výborně by se k tomu úkolu hodil lužický učenec, prof. Dr. Arnošt Muka. Nemělo by býti úkolem některé slovanské akademie, vyslati tohoto učence do lüneburského »Wendlandu« k dialektologickým a národopisným studiím?

Parzcewski podává i seznam vsí, v nichž dle vší pravděpodobnosti především se nacházejí oni »Vendové«. Jsou to vesnice: Schletau, Bockleben, Witzeetze, Simander, Volzendorf, Predöhl, Trabuhn, Schweskau, Kriwitz, Köhlen, Schreyahn, Banzau, Lütenthien, Külitz, Proitze, Vasenthien, Tobringen, Gross-Breese, Nemitz, Lanze, Prezelle, Thurau, Meuchefitz, Kremlin, Ganse, Mammoissel, Gross- a Klein-Sachau, Diahren, Klein-Gaddau.

Myslím, že by se akademie vůbec (nemluvím jen o slovanských) neměly omezovati na pouhé udílení vyžádaných podpor a cen (často pochybné ceny), ale také dávati přímý popud k vědeckým prácem a bádáním. Slovanským akademiím naskytá se tu k takovému něčemu příležitost.

AD. ČERNÝ.

DOPISY.

Z Petrohradu.

(Sěvernyj Kurjer. — Censura. — Finanční krise. — Zákaz „Ruského Trudu". — Z divadla.)

Nebyl-li nynější rok úrodný na obilí, tož jím byl dojista na noviny a časopisy. Povstává jich mnoho, ale nic pozoruhodného v nich nenacházíme; všecka nová, takřka neznámá v literatuře jména vystupují v úloze redaktorů a spolupracovníků nových listů. Potěšitelnou výjimku činí »Сѣверный Курьеръ«, redigovaný mladým, nadaným a hlavně upřímným žurnalistou, knížetem V. V. Barjatinským. Články tohoto listu jsou skutečnými praménky živé vody mezi suchými, řemeslnými a nudnými články jiných listů. Právě dostalo se novému listu i křtu: censura mu dala první výstrahu ... Vynalézavost naší censury jest skutečně nevyčerpatelná. Poznavši nevhodnost krutých prostředků proti tištěnému slovu z dob Mikuláše I., vynašla nový způsob potlačování slova pravdy a zdravého rozumu. Dle ruského tiskového zákona následuje po třech udělených výstrahách hned buď zastavení časopisu na čas anebo úplný jeho zákaz; censura zařizuje nyní věc tak, že každý nový list obdrží velmi rychle za sebou první dvě výstrahy, tak že třetí přirozeně nad ním visí jako Damoklův meč; výsledkem toho jest, že list počíná psáti zdrželivěji, přechází mlčením nebezpečné otázky a vede si velice mírně, čehož si vlastně censura žádá ... Avšak svitá naděje, že osudy ruské žurnalistiky brzo vstoupí na novou dráhu: náčelník censury Solovjev totiž odchází. Pokoj jeho

popelu! Za dob jeho úřadování mnoho vytrpěl ruský tisk, jehož ústa s neobyčejnou obratností byla zamykána »diplomatickými« zámky a závorami.

V nynější době ruská veřejnost velmi se zabývá finanční otázkou. Odevšad ozývají se žaloby na nedostatečný peněžní obrat, na hroznou tíseň v úvěru, zvláště v obchodu směnečném. Úpadky solidních a starých podniků průmyslových přicházejí jeden za druhým, banky obmezují půjčkové a úvěrové operace, bursa nachází se v nejistém položení. V obecenstvu vznikají přerozmanité řeči, pověsti, domněnky, mnohdy velmi nepokojné. Pro uklidnění myslí uveřejnila vláda obšírnou stať, čili úředním jazykem řečeno »sdělení« (сообщенiе), v němž dokazovala, že žádné finanční krise není a býti nemůže, že stísnění peněžního trhu jest časovým a nikterak znepokojujícím úkazem atd. Sdělení toto však nikoho neupokojilo. I uchopil se nyní ministr financí nového prostředku: po jeho nařízení ze dne 22. listopadu (ruského) zastavila Říšská banka (Государственный банкъ) připočítávání úroků k jistinám, uloženým v bance na běžný účet. Tento prostředek ovšem způsobí do jisté míry odliv kapitálu Říšské banky do soukromých a částečně zaopatří trh novými penězi. Zároveň tento prostředek zdánlivě svědčí, jak jest Říšská banka prostředky zabezpečena. Slovem, jako svého druhu finanční pokus je tento prostředek hezká věc, ale na kolik pomůže trhu, skutečně trpícímu nedostatkem peněz, těžko říci. Jedno toliko jest jasno: že přítomný finanční stav Ruska nikterak není skvělý; zavedení zlata značně zapletlo tak dost již zapletené finanční hospodářství naše, a kdož ví, nejsme-li na prahu průmyslové krise. Po S. F. Šarapovu, jenž ve svém »Ruském Trudu« blížící se krisi předpověděl, všichni o ní mluví.

Když jsme se již zmínili o »Ruském Trudu«, musíme dodati, že podlehl v nerovném boji s censurou a finančním ministrem. Byl to snad již jediný orgán dohasínajícího u nás slavjanofilstva. Příčinou administrativního zastavení „Русскаго Труда“ byl vytrvalý boj, jejž vedl proti naší finanční politice, odhaluje nemilosrdně její nedostatky a předpovídaje záhubné jich následky. To se ovšem nelíbilo mocnému p. Witte, jenž stále čekal na příležitost k pochování listu. Ministru financí podařilo se to tím spíše, že s »Ruským Trudem« byl nespokojen také vrchní prokurátor svatého synodu a ministr národní osvěty. Zaniklého listu jest veliká škoda: ozývaly se v něm často smělé a upřímné hlasy v zájmu pravdy, utiskované naším činovnictvem. „Русскій Трудъ“ nebál se mluviti, a v tom jeho hlavní zásluha. On na př. vyvolal ruch za příčinou podvodů stavitele Jaroslavské dráhy, známého milionáře Mamontova, a důrazně žádal, aby byl odevzdán soudu, což se, jak známo, skutečně také stalo. „Русскій Трудъ“ vřele se přimlouval za svolání církevního sněmu, za reformu našeho církevnictví — a ovocem této jeho snahy bylo, že našel nepřítele v osobě prvního činovníka duchovní správy, Pobědonosceva. Za to se k »Ruskému Trudu« utíkali všickni, jimž křivdila naše byrokracie; jejich stesky vždy nacházely zde místo, a tyto hlasy živých lidí dodávaly časopisu

zvláštní zajímavosti. Spolupracovníky jeho byli všichni žijící myslitelé-slavjanofilé: A. A. Kirějev, N. P. Aksakov, A. V. Vasiljev a j.

Z ruského divadla můžeme zaznamenati zajímavý zjev: provozování dramaticky zdařile zpracovaných děl Dostojevského. V divadle p. Suvorinově v Petrohradě s velkým úspěchem dává se »Prestuplenie i nakazanie« a v Aleksandrinském carském divadle »Idiot«. Lze to jen chváliti: zdařilá zpracování slavných románů stojí nepoměrně výše, než původní ruské dramatické práce poslední doby. Při takovém úpadku původní dramatické tvorby nelze se diviti tomu, že i výkonné umění dramatické upadá, tak že se v poslední době nezřídka objevují v naší žurnalistice stesky na úpadek ruského divadla.

1. (13.) prosince. LETOPISEC.

Z Krakova.

(Naše nálady. — Filosof apoštol. — Protesty protipolicejní.)

Zajímavých událostí ze života krakovského nemohu zaznamenati. Zajímavější jsou snad naše nálady — neveselé jsou u nás obyčejně, ale nyní jest u nás teprve vždy více lidí, kteří by říkali se Słowackým: »Kdykoliv přijdu do styku se skutečností — vždy mi klesají křídla a jsem buď smuten, jako bych měl umřít, anebo ... rozhněván.«

Všude tam, kde duch nespí, kde nevládne politická intrika, kde vášeň nevyrůstá dokonce nad zřejmý zájem, tuto nejdůležitější páku politiky, všude tam s hlubokým znepokojením přemýšlejí o nejnovější fázi poměru naší a české representace ve vídeňském parlamentě. Ohlasy stísněnosti a zármutku docházejí k nám též z království, kteréž takřka šmahem stojí na straně bezohledného spojenství českopolského.

Těšíme se však myšlenkou, že nad hemžení denní politiky vždy vynikají ideální potřeby národů, vyplývající z hloubi jich ducha a tvořící neomylný základ trvalého sbratření národův. Tím větší uznání mějmež pro apoštoly a stálé vyznavače nejužšího přátelství dvou nejbližších sobě národů slovanských.

Slovo »bratrstvo«, tak často nadužívané a tak často zůstávající pouhým prázdným a jalovým zvukem, opakuje se u nás nyní znova v jistých kruzích, a to díky panu Lutosławskému. Snažíť se on vlíti v pouhé slovo živou šťávu, užívaje ho se zřetelem k rodnému společenstvu. Ale především snad nevíte, kdo jest pan Lutosławski.

Nedávno jmenovaný tento docent filosofie na universitě krakovské jest již od několika let znám v evropském světě vědeckém ze svých prací filosofických, zvláště jako badatel Platona, v bádání jehož razí nové dráhy. Ale mladý učenec jest příliš komplikovanou individualitou, příliš upřímným Polákem, aby mohl a chtěl zůstati pouze v tom klassickém ovzduší. Proto, přemýšlíme-li o něm, mimovolně napadá nám parafrásovati Słowackého, neboť on jest »cosi jako řecká antika,

ne pantheista ostatně, ale romantik«. A tedy tento romantik touží sbratřiti duše polské, oddělované více než kordony se stráží pohraniční — kordony ideí a proudův společenských, politických a esthetických. A pojímá toto své poslání způsobem, jenž připomíná dobu »Dziadů« Mickiewiczových a »věc boží« (sprawę Bożą) Towiańského.

Dojem zpáteční vlny z před padesáti let činí zvláště poslední články prof. Lutosławského, jež uveřejňuje pod souborným názvem »Národní vychování« v příloze »Czasu«.[1]) Ještě snad více odtrhovala nás od současného ducha strannického a od skutečnosti přednáška v »Czytelni Akademické«, na polo improvisovaná, »O úkolech mládeže polské«. Nebyla to vlastně přednáška, nýbrž extase, dosti neurčitá a neuvedená v přesné formy jako každá extase, nepodávající též jasného vytčení cest ideálům naší mládeže. Ale celý, do posledního místa naplněný sál, jasně cítil, že bledý přednašeč sám žil jakousi chvíli převratu, že přelétal všecko »ducha perutěmi«, že toužil míti onu moc, »která srdce křísí aneb kruší«, aby sklonil mládež i společenstvo polské k víře ve velikost svého národa, k obětem a posvěcení v životě jednotlivců, k poznávání lidu atd. A kdo vlastně byl přítomen v onom sále a co mu odpovídáno? Řekli jsme již, že byl sál naplněn do posledního místa — ale kromě živých lidí bylo v něm ještě plno stínů minulosti, a ty právě vyvolaly onu neobyčejně povznešenou náladu, jíž by sám přednašeč — jenž není básníkem ani řečníkem — nemohl z vlastní síly vyvolati. Mládež z království, jíž tu jest nemálo, zvyklá na abstrakci a idealism při politických poměrech, v nichž jest doma živa, nejspíše mohla se solidarisovati se šlechetným sice, ale příliš všeobecným programem professorovým. Mnohem rychleji orientovali se v jeho neurčitosti mladí Haličané — jeden po druhém pouštěl se v diskussi s professorem, a nám, kteří jsme je poslouchali, stávalo se jasným, že znají velmi dobře poměry současného života společenského a že znají také dobře lid polský nejen proto, že sami z něho většinou pocházejí, ale i že se s ním mohou stýkati bez překážek, které se v té příčině mládeži z království na každém kroku staví v cestu.

Ostatně po celé diskussi měli všichni dojem rozladění — přirozeného konečně ve společnosti, ve které panují dva hlavní proudy nejnovějšího data: demokratický socialismus na jedné straně a národní mysticism na druhé.

Rozepsala jsem se blíže o té věci ne proto, že p. Lutosławski jest v jistých kruzích krakovských hrdinou dne, nýbrž proto, že, jak ze všeho patrno, béře na se snad odvážně úlohu velkého významu — úlohu obecně národní organisace, založené na tvoření tak zvaných »kroužků filaretů« z mužů i žen, spojených láskou bratrskou a směřujících ke společným cílům. Není pochybnosti, že najde přívrženců. Ale s druhé strany není těžko prohlédnouti, že přívrženci jeho nebudou ani příliš četní, ani jednolití, ani vytrvalí, poněvadž nynější lidé jsou individualní, trpí tolika rozmanitými chorobami mysli, citů a vůle,

[1]) Ale hlavní redakce zříká se zodpovědnosti za obsah těch článků a přenechává ji specialní redakci přílohy.

a kotví v životě tak skomplikovaném, že nejideálnější a tedy příliš široký, byť vždy společný recept na dlouho jim nedostačí. A kromě toho jest nepochybno, že i sám apoštol jest trpícím synem svého věku; uštvání jeho duše jest zcela patrné, a nikdo asi nemohl by o něm říci, co se kdysi říkalo o jeho vzorech Towiańském a Mickiewiczovi, že slova jejich dávala radost a sílu ke splňování těch slov.

Ale přes to vše dobře jest, že nový náš filosof touží pohnouti dušemi a skupiti je kolem sebe; dobře jest, že nám připomíná celistvost národa, rozděleného jako žádný jiný, nejen hranicemi říší, ale stále více i různoběžnými stranami vnitřními. —

Mnoho hluku budí u nás poslední dobou krakovská policie. Pokrokové denníky jí věnují řadu článků. Mládež akademická bez rozdílu odstínů svolává náhlá shromáždění a schvaluje na nich hrozivé resoluce. V kruzích společenských mluví se o věci té velmi mnoho. Slovem, nějaký přibylý Američan na příklad by si snad mohl pomysleti, že se k nám vrátily staré, dobré časy, kdy v očích mužů vlády i theoretikův práva byla policie alfou i omegou zřízení společenských, kdy musela dbáti o materialné i duševní potřeby občanů, ba i o početné regulování obyvatelstva a rozvoj jeho smyslu esthetického. Co se týče posledního bodu, nevím opravdu, zdali policie naše se o něj stará, ale na regulaci obyvatelstva působí aspoň tím, že horlivě klade překážky přijímání poddanství rakouského oněm poddaným ruským, kteří se jí nelíbí pro své přesvědčení. Ještě častěji slycháme o péči rovněž horlivé, jako za starých časů, ale nyní méně žádoucí — o naši osvětu, nebo spíše o naše vědecké ústavy. Dobré censury a doporučení od policie jsou u nás takou nutností, že bez nich nejzávažnější kvalifikace nedostačují aspirantům vědeckých míst. Jest v Krakově známa celá litanie jmen mladých filosofů, mediků, přírodozpytců atd., vynikajících nadáním i pracovitostí, kteří však nebyli potvrzeni v posledních letech za asistenty, demonstranty, laboranty atd. při stolicích universitních, aniž za supplenty na gymnasiích, a to proto, že náleželi k radikálnému sdružení (s odstínem socialistickým) mládeže akademické »Zjednoczenie«, a tím upadli v nemilost policie.

Zdá se však, že přes tyto odstrašující příklady počet členů »Zjednoczenia« stále vzrůstá — a rovněž se množí protesty proti »vládě policie v universitě i ve škole.«

O slavnosti universitní, k níž si jednotlivé komitéty rozdělily práci, napíšu příště.

20. pros. 1899. ROMUALDA BAUDOUIN DE COURTENAY.

Z Korutan.

(Ještě o slovinském školství. — Příprava našich učitelů v jazyce slovinském. — Smýšlení korutanských učitelů. — Chování se zemské školní rady a inspektorů zemských i okresních.)

V červnovém sešitě I. ročníku Slovanského Přehledu jsem nakreslil malý obrázek slovinského školství v Korutanech. V dnešním dopise doplním onen obrázek zprávou o učitelstvě.

Na celoveckém paedagogiu, z něhož vycházejí učitelé, kteří mají

působiti na utrakvistických školách, jest slovinština nepovinným předmětem; dříve se jí vyučovalo ve dvou odděleních, v nejnovějším čase však se jí učí ve třech odděleních 2 hodiny týdně. Učí se ovšem, ale jak! Za celou dobu trvání celoveckého paedagogia nevyučoval ještě na něm slovinštině učitel, jenž by byl z tohoto předmětu zkoušen. První učitel, Germitsch, prý sám říkával žákům z Krajiny nebo ze Štyrska, kteří mluvili pěkně a pravidelně slovinsky: »Vy mluvíte příliš vysoce, sotva že vám rozumím.« Po něm vyučoval slovinštině katecheta Nessler, rovněž z toho předmětu nezkoušený. Nyní jest sice na paedagogiu učitel zkoušený, ale ten slovinštině — neučí! Vyučuje jí učitel K. Prešern, jenž má zkoušku jen pro obecné školy. Co se vlastně požaduje ze slovinštiny od žáků tohoto ústavu, není mi známo, tolik jest však jisto, že se vyučuje jen na základě německé knihy Sketovy: Slovenisches Sprach- und Uebungsbuch. Z této německé knihy mají se chovanci naučiti tolik, aby mohli později ve škole slovinský jazyk s úspěchem vykládati po slovinsku. Jest přirozeno, že se na ústavě naučí ze slovinštiny jen tolik, že pak v učitelské praxi nevědí si s tím drobtem znalosti jazyka dítek rady. Svědomitější učitelé to sami uznávají; tak na příklad jistý učitel ve Spodním Dravogradu sám se přiznal, že tą trocha slovinštiny mu v praxi nepostačuje, že jest nucen ve II. třídě vyučovati pomocí tlumočníka!

Většinou na našich dvojjazyčných školách vyučují pouzí Němci, neboť na paedagogiu jest nedostatek slovinských chovanců. V posledních 10 letech jich z paedagogia vyšlo 87, loňského roku 12, příštím rokem vyjdou jen dva. Slovinští studující neobracejí se k učitelství asi z té příčiny, že pak jsou nuceni vyučovati mládež v cizím, nesrozumitelném jí jazyku — a že dokonce bývají učitelé, kteří dle úsudku inspektora nedosáhnou u slovinských dítek dostatečného prospěchu v němčině, trestáni odnětím kvinkvenálek.

Aby čtenář poznal, jací učitelé působí na dvoujazyčných a německých školách, jež jsou určeny slovinským dětem, připojuji několik statistických dat. Na 92 utrakvistických školách působí 159 učitelských sil, z nichž jen 39 umí slovinsky (kdybychom chtěli přesně souditi, zmenšil by se i tento počet); 71 jich slovinštinu jen láme a ostatek (49) jsou pouzí Němci. — Na 18 zcela německých školách, ačkoliv je navštěvují většinou jen slovinské dítky, působí 45 učitelských sil; z nich umí slovinsky jen 9, ostatní buď jen lámaně (13), nebo zhola nic (23).

Učitelé mohli by ovšem soukromou pílí doplniti svou znalost slovinštiny, ale to se neděje. Korutanští učitelé jsou a dle přání školních úřadů musí býti smýšlení německonacionálního a nepřáteli všeho slovinského. Do slovinských spolků nesmějí vstupovati, slovinských časopisů nečtou, slovinských knih nekupují, členy Slovinské Matice nejsou, k »družstvu sv. Mohora« si netroufají přistoupiti, byť i chtěli, poněvadž se bojí, že by jejich jména uveřejnily »Freie Stimmen« a očernily je u zemské školní rady, jako se již nejednou stalo. S učitelem, který má jen trochu sympathií ke Slovincům, dovede zemská školní rada zatočiti; okamžité přeložení do ryze německého kraje bývá trestem

za vlastenecké city slovinského učitele. Tak se stalo na příklad učiteli K. Vilčniku, o němž se na vyšších místech pouze domnívali, »že by ho mohli slovinští vlastenci dostati do svých sítí«, a jenž ničím jiným se neprohřešil. Tento učitel. jeden z nemnohých, kteří dovedou mluviti se slovinskými dětmi v jejich mateřském jazyku, musil uprostřed zimy s rodinou stěhovati se do německé části Korutan. A jak se chová zemská školní rada k učitelům smýšlení německonacionálního? Co se stalo dvěma učitelům, kteří s tlupou poštvaných selských synků přišli do Apač, aby tam překazili slovinskou schůzi? Oba tito učitelé, do onoho času provisorní, obdrželi v krátce potom místa definitivní... Smýšlení učitelů slovinských dětí a jejich protektorů charakterisuje tento fakt: Učitel v Š. Mohoru, H. Maro, [1]) napsal k německonacionálnímu Parteitagu r. 1892 slavnostní báseň, ve které slovinské vlastence přirovnává ke draku [2]), jenž musí býti potřen. Když si Slovinci na takový způsob psaní stěžovali, byl Maro nenadále jmenován — okresním inspektorem!

Takovému smýšlení korutanských učitelů nepodiví se, kdo ví, že jsou pod vlivem německonacionálních inspektorů. Dřívější zemský inspektor Gobanc řekl jednou vůči Slovincům: »Vi bindišarji [3]) nimate na Karoškem pravice do obstanka.« (Vy Slovinci nemáte v Korutanech práva existence.) A nynější zemský inspektor Palla ani slovinsky neumí, pouze slíbil, že se slovinsky naučí. Okresní inspektorové nejsou o nic lepší. O jednom z nich (inspektoru velikoveckého okresu Artnakovi) napsal Mir r. 1889 (roč. VIII., č. 17), že kdysi při inspekci řekl dětem ve škole: »Deutsch müsst's lernen, deutsch! Deutsch ist schön, ist nobel! Windisch ist bäuerlich, ist schiech!« —

V tom, co jsem napsal, není nadsázky — té o slovinských poměrech v Korutanech není třeba, poněvadž pouhá pravda jest až příliš smutná... FR. SVEČÁN.

Z Krajiny.

(Nová banka slovinská. — Hospodářská a obchodní družstva. — Záložny. — Rovnoprávnost slovinčiny v Korutanech. — Ze školství. — Z Goricka. — Z Přímoří. — Z literatury.)

Domácí roztržky kvetou dnes u nás více než kdykoli před tím a vyčerpávají nejlepší naše síly. Proto pokračujeme velice nepatrně v zemi, která jediná má ohromnou slovinskou většinu. Přece však můžeme zaznamenati na hospodářském poli několik faktů, jež svědčí o naší životní energii. Max Veršec založil na akciovém základě eskomptní banku s kapitálem 500.000 K, který po případě může akciemi po 200 K ještě vzrůsti na 1,000.000 K. Má obstarávati bankovní a bursovní obchody slovinských finančníků, továrníků, velkoobchodníků, pod-

[1]) Matka jeho byla Slovinka, strýcem jeho pak byl známý slovinský spisovatel J. Parapat.

[2]) Doslovný citát zní: „Vernichtung muss ihm werden — dem Drachenwurm, der wied'rum wachsen will, — zermalmen muss der Kärnthner ihn, das merket, — zermalmen, ja, ehevor er gross geworden.“ —

[3]) T. j. Vindišarji = Slovinci.

nikatelů atd. — Nedávno byl v Lublani zvolen výbor, který má podniknouti vše potřebné k založení samostatné slovinské pojišťovny. Kdyby se jí podařilo vytlačiti ze země všecky cizí Riuniony, Assicuraziony, Fonciėry, zůstalo by doma několik set tisícovek. Jest pouze obava, aby tento podnik nezůstal státi na polovici cesty, poněvadž jeho založení vychází vstříc pouze strana klerikální. Této straně též dobře slouží konsumní a hospodářská družstva, z nichž některá stala se pravými jejími tvrzemi. Pouze to jim vadí, že nemají obchodnicky vzdělaných sil k řízení těchto sdružení; lidé z rolnictva jen z nouze dostačují. Proto se konal v prosinci v Lublani sociální kurs, kdež se obchodvedoucím a delegátům jednotlivých spolků přednášely potřebné věci; proto také vydán I. Letopis, zpráva o působení všech spolků, sdružených v »Gospodarské zvezi« (po případě o zaniknutí některých). Naproti tomu se sdružili obchodníci v družstvu Obchodním a řemeslnickém (Trgovsko in obrtniško društvo) v Lublani. Pravému rozvoji tohoto spolku brání vzájemná nedůvěra členů obchodníků, dosavadní jeho činnost omezuje se pouze na denuncování u politické vlády skutečných i zdánlivých přestupků v konsumních družstvech a spolcích.

V Celji měl »Svazek slovinských záložen« (Zveza slovenskih posojilnic) 12. listopadu valné shromáždění, které mezi jiným konstatovalo, že bylo letos ve Štyrsku založeno 6 nových záložen. Ve svazku jich je nyní dohromady 90: 20 korutanských, 24 krajinské, 11 přímořských a 35 štyrských. Všechny měly aktiv kolem 24$^1/_2$ mil. zlatých a čistého užitku 110.234 zl. 64 kr. Ostatní záložny jsou sdruženy v hospodářském svazku a ve svazku krajinských záložen. Orgánem všech jest měsíčník »Zadruga«, vycházející v Celji — prvý pokus slovinského národně-hospodářského časopisu.

Korutanští Slovinci mohou ve svých bojích zaznamenati malý úspěch: na obžalobu Dra. Tavčara proti vystupování běláckého soudu uznal zemský soud v Celovci úplnou rovnoprávnost slovinského jazyka v slovinských krajích v Korutanech. Totéž potvrdil i nejvyšší soud. Na druhé straně však byl tento úspěch rychle paralysován ustanovením německo-nacionálních soudců, kteří slovinsky ani dobře neznají.

Rovnoprávnost slovinčiny tedy jest uznána před soudy — ale nikoli v celoveckém bohosloví. Zde jest ze 63 bohoslovců 28 Slovinců, jimž byla zakázána řečnická cvičení v mateřštině. Proto došlo mezi oběma stranami v bohosloví k tuhé srážce.

Dobře prospívá »Národní škola« v Št. Rupertu u Velikovce. Letos otevřela již třetí třídu a dívčí internát. Ve škole jsou 164 žáci a žačky a v internátě 12 slovinských chovanek. Škoda, že škola nemůže obdržeti práva veřejnosti. Ovšem, kdyby šlo o nějakou německou školu v Krajině, dostalo by se jí ho hned. Právě v posledním čase udělila zemská školní rada krajinská pro několik Tyroláků v slovinských Domžalách tamější schulvereinské soukromé škole právo veřejnosti. — Cyrillo-Methodějský spolek zamýšlí zříditi dvě nové školy na slovinsko-německých hra-

nicích ve Štyrsku: v Mariboru a na Muti. Předsednictvo již uveřejnilo vyzvání. Smutné však jest, že následkem politické roztržky, která byla letos zavlečena i do tohoto spolku, poněkud ubylo zájmu pro tento náš důležitý kulturní ústav.

Na Goricku počali napodobiti krajinské bratry — v hádkách. Nejprve pro osoby, potom teprve pro účely. Škodlivý vliv se jeví na všech stranách. Obě strany, liberální i klerikální, chápou se organisace mezi svými přívrženci. Liberálové snaží se upevniti svůj vliv na obchodníky a řemeslníky, klerikálové na rolníky a dělníky. Strana klerikální založila si nový list »Goricu« a po novém roce počne ještě vydávati čtrnáctidenník »Narod« — aby snadněji zatlačila »Soču« a »Primorce«, jež vydává A. Gabršček. Politickými boji trpí i literární podniky tohoto čilého nakladatele: »Slovanska knjižnica«, jež v dosavadních více než 8 svazcích seznámila Slovince s tolika krásnými duševními plody všech slovanských národů, přestane vycházeti, neboť deficit jest příliš veliký. Za to budou míti Vlaši v Gorici nový denník místo dosavadního »Corriere di Gorizia«. Smutné ovoce domácích roztržek!

V Přímoří poměry pro nás se nezlepšily. Patnáct let již marně žádají slovinští rodičové v Terstu pro své dítky aspoň jedinou slovinskou školu. Stěžovali si u ministerstva, jež odepřelo nové vyšetřování. Po několika letech teprve letos přišel rozsudek od místodržitelství, že slovinské školy v Terstu není třeba, jelikož tam prý není Slovinců — dle operátu o lidovém sčítání z r. 1890. A přece je Terst největším slovinským městem, maje přes 40.000 našich lidí! Ale největší část jich při sčítání byla povlaštěna, neboť sčítal — městský magistrát. Ten se tázal pouze: »Parla lei Italiano?« Ať již tázaný odvětil »si« anebo »no«, zapsali jej za Vlacha. V Rojanu (v tržickém okrese) takto napočítali pouze 250 Slovinců — a přece pouze dětí, navštěvujících slovinskou školu, je 258! Proto žádají přímořští Slovinci přede vším, aby vláda odňala magistrátu lidové sčítání v r. 1900. Proti odmrštění prosby za slovinskou školu v Terstu podali Slovinci opět rekurs. Nyní mohou zase několik let čekati na — nové odmrštění!...

Končím několika drobnými zprávami z literatury. Družba sv. Mohora vydala opět letos šest knih (celkem ve 468.617 výtiscích), z nichž nejlepší jsou Stritarovy »Jagode«. Členů jest 78.103 (o 972 více než loni). Na budoucí rok připadá sté výročí narození zakladatele tohoto spolku, biskupa Antona Martina Slomška, jenž se narodil 26. listopadu 1800 v Ponškvi ve Štyrsku. — »Ljubljanski Zvon« má nového redaktora v uznaném předním básníku našem Antonu Aškerci, kterýž slibuje, že pozdvihne tento měsíčník na výši moderní, časové revue, kdežto dosud byl pouze jakýmsi »Familienblattem«. — Blíží se jubileum Prešernovo, k němuž Němci Kleinmayr a Bamberk vydají po novém roce spisy slavného básníka ve dvou vydáních: dražším po 10 K. a lacinějším po 5 K. Uspořádal je skriptor lycejní lublaňské knihovny, Luka Pintar. Illustrace obstará — cizinec Karpellus... A slovinští umělci strádají!... Slovinští nakladatelé přepustí Němci, aby nám vydával naše klassiky! To jest v pravdě — klassické! — —

ANT. DERMOTA.

Z Bulharska.

(Ministerská krise. — Grekovova žádost za propuštěnou. — Finanční krise. — Z divadla. — Společnost literární. — I. Vazov.)

Hned po zářijových volbách do národního shromáždění, o nichž byla zmínka v posledním mém dopise, propukla ministerská krise. Již dávno před tím opposiční časopisectvo roztrušovalo zprávy, ať věrohodné či patrně klamné, o brzkém pádu ministerstva Grekova-Radoslavova. Zprávy ovšem byly spojeny s více či méně prudkými útoky na ministerstvo. Orgány vládní snažily se je odrážeti a slavnostně ujišťovaly, že mezi ministry panuje nejlepší shoda. Než volby, jež vypadly vesměs ve prospěch strany Radoslavova, přiměly jeho kollegu a předsedu vlády, Grekova, aby odhalil jsoucnost krise a šmahem zvrátil dřívější úřední tvrzení opačného smyslu. Počet poslanců strany Radoslavova učinil další setrvání Grekova v úřadě ministerského předsedy nemožným. Požívaje důvěry knížete, byl by sice mohl shromáždění rozpustiti a vypsati nové volby, ale při nichž by se musil chopiti týchž násilností policejních a ohrožování výživy a zdraví občanů, jimiž stranníci Radoslavova vybojovali svému vůdci nadvlády a sobě odměny v podobě služeb a různých milostí. To se však nestalo: nové volby byly by vyžadovaly drahně peněz, k tomu finanční nesnáze státu bulharského rostly tak, že i služné úředníkův již na druhý měsíc plynulo na splátky státních podniků a dluhů. Proto nezbývalo Grekovu, než odstoupiti; ale odcházeje vylíčil v žádosti za propuštění kabinetu hrůzu správy Radoslavova jako ministra vnitřních záležitostí, aby tím alespoň oprávnil svůj krok a zmírnil dojem své porážky.

Grekovova žádost za propuštěnou jest jedinou listinou svého druhu v parlamentním životě Bulharska. Vznáší se v ní k nejvyššímu místu ve státě úřední obžaloba ministra, že bez ohledu na zákony a přirozená práva občanů krutě užíval své moci, jen aby se dodělal přednosti v kruhu svých kollegů a výhod pro svoje stoupence v národním shromáždění, v úřadech atd. Vůbec je tato listina smutným dokladem, s jakým svědomím naši mužové političtí ujímají se vlády a nakládají se zájmy státu a obecenstva. Grekov znal Radoslavova jako vůdce určité strany již od roku 1887, znal ho dobře i jako bývalého již ministra; proč se s ním tedy v lednu spojoval, aby utvořil ministerstvo pod svým předsednictvím, ale pode jménem »Grekov-Radoslavov«, v němž každý spatřoval v Radoslavovu zručnějšího činitele pro »domácí« politiku než v Grekovu? V dubnu byly konány volby do národního shromáždění. Grekov a Radoslavov objížděli společně bulharská města a všude ujišťovali, že budou volby úplně svobodné; ale volby pak řídil Radoslavov dle svého známého způsobu, není divu, že vypadly většinou v jeho prospěch. Grekov o tom věděl; proč tehdy nepředložil to knížeti, proč teprve v září promluvil o protizákonnostech Radoslavových, o dosazování osob nezpůsobilých, skompromitovaných na místa úřednická, o znásilňování občanů, nehlásících se k jeho straně? V ministerském spolku s Radoslavovem měl Grekov též své rozpočty, pro něž neodlučoval se od »nenapravitelného« kollegy již dříve; a v těch rozpočtech první místo zaujímaly podmínky

13*

ve prospěch representované jím strany zavražděného Stambulova, nikoliv zájmy státní. Žaluje na Radoslavova před knížetem a před celým světem — podává Grekov ve skutečnosti obžalobu sebe sama; neboť ujímaje se předsednictví kabinetu ve spolku s Radoslavovem, sliboval národu vnitřní opravu, jsa si vědom již napřed, že nebude s to ji provésti; a pak snášeje po 8 měsíců nesprávnosti svého kollegy, dodával mu tím smělosti až — ke své vlastní záhubě.

Po odchodu Grekova měl Radoslavov podle všech obyčejů parlamentních zaujmouti místo ministra předsedy v novém kabinetě. Tomu se však protivila vůle knížete, který jmenoval chefem kabinetu dosavadního ministra osvěty, Ivančova. Tím znova došlo potvrzení přesvědčení obecenstva, utvořené již od pádu Stambulova, že neobmezeným správcem Bulharska jest vlastně kníže, nikoli však národní shromáždění. Ivančov byl ředitelem statistické kanceláře, než byl povolán do ministerstva Grekova. Dvůr knížecí projevoval mu okázalou příchylnost. Ve svém úřadě nehlásil se Ivančov k žádné straně politické, ačkoliv před rokem 1886 byl přívržencem Karavelova, nyní vůdce slabé strany demokratické; v kabinetě Grekova pak více a zjevně se chýlil k názorům tohoto chefa. Jeho místo ministra osvěty zaujal předseda shromáždění Dr. Vačov, krajan Radoslavova, a tak jest nynější kabinet Ivančova jenom v jedné osobě a jménu změněný kabinet Grekova. I za vlády nového kabinetu jest Bulharsko spravováno »starým« způsobem, ba snad ještě s větší (neboť méně obmezenou) horlivostí než před tím. Vždyť je známo, že cvik dělá mistra — v té příčině není o správě ministerstva Ivančova-Radoslavova sporu... »Většina« shromáždění mu přeje, a kníže prý také — ovšem jak dlouho, není známo ... Návštěva knížete u Grekova po jeho odchodu z ministerstva byla všelijak vykládána v listech opposičních, ale na tom nelze nic pevného budovati. Nanejvýš lze o ní říci, že pán země byl tentokráte zdvořilejším ke svému »sluhovi«.

Po tomto obrázku politické správy Bulharska v dokonávajícím roku jest mi se zmíniti také o finanční krisi bulharské. Ta byla příčinou pádu bývalého kabinetu Stoilova v první polovici ledna, a neobejde se dojista jen jedinou obětí tohoto druhu, aniž pouze takovými obětmi. Politické strany, jež se vystřídaly u vládního kormidla od doby první bulharské půjčky (1889), viní se navzájem z této krise; ale neprávem, neboť krise vyplynula ze špatného a čím dál horšího hospodářství za řadu let. Nyní se najednou vláda snaží překonati všecky finanční nesnáze, které po léta rostly, až nyní hrozí velikým krachem. Za tím účelem přikročila vláda k některým nařízením bursovním, k nuceným srážkám půjčkovým z platů úřednických, ba i ke zkrácení samých platů, ač by se v posledním případě spíše doporučovalo obmezení počtu úředníků, jichž máme poměrně více než v Rakousku. —

Z duševního života v Bulharsku mohu zaznamenati příznivé zprávy z divadla, přípravy ku zlepšení organisace »Bulharské společnosti literární« a návrat básníka Vazova k literatuře.

Bulharské divadlo, jež vzniklo ze soukromého podniku

»Основа« (r. 1888), jest nyní positivním činitelem v našem veřejném a uměleckém životě. Společnost bulharská již tak dospěla ve svých požadavcích kulturních, že by těžce nesla ztrátu divadla; a na jevišti bulharském již vystupují síly, které mohou uspokojiti i dosti přísné požadavky kritického diváka. Divadelní jednotu v Sofii »Сълза и смѣхъ« vydržuje stát, a proto se nalézá pod řízením »divadelního odboru«, jmenovaného ministrem osvěty. Letos jmenovaný odbor, aby divadlu zjednal podmínky šťastnějšího rozvoje, povolal na počátku podzimu ze Záhřeba za režiséra p. A. Mandroviče, známého i z divadel v Bělehradě a v Novém Sadě. Zároveň angažoval odbor jednu ženskou sílu a dva členy mužské, kteří prodělali školu divadelní na Rusi, v Moskvě a v Petrohradě, jakožto stipendisti bulharské vlády. I roku minulého vítalo jeviště v Sofii dva mladé domácí členy, jednoho ze škol pařížských, druhého z vídeňských, ale jen tento poslední (slečna Ignatova) udržel se v přízni jednoty i obecenstva. Staří členové (ryzí to ovoce domácího vychování a osobních snah i schopností) rozmnožení novými členy, tvoří již slušné divadelní těleso, které zcela zdařile sehrává starší i současné divadelní kusy francouzské, německé a ruské. Na repertoiru jsou Molière, Sardou, Suderman, Freitag, Gogol, Ostrovskij a j. Jest si pouze přáti, aby německé kusy lehkého anebo ctihodně starobylého zrna neopanovávaly tak výlučně naše mladé jeviště, jak se to stávalo dosud, a pak aby nebyla přehlížena i díla z jiných literatur slovanských, než z ruské. Arci nemáme dosti překladů; ale jako si mohla jednota pořídití překlady německé a francouzské, tak by jistě mohla si opatřiti i překlady komedií a dramat srbských, slovinských, českých a polských. Ostatně za tím účelem byl letos vytištěn bulharský překlad Vrchlického veselohry »V sudě Diogenově«, s úspěchem dávané i na jevišti záhřebském, ale výbor divadelní si toho neráčil všimnouti, dávaje přednost všelijakým boulevardním fraškám pařížským. Z češtiny máme kromě toho překlad Bozděchova »Barona Goerze«, z polštiny Fredrovu veselohru »Pan Jovialský«, z chorvatštiny veršované drama Tresiće-Pavičiće »Symeon«, které se doporučuje i domácí látkou, ze srbštiny pak něco od Trifkoviće a Glišiće. Mějme naději, že divadelní výbor v Sofii pochopí konečně povolání bulharského divadla, aby pěstovalo vynikající měrou umění bulharské a slovanské. Bulharské divadlo dává posud svoje představení v »Slovanské Besedě«, jediném to útulku koncertů, akademií a podobných produkcí; ale v nedaleké budoucnosti naše sídelní město bude se honositi samostatnou budovou divadelní, pro niž jest již určeno rozsáhlé stavební místo u palácové zahrady; kromě toho sřekla se vláda ve prospěch stavby divadla důchodu kolkového od městské třídní loterie, obnášejícího 100.000 franků ročně.

Rodák bulharský K. Michailov-Stojan, operní pěvec divadel moskevských, pořádal letos v našich městech řadu koncertů, i pojal ministr osvěty Ivančov úmysl, zaříditi při bulharském divadle také operu, jejíž vedení mínil svěřiti jmenovanému tenoristovi. Na štěstí divadla i pana Michajlova-Stojana nástupce Ivančova nedal se získati pro tento plán, neboť by potom prostředky nevystačovaly

na drama ani na operu, a ředitel opery došel by jen zklamání a hořkosti.

»Bulharská společnost literární« pracovala tohoto roku přísně dle usnesení valné hromady, konané loni v listopadu. Od té doby začíná obnovený život této společnosti, kdysi u nás tak vážené a slavné. Ale dlouholetý spánek její přivodil okolnosti, které zadržují volný její rozvoj. Společnost neměla prostředků na podporu vědecké práce a na vydávání svého časopisu. A přece vydala 4 svazky »Periodičesko Spisanie« a převzala vydání spisu člena V. Kъnčova o ethnografii makedonské. Je to zásluhou jejího předsedy J. E. Gešova, který jí pomohl z nesnází hmotných. Aby mohla společnost pravidelněji pracovati ve svých schůzích vědeckých a valných hromadách, pak aby i orgány svými mohla prospěšněji sloužiti domácí vědě, zahájila v polovici minulého listopadu porady o změně stanov; doufejme, že výsledkem jich bude vhodnější organisace této důležité společnosti.

V zájmu pěkného písemnictví bulharského měli jsme oprávněnou příčinu k lítosti, že se básník I. Vazov stal ministrem — a naopak zase k radosti, když ministerské křeslo měl opustiti. A vskutku, za doby ministrování Vazova nedostalo se nám ničeho z jeho péra, avšak hned po tom básník, odloživ odznaky vysokého sluby státního, uchýlil se k přírodě naší a k jejímu synu, bulharskému sedláku, čehož výsledkem jest nová sbírka básní »Скитнишки пѣсни« (»Tulácké písně«). Nikdy před tím Vazov nesáhal tak určitě do strun životní bídy a trudu, jako v této sbírce. Kromě díla Vazova vyšla sbírka povídek A. T. Strašimirova z doby hrozných skutků vlády Stambulova, »Смутно врѣме« (»Doba piklů«). DR. A. BALAN.

Ze Srbska.

(Nesprávné ponětí o srbských a vůbec jihoslovanských poměrech.)

Na konci prvního svého dopisu řekl jsem, že vám posílám hrstku zpráv jen o našem ruchu osvětovém v poslední době, zúmysla ponechávaje stranou smutné poměry politické, neboť se o nich, ba jen o nich až do přesycení mluví v denních listech vašich. O jiných stránkách života srbského, o životě společenském a vůbec stavu kulturním neděje se v nich takřka ani zmínky; jediné v »Národních Listech« objeví se tu a tam nějaká zpráva — ale to se pohříchu děje nahodile, beze vší soustavnosti a proto i bez většího významu. Není třeba vysvětlovati, jak veliká škoda plyne z toho, že se českému čtenáři, který (což zaznamenáváme s největší chválou) vskutku s neobyčejně velkým zájmem sleduje věci slovanské a jihoslovanské zvláště, že se tomuto českému čtenáři ponechává, aby jen dle zpráv o »politice« (míníme tu dlouhé, sensační zprávy »Spectatora« v Nár. Listech) vytvořoval si obraz o celkovém kulturním stavu bratrského národa slovanského. Jsem dalek toho, abych vytýkal Národním Listům nelásku k nám, ale proto přece musím vyznati, že ony zvláště mají na svědomí nesprávnost veřejného mínění českého o věcech srbských a

jihoslovanských vůbec. Lépe dělají jiné listy (o tom, jak píše Hlas Národa, raději pomlčíme), které o našich věcech nepíší nic, než Nár. Listy, které píší mnoho, ale jednostranně a povrchně. Že touto výtkou nekřivdím Nár. Listům, o tom mám hluboké přesvědčení, nabyté delším pobytem v Praze. Nejednou bylo mi s bolem vyslechnouti ve vzdělané české společnosti politování, že bratrský národ srbský, kdysi tak slavný, vznešený, hrdinský, tvůrce neobyčejně krásné národní poesie, dnes prý tak »duševně a mravně klesl« a stal se »neschopným« vyššího kulturního života. A z čeho to viděti? ... »Přec taková bídná politika! Tam se dějí divy!« zní odpověď tak vážně a ostře, jakoby se v Čechách a jinde nikdy nedělo něco podobného. »Pro boha vás prosíme, povězte nám, je to pravda, co píší Nár. Listy o Srbsku? ... Váš život musí být strašně bídný?« ptali se mne zase s jiné strany ... Nebudu zde vykládati, co a jak jsem na tyto otázky odpovídal, podotknu jen, že články à la »Mizerie ze Srbska«, »Hanba Srbska« a podobné vskutku neměly by se objevovati v listě, který dovede o významu a potřebě vzájemnosti slovanské mnoho, mnoho psáti! Opakuji: lépe nepsati nic, než polovičatě anebo lež ... Prosím, aby se mi nerozumělo špatně. Nezastávám se naší politiky, která jest dnes (ne vždy) vskutku mizernější než vaše, ale rád bych jen těmito řádky upozornil na velkou škodu, kterou nám i vám způsobuje nepravdivé a jednostranné líčení našich poměrů, a poukázal, že u nás, jako u vás, žije se nejen »politisováním«, nýbrž také jinou prací, prací kulturní, o které vy, bohužel, nic nevíte.[1]) Chci poukázati, že jest velikou a neodpustitelnou chybou politické přečiny jednotlivých lidí, kteří mají v rukou moc (nabytou vnějšími poměry), přenášeti na celý národ a všechny také jemu vytýkati. Proč psát »Mizerie ze Srbska«, »Hanba Srbska« a potupovat celý srbský národ za hřích jednotlivců? To není nic jiného, než kdyby naše listy psaly »Hanba Čechů« a hanily český národ, že má na příklad mezi poslanci takové charaktery, jako spisovatele známé brošurky o Bosně a Hercegovině, anebo proto, že není s to zbaviti se jha silnějšího nepřítele ... Pravda jest, že dnes srbský národ také není s to zbaviti se svých nepřátel, ale není pravda, že národ nic nedělá, aby zlo zmenšil, a že je neschopen boje a života. Že jsou poměry tak těžké, že nelze nic vybojovat — může-li za to srbský národ? ... Proč se ve vašich listech nepoukazuje na to, že jsme i my jako vy obětí rakousko-uherské politiky, a že všechno, co se v Srbsku děje v neprospěch plemene slovanského, odehrává se dle noty vídeňské a pešťské? Či o tom u vás nikdo neví? ... Nevíte, že politika »divide et impera« nikde se energičtěji neprovozuje, než na Balkáně? Nevíte, proč to musí

[1]) Častokrát jsem v nejlepší české společnosti vyvolal udivení, když jsem vyprávěl, že máme v Bělehradě vysokou školu, Akademii věd a umění, divadlo atd., že naše dívky studují gymnasium a vysokou školu, že naše ženy zastávají různé služby státní a ženy s doktorským titulem provozují lékařskou praxi atd. atd. Za to každý „věděl“, že jsou v Srbsku všude „hajduci“, že národ nemá co jíst, že je mnoho dluhů atd. atd.

být? Nevíte, že my musíme býti seslabeni a zlomeni, aby byla širší a pohodlnější cesta k Soluni?... Domyslíte se, co bych odpovědí na tyto otázky chtěl říci. A proto: nepotupovati, neodsuzovati srbského národa pro malomocnosti, když víte dobře, že je náš společný nepřítel tak silný. Pomůžeme si jen společnou, svornou prací proti němu... Nejméně se však česká žurnalistika má pozastavovat nad tím, že se v řadách našich vlastních synů srbských najdou agenti politiky »divide et impera« a přivádějí národ do takového politického (to akcentujeme) stavu, jaký je v Srbsku nyní. Však víte, že v Čechách, bohužel, není lépe. Není pšenice bez koukolu . . .

Doufám, že jsem vám těmito několika upřímně míněnými slovy podal klíč k pochopení nešťastné politiky srbské a zároveň poukázal na potřebu lepšího poznávání našeho kulturního stavu a osvětných snah vůbec. Kéž by dosavadní neznalost co nejdříve ustoupila poznání hlubšímu a pravdivějšímu! Práce pro vzájemné poznání nesmí však býti prováděna nahodile, jednostranně a povrchně; musí býti vědomá, svědomitá, všestranná a prohloubená, nemá-li »vzájemnost« zůstati pouhým slovem. Tato práce, jak my si ji představujeme, není ovšem snadná, vyžaduje hlubokého, delšího a svědomitého studia, ale toho se nesmíme lekati.

Na konec chci ještě pověděti, že se v české žurnalistice nadělá také mnoho chyb při posuzování různých sporů jihoslovanských (srbsko-chorvatského a srbsko-bulharského). I v posuzování těchto neblahých sporů jest mnoho neznalosti a povrchnosti — a pak se zapomíná, že zárodek a podpora všech těch sporů tkví opět hlavně v politice »divide et impera«. Turek, který zabíjel a nabíjel na kůl, byl menším nepřítelem naším, než známí »kulturträgři« a inspiratoři této politiky. Třeba jest stále míti na mysli, že jsou Jihoslované národ jeden, roztříštěný nepřáteli — a proto sympathisovati se všemi stejně. Pravým přítelem Jihoslovanů jest, kdo stejně miluje Bulhara jako Chorvata, Srba a Slovince, kdo je všechny stejně zná, kdo je spojuje a nikoliv rozvádí. Malicherné spory svoje vyřídíme si nejlépe sami, bratrská česká žurnalistika pak prospěje nám nejvíce, zachová-li se ke všem nestranně, poukazujíc vždy, že jediná naše spása spočívá ve svorné a společné práci. Tím ovšem nemíníme, aby naše vady zamlčovala! ARGUS.

Rozhledy a zprávy.

(Nový proces Národních Novin. — Nové časopisy slovenské. — Peštský „slovenský" tisk. Bída peštských Slováků. — † Smolka. † E. Chojecki. Polská veřejnost o shodě polskočeské. Návštěva akademiků krakovských. Večer Grabowského. Dvojí „Oświata". Nové revise a zatýkání ve Varšavě. Jubilejní dar Sienkiewiczovi. — M. Gorkij. Oprava kalendáře. Hmotné postavení učitelstva. Počet časopisů. Sektáři. — Rusíni v Uhrách a Bukovině. Ze školství. Spor o maloruský jazyk. Sbírky na nár. malor. podniky. Brošurka Radićova.)

Slované severozápadní.

Slovenské „Národnie Noviny" byly opět před porotou. Prof. Baudouin de Courtenay, jak již v I. roč. Slov. Přehledu bylo vylíčeno (str. 243.), byl v srpnu 1898 na Slovensku za studiemi dialektologickými. V Turč. Sv.

Martině službný mu činil obtíže a Baudouin, sám na sobě zaživ surovost politických úřadů na Slovensku, jal se poměry slovenské vyšetřovati a po návratu domů je vylíčil v polských listech.

Téhož léta byl na Slovensku professor kijevské university, T. D. Florinskij, jenž potom v zimě přednášel o poměrech slovenských v Slovanském dobročinném spolku v Kijevě.

Nár. Noviny přinesly v únoru a březnu r. 1899 ve čtyřech číslech pod názvem „Hlasy v Slovanstve o Slovákoch" výňatky z pojednání těchto dvou slovanských učenců, v nichž státní zastupitelstvo uherské shledalo „zlomyslné překroucení historických fakt, zákonných a skutečných poměrův", a prohlašuje články za způsobilé, „aby v slovenské národnosti vzbudily vzteklou nenávist proti maďarskému národu" (— pozor: Slováci jsou národnost, Maďaři národ —).

Ke článkům jmenovaným přihlásil se jakožto původce Ant. Novák, jedenadvacetiletý sazeč v Pešti, a předvolán byl dne 4. prosince t. r k porotě v Pešťbudíně. Státní zástupce měl dlouhou politickou řeč, obžalovaného obhajoval Dr. Štefanovič řečí rovněž u velké míře politickou. Novák byl ovšem odsouzen, a to na týden do státního vězení a k 50 zl. pokuty, jakož i k zaplacení soudních útrat. —

Po novém roce přibudou dva slovenské časopisy, což jest pro Slovensko událostí. Počne totiž opět vycházeti „Priateľ dietok", r. 1887 Salvou založený, a vejde v život nový vychovatelský měsíčník „Rodina a Škola", nástupce Salvova časopisu „Domu a Školy", zaniklého r. 1897 pod persekucí pro pěstování československé vzájemnosti. *K. K.*

V referátě o procesu „Nár. Novin" postavily se na stranu vlády — „Slovenské Noviny", vycházející 3krát týdně v Pešti redakcí V. Hornyánszkého. Již to ukazuje, komu slouží „Slovenské noviny", které jsou zdarma dodávány hostinským a kavárníkům, v jejichž místnostech se Slováci scházejí! A podobné ceny jsou i oba ostatní slovenské časopisy, vycházející v Pešti, totiž „Opravdový kresťan" a „Vlasť a Svet". Vůbec jest postavení peštských Slováků bídné. Skutečnou bídou strádá tu asi 20.000 Slováků, zaměstnaných většinou při stavbách stále rostoucí Pešti. Jménem Slovák rozumí se tu vůbec nádenník na stavbě — poněvadž Slováci, kteří se nacházejí v šťastnějších poměrech, z velké části se za svůj původ stydí a přecházejí do tábora maďarského. Sedřené postavy Slováků pracují na stavbách za 30, nejvýš 40 kr. denně; jaká může být jejich strava při drahotě velkého města a pomyslíme-li, že musejí přec také šetřiti na zimu, kdy není práce! Skyva bramborového chleba se zelenou paprikou bývá začasté celým obědem takového ubožáka! Noc přespávají v létě na stavbách, v zimě v barácích za městem, po 15—20 osobách v malé, tmavé komůrce. Což tu divu, že nemoci řádí mezi nimi strašně ... Všichni šmahem stojí v táboře sociálně demokratickém. Slovenský spolek peštský (jehož život postrádá ostatně veškeré duševní vzpruživy, jako všecky ostatní zdejší slovanské spolky) nemůže pro ně nic učiniti, poněvadž jest vládou bedlivě střežen ... A tak jest v hlavním městě „svobodymilovných" Uher vydáno 20.000 Slováků na pospas největší bídě ... —*in.*

* *

Polákům odešel dne 4. prosince jeden z nejvýznačnějších mužů tohoto století, jeden z vůdců pokolení, označeného rokem 1848 — František Smolka. Těžko jest zachytiti v krátkosti život a význam muže, o němž se píší tisícistránkové knihy;[1]) avšak jméno Smolkovo jest u nás tak populární, že stačí krátké připomenutí, aby stanul před očima jeho obraz. Důkazem toho byl ohlas, jejž vzbudilo úmrtí jeho v celé veřejnosti české. — Fr. Smolka narodil se 5. listopadu 1810 v Kałuszi v Haliči, ač rodina jeho pochází původně z Litvy. Vystudoval ve Lvově práva a stal se konceptním praktikantem úřadu fiskálního, ale záhy se vzdal dráhy úřední a obrátil se k advokacii. Roku 1841 byl zatčen pro účastenství v tajném hnutí revolučním a r. 1845 odsouzen k smrti; byl sice amnestován, ale zbaven hodnosti doktorské a práva návratu k advokacii.

[1]) *K. Widman:* Franciszek Smolka, jego życie i zawód publiczny. 1810 až 1849. Lwów, 1886, stran 991.

František Smolka.

Od té doby náležel k vůdcům veřejného života v Haliči a rok 1848 z něho učinil nejhorlivějšího bojovníka parlamentarismu. Náležel k iniciatorům slavné adresy k císaři ze dne 19. března, byl později „Národní radou“ vyslán na slovanský sjezd do Prahy, ale ještě před jeho rozprchnutím odjel do Vídně přesvědčit se o stavu věcí Tam obdržel zprávu, že byl v Lubaczově zvolen za poslance do říšského sněmu vídeňského, otevřeného 10. července. Zde s Leszkem Borkovským postavil se v čelo strany snah svobodomyslných, byl zvolen do výboru pro vypracování ústavy, 8. října za prvního místopředsedu a po odchodu Strobachově 12. října za předsedu říšského sněmu. Vystupováním svým na sněmě získal si přízeň všech přátel pokroku a lidu — ale obrátil k sobě i pozornost vídeňské vlády, která nejlákavějšími sliby snažila si jej získati, avšak marně. Za to Smolka marně protestoval proti přeložení sněmu do Kroměříže, jehož prvním předsedou zvolen; při druhé volbě podlehl sice Strobachovi, při třetí však opět zvolen ohromnou většinou a zároveň vrácena mu hodnost doktorská Když se vláda rozhodla sněm uzavříti, odepřel Smolka jako předseda přečísti na sněmu příslušný manifest císařův a oktrojovanou ústavu. Ještě po uzavření sněmu snažila se vláda Smolku získati, nabízejíc mu místodržitelství v Haliči; ale Smolka odmítl. „Jeho pevnost v zásadách, jeho chladná krev, jeho vytrvalost, utužená v protivenstvích, budily úctu i u lidí opačných přesvědčení,“ napsal o něm soudruh jeho parlamentní, Leszek Borkowski. Hlavním rysem jeho činnosti politické jsou snahy federalistické; památným v té příčině jest r. 1868., kdy Smolka na sněmé haličském učinil návrh na odvolání delegace haličské z Vídně a zároveň podal nárys federativního Rakouska, v němž ovšem i koruně české přiznal náležité místo. I snah Potockého a Hohenwartových po vyrovnání s Čechy se účastnil; v té době vystoupil na obranu práv českých proti kn. Czartoryskému, jenž se přimlouval za allianci polsko-německou. Předsednictví jeho v říšské radě od r. 1879 jest v živé paměti. R. 1895 oslavil Lvov padesátiletou památku jeho odsouzení na smrt! . . . Politický program svůj objasnil v brošurce „Politische Briefe“ (Lvov, 1868) a v jejím doplňku „Nachwort zu der neuen Ausgabe einer im Jahre 1868 in Lemberg erschienenen Schrift: Politische Briefe“ (Poznaň, 1877.)

Před Smolkou, dne 1. prosince, zemřel v Paříži stařičký polský spisovatel Karol Edmund Chojecki, francouzským spisovatelským jménem Charles Edmond, jehož povídku „Le neveu du Comte Sérédine“ oznámil náš pařížský dopisovatel již v I. roč. Slov. Přehl. (150). Narodil se r. 1822 na Podlesí, r. 1844 před následky politického odsouzení prchl do Paříže, a od té doby se již do vlasti nevrátil. Roku 1848 súčastnil se slovanského sjezdu v Praze a zamýšlel usaditi se v Haliči, ale pronásledování rakouské vlády jej od toho odvrátilo. Od té doby byl život jeho velmi pestrý: byl v redakci denníku „Le peuple“, trávil pak v Egyptě, ve Švýcarsku, v Italii, účastnil se války krymské, ba i výpravy prince Napoleona na ledový sever byl účasten. R. 1862 stal se bibliotekářem senátu v Paříži, odkud se od r. 1872 již nevzdálil. Psal polsky i francouzsky. Nejlepší jeho povídka polská jest „Alkhadar“ (Paříž 1854, Lipsko 1869). Kromě toho vydal polsky: „Wspomnienia z podróży po Krymie“ (Varš. 1845), „Czechja i Czechowie przy końcu I-ej połowy XIX. stulecia“ (Berl. 1847). „Rewolucjoniści i stronnictwa wsteczne w r. 1848“ (Berl. 1849, Lipsko 1864), povídka „Prakseda“ (v „Kraji“ 1869). Francouzsky napsal řadu dramat, z nichž některá měla svého času velký úspěch (na př. hned první „La

Florentine", 1856), zejména však povídky získaly jeho literárnímu jménu Charles-Edmond popularitu. V literárním světě pařížském byl osobností velmi známou, i jest často připomínán v denníku bratří Goncourtů. Záslužný jest jeho spis „La Pologne et ses trois poètes: Mickiewicz, Krasiński, Słowacki" (Lipsko, 1864) a řada překladů z polské poesie. .

V posledních dobách byla obecná pozornost obrácena k poměru delegací české a polské ve vídeňském parlamentě. Jak na ten poměr, resp. na počínání „Koła polského", pohlíží polská veřejnost, patrno jest z našeho dopisu krakovského. Otiskujeme k tomu slova krakovského korrespondenta »Dziennika Poznańského" (tedy listu zajisté konservativního) ze dne 20. pros.: „Zdá se mi vůbec, že zřídka kdy byla nespokojenost s obratem akce „Koła" tak všeobecnou«, jako nyní Shoda s Němci, přerušení spojenství s Čechy, oportunism politiky Koła — bohužel — přejedly se a zprotivily lidem nejumírněnějším a nejhladčím. S kýmkoliv mluvíš, kohokoliv se otážeš — všude setkáš se s více neb méně ostrým odsouzením této snahy po podporování vlády a státních nezbytností côute que côute, při čemž zapomenuto spousty nenávisti, nadávek a křivd, jichž se nám nedávno od Němců dostalo."

Výrazem této nespokojenosti s politikou Koła ještě před tím, než došlo k posledním událostem vídeňským, a touhy po upřímné shodě polskočeské byl také výlet akademiků krakovských do Čech a zvláště do Prahy. Tento výlet jistě nezůstane beze stop v mladé intelligenci polské.

Podobný význam demonstrační pro trvalou shodu českopolskou měl na české straně večer Bronisława Grabowského, uspořádaný v Plzni dne 16. pros. zásluhou prof. F. A. Hory. Srdečně jsme vítali tento projev vděčnosti k muži, který po léta věrně pracuje pro myšlenku nejužší shody dvou sousedních, jazykem i zájmy tak sobě blízkých národů slovanských, Poláků a Čechů. Po léta, jako přední zástupce této myšlenky v Polsku, seznamuje své rodáky s duševním a vůbec kulturním životem naším — a ještě mnoho v té příčině od něho očekáváme. Nyní právě bylo by na čase, aby sebral své črty a články o věcech českých — půda pro takovou knihu jest v Polsku nyní připravena! —

Spisovatel a učenec (filosof) W. M. Kozłowski počal v Krakově vydávati měsíčník „Osvětu" (Oświata) věnovaný otázkám vzdělání, čtenářstva a samouctva; list, ač skrovných rozměrů, jest nám z míry sympathický, poněvadž jde poctivě za povznesením duševní i mravní úrovně všech vrstev společnosti. — Týž název ponese polský illustr. týdenník pro lid, jenž se původně měl nazývati „Jutrzenka" a jenž počne od nového roku ve Varšavě vycházeti „při kanceláři varšavského jenerál-gubernátora", jak píše vládní „Varšavský dněvnik". Jaký jest vlastně účel jeho, vyložili jsme již v předešlých číslech . . .

Je to jeden z příznaků nynější, Polákům v Rusku prý „příznivější" éry. K této vládní péči o vzdělání lidu druží se náhlé revise v opatrovnách varšavského dobročinného spolku (o nichž pak všecky listy přinuceny přinésti úřední zprávu), po nichž přijde řada na lidové knihovny téhož spolku, které přetrvaly časy Hurkovy, ale nyní budou přivedeny na úroveň obecných knihoven a čítáren vesnických, zařízených dle vládních seznamů knih . . . A k tomu docházejí zprávy o novém houfném zatýkání osob z nejlepších rodin, prý pro tajné vyučování polštině a rozšiřování censurou nedovolených knížek . . . Avšak o tom bohdá přineseme příště původní dopis. —

Místo obšírnějšího rozjímání o těch smutných věcech skončíme zprávou světlejší. Jak jsme v I. ročníku oznámili, nepřál si předloňského roku H. Sienkiewicz, aby uctěno bylo jeho 25leté jubileum literární, poněvadž všecky mysli polské měly býti obráceny k Mickiewiczovi. Nyní však vydal komitét k uctění 25leté literární činnosti slavného románopisce provolání ke sbírkám na národní dar H. Sienkiewiczovi. Tím dáno jest heslo k obecnému uctění slavného povídkáře, jehož vynikající spisy budou bohdá za nedlouho všecky majetkem také českého čtenářstva. — Č.

*

Slované východní.

O mladém spisovateli M. Gorkém, jehož nejnovější román Θома Тордѣевъ vzbudil zaslouženou pozornost, přináší několik zajímavých zpráv časopis Семья. Gorkij narodil se 14. března r. 1868 neb 1869 v Nižním Novgorodě. Byl synem malíře pokojů a počítá se proto dosud příslušníkem počestného cechu malířského, jak sám v autobiografické noticce poznamenává. Otec zemřel mu v Astrachani, když děcku bylo 5 let, a matka také dlouho nežila. Dědeček dal chlapce do obuvnického krámu. Bylo mu tehdy asi 9 let a uměl čísti a psáti. Aspoň čítával žaltář a časoslov. Ale z krámu záhy prchl a vstoupil ke kterémusi kreslíři, potom učil se malovati ikóny, nějakou dobu sloužil na parníku, pak se učil kuchařství a konečně sadařství. V těchto potulkách uplynulo 15 let. Čiperný jinoch při tom neustále zabýval se literaturou, pročetl velmi mnoho neznámých autorů, ano na parníku učitel jeho, kuchař Smuryj, přiměl jej, aby si přečetl životopisy svatých, spisy Gogolovy, Gléba Uspenského a mnohé knížky francouzských spisovatelů a svobodných zednářů. Kuchař Smuryj vůbec měl rozhodný vliv na jeho duševní rozvoj. Po patnácti letech zatoužil jinoch po opravdovém vzdělání a odebral se do Kazaně, maje za to, že bude se moci učiti zadarmo, ale sklamal se. V Kazani byl pekařským pomocníkem, dostávaje 3 ruble měsíčně. Později prodával zde jablka. Bída jeho dostoupila takového stupně, že r. 1888 pokusil se o samovraždu. Odejev z Kazaně, zkoušel štěstí v Caricyně, kde byl železničním hlídačem, ale pak opět odejel do Nižního, aby se dal odvésti k vojsku. Když i tento úmysl byl zmařen, chopil se zase obchodu, prodával bavorský kvas, až konečně jakýmsi šťastným řízením osudu dostal se za písaře k advokátu Laninovi. Ten ujal se bludného jinocha v pravdě otcovsky, ač potulky jeho tím nebyly ještě skončeny. Shledáváme jej později ještě jako železničního dělníka v Tiflise, kde v časopise „Kavkaz“ uveřejnil první svoji povídku. Navrátiv se do svého rodiště, počal uveřejňovati práce své v krajinských listech povolžských, až seznal se zde s Korolenkem, jenž uvedl jej do kruhu spisovatelů petrohradských, čímž byl položen pevný základ k jeho další kariéře literární. Zmíněný jeho román Θома Тордѣевъ napsán jest s talentem, svědčícím o nevšední individualitě umělecké. Spisovatel zná dopodrobna líčený život, jeho lidé mluví živým povolžským jazykem se zřejmým odstínem velkoruského nářečí a osudy hlavního hrdiny zůstavují mocný dojem v duši.[1]

Šk.

Při petrohradské Akademii nauk bude utvořena komise za příčinou zavedení nového kalendáře. Zdá se, že nyní skutečně již dojde k opravě, poněvadž v čelo komise postaví se prý sám předseda Akademie, velkokníže Konstantin Konstantinovič. Komise má se skládati z členů akademie Baklunda, Bredichina, Sonina, Markova, Rykačeva a kníž. Golicina, dále ze zástupců správy duchovní, vojenské, osvěty, záležitostí vnitřních, spravedlnosti a financí.

Jiná reforma směřuje ke zlepšení žalostného hmotného postavení učitelstva národních škol. Ministerstvo národní osvěty připravilo totiž projekt pensijního fondu učitelského, neboť učitelstvo ruské dosud nemělo a nemá nároků na pensi, i jest při bídném služném, z něhož si nic nemůže ušetřiti, ve starých letech vydáno často největší nouzi. Nejsou prý žádnou řídkostí případy (píše Русская Школа), že sestárlý učitel odkázán jest na almužnu . . . Možnost lepšího vzdělání dětí v rodinách učitelských jest dle slov téhož měsíčníku takřka vyloučena . . . Jak bídné jest hmotné postavení ruského učitelstva, nejlépe ukazuje projekt zlepšení platů moskevského učitelstva. Zlepšení má nastoupiti postupně; r. 1900 mají učitelé dostávati tyto zvýšené platy: starší (řídící) učitel 560 rublů, řídící učitelka 460 rublů, třídní učitel nebo učitelka 360 rublů. Mimoděk se tážeme, jaké byly nezvýšené jejich platy? . . . Mnohem ještě hůře jest na venkově. „Voronežskaja gubernskaja zemskaja uprava“ usnesla se zvýšiti skutečným učitelům a učitelkám roční služné na 300 rublů (tedy asi na 390 zlatých!), jich pomocníkům (tedy jaksi podučitelům) na 200 rublů (čili

[1]) Srovnej, co o něm bylo napsáno v *Doroševičově* přehledu ruské literatury za rok 1898 (Slov. Přehl. I., str. 328).

asi na 250 zl.!) — ale jen těm, kteří dosud nedostávali méně než 200 nebo (pomocníci) 150 rublů! Těm služné zvýšeno nebude! Ti tedy budou i nadále odkázáni na menší měsíční příjem, než na 16 nebo (pomocníci) 12½ rublu!... Za těchto okolností není divu, že stav obecného školství a vůbec lidového vzdělání v Rusku je tak žalostný — a vítati musíme každý, byť sebe menší krok k lepšímu. S potěšením konstatujeme, že volání po zvšeobecnění a zlepšení obecného školství v Rusku čím dál více se vzmahá.

O tom, jak málo může vnikati četba do vrstev lidových, svědčí na př. poměrně nepatrný počet časopisectva, jejž ovšem také vysvětluje útlak censury. Na 130 millionů obyvatelstva ohromné říše ruské (kromě Finska) připadá pouze 789 novin a časopisů, čili jeden časopis na 176 000 obyvatelů. Poměr jest asi takový, jako kdyby v celých Čechách (pro české i německé obyvatelstvo) vy cházelo všeho všudy 30 časopisů (čili pro české obyvatelstvo pouze 20). Z těchto 779 časopisů jsou 623 ruské, 65 polských, 42 německé, 11 estonských, 8 francouzských, 9 latinských, 6 arménských, 5 gruzinských a 2 hebrejské. —

Rozkolníků a sektářů dle úřední statistiky jest v říši ruské 1½ millionu, tedy mnohem méně, než se dosud za to mělo; dosud totiž odhadován jich počet na 10 mill. Rozkolníci hlavně bydlí na Donu, v Uralu a v Sibiři, sektáři na Kavkaze a v gub. Sambovské. *Č.*

*

Na Uherské Rusi maďarisace pokračuje směle. — Na sv. Nanebevzetí P. Marie v basilianském klášteře v Maria-Povči v Uhrách, kamž se sešlo na 15.000 ruských poutníků, slouženy letos poprvé služby Boží v jaz. maďarském... A v Bukovině trvá dále spor mezi Rusíny a Rumuny, snažícími se svými lidmi obsaditi všecka důležitá místa v hodnostech církevních. Nyní obráceno ostří rumunských zbraní proti zemskému presidentu Bourguignonovi, jenž nemíní podporovati snahy rumunské.

Za to můžeme zaznamenati potěšující zjev v Haliči, totiž stoupnutí školní návštěvy v letošním roce. Vzrostlať proti roku lonskému o 35,523 dětí; největší přírůstek jeví se v okresích Bereskovském, Horodenském a Stryjském.

Spory o jazyk, vyvolané opět při příležitosti archeol. sjezdu v Kyjevě, dosud neutuchly. V poslední době zejména Novoje Vremja, S. Peterburskija Vědom., Podolskija gub. Vědom. a Odesskij Listok (prof. Modestov) starými, známými důvody útočí proti literatuře v jaz. maloruském (důvody jako: že jest to jazyk literárně nevzdělaný, celá snaha že jest zbytečná atd.).

Na konec ještě 2 drobné zprávy z ruchu maloruského. Poltavu zaměstnává nyní otázka, kde postaviti pomník prvnímu malor. spisovateli J. P. Kotljarevskému. Největší sympathii těší se plán postaviti jej na vrchu za chrámem, odkud je rozhled po celém okolí. Staví se však proti němu tvůrce pomníku L. V. Pozen z příčin technických a volí místo uvnitř města. Sbírky na pomník konají se horlivě. — Na stavbu maloruského divadla ve Lvově sebráno přes 33.000 zl. r. č., jak oznámeno 6. října na hromadě Tov. imeni Kotljarevského ve Lvově. *—ch.*

*

Jihoslované.

Kromě mladé politické generace, jež není neznáma českému obecenstvu, jelikož počala se vlastně organisovati v Praze ve svých listech „Hrvatska Misao“ a „Novo Doba“, jest v Chorvatsku ještě také mladá generace umělecká a literární. Té jest věnována brošurka Dra. Ant. Radiće, redaktora „Sborníku pro národní život i obyčeje jižních Slovanů“, k níž podnět dal ohlašovaný nový list umělecko-literární, „Život“. Archová brošurka tato (Život, t. j. smrt hrvatskoga preporoda?) dotýká se nejdůležitějších problémů chorvatského života a jest bezpochyby znamením nových zápasů národních idei chorvatských s vlivy cizími.

Dělí se na tři části. Z první části, „Historie klubu chorvatských literátů“, dovídáme se, že kmotry tohoto klubu jsou vlastně někteří předáci ma-

ďaronské strany, mezi nimiž také redaktor úředních „Národních Novin" (Janko Ibler) a dva universitní professoři, z nichž jeden (Kršnjavi) byl do nedávna chorvatským ministrem osvěty (odjelni predstojnik za bogoštovje i nastavu) a vyznamenal se pronásledováním byť jen stínu oppoziční myšlenky v učitelstvě, druhý pak (Šilović) přijal kandidaturu v okresu Bošnjaci, kde četníci 11 osob zabili a ke stu poranili jen proto, že národ chtěl uvítati svého opposičního kandidáta. V téže části charakterisuje se poměr jednoho z předních spisovatelů chorvatských (Gjalského), jejž mladí nazývali svým a jenž měl dělati pro ně reklamu.

Druhá část pod názvem „Otcové a děti" jest vlastně jádrem celé brožury. Cituji doslovně (str. 10. až 11) nejdůležitější místo: „Mluvme zcela upřímně. Naši otcové, dnešní starší generace, pokud vůbec představují něco jiného než své břicho, jsou ještě vesměs lidé let šedesátých, čili, což jest totéž: illyrská idea s chorvatským jménem. To byla velká (pokud jsme my velci), moderní, svobodomyslná strana, jaké byly a podnes jsou také v ostatní Evropě. Tato chorvatská moderní a liberální strana byla na politickém poli právě tak poražena jako česká, zatím co na př. strana maďarská zůstala živa i na poli politickém, ovšem se změnami, jež čas musil přinésti. Ale neúspěch této strany a tím i neúspěch našeho národního hnutí byl u nás tak osudný, jako nikde jinde. Poněvadž u nás, jako všude na světě, s politickým hnutím šlo zároveň hnutí osvětové, literární, tato naše strana působila na tomto poli i po své politické porážce. Zatím objevil se — právě tak, jako všude v podobných případech — elementární silou chorvatský radikalismus. Trvalé naše politické neštěstí pomáhalo mu tak vydatně, že se strašně rozmohl, mládež úplně zdemoralisoval a učinil z ní chlebíčkáře nebo cyniky, jelikož bořil idealy... Veškerá naše kulturní práce byla nejbezohledněji haněna jako dílo „Slavosrbů!"... Nebylo spisovatele, jenž nebyl by „Slavosrbem", což znamenalo smetím, otrokem a jak zněly všecky ty nadávky. Odkud tedy úcta ke kulturní práci, odkud idealy v mládeži?... Jednoho dosáhl Starčević pomocí našeho politického neštěstí: Lidé let šedesátých ztratili u mládeže úctu a vůdcovství. Vždyť oni byli vinni, že neměli úspěchů a od politické strany nic jiného se ani nežádá... Jaká tu mohla povstati všeobecná disposice u našich mladých lidí?... Naši mladí, když se počali seskupovati, neměli ideí — ni idealů... V tom objevili se u nás sochaři a malíři, nejvíce také lidé mladí i — pravím to otevřeně, jelikož to vím a mohu dokázati — lidé naprosto chudí duchem a ideou. Čest těm, jimž náleží, čest těm, kteří nesklonili šíje."

Třetí část má název: „Smrt ideí chorvatského obrození?" a celý obsah její shrnut jest v této otázce: „Je-li možno, by chorvatští spisovatelé — a jsou posud takoví — kteří v zátiší chrání idealy chorvatského obrození, zvítězili nad touto ohyzdnou alliancí literárního kretenství s hrobaři?" By této otázce se rozumělo, podotýkám, že posud žádný chorvatský spisovatel nebyl maďaronem a že přes všecko otroctví a ponížení na poli politickém chorvatský národ hrdě zvedal hlavu v literatuře i vědě a poněkud i v umění. „Moderna" chorvatská znamenala především kapitulaci i kulturních snah před výbojným maďarismem, a tím by ovšem panství maďarské navždy se upevnilo v Chorvatsku. Ale již sám fakt, že proti tomuto proudu vystoupil člověk nezávislý od vlády i politických stran, svědčí o tom, že jest v Chorvatsku ještě možna nová organisace a nový zápas, jenž tentokráte povede, jak všecky příznaky svědčí, ke konečnému vítězství. *—a—*

Umění, věda.

С. А. ВЕНГЕРОВЪ. Основныя черты исторіи новѣйшей русской литературы. (Vstupní řeč universitní 27. září 1897.) Petrohrad r. 1899.

Prof. Vengerov chce dokázati: ruská literatura novější svojí tradicí i svým vývojem stala se čtenářstvu učitelskou kathedrou života. Proto literární historik musí posuzovati ji pod zorným úhlem historie ideí a vzájemnosti literatury a ruského života.

Naznačím myšlenkový postup: ruská literatura na západě posuzována jest jako literatura teprve od objevení se prací Tolstého a Dostojevského. Tu pak stojí vedle německé, francouzské a anglické z druhé polovice století, svými koryfeji jich nejen dosahujíc, ale převyšujíc, neboť vrcholy těchto literatur náležejí první polovici našeho věku.

A co tyto mají za umělecký pokrok — realism, ten žije v ní již od 70 let. Kdežto však jejich „realism hraničí s pornografií, zahazuje ideály, pravdu zobrazení sváděje v apotheosu hrubých instinktů — ruský realism přináší světlo ideálu a lásku člověka". V něm mluví ne „stesk přesycení a nemoc stařecká, ale jinošské volání po světle a pravdě". (I.) Nelze tu hleděti „pouze" na theorii: ponévadž literatura je obrazem života, má veliký národ velkou literaturu, a veliká literatura je produktem duševního života velikého národa. Ruský život je dosud v plenkách, neboť obecná vzdělanost záleží v účasti v duševním životě středních i nižších vrstev. A ve vědě, v umění i technice odcházívají ruští muži za hranice na zdokonalenou. Je tedy tak pokročilá literatura podivu hodným projevem ruského ducha. A tento duševní rozmach proniknuvší v literatuře podmíněn jest tedy zvláštním postavením ruské intelligence a malým průměrem kulturním, neboť tím stala se literatura ohniskem, v němž sílí se ruský rozum i srdce. Je-li jinde jen složkou kultury, tam výjimečně po svém vnitřním zákoně vyvíjí se při dřímotě obecných sil i obecné iniciativy. (II.)

Ústřední to postavení literatury ostře odlišilo ruskou literaturu od západních. Ona „nikdy neuzavírala se ve sferu čistě uměleckých zájmů a vždy byla kathedrou, s které zaznívalo učitelské slovo". Všichni větší činitelé její byli umělci — kazateli. Jeví se to již od počátku v činnosti Kantěmira, chytivšího bič satyry, agitatora za evropskou kulturu Lomonosova, Děržavina, jehož dílo je historií vznětů a nadšení doby Kateřininy, v letácích Fonvizina, v Dimitrijevově „Zlobě dne", v díle Žukovského (Pěvec ve staně ruských vojínů). — Ne tak u svérázného epikurejce Baťuškova. — A stejně svědčí původní (ne parafrasované) bajky Krylovovy, tak časové a místní (a skoro každý básník té doby pokusil se o bajku). Ten vývoj zvykl čtenářstvo na literaturu — jako na učitelské slovo v současném životě, čehož nejvyšším výrazem je geniální Gribojedova komedie „Gore ot uma". A Puškin, výraz epochy Alexandrovské, přes to, že „svobodu umí slaviti", všechny tradice vyzývá, svobodu umění žádá a libé formy miluje — povahou svou víc kloní se jinam a dochází ke „Klevetníkům Ruska" a slib činí: „Ty můžeš, lásko k bližnímu, dávat nám smělé úkoly, a my tě poslechneme" — k Oněginu a Taťaně. Tu v době svého vrcholu ignoruje čistě umělecké stanovisko a stává se učitelem života. Dědic jeho Lermontov nabádá, a ač pohrdá činně žitím společenským, konečně první o „mužících" pěje a „písně země" zpívá; on hlásal „lásky i pravdy čisté učení". (III.)

Pak v dobách reforem, v jichž čele stáli právě představitelé literatury a jimž dostávalo se literárního řešení, význam Puškinův stal se úhelným kamenem názorů: pro čisté umění — nebo proti. A když Bělinský přiklonil se k ideám evropským, přátelé jeho osvojili si pokrokové ty názory, jež působí až do dneška. (I slavjanofilé, a kdož byli kolem „Ruského Věstníka", dali výraz svému názoru.) Ale vyznavači čistého umění zašli v abstraktech a tak neměli vlivu na kritiku. Ta pak právě vlivem hlavního tonu literárního neesthetisovala, ale tázala se po myšlenkové podstatě díla, nebo jindy byla lyrickým manifestem toho neb onoho názoru. (Názor, že umění má konat službu lidstvu, nejvíce se vyvinul u Tolstého.) (IV.)

Historii novější literatury ruské nutno tedy svésti 1. na historii záměn ideí a útvarů vlnících se ruským životem a 2. dovedení vzájemnosti mezi životem a literaturou. Nelze stavěti se k ní, chceme-li ji pochopit, na stanovisko esthetické. Neboť, kdežto v literaturách západních v tomto století vystřídaly se generace podstatně se lišící formou — stylového rozdílu a vývoje není v literatuře ruské (až na změny v románě venkovském, výsledek to poznání venkova). A literatura ruská splývá tak se životem, že v ní (historie tu nezbytna) zájmy jednotlivých roků se obrážejí. (Turgeněv: Na kanuně — počátek reformní vlády.) Sám tedy jemný umělec Turgeněv představuje výrazně „těsné splynutí literatury a života". I on chce súčastěn být reformování — největší chvála ruské kritiky. A tak realista, idealista, positivista — každý chce

žíti s dobou, aby účastnil se společenské práce na prospěch svého světového názoru. To jest fakt. (V.)

A tato ideově-hlasatelská povaha literatury ruské nese s sebou, že v historii její musí míti svoje místo také historie theoretického přemýšlení, jehož síla jeví se tu právě v ideovosti a plném uměleckém tvoření, nikoli v abstraktním theoretisování. Spisovatelé napojeni byli ideami, jež zatěžovaly vzduch společenského života, daná idea organicky proto pronikla jejich dílo, ale výrazem mohly jí zůstati v literatuře toliko umělecké obrazy. Proces organického vytvoření theoretických poznatků vystopujeme tu v historii tvorby autorův. Kvas západu kyne. Silná je idea oddati se celku.

Z toho ze všeho vyplývá: nelze-li rozdělení historie nové literatury ruské vykonat ani podle jednotlivců, ani podle slohu, ani čistě literárně (od 40. let je realismus) — pomineme-li málo významné symbolisty — jest možno vykonati je toliko podle kruhu sociálně-ethických ideí v danou dobu zavládnuvších. A tak (podle jmen představitelů theoretického myšlení) lze mluvit o době hegelianismu, reforem, nihilismu, pisarevčiny, národnostní, marxismu, což je jasné a vyhraněné a podá představu o základních rysech epochy.

Kdybychom chtěli děliti podle nejlepších pracovníků (jako názvy: doba Lomonosovská, Děržavinská, Puškinská jsou správné) (VI.), pak doba od konce let 30tých nesla by název epochy Bělinského, který skutečně jí vtiskl pečeť svého velikého ducha, vysokých myšlenek, srdce i ideální povahy. (VII.)

PROKOP MIROSLAV HAŠKOVEC.

МАРКО ЦАР: Низ родно приморје. Slike i utisci s Jadrana Mostar 1899. Nákladem Paher-Kisiće.

Od té doby, co srbská literatura postrádá básníka Ljubomira Nenadoviće a cestopisce Dr Milana Jovanovíće, jediný Marko Car s úspěchem podává srbskému čtenáři obrázky cestopisné. Vedle řady jiných jeho spisů pěkným dokladem toho je též kniha, kterou máme před sebou. Živými barvami a vřelým lyrickým tónem zaujímá celou duši čtenáře a unáší jej do krásných krajů dalmatského přímoří. Čtenář živě vidí, co Car popisuje: hluboce modrou Adrii (Jadran) s růžencem květných ostrovů, „otok“ Lokrum, jejž spisovatel nazývá „ostrovem melancholie“, slavný Dubrovník, krásnou Boku, Herceg-Novi, Spljet, Hvar, starou stanici benátského obchodu s Východem atd. Z líčení Carova vytuší čtenář krásu těch krajů a zatouží po ní — a dosáhnul-li cestopisec toho účinku u svého čtenáře, pak věru nemá si čeho více přáti. Car poukazuje ve své knížce na přednost mnohých dalmatských měst před řeckou Abazzií, tímto uměle utvořeným sídlem vídeňských a peštských pánů, kteří ji mermomocí chtějí prohlásiti rakousko-uherskou Nizzou. „Co bychom měli říci o našich Kaštelech, Orebići, Gruži a Boce Kotorské?“ ptá se spisovatel a vyzývá: „Jen přijďte sem, vysocí páni, a utraťte zde v našich Nizzách polovici toho, co jste do těch holých břehů vložili, a rázem na všechny časy zastíníte slávu i francouzské „Côte d'Azur“, i Lombardských jezer, i samotného Bosporu!“ Souhlasíme úplně s těmito slovy a doporučujeme dalmatské břehy a ostrovy vřele všem, kdož hledají jižního slunce. Nesouhlasíme však s Carovým názorem lidského štěstí, s jeho touhou po „nervosním“ životě velkého města, vyplynulou z nespokojenosti se životem maloměstským, jenž mu je nesnesitelným. Více než toto pohrdání maloměstským životem nám imponuje „tichá filosofie“ (jak ji spisovatel nazývá) hvarského „poustevníka“ Dra. Grgura Bućiće, který na slova cestovatelova, že on — Bućić — asi nemá žádných nevyplněných přání, jež by ho trápila, odpověděl: „Měl bych a mnoho! Ale právě proto, že jsou to přání nevyplnitelná, pomalu je vymazuji ze životních aktiv. Věřte mi, pane, většina lidí mohla by se smířiti se životem, neboť většina jich jest neštastna jen tím, že by chtěla býti mnohem šťastnější, než jest. Má-li člověk duševní klid, jistou míru nezávislosti, je-li zdráv, může-li ukojiti nejnevyhnutelnější potřeby a má-li několik osob, které ho milují — může býti úplně spokojen. Všechno ostatní je — dým.“ Nezdá se p. spisovateli, že takto šťastných lidí nejvíce by našel mezi malými lidmi, vzdálenými ruchu velkých měst? — Tolik jen mimochodem po četbě knížky, kterou vřele doporučujeme.

ARGUS.

Umění, věda.

Posudky a oznamy: Strana

Vyobrazení.

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

Břeclava M. W. Zaslaných 5 zl. na dům Matice Srbské v Budyšíně jsem přijal a odeslal p. prof. Dru. Arn. Mukovi; budou kvitovány v lednovém čísle „Łužice“ (ovšem jen pod Vaší značkou, když jméno Vaše mi není známo). Srdečné díky za Vaše šlechetné účastenství s osudem lužických Srbů! Kéž by vzácný Váš příklad došel následování! Pan Dr. Muka rád by Vám sám poděkoval; nechcete-li vystoupiti ze Svého incognita, račte mu napsati, s jakou značkou a kam by Vám měl dopis poste restante zaslati (adressa jeho: Freiberg, Sasko). — **V. Vápeník.** Ano, nejlépe „Łužica“. Adressy slovenských listů máte v listárně 3. čísla. „Slovenské Pohl'ady“ přinášejí povídky, básně i články poučné; „Hlas“ věnován jest poučení. Obtíže jazykové překonáte snadno, jen vytrvejte! — **Čestmír B.** Také Vám platí předešlá odpověď. Illustrovaného listu není. Na „Slovenské Pohl'ady“ předplácí se ročně 5 zl.

Oprava.

Nemilým nedopatřením vypadla na konci článku „V údolí Resie“ poznámka: Professoru J. Baudouinovi de Courtenay vzdávám vřelé díky za vzácnou pomoc při redakci, korrektuře a překladu resijských textů. — V posledním odstavci téhož článku sluší škrtnouti větu: Zemřel atd.

Spisy redakci zaslané.

Ю. А. Яворскій: Къ исторіи Пушкинскихъ сказокъ. Оттискъ изъ журнала „Живое Слово“. Lvov 1899.

Мала Библиотека, svaz. 4. a 5. Симо Матавуљ: Три приповијетке. — Свет. Ћоровић: Двије шаљиве игре. — Mostar, 1899. Paher a Kisić. Cena à 12 kr.

Wł. M. Kozłowski: Misya Kościuszki do Paryża w r. 1793. Lvov 1899. Nákl. vlast.

Idea przewodnia powstań polskich. Odczyt wygłoszony w rocznicę. powstania listopadowego w Zakopanem. Przez J. Z. — Krakow 1900. Nakład Stef. Kowalskiego.

Věstník slovanských starožitností. Vydává Dr. Lubor Niederle. Svaz. III. 1899. Nákl. vlast. V komissi u Bursíka a Kohouta, knihkupců české univ. Cena 1 zl. 60 kr. (3 mk. — 4 fr. — 1 rub 60 kop.)

Dr. Fr. Krček: Jasełka Krośnieńskie z roku 1661. Odbitka z „Przeglądu Powszechnego“, Krakov 1900.

Sjezd slovanských novinářův v Praze. Uspořádal sjezdový výbor. V Praze 1899. V komisi knihkupectví F. Hovorky.

Dr. O. Wagner: Slovanské látky u Lenaua. Zvl. otisk z Věstníku České Akademie“, roč. VIII.

Henryk Sienkiewicz: Pisma. Tom. XII. Varšava 1899. Bezplatný dodatek Tygodnika Illustr.
Бібліотека „Видавничої спілки", 8: Думи і мрії. Поезиї Лесї Українки. Lvov 1899. Cena 60 kr., váz. 80 kr.
Anton Aškerc: Nove poezije. Lublaň 1899. Nakl. Ig. pl. Kleinmayr & F. Bamberg. Cena zl. 1·50, poštou zl. 1·55.
Stanislav Bełza: Listy ze Sycylii. Varšava 1900. Nakl. Gebethner i Wolff. Krakov, G. Gebethner i spółka.
Vladoje S. Jugović: Male duše. Cena subskripční 1 K, na 10 výtisků 1 zdarma. Zapotřebí, aby se přihlásilo 500 předplatitelů. Adressa: Zagreb. Jurjevska ul. br. 23.
Проф. Т. Флоринскій: Нѣсколько словъ о малорусскомъ языкѣ (нарѣчіи) и новѣйшихъ попыткахъ усвоить ему роль органа науки и высшей образованности Кіевъ 1899. Otisk z „Кіевлянина".
Dr. Gojmir Krek: Anton Aškerc. Studie mit Übersetzungsproben. Lublaň 1900. Nakl L. Schwentner. Cena 80 kr., poštou 83 kr.

Vydavatel B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ÚNOR

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II.
ČÍSLO 5.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR
ADOLF ČERNÝ

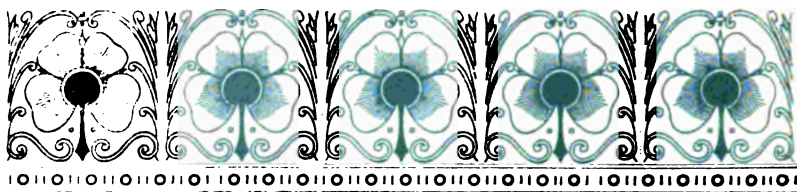
Administrace a expedice
v knihtiskárně F. Šimáčkové v Praze, Jeruzalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září.

Předplatné (i s pošt. zásilkou)
do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble). Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

V PRAZE 1900

KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

(Ukázka 32.—43.) Strana

Stati.

Z časopisů a knih.

Dopisy.

Rozhledy a zprávy.

(Pokračování na 3. straně obálky.)

JAROMÍR BORECKÝ:

Ze slovinské poesie.

France Prešérn.

Největší básník slovinský. Narozen ve Vrbě 3. prosince 1800, zemřel 8. února 1849 v Krani. Jubileum jeho narozenin chystá se slovinský národ letos důstojně oslaviti, zvláště kritickým i populárním znovuvydáním jeho jediné, ale stěžejné sbírky »Poezije« (poprvé 1847, pak častěji s mnohými změnami pravopisnými). »Slovanský Přehled« ponechává si o básníkově významu promluviti obšírněji a přináší zatím ukázku z nového překladu celého Prešérna, z něhož výbor podal již r. 1882 v Jičíně Josef Penížek.

Pod oknem.

Luna svítí,
s věže bíti
mdlou slyš pozdní hodinu;
nepoznaná
dříve rána
srdci nedá spočinu.

Vina tvoje,
dívko moje
neúprosná, plná vnad!
Ty mě raníš,
ty mi bráníš,
že nemohu doma spát.

Obraz milý
z celé síly
vždy mi před zrak vstupuje;
vzdechy dchnoucí
srdce vroucí
vždy tě s touhou stopuje.

V okna výstup
drahá přístup,
nezří tě než roje hvězd;
zjev se, zjisti,
v nenávisti
zda ti snad mé srdce jest?

Naděj zdvihni,
rukou mihni,
bojíš-li se mluviti! —
Stroj zní rázný,
výklen prázný,
chuďasu co počíti!

V jizbu zřete
a mi rcete,
hvězdy, zdali vskutku spí;

či mne slyší,
zkoumá v tiši,
neb se pro jiného chví.

Spí-li smavá,
budiž zdráva,
zkoumá-li mne, dobře tak;
pro ni zhyne,
má-li jiné
lásky, pukne srdce však.

Kam?

Když bez klidu kol bouřívám,
mne přátelé se táží, kam?

Tažte se raděj oblaků,
tažte vln mořských nátlaku,

když mocný jejich hospodář
je žene, vichor, sem tam v zdař.

Mrak neví ani vlna, kam,
kam naděj štve mne, nevím sám.

To jenom znám, to jenom vím,
že, aniž na oči jí smím,

ni místa nemá světa dál,
kde zapomněl bych na svůj žal!

K rozchodu.

Proč mi odvracíš svůj hled,
milou líci v ustrnutí?
Kdo tě milovat mne nutí?
Raděj výhost dej mi hned!

Pravici mně podej vděk
v rozchod vlídný bez rozpaků,
slzí není v žádném zraku,
na rtech není výčitek.

V srdci stop ni po žale;
byloť přec již neveselo,
když se k tobě láskou chvělo,
ať je takým nadále!

Minulý se vrátí čas;
půjdu zas po temných drahách,
nelítostný v zlobných snahách
osudu kam káže hlas.

Bude stará láska má,
bude trpělivost milá,
jež, by svazek obnovila,
k zásnubu mi ruku dá.

S její pomocí já hrd
života nést budu tíhu,
osudu až smůže tíhu
slední milka — bílá smrt.

Pěvci.

Kdo zná
noc rozjasnit temnou, jež srdce ti klá!

Kdo jme
se krahujce plašit, jenž srdce ti rve
od zory do soumraku, od šera do dne!

Poučí
kdo z paměti zahladit někdejších dní,
snít beznaděj příštích pryč s očí, již zří,
a uběhnout prázdnu, v němž přítomnost tlí!

Jak to
být poetou chceš, když ti za přetěžko
je v prsou výš nebes či pekel nést dno!

Měj tu
vždy na mysli stav svůj, trp bez poklidu!

Z gazel.

Píseň mého chorovodu čiší tvého jména,
pána mého srdce, k hodu ba jen tvého jména;
mezi bratry slovinské v ní zanesu tak sladký
od západu do východu hlahol tvého jména;
na nádobě v zlatých črtách povždy číst se bude
od národa ku národu sláva tvého jména;
dál z ní ještě hořet bude, kdy již oba přejdem
přívoz Charonova brodu, záře tvého jména.
Nežli Delie, Corinny, Cynthie či Laury,
značilo by větší škodu zabýt tvého jména.

*

Já očí často ptal se, zdali smím
tě rád mít; odvěti se nedovím.
Zdaleka hledíš, drahá! na mne vlídně;
nos odhrneš, kdy blíž se hotovím.

Když na tebe jsou upřeny mé zraky,
své líce odvracuješ očím mým;
však děvčata-li jiná prohlížím si,
hněv před lidmi skrýt nemáš síly, zřím.
Tak, ať mne miluješ, ať nenávidíš,
ubožák nevím, jak as vyhovím.

*

Komu neznáma je pravda, smutná sice, že ji kochám,
v písních mojich stále jedna řeč, nic více, že ji kochám.
Ví již noc, jež trpce slyší vzdychati mne beze spánku,
ví již světlá jitřenka, dne omladnice, že ji kochám.
Ví již ráno, poledne ví, ví již večera chlad mračný
tichou tužbu mojí bledé, zvadlé líce, že ji kochám.
Příbytku již mého stěnám, klidné samotě je známo,
novinkou ni města rušné pro ulice, že ji kochám.
Ví již růže, jež při cestě, kudy drahá chodí, roste,
ví již, která nad tou cestou létá ptice, že ji kochám.
Ví prah mokrý její chýše, každý kámen poblíž něho,
cesta ví, jež mne kol vodí po stezníce, že ji kochám.
Ví již každý tvor, co vědět, čemu slouchat ode mne lze
a jen věřit nechce ona, ukrutnice, že ji kochám.

*

Zdali vyklíčí kdy sémě, kdo je sije, neví sám;
kdo strom sází, zda se v haluz porozvije, neví sám.
Pod stropem se nebes trudí dnem a rokem kočovník,
zda čím na konec však roku z chovu tyje, neví sám.
A po světě kupec chodí, bude-li však míti zisk,
za zboží kdy sečte peníz, či se kryje, neví sám.
Ani vojín, kterého zve trouba v hromobití děl,
vedro, rány, žízeň, co mu zaplatí je, neví sám.
Hle, tak pěvec těchto gazel, ledné-li se srdce tobě
při nich ohřeje, či vůbec čítáš-li je, neví sám.
A zda víš, že ty ho nítíš, vléváš pěvecký mu žár,
neb smět bude aspoň později říc', čím nyje, neví sám.

*

Kdo je čte, vždy každý jinak písně moje soudí;
jeden chválí, druhému křik: „hanba ti!“ s rtů proudí.
Ten mi velí: zpívej znělky; onen: ballady pěj;
třetí byl by přítelem spíš ód, jež Pindar loudí.
Příjemným dost možná bude tomu hlas mých gazel;
onen zas: proč za Vodníkem nejde? stále svou dí.
Bezuzdníkům písně moje budou nevinňoučké;
pobožnůstkářky však řeknou: ďáblův dech z nich čoudí.
Já pak tobě pouze, drahá! ždál se zalíbiti,
jiných jsem se nedoptával, co jim hlavou bloudí.

Simon Jenko.

Narozen 27. října 1835 v Mavčicích na Soršském poli na Gorensku, zemřel 18. října 1869 v Krani. Po bohosloví v Celovci studoval r. 1856—63 filosofii a práva ve Vídni a vystřídal se jako notářský a advokátní koncipient v Krani a Kamniku. Trud a utrpení provázely jej od mládí do smrti; bída podkopala jeho zdraví. Jenko

je výlučně písničkář, výrazu prostého a upřímného, řeči velmi lahodné. Světobol, láska a slovanské cítění jsou tři struny jeho nepříliš bohaté lyry. Se zálibou pěje krásu rodného kraje. Mnohé jeho písně znárodněly; jeho »Naprej« je slovinskou marseillaisou. *Pesmi* vyšly poprvé r. 1865; pěkné vydání pořídil Funtek v Lublani r. 1895. Životopisnou črtu z pěvcova denníku vyňal a básnickou pozůstalost uveřejnil I. Jenko v zašlém celovském časopisu »Kres« r. VI. 1886.

Z „Obrazů“.

Až já zesnu, jáma
ať se neuchystá,
kde se řady kříží;
není mi tam místa.

Na vysoké Tatře
jámu vykopejte,
posvátné tři stromy
na ni zasázejte.

Tam zřít bude duch můj
na vše čtyři pásy,
dokud bílá zora
dne mi neohlásí.

Ve boroví temném
mladá bříza vzrůstá,
v rodném světě cizí
stojí samopustá.

Cizí dlouhá leta
roste prostřed lesa,
větru zryv jí klátí,
listí její třesa.

Vítr nosí listí
sestrám do dálavy,
tam o osamělé
podává jim zprávy.

Leží pole rovné,
v poli růže krásné;
pozvedá se skřivan,
pěje písně hlasné.

Píseň hlasná schvívá
květy pestré záře,
sestra k sestře stiská
zruměněné tváře.

Šepotání tajné
přes nivu vzduch duje,
sluch mu nerozumí,
srdce pochopuje.

DR. O. WAGNER:

Börne a Poláci.

Příspěvek k německému polonofilství.

(Dokončení.)

III.

Börnovy zprávy o Polácích jsou povahou svou různy a rozmanity: týkají se jednak bojiště polského, jsouce pravými dithyrambami na polské hrdinství a modlitbami za štěstí polských zbraní, jednak útrap a pronásledování po pádu Varšavy, tlumočíce hlubokou soustrast s nešťastným národem; věnovány jsou z velké části vřelé účasti, jíž provázeny boje a utrpení polská hlavně ve Francii a Německu, a konečně týkají se též vlastních styků Börnových s polskou emigrací. Namnoze jsou pouhým ohlasem zpráv novinářských, namnoze však vzácným příspěvkem ku poznání své doby, krásným dokladem německého polonofilství.

V době, kdy na území království Polského podléhala myšlenka svobody přesile reakce, dlel Ludvík Börne v Paříži a doufal, nadšen červencovými událostmi, že po příkladu Francouzů i ostatní národové pokusí se svrhnouti břímě despotismu. Proto vítal vřele každou novou vzpouru, každé vzbouření. Události varšavské zajímají ho s počátku také z toho důvodu. Několik dní po vypuknutí polské revoluce táže se již, kde že asi vzejde nová bouře. Duch jeho revoluční horečkou zmítaný není upokojen, přeje si více, daleko více, celý svět chce zříti ve víru revolučním, v boji proti tyranství. Ale polská revoluce byla mu méně vhod, než ostatní boje za právo národů. Börne čekal s jistotou válku rusko-francouzskou, i obával se, že pro vzpouru varšavskou k ní nedojde; proto zní první jeho zpráva o polském hnutí ze dne 11. prosince celkem lhostejně, ba chladně. Nedoufal tehdy mnoho od povstání, pochyboval, že by se otázka svobody tak lehce dala řešiti v Polsku jako před tím v Belgii, byť by, jak na jisto očekával, povstání rozšířilo se i na Halič a Poznaň. Takové obavy o výsledek polské akce, jakási nedůvěra v síly povstalcův táhnou se všemi jeho zprávami z bojiště varšavského. Tvoří jakési černé pozadí, jež svírá i kresby barev intensivně živých: tyto obavy neopouštějí ho ani ve chvíli, kdy plesá nad obdivuhodným rekovstvím polských vlastenců a hrozí vítěznými voji polskými tyranům evropským. I v těch nadšených výlevech radostných citů, tak charakteristických pro celé německé polonofilství, táhnou duší Börnovou temné mraky bolestné nejistoty o budoucnost Poláků. »Poláci mohou zahynouti přes vznešený zápal svůj,« volá (X. 45) mluvě o obdivuhodném nadšení národa polského. »Ubozí Poláci jsou asi již mrtvi,« praví (X. 167) očekávaje v horečném napjetí výsledek bitvy grochowské. Třese se téměř o jejich výsledky (»O Poláky obávám se nyní neméně, než oni sami,« X. 70), ba modlí se za ně, nedůvěřuje, bojí se věřiti příznivým zprávám novinářským,

bojí se radovati z nich. »Ale jak bázlivým činí pravé štěstí! I jindy tak smělé pařížské listy, jež vždy tak lehkovážně lžou, netroufají si oddati se radosti z vítězství polského. Obávají se sklamání. Ó, otče nebeský, nesesílej na mne takového žalu!« (X. 174). Každý nezdar vrhá ho v hluboký smutek. »Nemělo se státi, s Poláky jest konec,« naříká již dne 9. března, když se nepotvrdila zpráva o vítězství grochowském.

Od toho temného základu odrážejí se mocným, téměř s nedůsledností hraničícím kontrastem svěží obrázky polské obětavosti, hrdinství a nadšení, jásot nad úspěchy, výlevy obdivu i úžasu a bujnou fantasií živené plány o možné pomoci Polsce. Již smělý čin polské mládeže u večer 29. listopadu uvedl ho v nadšení, které se ještě stupňovalo zprávou o zavraždění chefa tajné policie i o uveřejnění jmen všech členů jejich. Míněn tu dle všeho plukovník Sass, člověk jinak svědomitý, který často Konstantina varoval, aby nedráždil veřejného mínění, sám pak úřadu svého nikdy nezneužíval, ač může se zmínka ta vztahovati na neoblíbeného Lubowického. »Třicet mladíků z vojenské školy vrazilo do zámku, polovina z nich zbyla. Tři generálové byli zavražděni v předsíni Konstantinově. Ten zachránil se jen stěží. Spiklenci potkali Konstantinovu choť, jíž se velmi zdvořile uklonili a řekli, s ní že nemají jednati, že hledají pouze jejího muže.« (IX. 210 etc.) V historických zprávách o té památné události připomínají se pouze dva generálové v blízkosti Konstantinově, generál Gendré, službu konající adjutant, a chef městské policie Lubowicki. Onen byl zavražděn, tento pouze poraněn. Zmínka o galantnosti povstalců se rovněž nepřipomíná a byla by dojista nalezla vhodné místo v anekdotách z polského povstání, tehdy všeobecně zajímavých. Choť Konstantinova, něžná kněžna Lowiczova, dlela prý ve svých komnatách na modlitbách za svého chotě.[11])

Též vlastenecké počínání polských židů, »chtějících si vlast vydobýti«, vyvolalo souhlas a pochvalu v listě ze dne 31. prosince (IX. 227). Když se totiž po vzetí Belvederu utvořila jakási stráž bezpečnosti, podalo mnoho varšavských židů k hraběti Lubienskému žádost, aby směli vstoupiti v řady vlasteneckého vojska. Hořeli prý touhou, píše Graetz,[12]) aby si obětavou oddaností vybojovali svobodu. Byvše odmítnuti, poněvadž nepožívali žádných práv, přispívali ochotně aspoň penězi. Štěstí přálo Polákům. Podniky jejich korunovány úspěchy. Povstání se rozšířilo po celé zemi. Mikuláš zbaven trůnu. Nadšení jejich neznalo mezí a budilo zájem v celé Evropě. I Börne počíná věřiti v positivní výsledek revoluce, třebas byla vyšla ze šlechty, jejíž odpovědným byl nepřítelem, a nikoli z lidu. I jeho roznítilo »pospolite ruszenie« svým vlasteneckým zápalem. Přebohaté dikci jeho nedostává se téměř ani výrazů radosti a nadšení. »Avšak není-li zápal Poláků nejvýš vznešený, nejvýš dojemný? Bylo-li kdy něco velkého, jež by bylo zároveň tak krásné? Mezi hrubými listy dějin je to list, psaný na velínovém papíru.« (45—X.) Těmi slovy počíná v listě ze dne 2. února zprávu svou o všeobecném zbrojení polském. U Poláků — píše —

[11]) Sr. *Soltyk* „Polen und seine Helden" I. str. 113.
[12]) *Graetz:* Geschichte der Juden XI. str. 46? atd.

jest jen jeden věk, jeden rod. Vše zbrojí! Mnozí celé své jmění obětovali, ani jména svého neudavše. Stříbrnou lžíci míti v domě jest hanbou, užívají prý dřevěných. Ba ženy mění své snubní prstýnky za malé penízky s nápisem: »La patrie en échange.« (ibd.)

»Pospolite ruszenie« způsobilo hluboký dojem v celé Evropě. Sotva kdy objevil se tak čistý zápal, taková láska k vlasti, nezištnost a obětavost jako právě v chvílích těch, kdy národ polský chystal se obětovati krev i statek za svobodu své otčiny. Příklady, jež Börne uvádí, jsou doloženy i jinými spisy, jsou to jen nepatrné ukázky znamenitého toho ruchu. Šlechta vyzbrojila na vlastní útraty celé pluky, jako hrabě Zamoyski. Jakýsi mladík vstoupiv do řad vojů, věnoval celé své jmění 100.000 zl. anonymně vlasti, státní rada Brocki dal 35.000 zl. V Krakově mnoho rodin prodalo veškero stříbro. V Suwalkách sbírali snubní prsteny,[13]) hraběnka Wongsowiczova věnovala své stříbrné stolní náčiní, řeholníci kláštera v Częstochowě polovinu pokladů Asi sto selek ze Zaborova od Varšavy na 7 mil vzdáleného vypravilo se za zpěvu do Varšavy, aby se účastnily prací opevňovacích; jedna šlechetná Polka vydala provolání k ženám, aby utvořily zvláštní pluk, který by raněné opatroval a vojsko špíží zásobil.[14])

Březnové pak listy Börnovy jeví náladu radostnou u míře ještě vyšší. Byla to doba příznivých zpráv z bojiště polského — o bitvách pod Wawrem, Białołęką a Grochowem. Kulminační bod polského štěstí válečného. Časopisy hlásaly slávu polských vojů, a přátelé Poláků plesali. Paříž měla býti osvětlena, jakmile by došla zpráva o vítězství grochovském. »Ne jako lidé,« jásá Börne v listě ze dne 5. března, »jako bohové války bojovali Poláci. Zpívajíce honili nepřítele, jako hoši za motýli se honí, vrhali se na děla a dobývali jich, jakoby kvítí trhali. Muži, děti, starci, troje pokolení, trojí věk byl v bitvě, a Rusové jako zbabělí vrahové stříleli z houštin lesních.« (X 167.) Den na to píše pravé dithyramby. »Kdybych byl básníkem jen osm dní, zapěl bych píseň jásavou!« Jistý obchodní dům obdržel totiž zprávu, dle níž Rusové rozptýleni a Litva povstala. Celá Paříž očekávala v horečném napjetí potvrzení zprávy. Ale toho se jí nedostalo. V Paříži zavládl smutek a Börne vystřízlivěl ze svého opojení, stal se opatrnějším. A když pak časopisy oznamovaly nové ztráty Rusů a vzetí Lublína Dwernickým — připojil již skepticky: »Ale jestli . . .!« (X. 253.)

Tím končí zmínky o polském povstání, jež se stalo podstatnou částí obsahovou prvého a druhého svazku »Briefe aus Paris« (IX. a X. díl sebraných spisů); třetím svazkem počínají zprávy o utrpení polském.

* * *

Nadešel pád Varšavy. Ztraceno centrum povstání. Nepříliš schopný Rybinski stal se velitelem armády asi 28.000 lidí. Nepořádky vzrůstaly. Podřízení generálové válčili na svou pěst. Ramorino poražen před Bo-

[13]) Srov. *Mickiewicz Wład.*: Żywot Adama Mickiewicza II. 189
[14]) Srov. Anekdoten und Züge aus dem poln. Freiheitskampfe. Ulm. 183?.

rovem, Różycki složil zbraň Rakušanům. Ustanoven konec války, a Rybinski, pronásledován Paskiewiczem o 9000 mužů slabším, překročil asi se 20.000 vojíny pruskou hranici a složil potupně zbraň.

O události této zmiňuje se Börne ve 3. svazku zmíněných pařížských listů (XI. 124.). Pestrými barvami líčí zbědovaný stav oněch ubožáků, plížících se v zedraném oděvu a smrtelné únavě pohraničným blátem. Příkře odsuzuje krutost pruských úředníků, kteří hladem strádající členy shromáždění národního i generály do blízkého kláštera zavřeli, kdež je nechali 15 hodin bez potravy.

I při této příležitosti neopomenul dáti na jevo svůj úsudek o Prusku, jemuž nebyl právě nakloněn. Proto také nepřál miláčkům svým, Polákům, aby se kdy dostali pod pruskou vládu. »To by bylo otroctví místo v octě v cukru naložené, daleko záhubnější, beznadějnější, poněvadž chutná.« (XI. 135.) [15])

Účast jeho na osudu Polsky v ničem se nezměnila. Poutal-li ho dříve heroismus polský, leží mu teď na srdci utrpení porobených. A bylo to pronásledování kruté, útrapy těžké. Jásající reakce přituhla ve všech státech a Polsko stalo se jejím hlavním sídlem. Zrušena konstituce, zřízen zvláštní nejvyšší soud trestní; zavedeny nové vyšetřující komise ve Varšavě, Vilně a Kyjevě, jež všelikým způsobem vymáhaly na zajatých doznání. Zavedeno nucené stěhování se Poláků do krajin ruských. Zavírány školy jako universita Varšavská a Vilenská; musea, bibliotheky, sbírky překládány na Rus. Krutý zákon o rekrutech, vývoz polských dětí, konfiskace statků, vypovídání na Sibiř a věznění v kasematech — to vše stihlo národ, jenž se před nedávnem chystal zbudovati důstojný stánek svobodě. Zprávy o zbědovaném stavu země šířily se celou Evropou. Věnovány jim celé stati v novinách a v pojednáních k tomu cíli vydaných. Bronikowski v citovaných »Miscellen« mluví na 35 stránkách o útrapách lidu polského. Appelluje na cit, na lidskost. Mikuláš prý chce národ polský vykořeniti, úplně vypleniti, k čemuž zvláště slouží vývoz dětí, zákon o rekrutech atd. »Emigracya Polska« šíří se rovněž ve zvláštním oddíle o bezpráví v Polsku páchaném a líčí ostrými rysy pronásledování katolíků, rušení klášterů, olupování chrámů, týrání kněží. Že nanášeno barev přesytých, netřeba podotýkati.

Börne sdílel osud Poláků, zůstal jim věren i v neštěstí: jako dříve přecházel z obav a úzkosti o sympathický národ v jásot nad vítězstvími a úspěchy, tak střídají se nyní výlevy smutku a soustrasti s výbuchy nenávisti vůči caru Mikuláši, který jeví se mu býti hlavním zástupcem reakčního systému. Každý carský výnos má v Börnovi přísného soudce. Vytýká mu, mluvě o neblahém vlivu šlechty na místech rozhodujících, že z ohledu na své úřednictvo nechce dáti Polsce svobodu (XI. 135.), posmívá se jeho milosti k poraženým, poukazuje, že již (13. října 1831.) ve Varšavě uvězněno na 500 osob a uprchlíci že stíháni zatykači. Obzvláště pak ostře kárá carský list německým vládám adressovaný, aby učinily konec revolučním snahám ve svých

[15]) Srov. též „Emigracya Polska". Paříž 1833.

zemích. »Hned po pádu Varšavy stoupla jeho řeč od bodu mrazu až ke 20 stupňům nestydatosti.« Široce rozepisuje se o pokutách i trestech, jež zvítězivší reakce uložila pokořené Polsce. Tak referuje o známých kronštatských událostech, kde 50 vojínů mrskáno, poněvadž nechtěli odpřisáhnouti své vlasti, nebo o hromadném zařazování polské šlechty v pluky kavkazských kozáků; líčí útrapy a strasti vystěhovalců, přejímaje často s naivní důvěrou ne vždy věrohodné zprávy časopisů. Žal jeho vrcholí v listě z 18. prosince 1832. Jakýsi Polák, nezastav Börne doma, zanechal černou navštivenku na jeho stole. To uvedlo Börne v mínění, že snad Poláci tím dávají na jevo svůj smutek nad ztracenou vlastí. I posílá lístek ten své přítelkyni a připojuje svůj úsudek: »A prolila-li jste kdy jedinou slzu pro nějakého krále, a přálo-li by tomu štěstí, byste i příště jednu uronila, pak pohleďte na tento lístek, aby srdce vaše stalo se poušti, jejíž písek by veškery studnice citu zasypal. Neboť vskutku jest šlechetnější, celé lidstvo nenáviděti, než jedinou slzu za některého krále uroniti. Přehrozné jest patřiti na umírající národ. Bůh nedal lidstvu nervy, aby sneslo takový bol! Po léta, století odumírati a přece nezemříti! Úd po údu pod sekyrou katovou ztráceti a všecku krev a nervy odumřelých údů zděditi a na ubohý bídný trup uvaliti bolest celku — ó, Bože, to jest přespříliš. Vždyť národu trpícímu neslábnou jako churavému člověku duch a smysly, on neztrácí paměti, byť byl sebe starší, staneť se v neštěstí jinochem, dítětem, a mládí se vší svou silou a nadějí, dětství s veselostí a se všemi hrami vrátí se mu. A když Bůh stvořil tyrany, ty biřice světa, měl aspoň učiniti národy smrtelnými.« (XIII. 180.)

Takového rázu jsou úvahy o Polácích a jejich útrapách. Osud Varšavy zahalil duši Börnovu jako rouškou smuteční, sloh jeho prve svěží, pestrý, stává se vážnějším, klidnějším, kmitne-li se kde paprsk radosti, prosvitá vždy jemnou melancholií. To bývá při zprávách o tažení Poláků nebo účastenství, jaké celá Evropa na osudu Polsky měla.

* * *

Účast na revoluci polské byla všeobecná; nejvíce se však jevila ve Francii a v Německu. Národ polský stal se ideálem Evropy. Jeho hrdinství srovnáváno jen s epochalními činy udatnosti starověké.[16]) Byl pokládán za ochránce evropské civilisace, za bojovníka nejvyššího cíle, totiž národní samostatnosti, za národ heroů, jehož děje jsou po staletí řadou útrap a muk. Děje polské studovány s láskou, nazývány hlubokomyslnou školou neštěstí a vznešenou filosofií bolu. Poláci a Němci prohlašovali se za jeden národ, který toliko názvy se liší. Poláci omlouvali svou dřívější nelásku k Němcům nesympathií k německé vládě, Němci litovali, že dříve Poláků tak málo dbali, a považujíce za svou povinnost napraviti hříchy, na Polácích předky spáchané, velebili řeč a literaturu polskou.[17]) Básníci němečtí i francouzští pozdravovali

[16]) Srov. *Straszewicz*: Polen und Polinnen der Revolution. Stuttgart 1832. Předmluva překladatele Dra. Andrée.

[17]) Srov.: *Elsner* v doslovu k cit. Soltykovu spisu. Str. 345.

revoluci polskou: Platen, Lenau, Mosen, Maltitz, Viktor Hugo, Delavigne, Laprade, Beranger pěstili s obzvláštní láskou a vřelostí látky polské. Nadšení bylo všeobecné, posvátné — škoda že zůstalo pouhým nadšením.[18])

Börnovy listy pařížské jsou zajímavým dokumentem hlavně pro polonofilství francouzské, jež od samého počátku povstání varšavského dáváno v Paříži až ostentativně na jevo. Pořádaly se koncerty (X. 13.), plesy — »zur Todesfeier der Polen« — divadla. Utvořilo se zvláštní komité pod vedením Lafayetta, mající též za členy básníky Huga a Delavignea. Zahájené sbírky byly brzy v plném proudu. Ke koncertům přijela schválně jakási šlechtična z Brusellu, virtuoska na harfu, aby účinkovala ve prospěch Poláků. Též pařížské dámy sdružily se s umělci na podporu polské věci. Pořádala se loterie, pro niž určené dárky byly veřejně vystaveny. Každá událost oslavována. Pod dojmem bitvy Grochowské chystalo se velikolepé osvětlení, když pak výsledek její ohlášen, vytlučena okna na ruském vyslanectví a průvod mladíků táhl se smutečními prapory městem. Mládež akademická chtěla Ramorinovi odevzdati čestný prapor. Látky polské na divadle staly se oblíbenými. Veškerá divadla pařížská chtěla po řadě ve prospěch Poláků hráti a připravovala nové zvláštní kusy z dějin polských. Divadlo de la porte St. Martin učinilo počátek hrou »La vieillesse de Stanislas«. Netajil-li se Börne souhlasem se zápalem Francouzů, tím více byl nadšen vřelým účastenstvím rodáků svých na osudech Poláků. Tažení polských vyhnanců Německem bylo velikým triumfem svobody. Každá rodina otvírala jim ochotně dvéře, každý dům byl vyznamenán, mohl-li ve svém středu přijmouti Poláka. Nadšení neznalo míry a horečkou zmocnilo se všech vrstev obyvatelstva. I děti súčastnily se horlivě akce pro otrhané a hladové uprchlíky polské. Meissnerovy vzpomínky chovají tak mnohý zajímavý doklad. Děti volaly hlučně a radostně »Ať žijí Poláci!« a činily mezi sebou sbírky, jež věnovaly komitétu polskému; taková sbírka, jíž dosáhly děti jistého učitele v Tübinkách, obnášela 70 zlatých. Malý hoch políbil důstojníku polskému lem pláště a vtiskl mu do ruky šestikrejcar. Ramorino byl všudy předmětem hlučných ovací. Ve Strassburku byly mu národní gardou koně vypřaženy, tři sta gardistův se dvěma hudbami a nepřehlednými davy obecenstva vedli ho osvětleným městem. V Göppinkách podán mu od tamějších dam na rychlo zhotovený věnec a každá z přítomných vyžádala si ústřižek vlasů. Obyvatelé malého městečka zvěděvše, že v jejich středu dlí Dembicki, rádi by byli oslovením znamenitého muže toho vyznamenáni, ale nikdo pro velikou úctu si netroufal přiblížiti se mu.[19])

Mimoděk vynoří se nám v duši Klopstockův Abbadona!

Města pořádala hostiny a slavnostní večírky na počest vyhnancův. I život velkého Mickiewicze podává u věci té pěkné doklady. Tažení Poláků mělo velký význam politický, větší snad než řada politických spiskův, revoluce se týkajících. Byla to se strany reakčních vlád

[18]) Srov. *Gaszynski*: Do Francouzów. Poezie Str. 140.
[19]) *Bronikowski:* Meine Auswanderung von Warschau.

značná chyba taktická, že dovolily tažení v tom způsobě, jak se právě dálo. Börne dobře vystihl výsledky tohoto hnutí pro ideu svobody v Německu. »Tažení Poláků Německem ponese nejkrásnější ovoce. Ó, těch moudrých lidí, těch chytrých státníků! Před velkým skladištěm svobody ve Varšavě bylo jim úzko, rozprášili je, a teď chodí svoboda po celé zemi město od města, vísku od vísky. O potupě a hanbě, jíž se Rakušané a Prusové na šlechetných Polácích dopustili, musily listy mlčeti a teď pošlou dvacet tisíc kazatelů po zemi, kteří vypravují, co vytrpěli, a učí, jak se trpěti přestane. (XII. 178.)[20])

I on staral se o Poláky, i on byl nadšen pro veliké hnutí svobody. Jeanetta Wohlova, později provdaná Strauszová, věrná přítelkyně jeho až za hrob, neopomenula příležitosti, zmíniti se o projevech přízně a nadšení, jakého se ubohým poutníkům bez vlasti všudy dostávalo. Börne ovšem odpovídal svým způsobem, chválil, plesal, dával nadšení na jevo. Zvláště ho zajímalo uvítání Poláků ve Frankfurtě. »Co o Polácích jste psala a jak byli nádherně ve Frankfurtě přivítáni, k slzám mne dojalo. Muži, jenž na mostě Polákovi svůj plášť přehodil a mlčky dále se bral, měl by se na místě postaviti pomník. O krásnější vlastnosti srdce nemohou ani staré dějiny vypravovati.« (XIII. 156.) Na jiném místě provází poznámkami časopiseckou zprávu o vítání polských emigrantů v německých městech, jinde dává nevoli na jevo nad tím, že zástup Poláků do města nevpuštěn. Velice poutavá jest též zmínka Börnova o listu, který německé dívky zaslaly komitétu polskému v Paříži. Dámský komitét v Mohuči zaslal polskému komitétu pařížskému, jehož předsedou byl Lelewel, psaní, které prý dojalo až k slzám odvážné ty muže. »Zcela německé« — píše o něm nadšený Börne — »a zbožné v nejkrásnějším slova rozumu, zcela žensky oddané, a jako měsíční svit mile, ale smutně shlížející na německé muže, kteří spí.« Pařížský komitét poslal obratně německými vlastenci v Paříži dopis ten po německých universitách s přiloženým listem, který pro význačnost nutno citovati. »Toto psaní německých dívek doručili nám Poláci se slzou v oku, bychom je svému národu oznámili, a zvláště Vám akademickým bratřím, v jejichž vyšším vzdělání a ušlechtilých citech vlast dvou národností sémě svých velikých nadějí uložila. S pýchou a studem plníme přání mužů. Nalezne to mocný a účinný ohlas, neboť jsou to slova pravdy, z úst německých žen k srdcím německých mužů; když jsme četli německá ta slova, tu přísahali jsme při své cti a své vlasti, státi se hodnými děv, jež je procítily. Tuto přísahu vám posíláme, bratří. Poláci, Němci, mužové — tato slova nadále nebudou dělena rozdílem významu.« (XII. 306.)

I nadšenému Börnovi zdál se dopis příliš něžný a vřelý, sám připomíná, že by se smál frázovitému obsahu, kdyby neznal poctivosti a upřímnosti pisatelův, kteří v bojích za svobodu v Belgii a Němcích jasně dokázali smýšlení své; jakž teprve působily takové výlevy na

[20]) V tom jeliné snad shodují se s Heinem. (Srov. Heine XII., strana 141–149.)

mramorovou bytost kritického Heine! V chorobné něžnosti takových projevů leží klíč k oněm žíravým poznámkám, jež Heine vmetl ve tvář německým ženám.[21])

* * *

S takovým spanilým smýšlením lidu nesouhlasilo naprosto mínění vládních kruhů o polské revoluci. Vlády stavěly se v cestu mohutnému tomu nadšení, tříštily je v drobné krůpěje podpor a projevů, ale nedaly mu vzrůsti, spojiti se v mohutný proud vydatné pomoci. Ani vláda francouzská, která měla k polskému národu velké závazky, nezachovala se jinak. Ludvík Filip chtěl toliko, aby byl také od cara uznán, jakmile toho dosáhl, byl spokojen. Známá slova Sebastianiho po pádu polské věci: »Ve Varšavě panuje pořádek«, vystihují úplně stanovisko vlády. Když pak emigranti se objevili ve Francii a lid pro ně jásal nadšením, pomýšleli úřadové na ochranné prostředky proti mocnému vlivu těch »heroů« svobody. Börnovy listy podávají nám řadu pěkných ukázek. »Mnozí Poláci,« píše dne 20. listopadu 1831, »kteří jsou tu nyní shromážděni, působí ministrům strašné bolesti hlavy, i zanášejí se myšlenkou, odkázati je všecky do jižní Francie. Je to teplá Sibiř.« (XI. 175.) Na jiném místě stěžuje si, že žádný z vyhnaných Poláků nesmí do Paříže, že jsou posíláni jako tuláci předepsanou cestou do jižní Francie a tam odevzdáni pod policejní dohled. Vláda prý zamýšlí poslati je do Afriky. Afrika nebo Sibiř!

Vláda francouzská vskutku rozprášila emigranty po venkovských provinciích, zařizujíc t. zv. depôts (schváleno francouzskou sněmovnou 21. dubna 1832) v Poitiers, Besançonu, Avignonu atd. Tam bydlili emigranti v kasárnách se svými důstojníky, vojensky organisováni, což se shodovalo s pevnou vírou jejich, že co chvíli vytáhnou do pole. Jen osobám vynikajícím a zámožným dovoleno dlíti v Paříži. Francouzská vláda vůbec ráda by se byla zbavila části Poláků. Dílem je chtěla poslati do Afriky do legie »cizinců«, dílem podporovala úmysl generála Bema utvořiti legii portugalskou.[22])

Ale přes to zahájila emigrace činnost zimničnou. Věřili, že po pádu Polsky jim svěřen geniem lidskosti zvláště vznešený úkol, jímž vlast měla býti odškodněna za hříchy na ní spáchané. »Je-li dovoleno,« pravil Lelewel při prvé výroční slavnosti povstání varšavského, »dle zákona analogie budoucnost od minulosti odvozovati, může polský národ doufati, že doba jeho znovuzrození jest blízka.« V to obrození věřila emigrace — tento nejslavnější a nejvznešenější zjev mezi slavnými činy Polska, jak Gregorovius tvrdí, hodný prý většího obdivu než houževnatost židů v zajetí babylonském — jak v Boha jediného a nesmrtelnost duše. Chápala se také těžkého úkolu, jí při obrození tom svěřeného, chutě zapouštěla kořeny v klíně národů cizích a snažila se celý svět obepnouti sítěmi svými, přiměti ke skutkům

[21]) Srov. *Heine*, Spisy. XII. 141.
[22]) Srov. *Wład. Mickiewicze* c. s. II. 187.

vlasti prospěšným. Položila si úkolem vrátiti Polsku samostatnost, měla representovati city, přesvědčení, nároky v cizině i osnovati plány do budoucna. Proto musila býti silnou i duchem i snahou po lidskosti, vytrvalou, bedlivou. Cíl byl jeden a dojista vznešený, ale cesty rozličné, a ta různost prostředků byla kamenem úrazu emigračních snah. Sallustiův výrok Discordia maximae res dilabuntur volil mottem jakýsi anonym ke zmíněným dějinám polské emigrace, jež v krátku drobila se v různé frakce nespokojené, nesvorné. Aristokrati, demokrati a union byly hlavními stranami jejími. Aristokrati, jichž náčelníkem byl kníže Czartoryski, tvořili stranu umírněnou, snažící se diplomatickou cestou dojíti svého účelu, dobyli té zásluhy, že svou zahraniční kanceláří v Hôtelu Lambert obratně řídili polskou věc, používajíce agitatorů, novin i vlivných přátel, aby otázka polská zůstala dlouho na denním pořádku diplomacie evropské. Demokracie zase chtěla lidem pro lid dosíci znovuzřízení Polsky v dávném rozsahu, k čemuž chtěla si dopomoci všeobecnou světovou revolucí, podporujíc různé bezvýznamné bouře a vzpoury.

I v Paříži byli Poláci zástupci svobodomyslných ideí. Přišli v pravý čas do města, o němž Börne vítaje Heina mohl říci: »Hier ist der Konvent der Patrioten von ganz Europa und zu dem groszen Zwecke müssen sich alle Völker die Hände reichen.«

Börne byl té doby pravým apoštolem svobody — a to nad jiné horlivým. Byl spiritus movens všech vystěhovalců německých v Paříži dlících. Ve velkém sále Passage Saumon míval řeči k německým řemeslníkům a obchodním příručím. Tam působilo slovo živé, tam padalo v srdce otevřená, upřímná, věrná. A Börne dovedl mluviti k lidu prostě, věcně, přesvědčivě. »Dobyl snad tak většího úspěchu« — praví žárlící naň Heine, »než svými spisy.« Jest přirozeno, že Börne měl také styky s emigranty polskými — s těmi malými bůžky, jak se o nich vyjadřoval. Scházíval se s nimi měsíčně na soirée, jež pořádal svým přátelům redaktor časopisu »Revue encyclopédique«, pan Jullien. Bylo to pravé »Weltessen«, jak Börne vtipně praví. Zástupcové všech národů shromáždili se tam k representačním hodům, při nichž se připíjelo à l'union des peuples, načež každý národ zvláště pozdravován — Poláci ovšem na prvém místě. Tam chystány ovace vynikajícím hrdinům revoluce polské, jako Ramorinovi, Langermannovi a polské amazonce hraběnce Platerové, jíž za několik dní do Paříže čekali. Zajímavo jest, že tato polská amazonka, hraběnka Emilie Platerová, do Paříže vůbec nepřišla a také tam očekávána býti nemohla, poněvadž zahynula na útěku. Straszewicz vypravuje v životě Caesara Platera o udatnosti její: prodělala veškery bitvy po boku svého bratrance, s nímž za selku přestrojena pak na útěk se dala litevskými pralesy, až podlehla únavě, hladu a rozčilení. Smrt její opěval Mickiewicz, a Odyniec věnoval jí »Smug Kowieński«. Mezi četnými Litvínkami, jež bojovaly za svobodu Polska, byla hraběnka Platerová zjev dojista nejznamenitější. Znamenitá ta dívka trpěla prý známost s ruským štábním důstojníkem jen proto, aby vylákala na něm plán pevnosti, který byl vlastenecké společnosti nevyhnutelným.

Na těchto večírcích poznal Börne četné Poláky. Zmiňuje se však téměř jen o Lelewelovi a Uminském. Velký revolucionář Lelewel neučinil na něj zvláštního dojmu, zjev jeho zdál se mu příliš stísněným; podobal prý se — praví Börne — mdlým hlasem svým spíše německému učenci, než muži, který řídil revoluci. Börne vykládal si ovšem stísněnost tu neblahým osudem vlasti. S Uminským navázal Börne styky časté a přátelské. Uminskému odevzdal též báseň »o pruské šibenici«, kterou mu přítelkyně jeho z Frankfurtu zaslala.[23])

Uminski totiž prchl za noci z pruské pevnosti, kde vězněn byl, a přijel přímo na bojiště grochowské, když bitva zuřila v plné síle. V Poznani pak byla jména všech důstojníků, kteří se súčastnili boje za svobodu svých krajanů, na šibenici přibita. Jméno generála Uminského bylo na prvém místě. Ač byla stráž na blízku, byla šibenice ta kvítím vyzdobena, a mimojdoucí smekali před ní.

Jinak zmiňuje se o Polácích jen mimochodem, jen tu a tam, že se s nimi bavil nebo sešel, s nadšením poukazuje na zájem Poláků pro svobodu tisku a na četné politické souboje, jež se mezi Poláky odbývaly. Ale zmínky ty jsou jako mimochodem. Emigrace nebavila ho v té míře, jako válka nebo pronásledování Poláků, mimo to poutaly té doby již jeho pozornost události a poměry bavorské.

IV.

Börnův poměr k Polákům jest velice zajímavý. Börne nezpracoval otázky polské soustavně, nefilosofoval o příčinách úpadku polského, aniž spatřoval v Polsce val proti Rusku, a tudy nemluvil o dalekosáhlém významu jejím, on jen mimochodem zmiňuje se o Polácích, registruje na mnoze pouze novinářské zprávy, připojuje tu a tam svůj úsudek. Ale v tom úsudku leží vlastně vše. Není kritický a často ani příliš

[23]) Zajímavá ta báseň otištěna v Anekd. u. Juxe zní:

Es giebt ein Holz auf Erden,
Das nie im Lenz gesproszt,
Es trug nur faule Früchte,
Des Raben grause Kost.

In seinen Stamm schrieb nimmer
Ein liebend Paar sich ein —
Vermaledeite Namen
Der Henkersknecht allein.

Wie einem Giftbaum wichen
Die Menschen scheu ihm aus.
Den Hut tief in den Augen
Verbarg man sich den Graus.

Nun aber stehet in Posen
Solch' Holz, das lieblich blüht
Von weisz und rothen Rosen
Im Winter selbst umglüht.

Die Wache mag's nicht hindern,
Das Volk kränzt, eh' es graut
Das Holz, den Polenkindern
zu Schimpf und Schmach erbaut.

Wohl der Geliebten Namen
Schrieb ihm der Henker ein,
Sie steh'n im Blumenrahmen,
Als sollt' ihr Festtag sein.

Uminski! Oben stehet
Der Name treu und gut,
Und wer vorüber gehet,
Zieht feierlich den Hut.

Und wann noch hundert Gessler
Die Stange richten auf,
So herzlich grüszt euch keiner
Den leeren Hut darauf.

věcný, je to úzkost a strach, jásot a ples, nebo výlev žalu a bolu a výbuch nenávisti. Jeho úsudky jsou »Polenlieder« v próze, kde jemná melancholie Lenauovská tiskne si ruku s Platenovskou nenávistí k Rusku, kde dýše Herderovská láska k člověku bez ohledu na víru, jazyk, rassu, kdež však vládne Klopstockovská subjektivnost svou přepjatostí.

Tím jest Börne zajímavý, tím však vysloven také ráz doby. I tam utuženy humanitní zásady Herderovy v srdcích lidu válkami za svobodu tak trpce zklamaného, i tam zocelil se Byronský vzdor nenávistí vůči přesile a moci, celou Evropu rovně tísnící, i tam předrážděně chorobná citlivost lidová ulevovala si horečnými výlevy tklivých nálad. Týž duch, jenž se jevil v kultu přátelství XVIII. století, jenž vykvetl Abbadonou, Wertherem i Siegwartem; týž duch, který byl často vyznívajícím akkordem písní vlasteneckých, jenž vyzníval z Kotzebuových i Ifflandových dramat a způsobil řadu divadelních kusů a románů přes míru tklivých, slzavých, vzdychavých, týž směr, jejž dovedl Heine svými výšiny psychologickými tak trefně pranýřovati, dal též do jisté míry formu německému polonofilství, jevě se jak v písních polských, tak i často v přehnaném zbožňování emigrantů. Slovo »lid« mělo v sobě zvláštní kouzlo — lid polský choval je v míře nejvyšší. A tento přídech sentimentálnosti, ten bombastický rhetorismus, který propůjčil formu tak vznešeným ideám, jaké spatřujeme v lásce k trpícím Polákům, nemírností svou vtiskl zbraň do ruky Heinemu i jiným. Tato vada doby jest také vadou Börnovou, to jest také jedna věc, ve které se s Heinem rozcházeli. Opakuji: Börne nebyl kritický duch, nebyl mužem mathematického úsudku, byl člověkem srdce, ryzího srdce, a tím srdcem pojal otázku polskou; miloval Poláky, miloval je jako reky za nejvyšší ideu tehdejšího světa vše obětující, miloval je jako mučenníky této ideje. Otázka polská byla mu jako červánky svobody, Poláci uložili se v hrob jako símě nové vznešené doby. Nezdar polské revoluce byl mu neštěstím králů — obzvláště cara. Nezapomněl jim, jaké služby prokázali vznešené jeho ideji svobody. On, který všem národům výtky činí, svým milým Němcům, Francouzům i Židům, pro Poláky má jen výrazy chvály, nadšení. Po dobu války i tažení Německem byli Poláci alfou i omegou jeho myšlení a cítění. Pro ně se chvěl a třásl, s nimi jásal a plesal, pro ně lkal a naříkal. A co cítil, myslil, doufal, napsal tak prostě, tak upřímně předložil čtenářstvu stejně smýšlejícímu, cítícímu. Jeho »Briefe aus Paris« jsou pravou podobiznou soudobého smýšlení, s tou láskou k Polákům i nenávistí k Rusku, jsou a budou vždy cenným a zajímavým dokladem dávno zaniklého proudu — německého polonofilství. [24])

---

[24]) Jsem povinen vzdáti vřelé díky příteli prof. Dru. J. Jankovi za mnohou přátelskou radu a pokyny, jakož i p. Dru. Fel. Koneczného v Krakově a p. doc. Dru. Č. Zíbrtovi za pomoc při sbírání literatury.

JULJAN JAVORSKIJ:

Puškinovo jubileum v ruské literatuře.

A. F. Koni ve své pozoruhodné jubilejní řeči nazval Puškina »básníkem s mnohohrannou duší« — a věru nemohl ho nazvati lépe a šťastněji. Puškin je skutečně básník s duší mnohohrannou, mnohostrannou, vše objímající. Jakkoli se mu přiblížíš, odkudkoli popatříš na jeho bohatýrskou postavu, všude odkryješ novou krásu a pravdu, všude září tisícerými barvami nové, paprskující, mnohohranné krystaly ... A nikdy nelze říci, že prozkoumání života a tvorby Puškinovy jest skončeno, že všecko v nich jest již pochopitelno, ujasněno a objeveno.

Z té příčiny nikterak nemůžeme nazvati zbytečnou onu pestrou literaturu o Puškinovi, která vyrostla minulého roku u příležitosti stoletého jubilea narozenin básníkových. Ovšem, nemá v ní vše stejnou zajímavost a cenu. Jako vždy v podobných případech, tak i tu objevilo se mnoho jubilejního povídání, mnoho bezmyšlenkovitých opakování, povšechných frází a ubohých nebo převzatých myšlenek. Vždyť památka velkých lidí dávno již jest odsouzena k tomu, aby se k ní při každé vhodné příležitosti připínali všelijací nepatrní přiživníci.

Ale všeobecně lze říci, že výsledky jubilejní literatury puškinské úplně uspokojují. Obraz Puškina jako člověka i básníka vystoupil v ní ostřeji a reliefněji, pronikl hloub v národní duši a stal se populárnějším.

Poměrně nejméně nového a zajímavého získal životopis básníkův. A není divu. Zjevy a události vnějšího života člověka, zvláště z nedaleké minulosti, jsou snáze a šíře přístupny pozorování a bádání historikovu než jemné tkanivo jeho rozumu a duše. Tak i životopis Puškinův dávno již jest dostatečně a pečlivě probádán, a zůstalo-li v něm ještě něco skrytého, jsou to jen náhodné drobty a varianty.

Nejzajímavější materialy k životopisu Puškinovu, vrhající z části nové světlo na některé momenty básníkova života, sebral a vydal akademik Majkov. Jsou to vzpomínky mladšího, milého bratra básníkova, zápisky jeho přátel a známých: Puščina, Veltmana, Vulfa a básníkem opěvané paní Kernové, konečně nové údaje k historii známosti Puškinovy s rodinou Ušakových i jeho cesty na Kavkaz r. 1829.[1]) Vše to jsou velecenné a dílem nové materialy, které nepochybně zaujmou důležité místo v budoucí úplné biografii básníkově.

Několik zajímavých dokumentů vydal také professor Šljapkin. Zvláště zasluhují pozornosti dokumenty o předcích básníkových, Hannibalových, jakož i vyjádření učitelů carskoselského lycea o jeho chování a prospěchu.[2])

[1]) *L. N. Majkov:* Пушкинъ. Біографическіе матеріалы и историко-литературные очерки. Petrohrad, 1899.

[2]) *J. A. Šljapkin:* Къ біографіи А. С. Пушкина. Petrohrad, 1899.

U příležitosti jubilea byly také ponejprv z archivního prachu vytaženy původní akty vojenského soudu o souboji Puškina s d'Anthèsem-Heeckerenem. Z nich mezi jiným seznáváme, že následkem 139. článku vojenského zákonníka zabitému básníku hrozil pitvorný posmrtný trest — pověšení za nohy, od něhož jej zachránilo pouze veliké kouzlo jeho jména, které přemohlo tupou moc zastaralého zákona. [3])

Ostatní životopisné stati a poznámky, které se objevily u příležitosti Puškinova jubilea, nepodávají nic zvláště zajímavého a důležitého.

Nepoměrně šíře a bohatěji rozvinula se kritická literatura o díle Puškinově, o jeho duševní soustavě a významu. Je to obšírné, neobsáhlé pole, na němž vedle bystrého, vybroušeného kritika může se volně proháněti a kozelce metati i nepatrný příživník. Ke cti ruské literatury třeba jest říci, že v tomto případě objevilo se prázdných, bezvýznamných článků velmi nemnoho. Naopak, tato jubilejní literatura přinesla dosti bystrých a nových myšlenek a objevů, jež mnohé z tvorby Puškinovy ujasnily a vyložily.

Tupitelé Puškina, kteří se i při jeho uznané velikosti vždy po čase objevují na tundrách ruské země, vytýkají mu hlavně, že se vznášel se svou poesií pod oblaky, ale neměl živého porozumění pro rodnou zemi a současný život. Jak falešný a zvrácený je takový soud o poesii Puškinově, dokazuje A. K. Borozdin. Vytknuv abstraktnost a nerealnost básnických předchůdců Puškinových, jasně dokazuje mladistvou životnost a neustálou souvislost jeho poesie s rodnou půdou a se současnou skutečností. V něm citlivě chvěly se národní nervy a proudila národní krev.[4])

Jak citlivě vnímal básník údery národního srdce, jak hluboko pronikl v tajemství národní duše, dokazují nejlépe jeho podivuhodné pohádky a národní písně. Tu nestačí býti genialným umělcem, který silou svého ducha dovede přivábiti z překrásných dálek barvy a zvuky, jaké libo. K podání »Pohádky o rybáři a rybce«, k udeření tónu národních písní, k vystižení tak čisté a zvučné lidové řeči, jak to dovedl Puškin, — k tomu třeba jest býti netoliko genialním umělcem, nýbrž úplně národním pěvcem. Prof. Miller, propátrav prostonárodní, takřka ethnografické živly v poesii Puškinově, staví proti tomu šlechtickofrancouzské vychování básníkovo, v němž uplynulo jeho dětství a chlapectví. Tím ostřeji odráží se od tohoto temného pozadí silná ruská duše básníkova, jež odolala plísni cizího vlivu i světového názoru a setřásla ji se sebe. K brošuře Millerově přiloženo jest 12 národních písní, zapsaných Puškinem z úst lidu. [5])

---

[3]) Дуэль Пушкина съ Дантесомъ-Геккереномъ. Подлинное военно-судное дѣло 1837 г. Petrohrad, 1900.

[4]) *A. K. Borozdin*: A. C. Пушкинъ и поэзія дѣйствительности. Petrohrad, 1899

[5]) *Vsevolod Miller*: Пушкинъ, какъ поэтъ-этнографъ. Moskva, 1899. — Pro studium puškinských pohádek není bez zajímavosti nevelká stať autora těchto řádek, tvořící v jisté míře doplněk „Этюдовъ о Пушкинѣ“ prof. *N. F. Sumcova*. Vedle několika haličsko-ruských lidových parallel je zde uvedena i podrobná bibliografie pohádkových motivů, užitých Puškinem. Srov. *J. A. Javorskij*: Къ исторіи Пушкинскихъ сказокъ. Lvov, 1899.

Národovost Puškinova a jeho živý svazek s rodnou, »svatou Rusí« projevily se i v jeho upřímné nábožnskosti, probudivší se v jeho duši záhy po prvých pošetilostech mládí. Bližší styk s lidem mocně v něm probudil a utvrdil cit náboženský, ale zároveň s ním sesílil v něm také kritické pojímání nedostatků duchovenstva a některých vnějších církevních přežitků, utvářejících uměle složitý poměr člověka k Bohu. [6])

Živý národní cit přivedl Puškina i k velikému a blahodárnému zřídlu slovanské národní poesie, jež mu vdechla nemálo překrásných zvuků a obrazů, které poprvé odkryly ruskému národu duševní bohatství jeho nejbližších rodných bratří. V Puškinových slovanských písních ukázala se jeho podivuhodná schopnost proniknutí ducha jiných národů a vzdálených dob. Jeví se v tom skutečně pohádkovým bohatýrem slovanských písní a podání. [7])

Některé kritiky snaží se jaksi obléci Puškina v cizí, nápodobivý plášť, vykládajíce i nejrázovitější jeho výtvory vlivem byronismu, jenž si svého času podmanil všecky evropské literatury. Že Puškin miloval bohatýrské, daemonické zvuky poesie Byronovy, že nacházely v jeho bouřné duši živý ohlas, to zapírati ovšem nelze a není třeba. Ale on sám byl příliš veliký a silný, příliš samostatný a bohatý duch, aby mohl podčiniti se trvalému vlivu jiného pěvce, byť samého Byrona; a tak i tento silný vliv záhy se sebe setřásl. [8]) V některých jeho nejrannějších básních lze též pozorovati lehké stopy vlivu Andréa Chéniera a Chateaubrianda, ale jen velice jemné sledy, jen slabé půltóny. Později však Puškin neměnil své samobytné síly a zůstával vždy a všude — Puškinem. [9])

A nemohlo být jinak. Puškin příliš dobře byl si vědom svého vysokého poslání, svého vysokébo údělu. Plně poznával, že jest národním pěvcem, národním geniem, který může rozněcovati srdce a budit mysli toliko svým původním, plamenným, vnuknutým slovem. Tím spíše, bylo-li doma pusto a temno, a zástupy duší hluchy. Puškin byl na Rusi dlouho nechápán, dlouho nerozuměno jeho prorockým slovům. Básník bolestně pociťoval tento nešťastný nesouzvuk a často i hořce si na něj stěžoval. A ve svých věšteckých snech obracel se k potomkům, od nichž očekával pochopení a uznání. [10])

Tyto naděje a předtuchy nesklamaly básníka. Prozřevší potomci slepých otců uviděli a pochopili jeho velkolepý obraz a s láskou přilnuli k němu, k blahodatnému prameni věčné pravdy a krásy.

---

[6]) *S. G. Runkevič*: Религiозные мотивы въ сочиненiяхъ А. С. Пушкина. Petrohrad, 1899.

[7]) *Pl. Kulakovskij*: Славянскiе мотивы въ творчествѣ Пушкина. Varšava, 1899.

[8]) Srov. Studii Máchalovu v I. roč. Slov. Přehl., str. 403. *Red.*

[9]) *V. V. Sipovskij*: Пушкинъ, Байронъ и Шатобрiанъ. Petrohrad, 1899.

[10]) *B. V. Nikolskij*: Поэтъ и читатель въ лирикѣ Пушкина. Petrohrad, 1899.

Z časopisů a knih.

E. Chojecki o české literatuře.

Czechja i Czechowie przy końcu pierwszéj połowy XIXgo stulecia. Przez EDMUNDA CHOJECKIEGO. Berlín 1847. (Dva díly)

Podáváme tentokrát výtah z díla, od jehož vydání uplynulo půl století které, však nepozbylo pro nás zajímavosti do dneška. Zmínili jsme se o něm již dvakráte, posledně, když jsme přinesli zprávu o smrti E. Chojeckého.

Po uveřejnění této zprávy obdržel redaktor Slovanského Přehledu od Dra. Frant. Lad. Riegra velmi zajímavý list o Chojeckém, z něhož vyjímáme místa, která osobními vzpomínkami doplňují naši zprávu o zvěčnělém polskofrancouzském spisovateli.

»Tento duchaplný a zajímavý Polák zdržoval se asi r. 1846 déle v Praze, spřátelil se tehda se mnou, navštívil mne v mém rodišti a cestoval se mnou po Krkonoších a po Čechách v Jičínsku a Boleslavsku; navštívili jsme Vinařického na Kovani, Krouského v Katusicích, Nebeského, tehda vychovatele u Weitlofa statkáře (otce to nynějšího předsedy německého Schulvereinu). Dělav tak delší studia o věcech českých sepsal pak Chojecki spis svůj o Čechách, 1847 v Berlíně vydaný, v němž jsou, jelikož je na mnoze psán z paměti, ovšem všeliké poklesky. Později odešel Chojecki do Paříže, kde se vrhl do politického života, spřátelil se s Proudhommem a jinými politiky i literáty — až stal se spisovatelem francouzským dosti váženým. Jeho drama La Florentine dávalo se s rozhodným úspěchem, a novelly jeho se líbily. Seznámil se pak s Napoleonovci, zejména s princem Napoleonem, s nímž co jeho sekretář konal cestu na sever a k němuž mne také uvedl ... Po čas svých návštěv v Paříži stýkal jsem se častěji s ním a seznámil se jeho prostřednictvím s nejedním politikem a spisovatelem ... Jeho drama La Florentine přeložil jsem pod názvem Vláda a láska do češtiny a bylo dáváno s úspěchem na stavovském divadle ... Myslím, že by naše obecenstvo zajímal obraz stavu české literatury r. 1846, jak jej viděl příbuzný Slovan. On ovšem necení vysoce plody české poesie té doby, ano kárá silně chauvinismus tehdejších Čechův, kteří ve všem, co rodáci tehda stvořili, viděli díla světové ceny. Zapomíná ovšem, že jako člověk, tak i národ mladý musí míti nadšení, má-li míti odvahu ke stvoření něčeho kloudného, nemá-li ztratiti odvahu v beznadějnosti a zoufalosti nad svou budoucností, vida jen slabost svou ...«

Podáváme skutečně velmi zajímavé úsudky Chojeckého, užívajíce z laskavosti pana Dra. Riegra exempláře spisu »Czechja i Czechowie« z jeho soukromé knihovny.

Kniha, založená patrně na dobrých informacích a studiích, podává dobrý přehled dějin národu českého a jeho literatury od nejstarších dob. Hlavní zajímavost její však spočívá v části, jednající

o tehdejším současném životě českém, jenž se hlavně projevoval literaturou. Úsudky o tehdejších spisovatelích a knihách českých překvapují většinou svojí trefností, blížíce se nejednou úsudkům, k nimž jsme my sami dospěli teprve po dlouhých desítiletích. Ovšem jinde zase neviděl správně, jak uvidíme z jednotlivých úsudků, ale ani tu soud jeho nepostrádá zajímavosti.

Všeobecně vytýká tehdejší literatuře a literátům nedostatek kritiky a kritičnosti. »V Čechách« — praví na str. 186. dílu I. — »všichni, kdož se obírají literaturou, tvoří jaksi jednu rodinu, znají se navzájem; starší, toť patriarchové, proti nimž bylo by hříchem pozdvihnouti péro, mladí zase jsou přátelé, optimisti k vlastním pracím, stejně nenávidící Němce a se stejným zápalem navzájem se milující. Recensenti čeští stojí na zcela opačném pólu našich kritiků. Dostane-li u nás recensent do rukou knížku, jejíž autor nedosáhl ještě vážnosti pomníkové, jest prvním jeho pocitem, který v něm vzbuzuje nový plod, nechuť. Diví se, jak člověku dotud neznámému zachtělo se psáti, když on, kritik, mnohem jasněji rozumějící těm věcem, do té doby ještě nic nevydal; a tak, trápen vlastní bezmocí a nedostatkem síly tvůrčí, vylévá si hněv na autorovi ... V Čechách jest docela naopak, zvláště v mladém pokolení. Tu jest stezka na parnas nesmírně pohodlná, vavřín za babku, mladí literáti ... houfně plynou v nesmrtelnost. Ukáže-li se nějaký článek s neznámým dosud podpisem, hned autor získává doživotní titul: náš znamenitý, náš slavný a pod. — a žádný list neodváží se od té chvíle jmenovati ho bez uděleného přívlastku. Starší učenci, lidé hlubokých vědomostí, nesouhlasí s tím zápalem; za to mládež, vzdělaná na ubohé universitě pražské, nehýbající se na krok z domu, zaujatá tisícerými drobnůstkami a vůbec málo vědoucí, vítá hřmícím hymnem každý sebe menší výtvor a obléká se v tituly velikosti ... Nejednou, pohlížejíce na tolik posvěcení Čechův pro věc národní, s bolestí odvraceli jsme zraky od toho falešného směru ducha, který předpovídá zemi smutnou budoucnost, až jednou bude se nedostávati starých učenců, jediných podpor národnosti české. Neradi však připouštíme uskutečnění té hypothesy, majíť Čechové příliš mnoho lásky ke své věci, aby to chvilkové zatemnění mělo na vždycky shasiti slunce jejich osvěty.«

K thematu tomu vrací se ještě několikrát. Tak na jiném místě (209) praví: »Kdyby se i mohl nějaký věštec (básník) objeviti v Čechách, mládež pražská udusila by jeho nadání předčasnými věnci vavřínu.« Přirovnává dále mladé pokolení české k Diogenovi; jako on hledal člověka, tak ona stále se honí za geniem a vítá se zápalem každý první pokus, domnívajíc se viděti zárodky příští velikosti, i hřmí pochvaly, které snad jsou spíše povzbuzením než podivem. »Radostný ten sbor,« praví, »bolestně zvučí v uších cizozemce; — běda člověku, který na poli myšlenkovém přestává na svém!«

Na důkaz, jak nevídaným v Čechách kořením byla tehdáž kritika, uvádí památnou Havlíčkovu kritiku Tylova »Posledního Čecha«, která byla tehdy v živé paměti. »V Praze nemají o kritice do té míry

žádného ponětí,« praví na str. 188, »že, když v polovici r. 1845 objevila se první ostrá ač ne úplně bezpodstatná recense jedné novelly známého povídkáře, povstalo patrné rozrušení myslí; v mlčení pohlíželi na sebe, divili se neslýchané smělosti mladého literárního dilettanta, potom křičeli, spílali, hrozili, a ubohý recensent byl v nebezpečí, aby neužili k odpovědi jiných nástrojů než papíru a péra.« Jest však přesvědčen, že přijde doba pravé kritiky: »Ať jen Čechům povstane jeden takový básník, jakých nemají nedostatek jiní národové evropští, a potom teprve, zasloněni jeho vážností, otevrou dokořán brány kritice.«

Úsudek jeho o české literatuře vůbec, poněvadž se na ni díval se stanoviska literatury světové, byl o hodně stupňů chladnější, než úsudek tehdejších českých současníků. Praví přímo (244), že může býti na ni pohlíženo pouze jako na literaturu provincionalní, poněvadž žádná myšlenka, zajímající té doby osvícené národy, nepronikla v Čechách.

Hlavní pozornost obrací k poesii, jíž věnuje mnoho místa, ač o ní nemá velkého mínění. Jediného skutečného poetu českého spatřuje v Kollárovi (209), ač i při tom uznání všecky básnické projevy Čechů do té doby jsou mu jen drobnými kvítky; dubu, jenž by vzdoroval i bouřím časů, neviděti (175). Mladým veršovcům tehdejším vytýká, že píší verše bez hlubších myšlenek, pachtíce se za látkami bůh ví kde, ač mají zejména v dějinách husitství bohaté a vděčné látky dostatek. »Avšak,« končí svou výtku, »zapomněli jsme, že v Čechách není básníka.« (194) ... Příčinu toho, že básnictví české rozptyluje se v drobnostech, hledá v úzkém slučování poesie s hudbou, »ačkoli Čechové nemají ani velkého skladatele, ani poety. Skladatelé písní považují poesii za tělo, které teprve duch melodie má oživiti.« (176.) Hlubšími příčinami nedostatku velkých projevů básnických u tehdejších Čechů zdají se mu býti kromě nedostatku širšího, světovějšího obzoru duševního — přílišné filologisování a nedostatek kmenové svéráznosti, cizími vlivy od věků stírané. »Každému přichází myšlenka, proč národ kdysi silný, povstávajíc ze staletého spánku vítá jitřenku probuzení traktátem filologickým a nikoli hymnem vzkříšení (205) ... Vstal z mrtvých jazyk, objevili se lidé, kteří jím počali vládnouti silou denně vzrůstající, najednou Čechové mohli se pochlubiti nejznamenitějšími z jednoplemenných národů filology a badateli starožitností — ale básníka dosud není a není a, kéž bychom mylně předpovídali, zdá se, že přese všecko nadšení, živené neúmornou prací, přes všecko nadání, nezmění-li se dnešní směr ducha, nikdy velký básník nepovstane na zemi české (207) ... Poesie může vytrysknouti toliko ze života národa široce rozvinutého, ze živlu svéráznosti, který se jeví stejnou silou v životě soukromém i politickém; zatím v Čechách znaky, vyznačující plemeno slovanské, ode dávna počaly mizeti.« (205.)

Zajímavější než tyto všeobecné úvahy jsou však jeho úsudky o jednotlivých zástupcích tehdejší české poesie.

Svůj přehled české poesie počíná *Kollárem.* »V čele básníků českých,« praví na str. 163., »stojí nepochybně Jan Kollár ... Jméno jeho není nám cizím. Vzpomínáno o něm v kursech literatury slo-

vanské,[1]) avšak úsudek, s jakým se tam o Kollárovi setkáváme, zdá se nám nezcela případným, a světlo padá sotva na jednu stránku věštce českého.« Při rozboru Slávy Dcery největší cenu přičítá místům, týkajícím se přímo Čech: »V zemi rodné oddychá poeta celou silou lásky k národnosti; přibyv do Čech vítá ji sonetem výborně malujícím nešťastný stav té země. Vůbec miluje-li Kollár, jest jako Petrarka, pláče-li, jest jako Young, ale mluví-li o zemi otcovské, tu žádného z cizích spisovatelů nelze k němu přirovnati.« (165.) Za to poslední 2 zpěvy, Lethe a Acheron, pokládá za zcela pochybené a slabé: »Dva ty zpěvy poslední jsou negativním pólem básnického nadšení Kollárova. Jak vysoko nad zemi se vznesl v prvých zpěvech, tak hluboko klesl v těchto posledních. Těžko si představiti plochost tohoto výtvoru a ubohost politického nazírání. Časem probleskne paprsk bývalého ducha nebo hořký sarkasm na Němce neb Maďary, ale v celku jsou to přec jen dva katalogy jmen, dokonce bez zdravého pojmu uspořádaných... Kdo si chce zachovati dobrý dojem o Kollárovi, musí sobě opatřiti vydání, které obsahuje toliko první tři zpěvy.« (168.)

Mluvě o vlivu Kollárovu na evangelické duchovenstvo slovenské, zaznamenává odtržení Slováků od literatury české, jež ostře kárá, nechápaje oprávněnost vyzdvižení na jazyk spisovný nářečí slovenského, které »se asi tak dalece liší od českého, jako na př. mluva lidu velkopolského od knižního jazyka polského.« Připomenuv vydání slovníku Bernolákova praví: »Hned nalezli se následovatelé, toužící každým způsobem stvořiti si literaturu, nezávislou od české; ale ze všech přívrženců tohoto ruchu duševního toliko jedinému podařilo se obrátiti na sebe pozornost — a to byl *Hollý*. S neúnavnou pílí a znamenitým nadáním pustil se do práce; básně jeho, vydané v nářečí slovenském, směle mohou vstoupiti v zápas o přednost s plody českých rýmařů. Hollý napsal epos z dějů českých, ale ten má menší cenu než jeho písně a práce prosaické. Tím způsobem povstalo ve vznikající české literatuře odštěpenství. Čechové ztratili několikanácte horlivých pracovníků; Slováci pak nemohli vystavěti nové budovy na jediném autoru ... Dnes Slováci, ač přesvědčeni o své bezmoci, neodstupují přece od záměru Bernolákova, vydávají dokonce časopis, ale chatrné jejich práce literární nezasluhují zmínky. Žák prvních tříd školních v každě civilisované zemi byl by nemilosrdně vyplísněn za nadutý sloh a mělkost pojmů, jakými se ta strana vyznačuje.« (173.)

Velice případné jsou úsudky Chojeckého o *Čelakovském*, které budou nyní, po jubilejním roce básníkově, tím více zajímati.[2]) Čelakovský »má méně poetického nadšení než Kollár, ale vliv jeho na mladé pokolení byl nepoměrně blahodárnější.« (174.) Hlavní básnické dílo Čelakovského spatřuje v Ohlasu písní českých, dále v Ohlasu písní ruských, kdežto Růži stolisté dává místo podřízené (175); tím před-

[1]) Míní tu Mickiewiczovy přednášky o literatuře slovanské v Collège de France.

[2]) Srov. *Jakubcův* přehled jubilejní literatury o Čelakovském v 1. čísle II. roč. „Obzoru literárního a uměleckého".

stihl český úsudek té doby o padesát lét. Ohlas písní českých v té míře považuje za hlavní dílo Čelakovského, že básníka toho druhdy nazývá »autorem Ohlasu písní českých«, jako podobně Kollára »pěvcem Slávy dcery«. O Čelakovském jako básníku a o ceně jeho prací (zejména Ohlasu písní českých) vyslovuje se blíže takto: »V básních Čelakovského vidíme více hlubokého znalce jazyka a milovníka češství než básníka, všecky pak jsou tak krátké, že není místa na rozvedení nějaké organické myšlenky. Jsou to často vtipné epigramy, kvítky, sebrané na nivě poesie domácí.« (175.) »Písně Čelakovského nabyly by větší ceny, kdyby, jsouce plodem mladého autora, předpovídaly povstání práce znamenitější váhy; když však se to nestalo, ač jsou vděkuplné, ač z nich často proniká myšlenka kypící silou, přece dojmy z nich hynou v návalu následujících drobných úryvků . . . Aby bylo možno náležitě oceniti Čelakovského, třeba býti Čechem, od kolébky slyšeti melodické písně lidu, znáti jazyk do nejskrytějších jeho odstínů, a tenkrát teprve prvky té poesie, zachycené v národě a zpracované obratným filologem, mohou uchvátiti.« (176.)

Novější poesie česká po Kollárovi a Čelakovském nenachází v celku mnoho milosti před jeho očima. Básně té doby jsou mu »rozčechrané« (194), mezi tehdejšími veršovníky je mu dusno a rád se od nich utíká k Palackému a Šafaříkovi, aby si mohl volně oddychnouti (201).

Historické látky především obracejí jeho pozornost k *Vocelovi.* Uznává, že se sice v »Přemyslovcích« některé básně Vocelovi zdařily, ale vidí, že v »Meči a kalichu«, kde vlastně měl ukázati svou básnickou sílu, ztratil dech. Jakmile se dostal k době husitské, »nedovedl se vznésti na stanovisko, s něhož třeba pohlížeti na ty děje, tak že beze vší pochybnosti nalezneme více poesie v dějinách těch dob, napsaných Palackým . . . Vocel nepochopil filosofické stránky husitismu; dílo rytířské, třeba se vyznačovalo osobní odvahou i posvěcením, nestačí na obsah básně, pomineme-li morální pohnutky, tlející v hloubi ducha bohatýrů. Popisnost jest nejmenší předností básně historické. A přece objevení se husitismu jest vážnou událostí v středních věcích — kronika již složila důkladný epos, jenž by měl jen býti rozpředen filosofickým pojetím básníka . . . Ale bojovníci husitští čekají dosud na báseň, hodnou velkého jejich života.« (193—194.) Přece však lituje, že zpěvy Vocelovy nedobyly si v Čechách takové popularnosti, jaké by pro své historické látky zasluhovaly.

Z lyriků první místo připisuje *Jablonskému.* »Písně jeho přestávají býti otrockým napodobováním písní lidových; v literatuře české, kde dosud všichni lyrikové výlučně pěstovali toto odvětví, jest poesie Jablonského pro čtenáře skutečným odpočinkem.« (194.) V písních Jablonského objevuje nezvyklou prý v Čechách notu tesknoty. »Vůbec celá sbírka básní Jablonského — toť kytice polních květů, slzami tesknoty jako rosou ranní skropených.«

Za to soud jeho o *Máchovi* byl daleko chladnější; uznává sice jeho vynikající nadání, ale pravého významu jeho v poesii české nedovedl odhadnouti. »Pozůstalá po něm báseň (Máj) není sice bez před-

ností,« praví, »ale nedostatkem myšlenky a organičnosti v koncepci nikterak nepředpovídá velkého básníka . . . Marně bychom hledali účelu nebo ukryté tendence. Jsou to pouze dva od sebe odtržené obrazy, žádným organickým pojítkem nesloučené. Pravda, že popis krajiny jiskří zápalem silně vznícené obrazotvornosti, jazyk jest zvučný a správný, ale v tom všem neviděti žádné myšlenky originální nebo aspoň se odnášející ke stavu Čech. Kdybychom chtěli pilněji hledati, snad by se našlo i napodobení, avšak dost již o Hynkovi — nesluší zapomínati, že to byl autor začínající, a pokusy jeho vždy jsou cennější než mnohé plody dnešních básníků českých. Buď jak buď, není pochybnosti, že literatura utrpěla velkou ztrátu; znajíce horlivé úsilí Čechův přejeme jim, aby nový nějaký básník uskutečnil naděje, sřícené smrtí Máchovou.« (197.)

Vinařickému, k němuž se na to obrací, vyčítá, proč při své překladatelské obratnosti nepřeložil celé Illiady a Aeneidy, proč neobeznámil rodáky svoje s čelnějšími plody mistrů evropských a pohrdl tak vlivem, jejž mohl míti na vzdělávající se mládež. (198.)

Velmi příkře soudí o *Nebeském*. Líčí, jaké naděje vzbudil po smrti Máchově, uznává, že »v některých básních lyrických, rozptýlených po časopisech, . . . ukázal myšlenky vskutku poetické, vyznačující se větší umělеckostí a vycházející již z oboru písně lidové,« ale nemůže sdíleti nadšení mladšího pokolení, jež Nebeskému předpovídalo velkou budoucnost básnickou. O Protichůdcích praví: »Kromě překroucení staré legendy (o věčném židu) . . . nenajdeme v té básni žádné vynikající myšlenky. Nelze říci, že by v Protichůdcích nebylo tu a tam několik pěkných obrazů nebo obratů, ale to vše není spojeno poutem dramatickým a není napnuto na organickém pozadí. Ach ano, je tu jakási myšlenka kosmopolitická, bůh ví kde vzniklá a čím vyvolaná, místy ozdobená květy, ale na konec nezůstavující žádného dojmu. Popis morové panny jest beze změny vzat z Wallenroda; že se autor nestyděl překládati verš za veršem. Dosud žádná kritika toho nepokárala, ačkoli Čechové příliš dobře jsou obeznámeni s naší literaturou, aby o tom nevěděli. Někteří z mladých literátů tvrdí, že autor Protichůdců má tak věrnou paměť zvláště pro básně, při čemž tak zapomíná názvy, že často bezděky cizí verše uvádí za svoje v svědomitém přesvědčení, že jest sám jejich původcem . . . Vůbec každý výtvor mladého romantika českého je tak roztříštěný, že kromě několika jednotlivých myšlenek nelze v něm postřehnouti nějakého celku. Zdá se, že Nebeský pod okem přísné kritiky mohl by se časem vzdělati na spisovatele, ale byla by to cesta úplně opačná než ta, jakou nyní se ubírá při shovívavosti a neznalosti svých vrstevníků.« (200, 201.)

Za to béře v ochranu *Štulce*, jehož překlad Konráda Wallenroda nazývá dílem mistrovským. V jeho balladách spatřoval »zárodky znamenitého nadání a zejména organičnosti, jíž dosud spisovatelé čeští nemají nazbyt.« Lituje, že pro theologii opustil poesii romantickou, »jejíž pokusy předpovídaly mu tak skvělou budoucnost.« O Pomněnkách na cestách života praví, že se vyznačují čistým nadšením evangelickým a dojemnou tklivostí. »Ve Štulcovi stanovisko ducha českého« —

praví — »vyniká nejzřetelněji. Po výtce subjektivní, nehoní se za popisy neb effekty, ale vášnivě lna ke svaté věci s křesťanskou pokorou zdvihá kříž na trnité dráze bez naděje odpočinku, bez přesvědčení, že hranice utrpení snad jest bližší, než se zdá duchu lidskému.« (203.)

Ku konci nákresu české poesie zastavuje se ještě jen u Marie *Čacké*, o jejíchž písních praví, že »dýší dojemnou prostotou a hlubokým citem. Některé,« píše dále, »jako na př. Píseň nad kolébkou dítěte a několik jiných, nedali bychom za polovici výtvorů dnešních veršovců.« (205.)

O *Erbenovi* jako básníku zmiňuje se jen mimochodem, připopomínaje, že jest »autorem několika ballad nevšední krásy.« (210.)

Z novellistů obírá se hlavně *Tylem*, jehož uznává za povídkáře znamenitého, ale vytýká mu manýru; jeho Posledního Čecha probírá na několika stranách. Jiných — Jana z Hvězdy, Vocela, Sabiny, Chocholouška — dotýká se jen zběžně. Podivením naplňuje, co očekával v oboru povídky od Vrťátka, o němž nepochyboval, že kdysi stane v čele českých belletristů, vrátí-li se zase k činnosti novellistické.

S velikým uznáním a s neobmezenou úctou mluví o tehdejší vědecké české literatuře historické a jejích representantech, *Palackém* a *Šafaříkovi*. Tito dva velcí lidé representují mu duševní zásoby Čechů. (245.) Mluví o nich docela zvlášť, »nechtěje slučovati jich s massou, v níž potkáváme více píšících než povolaných.« (245.) »A nyní opusťme plejadu českých veršovců, mezi nimiž jest nám tak dusno — oddychneme si plnou hrudí, když přistoupíme k Palackému a Šafaříkovi,« praví na str. 201, a podobně na str. 210: »Tím skončíme část o spisovatelích českých, jež rodáci jejich nazývají básníky; mohli-li jsme málo pověděti na prospěch literatury krásné, za to se zcela jiným přesvědčením přistoupíme k dějinám a starožitnictví, v kterýchž odvětvích písemnictví české zaujímá čestné místo v historii vzdělanosti XIX. věku.« [3])

Dobře odhadl budoucí úkol Palackého ve slovech: »Palacký, více člověk činu,[4]) účastní se všeho, co se podniká pro dobro národní věci — sám jediný více pracuje než všichni ostatní. Stálé práce historické a příliš vynikající postavení Palackého na jevišti českých věcí nedovolují mu výlučně věnovati čas dohledu na chod stroje. Palacký učinil si cílem ukázati svým rodákům minulost jejich ve světle pravdy — měl by v úmyslu vyčerpané výslednice z historiosofie provésti v životě praktickém? To nám ukáže budoucnost. Zatím myslíme, že se snad příliš zamyká v kabinetě učence a příliš málo užívá vlivu, jejž si dovedl zjednati v národě.«

S obzvláštní úctou mluví také o *Jungmannovi* (234—238), jako vůbec s docela jiným uznáním vyslovuje se o české literatuře vědecké (na př. o Musejníku, str. 180—181), než o poesii.

Tím končíme výňatky z knihy bystrého Poláka, který si doved

[3]) Tutéž myšlenku opakuje ještě na str. 244.
[4]) Než Šafařík, jehož nazývá „ideálem síly trpné“.

zjednati čestné místo v literatuře i společnosti francouzské. Sledoval prý i později rozvoj myšlenky a literatury české — škoda, že po letech nepřipsal třetí svazek své knihy »Czechja i Czechowie«! Po tak bystré revisi českých snah kulturních v první polovici XIX. věku bylo by zajímavo slyšeti jeho soud o Nerudovi a o celém rozmachu české poesie a života českého vůbec od vydání knihy »Czechja i Czechowie« do konce století.

DOPISY.

Z Petrohradu.

(D. V. Grigorović. — T. J. Filippov. — Památka stých narozenin Brjullova. — Volební reforma obecní. — Z Akademie nauk. — Rakouská výstava umělecká.)

Dmitrij Vasiljević Grigorović

Druh za druhem sestupují do hrobu poslední mohykáni ruské literatury: 3. ledna (22. prosince rus. kal.) zemřel Dmitrij Vasiljevič Grigorovič. Byl to talent bystrý, svérázný a nezávislý — jeden z »houfu slavných« On první postavil před oči ruské společnosti selský život a nevolnickou otázku v celé jejich nahotě a bezprostřednosti. V »Rybácích« a »Vystěhovalcích« Grigorovič rozvinul obraz selského života snad trochu tendenční, ale každým způsobem velmi realní a pravdivý, s překrásně vypracovanými podrobnostmi. Grigorovič byl umělec v plném smyslu slova: on psal i maloval, a překrásně rozbíral otázky umění. Jeho láska k umění a práci byly bezpříkladny.

Grigorovič narodil se r. 1822. Jeho otec byl vysloužilý husar, statkář, matka Francouzka; počáteční jeho vychování bylo úplně franouzské, ruskému jazyku učil se tajně, u mužíků. Potom přišel zase do francouzského ústavu, a v 13. roce postoupil do inženýrského učiliště, kde se blíže seznámil s Dostojevským. Z učiliště přešel na akademii umění a tam se spřátelil se Ševčenkem. Opustiv akademii stal se úředníkem v kanceláři ředitelství carských divadel a zde, seznámiv se s herci, započal svou literární dráhu, překládaje různé kusy. První původní práce Grigorovičovy ukázaly se r. 1844, a r. 1845 vyšla povídka »Петербургскій шарманщикъ« (Petrohradský kolovrátkář), jež obrátila na autora vážnou pozornost. Čím dál více váben literaturou, vzdal se konečně úřadu a počal pracovati s Dostojevským. Roku 1846 vyšla »Деревня«, r. 1847 »Антонъ Горемыка«. Obě ty povídky, jejichž sujetem jest byt lidu selského, zjednaly autoru rázem jméno. Tou dobou octl se Grigorovič v tak stísněném položení finančním, že byl nucen znova hledati si

službu, i přijal tajemnictví Společnosti ku povznesení umění. V úřadě tom vykonal velmi mnoho — společnost ta děkuje Grigorovičí za své současné rozhodující postavení. Zanesen prací ve Společnosti, nepsal Grigorovič po 30 let skoro nic. Od té dlouhé přestávky až do dne smrti spisovatelovy vyšla však nejedna podobně znamenitá jeho práce, jako »Гуттаперчевый мальчикъ« nebo »Акробаты благотворительности«.

Toť krátkými slovy životopis Grigoroviče. Jeho zásluhy o Rusko a ruskou literaturu jsou nevšední — a první z nich jest »Антонъ Горемыка«, tento živý a mohutný protest proti nevolnictví. Jím byl hozen první kámen po nevolnictví, za Grigorovičem šli Turgeněv a dvacet let později rozražen byl »řetěz veliký«, řetěz nevolnictví ruského mužíka ... Není-liž to zásluha? — Ale v ruské společnosti nevzbudil skon Grigorovičův ohlasu: byla zaneprázdněna předvánočními starostmi. O Grigorovičí mluvily skoro jen časopisy a denníky. —

V noci na 12. prosince (30. listop. rus. kal.) zemřel říšský kontrolor Tertij Ivanovič Filippov. Jako úředník ničím nebyl lišen od ostatních — ale jako člověk a učenec náležel Filippov ke vzácným nyní v Rusku lidem. Literární jeho kariera počala se v ohnisku vlastenectví — v Moskvě, v úzkém kroužku M. P. Pogodinova »Moskvitjanina«. Té doby se slavjanofilé seskupovali, zakládali list, a nebožtík byl redaktorem »Ruské besedy« (»Русская Бесѣда«), v níž společně s ním pracovali Chomjakov, Aksakov, Samarin, Kirějevskij. Slavjanofilem zůstal do smrti, nepřestávaje v duchu želeti úpadku tohoto učení. Všecka četná díla Filippova proniknuta jsou střízlivým konservatismem. Zvláště zajímaly zvěčnělého církevní otázky (»Современные церковные вопросы«, 1882) a národní ruské písně. Zejména v tomto ohledu mnoho vykonal; zapisoval nápěvy s počátku sám, později pomocí zvláštních expedicí, vysílaných na jeho podnět Zeměpisnou Společností petrohradskou do různých končin Ruska. Prostředky na vysílání těchto expedicí byly povolovány z nejvyššího nařízení, jež Filippov u cara vymohl. Ruská národní píseň, tento podivuhodný plod svérázné umělecké tvorby ruského lidu — vymírá; na její místo nastupuje cynická a hrubá píseň fabričních dělníků, píseň, která nepovstala v rodných polích a lesích, ale v dusné atmosféře továren, za'hlomozu strojů. Poslední zvuky ruské písně bývaly by zanikly nikým nepoznány, nebýt T. J. Filippova, jenž se energicky ujal zachraňování těchto vzácných památek ruského umění. Může být, že lásku svou k ruské písni a snahu zachovati ji potomstvu zdědil po mladším Kirějevském (1808—1870), jenž také nemálo pracoval na tom poli. — Ano, ruská národní idea a slavjanofilství utrpělo těžkou ztrátu smrtí Filippova. Ztratilo v něm jednoho z nejpřednějších pracovníků i petrohradské Славянское Общество ... Vzpomínku svou zakončíme slovy zvěčnělého, jež r. 1869 pronesl na uvítanou srbského metropolity Michala: »Máme jedinou o vás myšlenku a péči: aby všichni národové jedné víry a jedné krve s námi zbudovali osud svůj na základě skutečných práv, nevstupujíce na půdu bratří, [1]) a utvořili ze sebe svazek pokojných,

[1]) T. j. na půdu práv národů bratrských.

nikoho neohrožujících sil, nehledajících pomsty za minulost, ale dosti silných, aby odrazili útoky na jejich mír a svobodu« ... Přebudiž bohu žel — za třicet let, dělících nás od tohoto výroku, velmi málo vykonáno v naznačeném směru. Slavjanofilství rychle hasne, a na místě něho v náboženském i jiném ohledu zahnizďuje se německý »Kulturkampf« ... Avšak toho jsem se již dotkl v dopise o obecném sněmu; nebudu se opakovati, ale pronesu věčnou paměť zvěčnělému borci slovanskému, pohříchu nedosti oceněnému ruským vzdělanstvem, jež ve Filippovu po většině spatřovalo toliko — úředníka ...

Dne 24. (12. dle ruského kal.) prosince naplnilo se právě sto let ode dne narození malíře Karla Pavloviče Brjullova. Naše akademie umělecká (Академія Художествъ) oslavila ten den slavnostním shromážděním; v Moskvě rovněž odbylo se slavnostní zasedání, a v obou předních městech říše ruské uspořádány byly výstavy obrazů Brjullova. Vše plným právem, neboť zásluhy Brjullova o ruské umění jsou nepopíratelné. Za jeho doby panoval v evropském umění pseudoklassicism, ruská akademie umění spíše kazila ruské umělce než umělecky vzdělávala, pro umění nebylo u nás vůbec porozumění. Jako syn své doby neubránil se Brjullov vlivu pseudoklassických tendencí a námětů, ale talent, živý jako sám život, aspoň do jisté míry bořil tyto překážky. Hlavní obraz jeho »Poslední dny Pompejí« byl jakýmsi ohňostrojem pro Rusko a ruské umění; obraz ten založil slávu svého původce a přinutil obecenstvo, aby vážněji pohlíželo na domácí malířství. Po tomto obrazu namaloval ještě mnoho maleb náboženských, historických a portrétů. Co se týče portrétního malířství, lze říci, že bylo v Rusku stvořeno Brjullovem; našel v něm mnoho následovatelů a stal se tak zakladatelem celé školy. Brjullov pocházel z umělecké rodiny, záhy vynikl v akademii, r. 1821 ji absolvoval se zlatou medaillí, i byl vyslán za hranici k dalšímu vzdělání. V Římě namaloval obraz »Italské jitro«, jenž se velmi zalíbil caru Mikuláši I., a r. 1833 povstaly »Poslední dny Pompejí«, jež umělci vynesly professuru petrohradské akademie. Zahrnut obecnou úctou namaloval po svém návratu do Petrohradu vedle množství jiných obrazů »Ukřižování«. Starý professor Jegorov spatřiv tento obraz zaplakal a zvolal: »Ty štětcem slavíš Boha, Karle Pavloviči!« — Brjullov zemřel r. 1852. [2])

[2]) Více o Brjullovu nalezne čtenář ve článku „Pohled na ruské malířství“ ve II. roč. Naší Doby. Z článku, jenž jest překladem z knihy Mutherovy, citujeme aspoň tato místa: „Ve veškerých dějinách umění 19. století sotva možno zaznamenati podobný ohlušující úspěch, jakého se dostalo Brjullovu obrazu ‚Poslední den Pompejí‘ ... Římským kritikům zdálo se ještě málo, přirovnával-li se mladý Rus Michelangelovi a Rafaelovi. Smekali před ním uctivě klobouky, jako kdysi v Paříži před Guérinem; přes hranice státu propouštěli ho bez pasu, neboť sláva jeho pronikla až k celním úřadníkům. Ukázal-li se v divadle, obecenstvo povstávalo se sedadel, aby pozdravilo maestra ... Walter Scott, nejčtenější tehdy modla Rusů, proseděl v atelieru malířově celou hodinu, s nejhlubším soustředěním mysli, aniž slova promluvil, divil se dílu tomu a na konec prohodil: Brjullov nevytvořil prý obraz, nýbrž epopeji ... Největší geniové ruští snažili se navzájem překonati, když Scott byl příkladem předešel, v kultu Brjullovském. Gogol zasypal ho ve své stati neobmezenou chválou, Puškin na kolenou se válel před malířem, aby vyprosil od něho

V příčině obecního městského zřízení přišla na řadu otázka volební reformy. Obecní činnost u nás v Rusku se vůbec jaksi nepěkně utvařuje. Ani městské, ani »zemské« zákonodárství neuspokojuje; za obecní činitele, zejména ve městech, nezřídka volí se lidé, kteří nedovedou nic, leda rozvinouti agitaci ve voličstvu na svůj prospěch. Vláda zachovává se k obecnímu zřízení jaksi divně: povídalo se dokonce o zrušení »zemstev« a městských »dum« a o záměně jich vládními zřízeními. Avšak nový ministr vnitřních záležitostí D. S. Sipjagin jest sám přívržencem obecní činnosti, i lze se nadíti, že si za něho volněji oddechnou naši pracovníci pro obecní reformu. Při dosavadním zákonodárství není možno pravidelně vésti věci obecní správy. Již měřítko volebního práva nedovoluje, aby se všecky vrstvy občanstva mohly súčastniti obecní správy. Sestavení našich obecních korporací jest po většině nahodilé (ve městech na př. převládají hostinští, v zemstvech statkáři) — a to následkem obmezenosti volebního práva. Nyní se navrhuje rozšíření práva volebního ve městech, kde dosud náleželo pouze majetníkům domů! Ovšem tato reforma — dojde-li uskutečnění — bude teprv prvním krokem, ale již tento krok byl by důležitý. Obecní činnost v Rusku vůbec jest ještě v plenkách a bude k jejímu náležitému rozvoji zapotřebí ještě dlouhého času. Ovšem na nás ještě spočívají neblahé stíny doby Mikulášovy, nezvykli jsme si ještě pracovati sami pro sebe a stále nás ještě straší byrokratický režim. A není to zbytečný strach. Formalism — nešťastný následek Mikulášské doby — ničí v samém zárodku všelikou širokou iniciativu v oblasti obecní činnosti. Gubernátoři a vůbec celá gubernská administrativa považují takřka za svůj úkol mísiti se v záležitosti městské a »zemské« správy. Svrchovaně zákonná ustanovení zemstev bývají měněna zhusta jen proto, že gubernské administrativě zůstaveno jest právo měniti je. Členům zemstev nedovolují zakládati vlastní tištěné orgány, odbývati sjezdy, dle libosti nepotvrzují zvolené členy atd. Ovšem, omyly mohou se díti všude, v každé věci, tím spíše ve věci pro Rusko tak nové, jako jest obecní činnost, ale to neospravedlňuje byrokratického sekyrování, založeného na nedopatřeních zákonodárných anebo na jistých

---

skizzu; Žukovský prodlel celé dni v atelieru Brjullova a nazval jeho náboženské obrazy visiony od Boha vnuknutými. Dnes těžko je porozuměti tomu enthusiasmu ... Brjullovy ‚Pompeje‘ mají zajisté kulturněhistorický význam pro ruské umění. Právě že do jednotonnosti klassicismu zatřepetaly jako vřískavá fanfára, vzbudily smysl pro barvu a převedly dosud dřímající pozornost ruského obecenstva na malířství domácí ... Avšak to není měřítkem pro uměleckohistorické posuzování. Obraz Brjullova bylo krotké kompromisní dílo mezi klassicismem a romantismem ... ‚Pompeje‘ se všemi vadami svými zůstávají (však) hlavním dílem malířovým. Co později vytvořil, byly buď banální scény italské, které sotva snesou srovnání s Riedlem, anebo chrámové obrazy, jako Nanebevzetí Marie a Ukřižování, které mohly by náležeti Bolognanu třetího řádu ... Brzy po svém příchodu do Petrohradu dal se do kolosálního obrazu ‚Hájení Pskova‘ ..., ale výsledkem byla ... vlastenecká scéna divadelní v bramarbasovském slohu Horáce Verneta. Jenom několik energických podobizen a akvarelů beze všech nároků přežilo jeho historické blyskotné haraburdí.“

Pozn. red.

ještě mělčích a osobních příčinách. Při takovém stavu věci nemůže býti řeči o pokroku ...

Ve výročním zasedání petrohradské Akademie Nauk dne 10. ledna zvolen byl za dopisujícího člena český učenec, prof. Jan Gebauer.

Rakousko-uherská umělecká výstava, uspořádaná v Petrohradě, nesplnila nadějí, v ni kladených. Výbor obrazů nese ráz svrchovaně nahodilý, a výstava daleko nedává plné představy o umění našich sousedů. LETOPISEC.

Slovanský klub v Praze.

Delší dobu již objevují se v denních listech zprávy o přípravách k založení Slovanského klubu v Praze, jehož myšlenka vyšla z přípravného výboru pro obeslání krakovského sjezdu. Vyslovena byla v závěrečné schůzi po sjezdě — a od té chvíle konány pilné přípravy k jejímu uskutečnění. Položené tuto provolání přípravného výboru ukazuje, že myšlenka stává se skutkem; Slovanský klub vstupuje do života. Vítáme jej upřímně — kéž splní všecky naděje, v něj skládané. Splnění jich záleží ovšem netoliko na vnitřním vedení spolku, ale hlavně také na tom, jak širokého porozumění dojde v kruzích českého vzdělanstva, k nimž se obrací tímto provoláním:

»Mocnější rozvoj našeho života spolu s událostmi politickými způsobily, že v době poslední s novou silou na vědomí českého vzdělanstva vystoupila slovanská myšlenka. Živěji, než kdy, pociťuje se potřeba účelného stělesnění pospolitosti slovanské, myšlenky, která od počátku našeho probuzení zářila jako hvězda na obzoru našich snah vzdělanostních. Dlouho zůstávala pouhým slovem, vidinou básníků, heslem nadšenců. Nezdálo se pravdě podobno, že by krásná idea mohla se jednou státi skutkem. Leč pokrokem času přibývalo sil a odvahy, s úpěchy docílenými ve všech oborech národní práce mohutnělo i vědomí vlastní schopnosti, vychovávala se dovednost srovnávati cíle s prostředky, soustřediti vůli a snahu, postupovati od úkolu k úkolu, od lehčího k obtížnějšímu, od úzkého k rozsáhlému, rostlo sebevědomí a přišla odhodlanost.

A tak nám dnešním nepřipadá už idea velikého pěvce slovanské vzájemnosti, veliké slovo Jana Kolára o splynutí slovanského ducha, slovanské vzdělanosti v jeden uvědomělý celek — nepřipadá nám už dávno tak vzdálenou, do říše pouhého snění odkázanou, jako před desítiletími otcům našim. Zanášíme se již myšlenkami a konáme pokusy, jak by nejlépe bylo pošinouti ji z bývalé oblačné sféry blíže k zemi, vždy blíže! Chováme již přesvědčení, že jednota vzdělaností slovanských bude! Ona velká jednota ducha, která by dávala možnost, aby práce žádného národa slovanského nezůstávala cizou, ztracenou pro Slovanstvo ostatní, aby zůstávala živým otevřeným zdrojem pospolité síly a uvědomělosti, všem stejně přístupným, ode všech hledaným a

užívaným, ona jednota kulturního snažení národů slovanských nejeví se nám už vidinou nedosažitelnou. Máme pevnou víru, že bude!

Bezpečnou cestou k vytknutému cíli bude opatření stálých a trvalých styků mezi pracovnictvem slovanským všech oborů vzdělanosti. Každé odvětví práce, vědy, umění, obchodu, průmyslu, živností a řemesel objeví znenáhla nitky své souvislosti s živnou, plodnou, vydatnou pospolitostí velikého celku.

Cíl je posud sice daleký, není vsak už nedostupný. Velkolepý rozvoj moderních prostředků komunikačních, železnic, telegrafů a rozvoj novinářstva odstranil překážky prostoru; vzdálenost zemí, výška hor a šířka moří nejsou už na závadu dohodě zájmů a svornému sblížení podnětů. Také myšlence slovanského sblížení kulturního nebudou překážeti.

Nám Čechům připadá úloha počinu. Od počátku národního uvědomění slovanského byli Čechové nositeli idey slovanské, ve všech končinách slovanského světa platily Čechy za její ohnisko a přiznáváno nám Čechům prvenství hesla. My první ve službách dalšího rozvoje musíme dáti příklad skutku.

Prvním krokem na té cestě musí býti opatření živých, nepřetržitých styků společenských mezi vzdělanstvem slovanským. Stykům, které by se neobmezovaly nadále na nahodilý počin málomocných jednotlivců, nýbrž nabývajíce rozměrů nejširších, postupem času mohly se státi pravidelnými a soustavnými. Tuto nepřetržitost a soustavnost nelze si mysliti bez pořízení zvláštní účelné organisace. A tou organisací účelnou má býti na příště *Slovanský klub v Praze*, o jehož založení usilujeme a k jehož účinné podpoře všecko slovansky uvědomělé a cítící vzdělanstvo české zveme. Královská česká Praha nesmí nadále zůstávati bez čilého zřízení, které by bylo střediskem, živitelem a udržovatelem živého styku mezi společností českou a slovanskou. Střediskem, kde na příště vzdělanec náš navazovati bude svoje osobní známosti slovanské, kde podněcovati, pěstovati a utužovati bude svoji praktickou znalost jazyků a věcí slovanských.

Stanovy budoucího Slovanského klubu pražského jsou již schváleny a každému na požádání se zašlou. Každý našinec slovansky cítící považuj sebe za vřele a uctivě zvána a povinována, přistoupiti za člena klubu a přispěti ze svých sil k docílení jeho úkolů.

Do roka sta a sta příslušníků všech národů slovanských projíždí Prahou za účely svého obchodu, úřadu, své živnosti, cestuje za svojí zábavou nebo za vyléčením porušeného zdraví. Nikdo tyto bezděčné hosty nevítá, neosloví, ruky jim nepotřese, průvod a přátelskou službu nenabídne, bližšího vysvětlení jim nepodá. Nikdo si jich nevšimne. Pobudou den, dva dny a jak přijeli, zase odjíždějí. Sotva od cesty odpočinuli, opouštějí rychle českou metropoli, lhostejni a nevědomi jako nejcizejší cizinci. Nikdo se ani nepokusil získati jejich náklonnost a zájem, učiniti z nich napříště přátele naší věci, přívržence a hlasatele našich snah, nadšence sblížení. Jen v případech osamělých dostávalo se Slovanům, kteří Prahu navštívili, příležitosti sblížiti se s českým

světem, obeznámiti se s českou věcí, s českými lidmi a zamilovati si je. Bývala to vzácná výjimka z pravidla. Tak nesmí zůstati dále. Příště výjimka má se státi pravidlem. Co dosud podnikáno jen porůznu a nahodile ze soukromého popudu horlivých, ale málomocných jednotlivců, má příště jménem a z moci uvědomělého celku národního podnikati soustavně a trvale zvláštní, velké, společenské ústrojí Slovanský klub pražský, jemuž připadne úkol, měrou nejširší pěstovati živé stýkání společnosti české s přibylými nebo pozvanými do Prahy slovanskými hosty.

Aby této své důležité úloze mohl důstojně a plnou měrou dostáti, má Slovanský klub zapotřebí a dožaduje se nejúčinnější podpory všeho uvědomělého českého vzdělanstva.

Ustavující valná hromada konati se bude v neděli dne 18. února t. r. o 10. hodině dopolední. V ní provedena bude volba výboru a nově zařízený klub, jako důležitý činitel příštího bohdá plodného života idey, nastoupí ihned svoji činnost.

Přihlášky členství *) přijímá p. Emil Bretter, chefredaktor časopisu »Politik«, a p. Prokop Grégr, ředitel »Nár. Listů«.

V Praze, v lednu 1900.

Rozhledy a zprávy.

(Hromadné odsouzení slovenských intelligentů. Slováci ve Vídni. — Zatýkání ve Varšavě. Vystěhovalectví v Haliči. K dějinám vzájemnosti českopolské. — Rusové o Kijevském sjezdě. Revise soudního zřízení. Reforma středních škol. Z obecného školství ruského. Nemocnice. Sibiřská dráha. — Politická a organisační práce haličských Rusínů. — Oprava bulharského pravopisu. Bulharské osady v Malé Asii. „Letopisy“ K. Veličkova. — Národopisná hranice Slovanů a Vlachů v rakouském Přímoří.)

Slované severozápadní.

Dne 5. ledna odsoudila královská soudní stolice v Báňské Bystřici 25 Slováků do žaláře... Historie tohoto houfného odsouzení je tato: Dne 18. června 1898 počaly jubilejní slavnosti Palackého v Praze. Na Žofíně při hostině ve svém přípitku přál Matouš Dula z Turč. Martina českému národu, aby se brzy uskutečnilo jeho státní právo. Maďarský referent telegrafoval do Pešti, že Dula připil sjednocení všech Slovanů pod korunou svatováclavskou. Peštské časopisy s chvatem rozepsaly se o velezrádě Dulově. V těch právě dnech, dne 23. června, stál vrchní redaktor Národních Novin, Ambro Pietor, před peštbudínskou porotou pro novinářské články (jichž takto nepsal), a státní zástupce využil lživého tohoto telegramu z Prahy, ukazuje porotcům, jak daleko už pokročil panslavismus martinských národovců. Pod tím

---

*) Členové spolku jsou: zakládající, příznivci, činní.

Zakládajícím členem jest, kdo k účelům spolkovým složí jednou pro vždy nejméně 500 K r. č. buď najednou nebo v pěti ročních lhůtách aneb kdo nějakým darem v téže hodnotě klub obmyslí.

Členové příznivci platí 50 K r. č. ročně ve dvou lhůtách, činní 12 K r. č. ročně čili 1 K měsíčně. Činnými členy mohou se státi pouze osoby publicisticky, literárně a umělecky pracující na slovanské vzájemnosti.

dojmem odsoudil porotní soud Pietra na 8 měsíců státního vězení a 600 zl. pokuty. Zatím vrátil se Dula od slavností pražských, a když došel od Pietra telegram, že je odsouzen, Dula přichystal se s jinými místními národovci k uvítání svého přítele. Když odsouzený vystoupil z vlaku, podal mu Dula ruku a políbil jej, dcera jeho pak mu podala kytici. Ostatní národovci, v čekárně a u nádraží hojně shromáždění, volali odsouzenému Na zdar a Živio!

Pietro a jeho přátelé usedli do dvou povozů a obecenstvo se počalo rozcházeti. Sotva že však povozy poodjely, obstoupili četníci první z nich, v němž jel odsouzený, načež rozcházející se shromáždění znova se shluklo a písní „Hej, Slováci!“ doprovázelo Pietra až k jeho bytu. Také četníci věrně jej doprovázeli až na dvůr, kdež prý někteří ze shromážděných hrozili jim holemi.

Martinský služný Attila Ujhelyi viděl v uvítání odsouzeného redaktora bouření a udal soudu 32 přední slovenské národovce, mezi nimi 3 slečny. Udání bylo velmi povrchní a stranné; udal mnohé, kteří tam nebyli, a pominul některé, kteří byli v popředí průvodu. Obžalovaní byli na dny 23.—25. ledna 1899 povoláni k vyšetřování do Báňské Bystřice. Vyšetřováním se zjistilo, že tři z udaných na nádraží nebyli, ba jeden vůbec nebyl ani v Martině. Proti obžalobě podali Pavel Mudroň a Matouš Dula odvolání, jež královská tabule odmítla, následkem čehož bylo dne 4. ledna t. r. závěrečné trestní líčení. Již 3. ledna vypravilo se 28 obžalovaných do Báňské Bystřice, odkudž jim tamní národovci vyjeli do Zvolena vstříc. V Bystřici ubytovali se v nejlepším hotelu a po večeři jali se zpívati národní písně — neslýchaná to událost ve slovenském hotelu.

U soudu první vyslýchán byl Matouš Dula. „Mi a neve?“ (Jak se jmenujete?), táže se předseda královské soudní stolice. Ale Dula odpovídá slovensky, že jest Slovák, že pro nic jiného není obžalován, než pro svou národnost, a že bude odpovídati slovensky, ačkoli maďarsky umí. Odpovídal mužně, ničeho nezatajiv. Charakteristické jest, že za přitěžující okolnost mu počteno, že při vítání Pietra slzel ... Po něm byla vyslýchána dcera jeho Viera a ještě dvě slečny, které též odsouzenému podaly kytice. Všichni obžalovaní byli dotazováni, zpívali-li „Hej, Slováci“ a volali-li „Na zdar“ neb „Živio“; obžalovaní většinou přisvědčili, zvláště stařičký Mudroň stručně vyznal, že zpíval i volal. Redaktora Čajdu vyzval soudce, aby přednesl píseň „Hej, Slováci“, a ten povýšeným hlasem řečnil: „Hej, Slováci, eště naša slovenská reč žije“ atd. Nebylo toho třeba, neboť soudcové jistě píseň tu znali. Kromě učitele Meličká odpovídali všichni na maďarské otázky slovensky, a jejich odpovědi překládal tlumočník do maďarštiny, ačkoli všichni soudcové slovensky uměli. Ukládáť maďarská státní idea, aby slovensky neuměli ... Proti obžalovaným byl hlavním svědkem služný Ujhelyi, původem Slovák, ovšem nepřítel národa svého, jakož se samo sebou rozumí u každého úředníka v Uhrách. Ujhelyi je též osobním nepřítelem některých obžalovaných, zvláště pak Dulův. Svědectví svá vypovídal maďarsky — po výslovnosti i slohu nesprávně. Obhájci obžalovaných usvědčovali jej z odporu v jeho výpovědech, tak že se mu obecenstvo hlasitě vysmívalo. Dále svědčili tři četníci, železniční pokladník, dva železniční sluhové a jedenáctiletý chlapec. Obžalovaní měli čtyři obhájce, kteří proslovili řeči právnické i politické, Dula pak a Mudroň, oba advokáti, obhajovali se sami řečmi velmi obsažnými. Síň i galerie byly obecenstvem přeplněny, ba celé město bylo vzrušeno. Večer uspořádali domácí národovci (jichž je asi tolik, co prstů na jedné ruce) obžalovaným v hotelu hostinu, při níž se řečnilo, zpívalo a hudba hrála „Hej, Slováci“ i jiné slovenské písně.

5. ledna byl vynesen rozsudek. Opět byly místnosti soudní, chodby a schodiště naplněny obecenstvem, většinou odrodilým (jakož je z pravidla všude ve slovenských městech), kteréž nicméně na konci procesu z velké části sympathisovalo s obžalovanými. Trojčlenný soud uznal z 28 obžalovaných 25 vinnými. Odsouzeni byli: Matouš Dula na 3 měsíce vězení, Blažej Bulla na 2 měsíce; na 1 měsíc pak: Svetozár Hurban, Vladimír Mudroň, Ondřej Halaša, Jos. Škultéty, Jos. Capko, Štěpán Cablk, Jos. Cipár, Jiří Čajda, Konst. Hurban, Petr Kompiš, Ant. Bielek; na 14 dní: Jan Cablk, Ludovít Šoltés, Jos. Fábry, Ondřej Sokolík, Samuel Kucharík, Pavel Mudroň, Gedeon Turzo, Jul. Branecký, Ant. Novák. Slečny Viera Dulova a Elena Švehlova odsouzeny k po-

kutě 50 zl., slč. Etela Cablkova 100 zl. Kromě toho odsuzují se jmenovaní na zaplacení soudních útrat 112 zl. 47 kr.

Proti rozsudku všichni odsouzení oznámili odvolání; rovněž státní zástupce, jenž se domáhá větších trestů pro odsouzené, potrestání neodsouzených a rekuruje proti tomu, že soud nepřiřkl odsouzeným vězeňské práce a že jim povolil, aby se sami stravovali.

Všichni jmenovaní odsouzeni byli pro přečin bouření na základě § 174. trestního zákona, jenž zapovídá oslavovati přečiny. A tak na př. tichý pracovník advokát Halaša za to, že postál v nádražní čekárně, aby spatřil odsouzeného přítele, odsouzen jest do vězení na celý měsíc! ... Spravedlivý člověk neshledá vysvětlení, jak se může něco takového díti v konstitučním státě ...

Pravda, že národ náš žije v době nad jiné pohnuté, ale přece neměl býti tento významný politický proces odbyt v našich novinách jen krátkými poznámkami ...[1]) *K. Kálal.*

„Hlas“ věnoval v posledním čísle pozornost stěhování Slováků do Vídně. Smutná to stať! Stěhují se tam hlavně Slováci z prešpurské a nitranské stolice, a stěhování to (praví pisatel), jako vůbec hromadné stěhování se Slovenska, dospělo k nenapravitelnému ethnickému neštěstí. V prešpurské stolici jsou dědiny, skoro na $^1/_3$ obyvatelstva vystěhované — čímž mizí lid intellektuelně výše stojící, než v stolicích východních, poměrně dosti uvědomělý, tedy materiál částečně zpracovaný, kulturně i hospodářsky pokročilejší. Již před dvěma, třemi desetiletími bylo ve Vídni 30—40.000 Slováků. Tehdáž právě, před 30 lety, založen byl spolek akademiků slovenských „Tatran“, středisko „orlů tatranských“. Skutečně orlí byl let tehdejší tatranské mládeže (jsou slova pisatelova), jejíž heslem bylo „jen výš!“ Neboť pro samou výšku neviděli — lidu, massy ubohých Slováků... Pisatel vyčítá, že toto zanedbání massy slovanského lidu ve Vídni patří mezi nejhroznější hříchy všeobecné slovenské desorganisace. Kolik drobné práce mohlo se vykonati za 30 let! Dnes mohli bychom ve Vídni míti desettisíce uvědomělých, organisovaných Slováků — a nikoli neuvědomělou, germanisací prosáklou massu. „Tatran“ při snahách literárních zabýval se i vysokou politikou, a to jej zničilo. V nejvyšší čas, v hodině dvanácté, založen byl spolek „Národ“, jemuž však vadí nedostatek vzdělanců. Je to spolek, založený na základech demokratických, opravdový spolek lidu, širokých, pestrých vrstev slovenských ve Vídni. Zejména poslední tři roky znamenaly rozkvět spolku — ale r. 1899 bylo lze pozorovati poklesnutí. Doufejme, že vlna se záhy zase zdvihne! — *Č.*

*

Zmínili jsme se posledně o houfném zatýkání ve Varšavě. Poněvadž slíbený původní dopis nás nedošel do uzavření čísla a poněvadž se našel český list, který se podjal úlohy advokáta četníků, policajtů a těch, na jejichž rozkaz se zatýkání dálo, jest nutno podati aspoň stručné osvětlení celé věci. Co se stalo, jest sice křiklavějším, ale jinak docela obdobným opatřením ruské vlády, jako na př. vydávání vládního zábavně poučného listu pro lid (Osvěty). Je to jen další kapitola boje o lid, jejž svádí vláda s intelligencí polskou již po řadu let. Intelligence polská v posledních několikanácte letech pracovala soustavně o povznesení vzdělanosti v lidu, aby jej k sobě přiblížila a zmenšila tak propast, která ji od něho dělí. Je to povinností intelligence každého národa v době moderní, a konala-li to intelligence polská, zasloužila za to uznání ostatních Slovanů a nikoli pokárání. Pracovala sympathickou cestou k vnitřnímu sesílení

[1]) Vůbec byla by to trpká kapitola, která by v pravdivém světle ukázala, jak si naše noviny všímají Slovenska. Jako by bylo se světa. Jen velikou náhodou někdy zavěje vítr do sloupců našich politických listů zprávičku ze zapomenutého Slovenska, ovšem pak hodně bombastickou a promočenou nucenými slzami. Ale zdali které z našich novin si soustavně všímají života a zápasů slovenských? Proč by nemohly podávati aspoň týdenní přehledy událostí slovenských? Proč by důležitějším nemohly občas věnovati článek na vynikajícím místě, když mohly snad na kilometry sloupců věnovati Dreyfussovi, Guérinovi, vraždě polenské a podobným affairám? ... *Red.*

národa (k čemuž přec my také pracujeme). To dobře vycítila vláda, i počala stavěti se v cestu této činnosti a rozvinovati sama činnost podobnou, ovšem pro své účely. Tak povstaly na př. pověstné vládní lidové knihovny, dle jejichž úředních katalogů revidovány potom jiné bibliotéky, určené širokým vrstvám lidu. Jaké knihy byly vylučovány a jaké předpisovány, známo jest již našim čtenářům[1]) (byly mezi nimi také knížky naší Světlé a Jelínka); aby nenastal omyl: vyloučené knihy byly vesměs censurované! Takovýmito revisemi stiženy byly veřejné čítárny Varšavského spolku dobročinnosti (Warszawskie towarzystwo dobroczynności), jež se stalo trnem v oku vládě, která s nelibostí sledovala jeho požehnanou činnost osvětnou. Zejména také bezplatným opatrovnám téhož spolku věnovala v posledních letech bedlivou pozornost — již za časů Hurkových, a nyní za Imeretinského rovněž. Dle stanov jsou opatrovny určeny pro děti do 7 let; vládními revisemi však bylo objeveno, že vedle těchto dětí poskytovaly opatrovny útulek také jistému počtu dětí starších, jež pak ošetřovatelky přiměřeně věku zaměstnávaly, učíce je polsky číst a psát, ba vypravujíce jim snad i úryvky z dějin polských. Třeba jest míti na paměti, že v Rusku není povinné návštěvy školní; v očích každého člověka s citem lidskosti byla to zásluha, poskytoval-li spolek ochranu i dětem starším chudých rodičů, kteří nemohli jich posílati do veřejných škol. Ale v očích vládních orgánů byl to zločin. V listopadu vykonána nová revise opatroven, o níž podal Varšavskij Dnevnik úřední zprávu před vánocemi (18. prosince). Spolku dobročinnosti nařízeno, aby buď do roka zavedl pro starší děti vyučování dle stávajících zásad (tedy pouze ruské), anebo je po roce vyloučil. Zároveň sesazen předseda spolku i předseda odboru opatroven (oba bývali univ. professoři) — a před štědrým večerem najednou počala zatýkání. Zatčeni hlavně lidé (celkem 25), kteří by jistě působili při nových volbách proti zvolení za předsedu knížete Michala Radziwiłła, jenž kdysi jako předseda denuncoval u vlády proti spolku! Mezi zatčenými jest předseda odboru bezplatných čítáren, advokát Leszczyński, básník Niemojewski (z něhož jsme letos přinesli ukázky), dále vydavatelé „Poradnika dla samouków" Michalski, Heflich a spisovatelé Mahrburg a Krzywicki, řada slečen (mezi nimiž i dcera známého knihkupce Wolfa) — a vůbec všeobecně známí a vážení lidé ve varšavské společnosti. Na to o ruských svátcích zatčeno 26 gymnasistů a 3 studenti universitní, shromáždění u studenta Moczarského. Při nynějším stavu „polského" školství v Království jest pochopitelno, že se studující scházejí ke vzájemnému povzbuzování k soukromému studiu mateřštiny a dějin domácích; činili to naši otcové, a nejzpátečnějším vládám našim nenapadlo je proto zatýkati; činí to studující lužičtí, a německé vlády také jich nezatýkají. Že zatčení studující nic státu nebezpečnějšího ve své přátelské schůzce nekonali, patrno jest z toho, že z největší části (všickni varšavští) byli již propuštěni; ve vazbě ponecháni toliko mimovaršavští. Dle nejnovější zprávy propuštěni dokonce všichni až na svolavatele; dle téže zprávy (Ruchu katolického — tedy dojista ne listu nespokojeneckého) zločinem studentů bylo, že se radili o osvětné práci v lidu. Tedy o něčem, co my doma pokládáme za úkol studentstva a co od něho přímo požadujeme! — Tak se věci mají. Jsou to věci smutné, jichž v zájmu dobré shody dvou největších národů slovanských hluboce litujeme — ale smutnější jest, že se našli obhájci těchto policejních násilností, podniknutých na ochromení chvályhodné činnosti osvětné. Skutky tyto neměly by nikde ve vzdělaném světě nalézti souhlasu nebo dokonce skryté pochvaly — nejméně však v listech slovanských. Odvolává-li se český obhájce shánění polské intelligence do varšavské citadelly na některé hlasy polské, třeba jest věděti, že to jsou hlasy strany klerikálně zpátečnické, proti kteréž týž český list doma bojuje — anebo by měl bojovati. Tato strana, najmě její varšavské orgány (Przegląd katolicki a Rola), má svými denunciacemi vynikající zásluhu o vládní revise v čítárnách Spolku dobročinnosti — a tím jest řečeno vše. — Smutno nám bylo o té záležitosti psáti, ale pominouti mlčením jsme ji nemohli. *Č.*

Zemský výbor haličský obrátil pozornost k vystěhovalectví, i obdržel na svou žádost od místodržitelství tato zajímavá čísla, dle nichž vystěhovalo se do Ameriky:

---

[1]) Viz I. roč. Slov. Přehl., str. 89—90.

r. 1896 z okresů východních	9.389,	ze západních	2.804,	celkem	12.198	emigrantů,
„ 1897 „	„	4.633, „	„	1.123,	„ 5.766	„
„ 1898 „	„	4.603, „	„	3.128,	„ 7.732	„
„ 1899 „	„	4.903, „	„	2.977,	„ 7.880	„

Jsou to smutná čísla, která nutí k bádání příčin tak houfného stěhování a ku hledání odpomoci. Proud vystěhovalecký z okresů východních a tedy hlavně rusínských jest nápadně silnější, než ze západních — v některých letech (1896 a 1897) víc než trojnásobný. To je smutná charakteristika hospodářského postavení lidu haličského, zejména rusínského . . . Kromě emigrantů odchází ročně značné procento na čas do Němec na práci; statistika těchto dočasných vystěhovalců je však velmi neúplná — ale již čísla, která jsou po ruce, osvětlují bídu haličského lidu. Za rok 1899 bylo takových dočasných emigrantů z 21 okresů 26.283! . . . Polské emigraci věnován jest orgán Towarzystwa handlowo-geograficznego, „Gazeta handlowo-geograficzna“; kromě toho povstalo ve Lvově „Towarzystwo kolonizacyjno-handlowe“, jež si vytklo za účel, soustřediti emigraci polskou v jižní Americe.

Obdrželi jsme zajímavý doplněk k lonskému článku „Příspěvek k dějinám polskočeské vzájemnosti“ od Čechofila; jako článek sám, tak i dodatek pochází od člena bývalého „Českého kroužku“ ve Varšavě a tedy osobního pamětníka a účastníka sympathického ruchu čechofilského v akademické mládeži varšavské na počátku let osmdesátých. Z dodatku dovídáme se, jak čilé styky nastaly po krakovské jubilejní slavnosti Kraszewského mezi českým a varšavským studentsvem; knihy české posílány A. Čihalíkem do Varšavy tehdejšímu studentu práv Stan. Van der Nootovi Kijeńskému, a zase naopak polské knihy Akademickému čtenářskému spolku do Prahy. Na jaře r. 1880 sešlo se dvanáct přátel českého ruchu kulturního v bytě Kijeńského, a tu bylo založeno „Kółko czeskie“. Členové jeho, jak již bylo řečeno v lonském článku, scházeli se každého týdne k výměně myšlenek o české literatuře. Hned v prvních měsících na podnět Kijeńského ustanovili se vydati kapesní slovník česko-polský, jejž chtěl dle sdělení navrhovatelova nakladatel Lewental vytisknouti. Za základ vzat českofrancouzský slovníček Fastrův a o práci rozdělili se členové kroužku. Současně podána žádost k rektorovi university (Blagověščenskému) o povolení výkladů jazyka českého; za důvod žadatelé uváděli, že za předmět konkursní rozpravy z práva slovanského právě bylo dáno studium o „Knize pána z Rožmberka“, k čemuž mají zapotřebí znalosti jazyka českého. Prvním předsedou zvolen byl Franciszek Olszewski a sekretářem Kijeński, který však již v květnu 1881 odebral se za studiemi právnickými do ciziny. Před odjezdem odevzdal celou svoji českou knihovničku přátelům z „Českého kroužku“, po jehož rozpadnutí přešla do knihovny České Besedy ve Varšavě. Ze slovníku zpracována byla písmena L, N, ale odjezdem Kijeńského jakož i tím, že několik jiných členů skončilo svá studia, zůstala práce ta nedokončena; nepokračováno v ní pak hlavně proto, že nakladatel vzal svůj slib nazpět. Předsedou kroužku byl pak zvolen Leon Popieski a místopředsedou Z. Przesmycki, jak bylo uvedeno již v článku Čechofilově, kde také další osudy kroužku vylíčeny. *Č.*

*

Slované východní.

Konečný úsudek o XI. archeologickém sjezdě, konaném lonského roku v Kijevě, jest v Rusku nepříznivý. Úsilí některých ruských účastníků vyloučiti maloruštinu ze sjezdu, vyvolavší posléze novinářský boj se všemožnou neslušnou polemikou, vzbudilo hned s počátku dojem nevolnosti: cizích účastníků dostavilo se málo a také ti brzo se rozjeli, tak že zbyli většinou jen účastníci ruští, a právě ruská práce na sjezdu (dle ruských hlasů) byla slabá. Trpěla roztříštěností, úryvkovitostí, nedostatkem jednotného programu. Mnohé referáty vůbec nepatřily na sjezd. S pochvalou setkalo se jen několik referátů, na př. Ščepkinův o malbě v novgorodském malířství ikón, Kamaninův o zkoumání starých

podvržených dokumentů, Daškevičův o původu jihoruského kozáctva, Kordtův o kartografické výstavě, již pořídil referent při universitní bibliothéce, a j. I v nich se však pozoruje přílišná speciálnost. S úplným uznáním setkaly se referáty: Niederlův o vlasti Slovanův a Miljukova o výkopech v Makedonii.

20. listopadu (dle rus. kal.) bylo tomu 35 let, co vydáno bylo znamenité soudní zřízení ruské, řadící se svým významem hned k selské reformě. Základní principy jeho: ústní řízení, oddělení soudnictví od administrativy, neměnitelnost soudců, systém trojí instance, instituce porotních soudů jsou vesměs živly reformní, a ruská veřejnost trpce nesla pozdější snahy reakční. Tak r. 1889 sloučena opět v ruce zemského presidenta moc soudní a výkonná, a hrozící již jednou chvíli zrušení porot budilo obavy, že při nedávné revisi soudního zřízení veliké dílo reformní bude opět porušeno. Nejvyšší reskript však, vydaný 1. července l. r. při ukončení revise, uznal ve zřízení „obsažené v něm principy pravdy, milosti a rovnosti všech před zákonem". Tím obavy pokrokových lidí zaplašeny.

Mnoho ruchu jeví se nyní v Rusku ve snaze o reformu středních škol, zejména gymnasií. Odsuzuje se právem rozlišování předmětů gymnasijních na hlavní a vedlejší, zvláště pak privilegované postavení starých jazyků proti jazyku rodnému, jazykům moderním a předmětům reálným. I v Rusku zasazují se o jednotnější plán škol gymnasijních a realných, aspoň v oddělení nižším, tak aby přechod z jedné školy do druhé nebyl čirou nemožností. Hlavně však se vedou stížnosti na reformu gymnasií, provedenou za ministra D. A. Tolstého, jenž oba jazyky klassické zavedl po německém vzoru jako povinné v týchž rozměrech jako v cizině (dříve latina počínala čtvrtým rokem a řečtina byla nepovinná) a tím proměnil gymnasia ve školy grammatikální se vším hrůzným pedantismem. Uvedením učitelstva cizího, z nedostatku domácích klassických filologů, rovněž málo posloužil škole. Jen nepatrná část cizinců, Čechů, Slováků, Haličanů, vyvinula se v učitele vynikající, většina se zvrhla v zlobné pedanty, kteří ani řádně ruský jazyk si neosvojili. Byl to podivný prostředek, tato reforma, k tomu cíli, „aby mládež vystřízlivěla od tehdejší svobodomyslnosti náboženské i politické." I žádá se tedy reforma ve všech těchto věcech: zejména omezení latiny na dřívější míru a vypuštění zbytečných podrobností v grammatickém učivu; řečtina počínejž v quintě; dále nesou se snahy k podporování gymnasií realných, k jednotnějšímu plánu čistých realek a gymnasií, jakož i zavedení stejných pravidel o zkouškách a odměnách žáků na obojích školách.

O stavu škol národních došla podrobná zpráva z gub. Archangelské (Russkaja Mysl, str. 35.) Počtem žactva i učilišť rostou více školy farní nežli školy, podřízené správě národního vzdělání. I podpory hmotné dostává se více školám farním: roční dotace ze zemských daní v gubernii poskytuje se jim přes 6000 rublů, školy druhé nedostaly ani kopejky. Z peněz poskytovaných ministerstvem v ročním obnosu 50—65.000, více než dvě třetiny jdou na školy městské a odborné (námořnické), tak že náklad na vesnické školy ve správě světské se nalézající leží vesměs na obyvatelstvu. Náklad tento dosahuje až 40 000 ročně a je tedy velikým obtížením obyvatelstva. Školy tyto trpí také nestejnoměrným rozložením; ze sta „vólostí" této gubernie je 40 vůbec beze školy. Jinou velikou vadou je nedostatek dozoru: jediný inspektor na celou gubernii nijak nestačí. O soukromém životě učitelů je ovšem referencí dosti, starajíť se o to jak úřady tak i „dobrovolní inspektoři", aby každý krok učitelův byl znám.

Neutěšenou kulturní stránkou jsou poměry v nemocnicích. Ani na klinikách universitních nejsou v pořádku, což v provinciích. V „Sibiřské Žizni" prof. Popov popisuje tomský ústav pro choromyslné, a je to obraz, hodný Dantova pekla. Postelí v barácích není dosti, nemocní spí na podlaze, ventilace žádná, v místnostech jsou jámy hnojné, zápach je takový, že ani zdravý člověk ho nesnese. Je-li nemocný v záchvatu zuřivosti, pomáhá se bitím, přeražení žeber není zjevem vzácným. Před nedávnem zjištěno, že ošetřovanec jeden byl ubit do smrti. Poněvadž pod svícnem bývá největší tma, nejsou lepší

poměry ani v Petrohradské gubernii. Nedávno proveden byl soupis choromyslných v této gubernii a vyšla na jevo tato fakta: na řetěze ukováno 18 lidí, svazováno, bito, zavíráno jest 136 lidí, toulavých nemocných je 65, bez dozoru 362, všech nešťastníků vesměs v poměrech nemožných je 581. — Mnohé choromyslné dívky, znásilněny byvše neznámo kým, mají děti; jedna bloudila se dvěma dětmi a třetím na rukou. — V časopise „Urál“ odhaluje p. Fedorov, člen šadrinské zemské správy, jiný obraz. Na sjezdu nemocničních lékařů vyšlo na jevo, že k nemocným se dokročuje tělesnými tresty (odnětím oběda atd.) a vznikla i debatta mezi lékaři, je-li vůbec záhodno tresty odstraniti. — Takovéto otevřené odhalování poměrů jistě se stane podnětem k žádoucí nápravě.

—*ch.*

Sibiř, která ještě do nedávna byla v představách západní Evropy pouze krajem mrazu a trestaneckých útrap a hrůz, objeví se nám nikoli v době nedohledné také v jiném světle. Stane se to dokončením velkolepého podniku stavby sibiřské dráhy, jíž má býti nejzazší sibiřský východ spojen s evropskou Rusí a tím celá Sibiř Evropě přiblížena. Potom teprve bude moci býti náležitě oceněno přírodní bohatství Sibiře, i není pochybnosti, že spojení železniční těchto krajin s evropskou Rusí bude míti veliký vliv na její hospodářské poměry a jejím prostřednictvím i na západní Evropu. Velkolepým podnikem tímto přiblíží se nám a získá pro civilisaci obrovská část povrchu zemského, měřící okrouhle 12½ millionu čtverečních kilometrů čili třikrát tolik, jako celá mimoruská Evropa. A na celém tomto obrovském prostranství bydlí pouze 5 mil. lidí, o million méně než v Belgii, tak že průměrně teprve na 2½ km² přichází 1 člověk. Jak známo, dělí se Sibiř ve dvě hlavní části: západní s guberniemi tobolskou a tomskou, a východní s guberniemi jenisejskou a irkutskou. Kromě toho náležejí k ní čtyři territoria: jakutské, zabajkalské, amurské a přímořské s poloostrovem Kamčatkou. Jak obrovských rozměrů jsou tyto kraje, patrno jest z toho, že na př. sám kraj jakutský jest větší než Rakousko-Uhersko i s Německem. Jižnější části Sibiře mohly by se státi chlebnicí Evropy. Obilí dozrává tam až do 64° severní šíře, a to v kratší době, než v Evropě; potřebuje-li v okolí Paříže pšenice ke svému uzrání průměrem 137 dní, dozrává tam již ve 107 dnech, čili o celý měsíc dříve. Hospodářství neprovádí se tu střídavé; panenská půda osívá se prostě týmž druhem obilí, pokud dává úrodu, načež se nechá ležeti úhorema zdělávají se i osívají jiné lány půdy, leževší dosud ladem. Po 10 až 15 letech užívá se zase úhorů k osívání jako dříve. I při tomto neracionelním způsobu hospodářství produkuje Sibiř ročně 40 millionů centů obilí, ale není pochybnosti, že by mohla při náležitě hospodářském užívání veškeré obilné půdy dávati užitek 20—30krát takový. Že se dosud více půdy neosívalo, toho příčinou byl nedostatek železničního spojení pro vývoz; i prodává se metrický cent pšenice na místě za 2 ruble – doprava pak ze střední Sibiře do Nižního Novgorodu stojí skoro rovněž tolik. Po dostavění sibiřské dráhy se ovšem tyto poměry radikálně změní. Třeba jest věděti, že nyní v nejbližších krajích sibiřských u samého Uralu osívá se toliko 9% orné půdy, v okolí Tomska dokonce jen 2½% Podobně je to s chovem dobytka, jenž za nynějších poměrů nemá takřka žádné ceny; i při dosavadní nepohodlné a zdlouhavé dopravě prodávala se v Petrohradě libra sibiřské hověziny po 15 haléřích, když se tu r. 1896 poprvé ukázala na trhu. Jak pronikavé změny v cenách masa by musila způsobiti rychlejší doprava živého dobytka ze Sibiře do Evropy! Na místě samém (na př. v Tobolsku) bývá libra hovězího masa za 5 haléřů; živé tele r. 1895 stálo 50 haléřů; zajíc jest za 3 kopějky, koroptev nebo divoká kachna za 1 kopějku. Podobně nízké jsou ceny ryb. — A jaké bohatství dříví chovají sibiřské lesy, jaké bohatství rud je tu uloženo v zemi! Jak to vše bude moci býti zužitkováno po dokončení dráhy sibiřské!

O stavbě této dráhy bylo rozhodnuto ukazem cara Alexandra III. ze dne 29. března 1891, a v květnu téhož roku byl tehdejší nástupce trůnu, nynější car Mikuláš II. přítomen při slavnostním zahájení stavby ve Vladivostoku. Celková délka trati jest 7609 km.! Sibiřská dráha jest prodloužením ruské trati ze Samary na Volze do Ufy a Čeljabinska. Dělí se na tři hlavní části: západosibiřskou z Čeljabinska do Omska (v délce 711 km.), středosibiřskou do Krasno-

jarska s odbočkou do Tomska (celkem 1848 km.) a východosibiřskou, která se zatáčí na jih až k Irkutsku nad jezerem Bajkalským, jde dále při jezeře až ke stanici Myšovskaja, probíhá Zabajkalí, dotýká se hranice čínské a končí u moře ve Vladivostoku. Náklad stavební rozpočten jest na 350 millionů rublů — ale což to jest jen u přirovnání k výtěžku zlatých dolů sibiřských, jež vládě v pětiletí 1890—1895 vynesly 1200 millionů! Až bude dráha v celé své délce odevzdána dopravě, bude otevřeno přímé spojení Ostende s Vladivostokem (přes Varšavu, Batraki a Čeljabinsk, celkem asi 12.000 km), i projede se tato ohromná vzdálenost za 243·3 hod. čili za $10^1/_6$ dne! Sibiř samu po celé délce bude lze projeti za 163·1 hod. čili za $6^4/_5$ dne. Tím způsobem bude lze vykonati cestu z Londýna do Pekingu nejdéle za 14 dní, kdežto nyní trvá cesta námořní přes kanál Suezský 38 dní. K tomu jest dosavadní cesta námořní skoro třikrát dražší, než bude potom cesta po železnici. Lístek I. třídy z Varšavy až do Vladivostoku bude státi pouze 120 rublů, lístek III. třídy tedy asi 30 rublů.

Technické obtíže západosibiřské trati nebyly příliš veliké u srovnání s drahou kanadskou, nepřekáželyť tu ani příliš vysoké hory, ani bahna. Toliko nedostatek kamení a písku byl citelný, a pak bylo třeba stavěti veliké náspy proti sněhovým návějím. Obtížnější bylo vedení kolejí přes řeky Tobol, Irtyš a Ob; poněvadž všecky tyto řeky při každém takřka vystoupení z břehů mění svá řečiště, působila regulace jich nesmírné obtíže a bylo třeba stavěti obrovské mosty a před nimi i za nimi rovněž obrovské hráze. Nejdelší most (přes Ob nedaleko Kolyvanu) má 740 metrů (kdežto známý kolínský most přes Rýn má pouze 412 m). Mnohem obtížnější bylo vedení dráhy přes hory Altajské. Bylo třeba vystavěti 300 mostů (mezi nimi most přes Irkut s obloukem o rozpjetí 170 m), kromě toho ochranné zdi až 35 m vysoké, a tunely až 3500 m dlouhé. Ale i podnebí zde na východě kladlo veliké překážky; býváť tam sotva po 3 měsíce v roce teploměr nad nullou (dle C.), kdežto v létě zase milliardy much a komárů nesmírně stěžují práci.

Celé obrovské dílo má býti dokončeno r. 1904, ale některé části trati jsou otevřeny již nyní. Prozatím bude trať pouze jednokolejná, ale stavěna je tak, že každé chvíle může býti druhý pár kolejí položen.

Hotovo jest již 2000 lokomotiv, 3000 osobních a 36.000 nákladních vozů. Vagony opatřeny jsou všemožným pohodlím. Především bude možno celým vlakem pohodlně procházeti, ve vlacích budou nejen vozy restaurační a ložnice, ale i čítárny, lázně, ba i kaple. Cestující I. třídy budou míti pro sebe vlastní pokojíky jako v hotelu. *Č.*

*

Národní ruch Rusínů v Haliči jeví se hlavně na poli p o l i t i c k é a o r g a n i s a č n í p r á c e. Zevrubný program ustavila sobě u k r a j i n s k o - r u s í n s k á s t r a n a na sjezdu ve Lvově. Snahy její v Rakousku ve věcech politických nésti se mají k vytvoření samostatného území rusínského, složeného z rusínských částí Haliče a Bukoviny, s nejširší autonomií v zákonodárství i správě. V nynějším složení Rakouska žádá rozdělení Haliče ve dva národnostní samostatné celky. V části maloruské žádá vnitřní úřední řeč rusínskou, vnější věci vedeny buďtež rovnoprávně. Volební řády buďtež zdemokratisovány na základě všeobecného hlasovacího práva tajného, se zrušením kurií a zastoupením menšin. Ekonomický program jest program soc.-demokratický, přizpůsobený k zemědělské povaze lidu rusínského. V oborech kulturních požaduje se úplné školství s universitou rusínskou, s bezplatným vyučováním, a zřízení samostatné školní rady zemské pro rusínské školy. V náboženských věcech má nastati tolerance a vybavení církve ze všech vlivů nepříslušných. Vědomí národní jednoty s Uherskou Rusí a Ukrajinou stále má býti na zřeteli. Vědomí o nezbytnosti pevné organisace politické proniklo již značně hluboko do lidu, jak ukázaly volby do říšské rady, při nichž zvolen byl Vasilko na základě kompromisu s Ruskou Radou. Zejména vzrostla důvěra v učitelstvo, jež četně bylo vybíráno za volitele ve venkovských obcích.

V Kolomyji pořádána byla osvětně-hospodářská schůze s přednáškou prof. Kocjuby o školách průmyslových a s několika přednáškami hospodářskými.

Účastenství při schůzi i při večerním divadle, kde hráli balinečtí ochotníci vesničtí, bylo veliké.

Poslanec Jarosevyč organisuje rusínské dělnictvo ve Vídni. Svolává schůzi jejich s cílem, určiti jejich stanovisko vůči sociální demokracii. — Také američtí Rusíni mají se sjeti do New-Yorka na schůzi a pojednati o postavení své církve, dělnictva rusínského a o školách rusínských. — Již nyní obracejí Malorusové pozornost svou k nastávajícímu sčítání lidu, majíce v paměti poslední jeho provádění. —*ch.*

*

Jižní Slované.

Mimo přemnohé jiné svízele dělá Bulharům starosti také nedokonalý pravopis a v něm hlavně diblíci: ъ, ь, ѫ a ѣ. Ministerstvo osvěty snaží se zavésti opravu pravopisnou, ale dosud jeho snahy nevedly k žádoucímu konci. Již nedávno zemřelý ministr Živkov sestavil „filologickou komisi", jejímž úkolem bylo vypracovati zásady bulharského pravopisu. Komise tato se však rozešla pro veliký odpor, jaký proti opravným návrhům jejím povstal. Členové komise však se svých opravných snah nevzdali a uvedli je ve skutek v mírnější poněkud formě ve svém orgáně „Bulh. Přehledě" (Български Прегледъ). Neodbytná potřeba úpravy pravopisu přiměla r. 1895 znova ministra osvěty K. Veličkova ke svolání nové 19tičlenné komise, aby vypracovala jednotný „školní" pravopis. Komise té súčastnili se i odpůrcové první „filologické komise". Roku 1898 ministerstvo Iv. Vazova vydalo bez autorského podpisu „Návod k jednotnému pravopisu", jemuž kritika vytýká, že byl vypracován nakvap a ledabylo, že jest neúplný a nedokonalejší ještě než pravopis posavadní. Počátkem r. 1899 vystřídal Vazova nový (také již bývalý) ministr T. Ivančov; poněvadž stálý učebný komitét při ministerstvu osvěty s „Návodem" ministerstva Vazova nesouhlasil, vyzval nový ministr odbornou komisi (profesory A. Teodorova, L. Miletiče, B. Coneva a Iv. D. Šišmanova, kteří byli již členy filologické komise za min. Živkova), aby mu podala své zdání. Komise tato celkem se vyslovila, aby se připravovaný návod přidržel zásad nynějšího pravopisu „Bulh. Přehledu", jenž jest přechodem od dosavadního obvyklého pravopisu ku pravopisu budoucnosti. Ale komise míní, a p. ministr — dělá podle svého. Nežli se kdo nadál, vydal Ivančov nový „Návod", celkem skoro stejný s návodem Vazova. Bulharští filologové s takovým rozřešením tak důležité otázky ovšem spokojeni nejsou i budou svůj cíl vytrvale sledovati dále.

Horlivý pracovník v bulharském národopise, V. Kъnčev, navštívil nedávno bulharské osady na maloasijském pobřeží Mramorového moře, v okolí Brussy. Úhrnem žije tam podnes ve 20 osadách 11—12 tisíc Bulharů, jejichž předkové za různých dob buď o své ujmě ze zemí balkánských se vystěhovali, buď tureckými vládami sem byli přesídleni. Ostatně bulharští Pomáci stěhují se i nyní do Malé Asie. Úbytek obyvatelstva, stěhováním Turkův a Pomáků (mohamedánských Slovanů) z Bulharska značně citelný, mohl by být alespoň částečně nahrazen návratem maloasijských Bulharů do původní vlasti. Maloasijští Bulhaři mají sice v té příčině namnoze dobrou vůli a také již v tom směru učinili pokusy, avšak setkávají se při tom s velikými obtížemi. Bulharská vláda o věc tu se nestará a bulharský lid působí jim značné nesnáze. *Knrz.*

Pan Konst. Veličkov, známý básník bulharský a bývalý ministr, počal od 15. listopadu vydávati „Лѣтописи", jejichž dosavadní 4 čísla činí dojem velmi příznivý. Je to „čtrnáctidenní revue pro politiku, literaturu a nauku." Přináší bohaté a pečlivě sestavované přehledy domácího života politického i kulturního, podobné přehledy zahraničné, zejména slovanské, články o jednotlivých otázkách politických, národohospodářských a vůbec kulturních („Příčiny naší finanční krise", „V Makedonii", „Rusko a Bulharsko", „Parlamentarism u nás" a j.), vzpomínky z dob předosvobozenských i jiné články poučné — ale i básně, povídky atd. Mezi básněmi nacházíme ukázky z pře-

kladu Göthova „Fausta“, Schillerovy „Marie Stuartky“ — i zdá se nám, že jde o systematické překládání arciděl světové poesie, což by mělo pro další rozvoj poesie bulharské význam dalekosáhlý. *Č.*

*

K národopisné mapce rakouského Přímoří, otištěné v 1. čísle II. roč. Slovanského Přehledu, obdrželi jsme zajímavé doplňky a opravy od známého učence slovinského, p. prof. Simona Rutara. Že mapka nesrovnává se úplně s pravdou, naznačili jsme již při jejím uveřejnění, charakterisujíce statistická data, na jejichž základě byla mapka sestavena: „Čísla tato vzata jsou z vládní statistiky dle sčítání z r. 1890, ve skutečnosti tedy jistě jest procento Slovanů v Přímoří mnohem ještě vyšší.“ Co jsme tímto tvrdili, potvrzují následující opravy p. Rutarovy:

1. Okolí Gorice jest úplně slovinské, zejména také jeho východní část směrem k Šempasu. Národopisnou hranici třeba jest vésti západně od Gorice, na východ od vsí Ločniku a Moši (Ločnik, Moša).

2. Od ústí Vipavy do Soče pod Mirnem (Miren) jde národopisná hranice dále po Soči až ke Zdravščině (Sdraussina) naproti Gradišći (Gradisca), odtud pak přímo na jihovýchod kolem Tržiće (3 km. východně od něho) až k moři, kde končí také národopisná hranice naší mapky.

3. V Istrii nenáleží do italské části Buje, Črnivrh, Grižnjan atd., tím méně Topolovac, Oprtalj, Vížinada a Motavun. — V Buzetu jest něco Vlachů, v Roči (Roč) zcela málo (na mapce naznačena jsou obě místa jako vlašské ostrůvky), v Brdu jich vůbec není. — V Labinu hovoří se sice vlašsky, ale celé okolí jest chorvatské, správně má tedy Labin býti naznačen pouze jako vlašský ostrůvek v chorvatském okolí. Rovněž tak jest celá část na jih od Labina chorvatská, jen v Rudniku a okolí mluví se vlašsky. — Z toho jest patrno, jak veliké území zvláště v Istrii zabrala vládní statistika pro Vlachy na úkor Slovanů.

Pan prof. Rutar, jemuž jsme za tyto poznámky velmi povděčni, tiskne právě samostatný spis o italských Slovincích, s jehož obsahem, až vyjde, čtenářstvo Slov. Přehledu zajisté seznámíme. *Č.*

Literatura, umění.

V. POKROVSKIJ: В. Г. Бѣлинскій какъ критикъ и создатель исторіи новой русской литературы (Moskva, 1899).

Úkolem svým učinil si spisovatel, srovnati kritické a literární zásady velikého myslitele s názory jeho předchůdcův a vrstovníků — Merzljakova, Polevého, Naděždina, Ševyreva a j. Přirovnání to nejlépe vyjasnilo veliký význam ruského kritika. Rozumí se, že spisovatel, vzdávaje zasloužený hold literárním záslubám Bělinského, neskrývá některých jeho nedostatků, podmíněných jednak vlastnostmi spisovatelského temperamentu Bělinského, jednak okolnostmi tehdejší doby. K těmto slabším stránkám ruského kritika náleží jeho nesprávný názor na poesii národní a na starou ruskou literaturu. Důležitý příspěvek k poznání a ocenění Bělinského podal též *J. Budde* ve své stati Личность Бѣлинскаго (Věstník Evropy, 1899, sv. 10). *Šk.*

V. V. KAČANOVSKIJ: Исторія Сербіи съ половины XIV. до конца XV. вѣка.

Důležitý příspěvek k dějinám srbským, obsahující historii pádu starého Srbska. Období nenáhlého pokoření jižního Slovanstva od Turků dočkalo se konečně svého specialního a povolaného badatele, jenž s věcnou znalostí probírá s počátku bohatý material domácích i cizích pramenů historických, aby touto přísně kritickou cestou propracoval se k celkovému názoru na staré dějiny Srbska. Za takových okolností není zajisté nadsázkou tvrzení, že uvedený spis stane se hlavní pomůckou každého, kdo zabývá se dějinami srbského národa.

ROMAN ZAWILINSKI: **Słowacy, ich życie i literatura.** Biblioteka dzieł wyborowych. No. 101. Varšava, 1899. Str. 158 v 8°. Cena 40 kop.

Spis pro polské kruhy velmi informační, za nějž jsme spisovateli, váženému ethnografu a filologu polskému, velmi vděčni. Založen jest nejen na podrobném studiu literatury slovenské a o Slovácích, ale hlavně také na vlastní zkušenosti, nabyté cestami po Slovensku, a na osobních informacích, získaných přímo od předních mužů slovenských. Největší část knihy psal ethnograf a filolog (zároveň literární historik); sem patří oddíly „Chaty a kroje", „Hospodářství, pastýřství, průmysl", „Život rodinný", „Život společenský, jazyk" — „Literatura starší", „Doba rozkvětu", „Současná literatura". Celému obsahu předeslána jest kapitola úvodní „Obyvatelstvo a jeho sídla", a obě skupiny kapitol spojuje oddíl o poměrech politických a kulturních. Z úvah závěrečných vyjímáme tato pozoruhodná místa: „Není pochybnosti, že Slováci, majíce mnoho houževnatosti — mají příliš málo energie. Jistá trpnost, sloučená s odevzdáním se osudu, ona trpnost, kterou mnoho psychologů spatřuje především ve Slovanech, jest jedním nejen z nejvýznačnějších, ale zároveň nejškodlivějších znaků života slovenského ... Ujařmeni od tisíce let nemohli v sobě vytvořiti smyslu politického, a jestli sobě dovedli přes tolik věků zachovati svoji národní svérážnost, není to tak jejich zásluhou, jako spíše zásluhou pozdního probuzení národního vědomí a ‚ideje maďarské' v Maďarech. Tento nedostatek vyspělosti politické obráží se i dnes v jejich práci národní Právem naříkají na nepoctivou agitaci, ale sami poctivé a rozhodné agitace mezi lidem rozvinouti nedovedou, aby solidárností zorganisovaných mass převážili útlak orgánů vládních. Široká samospráva místní v obci, škole a poněkud (u protestantů) i v církvi nemohla by se stát lupem v rukou nepřátel, kdyby náležitě dovedli organisovati lid, působiti na něj přímým stykem i levnými novinami ... Inteligence slovenská, v poměru k ostatnímu obyvatelstvu nečetná, není sraženým šikem národních bojovníků a nemá vyvinutého citu, že jest povinna podporovati všeliká snažení národní práce ..." Mnoho trpkosti jest v těch slovech polského pozorovatele, ale i mnoho pravdy, v níž jest skryt osten ku přemýšlení o nápravě ...

Č

WALERY ELJASZ RADZIKOWSKI: **Korony królów polskich.** Poznań, 1899. Str. 56 velké 8°. — **Ubiory w Polsce i u sąsiadów w wieku XIV.** Ogólnego zbioru część III. Krakov, 1899. Str. 32 v 4° a 9 obrazových příloh.

Nové výsledky pilných archaeologických studií krojových malíře polského W. Eljasze-Radzikowského mají svou zajímavost i pro nás, poněvadž autor ku přirovnání všímá si i sousedních zemí bývalé Polsky. Cenu obou spisků, o jejichž specialním obsahu nemůžeme se šířiti, zvyšují četná vyobrazení, pečlivě autorem pořízená, jež sama tvoří cenný material srovnavací.

DR. STANISŁAW ELJASZ-RADZIKOWSKI: **Z folklorystyki słowackiej.** Lvov, 1899. Str. 46. (Otisk z „Ludu".)

Je to přehled slovenských prací z oboru folkloru, uveřejněných v posledních 2, 3 letech ve „Sborníku museálnej slovenskej spoločnosti", v „Časopise" téže společnosti a v „Slovenských Pohľadech". Podrobný a kritický přehled svůj zavírá spisovatel charakteristikou novějších prací slovenských na poli folkloru: „Nepouštějíce se v širší záhady obšírné oblasti folkloru vzdělávají domácí pole poctivě a zdatně. Tu a tam jsou snad jisté nedostatky, zvláště ve vykládání a seskupování zjevů folkloristických, ale pamatujme, v jakých okolnostech práce ty povstávají. Daleko od vědeckých středisk přičiněním jednotlivců, nepodporovaných nikým, pouze vlastním zápalem směřujících k cíli."

JAN MACHAR: **Magdalena.** Przełożył z czeskiego Adam M—ski. Z przedmową A. Langego. Varšava 1900. Nákladem redakce „Głosu". Cena 1 rub.

Po dlouhé době zase knížka české poesie v polském rouše. Vítáme ji upřímně již jako vzácnost svého druhu — náležíť k velkým řídkostem, objeví-li se ukázka české poesie v jiném jazyce slovanském ve formě knižní. Nepřihlížíme-li k překladům rukopisů Královédvorského i Zelenohorského, našlo by se samostatných knižních překladů z české poesie ve všech slovanských litera-

turách tuze málo: Ohlas písní ruských, Křest sv. Vladimíra, Večerní písně, Duch a svět — a jsme skoro u konce. Snad by neměla býti ostatním Slovanům prázdným zvukem aspoň taková jména, jako Mácha a Neruda, nepřihlížíme-li k básníkům žijícím.

Překlad Magdaleny není ani zcela věrný, ani úplný (ač neúplnost může tu a tam spadati na vrub censury). Škoda, že nebyl v rukopise poslán do Čech, anebo že překladatel nevstoupil při práci do styku ne-li s autorem samým, tož aspoň s jiným literátem, který dobře ovládá polštinu; konečně aspoň korrektura mohla býti do Čech posílána.[1]) Poznamenáváme to v zájmu věci pro budoucí podobné případy. Jsme však překladateli i nakladatelstvu vděčni i za překlad, jaký jest.

Předmluvu napsal básník A. Lange, nemůžeme však říci, že by byl Macharův básnický portret vystihl ve všem věrně a reliefně; také umístění Machara v nové poesii české není docela správné, rovněž se nesrovnáváme s vývody o jeho předchůdcích a nástupcích. Nevíme, je-li básník Magdaleny panu Langemu povděčen za toto místo: „Heine pravil, že v literatuře panují obyčeje rudochů; jakmile se objeví nové pokolení, jest prvním jeho dílem oskalpovati a sežrati své otce. Tak činil i Machar.“ —

Pokud je nám známo, překládá Magdalenu do rusínštiny Dr. Ivan Franko.

Č.

Misya Kościuszki do Paryża w r. 1793. Napisał WŁ. M. KOZŁOWSKI. Lwów 1899. Nákl. vlast. Str. 35.

Opíraje se o dokumenty, chované v archivech věcí zahraničných v Paříži, předvádí nám autor v krátkém náčrtku poměry mezi Francií a Polskem od r. 1793 do vypuknutí povstání Kościuszkovského. Francie, jak vidíme z listů vyslance francouzského Descorchesa a přítele Poláků, Francouze Parendiera, upřímně sympathisovala s Polskem a pomáhala mu. Nejhlavnějším bodem brožury jest objasnění pobytu v Paříži poslance na sněmu polském, Torského, jeho řeči v zasedání národního konventu, a dále objasnění poslání Kościuszkova, jehož Francie před tím učinila svým čestným občanem. Poslání to zakryto jest ještě rouškou tajemnosti, známo jest pouze, že ministr francouzský Polsku mnoho sliboval. Brošurka p. Kozłowského přináší v úzkém svém rámci mnoho nových, zajímavých podrobností.

—d—

JEAN D'OUTREMER: **La Pologne et la paix générale.** Paris 1899. (Otisk z „L'Humanité Nouvelle“.)

Autor s podivením konstatuje, že na konferenci míru v Haagu, kde mluveno o záležitosti alsasko-lotrinské, o otázkách krétské i arménské atd. — úplným mlčením byla pominuta otázka polská. Stručně, ale obsažně vykládá, jak Polska působila a působí na rozvoj jiných států Příliš dlouho byla hradbou proti barbarské Asii a v mnohém ohledu předchůdkyní v civilisaci národům slovanským, aby měl beztrestně a bez významu pro Evropu přejíti zločin, na ní spáchaný. A jak vůči rozebrání Polska a stálých bezpráví, na něm páchaných (nehledě ani k tomu, že každý národ má právo života) bylo možno přistoupiti ke konferencím míru? — ptá se autor, jemuž sluší uznání, že ač původem Polák, rozbírá otázku věcně a nestranně.

—d—

Studies in foreign literature. By VIRGINIA M. CRAWFORD. London, Duckworth & Co. 1899.

V této sbírce essayí nacházíme nadšené stati „Henryk Sienkiewicz“ a „War and peace“ (Vojna a mír L. N. Tolstého). Ve stati „The present decadence in France“ podává spisovatelka nadšenou charakteristiku Turgeněva. Promlouvajíc o nynějších vlašských románech, praví spisovatelka: „Není v nich onoho dechu tajemství, onoho citu, blížícího se duchovitosti života, čímž okouzluje literatura slovanská.“ Touto větou podařilo se spisovatelce vystihnouti ducha slovanského dokonale; v tom, co zachytila v těchto několika slovech, tkví jistě

[1]) Tak mohlo se předejíti množství tiskových chyb v českých textech a jménech, z nichž nejkřiklavější zůstala v samém jméně básníkově (Jan!).

celá budoucnost slovanské literatury a slovanského poslání vůbec. Je v tom i Chelčický a Hus, i Dostojevský a Tolstoj, i to, co musí ještě slovanský duch člověčenstvu dáti, nemine-li se svého cíle. *Č.*

A. AŠKERC: **Nove Poezije.** V Ljubljani 1900. Stran 222 v 8°. Cena 3 K.

Nová sbírka Aškercova jest jakýmsi pendantem, či spíše doplňkem k druhé jeho knize „Lirske in epske poezije“ (1896), z níž ukázky Slovanský Přehled přinesl v minulém ročníku. Hned prvý oddíl odpovídá „různým motivům“ sbírky předešlé, jsa lyrické a reflexivní povahy. Doceluje obraz básníkův jakožto mírného, střízlivého sice erotika, ale závažného myslitele. Jako v oné filosofická báseň „Jaz“, je zde pro básníka velmi příznačnou „Iz dnevnika starega pesimista“. Sílu myšlenkovou a přesvědčivost upřímného názoru mají dále „Luč iz neskončnosti“, „Izlet“, zvláště však „Ahasverjeva himna Noči“, kde mluví básníkova láska k svobodě. Pokračování „poutníkova denníku“, dříve hlavně slovanskému Balkánu věnovaného, provádí nás tentokrát v řadě pěkných obrázků Italií. Oddíl druhý má výpravný ráz, přináší balady, legendy, romance, jako dotyčný oddíl knížky minulé i celá sbírka první („Balade in romance“ 1890), a nechybí ani tónů satyrických („Michelangelo in kritik“) a sociálních (Delavčeva pesem o premogu“). Básníkova záliba k východním motivům, zvláště indickým, kde subjektivní filosofii své může dáti plného průchodu pod rouškou objektivnosti, což charakterisuje vlohu jeho jako vysloveně epickou, jeví se opět v řadě zdařilých čísel, na př: „Buddha v brahmanski knjižnici“, „Fakir“, „Ambapâli“, „Buddha in Ananda“. Zajímava svým provedením je scéna „Prešeren v gostilni ‚Pri zlatem grozdu‘.“ Delší epický okruh „Pavliha na jutrovem“ uzavírá sbírku. O něm promluveno bylo v listu tomto hned při jeho neknižném publikování (roč. I. str. 345). „Nove Poezije“, lze shrnouti úsudek, potvrzují znovu Aškercovi jeho přední místo v současné poesii slovinské. —r—

Smetanův Dalibor v Petrohradě.

S trpkostí zaznamenáváme dnes v časopise našem událost, která výmluvně illustruje dnešní stav vzájemnosti ruskočeské na poli hudebního umění. Neradi chápeme se péra, abychom právě v tomto časopise, věnovaném vzájemnosti slovanské, promluvili několik upřímných, nejlépe míněných slov o tom, jak ruská hudební kritika přijala prvé provozování Smetanovy opery »Dalibor« na jevišti císařské ruské opery v Petrohradě. Nejzarytější nepřítel českého národa nemohl by napsati o Smetanově hudbě to, co psaly některé ruské — i seriosní jinak listy politické. Skoro všechny kritiky psány jsou tonem tak nešetrným, a některé dokonce tak jízlivým, že marně se snažíme vysvětliti si toho příčiny. Jsme-li my Čechové v leckterém ohledu snad národními šovinisty, nejsme jimi v oboru hudby. Němci, úhlavní nepřátelé naši na politickém poli, dali nám v té příčině nejlepší vysvědčení, zařadivše do repertoiru prvých svých divadel jednotlivé opery Smetanovy, a zejména opery »Prodaná nevěsta« a »Dalibor«. O veliké hudební ceně těchto oper nemůže býti tudíž žádné pochybnosti. Běžeti může jen o nepochopení Smetanovy hudby. A kdyby bratří Rusové v případě, o němž dnes mluvíme, hudby Smetanovy byli nepochopili, a u veřejnosti nijak se tím netajili, nemohli bychom zajisté ničeho proti tomu namítati. Vkus přece jest individuální a nedá se nikomu vnutiti. Neuráží nás proto, že ruská hudební kritika ani po třiceti letech od té doby, kdy

dávána byla v Rusku poprvé Smetanova »Prodaná nevěsta«, neporozuměla jinému přednímu dílu Smetanovu, uráží nás však způsob, jakým se píše o díle prvého českého hudebního dramatika. Uráží nás to zjevné bagatelisování, ta jízlivost, to nepokryté strannictví, to překrucování nepopíratelného fakta, že opera »Dalibor« měla u ruského obecenstva úspěch dosti slušný, byť ne takový, jakého bychom si přáli. Někteří kritikové se totiž podřekli a zaznamenali, že »Dalibor« sotva se stane na sceně Petrohradské operou repertoirní, přes to, že u obecenstva měl úspěch. Tedy ruské divadelní obecenstvo lépe pochopilo Smetanovu hudbu než vůdcové jeho vkusu. Není to charakteristické? A ještě něco. Ze všech referátů ruských listů vysvítá, že výkonní umělci, kteří v opeře »Dalibor« zpívali, činili se, co mohli, jen aby přispěli k úspěchu opery. Provedení »Dalibora« špatné tedy nebylo. A poněvadž ani u obecenstva ruského opera Smetanova nepropadla, postarala se jediná ruská hudební kritika v době třiceti let již podruhé o to, aby Smetanovu a s ní i všechnu českou hudbu na Rusi nadobro ubila. Neboť po kritikách, které vyšly v ruských listech o »Daliboru«, nelze se nadíti, že by ředitelství císařské ruské opery petrohradské dalo častěji na repertoir »Dalibora«, a rovněž tak nelze se nadíti, že by hlasy ruské kritiky zůstaly beze vlivu. Než poslyšme již ony hlasy.

Jeden z nejpřednějších denníků ruských, Novoje Vremja, píše v prvé stručné zprávě o premiéře »Dalibora« takto: »Opera měla velmi prostřední úspěch ... Jakýsi těžkopádný provincialismus leží na celé této opeře jak ve scenickém tak v hudebním směru. Hudba ‚Dalibora' jest sice libozvučná, ba není prosta vřelosti, avšak nic v ní není nového nebo živého. Provedení ‚Dalibora' zasluhovalo plné pochvaly. Všichni umělci a rovněž tak p. Nápravník osvědčili neobyčejnou péči o operu českého skladatele ... Vypraven byl »Dalibor« s obvyklým u našeho divadla přepychem: kostymy byly velkolepé, dekorace objednány z jakési příčiny až ve Vídni; výpravná část jako vždycky dělá divadlu čest. Rovněž tak sbor i orkestr učinily se své strany všechno, aby byly na obvyklé své výši. Divadlo bylo daleko ne plné; nemálo bylo volných míst v parteru a zdá se i v ložích.«

Týž denník (Novoje Vremja) přinesl pak obšírný feuilleton o opeře »Dalibor«. Napsal jej hudební kritik *M. Ivanov.* Vyjímáme z něho toto: »‚Dalibor' dán byl za nejvýhodnějších okolností, o svátcích, když se obecenstvo tlačí do divadla. Tentokráte však hlediště zelo prázdnotou a neprodaných lístků bylo u pokladny při samém počátku představení dost a dost. Petrohradské obecenstvo chovalo patrně jistou nedůvěru k této opeře. Proč? Pamatovalo se snad na fiasko ‚Prodané nevěsty' téhož Smetany, dávané na Mariinském divadle r. 1872? Či prostě nedůvěřovalo hudbě skladatele, jehož jméno mu vůbec ničeho nepravilo, a o jehož opeře mlčel tisk, přestávaje svého času jen na suché poznámce, že se zamýšlí dílo to dávati? Ať jest tomu jakkoli, hlediště Mariinského divadla u večer prvého provozování opery Bedřicha Smetany vypadalo docela jinak než při podobných příležitostech. Ani zájmu

žádného nebylo; zdálo se, že obecenstvo jest vlažné, že se nudí a že jen stěží potlačuje zívání. Úspěch ‚Dalibora‘ při premiéře byl každým způsobem prostřední, skoro pochybný.« Velmi mnoho mluví referent o slabostech libreta, načež pokračuje o hudbě takto: »Hudba ‚Dalibora‘ při jistých svých přednostech má ve skutečnosti jen význam relativní. Leží na ní ráz provincialismu, ba čehosi staromodního ... Měl jsem již na jiném místě příležitost mluviti o tom, že pro naše ucho české melodie nezůstavují dojmu bezprostřední svěžesti a rázovitosti (samobytnosti), kterými dýchají naše písně; české melodie jeví se nám v jisté německé formě ... Ostatní část hudby ‚Dalibora‘ jest libozvučná, hladká, avšak nemá vzletu a pravé inspirace. Nedojímá ani srdce ani fantasii. Všecko jest hezké, ale při tom nudné ...«

Kritik *N. Solovjev* píše o »Daliboru« v »R o s s i j i« takto: »Soudíme-li dle ‚Dalibora‘, nemožno říci, že by Smetana stačil na dramatické sujety ... V celé opeře viděti jest výborného hudebníka — technika, který znamenitě vládne orkestrem, sborovými massami, který umí včas přecházeti od recitativní hudby k hudbě melodické, zaokrouhlené — zkrátka viděti jest hudebníka vzdělaného, věci znalého. Avšak skladateli nedostává se pravého dramatického talentu, nedostává se mu vzletu, hudební nadání jeho není svérázné a postrádá skutečného divadelního temperamentu. Všechno sestaveno jest rozumně, akademicky, avšak to všechno nedojímá, neunáší posluchače ... Vůbec opera tato sotva může počítati na solidní a všeobecný úspěch. Aspoň my jsme o těch úspěších málo slyšeli, nehledíc k tomu, že ‚Dalibor‘ dáván byl poprvé v Praze již r. 1868. Krásné dekorace, kostymy, výborné provedení sotva pomohou této opeře, aby se u nás udržela ... Sezona ruské opery není příliš dlouhá, ruských oper, zařaděných do repertoiru a čekajících, až přijdou na řadu, jest mnoho, ‚Dalibor‘ zatarasil normální postup příprav jiných oper a bohužel dokázal, že jeho přítomnost na naší scéně jeví se daleko ne nevyhnutelnou.«

Vrcholem zlomyslnosti jest kritika p. *Baskina* v »P e t ě r b u r g s k é G a z e t ě«. Pan Baskin tropí si posměch již ze jména Smetanova a praví, že »někteří, vyposlechnuvše si operu, shledali, že by se autor mohl jmenovati nikoli Smetana, nýbrž »Kyselé mléko« (Prostokvaša).« Není-liž pravda, pěkný vtip! Dle p. Baskina »neučinilo prvé představení Dalibora zvláštního dojmu, ba spíše naopak se nelíbilo; obecenstvo bylo úplně lhostejné. Rozčiloval se jen p. Nápravník, který velice pečlivě se staral o úspěch opery. Postačilo několik zátlesků na poslední galerii, aby hned dal opakovati. Takto opakoval jen k svému potěšení duetto paní Budkevičové a p. Čuprynnikova i arii Jeršova. Ostatně taková láska k jeho rodáku jest úplně pochopitelná; škoda jen, že p. Nápravník mnohdy (na př. když c e l é d i v a d l o žádá opakování ouvertury k ‚Ruslanu‘) zůstává lhostejným ku přáním obecenstva. Chcete-li, za takovýchto podmínek měla opera úspěch. Avšak dle vší pravděpodobnosti čeká ‚Dalibora‘ osud zapomenuté již opery ‚Saracin‘ od Kjuje ... Všechno bylo učiněno, aby se Smetana udržel na jevišti. Avšak všechny tyto podpory, zdá se, jsou velmi slabé pro výtvor skladatelův, nepomohou ani dekorace, ani kostymy,

ani umělci, kterých skutečně třeba litovati anebo je odměniti mučednickými korunami« ...

Stejně roztomile píše v jiném listě p. A., dle něhož hudba »Dalibora« »nevyvolává žádného dojmu; vyposlechneš si ji a hned na ni zapomeneš, zapomeneš na vždy ... Jest to vůbec slušná kapelnická muzika, bez určitého stylu se stopami vlivu různých nadanějších skladatelů ... Takové opery jako ‚Dalibor‘, neobsahujíce projevu silné individuálnosti a svědčíce jen o pracovitosti autora, svědomitého a věci znalého muzikanta, nejsou charakteristickým výrazem těch nebo jiných směrů v hudbě a nemají významu pro její rozvoj ...«

A takové jsou i jiné kritiky ruských listů. Zajímavo jest, že docela jinak píše německý list petrohradský »Petersburger Herold«, který operu chválí.

Případná slova pronesl o přijetí »Dalibora« od Rusů v »Novém Vremeni« p. V. S. (myslí se, že jest to upřímný náš přítel p. *V. Svatkovskij*), který píše takto: »U nás měly by sympathie působiti spíše na prospěch českého díla. Nejsou-li nám české motivy dost blízké, měly by nám býti přece bližší a srozumitelnější než Němcům. Stačilo by trochu dobré vůle, trochu lásky a možná, že bychom ještě dříve přišli jim na chuť nežli Němci ... Jako Rus, který častěji pobyl v Čechách, mohl bych poukázati ještě k jiné příčině, která nás měla přiměti k větší pozornosti vůči českému dílu nežli se stalo. Té doby, co naše ruská opera nikde v celé Evropě nenalezá útulku, nacházíme v české Praze jediné zahraničné město, kde o ruskou operu je znamenitě postaráno, kde se těší nejen značné oblibě, nýbrž možno říci skutečné lásce.«

Ano, p. V. S. má pravdu, ale jen částečně. Od r. 1866, tedy za 34 léta dávaly se na českém zemském jevišti v Praze tyto ruské opery: Žižň za carja, Ruslan a Ludmila, Panna Orleánská, Rusalka, Démon, Jevgenij Oněgin, Piková dáma, Májová noc a Kníže Igor, a pro příští léta chystají se jiné opery ruské. (Opery krajana našeho p. Nápravníka Nižegorodci, Harold a Dubrovský nejmenujeme.) Máme-li však mluviti pouhou pravdu, musíme se přiznati bratřím Rusům, že jen některé z uvedených ruských oper, jmenovitě opery Čajkovského těšily a těší se skutečnému všeobecnému úspěchu kritiky i obecenstva našeho, kdežto o jiných operách nemožno říci, že by se obecenstvu příliš mnoho líbily. Jestliže se přes to dávaly a dodnes dávají anebo i budou dávati, má o to zásluhu pouze správa Národního divadla a česká hudební kritika, která zaujímá jiné stanovisko než hudební kritika ruská. Nebýti této české hudební kritiky a vůbec lásky k ruským věcem, nevíme, kolik oper ruských by se udrželo na repertoiru našeho Národního divadla.

A ku konci malou poznámku. Od nějakého Solovjeva dávala se před několika lety ve zdejším německém divadle opera »Cordelia«, která propadla. Od našeho Nár. divadla nebyla k provozování přijata pro svůj ráz eklektický. Není snad tento p. Solovjev totožnou osobou s jizlivým kritikem »Rossije«, p. Solovjevem? *K. K.*

Umění, věda.

Posudky a oznamy: Strana

Vyobrazení.

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

Dotazy zodpovíme příště; došly do tohoto čísla pozdě.

Oprava.

Pod dopisem z Petrohradu v tomto čísle vypadl v některých exemplářích obvyklý podpis Letopisec.

Spisy redakci zaslané.

KonstantinVeličkov: Sonety. Z bulharštiny přeložil Vladislav Šak. V Praze 1900, nakl. A. Reinwart.

Гуцульщина. Написав Проф. Володимир Шухевич. I. Lvov 1899. Nákladem Nauk. Tovar. im. Ševčenka.

Horoskop. Pamiętnik ze skarbca poezyi polskiej. Ułożyła Wanda Żeleńska. Krakov 1900. Nákladem vlastním.

Henryk Sienkiewicz: Pisma. Tom XIII. Legenda żeglarska. Bartek zwycięzca. Sielanka. Z wrażeń włoskich. Varšava 1900. Bezplatná příloha pro předplatitele Tygodnika Illustrowanego.

Pschedženak. Protyka za Serbow na leto 1900. Nákladem „Maćicy Serbskeje" v Budyšíně.

Listownik dla dzieci i młodzieży przez Józefa Chociszewskiego. Bytom, 1900. Nákladem „Katolika".

Niech żyje! Zbiór toastów i przemówień, zestawił Józef Chociszewski Bytom, 1900. Týmž nákladem.

Prospekt: Мария Луиза, първата българска княгиня, графиня Свищовска. Биографически очеркъ. Написалъ и снабдилъ съ иллюстрации Д-ръ Алфредъ Рудолфъ. Nakladatel: Луй Безеншекъ въ Пловдивъ (Площадъ „Князъ Борисъ"). Cena 1 lev 80 stotinek, vázané 3 l. 80 st.

Přátele myšlenky slovanské prosíme, aby v kruhu svých známých hleděli Slovanskému Přehledu získávati odběratelů, aby jej žádali v kavárnách, besedách, čtenářských spolcích a pod. Prosíme dále odběratele našeho listu, aby si neobtěžovali oznámiti nám adressy svých známých, jimž bychom mohli Slovanský Přehled zaslati na ukázku.

Vydavatel B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

BŘEZEN

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II.
ČÍSLO 6.

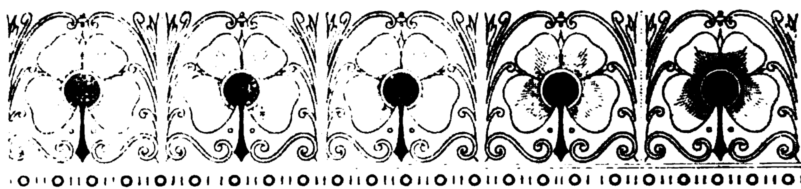

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR
ADOLF ČERNÝ

Administrace a expedice
v knihtiskárně F. Šimáčkové v Praze, Jerusalémská ulice č. 11.
Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září
Předplatné (i s pošt. zásilkou)
do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble).
Cena jednotlivého sešitu 40 kr

V PRAZE 1900
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

(Ukázka 44.—46.) Strana

Stati.

Dopisy.

Rozhledy a zprávy.

Umění, věda.

(Pokračování na 3. straně obálky.)

VLADISLAV ŠAK:

Z nové poesie bulharské.

Ivan Vazov.

Ivan Vazov.

O I. Vazovu a jeho poesii máme v naší literatuře samostatnou stať od J. A. Voráčka v Jelínkově Slovanském Sborníku z r. 1883 (»Poesie bulharského básníka Ivana Vazova«), pročež se tuto omezujeme jen na několik stručných poznámek.

Ivan Vazov se narodil 27. června 1850 v Sopotu. Otec Vazova byl obchodníkem a Ivan, nejstarší syn, byl vyhlédnut za jeho nástupce. Tím byl dán směr jeho výchově. Měl se naučit novořecky a turecky, i poslán na gymnasium do Plovdiva. Ale novořečtina i turečtina mu nevoněla. Po čase jej tedy otec vzal domů, do obchodu, k němuž však Ivan nejevil valně chuti; místo obchodních číslic psal verše. I poslal jej r. 1870 k příbuzným do Rumunska, aby se u nich vzdělal na řádného obchodníka. Zde poznal mladý Vazov život »chašů« — dlažbošlapů, otrhanců, zahalečů, karbaníků a zlodějů, avšak i hrdinů, revolucionářů, nadšených patriotů, prvních pionérů svobody Bulharska — hrdinů pozdějšího dramatu I. Vazova »Chašové«.

V Rumunsku žil do roku 1874, kdy se vrátil do Sopotu. V Sopotu byl členem revolučního komitétu. Po vypuknutí povstání r. 1876 a po zmaru jeho, spasil se Vazov, jako mnozí jiní, útěkem do Rumunska. Když Rusové vzali Svištov, byl Vazov knížetem Čerkavským jmenován úředníkem svištovské gubernie, kteréhož úřadu se vzdal r. 1879. V Svištově zastihla ho smutná zvěst: bašibozuci vyplenili Sopot, rodný dům jeho srovnali se zemí, otce na útěku v horách v pravém smyslu slova rozsekali, matku a bratra Ivana pak zavlekli do moldavského monastýru v Rodopách.

Roku 1880 Vazov se přesídlil do Plovdiva, brzo se stal poslancem a členem stálého komitétu Východní Rumelie.

V té době redigoval »Nauku« a s Veličkem »Národní Hlas« a »Zoru«.

Ale plovdivský převrat r. 1885 učinil všemu konec. Krásné »Zory« vyšlo jen 5 čísel; 9. srpen 1886 vyhnal Vazova z vlasti. Uchýlil se do Cařihradu a odtud na Rus, kde (v Oděsse) napsal nejcennější své dílo »Pode jhem«. R. 1887 vrátil se do vlasti, založil v Sofii »Dennici« a stal se později v kabinetu Stoilova ministrem vyučování. —

Vazov mnoho psal: verše, dramata, romány, novely a jiné věci. Nejdůležitější jsou: Повѣсти и Расказн (I.—III.), Драски, и Шарки (I.—II.), Срѣща, Иде-ли?, drama Хжшове (v němž líčí sebe v Brečkovu a zvěčňuje velkolepou postavu revolucionáře a turkobijce Strandžy), Не мили, не драги, Руска (drama), Михалаки чорбаджи (komedie), dále básnické spisy Поля и Гори (po přečtení »Epopeje zapomenutých« z této knihy chápeme, kdo byl Levský, Botev a druzí buditelé Bulharska), Поеми, Звукове, Грамада, Чичовци, Сливница, Загорка, Италия, Прѣпорецъ и гусла, Тжгитѣ на България Избавление, Подъ игото, Нова земя a poslední Скитнишки пѣсни, z nichž přinášíme malou ukázku. »Práce« a »Popatřte na nás jen« svým bezohledným realismem a sociálním zbarvením otevřely v bulharské poesii okno novému, ostrému vzduchu. Z té příčiny je vybíráme, ač jinak svým rhetorismem a provedením vůbec hlásí se do mnohem starší doby, než jest doba nynější.

V Sofii 1. února 1900.

Sova.

Бухалътъ.

Strach neznámý i touhu, tíseň, muku
jsem pocítil, sám bloudiv tichým lesem.
Ni ptáče nezapíplo v listech buku,
ni brouček nezašustil mechem, vřesem.

Úžasný klid! Toť mrtvé ticho hrobů,
jež chvění hrůzy v teskné ňadro vnáší.
Tak smutně asi vládne v kobkách robů —
však tam přec časem řetěz zabaraší.

Však slyš! Hlas jakýs zachvěl němým vzduchem.
V ten zvuk se vpíjím: sova houká kdesi!
A náhlá radost srdce budí ruchem:
zvuk, třeba chmurný, vpadnul v chmurné lesy!

Práce.

Трудътъ.

Po chlumech, prorvách, vrcholích i stráních
až k oblakům, na horách všude pole.
Umělec, pluh, tu zázrak konal na nich
a zlatem klasů pokryl stráně holé

Kam pohlédneš, zříš sledy práce svalů,
znoj čela tady zemi vlažil všude,
a nouze — páka práce — orala tu skálu,
ruch vnesla v kraje půvabné, však chudé.

Ach, práce! Známe my ji? Režný chleba
my víme-li jak dobývá se trudem?
My známe-li, co síly k tomu třeba
z hor těžit neplodných, sít v kraji chudém?

Ruchadla, srpů, motyky a kosy
zda známe práci poctivou a cennou?
My prací službu zveme, zisk jež nosí,
jalovou lenost, dobře zaplacenou.

Jsme bídné pokolení sběhů práce,
nás tísní namáhání, trud nás plaší!
My nevěříme v práci svou a sladce
si v službě hovíme — ta tužbou naší!

Prostorná působiště u nás ladem
už dlouho leží, naše země chudne;
bez energie sval náš, výše kladem'
chtíč podlízavců, cesty líných schůdné.

Za plnou misou državného[1]) stolu
se u nás každý pachtí, moudrý, prostý.
My v život rodinný i v dům i školu
zanesli heslo: K službě vodit hosty!

A cizí host už brabivou svou rukou
sáh' na náš poklad, dary všehomíra.
A bída s nouzí na vrata nám tlukou,
a v chaty naše chudoba se vtírá.

Ctím tichou práci učenců, jich píli,
ctím snahy pokroku i rozkvět vědy,
umělce povzlet; věřím, že jde k cíli
poeta písní, v níž zřím božství sledy.

A všechny ctím, kdož pro ideál dýší,
ospalé budí, žárem tužeb hoří —
však, bože, vedle rukou, které píší,
malují, řídí, vedou, velí, tvoří,

dej, bože všemohoucí, u nás zdravé ruce,
jež pracují a stírají pot skrání,
jež tiše tvoří rozkvět v trudu muce,
z jichž mozolů jde práce požehnání!

„Popatřte na nás jen!“

„Елате ни вижте!“

Ten hlas mi vstříc jde cestou celou, všude!
Po krčmách, chýžích — stále stejnou hude.
Jsem v selské chatě, oknem zírám ven
a hlas ten na mne volá z náspi chudé:
„Popatřte na nás jen!“

[1]) Státního.

Puch, dým a nízká, učazená síně
se vzduchem žalářů. Na slámě v špíně
sblížení bídou spolu spí svůj sen
ve hadrech člověk, dobytče i svině.
„Popatřte na nás jen!“

Zlá bída! Nouze! Duše otupené!
Sestárlá děcka, ženy nahrbené!
Chléb (zpola pečen, kouřem usušen),
hltají chřtány hladem vycvičené . . .
„Popatřte na nás jen!“

Jen tíže, spousta hluboká tu vládne
a stálé strasti — radosti však žádné!
Hnůj páchne dvorem, v jámě navršen —
nemoci řádí, smrt má dílo snadné . . .
„Popatřte na nás jen!“

A stálým trudem s čela pot se valí,
zoufalost, svízel všecku naděj vzaly.
Zvuk písní, smích je bídou zaplašen.
Jen nouze věčná tu, hlad host je stálý . . .
„Popatřte na nás jen!“

Zde vůle rdousena! Pod každým krovem
tu člověk žije tmy své pod žernovem,
poznání světlem není osvícen —
od svého skotu liší se jen slovem.
„Popatřte na nás jen!“

„Popatřte na nás jen,“ zní v sluch mi lkání,
„živeni námi, velmožní vy páni!
Jen na mžik vzdalte se svých denních scen
a na nás, kteří pro vás platy shání,
popatřte chvíli jen!

Vy, kteří v klidu v palácích svých dlíte,
vy slavní, sytí, snad se přiblížíte
ku plotům našim, poslechnout náš sten!
Vám vlas se zježí, až nás uvidíte!
Popatřte na nás jen!

Co národ je, vám naše bída poví!
Snad stud vás pojme pod našimi krovy
a soucit promluví k vám nachýlen.
Nás dosud rádi měli jste jen slovy:
popatřte na nás jen!“

И. Вазов

STJEPAN RADIĆ:

Trojí hnutí v Chorvatsku.

Dom — Glas — Život.

Od té doby, co plemenná zášť a strannická zdivočelost dosáhly v Chorvatsku svého vrcholu, začíná také hnutí, jež v první své době bylo zcela přirozenou reakcí proti povrchnímu vlastenčení a vypočítavému politikaření.

Reakce tato objevila se nejsilněji u mládeže universitní, a v první chvíli se zdálo, že z jednotného odporu a z týchž vnějších příčin nespokojenosti vyplyne také jednotná positivní práce dle stejných zásad a stejnými prostředky, aspoň v hlavních svých rysech. Zdálo se to tím spíše, poněvadž reakce nebyla jen národní a politická, nýbrž i sociální a literární, tak že možno bylo nadíti se, že nové pokolení vstoupí do veřejného života s celkovým programem životním. Ale také zde převládaly pohnutky vnitřní nad příčinami vnějšími, tradice zvláštní výchovy nad všeobecnými tradicemi národními a individualní náklonnost nad všeobecnou potřebou.

Mládež chorvatská sestává hlavně ze dvou částí dle svého původu: z části lidové, selské, venkovské a z části městské, více nebo méně úřednické, jelikož měšťanstva ve smyslu francouzském anebo německém v Chorvatsku ještě nebylo ani posud není.

Venkovští studující, nemajíce žádných společenských styků, vyvinují se zcela jinak než synkové »panští«, jimž jsou otevřeny dvéře i nejvyšší společnosti. Rozdíl není jen vnější, nýbrž spočívá hlavně v tom, že Záhřebané kladou hlavní důraz na umění a literaturu, kdežto venkované na politiku a národní hospodářství. Poněvadž jsou velká umělecká díla zřejmě majetkem více méně celého člověčenstva, kdežto každá politika má svoji zvláštní formu i své zvláštní zájmy, vyvinulo se samo sebou, že »umělci a literáti« stali se kosmopolity, politikové a ekonomové pak nacionalisty. Neznamená to, že by první chtěli »zraditi« vlast a národ a druzí ohraditi se čínskou zdí.

Kdo by soudil z theorií a z nesčetných a nekonečných studentských sporů, které příliš často končí hádkou a urážkami, domníval by se, že skutečně tu stojí proti sobě dva diametrálně protivné proudy: ryze kosmopolitický, protivlastenecký — a úzce národní. Zkušenost však poučuje nás zde jako jinde, že netřeba klásti příliš váhu na slova a theorie lidí vůbec a mládeže zvláště, nýbrž že teprve z činů a skutečného života lze souditi o pravém rozdílu jednotlivých skupin, ať se zovou stranami, školami, kroužky anebo směry.

V tomto praktickém denním životě vidíme záhřebské kosmopolity, jak zcela klidně ne-li lhostejně pohlížejí na vzrůstající vliv maďarské státní moci v Chorvatsku, třeba dle svých zásad a theorií stáli v nejpříkřejší opposici proti každému znásilňování. Je to důsledek jejich pojímání života, v němž tito »kosmopolité« hlásají především

umáleckou svobodu tvoření. Maďaři však posud míří hlavně proti politické svobodě smýšlení, a ta, jako politika vůbec, zdá se býti »umělcům« věcí vedlejší.

Proto se mladá literární generace postavila k nynějšímu poměru chorvatsko-maďarskému na stanovisko neutrální (možno-li na chorvatské straně mluviti o takové neutralitě, pokud od Maďarů hrozí nebezpečí netoliko nynější jakés takés autonomii chorvatské, ale i samé národní existenci); proto také představitelé tohoto pokolení stojí blíže liberálním maďaronům chorvatským než stranám opposičním, které jsou při volební agitaci téměř výhradně odkázány na kněžstvo, následkem čehož počínají si často jako ryzí klerikálové

Pravý opak vidíme u mladé generace politické. Táto obrátila se nejdříve proti maďarské nadvládě (připomeňme si jen aféru s maďarským praporem r. 1895) a zůstala vždy blíže starým vlastencům než maďarským liberálům, třeba u opposičních vůdců nenalezla nejmenší opory pro své snahy.

Snahy tyto přestaly brzy býti pouhou reakcí proti strannictví a proti plemennému boji mezi Chorvaty a Srby, jak to dokázala »Hrvatska Misao« a »Novo Doba«, vycházevší v l. 1897—98 v Praze. V těchto měsíčnících hlásán široký program národní, vnitřní politiky všech jižních Slovanů. Brzy však pod vlivem moderního socialismu oddělila se z kruhů přívrženců nového směru zvláštní skupina sociálně-demokratická a liberálně-kosmopolitická, jež tvoří jakýsi přechodní stupeň mezi skupinami literární a politickou.

Všechny tyto tři proudy mají dnes již po vlastním listu; vnikneme-li v obsah těchto tří orgánů, pochopíme myšlenkový ráz mladé generace chorvatské, ač k ní nelze počítati těch, kteří, byť byli mladými věkem, pokračují ve skutečnosti celým svým životem a jednáním jen v staré strannické zuřivosti, v národnostní nesnášenlivosti, v povrchnosti a lenosti.

* * *

Začneme směrem národně lidovým, jehož orgánem jest nedávno založený *Dom*, »list hrvatskomu seljaku za razgovor i nauk«, vydávaný a redigovaný Drem. Antonínem Radićem (redaktorem známého »Sborniku za život i običaje južnih Slavena«, vydávaného Jihoslovanskou Akademií v Záhřebě).

»Dom« nenáleží k časopisům pro lid, v nichž se bezohledně agituje anebo nestydatě chválí, jež přinášejí sáhodlouhé řeči parlamentní a rozličné drobné a politické zprávy. Jeho účelem není získávati přívrženců určité politické straně anebo sloužiti cílům jakékoliv politické moci; »Dom« vytkl si za úkol hlásati zásady vnitřní národní politiky, jež všechny vrcholí v tom, by na pevných domech jednotlivců vystavěl se znova velký dům národní, svobodná chorvatská vlast. List jest zároveň hospodářský i literární, politický i sociální, vždyť ani dům sedláků, ani vlast národa nemůže spočívati na jednom jediném úhelném kamenu. Avšak nejlepší pojem o listu podá nám jeho krátký obsah, ač z něho neseznáme výborného lidového slohu, jímž »Dom« si tak získal

chorvatské sedláky, že po prvním čísle měl 557 předplatitelů, po druhém 852 a po třetím již 1050. [1])

Ve článku 1. čísla »Jedno stogodište« poučuje prostý chorvatský lid o důležitých událostech, jež v tomto století měly největší vliv na chorvatskou budoucnost, totiž o Napoleonovi, o chorvatském probuzení, o válce s Prusy a s Italy, jakož i o úpadku Turecka a jeho následcích, totiž o vzniku samostatných států Řecka, Srbska a Bulharska i o rakousko-uherské okkupaci Bosny-Hercegoviny. V článku »Koliko ima Hrvatâ i njihove zemlje« populárním způsobem dle zcela jednoduché mapičky podává lidu obraz toho, kolik má národních bratří a jak jest velká jeho vlast. Po dalším, obecně poučném článku končí se číslo třemi drobnými povídkami (Staří lidé vědí více než mladí, Matčiny slzy, Děd a vnuk), příslovnými průpovědmi a drobnostmi. Podobné seřadění mají i ostatní čísla (z přísloví uvádíme na př.: Nebuď jedem, by na tě plivali, ani medem, by tě lízali). V druhém čísle na př. v oddílu národním vysvětluje se, »Jak Chorvaté přišli pod cizí vládu«, poučuje se, co jest kapitál, úvěr a směnka. Drobnost, v níž se přirovnávají »niabécedaši« (analfabeti) chorvatští k Němcům a Židům, kteří téměř všichni umějí čísti a psáti, končí slovy: »Vím o jedné vesnici v chorvatském Záhoří, kde jistý sedlák již po několik let kupí kolem sebe děti a učí je čísti. Kdybych byl bánem, vymohl bych tomuto člověku od krále zlatou medaili a osvobození ode všech daní a přirážek do smrti.«

Prvá tři čísla vyplnil redaktor sám, ale ve třetím ohlašuje, že ve 4. čísle uveřejní překrásný dopis od prostého sedláka a pěkný článek od rovněž prostého venkovského mistra. Tím začnou v »Domu« (jak jest již značně provedeno v akademickém »Zborniku«) objevovati se lidoví spisovatelé, jichž dle všeho jest v Chorvatsku dosti, ale nedovedly jich k sobě přivábiti ani aristokratické listy umělé literatury, ani nesrozumitelné časopisy denní politiky. V tom právě může se objeviti význam »Domu«, že pro hlubší, společný život vzbudí zájem v širokých, lidových vrstvách, že se stane pojítkem mezi světlem vědomostí tříd vzdělaných a teplem lidových tradic. Zájem lidu o »Dom« vůbec jest již nyní potěšitelný. Již nyní, ač »Dom« začal vycházeti teprve od 15. prosince, ptají se venkované po něm s podobnou dychtivostí a netrpělivostí, s jakou mladí buditelé chorvatští v letech čtyřicátých očekávali první číslo »Danice« chorvatsko-slavonsko-dalmatské.

Po dlouhé době nekonečných sporů politických anebo nedůstojného plazení před vládami, po periodě historicko-filologického bádání anebo romanticko-vlasteneckého vznášení se v povětří — objevuje se u intelligence upřímná snaha ne po agitaci v lidu pro politické strany, nýbrž po jeho poučování, po organisaci jeho práce a jeho duševní síly v starých, tak draze zaplacených hranicích národních.

Kdo jen poněkud pozná duševní schopnosti a fysickou zachovalost převelké části jižních Slovanů, pochopí, jak hluboký význam by

[1]) Vychází dvakráte měsíčně ve velké osmerce na celém archu (16 stran) a stojí 3 K, pro deset odběratelů K 2·40 a pro dvacet jen 2 K.

měla pevná lidová organisace oné části jižního Slovanstva, kde nikdy neztratila se idea národní jednoty Slovinců, Chorvatů, Srbů a Bulharů v nepřetržitém spojení s ostatními Slovany a v čilém styku s ostatním světem. V »Domu« smiřují se harmonicky: individualní svoboda, národní vědomí a lidský cit. Směr tohoto listu jest synthesou ušlechtilých snah, s nimiž jsme se setkali u ruských »národovců«, které vidíme u polských »lidovců« a jež tak sympathicky projevují se také v mladém hnutí slovenském.

* * *

Organisovati široké vrstvy lidové znamená vykonati příliš ohromné dílo, pročež práce mezi lidem a pro lid nabývá přirozeně formy partikularistické. Proto také věnuje se »Dom« jen chorvatskému sedláku, třeba jeho redaktor jest hluboce přesvědčen o tom, že Chorvaté jsou jen částí národního celku jihoslovanského.

Toto přesvědčení vypučelo nejsilněji ve skupině mládeže, soustředěné nyní kolem vídeňského »*Glasu*«, o němž bylo psáno již ve 3. čísle tohoto ročníku Slov. Přehledu (na str. 153). Právě vyšlým dvojitým číslem (4. a 5.) ukončen jest I. roč. »Glasu«.

List vycházel se značnými překážkami, vnějšími i vnitřními. Vnějšími jsou maďarská politická moc a zakořenělost strannictví politických vůdců všech jižních Slovanů, vnitřními pak rozptýlenost představitelů tohoto směru a neustálý vliv různých moderních theorií na základní zásady celého hnutí.

Zásady tyto shrnují se ve smýšlení o státním právu chorvatském a o privilegiích srbských, o sporu chorvatsko-srbském a srbsko-bulharském, o poměru intelligence k lidu, o duševních stycích mezi Slovany a o nevyhnutelné potřebě hluboké reformy dnešního zákonodárství i státní soustavy vůbec.

O státním právu chorvatském přinesla »Hrvatska Misao« v 1. čísle 10. ledna 1897 toto přesné prohlášení: »Víme, že Chorvaté založili samostatný stát již v 8. století, že jimi do r. 1102 vládli králové chorvatské krve, nezávislí od západního i východního císařství; že r. 1182 vstoupili v personální unii s Uhry; že teprve v 16. století, tedy pod Habsburky, započala realní unie s Uhry; že Chorvaté samostatně r. 1527 zvolili Habsburky za své vladaře; že jim r. 1712 samostatně přiznali vladařské právo i pro ženské potomstvo; že r. 1790 umluvili nejužší realní unii s Uhry, ale že ani tehdy nesřekli se své státní samostatnosti; že konečně r. 1848 fakticky i právně přerušili každé spojení s Uhry.

Známe tedy a uznáváme historické chorvatské státní právo.

Víme dále, že delegace oktrojovaného chorvatského sněmu r. 1868 umluvila státní vyrovnání se stejně četnou delegací sněmu uherského, tak že po tomto vyrovnání jest Chorvatsko právně úplně rovnoprávné Uhrám (§§ 1.—5. a 70. zák. čl. 1. [30.] z r. 1868), že právně má své politické území (§ 59.) s výhradně chorvatskou úřední řečí na tomto území (§§ 56. a 57.); vidíme však, že Chor-

vatsko jest ve skutečnosti maďarskou provincií se širokou autonomií, nad níž bedlivým okem bdí ‚důvěrník maďarské vlády‘.

Positivní chorvatské státní právo jest jen na papíru.

By historické chorvatské státní právo přišlo jen na papír jako positivní zákon, musili by Chorvaté býti silnější než Maďaři. A to nejsou a sami nemohou býti. Kromě toho chorvatské státní právo historické ni positivní nevztahuje se jednak ani na Istrii a na Chorvaty za Dravou, jednak na Slovince, nevzpomínáme-li ani protiv, jež právě toto právo vyvolává se Srby. To jest: chorvatské státní právo křižuje se s chorvatským právem národním.

Proto my stojíme jen na základě principu národního práva, národního vědomí, národní síly.«

Stejně přesné náhledy jsou o tom, co znamenají výsady, dané Srbům Leopoldem I. Není totiž pochyby, že Srbové nepřišli ze své staré vlasti jako stádo uprchlíků nebo tlupa lupičů, nýbrž jako organisovaný národ pod svým patriarchou. Proto také jejich privilegia mají ráz mezinárodní smlouvy, tak že bylo pochopitelno, že r. 1848 a později srbští politikové zanášeli se myšlenkou jednoty všech Srbů pod korunou sv. Štěpána se zvláštním politickým územím srbským, známou to srbskou Vojvodinou. Ale po r. 1868 ocitli se Srbové jednak v přímé závislosti státu maďarského, jednak měli se mu podrobiti nepřímo v autonomním Chorvatsku společně s Chorvaty. I měli Srbové těsněji přilnouti na jedné straně k ostatním nemaďarským národnostem, na druhé k Chorvatům. Místo toho trvali jejich předáci na specificky srbském stanovisku Leopoldových výsad a z nich vyplývající církevní autonomie. Proto nedosáhli žádných úspěchů a zůstali osamoceni. A přece fakt národní jednoty aspoň s Chorvaty otvírá zde zcela jiné pole působnosti.

Skutečná národní jednota Chorvatů a Srbů, ne-li již všech jižních Slovanů, a nejen myšlenka o ní — toť originální stanovisko nového hnutí. Důsledně dle toho spor chorvatsko-srbský není národní a kulturní nebo dokonce sociální, jak je tomu mezi Rusy a Poláky i mezi Poláky a Rusíny, nýbrž čistě politický a teritoriálně historický. Všichni totiž jižní Slované pošinuli se pod nátlakem tureckým z jihovýchodu na severozápad, ťak že mnohé kraje původně srbské jsou dnes bulharské, původně chorvatské jsou nyní srbské, a původně slovinské jsou chorvatské. Jakmile se tento fakt uváží, ztrácí otázka makedonská a bosenská mnoho ze svého ostří. Vnikajíce v národní život, přišli mladí lidé přirozeně k tomu, že dnešní poměr intelligence a lidu není normální, a to hlavně proto, že intelligence chce býti a zůstati nad národem místo aby žila a působila mezi ním a s ním.

Tato otázka o poměru intelligence a lidu zajímala nejvíce mladé pokolení, a ti, pro něž se stala úhelným kamenem, vidí v »Domě« nejlepší způsob, jakým se má řešiti. Druhým má tato otázka význam nepatrný vedle dnešního problému socialního, jenž vystupuje hlavně jako zápas kapitálu a práce. Tito poslední kloní se tedy k sociální demokracii, náhledu totiž, že jest zapotřebí hluboké reformy anebo do-

konce úplného převratu celého řádu společenského, a nejen celé soustavy politické. Tento náhled převládl nyní v »Glasu«. Proto »Dom« a »Glas« tvoří dva směry: »Dom« věří, že v národě vůbec a v lidu zvláště jest již pevný základ společenský a že tento základ dlužno zachovati a rozšířiti pro stavbu hospodářského blahobytu a národní samostatnosti. »Glas« ve své nejnovější evoluci posuzuje lid více jako massu, již především dlužno vyrvati z drápů kapitalistických a klerikálních a potom teprve přikročiti k nějaké positivní práci. Toto poslední stadium »Glasu« není ještě tak patrno z nejnovějšího sešitu, ale v poslední důvěrné poradě bylo rozhodnuto, dáti listu takový směr, následkem čehož uchýlí se od něho značná část, ne-li většina bývalých spolupracovníků »Chorvatské Myšlenky« a »Nové Doby«.

* * *

Strannické a plemenné boje mezi jižními Slovany jsou ještě stále příčinou velmi neuspořádaných literárních poměrů všech Jihoslovanů. U Chorvatův, jako více nebo méně u všech malých národů, politikové jsou zároveň spisovateli, a spisovatelé téměř pravidelně působí také i v politickém životě. Pokud na jedné straně byla strana národní, původně illyrská, jež zahrnovala ohromnou většinu národa, a na druhé hrstka maďaronských šlechticů, neškodilo strannictví literatuře, ba politický zápas oživoval zájem pro ni, jelikož maďaroni vystupovali hlavně proti »panslavistické« literatuře a tím jí jen prospívali. Jakmile však pozdější radikálové jménem Velkého Chorvatska počali útočiti na vše, co utvořili první buditelé, dostavil se úpadek, jenž dosáhl svého vrcholu počátkem let devadesátých, kdy totiž historičtí radikálové vytlačili své odpůrce téměř úplně z veřejného života a dopomohli takto Maďarům, že při volbách r. 1892 z 88 mandátů obdrželi plných 77.

»Matica hrvatska« rozvinula se sice velmi silně právě v té době, ale k tomu jí dopomohla jednak její poníženost před maďaronskou vládou, jednak neslýchaná láce jejích publikací. Pro ni se totiž agitovalo hlavně tímto způsobem: »Považte, 8 až 11 knih s více než 2000 tiskových stran za pouhé 3 zl. A k tomu vězte, že »Matica« nezabývá se politikou!« . . .

V té době vycházel dále také »Vienac«, ale stotožňovali jej tak s »Obzorem«, denníkem strany Strossmayerovy, že stal se brzy passivním a živořil, jako živoří i nyní, jsa závislý od milosti akciové společnosti, v níž rozhodují spíše všechny jiné ohledy než literární.

Několikráte vznikl literární list radikálního směru, ale vždy po několika číslech zanikl. Planý radikalism totiž nestačí ani v politice, kde je tolik látky pro nespokojenost a rozhořčení, natož teprve v literatuře, zvláště takové, jež vlastenectví zaměnila velikášstvím, lásku sportem, hluboký cit romantickou sentimentálností. Znenáhla došlo to v literárních listech tak daleko jako v politických, že totiž čtenář, podívav se na název, lhostejně řekl: »Ach, toť stará píseň!«

Mezi universitní mládeží a bohoslovci téměř nikdo nečetl již literárních časopisů a knih. Za to při všech sporech a hádkách přichá-

zeli odpůrci s denníky své strany, v nichž »důležitá místa« byla podtrhána, by v rozčilenosti nezapomněl se nějaký zdrcující citát. Po nějakém literárním obecenstvu v pravém slova smyslu ani stopy, po literární kritice ještě méně. Lidé kupovali knihy z patriotismu, kupovali-li je vůbec, a universitní professoři psali pěkné esthetické úvody k vybraným spisům zemřelých spisovatelů z úřední — povinnosti. Všude se cítila potřeba nového literárního ruchu, a ten ruch konečně přišel.

Na pěkném papíru ve skvostné úpravě vyšla r. 1898 vídeňská »Mladost«. Ohlásila mezi svými spolupracovníky samého Zolu, třeba ještě redakce sháněla po Paříži člověka, jenž by Zolovi spolupracovnictví nabídl. Pro »Mladost« psal také Vereščagin. Toto velikášství brzy ji zabilo. Na vídeňské půdě ani jinak býti nemohlo. A škoda bylo »Mladosti« právě proto, že byla mladá. Potom povstal boj, nebo správněji řečeno počalo se útočiti na bezbrannou chorvatskou modernu, když již neměla svého orgánu. Volali na ni i maďarskou státní policii. Ale právě tato měla nejméně příčin klásti překážky hnutí, jemuž vlastenectví jest staromodním copem a mravnost nedůstojnými okovy. S tohoto stanoviska povstal proti tomuto směru dr. Antonín Radić, jak bylo stručně sděleno v lednovém sešitě »Slov. Přehledu«.

Od té doby vyšla již dvě čísla *„Života“*, orgánu střední a mladé literární generace. Staří zůstali stranou, jelikož mají celé toto hnutí jen za nové neštěstí v řetězu zkoušek, jimž vystavěno jest Chorvatsko ve své politické a národní bídě. A přece není nic přirozenějšího, než tato chorvatská moderna a její orgán, v němž nacházíme jména také předních chorvatských spisovatelů, které nazvali jsme věkem »středními«. Literární poměry byly již tak mdlé, že k reakci musilo dojíti.

Mladí literáti brání se výtce, že napodobují cizí vzory německé a francouzské moderny, ač každá řádka jejich zásad literárních o tom svědčí, ba i velká většina jejich literárních prací vůbec. Na jedno však musí se klásti důraz: Chorvatská moderna, jako moderna vůbec, není směr jednotný ani jednotná škola, i není správno přičítati našim mladým literátům jakýkoliv společný ráz. Vyšlá čísla »Života« nejlépe dokazují, že zde není ani všeobecné reakce, že totiž mladé secessionisty nepojí ani pouhá negace. »Život« jest na prvý pohled všestranným kompromisem — s nímž se setkáváme i v samém družstvu chorvatských umělců, i v četě spisovatelů, jež společně s tímto družstvem »Život« vydává.

Svědectvím tohoto kompromisu, tohoto ústupku »středním« umělcům a spisovatelům jest již samo motto na první stránce »Života«, vzaté z básně »Slovo národního jazyka« od neznámého posud básníka illyrského, Josipa Kontka, jenž po celých 20 let (1836—1856) byl misionářem v Indianě v severní Americe. Motto zní: »Neboť povstávají mladí pilně pracujíce a ve starých oheň zašlý vzněcujíce.«

Moderna a vzněcování zašlého ohně u starých!

Kompromis však byl nutný, a u většiny mladých — o »středních« ani nemluvě — upřímný. Kompromis tento znamená: »Život« bude

zároveň orgánem »Moderny« a národního směru literárního. »Mladí« svolili k tomu klidně, jelikož i bez velkého sebevědomí vědí, že budoucnost patří nutně a přirozeně jim. »Střední« myslí, že jejich literární činnost a váha bude blahodárně působiti na vývoj mladých, a že tito zneenáhla přilnou k nim, aspoň ve velkých věcech. Jsouť spisovatelé chorvatští mnohem hlubší a mnohem pronikavější než chorvatští politikové, tak že pamatují na to, že k mladému pokolení mají se starší skláněti jako otcové k dětem — a neočekávati, že silné a vzdorovité mládí přijde poklonit se tomu, co právem či neprávem má za »překonané stanovisko«. Je to nový důkaz, že lidé, žijící vnitřním životem, v touze po věčném ideálu dobra a krásy, pravdy a svobody, jsou daleko hlubší a všemu přístupnější, než lidé, jimiž zmítají vlny denní politiky, a kteří nevidí jasně a daleko pro kotouče prachu sobeckosti, jenž zvedá se neustále z půdy hmotných zájmův a zápasův o politickou moc.

»Život« nepřišel se žádným úředním programem, jelikož kompromis jakoby pravil: »Ať přijde každá strana se svou prací, a obecenstvo nechť soudí.« Přes to oba směry, národní i modernistický, snaží se oklikami projeviti své náhledy a obhájiti své stanovisko. Z té příčiny obě čísla jsou příliš tendenční a dosti málo literární, jelikož také redakci záleželo na tom, aby podala poměrný počet prací obojího směru.

V obou číslech stojí poesie mnohem výše nad prósou. Trvalou cenu má báseň Kranjčevičova »Kristus k dítěti v chrámě« (»Hrist djetetu u crkvi«), a pěkné jsou i ostatní básně, zvláště »Ambrosijská noc« od Vladimíra Vidriće a výňatek z cyklu »Praslovanské legendy« od Vladimíra Nazora.

Pěkná prósa původní zastoupena jest jen třemi malými pracemi: »Štědrý večer» od Vladimíra Borothy, »Z procházky« od Šandora Gjalského a »Poslední kapitola« od Srgjana Tucića. Poslední autor jest »moderní«, první dva »střední«. Ve všech třech pracích možno se spokojiti jen pěknou formou, správným totiž jazykem a lehkým slohem.

Kromě překladu dvou malých črt Anatola France celý »Život« — 78 stránek in 4⁰ — naplnily rozpravy a zprávy. V prvním sešitě nejvýznamnější jest: Giovanni Pascoli (od Čedomila Jakši, »středního«) a Giovanni Segantini (od Ivanova-Dežmana, redaktora).

Mluvě o malíři Segantinim, zapomněl redaktor Ivanov, že sám se počítá k »moderním«. Píšeť o něm: »Odešel do Lombardie a tam žil se sedláky; naslouchal jejich starostem, cítil jejich radost a žalost.« Obraťme však list a uvidíme, jak redakce útočí na tradice těchto sedlákův a na Brunetièra, jenž troufá si hlásati také Francouzům renaissanci idealismu!

Chorvatská »Moderna« teprve je na prvním stupni svého vývoje. Tento vývoj jest zcela jiný, než u druhých národův. Mladí chtěli zaburáceti do všech starých předsudkův a přejíti na denní pořádek přes »zkostnatělé formy«, jež zdály se jim býti bez života. Přesvědčili se však, že lidé také před nimi cítili, myslili, trpěli, žili. Proto udělali kompromis, proto jsou nerozhodni, mají-li státi výhradně na stanovisku

čirého individualismu, jenž by je vedl k »titanismu«, anebo mají-li uznati jakýkoliv společný princip, třeba jménem Satana a jeho kultu... Chorvatská »Moderna« se ještě hledá, a upřímná její snaha po kráse a svobodě pomůže jí, by se brzy vykrystalisovala, bude-li v ní zároveň dosti silná touha po dobru a spravedlnosti.

DOPISY.

Z Petrohradu.

(Z Akademie. — Jubileum paní Saviné. — Církevní správa a starověrci. — Státní rozpočet. — † M. S. Kachanov.)

Jak jsem již oznámil, byla na rozkaz carův založena při Akademii Nauk zvláštní třída krásné slovesnosti, cosi jako Akademie francouzská. Dne 8. ledna byly provedeny volby čestných akademiků (skuteční členové akademikové ještě nezvoleni). Zvoleni: veliký kníže Konstantin Konstantinovič (básník), hrabě Lev Tolstoj, A. A. Potěchin (ctěný a vážený dramatik, jeden z nemnohých představitelů staré literární školy), A. F. Koni (jako spisovatel vyznamenává se původností myšlenek a lepostí jazyka, mnoho pracoval v otázkách literární ethiky a kritiky — o Dostojevském, knížeti Odojevském a j.), A. M. Žemčužnikov (snad nejstarší ze žijících ruských básníků, soudruh hr. Alekseje Tolstého), hr. A. A. Goleniščev-Kutuzov (básník), V. S. Solovjev (básník a filosof, autor četných prací literárně kritických, ovšem ne vždy vzbuzujících souhlas,[1]) A. P. Čechov a V. G. Korolenko. Toť jsou první ruští »nesmrtelní«.

Dvacetipětileté jubileum dramatické činnosti M. G. Saviné, která svým uměním budila lonského roku v Praze nelíčené nadšení, byl 19. ledna svátkem ruského divadla. Savina jest pýchou a největší ozdobou současného ruského divadla, stále chudšího skutečnými talenty, i není divu, že její jubilejní benefice stala se divadelní slavností prvního řádu. Car i carevna, kteří byli přítomni slavnostnímu představení, pozvali umělkyni k sobě do lože a dlouho s ní rozmlouvali. Okolo 30 deputací pozdravilo umělkyni a podalo jí dary, ze všech končin říše došly pozdravné telegramy. Když se skončily pocty při otevřené scéně, hluboce pohnuta pronesla umělkyně chvějícím se hlasem slova: »Jistě jest na celém světě člověk šťastnější než já, ale v celé Rusi v této chvíli šťastnějšího není!« Program jubilejního večera podal také umělkyni příležitost, aby ukázala celou sílu a mnohostrannost svého talentu: dáváno po aktu z dramatu Ostrovského »Poslední oběť«, ko-

[1]) Tak se pokusil zmenšiti velikost Lermontova i Puškina. Srov. Slov. Přehl. I. 374.

medie »Vlci a ovce«, »Revisora« a Turgeněvovy komedie »Provincialka«.

V církevním životě Ruska v posledních letech lze pozorovati vesměs toliko neblahé fakty. Minulého roku psal jsem, jak na pokyn našeho »patriarchy ve fraku« Pobědonosceva zakázala censura psáti o otázce svolání obecného sněmu církevního, jakož i o žádoucím očištění kruhů náboženských od byrokratických živlů, které do nich čím dál více vnikají. V novém roce objevily se na veřejnosti příznaky nového útisku v ruském světě církevním. Rozhodnuto přinutiti děti starověrců a sektářů ve školách, aby se súčastnily vyučování náboženství, udíleného pravoslavnými kněžími. Takové násilné počínání povede leda k tomu, že starověrci přestanou posílati děti do školy. A přece sama duchovní správa jednu z hlavních překážek splynutí starověrců s církví pravoslavnou spatřuje v nevědomosti starověrců! Tak tedy se na jedné straně uznává potřeba, dáti starověrcům vzdělání, a na druhé se nepřímo vyhánějí ze škol. V takové odpory žene Rusko »duchovní« byrokracie. Té málo sejde na tom, že takové počínání nijak nelze srovnati s duchem v pravdě křesťanského učení, s duchem pravoslaví ani s duchem ruského národa. Násilné obracení jinověrců, jímž se tak proslavil katolicismus, zavádí se v novější době uměle i v pravoslaví. Za těch okolností je zcela přirozeno, že rozkol a sektářství se v Rusku vzmahá. Ale to ještě není vše. Navrhuje se sestavení zvláštní komise, jejímž úkolem bylo by nalézti prostředky k zastavení starověrectva. Za jeden z prvních prostředků navrženo: »Uznati starověrecké kacířství škodlivým, poněvadž tato sekta svými dogmaty i obřady jest blízka panující pravoslavné církvi.« Co to jest? Sekta jest škodliva proto, že jest blízka pravoslaví — jaký to logický závěr! Je-li ta »sekta« blízka pravoslaví, může s ním snadno splynouti a tedy není škodliva — tak tuším pomyslí si každý rozumný člověk, a především by tak měli mysleti pastýři církve, tito vyvolení lidského rodu, jimž svěřena péče o zbloudilé ovce stáda Kristova. Je přímo neuvěřitelno, že by pastýři ruské církve tak falešně mohli souditi — ale je to pravda; názor ten byl pronesen na sjezdě missionářů, šiřitelů světla Kristova. Dále se navrhuje vypověděti z Moskvy metropolitu starověrců a zakázati mu užívání názvu »metropolity moskevského«, poněvadž přebývání dvou metropolitů v Moskvě, pravoslavného a starověreckého, uznává se škodlivým pro »panující církev«. Ještě mnohé jiné prostředky toho druhu se zamýšlejí; vrcholem jich jeví se vydání zákona, dle něhož starověrecké modlitebny smějí býti otvírány jen s dovolením ministerstva vnitra. Bolno a stydno musí být skutečným pastýřům naší církve, kteří jsou nuceni podrobovati se takovýmto ryze činovnickým výmyslům, směřujícím k podrytí hlavních základů ruského života, k přeměně náboženství lásky v »církev bojující«. A pomoci není, neboť zájem duchovní vlády stojí nyní nad zájmy dobré věci — a uniformám a prýmkům musí býti přineseno v oběť, čím Rusko žije a dýše. —

Jako obyčejně v den nového roku přinesl Правительственный

Вѣстникъ státní rozpočet (Роспись государственныхъ доходовъ и расходовъ) na počínající rok. Nový rozpočet stal se předmětem opatrné (pod bedlivým okem censury) kritiky novinářské. Příjmy v r. 1900 jsou rozpočteny na 1.757,387.103 ruble a vydání na tolikéž. U přirovnání k minulému roku vzrostly důchody o 124,617.477 rub. Rozpočet doprovozen jest rozkladem ministra financí o hospodářském položení Ruska. V rozkladě mluví se mimo jiné o změně systému vybírání od rolníků t. zv. »výkupného« (выкупныхъ платежей), t. j. navrácení v majetek sedláků země, která do osvobození náležela jejich statkářům. Tato změna byla by skutečně dobrá, jen nezůstane-li pouze na papíře, jako se u nás často děje s dobrými změnami . . . Některá čísla státního rozpočtu jsou velmi zajímavá a charakteristická. Vydání státního dluhu jest na př. rozpočteno na 274 rublů — div ne na million rublů denně; trochu mnoho i na 130millionovou říši! Ještě vyšší jest vojenský rozpočet — 324 mil. rublů; za ním jdou co do výše rozpočtu ostatní ministerstva (komunikací 322 mil., financí 281 mil., námořní 86 mil., vnitra 85 mil., spravedlnosti 46 mil., zemědělství 40 mil.) — a poslední takřka místo zaujímá vydání na národní vzdělání, totiž celkem 33 mil. rublů čili asi 30 kopějek ročně na jednoho obyvatele (počítáme-li všeho obyvatelstva Ruské říše 130 mil.)! Jaké to smutné číslo! Z této sumy na nižší vzdělání (obecné školství) připadne pouze 6,000.000 rublů, čili ani ne půl kopějky ročně na jednoho obyvatele! . . . A přece přímých i nepřímých daní plyne ročně do státní pokladny okolo 800 mil. rublů, t. j. asi po 6 rublech od každého obyvatele Ruské říše . . . Pravda, rozpočet na národní vzdělání roste rok od roku (r. 1899 byl rozpočet pouze na 28 mil. rublů), ale jak pomalý je ten vzrůst, jak dlouho se ještě Rusko nedočká dostatečného počtu škol! . . . 33 millionů na vzdělání a 94 milliony vydání erárního na lihový monopol, na výrobu a prodej kořalky — toť vskutku smutná parallela . . .

V lednu zemřel vynikající státník M. S. Kachanov takřka ve chvíli, kdy dostává se do popředí myšlenka, jíž věnoval mnoho práce — totiž myšlenka reformy obecního zřízení. Na počátku let osmdesátých Kachanov řídil komisi, která měla zbádati a rozřešiti tuto otázku a byla známa pode jménem »Kachanovské komise«. Když však se stal ministrem vnitra hr. D. A. Tolstoj, byla komise »Kachanovská« rozpuštěna; nové ministerstvo upustilo od zamýšlených reforem obecního, dávno již archaistického zřízení. Zároveň s Kachanovskou komisí zaniklo sloučení reforem Alexandra II., dosud nedovršených a jaksi zaražených.

31. ledna (12. února).

LETOPISEC.

Z Varšavy.

(Článek „Varšavského Dnevniku“. — Zločin opatroven „Towarzystwa Dobroczynności“. — Tajné vyučovací ústavy. — Bratření členů výboru naukového s policií. — Náhlý soud. — Výbor bezplatných čítáren. — Stálé revise. — Zatýkání. — Ztráta pilných pracovníků — Zatčení studenti — Nový kurs. — Úmrtí Ligina a odchod Turaua. — Marné sny!)

Konec uplynulého a počátek nového roku ponurými barvami zapsal se v dějinách našeho společenského života. V prosinci poloúřední „Варшавскій Дневникъ“ uveřejnil z nařízení vládního tento článek: »Místní varšavské Towarzystwo Dobroczynności vydržuje mimo jiné řadu opatroven, které dle instrukce, obsažené ve Sbírce ustanovení administračních království Polského, mají za účel ošetřovati děti do 7. roku v těch hodinách denních, v kterých rodiče jejich zaneprázdněni jsou prací v továrnách, dílnách nebo jakýchkoli jiných závodech. V těchto opatrovnách nemá býti vyučováno z knížek nebo v sešitech, nýbrž práce s dětmi má se obmeziti na ústní vyučování nebo modlitbu Páně, na nejhlavnější základy náboženství, na hry, zpěv, hudbu, cvičení tělesná, některé lehké práce a p. Nejednou však pozorováno, že opatrovny překračují zákonem jim ustanovené meze působnosti a změňují se v tajné ústavy vyučovací. Tak r. 1892 při revisi opatroven varšavského Towarzystwa Dobroczynności zástupci školského dozoru objeveno, že se v opatrovnách vyučuje různým předmětům výlučně v jazyce polském, rovněž zjištěna přítomnost dětí starších, než stanoví norma, kteréž proto byly okamžitě z opatroven vyloučeny. Tehdáž však bývalý kurátor obvodu naukového, skutečný tajný rada Apuchtin, nechtěje pozbavovati těch dětí ošetřování v opatrovnách, dal na uváženou, že by snad místo vylučování z opatroven dětí starších přes 7 let mělo se v těch opatrovnách zavésti počáteční vyučování s podmínkou, aby učitelský personál byl jmenován úřadem obvodu učebného po návrhu Towarzystwa Dobroczynności, z osob, majících předepsaná vysvědčení o právu vyučování, jakož i aby ve shodě s Nejvyšším rozkazem z r. 1885 vyučování v nich dálo se jazykem ruským, vyjímaje náboženství a vyučování polštině. Ale takovéto legalné rozřešení záležitosti nedošlo souhlasu u činitelů varšavského Towarzystwa Dobroczynności, kteří tehdáž raději vyloučili z opatroven 2000 dětí, nemajících předepsaného stáří. Roku 1896 obnovena otázka připouštění do opatroven dětí starších než 7 let a povolení počátečního vyučování, ale když kurátor učebného obvodu upozornil Towarzystwo, že není pozbaveno práva přijímati starší děti do opatroven s vyučováním řemeslům a počátečným vědomostem, avšak s podmínkou, aby učitelé byli jmenováni s vědomím školské správy jakož i aby se vyučování podávalo jazykem státním, tu zástupci Towarzystwa, předseda jeho a člen, řídící odbor opatroven, prohlásili na zvláštní, generál-gubernátorem v té záležitosti svolané poradě, že se si říkají myšlenky přijímání do opatroven dětí starších přes 7 let, poněvadž prý bližší prozkoumání záležitosti ukázalo, že Towarzystwo Dobroczynności, majíc za svoji přední povinnost opatrovati chudé děti od 3—7 let, nemůže učiniti zadost té

potřebě chudého obyvatelstva města pro nedostatek místností. V minulém listopadu (1898) z rozkazu hlavního náčelníka země byla členy vyučovací správy spolu s policií vykonána náhlá revise opatroven varšavského Towarzystwa Dobroczynności, při čemž se objevilo, že všecky jsou středisky tajného vyučování dětí. Ve všech opatrovnách nalezeny netoliko děti starší než 7 let, ale dokonce úplně odrostlé, které žádným způsobem ošetřování v opatrovnách nepotřebují. Všude vyučováno z knížek i v sešitech výlučně polsky. Uživ prostředků, směřujících k zastavení vyučování v opatrovnách a zavedení v nich náležitého pořádku, Jasně Osvícený kníže přece váhal vydati nařízení k okamžitému vyloučení všech dětí přes 7 let, poněvadž takový prostředek byl by nenadálým a těžkým trestem pro děti a jejich rodiče, kteří jsou nevinni tím, že osoby, jimž svěřeno řízení opatroven a dozor nad nimi, nevykonávaly předpisů zákona. Proto Jasně Osvícený kníže ještě jednou navrhnul varšavskému Towarzystwu Dobroczynności, aby přikročilo k zorganisování opatroven pro starší děti s počátečným vyučováním na obecných zásadách, při čemž k poslednímu rozvážení té záležitosti a k jejímu uskutečnění dána Towarzystwu roční lhůta s doložením, že po uplynutí té lhůty všecky děti, nemající předepsaného stáří, budou z opatroven Towarzystwa okamžitě vyloučeny. Co se pak týče osob, jejichž povinností bylo dbáti o pravidelný běh činnosti Towarzystwa, jsou nezákonným stavem opatroven vinni představitelé Towarzystwa: předseda, skutečný státní rada Brodowski, jakož i ředitel odboru opatroven (zároveň člen Rady městské veřejné dobročinnosti), skutečný státní rada Jurkiewicz, který r. 1896 sám vyřkl zásadu, jak výše vzpomenuto, že se má v opatrovnách Towarzystwa přestati na opatrování dětí do 7 let. Následkem toho uznal Jasně Osvícený kníže za dobré sesaditi skut. stát. radu Brodowského z úřadu předsedy varš. Towarzystwa Dobroczynności a skut. stát. radu Jurkiewicze z úřadu člena Rady městské veřejné dobročinnosti, i nařídil, aby se za příčinou obsazení obou úřadů provedly dle závazných předpisů nové volby.«

Tolik Варшавскій Дневникъ. Z článku toho dovídáme se, jakého strašného zločinu dopustilo se Towarzystwo Dobroczynności a jak solidárně ruku v ruce jdou »členové správy vyučovací« s místní policií. A takoví »členové správy vyučovací« řídí vychovávání a vzdělávání našich dětí! Článku, v němž by se vláda tak veřejně přiznávala k nepřátelskému jednání proti nám, v němž by tak směle cejchovala vyučování dětí polských v mateřském jazyce — nepamatujeme ani z dob Hurkových. Uveřejnění tohoto článku i sesazení professorů Brodowského a Jurkiewicze bylo, jak se později ukázalo, pouhým úvodem k celé řadě nových překvapení se strany starostlivé vlády. Říkalo se všeobecně, že »členové vyučovací správy spolu s policií« obrátí se nyní do bezplatných čítáren, trvajících již 40 let péčí Towarzystwa Dobroczynności. Tyto čítárny založeny byly knížetem Tadeuszem Lubomirským na základě stanov Towarzystwa, dne 22. února 1891 znova carem Alexandrem III. potvrzených, jejichž § 2. odst. *i*) praví: »Varšavské Towarzystwo Dobroczynności opatřuje knihy ke čtení obsahu

mravného a poučného dle katalogů vládou potvrzených. Přes to však, že katalogy téměř každoročně posílají se k censuře, generál-gubernátor varšavský ustanovil zvláštního úředníka Kovzana, který stále navštěvuje čítárny, bádá správce jich i čtenáře a prohlíží knihy, z čítáren půjčované. Zdálo by se, že při takové kontrole jest zbytečná obava vlády, aby nebyly otřeseny základy ruského státu půjčením třeba jen jediné nelegální knížky. Vláda však jest opatrna, neboť (jak jsem již jednou napsal) z nařízení kn. Imeretinského byla ustanovena ještě jedna revisní komise, skládající se z místogubernátora Pahlena, hr. Josefa Wielopolského, dvou úředníků z kanceláře generál-gubernátora, Popova a Gressera, která čas od času nenadále reviduje knihy v čítárnách. Přes to vše vzrůst čtenářstva v nižších vrstvách polské společnosti nedává spáti vládním orgánům. Není také divu! Vždyť šest malých knihovniček, založených s počátku při opatrovnách a obdařených knihami samým knížetem Lubomirským, již následujícího roku po vyhotovení příslušné instrukce a utvoření zvláštního »odboru bezplatných čítáren« rozmnožilo se na 12. V řadě prvních protektorů bezplatných čítáren r. 1862 mimo knížete Lubomirského nacházíme jako čestné členy výboru: J. I. Kraszewského, Leopolda Kronenberga, Henryka Natansohna, Alexandra hr. Przeździeckého, Xavera Pusłowského a mnoho jiných zasloužilých mužů. Další rozvoj čítáren v těžkých dobách, jaké na náš národ přišly, byl poměrně ponenáhlý. Nyní máme na různých místech Varšavy 23 čítárny Prvním předsedou čítáren byl Ludvík Łęski, r. 1867 vystřídal jej Jan Gautier, který setrval v té hodnosti 10 let, po něm převzal řízení čítáren znamenitý historik prof. Adolf Pawiński, r. 1884 Mieczysław Siesicki, r. 1888 historik Alexandr Rembowski, bibliotekář ordinace hrabat Krasińských, r. 1892 vynikající právník Adolf Suligowski, konečně od r. 1895 v širokých kruzích známý advokát Stanisław Leszczyński, synovec básníka Lenartowicze, člověk velkých zásluh a dobré vůle Dle statistických dat z r. 1895 ze všech čítáren varšavského Towarzystwa Dobroczynności půjčeno bylo za rok bezplatně 400000 svazků 132.184 čtenářům; od té doby vzrostlo čtenářstvo značně přes intriky vlády a kněží, kteří se obávají ztráty vlivu na nižší vrstvy společnosti a mají vzrůst čtenářstva za škodlivý. Tento neobyčejný zájem v nižších vrstvách pro domácí literaturu obracel k sobě pozornost vlády a znepokojoval ji do té míry, že již nedelegovala do bezplatných čítáren »členy správy vyučovací spolu s policií«, nýbrž vyslala v noci 22. prosince žandarmy, aby zatkli nejhlavnější představitele »odboru čitáren«. Tak před samým štědrým dnem vyrvány z lůna rodin tyto osobnosti: předseda čítáren, advokát Stanisław Leszczyński; tajemník inženýr Stanisław Michalski, známý vydavatel »Poradnika dla samouków«; členové výboru čítáren, inženýři Jakób Winnicki, Stanisław Kruszewski a dvě sestry jeho, Skwierczyński, Wędrychowski, mistr Boczkowski; slečny Sempołowská, Gomólińská, Piotrowská, Wolffova, dcera známého knihkupce a vydavatele; lékař Monsiorski; Aleksandr Heflich, spolupracovník »Poradnika dla samouków«, a tři naši vynikající spisovatelé, známý anthropolog a ethnograf Ludwik Krzywicki, filosof Adam Mahrburg a básník An-

drzej Niemojewski. Kdo znal ty lidi blíže, věděl, jaká se stala křivda polské společnosti. Uvěznění a umlčení na delší čas člověka tak ohromné práce, jako Michalski, jest nenahraditelnou škodou pro široké vrstvy. Kdo podrobně bádal děje sebevzdělání (samouctva) u nás, ten ví, že hlavním sloupem té budovy byl Michalski. Co práce, kolik probděných nocí věnoval ten člověk své oblíbené myšlence! Můžeme směle říci, že ne každá společnost může se pochlubiti takovou publikací, jako jest »Poradnik dla samouków« — stojíť na rovni s nejlepšími toho druhu publikacemi evropské literatury. Třetí svazek tohoto velkého díla již se blížil k svému ukončení, když náhle Michalski byl uvězněn. Představuji si, jak trpí ten člověk ve své samotě v X. pavilloně citadely varšavské, že se vydání svazku zdrželo, jak touží po své oblíbené práci, jíž zasvětil celý život. Jako tajemník odboru bezplatných čítáren při Towarzystwie Dobroczynności byl Michalski pracovníkem rovněž horlivým, on hlavně vybral vhodné lidi k řízení čítáren, kteří přispěli k takovému rozvoji čtenářství u nás. Pracovníci jako Leszczyński, Krzeszewski, Sempołowská, Gomólińská, Heflich, Winnicki, Piotrowská jsou ozdobou každé instituce společenské, pracující k dobru svého národa. Čest jim všem! . . . Dva měsíce uplynuly ode dne jejich uvěznění, ale přes úsilí rodin jejich není dosud ani zdání, kdy budou propuštěni. V posledních dnech rozešla se pověst, že všichni uvěznění mají býti propuštěni na kauci od 300 do 1000 rublů za osobu, rozsudek však bude nejspíše vynesen až po několika měsících.

Skutek uvěznění těchto 18 osob není osamělý. Za několik dní na to zatčeno za bílého dne o 1. hodině po poledni v obydlí p. Ludwika Moczarského v Chmelné ulici 31 gymnasistů a 4 universitní studující, kteří se shromáždili k důvěrné schůzi. Jistá část gymnasistů byla propuštěna — všichni však byli již vyloučeni z gymnasií.[1])

Tak vypadá »nový kurs« za vlády kn. Imeretinského . . . V posledních dnech ubyli mu dva spolupracovníci: zemřel kurátor okruhu vyučovacího, Ligin, a do pense dán, vlastně senátorem jmenován jeden z největších našich nepřátel, prokurátor soudu Turau, který řídil vyšetřování proti všem politickým provinilcům a na jehož žádost dála se všecka zatýkání. Nedoufáme však v nějaké změny k lepšímu — pozbyli jsme již všech bláhových nadějí. Sto let útisku jest strašná škola!

15. února. AURELI WISZAR.

---

[1]) Nepotvrzuje se tedy zpráva, že byli propuštěni všichni až na jediného svolavatele schůze. Z vězení byli sice propuštěni zdánlivě bez potrestání, když na nich žádné viny nenalezeno – ale do gymnasií zpět přijati nebyli. Obdrželi všichni t. zv. „vlčí lístky“, jimiž se vylučují ze všech středních i vyšších škol!

Rozhledy a zprávy.

(Vláda Széllova a Slováci. Výstava českého veřejného tisku v Paříži. — Oslava památky Chopinovy. — Lidové knihovny v Rusku. — Hospodářské poměry rusínského lidu v Haliči. „Mladá Ukrajina". — Dr. Benjamin Ipavic. Prešernův pomník.)

Slované severozápadní.

Není už žádné naděje, že by uherská vláda za předsednictví Széllova byla k **Slovákům** spravedlivější. Poslanec Komjáthy obvinil na sněmu Szélla, že je vůči agitacím nemaďarských národů netečný a lhostejný. Proti takovému nařknutí hájil se dne 9. února Széll pravě, že sledoval jedině možnou politiku, totiž politiku maďarského národního státu. Potom se chlubil, co všecko proti Slovákům vykonal: neobnovil Matice, nepovolil slovenského gymnasia a hospodyňské školy, za niž Živena žádala, nařídil, aby cizozemští členové slovenské musejní společnosti, známí to agitátoři a panslávi (jako prof. Pastrnek, Al. Jirásek a j.), byli se spolku vyloučeni, konečně nepovolil čtenářské besedy v Myjavě.

Byv též viněn, že dovoluje **československou** propagandu, odpověděl Széll, že bohužel jest ona skutkem. Pozoroval prý ji zvláště v letech minulých, ale jako už tehdy, tak i nyní učiněna opatření, aby vláda zvěděla, kde je základ tohoto hnutí. S horlivostí hledá vláda poučení, s jakými závazky přijímáni jsou slovenští mladíci na české školy. Je to smutný zjev, že je tomu tak, ale každá vláda bedlivým okem pozoruje tuto záležitost.

Je tedy Maďarům a maďarské vládě československá vzájemnost tuze nemilá, z čehož mohou Slováci bráti poučení, že jim jest prospěšna. *K. K.*

Výstava českého veřejného tisku zemí koruny české, jakož i D. Rakous a Ameriky uspořádána bude **na letošní světové výstavě v Paříži.** Při této příležitosti bude vydán zvláštní spisek český a francouzský, obsahující nástin rozvoje a historie českého novinářstva a přesný výkaz časopisů českých. Spisek ten obsahovati bude též inserty. V exposici českého tisku na světové výstavě pařížské bude náš list také vyložen.

*

Pěkně praví Stanisław Tarnowski, že mluví-li se o polské poesii XIX. století, zejména o velké její básnické trojici, Mickiewiczovi, Słowackém a Krasińském, mimovolně přichází na mysl Chopin jako čtvrtý básník rozdělené Polsky, bezděky zní duší jeho „Polonez", jenž jest jaksi průvodem posledního obrazu Pana Tadeusza. Padesáté úmrtní výročí Bedřicha Chopina (zemřelť 17. října 1849) oslavili Poláci před několika měsíci. Ve všech městech polských, jakož i všude, kde se nachází větší počet Poláků, slouženy smuteční mše za pokoj duše nesmrtelného „Rafaela hudby" (ve Varšavě v kathedrále sv. Jana); ve všech listech polských objevilo se množství článků o této chloubě našeho národa; při varšavském „Towarzystwie muzycznem" utvořila se zvláštní sekce Chopinova (podobně jako již trvá sekce Moniuszkova); zároveň, ba ještě mnohem dříve zahájen byl vážný ruch literární o životě a tvoření velkého hudebníka, ruch, který zvláště r. 1899 vydal řadu prací o Chopinovi, napsaných originálně a založených na zcela nových materialech. Z těchto prací zvláště tři přinášejí mnoho neznámých podrobností ze života mistrova: 1. profil Fryderyka Chopina od Adolfa Strzeleckeho, 2. neznámé příspěvky k životopisu mistrovu, podané Alexandrem Polińským (jenž píše podrobné „Dějiny hudby v Polsce") a 3. „Listy Wodzińskich do Chopina", doprovozené výkladem Mieczysława Karłowicze. Kromě toho třeba zaznamenati tři přednášky o Chopinovi: Zygmunta Noskowského „O istocie utworów Chopina" (předneseno v Krakově i ve Varšavě), Stanisława Przybyszewského „O metamuzyce Chopina" (předneseno ve Lvově a v Zakopaném) a Ferd. Hoesicka „O schyłku życia i śmierci Chopina" (předneseno dva-

krát ve Varšavě [1]). Slovem, rok uplynulý může se nazvati nejen v hudbě, ale i v literatuře rokem Chopinovým. — Myšlenka převezení ostatků Chopinových z pařížského hřbitova Père Lachaise do Krakova na Wawel (nebo, bude-li to možno, do Varšavy, kdež tvůrce Polonezův a Mazurův prožil celé svoje mládí), podobně jako myšlenka převezení ostatků Słowackého odtamtud do vlasti zajímala minulého roku mnoho myslí — a vypsáno i o té otázce mnoho inkoustu.

— s—

Slované východní.

Zařízení lidových knihoven v Rusku osvědčilo se za prvých deset let trvání (od r. 1890 do 1899) jako instituce velmi dobrá. Jest jich dnes již přes 5000. Počet čtenářstva roste utěšeně. Ve vesnicích, které dříve knihy nevídaly, vzrostla chuť ke čtení tak, že knihovničky nestačí, a jeví se opět a opět potřeba knih nových. Ano, v gubernii Vladimírské shledalo se, že se věci chopili i lidé pro zisk, půjčujíce za poplatek knihy ze soukromých knihoven. V gubernii Voroněžské rovněž shledalo se půjčování knih ze soukromých knihoven, a to bezplatně. — Smutný však je zjev, že intelligence věnuje málo pozornosti této užitečné věci; knihovnám, které mají až na 2000 čtenářů jako v Kaluze (městě 50tisícovém) nebo v Jelci, hrozí nebezpečí, že budou zavřeny z nedostatku peněz na další vedení. Proto tím vítanější jest zpráva o chystané veliké knihovně v Kazani v továrně I. I. Alafuzova. Zemřelý továrník odkázal na vzdělávání dělnictva svého 900.000 rublů, z nichž pořízen vzdělávací dům dělnický a při něm má býti knihovna na takovém základě jako veřejné bibliotheky vůbec, tak že nebude se omezovati jen na úzký kruh knih, připuštěných vládní kommissí do knihoven lidových. — Pokrok stal se i v té věci, že do knihoven lidových připouštějí se i knihy neruské: polské, německé, jak toho obyvatelstvo potřebuje. —*ch.*

*

Hospodářské poměry maloruského lidu haličského jsou málo utěšené. Dvě věci ostře je osvětlují: v židovských rukou je 630 velkých usedlostí a ve východní Haliči je na prodej sto tisíc jiter země za cenu ničemnou. Zprávy tyto vzaty jsou z listů židovských. Není potom divu, že tyto zjevy mají svůj reflex ve zjevu jiném; totiž ve vystěhovalectví z okresů rusínských, o němž podána byla smutná data v minulém čísle (str. 245). Emigrace je tak četná, že pouze v Brasilii je na 30.000 Rusínů; zakládají nyní kostely, spolky čtenářské a vzdělávací. Zejména v koloniích Rio-Claro a Prudentopolis jeví se čilejší život. —*ch.*

Maloruští akademikové haličtí počali vydávati ve Lvově měsíčník Молода Украïна. Часопись украïнськоï молодïжи, jehož první dvě čísla máme před sebou. „Nejúvodnější" řádka nového listu zní: „Po konfiskaci druhé vydání" — a již ta jest pro časopis mladých Ukrajinců charakteristická. Skonfiskována byla větší část článku „Náš školní systém na bukovinské půdě". Ukrajinská mládež staví se pod prapor národní ideje, v níž vidí nejen otázku jazyka, nejen otázku ethnografické svéráznosti, ale i otázku politické samostatnosti, otázku potřeb utištěných vrstev národa, otázku úplné socialní spravedlnosti. Za heslo přijímají slovo Feuilletovo: „Poznati vše, aby vše pomilovati, a pomilovavši pracovati neunavně, horoucně, vší mladou silou a po celý život." Při tom volají ke společné práci veškeru ukrajinskou mládež, tedy nejen mužskou, ale i ženskou, a nejen akademickou, nýbrž i středoškolskou. Nejzajímavější pro nás jest rubrika „Kronika z našeho života" a z ní zejména v 1. čísle článek „Rusíni-Ukrajinci v haličských středních školách", z něhož příště podáme výtah. Pro dnešek vítáme se sympathiemi nový list a přejeme mu, aby zdatně pracoval skutečně v duchu spravedlivosti a lásky, aby se nedal strhnouti k šovinismu, jenž se nesrovnává s tímto duchem spravedlnosti a lásky, ani když se ho užívá na obranu. *Č.*

---

[1]) Pan F. Hoesick pracuje již dvě léta na podrobné monografii o Chopinovi, jejíž jednotlivé části uveřejňuje ve varšavských měsíčnících.

Jihoslované.

Slovinský akademický spolek „Triglav“ ve Štýrském Hradci oslavil 8. prosince sedmdesáté narozeniny slovinského hudebního skladatele Dra. Benjamina Ipavice. Narozen v Št. Jurju přilnul r. 1848 hluboce k národní věci slovinské. R. 1850 byl dirigentem pěveckého kroužku „Slovenije“ v Hradci, ve Vídni pak pokračoval ve svém vzdělání hudebním. Vystudovav medicinu usadil se v Hradci jako praktický lékař. Slovinci mají od něho dvé oper a celou řadu písní, z nichž přemnohé náležejí k nejoblíbenějším a nescházívají na programech slovinských koncertů, ba staly se i v širokých vrstvách národa populárními.

Na Prešernův pomník podáno bylo z návrhů, z nichž byl přijat návrh od Ivana Zajce. Kromě toho obdržel cenu za svůj návrh Alojzij Progar, sochař v Celovci. Pomník bude státi nejspíše v Lublani před národním domem.

A. D.

Ve Vídni pořádají dne 7. března spojené slovanské spolky akademické (slovinský „Slovenija“, český „Akademický spolek“, chorvatský „Zvonimir“, srbský „Зора“ a rusínský „Буковина“) pod protektorátem hr. Jana Harracha koncert na oslavu jubilea Prešernova.

Umění, věda.

Přehled literatur slovanských za r. 1899.

Ruská.

Od dávných dob, málem od časů Puškinových, vešly v obyčej při uzavírání ročních účtů ruské literatury nářky na její změlčování, nedostatek talentů atd. Uplynulý rok 1899 nikterak nedal příčiny k výrokům takového druhu ani nejpessimističtějším pozorovatelům — už proto ne, že se objevil nový román velikého spisovatele ruské země, hraběte *L. N. Tolstého*, »Vzkříšení«. Tento román vycházel v populárním illustrovaném týdenníku »Nivě«, jejímuž vydavateli byl autorem prodán s podmínkou, že nesmí být během roku jinde přetiskován. Avšak u nás tak již si zvykli užívati práva přetiskování prací hraběte Tolstého, jenž se svého času zřekl všeho literárního vlastnictví, že tomuto zákazu ani po veřejném prohlášení jeho samým Tolstým velmi mnozí nevěřili. Současně s tiskem románu v »Nivě« vycházel i v časopisu »Sever« (Сѣверъ) a v četných denních. A když byla v »Nivě« ukončena první a druhá část, našlo se několik vydavatelů, kteří, nečekajíce dokončení románu, vytiskli v samostatné knize první dvě části »Vzkříšení«. Jistý fabrikant navštívenek dokonce počal přidávati »Vzkříšení« jako bezplatnou prémii všem objednatelům sta navštívenek, tak že objednatel měl za rubl navštívenky i román...

V posledním prosincovém čísle »Nivy« byl román ukončen a současně vyšel v samostatném, úplném vydání. Lev Nikolajevič Tolstoj, jehož zdraví bylo v posledních měsících silně otřeseno, do poslední minuty úsilně pracoval o tomto svém díle. Nepřestávaje na přepraco-

vání jeho v rukopise, měnil na něm silně ještě v korrektuře, kterou si dával často posílati za příčinou nových a nových změn i několikrát po sobě; ba přerušil i na několik neděl tisk jeho, když nabyl přesvědčení, že třeba jest zakončení románu značně rozšířiti. A výsledkem této práce jest nové dílo Tolstého znamenité nejen objemem, ale hlavně obsahem. Není třeba dodávati, že kritika všech odstínů uvítala je s nadšením, ovšem nejsvrchovanější měrou zaslouženým.

»Vzkříšení« jest povídka o tom, kterak jakýsi kníže Nechljudov, který svedl čistou, nevinnou dívku, Katuši Maslovou, podivnou náhodou za několik let po tom účasten byl jako porotce přelíčení proti téže Maslové, sešedší na křivé cesty a podezřelé z otrávení bohatého kupce. Na této prosté, nesložité osnově dovedl Tolstoj zbudovati pozoruhodné dílo. Na jedné straně podal ostrý obraz našeho soudnictví se všemi jeho nedostatky a následky, podrobně vylíčil, jak žijí trestanky ve vězeních, jak se s nimi zachází, jak konají svoji těžkou cestu na Sibiř atd. Na druhé straně nakreslil obraz mravní bytosti knížete Nechljudova, poznavšího, že on jest vinen před Maslovou, a rozhodnuvšího se smazati svou vinu sňatkem s ní. Po celý čas namáhá se o zmenšení účasti Maslové na zločinu a tedy o zmenšení její viny, obchází různé vlivné osobnosti i úřady, konečně ji provází na Sibiř, rozdav své statky dle zásady Henry George, a nesnoubí-li se s Katuší, stává se to jen proto, že ona sama si volí za muže svého druha v utrpení, politického vypovězence. Konečný vývod, k němuž Nechljudov dochází, jest takový: »Já — praví — a my všichni žijeme v nepěkném přesvědčení, že jsme sami pány svého života, že život dán jest nám pro naše potěšení. A to patrně jest nepěkné. Neboť jsme-li sem posláni, stalo se tak něčí vůlí a pro něco. A my usoudili, že jsme se narodili a žijeme toliko pro své potěšení, i jest jasno, že se nám vede zle, jako se zle povede dělníku, neplnícímu vůli svého pána. Vůle Páně pak jest vyslovena v učení Kristově. Jen ať lidé naplňují toto učení, a na zemi nastane království boží a lidé dojdou největšího blaha, které jest nám dostižno. Hledejte království božího a pravdy jeho, a ostatní bude vám přidáno. My však hledáme ostatního a nenacházíme ho, a netoliko že neupevňujeme království božího, ale boříme je.« To pochopil Nechljudov, oči jeho jako by se otevřely, i byl vzkříšen k novému životu.

Názory hraběte Tolstého dávno jsou známy a s dostatečnou jasností rozšířily se celou řadou filosofických traktátův jasnopoljanského velikána, napsaných v posledním desítiletí. Nechljudov ovšem jest nositelem tohoto učení, ale při tom nikterak nečiní dojmu vyabstrahovaného, nepozemského hrdiny. V celém románě vidíte jej jako člověka z masa a krve, člověka, u něhož duch stále bojuje s tělem a ne vždy zůstává vítězem. Jako skutečný a veliký umělec Tolstoj dovedl v pravdivé a úplně realní vylíčení lidského všedního života vnésti, neporušuje jeho pravdivosti, svoje oblíbené theoretické vývody. Ať s mnohými souhlasíte či nesouhlasíte, vždy musíte uznati, že nový tento román svojí uměleckou cenou nikterak nestojí za nejlepšími díly hr. Tolstého, která napsal v době plného rozkvětu svých sil.

Druhým radostným zjevem lonské žně literární byly objemem dosti silné tři svazky »Črt a povídek« (Очерки и разсказы) *M. Gorkého*, mladého ještě spisovatele, jehož talent objeven byl vlastně teprv předloni, jak o tom bylo psáno v přehledu literatury ruské za rok 1898 v I. roč. Slovanského Přehledu. Nyní sebrané jeho povídky ukázaly, že ruská literatura byla obohacena novým, skutečně svěžím a daleko ještě ne ukončeným talentem. Především je to talent úplně samorodý, jaký se neobjevil od dob Mikuláše Polevého. Jakou trudnou dráhu životní prodělal, než dospěl k práci literární, také již bylo ve Slovanském Přehledu vylíčeno. [1]) Nyní rázem zaujímá jedno z nejčestnějších míst v současné ruské literatuře.

Za nejlepší jeho povídky třeba uznati „Супруги Орловы“, „Коноваловъ“, „Челкашъ“, „Пѣсня о соколѣ“ a výborný román „Ѳома Гордѣевъ“, jenž vycházel r. 1899 v časopise »Žizň« (Жизнь). Ústředí, v němž se odehrávají skoro všecky črty p. Gorkého, jest šeré a hrubé. Tuláci, opilci, zloději, podloudníci — toť jsou ponejvíce jeho hrdinové. Při všem tom tyto povídky nemají pranic společného s »Petrohradskými hlubinami« (Петербургскими трущобами), popisujícími život této třídy lidí. Ve svých hrdinech, pod jejich drsnou vnější korou objevil p. Gorký jiskru boží. Všichni jsou u něho nespokojenými lidmi. Nedovedou se smířiti s chladným, nechutným životem a stále hledají cosi vysokého, touží po jakémsi povznesení a pohlížejí na obklopující je ústředí přezíravě. Ovšem u žádného z těchto nespokojených lidí není nějakých určitě vymezených ideálů. Otažte se kohokoliv z nich, čeho by si vlastně přál, a on zajisté bude v nesnázích, jakou aspoň poněkud určitou odpověď má vám dáti. Všichni touží po tom, jak formuluje v jedné povídce švec Orlov svoje sny, »projevit se«, vykonati »něco takového, aby se postavili nade všecky lidi«. Absolutní svoboda osobní stojí u nich na prvním místě. »Příjemno jest,« — praví jeden hrdina p. Gorkého — »cítiti se svobodným od povinností, od různých malých provázků, svazujících celé tvoje bytí mezi lidmi . . .« Potulný život se jim zvlášť líbí proto, že to je »ptačí život«, poněvadž v něm není povinností a není zákonů, poněvadž je v něm vše dovoleno . . . Někteří kritikové spatřují v povídkách Gorkého vliv Nietzscheho, jehož on nepochybně zná, avšak jehož vliv nemohu uznati. Všecky povídky p. Gorkého napsány jsou tak pravdivě, tak z hlubin, že nezůstavují ani stínu pochybnosti o originálním a vynikajícím nadání autorově.

Kromě p. Gorkého obrátil na sebe všeobecnou pozornost kritiky minulého roku *P. E. Nakrochin*, jenž vydal sbírku nevelkých svých povídek — tištěných před tím v »Neděli« (Недѣля) — pod názvem »Současné idylly« (Современныя идилліи). Hrdiny p. Nakrochinových povídek jsou po většině městští lidé — nádvorník, Tatařín, slečna z měšťanské rodiny, špatný, opilý umělec, švadlena, osamělý úředník, malí kariéristi atd. Všecky p. Nakrochin dobře zná a miluje, a proto knížka jeho hned poutá čtenáře svým vnitřním, hlubokým

[1]) V letošním ročníku na str. 204.

a různotvárným životem, rozvlňujíc jeho cit svěžestí dojmů, tu tragických, tu něžných, proniknutých jemným, ušlechtilým humorem.

Zaznamenáme-li ještě knížku p. *Tana* „Чукотскіе разсказы“ (Čukotské povídky), která má ostatně význam spíše ethnografický než umělecký, vyčerpali jsme tím přehled toho, co vykonalo »pokolení mladé, neznámé«.

Z belletristů, kteří si již získali úplně vymezené literární právo, vytiskl *V. G. Korolenko* ve »Sborniku Russkago Bogatstva« povídku »Maruša« (Маруся), k níž si zvolil látku ze svých sibiřských dojmů; hrdinkou jest selka, utíkající z těžkého vězení. *P. D. Boborykin* uveřejnil román »Kam jíti« (Куда идти), v němž vynikající místo zaujímá Řím s Vatikánem a »uvězněným« papežem. V časopise »Načalo« (Начало), jemuž censura učinila předčasný konec r. 1899 za to, že se klonil k marxismu, objevil se román *Merežkovského* »Vzkříšení bozi«, »Leonardo da Vinci«. Jak patrno z objasnění autorova, má v úmyslu napsati celou trilogii, jejíž dvě části jsou hotovy; třetí ponese název »Antichrist«, i budou v ní vystupovati Petr I. a carevič Alekséj Petrovič. Trilogie tato, dle prohlášení autorova, bude sloučena novějším učením o samoblažící kráse a »nadčlověctví«. *K. M. Stanjukovič* uveřejnil v »Ruské Mysli« ne špatnou povídku »Žert« (Шутка) z doby objevení se Rusů na dalekém východě r. 1860.

Celou řadu nových románů a povídek dal nám *I. I. Potapenko*, píšící s pozoruhodnou energií do všech téměř časopisů. *P. P. Gnědič* vydal román »Mlhy« (Туманы), *D. Mamin-Sibirjak* uveřejnil povídky »Podzimní listí« (Осеннія листья), »Obecný miláček publika« (Общій любимецъ публики) a třetí svazek »Uralských povídek« (Уральскихъ Разсказовъ). *V. I. Nemirovič-Dančenko*, nevyvolávající v nikom zvláštního nadšení, ale čtený přec se zálibou, uveřejnil celou řadu románů: »Oběť kající« (Жертва покаянная), »Dvě noci« (Двѣ ночи), »Královna v hadrech« (Королева въ лохмотьяхъ) a j. *V. Avstenko* uveřejnil své »Petrohradské črty« (Петербургскіе очерки), *I. A. Salov* povídku „Не тотъ коленкоръ“ (Ne to kaliko) a j.

Ze spisovatelek uveřejnila *O. Šapirová* román »Staré písně« (Старыя пѣсни), *Z. Jakovleva* »Vypravování a povídky« (Повѣсти и разсказы), *J. Grinevskaja* »Bludičky« (Огоньки), *A. R. Krandievskaja* sbírku povídek »To bylo časně na jaře« (То было раннею весной), *A. Verbickaja* vydala povídku »První vlaštovky« (Первыя ласточки) a novelly »Sny života« (Сны жизни), *Jek. Lětkova* sbírku povídek »Odpočinek« (Отдыхъ).

Kromě toho vyšly sebrané spisy *S. N. Terpigoreva* (S. Atavy), *Vs. Vl. Krestovského*, *A. F. Pogosského*, hr. *E. A. Saliasa*, IV. svazek spisů *A. Lugového*, VII. díl povídek *Kota-Murlyky* (prof. Wagnera).

Ve zvláštním svazečku vyšly drobné povídky *Ant. Čechova*, jimiž zahájil svoji skvělou dráhu spisovatelskou v humoristickém časopise »Budilnik« (Будильникъ). Při vší episodičnosti těchto povídek, mających spíše ráz nevelkých scén, lze v nich již pozorovati nepochybný

talent, lze z nich vycítiti silného umělce, který se tak znamenitě a skvěle projevil ve svých pozdějších pracích, že musí býti v současné literatuře ruské jmenován hned vedle velikého apoštola jasnopoljanského. —

Básníci nevydali nic zvlášť pozoruhodného, nic takového, co by po sobě zůstavilo trvalé, hluboké stopy. Sbírek ovšem vyšla řada; tak *K. Ldov* (К. Льдовъ) vydal »O h l a s y d u š e« (Отзвуки души), *S. Kasatkin* sbírku »O m n i a v i n c i t a m o r«, vydali sbírky i *K. Fofanov*, *Vl. Mazurkevič*, *D. Šestakov*, *B. Nikolskij* a j. Ale zvláštního literárního významu žádná z nich nemá. Nade všecky vyniká rozkošná knížka B á s n í *F. J. Tjutčeva*, která vyšla koncem uplynulého roku. Z básní, jež se objevovaly během roku v našich časopisech, uvádím překrásné verše mladé poetky *Lochvické* (Лохвицкая-Жиберъ), dále básně *Garriho* (Гарри), *Al. Budiščeva* a konečně verše anonyma *Mich.* (Мих.), proniknuté citem bezmezného stesku, jež vycházely zvláště v »Neděli«.

Přecházeje od přítomné literatury k její historii, uvádím především řadu literárně-historických prací, vyvolaných oslavou stého výročí narozenin Puškinových. I sama oslava, která nabyla rázu všenárodního svátku, jest zajisté významným a pozoruhodným momentem v literárním životě minulého roku. Aspoň po celé půlletí noviny i časopisy psaly jen o Puškinovi. Probrati se ohromnou spoustou jubilejních statí a poznámek o Puškinovi nebylo dosud možno, tak že můžeme zatím upozorniti jen na nejdůležitější, pokud se tak již nestalo v článku p. Javorského. Přední místo v této jubilejní literatuře zaujímá prvý svazek úplného sebrání spisů Puškinových, vydaný nákladem Akademie Nauk a redakcí *L. N. Majkova*. V něm obsaženy jsou jen nejprvnější básně, ještě z doby lycejní, opatřené znamenitými vysvětlivkami. Po několika měsících bylo toto vydání rozebráno a nyní prý se tiskne již druhé. Z jiných prací zaznamenávám knihu p. *Jakuškina* »P u š k i n«, v níž souborně vydal stati o Puškinovi, tištěné dříve v »Ruské Starině« a »Ruských Vědomostech«. Kromě toho vyšly (mimo jmenované ve článku Javorského) ještě brošury: *L. Pavliščeva* »S m r t A. S. P u š k i n a« (Кончина А. С. Пушкина), *E. Pětuchova* »D v ě l é t a z e ž i v o t a P u š k i n o v a« (Два года изъ жизни Пушкина), *I. Draganova* »P u š k i n v p a d e s á t i j a z y c í c h« (Пятидесятиязычный Пушкинъ), podávající přehled překladů z Puškina do cizích jazyků a j. Z časopiseckých statí jmenujeme kromě článků Nikolského a Borozdina (uvedených v přehledu p. Javorského), ještě stať *A. Faresova* „Въ Святыхъ Горахъ“. Pan Faresov měl myšlenku vmísiti se v době slavnosti mezi lid a poslechnouti, jak soudí o Puškinu. Výsledek byl neočekávaný. Lid se sice houfně scházel do Svaté Hory, kdež jest Puškin pochován, k slavnostnímu uctění básníka, ale příčinu slavnosti vykládal si daleko ne správně. Jedni slyšeli, že se páni sjíždějí k dělení země sedlákům, druzí, že byla nalezena »nesetlívající hlava« jakéhosi svatého atd. atd. Jen velice málo jich vědělo něco o Puškinovi. Téhož rázu byly novinářské zprávy z různých míst. V Permě na př. archijerej zakázal panychidu za Puškina, poněvadž prý

skončil sebevraždou, v jednom jihoruském městě jistý protojerej po skončené panychidě přečetl shromážděnému žactvu celou přednášku o »velkém hříšníku« Puškinovi, i v samém Kijevě pronesl professor bohosloví v universitě řeč o »světlých i *temných* stranách poesie Puškinovy« . . . Na stanovisku zcela výlučném stojí články ruských dekadentů, věnované Puškinovi v »Miru iskusstva«. Merežkovskij chtěl nezvratně dokázati, že Puškin byl »nadčlověk«, »orgiast«, rovněž tak mluvil básník Minskij, F. Sollogub vyslovil ve svém článku nelibost, že »profanum vulgus«, luza, odvažuje se oslavovati básníka-nadčlověka. [2]).

Z uměleckých vydání zasluhují zmínky dvě fototypická alba, v nichž zobrazeny přečetné podobizny z obou jubilejních výstavek, petrohradské i moskevské, a to různé podobizny Puškina a jeho ženy i jeho současníků, kteří měli s básníkem jakýkoli styk. Prvý dámský kroužek vydal s uměleckými vyobrazeními »Evžena Oněgina«. Zajímavým pokusem vystižení prostého textu obrazem jest nádherné vydání »Ruslana a Ludmily« a laciné vydání »Skazky o caru Saltanu«, obě illustrovaná V. S. Maljutiným. Celkem vzato však třeba přiznati, že literatura, vyvolaná Puškinským jubileem, není příliš bohata.

Z jiných literárně-historických prací, vyšlých r. 1899, na prvním místě sluší uvésti čtvrtý svazek »Dějin ruské literatury« (Исторія русской литературы) *A. N. Pypina*, obsahující dobu Kateřiny II. a počátek XIX. věku do Puškina (inclusive). Tímto svazkem ukončeno znamenité dílo Pypinovo, v němž shrnuty výsledky práce, vykonané v této oblasti badateli jednotlivých otázek. *I. Ivanov* vydal druhý díl »Dějin ruské kritiky« (Исторія русской критики). Dílo toto přes všecky své nedostatky má nepopíratelný význam prvního pokusu vylíčení historického rozvoje práce ruských kritiků. Přítomný svazek končí se Dobroljubovem a Pisarevem. »Kritické náčrtky« (Критическіе очерки) *M. O. Meňšikova* podávají ocenu současných literárních pracovníků se stanoviska »tolstovsko-národnického«. Nevelká brošura *S. Vengerova* »Základní rysy novější ruské literatury« [3]) jest velmi bystře napsaný nárys, v němž autor poukazuje na velké úspěchy ruské literatury v posledních dobách a na její nepochybný vliv na literaturu západoevropskou. Z prací méně všeobecného charakteru sluší uvésti knihu *Č. Větrinského* »V letech čtyřicátých« (Въ сороковыхъ годахъ), obsahující řadu ostře zachycených charakteristik ruských spisovatelů let čtyřicátých (knížete B. F. Odojevského, V. Bělinského, Granovského, Hercena a j.), a knihu *B. B. Glinského* „Изъ исторіи русскаго прогресса", kde našly také místo nekrology a životopisy ruských pracovníků nejposlednější doby, tištěné v posledním desítiletí v »Historickém Věstníku« (Историческій Вѣстникъ). Kromě toho vyšly o sobě tyto životopisné studie a monografie: *A. N. Pypina* »M. Saltykov«, *Šach-Paronianec* »Kritik-samobytnik A. A. Grigorjev (Критикъ-самобытникъ А. А.

[2]) Srv. Slovanský Přehled II., str. 51.
[3]) Srv. posudek ve Slov. Přehledě II., str. 206.

Григорьевъ), *I. Ivanova* A. N. Ostrovskij, prof. *E. Šmurlo* »K. N. Bestužev-Rjumin« a nový svazek (XIII) díla *N. Barsukova* »Život a práce M. P. Pogodina« (Жизнь и труды М. П. Погодина). Cenné literárně-historické materialy obsahuje i prvý svazek „Остафьевскаго Архива“, v němž jest uveřejněna korrespondence P. A. Vjazemského s A. J. Turgeněvem, vztahující se k dvacátým letům našeho věku a obsahujícím mnoho zajímavého pro charakteristiku společenského života netoliko našeho, nýbrž i západo-evropského. Zvlášť cenny jsou literární poznámky, zaujímající celou polovinu tohoto svazku, z péra *V. I. Saitova*, známého svými pracemi literárně-historickými. „Татевскій Сборникъ“ přinesl celou řadu listů básníka Boratynského a j. Zajímavý materiál pro charakteristiku společenského a literárního života podávají vzpomínky dekabristy *A. Rozena* »Odyssea nedávných dní« (Одиссея недавныхъ дней), dále »Sborník vzpomínek ze studentského života počátku XIX. věku« (Сборникъ воспоминаній о студенческой жизни начала XIX. вѣка) *V. O. Ključevského, P. M. Obninského, S. M. Solovjeva* a j., pak »Zápisky« *D. N. Sverbejeva* (2 svazky), »Literární vzpomínky« (Литературныя воспоминанія) *N. K. Michajlovského*, v nichž jsou obsaženy i jeho starší, v »Ruském Bohatství« tištěné stati o Někrasovu, L. N. Tolstém, V. Kuročkinu atd.; dále jsou zajímavy vzpomínky *V. V. Stasova* o N. V. Stasové, v nichž se nachází mnoho příspěvků k poznání rozvoje vyššího vzdělání ženského v Rusku. Kromě těch vyšla však ještě celá řada spisů, jimiž rozmnožena naše literatura memoirová, z nichž však mnohé mají zájem buď výlučně anebo hlavně politický (jako vzpomínky knížete V. P. Meščerského „Мои воспоминанія“, odnášející se k poměrům před nešťastným 1. březnem 1881 a k životu cara Alexandra II. vůbec).

To jsou v nejhlavnějších rysech výsledky ruské literatury za rok 1899; jak patrno již z tohoto, daleko ne úplného přehledu nejpřednějších knih a statí, jsou to výsledky dosti značné. Literatura ruská roste každým rokem, aspoň co do kolikosti. Ni Turgeněv, ni Dostojevskij, ni Tolstoj nenašli dosud důstojných nástupců. Naši mladí spisovatelé sice vzbuzují naděje, ale dojdou-li tyto naděje uskutečnění, těžko říci. Není ovšem snadno pokročiti dále, než pokročili naši přední klassikové, těžko po nich říci něco svého, nového. Ba ani sám náš společenský život nepodává dosti materiálu k vypracování »nového slova«. Slovo toto jeví se výsledkem zcela určitého, v jasné rysy se utvářivšího a zakončeného processu. Naříkat na to jest bezvýsledno. Třeba čekati. Nářky kritiků posud nikde ještě nezrodily talentů.

Petrohrad. VL. BOCJANOVSKIJ.

Polská.

Ačkoliv literatura naše podobně jako život veřejný musí se rozvíjeti v poměrech nepřirozených (neboť není snad nikoho, komu by se mohlo zdáti přirozeným nynější položení národu polského, mocí přikutého ke třem vládním organismům a dvěma z nich utlačovaného),

přes to vše přec, ačkoli jsme byli spolknuti, nejen že se nedáváme ztráviti, nýbrž naopak rozvíjíme se, rosteme v síly a — jak by řekl Słowacki — »jdeme postupem« (»idziemy w postęp«). Přemítá-li se o našem osudu a přichází-li se k závěru, že přece »ještě Polska nezhynula, dokud my žijeme,« mimovolně přicházejí na mysl slova básníkova:

Nie poznaliby ojce naszych twarzy,
Gdyby z grobu powstali:
Tyleśmy wycierpieli pod chłostą trzech mocarzy,
A duchaśmy nie dali!

Že duch v nás žije, vzmáhá se a zdokonaluje, že — jak se vyslovil před rokem ve Varšavě Paderewski při slavnostní hostině na jeho počest — »duše v nás žije silná, snad ne tak bujná jako v našich praotcích, ale spravedlivější, poněvadž smutná,« a že svým civilisačním rozvojem holdujeme ideálům kultury západní, toho pádným důkazem jest naše literatura, která nás jako onen ohnivý sloup vede do země zaslíbené . . . Jazyk náš přes všecku germanisaci a rusifikaci rozvíjí se neustále, o jeho pokroku pak, jaký učinil za několik posledních desítiletí, výmluvné svědectví vydává již sám velký »Słownik języka polskiego«, vycházející redakcí Jana Karłowicze, Adama Kryńského a Vladislava Niedźwieckého. Ve chvíli, co tyto řádky píši, vyšel 6. a poslední sešit I. dílu s titulem a dedikací »Almae Matri Cracoviensi« za příčinou 500letého výročí založení university Jagiellonské. Slovník ten, rozpočtený na čtyři hrubé svazky, jest v tomto století již třetím svého druhu, bude pak počtem sebraných slov dvojnásob převyšovati slovník Lindeho i t. zv. »vilenský«.

Avšak co se týče rozvoje jazyka, jest obecně známo, že ho netvoří filologové: těmi, kteří jazyk zpracovávají a zdokonalují, kteří surovou rudu, jazyk lidový, roztápějí ve zvučný kov a z něho vytvořují zvučný nástroj k vyjadřování nejsubtilnějších myšlenek, kteří jako virtuosové hudební s největším uměním dovedou ovládati tento nástroj — jsou básníci, ti, jimž titul »mistrů slova« nejlepším právem náleží. Pokud má národ své poety, potud může být bez starosti o svůj jazyk. Básníci jsou jako oni litevští kněží, střehoucí božského plamene: pokud oni bdí, plamen jeho nikdy neshasne! A takových kněží přes nepříznivé okolnosti máme slušnou řadu, a to řadu početně stále vzrůstající; jde-li o výsledek za rok 1899, můžeme se jím směle pochlubiti před jinými, i mnohem silnějšími národy.

Především třeba jest vzpomenouti velké trojice našich básníků romantismu, Mickiewicze, Słowackého a Krasińského, kteří ani za hrobem nepřestávají bdíti nad vzpomenutým ohněm . . . Kult Mickiewiczův stále roste, čehož důkazem jest obsáhlá literatura mickiewiczovská, která roku minulého rostla každým dnem a z níž zasluhují býti jmenovány: 1. nádherná, dvousvazková, skutečně po evropsku vydaná a množstvím výborných portrétů a rytin ozdobená Księga pamiątkowa na uczczenie setnej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza, dílo skutečně monumentální, a 2. v Kra-

kově vydaný a freiburským professorem Józefem Kallenbachem zpracovaný Wybór listów Adama Mickiewicza. Avšak rok 1899 byl také jubilejním rokem velkého soupeře autora »Dziadů«, Julia Słowackého, jehož padesáté úmrtní výročí národ náš uctil dne 3. dubna 1899. Uctili jsme je i ve Varšavě, kdež v chrámě sv. Kříže (v jehož zdi odpočívá srdce Chopinovo) byly slouženy slavné smuteční služby boží, k nimž se dostavilo takové množství ctitelů památky básníkovy, že prostor jedné z největších svatyní varšavských objevil se býti těsným. Co se týče kultu Słowackého, ten roste každým dnem do té míry, že není málo těch, kteří jej praví býti větším básníkem, nežli byl Mickiewicz. Zvláště celá t. zv. »Mladá Polska« směle vyslovuje to tvrzení. U příležitosti 50. ročnice smrti básníka, zemřelého v Paříži dne 3. dubna 1849 a pochovaného na hřbitově Montmartre (několik kroků od hrobu Heinova) objevilo se r. 1899 množství studií o autoru Beniowského, mezi nimiž nebyl nedostatek ani prací velmi originálních, jako na př. pěkná přednáška Jiřího Żuławského o »Králi duchův« se znamenitě provedenou parallelou mezi mystickou theorií Słovackého a filosofickou doktrinou Nietzscheho. Avšak první místo mezi projevy kultu tvůrce »Anhelliho« naleží »Listům Julia Słowackého«, vydaným ve dvou svazcích ve Lvově Leopoldem Méyetem. Vydané poprvé z rukopisů, psaných matce z vyhnanství skoro dvacetiletého, jsou tyto listy (jak v předmluvě správně poznamenává jejich vydavatel) nepřebraným pokladem poznání života a zbádání tvůrčích cest jednoho z největších básníků světových; pro nás pak mají tato arcidíla slohová a myšlenková tím větší cenu, že žádný básník nezůstavil po sobě tak úplného a krásného odkazu, jako jsou tyto listy básníka Beniowského. Nemají však pouze cenu literárně uměleckou: »neboť pro naše dnešní pokolení zůstanou následování hodným vzorem onoho vznešeného prvku ethického, který tkvěl v duši velkých básníků našich z doby romantismu.« — Třetí z těchto básníků, Zygmunt Krasiński, také se v minulém roku několikrát ohlásil svým četným ctitelům. Především poprvé vytištěna jedna z největších perel v koruně jeho tvorby, která (chovaná dosud s balíčkem listů autora »Iridiona« v Bibliotéce Ordynacji Zamoyskich ve Varšavě) známa byla sotva několika vyvoleným. Nyní se jí může pokochati každý. Mám tu na mysli nedávno vydané »Myśli pobożne Zygmunta Krasińskiego«. Jsou to překrásné modlitby, napsané básníkem nejspíše r. 1835 milované jím ženě, paní Johaně Bobrové, též, které jsou věnovány Agay Han, Nebožská komedie a Iridion. Jako o listech Słowackého lze říci, že krásnějších nepsal nikdy žádný básník, tak i těmto modlitbám Krasińského třeba přiznati první místo meži všemi modlitebními knížkami: krásnějších, poetičtějších a dojemnějších modliteb marně bys hledal v celé náboženské literatuře světové. Velmi básnické — pohříchu až příliš básnické — jsou milostné listy Krasińského, psané jeho druhému ženskému ideálu, Delfině Potocké, jež minulého roku uveřejňoval varšavský »Tygodnik Illustrowany«. Nesmírně to zajímavá a charakteristická korrespondence, cosi jako slavné listy Abélarda Heloise . . .[1])

[1]) Činí-li se tu zmínka o Krasińském, třeba jest uvésti i dvousvazkové

Jako po revoluci r. 1830 poesie polská dosáhla svého vrcholu v arcidílech Mickiewiczových, Słowackého a Krasińského, tak i po zoufalém povstání r. 1863 dobyla si na polském Parnase nejčestnějšího místa opět trojice básníkův: Adam Asnyk, Marya Konopnicka a Wiktor Gomulicki. Trojice ne tak veliká a nadšená jako první, ale přec by nám jí mohly záviděti jiní, i nejšťastnější národové. Z této trojice ubyl nedávno *Asnyk;* že píseň jeho, ač umlkla, nepřestává buditi ohlasy v prsou našich, toho důkazem může býti r. 1899 pořízené nové, úplné, čtyřsvazkové vydání jeho spisů, jakož i skvostné, miniaturní vydání výboru z jeho poesie. Ačkoli poesie naše může se v přítomné chvíli vykázati mnoha skutečnými talenty, přece Asnyk stále zaujímá mezi nimi čelné místo, bez odporu první po velkých básnících doby romantické. Druhé náleží *Konopnické.* Lonského roku tvořivost její nebyla tak bohatá, jako v letech předešlých, i projevovala se hlavně v próse. V »Bibliotece Warszawskiej« a v »Tygodniku illustrowanym« uveřejnila řadu drobnějších básní lyrických (k nimž čerpala náladu hlavně ze slunných pohledů a plání Provence), ti však, kterým se snad zdálo, že již ubývá síly autorce »Pana Balzera w Brazylii«, byli koncem r. 1899 mile překvapeni: ukázalo̕ se, že pod pseudonymem Jana Waręże, jehož báseň »Przez głębinę« vyznamenána byla v konkurse »Prawdy« první cenou 800 rub., skrývala se M. Konopnicka. Zdá se, že i jiná ještě z vyznamenaných básní tohoto konkursu pochází z péra autorky »Písní večerních«. — Nadherný virtuos formy, *Wiktor Gomulicki*, podal v našich illustrovaných listech řadu překladů Žalmů Davidových, překrásných v náladě (předčících poetičností i klassický překlad »Psalterza Dawidowego« Jana Kochanowského), a kromě toho ukázal se mistrem epigramatu: drobné jeho veršíky ve způsobu »Fraszek« básníka černoleského [2]) břitkostí svou a vtipností snesou srovnání s nejlepšími epigramy Goethovými a Schillerovými, i platně rozmnoží, až vyjdou v knize, práce autora »Nových písní«. Nad to za příčinou jubilea Puškinova, jež nemohlo přejíti bez ohlasu v našem tisku, přeložil Gomulicki několik nejlepších scen z Evžena Oněgina a několik lyrických čísel krále ruských básníků.

Z básníků nejmladší generace, kteří okrouhle od desíti let dostali se na skálu Kaliopy nejvýše, vynikají opět tři: Kazimierz Tetmajer, Lucyan Rydel a Jan Kasprowicz. Skoro na stejné výši s nimi stojí Antoni Lange a Zenon Przesmycki (Miriam), po nichž teprve jdou Or-Ot (Artur Opman), Edmund Bogdanowicz (Bożydar), Kazimierz Gliński, Jerzy Żuławski, Stanisław a Wincenty Brzozowski a řada jiných, nadaných i nadějných.

Kazimierz Tetmajer rozhodně jest ze všech nejbohatěji jiskrou boží obdařen, a básně jeho, jichž dosud vyšly tři serie (čtvrtá vyjde co nevidět), tak jsou hledány naším čtenářstvem, že (směle lze říci) nebylo dosud v Polsku básníka, jenž by byl nakladateli tak vítán, jako

dílo autora tohoto článku, vydané r. 1899 ve Varšavě v „Bibliotece dzieł wyborowych" pod názvem „Miłość w życiu Zygmunta Krasińskiego". *Red.*

[2]) Jana Kochanowského. *Pozn. red.*

autor »Narození Afrodity«. Básně Tetmajerovy i jeho prósa, tištěné v takovém množství výtisků, v jakém se u nás netisknou práce žádného básníka, rozprodávají se okamžitě. Za rok 1899 rozprodalo se první vydání »Anděla Smrti« (druhé jest již na doběrku), což lze říci rovněž o jeho »Výboru básní« (Wybór poezyi), jakož i o třetí serii »Poesií«, jejíž nové vydání se již tiskne. Tak čteným, jako jest nyní Tetmajer, nebyl nikdy žádný básník polský. Z rozptýlených básní jeho za minulý rok, z nichž sestávati bude čtvrtá serie, první místo zaujímá »Qui amant«. Je to báseň, nadšená »Švýcarskem« Słowackého a nezůstávající v ničem za ním co do poetických krás. Proto také bych ji označil za vrchol, jehož dosáhla minulého roku polská poesie. Ne o mnoho níže drží se i ostatní básně Tetmajerovy z posledních dob, jako na př. překrásný »Ikar«, nebo cyklus reflektivních sonetů velmi vznešeného základního tonu. K poesii, ačkoli jest složena z několika prósou psaných skvostů belletristických, sluší počítati též jeho »Melancholii«, úhledně vydaný svazeček novel, fragmentů, listů z cest, náčrtků a obrázků dramatických. Korunou této sbírky jest překrásná novelka »Ksiądz Piotr«, jedno z arciděl naší novellistiky, v ničem nezůstávající za nejkrásnějšími novellami Sienkiewiczovými.[3]) Zcela jiného druhu jest nejnovější jeho práce »Otchłań«. Obsahem živě připomíná tato »psychologická fantasie« Przybyszewského »Vigilie«: denník muže, který poznav, že není milován svou ženou, rozchází se s ní a svoluje, aby se spojila s mužem, po němž touží duší i tělem. Ale Tetmajer zpracoval tu látku zcela jinak, než Przybyszewski, realisticky, při čemž ji napsal s takou unášející vášní, obetkanou takým bezmezným smutkem, a jednotlivé scény vylíčil s takou znalostí lidského srdce, že čtete tu »fantasii« se zatajeným dechem a se slzou v oku. Jako umělecké dílo stojí »Otchłań« mnohem výše než »Anděl Smrti«: jest jednolitá, znamenitě udržená v tonu a tak od začátku do konce prosycená poesií, že spíše zasluhuje jména básně v próse než práce povídkové. Román, jak řekl Schiller, jest »ein Halbbruder der Poesie«, ale »Otchłań« jest její rodnou sestrou.

Vedle Tetmajera dle mého soudu měl by zde býti jmenován *Lucyan Rydel*, o jehož prvém svazečku »Poesií« psal již P. Chmielowski v I. roč. Slovanského Přehledu (na str. 336). Eruptivnosti, která vyznačuje poesii Tetmajerovu, marně bychom hledali u Rydla; za to je tu vděk, ryzí forma (jaké dnes nikdo jiný v Polsku nemá), umění literární, jemuž rovné nacházíme jen u Heredie, obsah pak jest skutečně poetický, velmi subtilní a ladný. Jsou to básně, vyšlé z mysli neobyčejně kulturní, naskrze literární, vysoce estheticky vzdělané, vyznamenávající se velkým uvědoměním uměleckým. Odtud pochází dokonce jistý umělecký chlad, vanoucí z těch vycisělovaných veršů...

Úplným kontrastem jest v tom ohledu *Jan Kasprowicz*, v jehož básních především překvapuje síla. Rok 1899 znamená v tvorbě autora »Anima lacrimans« zásadní obrat, způsobený vlivem Przybyszewského. Všecky vážnější básně Kasprowiczovy, uveřejněné v posledních dobách,

---

[3]) Srv. posudek na str. 155. t. r. *Pozn. red.*

»Dies irae«, »Salome«, »Święty Boże«, mají na sobě duševní znak Przybyszewského; ale to jim není na škodu, jsouť nejkrásnější ze všeho, co dosud vyšlo z péra překladatele »Childa Harolda«.

O tom, že kolem *Stanisława Przybyszewského*, jenž se ujal redakce krakovského »Życia«, skupila se celá »Młoda Polska«, psáno bylo nejednou již ve Slovanském Přehledě.[3]) Od časů památného boje, vypovězeného od Mickiewicze klassikům ve jménu romantismu, žádné literární vystoupení nevyvolalo u nás tolik vřavy, nevznítilo tolik diskusse, jako objevení se Przybyszewského na jevišti naší literatury. O nikom také v posledních několika měsících nenapsáno u nás tolik, jako o Przybyszewském, nikdo nevyvolal tolik pobouření ani tolik enthusiatických záchvatů. Tak bylo po celý rok — a jaký jest výsledek? Tolik jest jisto, že vliv Przybyszewského na celou generaci nejmladších básníkův a umělců každým dnem roste, tak že pronikl i do Varšavy, kdež právě založený list nejmladších, »Strumień«, jest prostě napodobením krakovského »Życia«. Ze studií o Przybyszewském sluší uvésti výborný článek Marcina Okszy, jejž uveřejnila vážná »Biblioteka Warszawska«. Z lonských prací Przybyszewského přední místo zaujímá prósou psaná symbolická báseň »Nad morzem«, první větší práce Przybyszewského, napsaná původně polsky. Obsahem jejím, zahaleným v množství záhadných symbolů, jest tragedie umělce, v němž neustále bojuje láska k umění s láskou k ženě. Zdálo by se, že jsou to nesouvislé, nelogické a organicky nesouvislé rhapsodie — ale pro mne jest četba té poetické prósy rozkoší: od časův »Anhelliho« Słowackého neměli jsme práce, tak bohaté krásnými lyrickými výlevy smutných a teskných citů, jejíž jazyk by zároveň zněl tak melodicky, jako hudba slov této podivné básně. Při hlasité četbě doznávám téhož zvukového opojení, jako na př. při poslouchání nokturn Chopinových. Podobné přednosti má polský překlad »Vigilií«, pořízený samým Przybyszewským; z něho jest patrno, že jediným člověkem, který by mohl zpolštiti německé spisy Przybyszewského, jest — on sám. »Děti satana« na př. ukázaly se v překladě několika žáků Przybyszewského — ale v překladě zmizela melodičnost slova, zmizelo kouzlo jazyka i zbyla pouze jalová kostra bez síly a vzletu německého originálu. To postřehl Przybyszewski, i rozhodl se přeložiti si sám svoje německá díla od »Homo sapiens« do »De profundis«. Vedle samostatné knihy »Nad morzem« uveřejnil r. 1899 v »Życiu« dvě nové práce: »Androgine« a »W godzinie cudu«, z nichž poslední jest dle mého zdání nejkrásnější věc, jakou Przybyszewski dosud napsal. Báseň naskrze erotická, ale rovně narkotického zpěvu lásky nedovedl bych uvésti ze žádné literatury.[4])

[3]) Srovnej, co napsal o té věci *P. Chmielowski* v I. roč. na str. 333. *Pozn. red.*

[4]) Vedle tohoto úsudku, jímž se autor hlásí do řad naprostých obdivovatelů Przybyszewského, klademe sem úsudek vynikajícího kritika literárního, *Piotra Chmielowského* (vyňatý z posledního (4.) čísla krakovského „Poglądu na świat"): „V dřívějších jeho německých dílech, když ne snahy národní nebo sociální, tož aspoň kosmopolitická ‚lidskost' zářila jeho paradoxům a pohlavním

Píšu-li o Przybyszewském, mohl bych se zmíniti o jeho žácích, bratřích Brzozowských, Orkanu, Kleczyńském, Górském, Żuławském, Lacku, Dębickém, jejichž práce veršem i prósou, původní i překlady vyplnily celý ročník »Życia«. Než »ars longa vita brevis« — o všem se rozepisovati nelze. Ostatně kdybych měl vytknouti nejlepší věci, které v »Życiu« uveřejnili, našel bych jich nejvíce mezi — překlady.

V překladové literatuře poetické můžeme se za minulý rok vykázati zejména dvěma svazky překladův *Ant. Lange* z Leconta de Lisle, Banvilla, Mallarmé, Verlaina a jiných poetů mladé Francie (hlavně symbolistů), Edgara Poe, Swinburna, Rosettiho, Petőfiho, Aranye a jiných. Českou poesii representuje Jaroslav Vrchlický řadou básní z knihy »Sfinx«. Naším specialistou v překládání z češtiny jest

exaggeracím. Od té doby však, co vyslovil myšlenku, že „působiti ku poučení a k umravnění společnosti, buditi v ní vlastenectví nebo city společenské pomocí umění — znamená snižovati je, strhovati je s výšin samovládce do bídné náhodnosti života“, a že „umělec stojí nad životem, nad světem, jest Pánem Pánův, neskrocený žádným zákonem, neobmezovaný žádnou silou lidskou“ — odtud již v jeho pracích nevidíme ani drobtu snah společenských. Přebýval v krajině snění, spánku, vidin a přeludů, vyjadřoval se řaděním slov apokalyptických a tím větší dokonalosti dle svého mínění dosáhl, čím méně daly se jeho myšlenky oceňovati obyčejnou logikou. V jednom směru dosáhl neobyčejné síly, a to v malování stavů duševních, ohromujících hrůzou a strachem, vyvolaných buď nadužitím prostředkův ohromujících, nebo vášní, zvláště krvosmilných. V klamu, že na křídlech fantasie možno skutečně vzlétnouti v kraje ‚absolutna‘, tvořil sestavy zvučných a silných výrazův a rčení, i domníval se, že v těch sestavách musí se krýti jakási pravda strašně hluboká a strašně bolestná. Našel i nachází věrné, kteří, nesmějíce kriticky rozebírati jeho myšlenek, ‚vciťují‘ se v ně . . . domnívajíce se, že pociťují neslýchané rozkoše esthetické. Nestranní však v těch pracích kromě pozorování a hesel, jež si Przybyszewski přisvojil z cizích literatur (krajní individualism a nadměrný důraz na poměr dvou pohlaví), nevidí žádné originální myšlenky, která by skutečně zasluhovala pozornosti; ale podivují se jeho ovládání jazyka a stylu.“ — Tak P Chmielowski. Ale ani *M. Oksza*, jenž dle svého článku jest patrným ctitelem Przybyszewského, nespokojuje se jeho dosavadní činností. V celém směru, jehož representantem v Polsku jest Prybyszewski, vidí reakci proti naturalismu a proti hovění vkusu širokého obecenstva — reakci, jež se projevuje pohrdáním massami, napínáním nervů k hranicím hallucinace, vivisekcí základních pudů lidské přirozenosti. Avšak, praví p. Oksza, „jest ještě něco kromě umění, cosi nad ně dražšího — a to jest život. Organismus národní, z něhož umění ssaje šťávy, musí žíti, i žije ideou, vyplývající z rasy, tradice víry jeho a práce. Mezi rozvojem umění a životem organismu je tak těsný svazek, že rozervat jej není možno bez násilí a bolesti . . . Umělec žije ve světě své obrazotvornosti . . . ale pro kritika není lhostejno pátrati, jaký vliv vyvinují díla umění nebo celý jeho určitý směr na společnost. Musíme se přiznati, že nás pojímá těžká obava . . . aby nový proud neunesl mládež naši v temnou noc zvědavosti, obrácené do nitra vlastní bytosti, a při tom nepodťal v duších kořeny, z nichž vyrůstají velké činy, nevysušil zřídla citů, neodpudil srdci a neodvrátil rukou od práce . . .“ I žádá od Przybyszewského, aby sestoupil do hloubi ducha svého národa, procítil osobitost toho ducha, aby zobrazoval celou duši člověka, a nejen její zlověstnou, divokou, bídnou stranu. „Věříme,“ končí, „že umění ve všech dobách bylo a býti musilo hledáním pravdy, ne té snad, kterou obecnost za pravdu uznávala, ale té, k níž přes všecky překážky a obtíže směřovali vyšší duchové — a tou pravdou jest nám absolutní, nesobecká, vše objímající Láska.“ Tato slova p. Okszy podpisujeme z hlubokého, vřelého přesvědčení! *Red.*

však *Zenon Przesmycki*, který svého času přeložil množství básní Vrchlického, minulého roku pak dokončil a k tisku připravil velké, třísvazkové polské vydání básní, povídek a dramat Julia Zeyera; vyjde co nevidět v »Bibliotece najczelniejszych utworów literatury europejskiej«. Zmiňuji-li se o překladech z češtiny, nemohu pominouti překladu Macharovy »Magdaleny«, jenž byl ve Slovanském Přehledu již registrován. Pořídil jej *Adam M-ski*, čestně u nás známý překladatel Camoënse, Mistrala a Baudelaira. Co se týče literatury české, objevil se u nás nedávno od známého přítele Čechů, *Bronisława Grabowského*, lístek ze současné literatury české: »Jarosław Vrchlický i jego dramat Bar-Kochba«. Velmi zajímavá to práce, v níž jest řeč nejen o autoru Drahomíry, ale i o celém současném ruchu literárním v Čechách. Autor jest vřelým ctitelem Vrchlického. Že takových máme ve svém středu více, toho důkazem jest na př. poslední báseň Kazimierza Tetmajera »W wyobraźni«, vytištěná v prosincovém sešitě »Ateneum« a věnovaná »Jaroslavu Vrchlickému na důkaz úcty a holdu«. Z jiných překladů přední místo náleží »Božské komedii«, tercinami přeložené *Edwardem Porębowiczem*, známým překladatelem Byronova »Dona Juana«, výboru z Leopardiho, dramat Calderonových a písní trubadúrů provençalských.[5]) Bohatýrská komedie Rostandova o Cyranovi de Bergerac vyšla u nás ve čtyřech překladech: Kasprowicze, Londyńského, Chwalibogówny a konečně Konopnické se Zagórským. Poslední překlad, vykonaný společnou prací dvou tak vynikajících sil literárních, vyznamenává se takými přednostmi, že se nejen může měřiti s originálem, ale jest dle »Revue des revues« prý poetičtější než tento (aspoň v částech, jež přeložila Konopnická).

Od Bergeraca, který zvláště na scéně varšavské s Frenklem v titulní úloze těší se neustálým úspěchům, můžeme přejíti k naší literatuře dramatické, která vůbec jest slabou stránkou našeho písemnictví.

[5]) Kult Dantův u nás Poláků jest skutečně charakteristický. Jedním z nejkrásnějších překladů Mickiewiczových (jenž vůbec zřídka překládal) jest jeho nedostižný překlad třetí a třicáté třetí písně „Pekla“, překlad toho druhu, že Ugolino v něm budí svým vypravováním mnohem silnější hrůzu, než u Danta. Słowacki do té míry se včítal ve „svatou báseň“, že pod jeho vlivem napsal své „Poema Piasta Dantyszka o Piekle“, nemluvě ani o tom, že i v mnohých jiných jeho básních lze vystopovati silné proniknutí se básníkem florenckým, na př. v „Anhellim“. Krasiński, který sám o sobě říkal, že „jako Dante za živa prošel peklem“, chtěl tím, že své mládenecké dílo nazval „Nebožskou komedii“, naznačiti jeho poměr k „Božské komedii“ Dantově. V jiných výtvorech pak vybírá si za průvodčího svých fantasií jakéhosi „Aligiera“, čímž naznačuje jeho podobu s Dantem Alighierim — a pozemský svůj ideál rovněž v životě jako v nejkrásnější své básni „Předsvitu“ nazývá Beatricí. Z novodobých našich básníků překládali výňatky z Danta Asnyk a Faleński, při čemž oba zachovali formu originálu, ačkoliv tercina jest nejtěžší formou veršovou v našem jazyku. Nemluvě o dvou dokonalých překladech celé „Božské komedie“ (Stanisławského a Kossaka) a o překladu „Nového života“ (od Gustava Ehrenberga), jenž náleží k nejkrásnějším překladům naší literatury máme celou závažnou literaturu o Dantovi, o němž speciální studie psali na př. Kraszewski a v posledních dobách Gostomski; zvláště třeba uvésti největší dílo literatury Dantovské, „Wieczory florenckie“ Juliana Klaczky.

Abychom řekli pravdu, máme dosud pouze jediného velkého dramatika Słowackého a spisovatele komedií Fredra. Vedle nich můžeme sice jmenovati historická dramata Szujského i řadu komedií Blizińského, Zalewského, Lubowského, Bałuckého, Sarneckého, Koziebrodského, mladšího Fredry a jiných, ale vše to ještě není tím (s jedinou výjimkou »Pana Damaszego« od Blizińského), co od naší původní dramatické literatury máme právo žádati. Na štěstí v ostatních dobách lze v tom směru pozorovati velký obrat k lepšímu, a rok 1899 byl v té příčině zvlášť šťastný.

Především měl konkurs Paderewského, rozhodnutý v březnu m. r., bohatý výsledek. »Z a c z a r o w a n e k o ł o« *Lucyana Rydla*, ačkoli není arcidílem bez vad, jest naší nejlepší prací scénickou, jakou se můžeme vykázati po Słowackém. Je to pětiaktová dramatická pohádka. Napsána překrásným veršem, jenž by se mohl měřiti s veršem Słowackého, odehrává se za časův saských v XVIII. století, když šlechta polská »jedla, pila i popouštěla pasu«. Podobně jako se děje v Shakespearově »Snu letní noci«, tak i v tomto kuse autor velmi obratně spojil čtyry různé světy: kontušový šlechtický, copový kosmopolitický, lidový selský a nadpřirozený fantastický. Celek, ač ryze polský, trochu upomíná na Hauptmannův »Potopený zvon«. V Krakově i ve Varšavě těší se »Zaczarowane koło« stálému úspěchu.

Druhou cenu (500 rub.) obdržela »B i a ł a g o ł ą b k a« *Józafata Nowińského*, drama z dob časné renaissance vlašské, poněkud ve způsobu Goethova »Tassa«, velmi v rázu některých komedií Shakespearových, ba i tragedií, zvláště »Romea a Julie«, a též trochu ve způsobu dramat Mussetových. Každým způsobem je to drama knihové, náladou velmi poetické (ač je psáno prósou), velmi vyumělkované a subtilné, ale skoro úplně nedivadelní. Sehrána v Krakově, zanikla »Bílá holubice« po dvou představeních.

Třetí cenu dostaly »K a r y k a t u r y« *Jana Kisielewského*. Je to »studium scénické« ze života krakovských dekadentův, věc znamenitá od počátku do konce, veskrze moderní, napsaná s takovou zásobou životního poznání a zároveň s tak divadelní schopností, že na jevišti (zvláště ve Varšavě, kde jest hrána dokonale) působí neobyčejně. Je to kus, obsahem poněkud upomínající na Schnitzlerovo »Liebelei«, ale mající každým způsobem tolik předností, že jejímu mladému autoru lze z ní předpovídati nejskvělejší budoucnost divadelní.

Z ostatních konkurenčních prací nejvíce vyniká *Orkanova* »P o m s t a«, lidové drama ze života horalů podtatranských.

Ze života horalského jest rovněž *Kasprowiczův* »K o s t k a N a p i e r s k i« (Bunt Napierskiego), historické drama lidové z dob krále Jana Kazimíra, tendence velmi demokraticko-socialistické. Pohříchu jako práce umělecká jest slabé. Autor, ačkoli zaujímá jedno z prvních míst na polském Parnase, neprokázal rovněž silné nadání dramatické. Jedině první akt »Kostky Napierského« budí živý zájem několika velmi pěknými scénami, celkem však postrádá podmínek divadelních, tak že ani ve Lvově, ani v Krakově nedobyl si rozhodného úspěchu.

Mnohem více dramatického talentu prokázal malíř modernista

Stanisław Wyspiański.[6]) Jeho dramata, jichž v poslední době vytiskl několik — Legenda, Maleager, Warszawianka, Lelewel, Protesilas i Laodamia, Klątwa — vysoko vynikají nad to, co bylo u nás v dramatické poesii za posledních několikanácte let psáno. Jsou to dramatické básně, slučující v sobě ponurou hrůzu řecké tragedie, hlavně Aischylovy, s modernistickou náladovostí dramat Maeterlinckových. Při tom je autorova obrazotvornost nejen nesmírně bujná, ale i neobyčejně všestranná. Ve fantastické »Legendě« vystupuje legendový svět polsko-slovanský z dob Krakusa a Wandy, hlavních postav dramatu. »Protesilas a Laodamie« jest podobně řeckou tragoedií, jako Goethova »Ifigenie«; čte se, jako nějaké dílo Sofoklovo. Naskrze řecká jest i tragedie »Meleager«, v níž zlověstné fatum vznáší se nad vystupujícími postavami jako dravý jestřáb nad hejnem holubů. »Lelewel« a »Warszawianka« jsou dvě ohniska dramatického cyklu, v němž autor zamýšlí stvořiti tragedii povstání listopadového z r. 1831. »Kletba« jest současná tragedie ze života lidu. Všecka ta dramata, s výjimkou jediného Meleagra, psána jsou veršem a jazykem krásným, neobyčejně originálním a naladění velmi vysokého.

V Krakově dávalo se také drama *St. Przybyszewského* »Dla szczęścia«, které však po třech představeních odloženo. Není to obyčejný divadelní kus Dumasovský nebo Sudermannovský, ba ani ne Hauptmannovský. Nejspíše snad mohlo by se přirovnati k dramatům Strindbergovým a Maeterlinckovým, jejichž prvky — naturalism a náladovost — v sobě spojuje.

Zcela jiného druhu jsou společensko-filosoficko-publicistická dramata *Aleksandra Świętochowského*, jejichž soubor, obsažený v 5., 6. a 7. dílu sebraných spisů (Pisma) redaktora »Prawdy«, minulého roku vyšel. Ač jsou psána v posledních 25 letech, nejsou přec moderní. Největší předností, jíž se vyznamenávají, jest jazyk a styl, skutečně krásný, jímž mluví všichni hrdinové těch dramat — ač by měli mluviti každý svým jazykem, aby činili dojem živoucích lidí. Nejlepšími z těch dramat, prosáklých naskrze tendencemi společenskými, jsou »scénické obrázky« na podkladě života starého Řecka, jako »Antea« a velké pětiaktové drama »Aspazya«, pod jehož řeckým povlakem kryje se moderní idea emancipace žen. Největší ze všech jest dramatická báseň »Duchy«, v nichž představen jest rozvoj celého lidstva, počínaje od člověka jeskynního až — k čemu? To se teprv ukáže ve druhé části »Duchů«, o níž autor pracuje.

Rok 1899 přinesl nám také souborné vydání dramat *Adama Bełcikowského*, k nimž látka čerpána vesměs z dějin polských.

Avšak nejznamenitější polskou prací, při jejímž čtení může se rozradovati srdce české, jsou *Sienkiewiczovi* »Křižáci«, v nichž statečný, činný a rozumný Čech Hlava s nerozlučným druhem, Polákem Zbyszkem (podobně jako oni řetězem skutí bratři Lilly Wenedy z tragedie Słowackého) bojuje proti Němcům. V dnešních dobách pruského »hakatismu« a jazykových sporů v Čechách, kdy boj Slovanstva s Ně-

[6]) Srv., co o něm napsáno v I. roč. na str. 198, 258 a 492. *Red.*

meckem přiostřuje se každým dnem, v dnešních dobách křižácké hegemonie v Evropě měla by se tato Sienkiewiczova epopej státi každému Slovanu tím, čím byla Aleksandru Velikému »Illiada«, s níž se nikdy nerozlučoval. »Krzyżacy« vycházeli po celý rok 1899 v Tygodniku Illustrovaném, varšavském Slově, Gazetě Lvovské a v Denníku Poznaňském, a vycházeti budou ještě asi tři měsíce. Epilogem bude bitva u Grünwaldu. Zatím sláva »Křižáků«, vycházejících současně ve čtyřech překladech ruských i v překladě českém, stále se šíří. Že Sienkiewicz v Americe, Anglii a v Rusku náleží k nejvíce slaveným a čteným autorům, jest všeobecně známo. V posledních dobách, po románě »Quo vadis« (jehož anglického vydání rozprodalo se 800.000 výtisků), nabylo jeho jméno zvuku i v Němcích, v Italii, ba i mezi plemeny Kavkazu. Díla Sienkiewiczova překládají se do všech jazyků evropských, ba nejnověji i do mrtvých: »Pójdźmy za nim« vyšlo nedávno — latinsky! Kromě Křižáků napsal Sienkiewicz minulého roku drobnou novelku »Na Olimpie«, malé arcidílo, jehož hlavními hrdiny jsou svatí Petr a Pavel, soudící řecké bohy. Tato novella vyšla již anglicky, rusky a vlašsky, ač polsky ještě nebyla tištěna! Četl ji Sienkiewicz veřejně na večírku varšavské »Kupecké resursy« ve prospěch »Kasy literackiej«, před půl rokem u nás založené, jejímž jest předsedou.

Na témž večírku přečetl své »Widzenie« *Bolesław Prus*, který kromě té drobné povídky a svých vždy znamenitých »Týdenních kronik« (v »Kurjerze Codziennym«) r. 1899 nic neuveřejnil. Či by se vyčerpalo zřídlo tvořivosti autora »Faraona«? Nikoli, Prus psal po celý rok velkou povídku, která hned po Křižácích začne vycházeti v »Tygodniku Illustrowaném« a jejímž základem jest problém nesmrtelnosti duše.

Eliza Orzeszkowa, která se Sienkiewiczem a Prusem tvoří znamenitou trojici v rozvoji polské poesie (opět trojice naší literatury XIX. věku!), dala nám loni své »Argonauty«, v nichž (podobně jako v »Australczyku«) zabývá se otázkou naší hospodářské emigrace do Ruska, emigrace, která z království i z Litvy každoročně na sta jednotlivců odvádí do hloubi císařství za zlatým rounem. Emigrace tato jen v řídkých případech dosahuje svého cíle, dovolujíc emigrantům po letech navrátiti se do vlasti s nabytým majetkem — většinou však chová nebezpečenství pro národnost, neboť nelze zapříti, že velmi mnoho těchto Argonautů pod vlivem ruského okolí chladne ke své vlasti a již v druhém pokolení se odnárodňuje, rusifikuje.

Podobnou látku obral si *Wacław Sieroszewski* ve svém »Risztau«, v němž představuje život polské rodiny na Kavkaze, kam ji také zahnaly hospodářské poměry. Velice to dojemný obrázek, neboť v něm autor zachytil pocit nostalgie, která ztravuje duše takových vystěhovalců — za chlebem. Sieroszewski, který půl života ztrávil v Sibiři mezi Jakuty a Čukči, vynikl v poslední době svými povídkami a novellami ze života sibiřského, které vábily novotou látky, nikým u nás (kromě Szymańského v jeho »Szkicach«) téměř netknuté.

Sieroszewski s Reymontem a Żeromským tvoří nejmladší trojici v našem povídkářství. Kdo z nich jest nejnadanější? Úsudek o tom

se různí: jedni (a k těm já náležím) praví, že Reymont, jiní hlasují pro Żeromského. Budiž tomu jakkoliv, oba vystoupili minulého právě roku s věcmi, vysoko se povznášejícími nad obvyklou úroveň. Ziemia obiecana (Zaslíbená země) *Władysława Reymonta*, líčící obchodně průmyslové poměry Łodzi, tohoto polského Manchestru, rovněž jako Ludzie bezdomni *Stefana Żeromského*, jakási současná »Nebožská komedie«, ponurý obraz lidské, zvláště polské bídy — obě ty práce výmluvně svědčí, že jsme plodni na skutečné tvůrčí talenty, o nichž se nemůže říci, že »mají oči a nevidí, mají uši a neslyší.« Naopak; takový Żeromski na př., jehož pozorovatelský smysl dokonce není menší než Reymontův, zahleděn jest ve své společenstvo jako lékař v nemocného, jehož tepnu ohledává. Diagnosa, kterou ve svých »utworach powieściowych« činí Żeromski, jest pochmurná, často beznadějná. Reymont vidí méně černě, neboť má především vnímavý zrak pro barvy jasné, což na př. jest silnou i slabou stránkou jeho popisů. Všecko u něho příliš »křičí«, jest příliš prudké, brutální. Přes to z jeho prací vyniká jakási síla, kteráž, bude-li přitlumena literární sebekázní, má všecky podmínky, aby se stala skutečnou poesií.

Jako ve všech evropských literaturách, podobně i u nás jest belletristická produkce tak velká, že pouhými tituly románů, povídek, novel a vypravování historických i ze současného života, psychologických i obyčejových, idealistických i realistických, tendenčních i sensačních, bylo by lze vyplniti několik stran. Píšu-li však o povídkách polských, vydaných za rok 1899, nemohu nevzpomenouti »Warszawy« *Maryana Gawalewicze*, v níž jako v kaleidoskopu střídají se všecky společenské vrstvy »města sireního«, téhož spisovatele »Znaku zapytania« (Znamení otázky), plného poesie, dále *Reymontovy* »žalostné idylly«, nazvané »Lili«, v níž jest podána řada výborně odpozorovaných scen ze života hereckého, konečně velké historické povídky *Teodora Jeske-Choińského* »Tyara i korona« s císařem Jindřichem, papežem Řehořem a Canossou.

Které z těchto poetických a povídkových prací zůstanou a budou zaznamenávány literárními historiky, ukáže budoucnost. Zatím sama historie polské literatury nikterak u nás neleží ladem. Naopak, r. 1899 povstal u nás v tom směru zvláštní ruch, v němž první místo beze vší pochybnosti náleží *P. Chmielowskému.* Kromě »Methodiky dějin písemnictví polského« (Metodyka historji literatury polskiej), mající paedagogický význam prvého řádu, a vedle dějin literární kritiky polské v XIX. století (Krytyka literacka polska w XIX. wieku) vydal v »Bibliotece dzieł wyborowych« tři první svazky svých Dějin literatury polské (Historja literatury polskiej). Bronisław Chlebowski, výborný znatel našeho písemnictví, praví o tom nejnovějším díle Chmielowského: »Po knize Spasowiczově je to první historie polské literatury, kterou lze čísti s prospěchem a radostí, kdežto všecky jiné příruční literární historie nebo obšírnější zpracování byly toliko prameny informací životopisných a knihopisných. Obsažené v nich oceny, převahou povrchní a často nejnevhodnější, ne-

mohly nikoho poučiti nebo zajímati.« Za to dílo Chmielowského, ačkoli může se mu to neb ono vytknouti (srv. článek Chlebowského v »Ateneum«), »jest nejlepší příruční historií starší literatury, jakou dosud máme, a podává jasný, obsažný, rozumný, trefně odvozenými podrobnostmi bohatý obraz, který bude poučnou a zajímavou četbou širokých kruhů veřejnosti.« — Bez předností není také před půl rokem vydaný »Podręcznik do nauki historji literatury polskiej«, napsaný spojenými silami dvou známých paedagogů, *Króla* a *Nitowskiego*. — Nemůžeme tu mlčením pominouti velkých illustrovaných dějin literatury polské (Illustrowane dzieje literatury polskiej) *H. Biegeleisena*, vycházející ve Vídni. Dosud vyšly dva díly, opatřené množstvím zajímavých illustrací; proti textu ovšem bych měl řadu námitek. — Povzbuzen neobyčejným ruchem na tom poli, chystá k jubileu university Jagiellońské nynější její rektor *Stanisław Tarnowski* velké pětisvazkové dějiny polské literatury (Historja literatury polskiej). Předem lze říci, že to bude nejkrásnější dílo v tom oboru, neboť autor »Pisarzy politycznych XVI. wieku«, od 30 let přednášející o dějinách polské literatury, předně vyznamenává se ohromnou erudicí v daném předmětě a za druhé slyne svým vytříbeným vkusem literárním, svým pochopením krásy, svým skutečně západoevropským duchem. — Píše-li se o Tarnowském a Chmielowském, mimovolně přichází na mysl *Włodzimierz Spasowicz*, který, nepochybně nejhlubší z našich kritiků literárních, jest třetím v tomto svazku, neboť i v kritice vyniká nad ostatní zasloužilá trojice: Spasowicz, Tarnowski a Chmielowski. Spasowicz, který ani při vysokém věku neztratil mladistvého zápalu, vydal minulého roku VII. svazek svých spisů (Pisma), v němž jsou obsaženy drobnější monografie literárněhistorické o Mickiewiczovi, Sienkiewiczovi, Pawińském, o Schillerovi a Goethovi (věc mistrovská); ve svazku tom obsažen jest i popis slavnosti Palackého, jehož několik kapitol věnováno jest charakteristice Palackého jako spisovatele i patrioty. —

Ku konci s potěšením konstatuji, že i čtenářstvo naše činí vždy větší pokroky, že vedle literatury pro lidi jisté výše duševního vzdělání rozvíjí se i literatura pro lid, který vždy mocněji touží po stravě duševní (tak na př. čítá se zápalem historické povídky Sienkiewiczovy). Charakteristické v našich poměrech politických jest neobyčejně rychlé rozprodávání populárních spisů poučných, jako jest »Poradnik dla samouków«, vydávaný pp. Michalským, Heflichem, Mahrburgem a Krzywickým pomocí »Kasy Mianowskiego«, nebo knížka Kozłowského »Co a jak čísti?« atd. Je to důkazem, že zástup »samouků« jest u nás — alespoň v království Polském a krajích zabraných — velice četný, že máme touhu nauky, že po ukončení škol i universit ruských pociťujeme své nedouctví, že pozůstalé mezery snažíme se vyplňovati sebevzděláním. Zjev to každým způsobem potěšitelný, vydávající svědectví o naší snaze per aspera ad astra!

Varšava. FERDYNAND HOESICK.

Slovinská.

Neobyčejně živo nastalo posledním časem v slovinské literatuře. Dříve jen zřídka kdy spatřila samostatná slovinská kniha — vyjímaje školní a náboženské — skromné světlo slovinské literární svobody, vše se soustředilo jen v periodických listech; koncem XIX. století však nadešel obrat k lepšímu, a právě minulý rok vydal bohatou žeň na tom poli. Snad je to důležité a příznivé znamení pro budoucnost...

Nejzajímavějším zjevem v slovinském písemnictví je nyní *O. Zupančič*, mladý nadaný básník, který svou sbírkou »Číše opojení«[1]) vzbudil všeobecnou pozornost.

Zupančič je moderní lyrik erotického rázu. Nevypravuje, nelíčí ni nepopisuje, nýbrž vyvolává city, jež by čarovně působily na člověka. Toho dosahuje svým krásným, měkkým, něžným jazykem; volí zvuky, o nichž bys nikdy nebyl věřil, že jich je schopen náš jazyk. Ale neužívá nějakých zvláštních prostředků: spojování a rythmus, v něž upravuje slova, umožňují mu ten úspěch. Zupančič spočívá, ačkoli se učil od cizích básníků, přece úplně na domácí půdě; domovem v Beli, krajině poblíž hranic chorvatských, vládne lepým, nenuceným lidovým jazykem, a též otřelá slova, která by nám z jiného péra zněla banálně, slýcháme od Zupančiče rádi. On smí nám povídati nejnaivnější myšlenky, poněvadž je umí pověděti.

Obyčejně se o Zupančičovi tvrdí, že jest dekadentem. Pravda je, že si tu a tam zašel v mlhavé, nejasné obrazy, kde sní o »Modřínu mystické růže«, ale to jsou výjimky. Povšechně jest znakem jeho poesie jakási příjemná, něžná naivnost, která přechází místy v rozpustilou veselost, jinde pak v mírnou ironii.

Zupančič rozvíjí obsah svých písní, jako všichni modernisté, skočmo, tak že se nám občas úplně zdá bez spojitosti. Pěvec se věru nestará, budou-li jej moci sledovati obyčejní lidé, a oddává se své fantasii. To je vliv národního básnictví, ovšem lyrického, který mocně působil na mladého Zupančiče. Jak obsahem, je básník sám svým též ve formě. Nestará se o stejnostopé řádky, stejnořadné slohy atd., jeho zákonem jest rythmus! Rythmus, který je myšlence přirozen, s myšlenkou počat, udává mu směr, a jím dosahuje Zupančič chvílemi přímo kouzelné hudby. Také rýmu nechce býti Zupančič otrokem, třeba jím nezhrdá. Užívá ho zcela volně, jakoby sám nevěděl, kdy a kde. Zupančič, který se ve své poslední básni »Všech živých den« odřekl všeho nezdravého, »tupých snů« a přimkl se k zdravému, silnému životu, slibuje ještě mnoho slovinské literatuře.

Vedle Zupančiče stojí *Ivan Cankar*, jenž dal nám letos dvě sbírky; jednu ve verších: »Erotika«,[2]) druhou v prose: »Viněty«.[3]) »Erotiku« stihl divný osud, jakého by nikdo nebyl očekával takřka na prahu nového století. Kníže-biskup lublaňský skoupil celý náklad,

[1]) *Oton Zupančič:* Čaša opojnosti. Ljubljana, Schwentner 1899.
[2]) *Ivan Cankar:* Erotika. Ljubljana, Bamberg 1899.
[3]) *Týž:* Vinjete. Ljubljana, Schwentner 1899.

pokud nebyl ještě rozeslán, a všechny výtisky spálil — zrovna jako kdysi biskup Hren knihy Trubarovy! [4]) To je svoboda v slovinské literatuře! —

Též Cankar je moderní lyrik, nedosahuje však Zupančiče. Oba psali dříve pod vlivem Aškercovým; sledem toho vlivu jsou jejich epické výtvory, na př. Zupančičův »Essehřin obraz« a Cankarovy básně: »Sulamit«, »Nad hrobem tyranna«, »Sultánovy sandály« atd. Teprve později začali se samostatně rozvíjeti a stali se — pouze lyriky. Něčím zvláštním jsou v ‚Erotice' »Vídeňské večery«, pro něž stala se sbírka obětí »autodafé«. Jsou to obrázky z velkoměstského života, v nichž se skutečně popisuje poněkud choulostivý námět. Ale přes všecky výčitky a útoky, jež se hrnuly proto na Cankara, musím říci, že se mně ten cyklus nezdá tak zlým. Nad to jej Cankar zpracoval tak diskretně a něžně, že musí v člověku vzbuditi soucit s oněmi nešťastnými bytostmi, nikoli však pohoršení. Vždyť je v nich tolik tragických momentů, které přec nelze pokládati za banální!

Cankar má však po mém mínění větší sílu v próse. Jeho »Vinětv« jsou zcela novým zjevem v slovinském písemnictví. V »epilogu« se veřejně sřekl realismu, na nějž dříve přísahal, a obrátil se k moderní romantice, s níž druží také symbolism a mysticism. S realistickými náměty nemá štěstí, tím hojněji se mu však daří romantické látky. V tom podporuje ho bohatý, plnozvučný, kypící jeho jazyk! Jím zmámí časem člověka, že čte a čte, ne aby seznal obsah, nýbrž aby užil toliko krásy jeho jazyka. A obsah je u Cankara ponejvíce také zcela nepatrný. Jemu je hlavním, jak píše, ne o čem. O nejvšednější látce dovede napsati dlouhou črtu, jež dosahuje pouze svým jazykem úspěchu. Zvláštní manii má též, že vyhledává toliko nemocné, nezdravé, pathologické povahy. Skoro v žádné črtě nemá úplně normálního mladíka. Svou satirickou žílu osvědčil Cankar v krásné črtě »O člověku, který ztratil přesvědčení«. Toť z nejlepších věcí, co jich Cankar napsal. Letos nám dal též vybraný překlad Shakespearova »Hamleta«.

V Cankarovi je velice poetická duše, a nebude-li příliš toužiti po přehnané originalitě, očekávati jest od něho ještě leccos pěkného.

Anton Aškerc podal nám letos již třetí sbírku svých básní »Nové poesie«.[5]) I v té sbírce zůstal Aškerc věren ideám, jak jsem je označil v loňské zprávě. Ještě stále bojuje za právo, pravdu a svobodu; vpletl si opět nové listy do vavřínového věnce.

Své sebrané básně vydává též *E. Kristan* pod společným názvem »Paprsky a vločky« (Žarki in snežinke). O nich se bude moci hovořiti, až bude sbírka dokončena. Oznámím-li, že *Hribar* vydal II. díl svých »Popevčic«, a že se nám slibují vybrané básně záhy zesnulého Kette, jasno bude každému, že se produkovalo v básnickém oboru na naše poměry neobvykle mnoho.

---

[4]) Spisovatel z druhé poloviny XVI. stol., překladatel žalmů a Nového zákona. *Pozn. red.*

[5]) A. *Aškerc:* Nove poezije. Ljubljana, Bamberg 1900.

Zanedbanější ostala prósa. Mimo Cankarovy »Viněty« a *Tavčarovy* sebrané spisy (IV. svazek) — o Tavčarovi jsem podal obšírnější zprávu loni — nevydalo se nic samostatného. V »Ljubljanském zvonu« uveřejnil *Jos. Kostanjevec* zajímavě a dobře psanou povídku »Gojko Knafelc«.

Za to však se začala bujněji rozvíjeti slovinská dramatická literatura. To je pro nás tím významnější, ježto jsme byli dosud téměř bez dramatického písemnictví.

Básník *Gangl* došel svým dramatem »Syn«[6]) krásného úspěchu. Ač je to jeho první dílo na tom poli, přece dobře se zdařilo. »Syn« je nade vši pochybnost nejpůvodnější slovinské drama. Děj svrchovaně jest zajímavý a dramatický, technika málem dokonalá. Na »Synu« je sice poněkud znáti vliv Sudermannův, zvláště jeho »Domovu«, přece však je samostatným dílem a spisovateli se nesmí přičísti za hřích, že se učil na uznaném umělci. Gangl napíše bezpochyby ještě leckteré dobré dílo.

Govékar, o němž jsem rovněž loni hovořil obšírně, zdramatisoval Jurčičovy-Kersnikovy »Tuláky«,[7]) jimiž dobyl neočekávaného úspěchu. Látka vzata z domácích dějin, z francouzské doby, a hra je plna života. Svěží a křepký jazyk je věru majetkem Jurčiče i Kersnika, a dramatisator ukázal obratnou ruku a zaslouží všeho uznání. Govékar obmýšlí dramatisovati též Jurčičova »Desátého bratra«.*) Kéž by měl též na té cestě tolik štěstí, co při »Tulácích«.

Nedávno se objevilo *Aškercovo* drama »Izmajlov«, které však dosud nevyšlo tiskem, a za krátko přijde na řadu *Cankarův* »Jakob Ruda«.

Pohled na literární působnost minulého roku svědčí, že se slovinské písemnictví pěkně rozvíjelo, a že nám je zvláště v zanedbávané dosud dramatické literatuře očekávati lepší budoucnost!

Stojíce před stoletnicí narození prvního básníka slovinského, dr. Fr. Prešérna, oslavili jsme jeho památku krásným vydáním jeho poesií. Pořídilo je knihkupectví Kleinmeier a Bamberg, uspořádal je skriptor L. Pintar, illustroval pak malíř Karpellus. Žel, že obrazy nejsou úplně takové, jakých by si přáti bylo, přece však je vydání důstojným pomníkem velikému básníku. Doufáme, že bude v prosinci r. 1900, kdy oslavíme stoletnici Prešérnových narozenin, také všeobecný stav slovinské literatury hoden památky toho duševního velikána.

Víděň. Dr. FR. VIDIC.

---

[6]) *E. Gangl*: Sin. Gorica, Gabrščck 1899.

[7]) *Fr. Govékar*: Rokovnjači. Gorica, Gabrščck 1899.

*) Význam „desátý bratr" vysvětluje sám Jurčič takto: „Jak dlouho již n bylo slyšeti o desátém bratru! V dřívějších časech se však ještě někdy přih dilo, že se narodil desátý syn z matky, zázračnými vlastnostmi a schopnostmi o dařen, božím určením puzen, od chýže k chýži po širém světě chodil, o štěstí p vídával, poklady ukazoval, písně pěl a zkazky vypravoval, jako nikdo druhý."
Pozn. red

Bulharská.

Poměry literární a vědecké práce v Bulharsku velice překážejí vzniku prací hlubšího rázu a širších obzorů. Tak tomu bylo za dob poroby, kdy zájem pro literaturu a zejména pro vědu byl příliš slabý, kdy svoboda myšlení byla spíše potlačována a stíhána nežli trpěna či dokonce podporována. Ale pohříchu je tomu tak dosud i po osvobození, kdy Bulhaři požívají alespoň v jedné polovici svého území volného pohybu ve všech směrech duševního života, ba mají i veřejné ústavy na podporu a ku pěstování vědy a literatury. Skrovnost a slabost duševní činnosti Bulharska nikterak nespočívá v nedostatku látky ani středisk, duševní práci podporujících a povzbuzujících.

Bylo by zajímavo stanoviti a vysvětliti okolnosti, jež podmiňovaly dříve a podmiňují nyní hodnotu a rozvoj bulharské literatury. Není dnes naším úkolem, tyto okolnosti a příčiny určovati, poznamenáváme jen, že jednou z hlavních překážek volnějšího a smělejšího rozmachu domácího jest okolnost, že nemáme vlastního stavu spisovatelského. Máme sice několik jmen spisovatelských, u nás velmi vážených, ba i v cizině známých, ale ta dohromady ještě netvoří stavu, jehož životním zaměstnáním a úkolem byla by věda a literatura. Bulharský spisovatel doby minulé byl z pravidla učitel, který psal učebnice a drobné knížky pro zábavu a poučení; málo bylo spisovatelů-žurnalistů, kteří žili ze skrovných příjmů svého novinaření a vedle toho tu a tam něco menšího a lehčího z cizích literatur přeložili, nebo napsali i nějaký původní spisek pro mládež či pro lid, nebo dokonce pěstovali i chudičkou a bleďoučkou poesii veršem i prósou. Naproti tomu spisovatel naší doby jest z pravidla státní služebník, jemuž měsíční slušné zajišťuje výživu, kdežto spisovatelství jest mu jen ukojením vnitřního popudu, ať již ušlechtilé touhy a snahy duševní nebo pouhé marné ctižádosti. Že za těch okolností může spisovatelství věnovati jen zbytky svých sil, jichž nejlepší část vyžaduje pro sebe úřad, jest na bíle dni. Avšak ani zbytkem svého času a svých sil nemůže klidně se věnovati literatuře, poněvadž za našich poměrů nezabezpečuje mu úřad existenci životní dostatečným a trvalým způsobem. Literární činnost dokonce škodívá takovému úředníku-spisovateli v kariéře, i zůstává v těsných poměrech malého úředníka, které nikterak neslouží rozvoji jeho talentu, neničí-li jej dokonce tím, že jej nutí k produkci literární druhu podřízenějšího neb i pochybného — za výdělkem. Z těchto poměrů jest pochopitelno, že celá dosavadní literatura jest vlastně jen produktem jaksi vyjímečným a že tedy celek bulharské literární produkce nemůže uspokojovati myšlenkově ni formálně.

Jediným takřka útulkem literárních a vědeckých pokusů a příspěvků v Bulharsku jsou časopisy, z nichž přední místa zaujímají: Периодическо Списание, orgán Literární Společnosti, Български Прегледъ, revue, vydávaná malým kroužkem professorů vysoké školy a gymnasia ve Srědci, Мисъль, redigovaná Drem. Krstevem za pomoci několika mladých belletristů, Българска Сбирка, přenesená nyní z Plovdiva do sídelního města, konečně od listopadu vycházející Лѣ-

тописи, založené známým spisovatelem a bývalým ministrem Veličkovem. Velká část prací, které se v těchto časopisech tisknou, nese ráz chvatu a nahodilosti; časopisy musí v určitých lhůtách vycházeti, ale není dostatek materialu, vyhovujícího směru listu a požadavkům kritickým — i podmiňuje takto zevní nutnost vnitřní hodnotu listu. Vyjímaje Периодическо Списание žádný z těchto časopisů nemá stálých, zvolených spolupracovníků a také neplatí honoráře. Avšak ani orgán Společnosti Literární, ač má zajištěné spolupracovníky v řadách svého členstva a může příspěvky honorovati, nemohl posud vystupovati se zásobou prací, svědčících o všestranných a vytrvalých studiích. Možná, že překážky, které stále ještě zdržují pravidelný život této Společnosti, odvádějí významné pracovníky vědecké více k známému sborníku, vydávanému od r. 1889 ministerstvem národní osvěty pod názvem „Сборникъ за народни умотворения, наука и книжина“. Vydaných dosud 15 silných svazků (průměrem o 60—80 arších lexikonového formátu) obsahuje množství materialů národopisných a vedle nich řadu studií z filologie, historie, archaeologie, přírodních věd, národního hospodářství atd., z nichž mnohé jsou dokonalými odbornými monografiemi. Již od několika let vychází Сборникъ pouze jednou za rok, aby nebyl nucen větší práce kouskovati anebo slevovati ze svých přísných požadavků. Mimo Сборникъ, Периодическо Списание a dílem i Български Прегледъ vědecká práce vystupuje i v řadě časopisů odborných (právnickém, lékařském, technickém i hospodářském a j.). Мисълъ pěstuje více literaturu (hlavně cizí) a literární kritiku, kdežto Българска Сбирка jde za heslem »všeho trochu«. Samostatných děl vědeckých nebo literárních vychází poskrovnu, poněvadž nemáme posud ani dostatek sil produktivných, ani prostředků hmotných.

Za uplynulý rok zasluhují býti z krásné literatury zaznamenány tyto pozoruhodnější knihy: K. Christova »Stíny večerní«, K. Veličkova »Cařihradské sonety«, A. Strašimirova »Doba piklů«, I. Milarova »Apoštol«, I. Vazova »Písně z potulek«. Jak jsem již v lonském přehledu bulharské poesie podotkl, nelze ji tříditi dle známých škol a směrů; jest v jednotlivých výtvorech projevem vkusu toho kterého autora a stojí vesměs na půdě národní.

Цариградски сонети *Veličkova* jsou již přeloženy do češtiny. Jsou psány za dobrovolného vyhnanství básníkova v Cařihradě a později v Italii, kdež konal studia malířská již po jedné části své činnosti politické v někdejší Východní Rumelii. Ze sonetů cařihradských vyznívá stesk vyhnance po jeho rodné zemi a drahém srdci, z italských pak dojmy, jimiž na básníka působily historické a umělecké památky této země. Avšak i do těchto sonetů padá stín žalu společenského sirotka a bolesti nedosaženého štěstí lásky. V sonetech koncepce historicko-socialní básník hlásá mravní odměnu a zatracuje slepou vášeň, plane pro krásu a prokazuje úctu poctivé práci; v intimních objevuje se jemným snílkem, dovedoucím hrát na strunách čisté touhy. Myšlenkový obsah sonetů jest vesměs pěkný a ryzí, mnohdy i hluboký, ale zpracování jest často nejasné a mnohdy odporující požadavkům sonetu (čehož však český čtenář v překladu nepo-

střehne). V té příčině, totiž ve formě, zůstává Veličkov daleko za mistrem bulharského verše Vazovem, ač se mu co do hloubky vnitřní vyrovná, ba jej i předčí.

Mladý básník *Christov* byl u nás považován za pěvce radosti života. Ve sbírce Вечерни сѣнки objevuje se však básníkem neukojené, ač nikoli zoufající lásky; má radost ze života, jen pokud sestává z útrap lásky. Láska ukojená by pro něj byla koncem utrpení a tedy i života.[1] V této milostné vášni, bez potěchy a plné muk, tkví cosi démonického. Její otrok, Christov, nemá pro nic jiného smyslu než pro ni, i nezná v tomto svém kultu lásky nižádných mezí, dokonce ne mezí společenské mravnosti. Verš jeho pohybuje se lehčeji a jest výraznější než u Veličkova, ale rovněž trpí nedostatkem jasnosti a harmonické úměrnosti.

Výtek tohoto druhu nelze činiti *Vazovu*. V poslední své sbírce, jež se objevila jako dávno neviděný známý, jest Vazov týmž kouzelníkem bulharského slova, jakým dříve byl ve svých básních a písních, kteréž zůstávají podnes nejlepšími v naší literatuře. Скитнишки пѣсни vzbudily v kruzích literárních všeobecnou radost, neboť znamenaly návrat autorův k poesii, kterou byl přede dvěma lety pro křeslo ministerské opustil. Časopisy bulharské také otevřeně projevily radost z toho, že Vazov opustil »bláto bulharské politiky« — čímž však popudily proti sobě bývalé ministerské soudruhy Vazovovy, jako by byly píchly do vosího hnízda. V »Písních z potulek« po Balkánu, kudy se valí Iskr k Dunaji horským tichem, rušeným jen občas ostrým zvukem píšťaly a duněním kol bulharské železnice, opěvá Vazov velebné ticho a prvotní krásu přírody, v níž jediným svědectvím moderního pokroku jest právě provedená dráha, závidí sedlákovi a venkovské dívce prostotu jejich života, srostlého s přírodou, ale projevuje i hluboký soucit s bídou tohoto lidu, kterou poslanci na sněmu posuzují jen ze zvuku slova, nikoli však z názoru. Charakteristické pro Vazova a zajímavé pro budoucího jeho životopisce jsou písně, které jsou ohlasem pocitu osamělosti básníkovy po útocích proti němu a odpovědí na škodolibé výčitky, že vyhasl plamen jeho nadšení. Výmluvnou odpovědí na výčitky toho druhu jest ostatně celá kniha!

Смутно врѣме *Strašimirova* jest román z doby Stambulova, kdy po skutcích jeho oprávněného i nízkého nepřátelství proti Rusku a domácí straně rusofilské bouřilo se proti němu vojsko i občanstvo. Je to zajímavá a pohnutými ději bohatá látka ze skutečnosti, na kterou však ještě nestačily síly autorovy. Čtenář postrádá vysvětlení určitých pohnutek děje, seskupení skutků v románě není tak účelné, aby vynikla výslední mravní idea celého díla. Dikce však již dokonce neuspokojuje.

Poslední výrok lze učiniti také o dramatě Апостолъ *Ilije Milarova*. Hlučný úspěch jeho na bulharském jevišti nikterak nezvýší jeho cenu uměleckou. Obecenstvo naše dá se ještě příliš snadno strhnouti látkou bez ohledu na kvality umělecké. Tak bylo i při »Apoštolu«. Vše, co by o něm kritika mohla říci, bylo by negativní. Snad získá v novém, zkráceném a opraveném vydání, jež prý autor chystá. Uvidíme.

DR. A. BALAN.

Učme se rusky! První ruská čítanka pro Čechy. Upravil JOSEF SOKOL. V Praze 1900. Nákladem F. Šimáčka. Str. 141. Cena 2 K 40 h.

Kniha k praktickému osvojení si ruštiny, jakých bychom si přáli co nejdříve i pro ostatní slovanské jazyky. Spisovatel podal knihu skutečně praktickou, která, o tom nepochybujeme, přispěje u nás platně k rozšíření znalosti jazyka ruského, vedouc samouka skutečně ku podivu jednoduchou methodou k cíli, jehož dosavadními methodami jen v řidších případech a obtížnější cestou dosahoval Poněvadž největší obtíže ruštiny spočívají v písmě samém a v přízvuku, jímž se často mění výslovnost, počíná p. Sokol učiti ruskému čtení na slovech jednoslabičných, při kterých není obtíží přízvuku, i může učící se věnovati pozornost jen písmu. Zatím, než prodělá tento první oddíl, překoná úplně obtíže písma, i může přikročiti k rozdílům přízvuku. Těm učí spisovatel na stupni druhém pouze na slovech převážně dvojslabičných, kdežto k víceslabičným přistupuje teprve na stupni třetím. Tak naučí se každý z čítanky p. Sokolovy ruskému čtení takřka hravě, ovládne obtíže ruského přízvuku a dospěje bezpečně k samostatnému čtení ruských knih. Dosavadní methoda akcentování a transkribování ruských textů latinkou k samostatnosti nevedla. Doporučujeme čítanku p. Sokolovu pro její znamenitou. praktickou methodu i pro její účel vřele; ať koná své poslání měrou nejvyšší — i ať jest první v řadě podobných ostatních čítanek slovanských! Č.

Kapesní slovník česko-polský. Słownik czesko-polski kieszonkowy. Sestavil prof F. A. HORA. Seš. I. A — Černokřídlý. V Praze 1900 Nákladem vlastním. V kommissí F. Řivnáče. Cena sešitu (48 str. v 8°) 45 h.

S radostí vítáme 1. sešit českopolského slovníku Horova, ohlášeného hned na počátku dráhy Slovanského Přehledu Tam. v prvním sešitě našeho časopisu, bezděky podáno bylo již předem vysvětlení dvou slov, která na obálce Slovníku jistě každého překvapí. Slova „nákladem vlastním“ nevyskytují se zajisté příliš často na publikacích tohoto druhu! „Plných šest let jsem hledal nakladatele, jenž by vydal můj slovník českopolský; ale nadarmo,“ praví autor na obálce. „Odhodlal jsem se tedy vydati jej vlastním nákladem doufaje, že obecenstvo podniku tomu podpory své neodepře.“ Doufáme pevně, že podnik p. Horův bude přijat radostně u nás i u Poláků, jimž jest především určen. To pochopili sami, umožnivše vydání Slovníku hmotnou pomocí autoru, hlavní zásluhou učenců varšavských Erasma Majewského a Dra. Jana Karłowicze. Doufáme, že Horův Slovník českopolský platně přispěje k utužení vztahů polskočeských vůbec a k oživení ruchu překladatelského z češtiny na jazyk polský zvlášť. Slovník, jak jsme již v I. roč oznámili, jest založen na základech dosti rozsáhlých; obsahujeť asi 54 000 slov a na 10 000 frází, což zejména cenu jeho zvyšuje. K tomu sluší podotknouti, že autor pomíjel obraty samozřejmé, rčení oběma jazykům společná, tak že slovník jeho v části fraseologické podává vesměs látku skutečně potřebnou Velikou předností Slovníku jest užití moderního pravopisu polskeho, sestaveného hlavně A. A. Kryńským, J. Karłowiczem a J. Baudouinem de Courtenay; pravopis ten propracován byl v řadě článků „Prac Filologicznych“, vyložen posledně v gramatice A. Kryńského, proniká stále i není pochybnosti, že bude přijat všeobecně. Slovník p. Horův vyjde asi v 19 sešitech po 48 str. drobného sic, ale velmi zřetelného tisku, náleží tedy k nejlacinějším publikacím svého druhu. Přejeme největšího rozšíření tomuto skutečně velmi záslužnému dílu osvědčeného pracovníka na poli vzájemnosti českopolské. Č.

JAROSŁAW VRCHLICKÝ: **Legenda o św. Prokopie.** Przełożył i objaśnił Dr. FR. KRČEK. Lvov 1900. Nákl. redakce „Przyjaciela Młodzieży“.

V posledním čísle Slovanského Přehledu, oznamujíce překlad Macharovy Magdaleny, poznamenali jsme, jakou řídkostí jest kniha české poesie v rouše jiného jazyka slovanského. S potěšením zaznamenáváme nový takový zjev. Hned takřka po napsání oněch slov, jimiž jsme konstatovali jistou míru lhostejnosti a nevšímavosti ostatních Slovanů k naší poesii (v čemž, bohužel, nejsilnější a největší náš bratr předčí všecky ostatní), obdrželi jsme úhlednou knížku p. Krčkovu, která jest samostatným otiskem z časopisu „Przyjaciel Młodzieży“, určeného studující mládeži středoškolské. Překlad „Legendy o sv.

Prokopu" je také pořízen z posledního vydání jejího, určeného k četbě v českých středních školách, a upraven číslováním veršů k podobné potřebě ve školách polských. Překlad sám jest skutečně vzorem věrného básnického ztlumočení, vystihujícího originál do nejjemnějších podrobností. Není v něm setřeno nic z pelu českého originálu, i jest opravdovým potěšením srovnávati jej se zněním původním. Překlad opatřen jest úvodem o legendě vůbec, o české legendě svatoprokopské zvlášť a životopisnými daty i charakteristikou básníka. Škoda, že překladatel nepřidal na konci úvodu seznam básní J. Vrchlického, přeložených dosud na jazyk polský. Doufáme, že p. Krček nepřestane na tomto v každém ohledu dokonalém překladě, ale že po něm přikročí ke ztlumočení i jiných vynikajících děl české poesie. *Č.*

BRONISŁAW GRABOWSKI: **Jarosław Vrchlický i jego dramat „Bar Kochba".** Kartka z współczesnej literatury czeskiej. Varšava 1900. Str. 64 lex.

Skoro současně s p. Krčkovým překladem „Legendy o sv. Prokopu" vyšla (jako otisk z „Ateneum") tato studie Bronisława Grabowského, vzácného přítele našeho a výborného znalce naší literatury. Studie p. Grabowského přispěje znamenitě k pochopení velkého básníka u bratří Poláků, u nichž ostatně ode dávna požívá úcty a kteří ze všech národů slovanských mají z něho největší řadu překladů. Ale že při všem rozhlasu, jehož u nich požívá, nebyl jimi vždy chápán, toho důkazem byl svého času velkopanský a pohrdavý článek Cześnikův v „Kraji" a chladné přijetí kusů „V sadě Diogenově" a „K životu". Grabowski činí proto svým krajanům bezohledné, trpké výčitky. Přímým popudem k vydání přítomné studie bylo mu, jak již z titulu patrno, objevení se „Bar Kochby", kromě toho pak pohrdavé útoky na jeho autora v krakovském „Życiu" — podnikané z Čech. Grabowski (nehledě k některým místům příliš polemickým) velice šťastně a účinně staví proti těmto strannickým výpadům (přenášejícím nepěkné projevy strannické nenávisti s úmyslem velice průhledným na půdu polskou) sytý obraz životního díla básníkova, vrcholícího autoru studie v „Bar Kochbovi", jemuž věnuje poslední třetinu své brošury. Vlastní studii o Vrchlickém předesílá autor lapidárními rysy načrtnutý obraz rozvoje české poesie (v němž ke svému překvapení postrádáme Nerudy), napsaný s vyššího, nepředpojatého hlediska vzdálenějšího pozorovatele. Teprve potom určuje místo Jaroslava Vrchlického v české poesii, při čemž nám jen překáží jakási předpojatost autorova proti Svatopluku Čechovi. Vlastní charakteristika básnického zjevu Jaroslava Vrchlického svědčí o skutečném proniknutí životního díla českého poety a o velkém nadšení autorově pro obrovské toto dílo. Zvláštní zajímavosti dodávají studii p. Grabowského četná místa vzpomínkového rázu, jimiž nabývá brošurka jeho důležitosti pro české historiky literární (kterouž ovšem pro ně má i v ostatních svých částech). Dovídáme se na př. zajímavé podrobnosti, že jméno Vrchlického k Jihoslovanům první zanesl sám B. Grabowski, který r. 1876 přivezl „Básně epické" do Záhřeba a obrátil jimi pozornost Šenoovu na mladého tehdy básníka českého. Působivost výborné studie Bron. Grabowského na polského čtenáře zvýšena jest četnými do textu vloženými překlady celých básní nebo úryvků. Přistupují k řadě dávnějších jeho překladů, které s jinými, dosud netištěnými, daly by slušný svazek. Doufejme, že nezůstanou rozptýleny po starších ročnících časopiseckých anebo uzavřeny ve stolku překladatelově (což doufáme i o četných překladech Zenona Przesmyckého z české poesie vůbec). A možná, že zasloužilý autor studie o autoru „Bar Kochby" připraví překlad tohoto velikého díla? Zatím však jsme mu vděčni za jeho pěknou studii, kterou vřele doporoučíme pozornosti české veřejnosti. *Č.*

KONSTANTIN VELIČKOV: **Sonety.** Z bulharštiny přeložil Vladislav Šak. V Praze, Reinwart 1900. 8°. Str. 79.

Doporučujeme vřele sbírku, kterou se přední současný básník bulharský (* 1856 v Tatar-Pazardžiku) šťastně uvádí do české literatury; v přehledu bulharské literatury bylo o ní promluveno obšírněji. Seznámí se v ní český čtenář se zajímavým profilem básnickým, a to v překladu, až na některé maličkosti velmi plynném. —r—

Vyobrazení.

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

P. Flor. Fencl. Spolků jest veliké množství. Vejdéte ve styk s „Akademickým spolkem", IX Glasergasse 17. Dále s „Družstvem národního domu", XV. Turnergasse 9. Časopisy: Věstník (VII. Mechitaristengasse 5.), Slovan (II. Kaiser Josefstr. 36.). Českoslov. Hlasy na Dunaji (adm. X. Gellertplatz 1.), Dělnické Listy (V. Schlossgasse 2.), Matice Dělnická (X. Quellengasse 12.), Solidarita (VI. Grabnergasse 12.). K bližšímu poučení doporučujeme: „Sborník Čechů dolnorakouských", redakcí Dra. J. Karáska, Vídeň 1895; J. Urban, „Čechové v Dolních Rakousích, zvláště ve Vídni, a za hranicemi", Vídeň 1892. — **S. M. Bytouchovský.** K vydávání „Slovanské knihovny" nemohlo se přikročiti, když sám „Slovanský Přehled" těžce zápasil o existenci. Při III. roč. však míníme položiti základ takové knihovně. Georg Kral, Grammatik der Wendischen Sprache in der Oberlausitz (Bautzen, Druck u Verlag von M. Schmaler). S. Solovjev, Исторія Россіи (24 svazků). — **O. Pertold.** Snad by Vám stačila právě vyšlá „Slovenská mluvnica" A. P. Zátureckého. Stojí 30 hal. a lze ji objednati u K. Salvy v Ružomberku. Větší jest německá J. Viktorinova „Grammatik der slovakischen Sprache" (s čítankou a slovníčkem). „Srovnávací mluv. jaz. českého a slovenského" od M. Hattaly jest dávno rozebrána. „Pogląd na świat", Krakov, Smoleńsk 22. „Tygodnik Illustrowany", Varšava, Krakowskie Przedmieście 17. „Iris", Lvov, Koło Literacko-Artystyczne (Teatr). — **K—a.** Za posudek díky! Nemohl byste nám poslati dotyčné číslo? H. Schmidt, Dzieje porozbiorowe Polski. — **K. J. Pelhřimov.** Račte poslati na adressu: Štefan Volf-Kňazolúcky, hospodár v Novejbani (Ujbánya, Bars megye) Uhry.

Spisy redakci zaslané.

Oton Zupančič: Čaša opojnosti. Lublaň 1899. Nakl. L. Schwentner.
Ivan Cankar: Vinjete. Lublaň 1899. Nakladatel týž.
Bronisław Grabowski: Jarosław Vrchlický i jego dramat „Bar-Kochba". (Kartka z współczesnej literatury czeskiej.) Varšava 1900. Księgarnia Jana Fiszera, Nowy Świat 9.
Jarosław Vrchlický: Legenda o św. Prokopie Przełożył i objaśnił Dr. Fr. Krček. Lvov 1900 Nákładem redakce „Przyjaciela Młodzieży".
Русько-украïнський народний гимн „Ще не вмерла Украïна!" Слова П. Чубинського. Музика М. Вербицького. На фортепяни зладив Я. Ярославенко. Lvov 1900 Na skladě v „Книгарни Ставропігійського Інститута". Cena 1 K
Učme se rusky! První ruská čítanka pro Čechy. Upravil Josef Sokol. V Praze 1900. Knihtiskárna F. Šimáček, nakladatelé. Cena 2 K 40 h.

Kapesní slovník česko-polský. Sestavil prof. F. A. Hora. V Praze 1900. Nákladem vlastním. V kommissi knihkupectví Fr. Řivnáče. Seš. 1. Abbatyše—Černokřídlý. Cena 45 h.

Henryk Sienkiewicz: **Pisma.** Tom XIV. Przez stepy. Orso. Varšava 1900. Bezplatná příloha Tygodnika Illustr.

Отчетъ Русскаго Библіографическаго Общества за 1899 годъ. Petrohrad 1900.

Dr. Zofia Daszyńska-Golińska: **Własność rolna v Galicyi.** Studyum statystyczno-społeczne. Varšava 1900. Nákladem autorčiným.

Мария Луиза, първа българска княгиня, графиня свицовска. Биографически очеркъ. Написалъ и снабдилъ съ иллюстрации Д-ръ Алфредъ Рудолфъ. Plovdiv 1900. Nakladatel: Книжарница „Пчела“ на Л. Беземшекъ. Cena 1 lev 80 stotinek.

Янъ Гусъ. Драма въ 5 дѣйствіяхъ. Переводъ съ чешскаго И. М. Ивакина и И. Н. Гиляка. Moskva 1900. Nakladatel: Книгоиздательство И. К. Голубева.

Студенческое движеніе 1899 года. Сборникъ подъ редакціей А. и В. Чертковыхъ. Nakladatel: A. Tchertkoff, Purleigh-Maldon (Essex, England.) 1900. Cena 1 fr.

Novoroční Almanach. Redaktor A. P. Veselý. Nakladatel a vydavatel V. Švarcr. Ve prospěch „Práva Lidu“. Praha 1899. Cena 15 kr.

Miedziany jeździec Puszkina. Studyum polemiczne. Napisał Józef Tretiak. Krakov 1900. Nákladem Akademie Umiejętności.

Иванъ Вазовъ: **Скитнишки пѣсни.** Впечатчения и усѣщания въ Малката и Голѣмата Стара-Планина 1899. Sofia 1899. Nakladatel: Придворната книжарница Ив. Б. Касъровъ.

Politický process 28 Slovákov a Sloveniek pre búrenie, jehož záverečné pojednávanie bolo pred kráľ. súdnou stolicou v Baňskej Bystrici dňa 4. a 5. januára 1900. Verne dľa stenografických zápisiek sostavil Svetozár Hurban Vajanský. Turčiansky sv. Martin 1900.

☛ ***Přátele myšlenky slovanské prosíme, aby v kruhu svých známých hleděli Slovanskému Přehledu získávati odběratelů, aby jej žádali v kavárnách, besedách, čtenářských spolcích a pod. Prosíme dále odběratele našeho listu, aby si neobtěžovali oznámiti nám adressy svých známých, jimž bychom mohli Slovanský Přehled zaslati na ukázku.***

Vydavatel B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

DUBEN

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II.
ČÍSLO 7.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

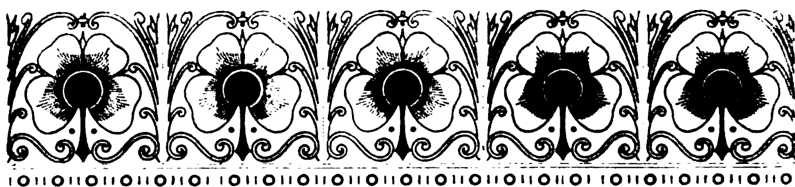
REDAKTOR
ADOLF ČERNÝ.

Administrace a expedice
v knihtiskárně F. Šimáčkové v Praze, Jerusalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září

Předplatné (i s pošt. zásilkou)
do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, [illegible] ruble). Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

V PRAZE 1900
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

(Ukázka 47.—52.) Strana

Stati.

Dopisy.

Umění, věda.

Rozhledy a zprávy.

(Pokračování na 3. straně obálky.)

FRANTIŠEK KVAPIL:

Z nové poesie polské.

Zenon Przesmycki.

(Miriam.)

Zenon Przesmycki.

Przesmyckého nazval Antoni Lange zvoníkem nové svatyně polské poesie. A právem. Vycházeje od Asnyka, napojen bohatými zdroji poesie Vrchlického byl Miriam, jak zněl tehda básnický jeho pseudonym, jedním z prvních, kteří odtušili novou vesnu polské lyriky, jež za dnů našich tak bohatě a všestranně rozkvetla. Byl rovněž v Polsku jedním z těch, kteří těsně se přimykajíce k předchozí právě generaci, v níž vedle Asnyka měli ještě hlavní slovo Marya Konopnicka a Wiktor Gomulicki, otevřeli duši ochotně též novým proudům cizím, známým povšechně jménem dekadence. Ale tato ochota nešla u Przesmyckého tak daleko, aby v ní za své vzala jeho vlastní osobitost, a tak nové to hnutí líchu jeho poesie spíš zúrodnilo, než aby ji naplnilo bejlím a pýrem.

Przesmycki jest básníkem kontemplace. Jeho křídla jsou širokého letu, objímají horstva i moře, stepi a lesy, měsíc, hvězdy i slunce, celý vesmír a zas nezbádané hlubiny lidského ducha, jeho zmatky, zápasy a triumfy, záhady tvoření, tajemství jsoucnosti i zákony věčného ruchu. Málo slok věnuje Przesmycki lásce, víc oslavě poesie a jejímu poslání, nejvíc přírodě. Jitra, večery a noci s veškerou nádherou své rozmanité scenerie jdou před naším zrakem v konturách teď jemných a měkce sladěných, jindy zas se svou strmou velkolepostí. Ačkoli základní tón jeho poesie jest zbarven pessimisticky, přec každé chvíle propuká v jásavý enthusiasmus, neboť básník chová ve svém srdci ideály a v ně věří.

Forma u Przesmyckého znamenitě přiléhá k obsahu básní. Dobře praví o ní Lange, že jest »přesná, logická, plastická, při tom melodická, suggestivní a odhalující velké perspektivy.« Také bohatou má zásobu obrazů, ač tyto nehoní se za originálností à tout prix, spíš jsou jednoduché než vynucené, jadrné, výrazné, nikoli bizarrní. Slovo tlumočí myšlenku prostě, ale s jistým akcentem síly a noblessy. Rým jest dokonalý, verš zvučný a malebný. Leč při tom všem, i při skutečném horování, v záchvatech extase vane nejednou z jeho veršů

jakýs chlad. Lange to výborně vystihl, když praví, že »Miriam jamais ne pleure et jamais ne rit.«

Przesmycki narodil se 22. prosince 1861 v městečku Radzyni v oné části Polska, jež sluje Podlesí. Ve Varšavě navštěvoval gymnasium a po té universitu, kde studoval práva. Jeho práce »Pokus kodifikace práva mezinárodního« byla vyznamenána zlatou medaillí. Od r. 1886 uveřejňoval ve varšavských časopisech své práce, hlavně básnické. Skončiv studia začal r. 1887 vydávati časopis »Życie«, věnovaný výhradně belletrii a umění, což za tehdejších poměrů v Polsku, kdy tendence měla ve všem úlohu hlavní, bylo velikou novinkou. Léta 1889—1899 strávil Przesmycki za hranicemi, nejdříve v Paříži, pak ve Vídni, čtyři poslední léta opět v Paříži. O sobě vydal knihu původních veršů »Z czary młodości« ve Vídni, resp. v Krakově r. 1893. Mimo to uveřejnil četné překlady: z Vrchlického »Duch a svět«, »Drahomíru«, »K životu«, »V sudě Diogenově«, »Midasovy uši«, »Vittorii Colonnu« a j.; z Nerudy, Zeyera, Čecha, Heyduka, Krásnohorské, Carducciho, Poea a jiných ukázky drobnější; z Maeterlinka výbor básní s obšírnou studií o nejnovějších proudech literárních; z Leconta de Lisle »Erinnye«. K tisku má připraveny dva nové cykly básní původních, dva svazky překladů z Julia Zeyera, knihu literárních studií a »Dějiny novější francouzské poesie«. Mimo to pracuje na velké monografii o životě a filosofii Hoene-Wrońského. Z jeho péra vyšla též nejduchaplnější dosud a nejkrásnější studie o poesii a dílech Jar. Vrchlického. V poslední době mešká Przesmycki, upřímný a nadšený přítel našeho národa, ve Varšavě, čině přípravy k vydávání nového belletristického listu »Chiméra«.

Jako básník i jako umělec má Przesmycki v poesii polské svůj vlastní tón. Nejdokonalejší mistrovství formy druží se u něho s delikátností myšlenky a vzácnou jemností citu. Jeho »dekadence« není z těch, které kruší krásné formy a rozbahňují obsah. Právě naopak: formou skutečný virtuos, nezatoužil býti ani »simplistou«, ani zas »mystikem« se záplavou nejasných a barokních obrazů; chtěl býti vědomým umělcem a zůstal jím.

A při tom nepřestal býti v nejryzejším slova smyslu idealistou. —

Zašlým dnům.

Cantilena.

Mladosti, čarodějný květe balsamický
ze zahrad veselí, jež projít lze jen jednou!
Jak nejapně tě rve dlaň naivnosti vždycky,
jak prázdní nedbale tvůj kalich s šťávou mednou,
mladosti, čarodějný květe balsamický
ze zahrad veselí, jež projít lze jen jednou!

Mladosti, opuštěná stepi bez návratu,
v níž hřměly rozmary jak hřebců stáda divá,
kde žití bujelo i shnilé lebky v šatu!

Kde vichrů tvých je let, kde orkán, blesků hříva,
mladosti, opuštěná stepi bez návratu,
v níž hřměly rozmary jak hřebců stáda divá!

Mladosti, řeko v slunci skvetlá do safírů,
již břehy spínají svou zelení tak svěží!
Jak jaře žití loď tvých středem tančí vírů,
jak střelou — kam že? kam? — skrz šumné vlny běží,
mladosti, řeko v slunci skvetlá do safírů,
již břehy spínají svou zelení tak svěží!

Dech růží, thymianu, vůně temných lesů,
vzchod slunci, západy a polibky a smíchy
v tvé písni vášnivé tak zpívaly vždy v plesu.
Ó, kdež tvůj plnou hrudí lokaný dech tichý,
dech růží, thymianu, vůně temných lesů,
vzchod slunci, západy a polibky a smíchy?

Jak zlatá monstrance kdes v síni chrámu ztmělé
tvé slunné obrazy mi svítí beznávratné
v mou duši, zvolna v niž se mrak vždy hustší stele . . .
Mladosti, blýsknutí ty štěstí, extas chvatné,
jak zlatá monstrance kdes v síni chrámu ztmělé
tvé slunné obrazy mi svítí beznávratné!

Serenada.

Kol ticho. Stříbrný terč luny skvoucí
oceán jasu v spící vrhá svět.
V jinošské hrudi krev se bouří vroucí,
snů klamných v tůň skráň nořím, touže v let.

Šum stromů zavál. Píseň jich tak tklivá!
Jak zrcadlo se rybníka stkví pláň.
Ze srdce prosba rve se náruživá:
Ach! staň zde, opři k čelu mně svou skráň!

Svět celý zasnul. Ach pojď, pojď, ó drahá,
na ústa má svá luzná ústka dej!
Ať v tiši noci, na prahu teď blaha
stká v našich tužbách souzvuk sladký děj.

V objetích, v nichž jen srdce tluk se cítí,
snít budem nejkrásnější žití sen.
Za chvilku tu a rozkoš — moje žití,
neb vedle ní čím smutný život ten?

Ó pojď! — A čekám. Leč jen hvězdy hasnou.
Zbled měsíc. V křoví zbudil se jen pták.
A svitlo jitro. Nuž, zas hvězdu jasnou
jsem jednu ztratil. Bude věčně tak?

V tvých čarných očích . . .

V tvých čarných očích teskný smutek taký . . .
Proč to? — Ó, rci mi jen!
Mně jest, jak kdybych jeřáby zřel, ptáky
v dál letící — v mlhy — v sen.

Jich poslední křik dozněl v stínů roji,
s červánky splynul v tiš . . .
Zdaž uprchly tak sny již z duše tvojí
a v lásku již nevěříš?

Ó věř, věř ještě! Co ti více říci?
Tvůj zaslzený zrak
pláč dětský budí v prsou žalující
a na srdce vrhá mrak.

Ó uvěř! Bil bych v dvéře peklu, nebi,
bys šťastnou mohla být!
Rád mám tě! Víš — to víc, než zapotřebí,
a písně mé rve se nit . . .

V snech.

„. . . teco passeggiar di stella in stella
Pellegrinando . . ."
Matteo Ardizzone.

V snech vídám ji. Ne. Toliko ji tuším.
Kdo jest, já nevím. Nezřím její tváře,
leč vím, že krásna jest, tou krásou věčnou,
jejížto blesk plá tvůrčím duším s líce
Venuše Miloské. Ač jejích očí
nevidím, cítím pohledu jich něhu,
jež nejhlubší by zahojila rány,
a nezměrnou a bezdnou jejich hloubi,
v níž pochybností všech spí utišení,
vin odpuštění, budoucnosti zoře
i z mrtvých vstání nadějí všech zvadlých,
i svatých vznětů jiskra nehasnoucí
a souzvuk věčný, nesouzvuk jenž váže,
s nadšením — klid, i boj — i vykoupení.
Jak hvězdy dvě a sladká jak dvě slunce
mi ony svítí snů mých v polotemnu,
mou bytost osvěžují jak dech vánku
lahodný, jenž se skrze listí vkrádá,
a omlazují, otvírají srdce,
a v duši lejí štěstí nevýslovné,
však spolu také žal, bol nekonečný,
že daleko tak svítí, předaleko
a jenom ve snu, nikdy v skutečnosti . . .

Za tiché noci temné, tajuplné
hlas její k mému zalétává sluchu

jak hudba sladká, které na té zemi
neslyšel žádný člověk, ale která
spí předtuchou jen v nejtajnějším koutku
lidského srdce a jen v letní tiši
a vůni jara někdy, při západu
čarovných lun a při hlubokém smutku
tichounkým zvoní, sotva slyšitelným
jen echem, budíc matné upomínky
o čemsi dalném, cizím, vytouženém
a bolestnou a nevýslovnou touhu,
leč spolu rozkoše i také plnou,
že chtělo by se toužiti tak věčně
a cítiti se touhou tou jen spjatým
s tím čímsi vytouženým, cizím, dalným . . .

Slov jejích neslyším, leč myšlénky znám
(spíš city), v kterých váže čarupluý
luk duhy všecky propasti běd mračné
s tou výší štěstí archandělských vizí,
v nichž vzněty, výbuchy a vzdory, vzlety,
zápasy, strasti, smutky beznadějné,
vášnivé chvění nekonečné touhy,
illusí ambrosie, klamů hořkost,
i celá bouře ta, jež zve se žitím,
v mohutný, sladký splývají tón jeden,
jenž plným rozluštěním je všech záhad
a na všech křižovatkách ukazatel,
a v kterém jak dva paprsky se chvějí
hrdost, jež zhrdá jařmem jařmitelů
a zhrdáním tím stojí nad bezvědnou
osudů mocí v nic ji rozptylujíc,
i útočiště a též naděj světa,
bezmezná láska, čistotou jež není,
andělstvím, ctností, ale jenom láskou,
jež všecko miluje, též odpouští vše
a všecko léčí, všecko překonává,
a v jejímž objetí je tiš — mír — štěstí . . .

A srdce chvěje se mi, naladěná
jak harfa, do níž sáhla ruka mistra,
a všecek chvěji se, pln opojení
nevýslovného, leč i předtuch bázně,
že náhle sen můj ukončí se zlatý
a se snem ona rozvane se, zmikne . . .
A „Kdos ty? kdos ty?“ volám v hořkém stesku,
a „Kde tě hledat?“ v zoufalství dím zase,
„Pryč neodcházej!“ prosím — a dlaň ona
na čelo moje klade jasmínovou,
mé lkání tišíc — a když úsvit jitra
mne vrhá do víru zas marných bojů,
myšlenek nízkých, citů zledovělých,
když bahnité to moře obklopí mne,
kde mělké duše vidí — vlny žití,
leč básníkův duch — všednosti kal pouhý —
mám její bytostí zrak ještě plný,
sluch — jejím hlasem, srdce — jejím citem,
leč přihaslými, ztišenými v echo,
že jsem jak ona urna starobylá,

s níž dávno, ach tak dávno vylili již
balsamů drahých poslední všech krůpěj,
a s které vždycky vůně čarodějná
přec dýše, roskoší vše pojíc věčnou.

Ó žití! žití! Na svém chmurném břehu
kolikrát sledů hledával jsem hvězdných
té vysněné jen bytosti, jíž neznám!
Co sklamání, co šalby! Tu zvuk hlasu,
jak slyšel bych jej, nevím kdy a odkud;
tam pocit tklivosti, jež nevymizí;
zas jinde očí tajemná tak hloubka,
s níž zazářily spatřené kdes blesky;
tam měkké dlaně stisk, jenž pronikl mě
kýms chvěním známým . . . Běžím: „Ona! ona!“
Leč v krátce příkrá dissonance rve mne
z přeludů blahých — s trpkostí jsem poznal,
že není to ta bytost harmonická,
s níž životem jít — a též potom, jestli
po smrti žijem, hvězdami a sluncem —
by sladce bylo bez konce jít věčně,
neb ona stala se již duše půlí . . .
A citů nit se přetrhla — a znova
zas šálilo se srdce, znova pilo
jed bolných sklamání, až naposledy
jak citlivka, jak mimosa se zamklo,
a ve snu jen, když sestoupit má Ona,
se náhle rozvírá jak chvěním harfy
a věští kouzlo její přítomnosti . . .

Kdo jest, já nevím. Snad sen mojí duše.
A někdy snad, kdes v neznámém teď světě
na hvězdách v skutečnosti s ní se potkám,
a pak už nic nás, nic nás nerozloučí,
a poznám štěstí, jehož na té zemi,
kde vše jest chvilkou, poznat nedopřáno.
Teď teskním jenom k těm snům přeletavým,
v nichž dá se zřít — a zvu ji Poesií.

V co věřit?

V co věřit, vše když klesá ve hrob tmavý,
v co věřit, když dnes rmut a bláto prýská
slunečních paprsků až do ohniska,
když každý ples jed pochybnosti tráví?

V co věřit, světlo když k nám nezablýská,
ač mhy již prchly? — Nikdo nevypráví.
Pochybnost nutna! — „Běda!“ kvílí davy,
illusí dávných v trosky zříce z blízka.

Vše potřísněno sklamání jen kalem,
my příliš víme a zas málo z mnoha,
a každý volá v pochyb víru stálém:

„Kde před věky jsem byl, teď zřím se v žalu,
jen bídný červ jsem a ne obraz Boha,
jest marný trud, hon marný k idealu!“

Noc.

Hledím v prostor, v noc temnou.
Taká hluš v té tiši —
nejjemnějšího šumu ucho nedoslyší,
černá záslona smutku stíní zrak, jde se mnou.

Jak sfinx nerozluštěná
hovoří noc k duši.
Marně s úsilím oko vrývá se, tmu kruší,
chtíc tam, záhad kde věčných ukrývá mhy stěna.

Marně! Temno jen kolem
nezměrné se valí;
nic — nic — ticho vše, hlucho — jitro někde v dáli,
a jen v zoufalství duše: „Světlo!“ volá s bolem.

Ó! Kdy jitro nám vstane?
Tisícem kdy zoří
úsvit na nebi vznítí, žhavém světla v moři
zemi stopivši, slunce v majestátu vzplane?

Ó, přijď! Stínů den zhosti,
věští zřitelnice!
Srdce vášnivou touhou bije víc a více,
letí duch . . . Ó, přijď, světlo! přijď, znič pochybnosti!

IVAN TRINKO:

Vlaši a Slované.

Z větších národů evropských není snad druhého, který by dosud tak málo byl poučen o věcech slovanských, jako národ vlašský. Nadarmo bychom hledali nějakého většího spisu, z něhož by Vlaši mohli seznámiti se blíže s živlem slovanským, s jeho dějinami, s jeho rozvojem, s jeho politickými a kulturními poměry. Nanejvýše najdeme nějakou knihu o Rusku, nějakou nepřátelstvím prodchnutou brošurku o Slovincích a jiných Jihoslovanech, nebo příznivější o Černohorcích a Černé Hoře, načrtanou jen zběžně a povrchně u příležitosti sňatku černohorské princezny Jeleny s italským následníkem trůnu. Dodáme-li k tomu nevelké dějiny literatur slovanských (Letterature Slave) od prof. Domenica Ciampoli, různé drobné studie o tom či onom ruském či polském spisovateli, psané většinou dle francouzských nebo německých pramenů, několik cestopisných črt a příležitostných feuilletonů bez zvláštní ceny — máme před očima skoro vše, co Vlaši dosud pro sebe napsali ku poznání Slovanstva.

Příčinu této lhostejnosti a nevědomosti, jak myslím, sluší hledati hlavně v nedostatku rozsáhlejších styků obou živlů, vlašského a slovanského; výjimku činí bližší styk Vlachů, najmě Benátčanů, s Dalmacií — jehož výsledkem však pouze bylo, že řada vynikajících učenců (na př. Ghetaldi, Boscovich, Cunich, Tomaseo a j.) a umělců (Giorgio Schiavone, Giulio Clovio, Medula a j.) původu slovanského vřaděna byla mezi slavné muže vlašské.

Vlaši dobře a všestranně znají Němce, Francouze, Španěly, s nimiž byli vždy v nejužším styku, dokonce i v úzkém styku politickém, tak že dějiny Italie na každé takřka stránce ukazují hluboké stopy zasahování těchto národů v osudy její. Kromě toho kultura těchto národů, která kdysi čerpala z klassické půdy italské, působila záhy nazpět zase na Italii, kteráž se stala ohniskem vzájemného pronikání kultur západoevropských. Znalost dotyčných jazyků byla Italům potřebna nejen z politických, ale hlavně i z obchodních příčin; Vlaši pak se jim učili ovšem nepoměrně snadněji (zejména frančině, španělštině a portugalštině), než jazykům slovanským. Jazyky francouzský, německý, španělský i anglický byly jim známy již od staletí — ku poznání slovanských počaly se však teprve od nedávna ve vlašské literatuře objevovati nedostatečné celkem mluvnice (ruská, slovinská, chorvatská a tuším i polská) a malé slovníčky (slovinský a ruský), kteréž ovšem jsou schopny jen velice nepatrnou měrou přispěti k rozšíření znalosti jazyků slovanských. Nade všecky tyto pomůcky vyniká pouze dobrý chovatsko-italský slovník Parčićův.

K uvedeným tuto příčinám přistupuje i ta, že národ vlašský měl v posledních dobách tolik domácích starostí, přestál tolik převratů

a má dosud tolik vnitřní práce obrozenské, že mu nezbývalo času zajímati se o národy slovanské, k nimž ho nutnost nepoutala.

Neznalost věcí slovanských u Vlachů tedy dovedeme si vysvětliti a tím také omluviti. Z ní částečně vyplývá i křivé mínění Vlachů o nás Slovanech. Pohlížejíť na nás (anebo aspoň do nedávna pohlíželi) jako na národ nižšího, stupně, jenž sotva povstal z barbarství a počíná se teprv snažiti o dostižení kulturní výše jiných národů; přiznávají sice Slovanům velikou schopnost assimilační, ale odpírají jim geniálnost, originálnost a potřebný vzlet ku tvoření velikých děl duševních a uměleckých.

Odkud toto pohrdlivé mínění? Není pochybnosti, že kromě vlastní neznalosti působily na vznik jeho šovinistické prameny německé; požíváť německá věda v Italii neobmezené víry a úcty — a jest nám předobře známo, že ani vědečtí pracovníci mezi Němci nebývají vždy prosti nepřátelských předsudků proti Slovanům. Z francouzských pak pramenů o nás, ač ne vždy dobře informovaných, ale aspoň k nám spravedlivých, velmi málo v Italii čerpají — z příčin politických.

V posledních dobách pak národnostní boje v Přímoří, Istrii a Dalmacii pobouřily Vlachy proti Slovanům a postavily je v řady našich nepřátel. Ve jmenovaných krajích hospodařili dosud Vlaši po své vůli na záhubu slovinsko-chorvatské národnosti, aniž komu napadlo opříti se vlašské nadvládě a vykořisťování. Až teprve v posledních dobách probudila se slovanská krev, potlačovaný národ uvědomil si svoji individualitu, počal se brániti a kus po kousku dobývati zase nazpět toho, co mu bylo se strany vlašské nespravedlivě vzato. A to jest příčinou, že Vlaši, přívrženci irredenty, na obou stranách hranice rakousko-italské zle se horší na nepokorné nevolníky. V četných svých listech neustále napadají, co jest poadriatským Slovanům nejdražšího, neštítíce se žádných prostředků ke snižování a osočování Slovinců a Chorvatů — a šířice tak nenávist proti Slovanům i do vnitra Italie. —

Avšak obraťme se již aspoň ke zběžnému přehledu toho, co jest Vlachům pramenem poznání slovanské kultury. Ještě před několika desítiletími by se bývala většina Vlachů otázala: »Jak že? Což tito polobarbarští národové mají také svou kulturu?« Až do nedávných dob bylo zajisté velmi málo Vlachů, kteří věděli, že Poláci, Čechové a jiní národové slovanští dopracovali se takového kulturního stupně, že se mohou počítati ke kultürním národům západní Evropy. Velmi zřídka se až do nedávných dob ve Vlaších objevovala i tak veliká slovanská jména, jako Puškinovo a Mickiewiczovo.

V nejnovějších dobách však nastal v té příčině obrat. Veliký politický a hospodářský vzrůst mocného Ruska, otevřená otázka Balkánská, boj mezi živly německým a slovanským, jenž se přiostřuje v Rakousku až do krajnosti, to vše s velkými zjevy slovanské literatury, vědy a umění, celý ten nový van slovanského ducha, svědčící o životě, plném svěžích šťav a nadějí do budoucna, vzbudilo v Italii zájem o Slovany, touhu po seznání jejich života a práce v kruzích, které nejsou zaslepeny irredentismem.

Nejprve přes Alpy do Italie pronikla sláva básníkův Mickiewicze a Puškina; po nich následovali jazykozpytci a historikové Dobrovský, Palácký, Kopitar, Miklošič, Karamzin a j.

Co se jinak slovanské vědy týče, zaznamenáme jen ještě zkrátka, že zvláště Rusové požívají v chemii, mathematice, zeměpisu, medicině a anthropologii velmi dobrého jména ve vědeckých kruzích vlašských.

Z umělců nejznámější jsou Brjulov, Matejko, Siemiradzki, Vereščagin, Rěpin, Antokolskij a v nejnovější době kn. Trubeckij. Posledního si Vlaši vysoce váží a považovali jej dosud za svého.[1])

Všeobecně váženi jsou skladatelé a' hudebníci Chopin, Glinka, Rubinštejn, Čajkovskij, Smetana, Paderewski, Moniuszko, Dvořák, Rimskij Korsakov, Kjuj, Glazunov a jiní. Právě v poslední době vedle Rubinštejna a Čajkovského stoupli v oblibě Smetana a Dvořák — ač jinak jsou Čechové v Italii z větších národů slovanských nejméně známi.

Zajímavo jest, do jaké míry a kterými representanty proniká do Italie krásné písemnictví slovanské. Ze starší literatury nic sem nepronikło. Ze současných literatur všímají si Vlachové pouze ruské a polské — na ostatní takřka vůbec ještě nedošlo.

Z české literatury není do vlaštiny přeloženo skoro nic. Královédvorský rukopis a něco málo (ale velmi málo) z Vrchlického — toť skoro vše. O Nerudovi, Čechovi, Zeyerovi, Heydukovi, Němcové, Světlé a j. se v Italii dosud nikomu ani nezazdálo.

Podobně jest s literaturou slovinskou. Kromě Stritarovy povídky »Gospod Mirodolski«, Tavčarova obrazu »Vita vitae meae« a několik jiných drobnějších věcí s některými písněmi Prešernovými a Gregorčičovými není ničeho jiného ve vlašském překladu, vše to pak jest rozptýleno po různých ne příliš rozšířených časopisech.

Trochu lépe pochodili dosud Srbochorvaté, a to hlavně pro své národní písně, jichž je slušný počet přeložen (sbírky: Fortis, Tomaseo, Chiudina a j.). Také z umělecké produkce jest Vlachům něco známo (z Preradoviće, černohorských knížat Petra a Nikoly, z Šenoy a několika málo jiných). Ale ani tyto překlady nepronikly v široké kruhy.

Z bulharštiny není snad přeloženo zcela nic, o Malorusech pak a Lužických Srbech sotva tu kdo ví, že existují.

Nejznámější jest ruská literatura. Hojně překladů jest z Puškina, jenž v Italii slyne jako genialní Byronista. »Evgenij Oněgin«, »Cygany«, »Kavkazskij plěnnik«, »Bachčisarajskij fontan«, »Boris Godunov«, řada lyrických písní i ukázka prósy — vše to bylo v Italii čítáno a chváleno. »Boris Godunov« byl dokonce v posledních letech přeložen dvakrát, »Kavkazskij plěnnik« třikrát. Z Lermontova přeložen jest »Demon« s jinými básněmi a povídkou »Hrdina naší doby«. Svého času proslavená Deržavinova óda »Bůh« byla i do italštiny

[1]) Vážný kritik vlašský (když byl P. Trubeckij povolán vládou ruskou za professora na uměleckou akademii) o něm napsal: „Pavel Trubeckij jest skutečně kouzelný portretista, jenž se rychle stal proslulým knížetem psychologické plastiky, podávané s nejvybranější elegancí a sympathičností.“

přeložena. Z pozdějších básníků mají Vlaši ukázky z Minajeva, Apuchtina, Vjazemského, Surikova a velkoknížete Konstantina. O Někrasovu přinesla přední italská revue »Nuova Antologia« před několika lety obšírnou studii s charakteristickými ukázkami jeho poesie, podanými v překladech prósou. Gogol je zastoupen románem »Taras Bulba«, Korolenko »Slepým muzikantem«, kromě toho i jiní drobnějšími črtami. Také stopy Ostrovského nalezneme, ale ne značné.

Vše to dohromady však není ničím proti slávě, jaké si v Italii dobyli Turgeněv, Dostojevskij a Tolstoj. Od prvého jsem četl ve vlašském překladu »Dým«, »Jarní vody«, »Fedor Lavreckij« a jiné drobnější věci. Právě nyní pak vycházejí ve feuilletonu denníku Corriere d'Italia »Lovcovy zápisky«. Turgeněv u Italů vítězí svou elegancí, jemností citu a smyslem pro přírodu.

Dostojevský otřásl myslemi italského čtenářstva svým velkolepým románem »Prestuplenie i nakazanie«, dále »Zápisky z mrtvého domu« a »Chudými lidmi«.

Největší slávy však si dobyl Tolstoj, jehož romány, od »Kozáků« až do »Vzkříšení« jsou všecky přeloženy a těší se velkým úspěchům; vedle románů a některých drobnějších povídek přeloženy jsou i různé jeho filosofické spisy a drama »Vláda tmy« (jak o tom bylo psáno v článku Doroševičově v I. roč. Slovan. Přehledu). O něm pak a jeho dílech jest již po vlašsku v různých revuích, časopisech a v předmluvách k jeho spisům tolik napsáno, jako o žádném jiném cizozemci. Všeobecně se uznává, že jako umělec v »Anně Karenině« a »Vojně a míru« dosahuje vrcholu umění; zejména »Vojna a mír« počítá se k nejmohutnějším koncepcím, jaké člověk dovedl vytvořiti. Svými názory filosofickými a sociologickými, projevovanými formou uměleckou nebo v četných traktátech, získal si i ve Vlaších pověsti jednoho z největších a nejhlubších myslitelů lidského pokolení. O učení jeho, tolstoismu, mnoho se v Italii píše, přemýšlí a debattuje. Množství jest přívrženců jeho učení — ale jsou ovšem i přívrženci čistého artismu, kteří litují, že pro svou reformní, takřka apoštolskou činnost odložil péro umělcovo, po němž pak jen zřídka sahal.

·Turgeněv, Dostojevskij a Tolstoj jsou jako tři jasné hvězdy na severním obzoru, které postavily ruskou literaturu v očích Vlachů do nejlepšího světla. Tito velikáni stvořili zvláštní esthetický proud — ruský verism, který má všecky přednosti verismu vůbec, ale nemá zvrácenosti a přepínání verismu francouzského a italského; umělecká díla těchto Rusů dostihla, ba předstihla nejznamenitější romány francouzské: toť jsou obecné úsudky o nich v Italii.

Od Rusů přejděme k Polákům, jejichž literatura neočekávaně teprve v poslední době vítězně vtáhla do Italie Henrykem Sienkiewiczem.

Tento slovanský národ i při svém historickém významu a při velikosti národního neštěstí byl v kulturním ohledu v Italii skoro úplně

ignorován. V Italii poznali něco z Mickiewicze (emigranti polští dokonce vydali v Italii r. 1834 překlad »Knih poutnictva« — Guida dei Pellegrini Polacchi — krátce po původním vydání francouzském), trochu znám byl i Kraszewski, dále Teofil Lenartovicz, jenž prožil řadu let svého vyhnanství ve Florencii, a ještě ten či onen spisovatel, ač více dle jména než ze spisů. Avšak ku konci roku 1898 najednou vzešla v Italii sláva Sienkiewiczova překladem románu »Quo vadis«. Toto dílo, jehož se v anglickém překladu prodalo ve dvou letech na půl millionu výtisků, tak okouzlilo Vlachy, že dávno nebylo v Italii tolik zájmu pro původní ani přeložené dílo. Byla to největší literární událost v Italii v posledních dvou letech. Hned v prvých měsících prodalo se na 15.000 výtisků, a poptávka stále stoupala. Počátkem r. 1899 přidaly některé větší listy italské (jako velmi rozšířený a vážený »Corriere della sera« a přes sto ročníků čítající »Gazetta di Venezia«) Sienkiewiczův román jako premii svým předplatitelům Obšírné a nadšené posudky a studie o něm psaly revue všech směrů a odstínů, vedle nich pak všecky snad denníky; nadšení dosud neutuchlo. Illustrovaný týdenník »Corriere della domenica« přinášel jej s četnými, pěknými illustracemi. Koncem právě minulého roku povstala dokonce v Italii pro tento román zajímavá tisková rozepře. Právo ku překladu obdržel od autora Federigo Verdinois, kdežto právo vydání díla získala neapolská firma Detken et Rocholl. Za nedlouho po tomto prvém překladu vyšel bez přímého povolení autorova nový (a to lepší) překlad od prof. Ciampoliho nákladem milánské firmy Treves. Firma tato totiž dala si román přeložiti, kořistíc z toho, že Rusko nenáleží k mezinárodnímu svazku na ochranu autorských práv. To ovšem nebylo lhostejno nakladatelům prvního překladu, tím méně, že nový překlad byl mnohem lacinější (pouze za 1·50 liry, kdežto první stál 4·50) — i došlo k procesu. V krátce za »Quo vadis« následovaly překlady »Bez dogmatu«, »Hany«, »Rodiny Polaneckých« — a jiné jsou ohlášeny. Takového úspěchu, jako Quo vadis, ovšem žádný z těchto překladů nedosáhl.

Tím končím svůj stručný přehled, ale přece dostatečný k poznání, v jaké míře pronikly slovanské literatury a vůbec umění slovanské do Italie. Na poli slovesném Tolstoj a Sienkiewicz, v malířství Siemiradzki a Rěpin, v sochařství Antokolskij, v hudbě Rubinštejn, Čajkovskij a Dvořák stali se hlavními representanty slovanské individuality a spřátelili italskou veřejnost se slovanským uměním. Lze se nadíti, že nezůstane při tomto počátku, nýbrž že poznání se bude rozšiřovati i prohlubovati. Ovšem dosud hlubšímu poznání slovanských literatur překáží neznalost slovanských jazyků. Většina dosavadních překladů je totiž pořízena z němčiny, frančiny nebo angličiny, i jest přirozeno, že takový překlad z překladu může býti velmi daleko za originálem!

(Videm v Italii.)

ROMUALDA BAUDOUIN DE COURTENAY:

Haličtí sedláci s pérem v ruce.

Za předmět dnešního svého pozorování obrala jsem si zjev sice rozhodně časový, poněvadž u nás jindy nebývalý, ale při tom významu trvalého, velmi zajímavý, ač málo všímaný: haličskou literaturu selskou.

Není to odvěká literatura lidová, která bez mála před sto lety vlila novou krev vybledlým literaturám evropským a nyní vyplňuje svazky různých děl a publikací folkloristických. Chci promluviti o té zvláštní literatuře, která u nás spatřila světlo boží sotva před několika lety, vystoupila s počátku jako nesmělá, anemická novicka, zvyklá patrně na šlechtické předpokoje a kostelní sakristie — ale později náhle nabyla odhodlanosti i ohně, a nyní již vykračuje si s velkou mnohomluvností a svobodou v rozmanitých orgánech lidových, převážně opposičních.

Bezděčným iniciatorem tohoto zjevu, jediného svého druhu (neboť dosavadní poměry haličského sedláka nelze srovnávati s nynějšími a dokonce již ne dřívějšími poměry lidu selského v jiných kulturních zemích) byl — hrabě Badeni. Jeho volební oprava, která vyvolala obrovský politický ruch takřka v celé této zemi, dala také silný impuls sotva doutnajícímu ryze selskému písemnictví — a nyní lze aspoň o těchto výsledcích badenovské činnosti říci s jistotou, že žádná nová moc jich nezmůže a nezničí. Nebude se znova opakovati klassická báj: čas stvořil, čas sežral svoje děti.

Historický moment, který vyvolal, lépe řečeno sesílil toto hnutí literární, dal mu též vlastnosti dle svého charakteru. Politika totiž stala se dominujícím nadšením hlav, schýlených dotud pouze nad pluhem a srpem. Nejnepatrnější farnosti vydaly houfy samorostlých publicistův. Veršovci, vykladači dějin a podobného druhu písmáci tvoří podnes pouze nepatrný zlomek počtu píšících sedláků. Co tedy píší a jak píší? Otázka tím závažnější a zajímavější, že nám snad otevře nové obzory, odhalí tajemství nejnovějšího stupně rozvoje neosvícené duše selské? V té příčině, myslím, příliš určité naděje byly by ještě předčasny; avšak není pochybnosti, že »chłopi« sami zapálili již kahan, který bude očím badatelů vždy jasněji osvěcovati nejen povrch duše lidové, ale i nejhlubší její souterrainy.

Ostatně nejzběžnější pohled poučuje nás na poprvé, že v této duši i v zrcadlící ji literatuře prýští neobyčejnou u nás silou táž touha, která v těchto dobách při všem smutku a bídě světového řádu vyznačuje nejnovější myšlenkový proud a snažení celého civilisovaného světa. Vůdčí hvězdou jest jí snaha po spravedlivosti, po vyrovnání nápadného nesouladu a nepoměru mezi pojmem spravedlnosti individuální a hromadné, touha jednoty a souladu mezi duší lidskou a obklopujícím ji světem. Tyto základní snahy ovšem přijímají rozmanité formy a odstíny v lůně několika haličských lidových stran, řízených

většinou lidmi, pocházejícími z intelligence. Co však se týče široké massy lidu, beroucí účast ve schůzích a shromážděních, čtoucí orgány stran, vydávající ze sebe průměrné agitátory i jistý počet příležitostných dopisovatelů a publicistů, o té lze tvrditi s veškerou jistotou, že (jako většina vůdců) nedovede jasně rozlišovati rozdíly programů jednotlivých opposičních stran. Ale ovšem nelze se tomu diviti, neboť předně s výjimkou socialistů všecky ostatní lidové strany mají tak sobě podobné zásady a snahy, že těžko bylo by vésti mezi nimi čáru demarkační a že dokonce i vzdělanější část veřejnosti navykla si již ode dávna charakterisovati je ne podle programů, nýbrž podle původců jich a vůdců. Za druhé taktika těchto stran vyžadovala obyčejně co nejrychlejšího přikročení k agitaci, k posuzování dosavadních poměrů a možné jich nápravy, kdežto na theorie a široké jich výklady nezbylo času.

Celkem přijal politický ruch haličského lidu pouze dva výrazné a charakteristické znaky: dosti všeobecný radikalismus a vášnivou opposici proti šlechtě zvlášť.

Obě tyto vlastnosti politického a společenského života našich venkovanů vynikají také nade všecky ostatní motivy lidové tvořivosti; tím více, že v redakcích časopisků P. Stojałowského (»Věnce« a »Včelky«), v »Obraně Lidu« (poslanců křesťansko-socialních Danielaka a P. Szpondra) a v zaniklém již »Právu Lidu« (socialisticko-selském) jest poptávka takřka pouze po tomto druhu článků z péra lidového. Kromě toho bývají tam s patrnou zálibou uveřejňovány naivní i nenaivní panegyriky stran i redaktorův, ba dokonce i rýmované hymny (nyní již stále řidčeji se objevující) na počest »księdza prałata« (Stojałowského).

Trochu všestrannějšího obsahu a méně radikálně zbarvené jsou články, dopisy a úvahy, uveřejňované ve »Svazku selském« (Związek Chłopski), jediném listě, redigovaném i vydávaném sedláky samými, totiž oběma bratry Potoczky, z nichž jeden jest již ode dávna říšským poslancem a členem Kola Polského, druhý pak poslancem na sněmu zemském. Nečetnou stranu lidovou, jimi vedenou, považuje ostatní lid za selskou »stančikerii« (stańczykierją), hotovou ke všem možným kompromisům. Ostatně se vyznačuje stále určitější třídní jednostranností a zvlášť nápadným zpátečnictvím a obskurantismem v chování se k záležitostem školním a k postavení učitelů.

Chceme-li však nabyti důkladného a pravdivého pojmu o prvcích našeho selského písemnictví, musíme čísti lvovského »Přítele Lidu« (Przyjaciel Ludu), orgán mocné a rozvětvené strany »lidovců«. Vychází oficialně redakcí známého agitátora, poslance Stapińského. Na štěstí však vrchní a vlastní vedení listu spočívá v rukou idealistů čisté krve, manželů Wysłouchových, kteří dovedou vždy v záplavě časových zájmů a třídního boje, zatemňujícího mozky i srdce, zachytiti zanikající živel mravní, obecně lidský a všenárodní.

Nemíníme nikterak idealisovati strany lidovců a jejího orgánu, aniž jeho selských spolupracovníků. Mnoho jest i zde vášně, ctižádosti i frazí, zakrývajících prázdnotu očím neprozíravým; ale neschází tu ani nejupřímnějšího a nezištného snažení po lepší skutečnosti nejen v ohledu hmotném, nýbrž i národním a lidském.

Každé číslo »Przyjaciela Ludu« již po řadu let dává značnou část místa svým vesnickým spolupracovníkům. Někteří z nich, jako na př. známý zemský i říšský poslanec Bojko, dostali se z pod své střechy do širokého světa; ohromná většina zbylých doma tře bídu na svých několika korcích a pouze ve volných chvílích, v dobách politického napjetí, ve chvílích okamžité časové potřeby chápe se péra. Neboť politika a publicistika stanoví hlavní obsah i tohoto časopisku. Docházejí tedy z rozličných okresů články i dopisy o volbách, činnosti rozmanitých stran, o agrárních otázkách i o zasedáních sněmovních a parlamentních. Nevyčerpatelným polem kritiky i opravných návrhů jsou těmto venkovským spisovatelům rozmanitá zřízení a řády, zvláště honební a mýtní, jakož i otázka lidové osvěty. Zvlášť obšírně přetřásány jsou rozličné záležitosti agitační, zápasy stran, kandidatury do okresních výborů atd. atd. Tito dopisovatelé z různých stran země, z dědin i městeček, dotýkají se také celkem vzato ohromného materiálu k poznání poměrů, píšíce o zápasech třídních, o bídě hospodářské a průmyslové. Záležitosti náboženské, které mocně zajímaly haličský lid v době kletby, vydané na kněze Stojałowského a rozmanitým způsobem vyzískávané v sloupcích jeho časopisků, neměly nikdy vynikající úlohy v »Příteli Lidu«. Naproti tomu ozývají se v něm dosti často výčitky jednotlivým kněžím, kteří dle soudu dopisovatelů příliš horlivě »drží s pány« nebo vyzískávají lid tím neb oním způsobem. Na podzim uplynulého roku na př. stali se předmětem ostré kritiky v »Příteli Lidu« kněží okresu dąbrowského, kteří s kazatelen snažili se osadníky své odvrátiti od čtení nezávislých časopisů lidových i od styků s poslancem Bojkem.

Antisemitismus, pronikající všude do vrstev křesťanských, stísněných hmotnou i mravní bídou, tvoří v selské literatuře též velmi vážný živel, pečlivě pěstovaný redakcemi, které se především ucházejí o popularnost v massách lidu. Mnohem méně křiklavý jest antisemitismus v »Příteli Lidu«, ač i zde tuze často objevují se artykuly, ukazující popletení pojmů v té příčině nejen u spolupracovníků, ale i u redakce, která je přec kontroluje.

Kontrola redakční přivádí nás k otázce, jakou měrou vůbec jest prováděna při článcích z péra prostých přispěvatelů? Jakou měrou působí na obsah jejich i formu? Nelze ovšem zapříti, že jistá část podepsaných i nepodepsaných pojednáníček, dopisů atd. fabrikuje se u redakčních stolků; ale největší část jich jest nepochybně authentická i zasluhuje, aby byla podrobně zbádána netoliko s hlediska politického, ale i psychického a literárního. Neukládajíc si toho úkolu tvrdím toliko, že badatel, ať by náležel jakékoliv straně, musil by nepochybně potvrditi, že nový ten zjev v duševním světě polském při všech slabých a nepříjemných stránkách, zaviněných poměry, má v sobě mnoho znaků originálních, svědčících velmi příznivě o rozumovosti, obrazotvornosti a zásobách citu našeho »chłopa«. Zejména jest patrno, že v otázkách praktických se orientuje s velkou lehkostí. Rozněcuje se v nejvyšší míře pro záležitosti i hesla, tvořící jsoucnost i podstatu současného boje třídního, jest však při tom tak citlivý vůči dojmům, že

zároveň mají k němu snadný přístup i city obecně národní, i ohlasy dějinné minulosti. Vrozená citovost projevuje se ohromným přilnutím »chłopů« k některým lidovým vůdcům, při čemž se nelekají pronásledování a nešetří nezištných a značných obětí hmotných. Svědčí o tom i množství často sice nezasloužených a dokonce ne pěkných, leč skutečně tklivých a dojemných veršů a epištol.

S druhé strany musíme poznamenati již nyní, nečekajíce na specialního badatele, že rozpolitisování rolnictva vtiskuje tomuto nejmladšímu dítku lidového ducha stále jednotvárnější ráz. Jako obyčejně bývá, tou měrou, jakou abstraktní touhy a žádosti počaly se ztělesňovati a několik poslaneckých mandátů dalo bratřím »chłopům« společenské postavení a dobré diety — rozplamenila se u mnohých i ctižádost a zálusky způsobem nebývalým. I sypou se z per selských polemiky, vzájemné zrádcování, výčitky »stančíkovství«, patolízalství, sobectví atd. Zájmy osobní směšují se stále častěji se zájmy stranickými a třídními, a vše to na základě vzpomenuté již opposice proti velkým majetníkům země, »stančíkům«, zřídka proti hejtmanům a vládní správě vůbec.

Přece však máme příčinu domnívati se, že toto písemnictví lidové nezjaloví a neutone v haličské záplavě politické, že jednotlivcům, zmítaným duchem strannictví a jeho bojem, přijdou na pomoc oživné proudy širších idejí a vlivů, které přinese lidová universita. Vlivy takové tím jsou potřebnější, že nové volby jsou již za dveřmi — a s nimi znova začne v celé zemi zápas rozličných skupin lidových mezi sebou a se stranami »panskými«, zaplaví všecko demoralisující potopa agitační. —

Jakého rázu jest tvorba »chłopská« skutečně individuální, tvořivost — abychom tak řekli — umělecká?

Není třeba šířiti se o tom, že v té příčině k tvoření dobrých věcí nedostačí míti vlastnosti duševní, o nichž byla výše řeč, nýbrž třeba míti v moci i techniku jazykovou, formu esthetickou, kterou může dáti nejnadanějšímu spisovateli pouze nezbytné vzdělání knižní. Poněvadž však v přítomné črtě obíráme se lidmi nevzdělanými v úředním, školním smyslu toho slova, jest nám konstatovati, že současná naše poesie selská nemůže uspokojiti literárně vzdělaného čtenáře, nýbrž může toliko vzbuditi jeho zájem.

»Chłopské« rýmovačky objevují se dosti často — mnohem řidčeji však verše skutečně poetické. V těch však nacházíme nejednou takové vlastnosti, že si při nich oddychneme po umělkovanosti a manýře dnešních virtuosů slova. Cítíme z nich totiž van bezprostřednosti, absolutní nedostatek pózy, úplné sžití s přírodou a plynoucí odtud novotu obrazů a obratů. Avšak s postupující sečtělostí našich autorů z lidu mizí tyto jejich vlastnosti a na jejich místo nastupuje jistá banální správnost a neindividuálnost slohu.

Z celé té četné řady hůře i lépe píšících obrací k sobě především pozornost nepochybný talent spisovatelský, řečnický a politický, totiž poslanec J a k u b B o j k o. Dopracoval se již sice značného vzdělání, a vrozenou intelligencí převyšuje i mnoho učených pánů, ale jest

přes to vše tak typickým, ba ideálním representantem selské literatury, že ho nemůžeme vyloučiti z počtu píšících spolubratrů. Nedotýkajíce se politické činnosti Bojkovy i vlivného místa jeho v hlavní radě strany lidovců i v lidu samém, což není dnes naším úkolem, povíme toliko, že píše o nejrozmanitějších věcech a že každý z těch článků, ať politických, polemických, historických či popisných atd., má na sobě patrný znak jeho bujné individuality. Nacházíme v nich divně vábný a jediný svého druhu soulad nových vlivů kulturních a literárních s citlivostí a pozůstatky názorů člověka primitivního, cítíme vyjímečné splývání dvou různých, vzdálených, ale pěkných světů v jedné neobyčejné lidské duši. Tato dvojbytnost obráží se ovšem ve vysoce individuálním slohu Bojkově, z něhož tryská život, v němž jako v polském mazuru střídá se humor s žalem, v slohu ku podivu barevném, plném nových anebo snad ve vzdělaných vrstvách ode dávna zapomenutých výrazů a obratů. Proto také způsob, jakým o předmětě jedná, forma vtipu i obrazů velmi zhusta připomínají klassické vzory naší staré literatury. Při těchto charakteristických vlastnostech prací Bojkových bylo by si skutečně přáti, aby se s nimi seznámili badatelé jazyka polského (jejž nepochybně obohacuje), jakož i aby naši virtuosové slova přihlédli k půvabu a originálnosti Bojkova slohu.

Zavíraje jménem Bojkovým přítomnou črtu lituji, že nemohu zde citovati některých úryvků z jeho článků, od čehož mne zdržuje přílišné bohatství materialu, na jehož vyčerpání nemůže zde býti místa.

Místo toho uvádím popěvek jednoho z lepších veršovců lidových, Vojtěcha Zawady; český čtenář porozumí mu snadno i bez českého překladu:

Píseň oráčova.

Co dzień jadę w pole
orać moją rolę.
Dopomóż mi Boże!
Przyszłość swą wyorzę.
Dalej wołki, dalej,
niech się skiba wali,
bo w tej skibie nasze
pamiątki są lasze:
są stare zbroice,
maczugi, szablice,
i kule jak głowy,
i końskie podkowy.
Miecze krwią zbroczone,
tarcze pordzewione,
i urny gliniane,
przez przodków schowane.
Co chwila pług staje,
żelaziwa kraje —
oracza chęć bierze,
oglądać puklerze.
W górę je podnosi,
łzami swemi rosi
i do ust przyciska
te stare zbroiska;
bo na nich wyryty
i niczem nie zmyty
ten testament Boży,
że lud się rozmnoży
i Polskę zbuduje,
kajdany rozkuje!
O mój Boże miły,
daj ludowi siły,
by wyruszył w pole
i skruszył niewolę!
Hejże wołki, dalej,
niech się skiba wali!

V těchto prostých ale charakteristických verších projevuje se výrazně onen proud, který nyní zasahuje širší a širší massy lidu polského v Haliči, totiž proud vlastenecký, obecně národní.

FRANTIŠEK ŘEHOŘ:

Masopust na haličské Rusi.

(Z pozůstalých rukopisů.)

Haličtí Rusíni mají pro masopust množný tvar ženského rodu: Mjasnyci, v pokutském dialektu Misnyci. Počíná v prvý den po Jordáně[1]) a končí v neděli na týden před postem. V čase mezi Božím hodem vánočním a Jordánem nejsou dovoleny veřejné zábavy, aniž svatby s hudbou a tanci. Tehdy sice není církevní půst, nicméně těchto povánočních dvanácte dní vylučuje se z masopustního období pro řečené zákazy zábav a že lid trvá v zbožné náladě z nedávných Vánoc, spolu jsa nábožensky zaujat pro neméně tajůplný blízký Jordán.

Vedle zimního masopustu zachovává se ještě podružný masopust letní před adventem. Je-li řeč o obou, označují se příslušnými přívlastky: Zymni mjasnyci na rozdíl od Mjasnyc předadventních s přívlastkem letni. Masopust na Drohobyčsku nese zhusta jméno Zapusty, stejnozvučné s ostatky tamějších Poláků.

K. Wł. Wójcicki[2]) zaznamenal o Rusínech na řece Bugu, kterak na závěrku masopustu chasník přistrojí se za kozu a jeho společníci za žebráky, židy, cikány a podobné typy, cizí živlu rusínskému. Maškara za pochodu po vsi vstupuje k zámožnějším usedlíkům a také do dvora. Zatím co se koza namáhá představiti se věrně mimikou i mekotem, družina zpívá:

Ho! ho! ho!
kozo neboho!
Velmožny pane tebe,
a prosy do sebe.
A daje tobi červoni zołoty,[3])
choť na čoboty.[4])
A kozo skači,
pokil[5]) tva syła,
ščoby śa koza neokoziła!
A koza skače
po pustych borach
i po ježorach,
i po tych pečach[6]) pomałovanych,
i po podłogach pomurovanych.[7])
Spozrij na hrady,
cy ne ma zdrady?
Oj jest tam zdrada,
staraja baba:
pyrohy peče,
sołomu[8]) seče
a sino[9]) smažy,
pyrohy mažy.

Pokarpatské přísloví »choditi s turoňkem« tají dle Żegoty Pauliho[10]) nyní tuším opomíjený obyčej chození s turem v čase koled nebo též masopustu. Dva chasníci vodili po vsi na provaze třetího, převlečeného za tura: líčil jej hlavně tuří maskou o dřevěné tlamě, jejíž čelisti otevíral a zavíral vlastní rukou z pod roucha. Z tlamy plazil jazyk z červeného sukna a v hustém vousu na dolním pysku skrýval zvonek. Za pochodu při zvucích houslí a basy vymykal se strážcům, klapal tlamou a jinak vedl si výstředně, aby na sebe upoutal.

---

[1]) Jordán. 6. ledna.
[2]) Pieśni ludu. T. I., str. 260.
[3]) Dukáty, [4]) boty, [5]) pokud, [6]) kamnech, [7]) dlážděných, [8]) slámu, [9]) seno
[10]) *Ż. Pauli*, Pieśni ludu polskiego w Galicyi. Lvov 1838, str. 16.

Po všecky dny téhodne s nedělním evangeliem »O mytarju a fariseju«, jenž se nazývá Zahalnyj tyždeň, Zahalnaja mjasnyća, krátce také Zahalnyća, jest dovoleno požívání masitých pokrmů. Za to týden bezprostředně po »zahalnyci« s nedělním evangeliem »O bludnom syni« vylučuje z požívání masa středu a pátek, kdy dovolen toliko nabil, t. j. mléko, tvaroh, máslo a pokrmy z nich upravené. Tento týden slove Kryvyj, Pereplitanyj, namnoze ještě Perekladanyj a Perekydanyj. Poslední tři jména označují jej jako týden kalendářně pohyblivý, kdežto pereplitanymi, perekladanymi, perekydanymi zovou se veškeré jeho dny a dny »zahalnyc«. [11]) Na zahalnyce, kromě masopustní, nesmí se tančiti ani býti slavena svatba, ježto spadají vesměs v čas zakazanyj.

V Kryvém témdni zdržují se přádla a veškerých prací o prádlu zvláště držitelky krav, aby se nelíhli červi v tvarohu, másle a zelí (Sopov u Kolomyje). V sobotu Kryvého týdne unitský kněz slouží předepsanou zadušnu službu božu a po ní parastas za zemřelé v kolátoře, po případě ještě za všecky mrtvé křesťany. Druhá zadušna nebo-li zaupokojna sobota předchází neděli svatodušní.

Po Zadušné sobotě světí se neděle Mjasopustna, po níž předchozí Kryvyj týden se zhusta nazývá Mjasnyj (masný), Mjasopustnyj (masopustní). Na tuto neděli připadá Mjasne či Velyke puščeňe: »mjasne« slove proto, že naposledy dovoleno jísti maso, přívlastek »velyke« zase připomíná blízký »Veliký« půst a zároveň se jím rozlišuje od méně významného Małeho puščeňa na podzim před postem Pylypivkou. Lid uvykl nazývati Puščeňem vždy poslední den obou masopustů, v užším smyslu však každý den, smí-li se v něm naposledy jísti maso a následuje-li hned po něm půst aspoň vícedenní.

Po Kryvém témdni následuje Maljanyća či týden Syrnyj, nebo-li Syropustnyj, zakončený stejnojmennou nedělí, jíž s ohledem na Puščeňe mjasné přezděno Puščeňe syrne, protože naposledy smí se jísti »nabil« s hlavní součástkou syrem (tvarohem). V Syrném témdni mohou býti oddavky leda se svolením vyšší duchovní správy, a to ještě jen tiché, bez muziky; ze stravy je v něm zapovězeno maso a dovolen toliko »nabil«.

Na Mjasné puščeňe dlužno si zatančit, jinak se nezvede konopí. Děvče, které toho dne netančí, bude při trhání konopí podřimovati, konopí pak vyroste nízké a špatné. V tanci nemá poskakovat, nýbrž tančiti »rovně«, aby i konopí vyrostlo rovné, t. j. všude stejně vysoké (Ozerjanka u Zborova). Za příčinou této pověry, není-li ve vsi žádné muziky, je třeba aspoň doma ve světnici jednou se otočit a si poskočit (Sopov u Kolomyje).

Muziku na jedno či druhé Puščeňe takřka nezbytnou najímají a společným dílem platí chasníci, zřídka krčmář. Koná se pak spíše v soukromém bytu nebo v obecním domě (Ivanovce u Židačova) než v krčmě, vůbec v jakékoliv, jen když účelu vyhovující místnosti; jinak

[11]) K zahalným týdnům čítají se dále prvý týden povánoční a povelikonoční s nedělí Provodní, a prvý týden posvatodušní s nedělí Všech Svatých.

se ničím neliší od podobných produkcí mimomasopustních. Tančí se právě vždy jen tance v místě obvyklé, v Ivanovicích na př. kolomyjka, kozak a několik polek. Budiž doloženo, že i tentokráte tanečníci při tanci zpívají. Mládenci častují při muzice svobodné tanečnice pivem, aby se jim od nich na Velikonoce dostalo po kraslici (Lubša u Žuravna).

Z krásného počasí na Mjasné puščeňe věští se stejně krásné na Velikonoční neděli a naopak z ošklivého (Strutynec u Sambora). Prší-li, nezvede se konopí (Nastasov u Tarnopolu). Usuší-li ženština prvý pyroh z oněch, jež uhnětla k večeři Velykopuščeňové, a nosí jej o sv. Jiří v záňadří, poštěstí se jí jmenovaného dne lov na čarodějnici (Turady u Židačova).

V pondělí po Mjasném puščeni není radno příst, aby červi nedali se dobytčeti do ran, jaké si uhoní zvlášť na pastvě (Ozerjanka). V řečený pondělek scházívaly se v krčmě vdané ženštiny i vdovy. Z domova přinesly s sebou něco k snědku, na př. pšeničný chléb, vařená vejce, tvaroh, ale nejčastěji pečené pyrohy. V krčmě popíjely kořalku, již arendář za hotový peníz ochotně čepoval, a nápitek zajídaly přineseným jídlem. Mezi ně vstupovali ženatci, jimž po příchodu do šenkovny kterákoliv letitá žena přivazovala na zápěstí stužku nebo třísku, kterýmžto výkonem n a ł o ž y ł a k o ł o d k u (pouta). Kołodkou poctěný poručil naliti půl »kvarty« (čtvrtky) vodky a byl-li bohat, nevzpíral se ani plné kvartě, tak že účastnice kołodky při laciném nápoji setrvávaly v rozjařeném hovoru do rána. Obřad s kołodkou opakovaly v prvý den Velikého postu (Medyňa u Zbaraže).

Kdo v masopustě nemá masa, může prý si je vyříznouti z lýtka živého dobytčete, jemuž přes půst do Velikonoc zase naroste; učiniti tak teprve na tyto svátky, lýtko by už nenarostlo (Strusov na Podolí). Církevně zavírá masopust neděle masopustní, ono kalendářní Puščeňe, kladoucí mez dalším zábavám a požívání masa. Ve skutečnosti jednotlivé osady ano i celé okrsky jej sice dodržují, kde však duchovenstvo neřídíc se přesně církevními předpisy udílelo vyjímečně svolení k svatbě i v témdni Syropustném, tam prodlením doby masopustní rej až na masité požitky přesunut na neděli Syropustnou. Oslavuje-li tudíž jistá osada konec masopustu v neděli masopustní, osada třeba již sousední holduje mu teprve za týden; oslavné obyčeje pak vrcholí v syté večeři, hudbě a tanci, aby konopí vyrostlo vysoké (Perevołoka u Bučače).

Hospodyně v okolí Drohobyče, přemítajíc o přípravách k neděli Syropustné, těší se na její příští řkouc: S k i ň č y ł y ś a m j a s n y c i, t r e b a z a p u š č a t y (skončil se masopust, třeba jej oslavit). Na to ráno v tuto neděli napeče pyrohův, navaří boršče s masem a mléčné kaše. Po mši svolá rodinu k obědu. Stolovníci rozptýlí se po obědě dle libosti, dospělí svátečně oděni odprázdní se k muzice. Dnes musí se rozloučiti s radostí a naposledy uslyší skočnou kolomyjku, již skřipky d r i b n e ň k o zahrají, dnes při muzice mládež cítí potřebu si p o h o j k a t y (zazpívat). Už zítra umlknou housle i zpěv na čas velikopostní, a s písní se odmlčí celá ves . . .

Děvčata dají si dostaveníčko v zámožném statku, je-li v něm dospělá dcera. Ve světnici tísní se v koutě, jsou samý šepot a při

tom ze svého přítmí s úsměvem šilhají po mužském dorostu. Chasníci zatím zatkali si cípy halen za opasky a namnoze vyzývavě rozhlížejí se po krásném pohlaví. Náhle posavadní klid ve světnici přeruší mladík, jenž směje se upozorňuje druha na nejhezčí děvče: D y v y ś a, p a n e b r a t e, š č ó t o z'a h a r n a d i v č y n a, t o t a z č o r- n y m y b r o v a m y. (Podívej se, pane bratře, co to je za švarné děvče ta s černými brvami.) Pak z nenadání přitočí se k hloučku děvčat, něco jim vypravuje, ale už za chvíli srší žertem, že posluchačky smíchem se kuckají. Pojednou zavzněla hudba. Chasník objal děvče, do druhé ruky semkl cíp své haleny a hajdy do kola. Za ním rojí se páry, druhý, třetí . . . desátý. Tanci přítomné matky při vzpomínce na svůj mladý věk si k posledu také zatančí, byť jim hlas v hrdle vázl nebo je dusila dýchavice. Stejně mrštně hopkají s mládeží. [12])

Tančí-li staré hospodyně, tedy proto, š č o b y k o n o p l i r o- d y ł y ś a, aby rostlo konopí (Krechov u Žolkve). Za světla tančí mládež, večer hospodáři a hospodyně (Perevołoka).

Z tance odcházejí domů povečeřet pyrohů se smetanou nebo se smaženými vejci, kaše a vejce na tvrdo (Ivanovce). Večeře skromnější vykazuje všude vedle suchých pyrohů nejméně po jednom vejci na osobu (Ivanovce, Perevołoka). Počet vajec pro jednu rodinu, závislý na stupni zámožnosti, stoupá až na půl kopy a jednotlivci nosí se s nimi od rána do večera. Jídelní lístek obsahuje místy i maso, ač pro dnešek zakázané (Krechov). Vejce vaří se, aby sežloutla příze, ježto přízi bezvadně žlutou hospodyně si vysoko cení (Perevołoka). Vejce k večeři odpočítá členům rodiny otec, a když je snědli, blahořečí: S ł a v a t o b i, H o s p o d o ň k u; j a k ś a n e v ť a- m y ł y t i j a j č k a j i s t y, t a k š č o b y n e v ť a m y v ś a s v j a t y j p i s t. D a j, B o ž e, š č e n a V o s k r e s e ň e s v j a č e n e j i s t y r a z o m (Sláva ti, Hospodine; jak nebylo odporno ty vejce jísti, tak aby nebyl odporným sv. půst. Dej, Bože, ještě na Vzkříšení jísti svěcené [pokrmy] společně). Pokřižovav se schýlí se k prvním poklonám na znamení, že půst je zahájen (Ivanovce).

V okolí Drohobyče dcera, oloupavši veškerá vejce, určená k večeři, shrne skořápky do hrsti, vyleze na pec a zatkne je za stropní trám, h r a h a r. Při tom s pece do světnice blahopřeje:

Daj Bože, ščoby pist ne skučyv śa [13])!
Daj Bože dočekaty do Błahoviščeňa [14]),
vid Błahoviščeňa do Voskreseňa [15]),
vid Voskreseňa do Vozneseňa [16]),
vid Vozneseňa do novoho lita!

D a j B o ž e! potakal otec. D a j B o ž e ! opáčila po něm matka a naposledy syn [17]) Na Syrné puščeňe nelze večeřeti bez vajec, aby

[12]) Z o r j a, Lvov 1891, str. 90.
[13]) Aby se půst nezprotivil, [14]) Zvěstování P. M., [15]) Vzkříšení, [16]) Nanebevstoupení.
[17]) Z o r j a, r. 1881, str. 90—1.

se půst skotyv — překulil jako vejce (Ozerjanka). Zvyk na Pokutí velí míti za poslední jídlo při večeři rovněž vejce, aby buv pist kruhłyj (okrouhlý), t. j. aby si ny vkymyv (nezprotivil), taj aby ny buło treba nydoderžaty (nedodržeti) ho, arci pro nemoc, neboť pouze nemocní ho nedodržují (Ispas u Kolomyje).[18] V Starém Městě při jídle vajec přejí si navzájem: Ščasłyvo daj Bože dočekaty do svjačenoho jajca (Šťastně dej Bože dočkati do svěceného vejce — rozum. na velikonoce). O stropní trám roztloukají vejce v domnění, že půst tak rychle uběhne (skotyťsa), jak rychle na trám vržené vejce padá zpět (Nastasov). K témuž směřuje roztlučení vejce o vlastní čelo: jak lehce se to stane, tak lehce má minouti půst (Ivanovce). V příkarpatí Stryjském a Kolomyjském stolovník večeřící vejce podává si je do úst přes hlavu, aby půst navtamyłśa[19]).

Masopustní hody jsou vhodně charakterisovány příslovím: Kuťuchna-maťuchna, to svjatyj deň, a puščiňe-łuščiňe, to rozsadnyj deň: abo my popusty, abo mja rozsady[20]). Vysvítá z něho především zobecnělé požívání vajec (łuščiňe od luštit, loupat) na Puščiňe, a nemírné hovění jídlu omlouvané ještě podáním, že o Puščeni až do půlnoci dlužno jísti dvacetkráte (Krechov). Měl-li by host každé pobídce k jídlu vyhověti, tož jedině bude-li vzat zřetel na jeho žádost za popuštění opasku, »aby nepukl« (rozsadyť).

Po večeři ve vsích u Drohobyče mládež vrátí se k muzice, staří odejdou na chvíli pobesedovat k sousedovi a skupina úzce spřátelených dívek uchýlí se na zbytek večera s chomáči svěžího barvínku a routy do obydlí spoludružčina, o němž se předem dohodly. Zeleň vesměs na věnce opatřily si zavčas z vlastních zahrad nebo z lesa, v té době ještě zhusta z pod hrubé vrstvy sněhové. Pletení věnečků ubíhá jim při kmitu lampy za nepřetržitého povídání ... Krátce před půlnocí vytratí se tiše s uvitými věnci k blízkému Dněstru. Je-li zamrzlý, prosekají led, načež jedna po druhé vrhnuvši svůj vínek na vodu, teskně se s ním loučí: Płyny, vinku, ałe verny na moje vesilečko po Provodach v.liti (Plyň, věnečku, ale vrať se na mou svatbu s provoda v létě).[21])

V Stankově u Stryje s večerem na Syrné puščeňe vdané ženštiny přinášejí z domova do krčmy po misce pyrohův a častují se jimi. Jako na zavolání objeví se v krčmě ženy chudé a na účet dnešní zvyklosti přiživují se z mis bohaček.'

Jaké je počasí na Syrné puščeňe, takové bude v neděli Provodní (Strutynec u Sambora). Nosí-li ženština tvarohový pyroh z večeře syrnopuščeňové zavěšený na šňůrce pod paží přes celý půst, pozná o mši na Velkou neděli přítomnou čarodějnici, ana místo pozdravu na

[18]) *O. Kolberg*, Pokucie, T. III. Krakov 1886.
[19]) Rodymyj Łystok, Černovice 1881, č. 10.
[20]) Z rukopisné sbírky Dra. *Ivana Franka*.
[21]) Zorja, 1881.

knězovu intonaci »Chrystos voskres« šepce: a ja korovu doju (krávu dojím). Táž pověra pojí se k ždibci tvarohu z posledního požitého pyroha, nechá-li si jej ženština pod jazykem od večeře přes noc. Ráno pak zavázaný do hadříka zaváže jej ještě do záňadří košile a nosí v ní přes celý půst. Při převlékání má vždy převázati hadřík s tvarohem do košile převlečené. Jistá hospodyně jej donosila do květné neděle. Ráno na květnou neděli z obavy, aby nezmeškala do »cerkve«, hadřík ve chvatu nepřevázala. Chtíc po návratu ode mše opomenutí napravit, shledala v košili na místě po tvarohu díru od myší, jež tvaroh sežraly. Myši seslala čarodějnice, která krádež talismanu ukládá mnohdy dokonce čertu, ba nejednou sama překvapí náhlým příchodem, a než se polekaná ženština vzpamatuje, vyřízne jí klůcek s tvarohem ze záňadří. Tehdy může ošálená od ní ještě horších věcí očekávati![22]) Která hospodyně však jej donosí do Velkého pátku, spatří toho dne v cerkvi čarodějnici s dojačkou a kravskou stoličkou na hlavě. Čarodějnice, vědouc o svém prozrazení, osobně zakročí u dotyčné osoby prosbou nebo omluvou a vytáčkami, po případě, aby tím jistěji předešla další své ostudě, zařekne se hned na místě neujímati více mléka jejím kravám (Ozerjanka).

DOPISY.

Z Krajiny.

(Tisící představení „Dramatického družstva“ v Lublani. — Z dějin slovinského divadla. — Časopisy. — Z činnosti biskupa Jegliče. — Školství. — Vystěhovalectví. — Obchodní a průmyslové družstvo v Gorici. — Naša Straža. — Županska zveza.)

»Dramatično društvo v Ljubljani« oslavilo své tisící představení, které připadlo na 13. února. Slavnost rozvržena byla na tři večery. Za hlavní slavnostní představení byl původně zvolen Jurčičův »Tugomer« (drama z dějin polabských Slovanů), první větší umělecké drama slovinské. Ale vláda usoudila jinak. Vytáhl se paragraf zaprášeného zákona z r. 1850 a hra se zakázala, »poněvadž jest obsahu tendenčního a mohla by přiostřiti národnostní neshody«. Dramatické družstvo pak chtělo hru vystaviti před zvanými hosty, ale ani to nebylo dovoleno — ač každý gymnasista ji může čísti z gymnasijní knihovny! I uspořádána místo toho divadelní akademie, v jejíž hudební části náleželo první místo staršímu slovinskému skladateli Miroslavu Vilharovi (třetím jednáním »Jamske Ivanke«). Hlavní zajímavostí večera byla však retrospektivní hra »Shupanova Mizka« (»Županova Micka«), která byla hrána v Lublani poprvé r. 1789 (ve slovinském překladu historika Linharta). Druhý slavnostní večer (16. února) vyplněn byl

---

[22]) Popsaným způsobem mohou nositi tvaroh v záňadří též hospodáři.

Smetanovým Daliborem, v němž vystoupil pohostinsku p. Pták, konečně 20. února dáváni »Rokovnjači«.

Při té příležitosti nebude od místa podati stručný přehled dějin slovinského divadla.[1]) V Lublani bylo původně německé divadlo. Slovinská představení byla řídkými výjimkami na německém jevišti od té doby, kdy se objevila »Shupanova Mizka«, a později v době Zoisově, známého mecenáše slovinských spisovatelů počátkem 19. století. Byla to ovšem jen představení ochotnická, jichž se činně účastnili přední měšťané slovinští. V letech 1848—1850 dáváno bylo několik představení přičiněním politického »Slovinského družstva«, které se přičiňovalo i o zřízení zvláštního divadelního družstva se stálými herci slovinskými; ale reakce vše zničila. Po celé desetiletí nebylo ani slechu o slovinském divadle, až zase lublaňská »Čitalnica«, založená na sv. Štěpána r. 1861, uvedla opět v život slovinská ochotnická divadelní představení, omezená ovšem hlavně na členy. Do podzimu 1867 bylo 36 takových představení, z nichž některá byla dávána v zemském divadle, v němž ještě panovala němčina. Na jaře 1867 byly konečně potvrzeny stanovy »Dramatického družstva« a 24. října bylo jeho první představení ve dvoraně »Čitalnice«. V těch místnostech bylo dáváno 16 představení; teprve po 3 letech povolil německý zemský výbor »Dramatickému družstvu« jedno nedělní slovinské představení na měsíc v zemském divadle. Tak dne 10. října 1869 sedmnáctým představením divadelního družstva počalo první řádné divadelní období veselohrou »Inserat«. Hráli mladí ochotníci, kteří nyní zaujímají vynikající místa ve slovinské společnosti. Tím byl položen základní kámen nynějšímu slovinskému divadlu. V témž období hrálo družstvo devětkrát v divadle a dvakrát v Čitalnici. Ke každému představení byl veliký nával, tak že lidé sledovali děj i otevřenými dveřmi s ulice. Na období následující (1870—71) dal zemský výbor družstvu podporu a povolil mu v divadle 3 měsíční představení. Tehdáž zvláště rozvíjel svou činnost režisér Josip Nolli, jenž byl takřka hlavním sloupem družstva a slovinské dramatiky vůbec (vystoupil také v prvním slavnostním večeru ve Vilharově opeře). Herců, vesměs ochotníků, bylo r. 1869 31, následujícího roku 64 a r. 1871 68. Všeobecný krach r. 1873 měl neblahý vliv i na družstvo, kteréž však přece krisi šťastně přestálo. V letech 1871—75 dávalo se průměrně ročně 30 představení. Když r. 1875 odešlo několik dobrých sil ochotnických, mezi nimi i Nolli, znavený mnohými nepříjemnostmi se strany německého zemského výboru, a když tento r. 1878 snížil družstvu podporu, byla obava, že vše zase zanikne. Tato krise trvala do r. 1887, kdy 17. února shořelo staré zemské divadlo. »Dramatično društvo« se opět uteklo do »Čitalnice«, kdež hrálo do otevření nového, nynějšího zemského divadla. Roku 1892 dne 29. září zahájilo »Dramatické družstvo« svým 473. představením novou dobu své činnosti v novém divadle, v němž zasvitla lepší doba slovinskému umění dramatickému. Od té doby, tedy

[1]) Obšírněji lze se o nich poučiti ze spisu *Antona Trstenjaka* „Slovensko glodališče“ (Ljubljana, 1892).

poměrně za krátký čas, učinilo naše divadlo neobyčejný pokrok — díky zásluhám režisérů Ignáce Borštnika (nyní v Záhřebě) a Čecha Rud. Inemanna v dramatě, v opeře pak jmenovaného již Josefa Nolli, kapelníka Gerbiće a později Benýška (Čecha). Škoda, že následkem našich domácích sporů a bojů jest podpora zemského výboru velmi nepatrná. Tertius gaudens je při tom — německé divadelní družstvo (jehož představení střídají se v zemském divadle se slovinskými), jež dostává stejnou podporu se slovinským (po 12 000 K ročně). Zajímavo jest, jak se k divadlu staví domácí strany: liberální je bedlivě sleduje, pro klerikální listy však skoro neexistuje; jediný »Slovenec« přináší referáty — z péra žáků středních škol!

Tím jsme se dostali k časopisectvu, které se od nového roku značně rozmnožilo. Máme nyní pět politických týdenníků, které dosud vycházely sotva třikrát měsíčně; »Soča« vychází nyní třikrát za týden. Podporou klerikální strany vydáván jest nový odborný list »Narodni Gospodar« proti starším, nestranným listům »Kmetovalci« a »Slov. Zadruze«. Liberální učitelé vydávají pro děti nový časopis »Zvonček«, klerikální mají svůj odborný list »Slovenski učitelj«. Pro rolníky počala vycházeti »Kmetijska knjižnica«; »Knjižnica slovenskih iger« přijde velmi vhod ochotníkům, pro něž bylo dosud v literatuře velmi málo vhodných kusů. Za to přestala vycházeti »Adriatische Post«, která zasluhovala větší podpory od Slovanstva.

Lublaňský biskup Dr. Jeglič, který se proslavil spálením Cankarovy debutní sbírky veršů »Erotika«, rád by viděl, aby přestaly vycházeti ještě jiné listy: tak ve vánočním pastýřském listu dal na index nejen sociálně-demokratický »Rudý Prapor«, který však má vliv jen nepatrný a píše mírně, ale i liberální »Slovenski Narod« i »Rodoljub«, ba dokonce i — »Ljubljanski Zvon«, jedinou naši měsíční revue, jíž se můžeme před světem vykázati . . .

Druhý pastýřský list věnován jest učitelstvu a škole. Žádá, aby všecky školy, veřejné i soukromé, byly podřízeny vrchnímu dozoru církevnímu — čili žádá školu konfessijní »Křivdy na právech církve se dopouští země, když si ponechává dozor nad veškerým vyčováním a vychováním školním, ponechávajíc církvi pouze dozor nad vyučováním náboženství.« Dle těchto názorů mělo by býti zreformováno školství v zemi, ve které dle posledního sčítání z r. 1890 bylo pouze 56·95% mužských a 47% ženských, umějících čísti a psáti, kdežto 8·93% mužů a 20·03% žen umělo pouze čísti, a 34·12% mužů a 32·97% žen neumělo čísti ani psáti! . . . Svých konviktů, o nichž jsem se loni zmínil, nepostavil biskup v Lublani, nýbrž v Goričanech, kde má panství. Letos vysláni byli do Vídně první theologové, aby se tam připravili k professuře na biskupském gymnasii . . .

Když mluvím o školství, zaznamenám prosincový sjezd paedagogů (v Lublani), na němž usnešeno založiti »Matici Školskou« (Šolska Matica), která by pečovala o rozvoj naší paedagogické literatury, vydávala paedagogický letopis a knihovnu. Toho nám je zapotřebí jako soli. — Chvály hodný jest skutek »Československého spolku« v Praze,

který na popud zasloužilého pěstitele vzájemnosti československé, p. J. V. Lega, poskytl slušnou cenu na dva nejlepší spisy pro mládež.

Jaký jest náš hospodářský blahobyt, o tom smutně svědčí vystěhovalectví Slovinců do Ameriky, do Westfálska a jinam. V lednu na př. vystěhovalo se pouze z litijského okresu 46 osob do Ameriky a rovněž tolik do Německa. V Americe žije již přes 60.000 Slovinců, kteří jsou částečně organisováni, mají své časopisy slovinské, duchovenstvo i biskupa. Ve Westfálsku jest našich lidí, skoro vesměs dělníků, přes 15.000, z nichž mnoho i s rodinami. Loni je tam navštívil poslanec Dr. Krek; německá vláda působila mu obtíže, podezírajíc ho z politického pobuřování, ač jeho cesta měla účely pouze církevní. Letos dva slovinští františkáni sotva si získali dovolení, aby je směli zpovídati.

Jinak jsme v hospodářském osamostatnění postoupili opět o nějaký krok ku předu. Po vzoru krajinském založili si v Gorici »Trgovsko in obrtno društvo«, jež nám má nahraditi obchodní komoru, která jest v Gorici úplně v rukou Vlachů. Gorické »društvo« liší se od krajinského snahou o založení slovinské obchodní školy a obchodní i průmyslové banky. Jen kdyby bylo pro to dosti sil a zájmu — a ty pro něco realního vzbuditi jest u nás velmi těžko. Zatím dochází nová instituce málo ohlasu.

Ve smyslu národního našeho osamostatňování působila loni i »Naša Straža«, jež má za sebou prvý rok svého trvání. Ale působení její mohlo býti jen skrovné, jak se ukázalo na valném shromáždění, odbývaném 14. ledna v Terstu. »Naša Straža« jen živořila — zase následkem domácích rozbrojů. Poněvadž se považuje za družstvo klerikální, nedovedla si získati důvěry veřejnosti, která se k ní chovala chladně. Proto se nyní usiluje o kompromis mezi stranami liberální a klerikální v příčině Naší Stráže. Kdyby se jí potom naklonil zemský výbor, obce, záložny a rozličná jiná družstva, vzrostly by důchody její asi na 20.000 K, s nimiž by spíše něco mohla započíti. Loni bylo příjmů pouze 7654 K, z nichž se vydaly 3603 K. Z činnosti družstva uvádíme podporu 100 K žákovské kuchyni v Pazinu, podporu 60 K jedné istrijské obci na hospodářské nářadí, dvěma obchodníkům na přesídlení do Korutan a Štyrska a pod. Více než přímými podporami působilo družstvo radami a prostředkováním. To vše jest však málo (členův jest 1140) — i není divu, že přišlo mnoho usedlostí v ruce »Südmarky«, když »N. S.« neměla prostředků. A bylo by tolik zapotřebí obrátiti co největší kapitál na hranice naší národnosti, zejména do Štyrska a Korutan! Organisace družstva jest příliš složitá, bylo by dobře zreformovati ji na základě podružných odborů pro jednotlivé slovinské země. Prof. Spinčič vypracoval již potřebný organisační náčrt pro potřeby istrijské, I. Razman pak (redaktor »Miru«) pro poměry korutanské.

»Naši Stráž« mohla by vydatně podporovati »Županska Zveza« (svazek obecních starostů), jenž zamýšlí obor své činnosti rozšířiti na všecky země slovinské i chorvatskou část Istrie, poučovati svoje členy o zákonech a předpisech obecního řízení, podporovati kulturní rozvoj

slovinského i chorvatského národa, jakož i přičiňovati se o povznesení jeho blahobytu. Toho chce družstvo docíliti vydáváním vlastního časopisu, sbírek zákonů, důležitých pro obecní správu, zasíláním peticí a resolucí vládě a zákonodárným sborům, pořádáním řádných i mimořádných shromáždění (občne zbore), na nichž se jedná o otázkách obecní správy, jakož i kulturních a hospodářských potřebách slovinského a chorvatského národa.

Jak krásně mohly by se tyto dvě organisace doplňovati. Avšak jako »Naša Straža« platí za klerikální, tak jest »Županska zveza« rozkřičena za liberální, poněvadž jí náhodou stál v čele lublaňský starosta Iv. Hribar. Z těch obou družstev mohly by naši idealisté snadno utvořiti »Sjednocenou Slovenii« v malém — ale nikdo se o to nepřičiňuje. Počkáme; snad nám ji dá — vláda . . .

ANT. DERMOTA.

Ze slovinského Štyrska.

(Hospodářské osamostatnění štyrských Slovinců. — Konsumní družstva. — Národní dům v Mariboru.)

Zřídka kdy pronikne do slovanského světa zpráva o nějaké známce života slovinského lidu v jižním Štyrsku. Však také dlouho spal náš lid, až to bolestí naplňovalo každého vlastence, jenž pozoroval, jak nepřítel kořistí z této lhostejnosti a upevňuje svoje posice, hledě při tom toho, aby nás dřímající neprobudil. Avšak v nejnovější době i štyršti Slovinci počínají se probouzeti. Na toto probuzení ku podivu měly vliv celjské události při návštěvě Čechů lonského srpna. Záhy po těch událostech totiž povstala proti německému, vášnivě projevovanému nepřátelství v kruzích slovinských jistá reakce. V procesu totiž, jenž následoval po bouřlivém 10. a 11. srpnu, objevilo se, že útoku na Čechy a provázející je Slovince súčastnily se svým personálem vynikající měrou četné německé firmy obchodní. Za příčinou emancipace od těchto nepřátelských firem počala se u nás zakládati t. zv. konsumní družstva, a to s nejlepším úspěchem. Že činnost nových slovinských družstev těžce se dotkla německých obchodníků, o tom nejlépe svědčila schůze německých obchodníků ze slovinského Štyrska. uspořádaná dne 15. ledna v Mariboru na projev protestu proti zakládání nových konsumních družstev. Z toho nejlépe jest patrno, že jsou štyršti Slovinci na dobré cestě, že na ní třeba jest setrvati, abychom se o krok přiblížili ke svému hospodářskému osamostatnění.

Veřejný boj náš proti německé panovačnosti a hrabivosti jest ovšem těžký. Celjský slovinský týdenník »Domovina« byl na př. od návštěvy Čechů do konce roku 1899 dvanáctkrát zabaven — čili konfiskaci propadly celé dvě třetiny čísel za tu dobu. V konfiskování »Domoviny« pokračuje se i letos — a to v té míře, že byl na př. konfiskován článek, který bez závady vyšel v »Slovenském Narodu« lublaňském a v mariborské »Südsteirische Post«. Zdá se, jakoby proti nám platily vyjímečné zákony, které vydává vláda pruská pro Poznaňsko. »Domovina« nesmí naprosto vysloviti hesla »svůj k svému«, nechce-li

psáti pouze pro státního zástupce; ve svém »Illustrovaném kalendáři« otiskl Drag. Hribar báseň Ant. Hribara, jež jest výrazem bolesti nad nešťastným osudem našeho národa, ale zároveň vyslovuje naději, že nám ve XX. věku konečně vzejde světlo lepší budoucnosti — a kalendář byl skonfiskován; atd.

Avšak tlak budí protitlak. Dokladem toho u nás jsou jmenovaná již konsumní družstva — a v nejnovější době založení obchodního spolku slovinského »Merkuru«, jehož účelem jest zásobování slovinského Štyrska výrobky železnými. K tomu účelu sám výbor složil již 29.000 zl., a v upisování akcií se pokračuje. Celjští Němci zaujali proti tomuto spolku hned nepřátelskou posici: prohlásili boykot proti předsedovi jeho, jakož i proti všem obchodníkům slovinským, kteří by dodávali zboží slovinským konsumním družstvům.

O tom, že Němců vyzývavě neprovokujeme, svědčilo otevření krásného »Národního domu« v Mariboru, které se odbylo zcela v tichosti dne 3. ledna. V něm má své místnosti slovinská záložna, je tu i slovinská restaurace — jen by ještě bylo zapotřebí, aby se tu usadil slovinský obchodník se smíšeným zbožím. Že jest »Národní dům« našim Němcům solí v očích, není třeba připomínati; pohazování jeho blátem je takřka na denním pořádku.

O rozkvětu a prospívání konsumních družstev může nás poučiti na př. roční billance takového družstva v městysi Marnberku. Ačkoli trvá teprve od 12. března 1899, přece byl jeho peněžní obrat do konce roku 116.736·11 K, čistý výtěžek 1049·7 K i při tom, že družstvo prodává svým členům zboží za ceny nejnižší.

PODRÁVSKÝ.

Ze Srbska.

(Příčiny současného stavu Srbska v minulosti. — Několik statistických dat z posledních let. — Vzdělání lidu.)

Správně pochopiti a posouditi současný kulturní a politický stav srbského národa v království naprosto nelze tomu, kdo nezná dobře dějin srbských aspoň od počátku tohoto století. Není zde místa na obšírný výklad historický, ale povím aspoň, že není snad národa v Evropě, který by býval prožil tolik různých změn politických a kulturních a za tak krátkou dobu, jako národ srbský od počátku revoluce za příčinou svržení jha tureckého (1804) až po naše dny. Osvobozené Srbsko bylo státem sedláků takřka do padesátých let tohoto století: první kníže Miloš Obrenović byl sedlák, analfabet, a celý národ srbský žil výhradně na vsi; lze říci, že srbského měšťanstva počátkem tohoto století vůbec nebylo. Ve městech žili pouze Turci a tu a tam řecký neb srbský obchodník, jenž dovedl s Turky vycházeti. Škol nebylo, čísti a psáti uměli, ač mnohdy také ne mnoho, toliko popi, kteří se učili v monastýrech. Těžký, staletý boj za víru, národnost a svobodu jedině udržoval a sílil ducha národního, krásná poesie lidová zastupovala nedostávající se výchovu školní. Jen kdo poznal tuto životní školu srbského lidu, dovede pochopiti srbskou revoluci a zbudování nového

srbského státu, toto krvavé, ale velkolepé dílo »neosvíceného« lidu srbského. Bez této znalosti, jak jsem již pravil, naprosto nelze rozuměti dalšímu vývoji. Nově utvořený selský stát musil se v několika desetiletích proměniti ve stát s úplně moderním, evropským zřízením. A tu třeba jest především uvážiti, co znamená tak náhlý rozvoj, jaký prožil srbský národ — a pak teprve přikročiti ke zodpovědění otázky, zdali následky tohoto překotného rozvoje při všech ostatních okolnostech mohly býti jiné, nežli jest nynější stav Srbska, a do jaké míry. Nevystupuji zde snad jako zastance srbských politiků, ale přál bych si jen těmito řádky odvrátiti od srbského národa výčitky, pokud se mu činí nesprávně z neznalosti všech okolností a jich příčinnosti.

Tolik měl jsem za dobré předeslati, než počnu mluviti o pokroku v Srbsku. Proti obvyklému mínění, rozšiřovanému dosud v českém tisku, tvrdím, že v Srbsku jest pokrok, stálý pokrok ve všech směrech přes všecku rozervanost politických poměrů. Uvažuji-li všechny okolnosti, myslím, že bychom v kulturním ohledu nebyli v Srbsku za tak krátkou dobu o mnoho dále než skutečně jsme, i kdyby nebylo četných politických poklesků a vůbec těžkého politického položení království Srbského.

K poznání nynějších poměrů služtež některá statistická data.

Srbsko se prostírá na 48.302 km^2 a dle sčítání z r. 1895 má 2,312.484 obyvatele, z nichž jen 341 225 žije ve městech, kdežto celé skoro zbývající 2 milliony žijí na venkově, zabývajíce se hlavně zemědělstvím. Každý srbský rolník vykonává veškeru polní práci sám, služebného lidu není v celém Srbsku více než 12.302. Ze sta selských obyvatelů 98 žije ve svých vlastních hospodářstvích a toliko 2 v podruží. Každý, i nejchudší sedlák má své vlastní pole, jež vzdělává pro výživu svou a své rodiny.

Podle pohlaví jest ze všeho obyvatelstva 1,186.594 mužských a 1,125.890 ženských, mužských tedy o 60.704 více. Z mužských jest svobodných 167.387, ženatých 464.477, vdovců 42.079, rozvedených 1818; ženských jest svobodných 91 235, vdaných 461.468, vdov 75.602, rozvedených 1958. Dle stáří jest: dětí do 15 let 1,006.459, od 16 do 70 let 1,268 342, přes 70 let 37.683. Z těchto posledních číslic jest patrno, že v Srbsku mnoho lidí umírá v mladém věku, čehož příčinu sluší hledati v nešetření zdraví (v čemž může nápravu přinésti školní poučování o zdravotních pravidlech), v přílišné námaze těžkou prací a v nedostatku lékařů i správného léčení.

Co se týče výsledků zemědělství a dobytkářství, kteráž odvětví stanoví pramen výživy největší části národa, jeví se pokrok každým rokem. Polních plodin prodáno r. 1893 za 192,274.022 dinary (franky), dobytka za 140,377.681 dinarů. Tento pokrok vydatně podporují zemědělské »zádruhy« (systému Raiffeisenova), které se v Srbsku velice rychle rozšiřují. Roku 1898 bylo v Srbsku 4.557 členů těchto zádruh, roku lonského vzrostl ten počet již na 7188. »Zádruhám« věnuje stát bedlivou pozornost a poskytuje jim i značnou podporu hmotnou, o rozšiřování jich pak mají hlavní zásluhu učitelé a duchovní.

Vzdělání školní jest v Srbsku dosud velmi málo rozšířeno, ač

lze znamenati v té příčině každým rokem pokrok. Čísti a psáti umí jen 11% vesnického obyvatelstva, v městech jest procento jich větší Pokrok v obecném vzdělání školním za poslední léta ukáží statistická data. Dle nich bylo:

Roku	Umějících čísti a psáti		Obecných škol	Žáků
	celkem	z tisíce		
1884	177.489	94	617	45.431
1890	241.378	112	714	65.660
1895	321.222	139	977	90.004

Zajímavo jest, že znalost čtení a psaní neroste rovnoměrně se vzrůstem počtu žactva. Mnoho dětí po vystoupení ze školy při celodenní těžké práci fysické bez knih pomalu zapomíná, čemu se ve škole naučily. Kdo by podle toho posuzoval duševní schopnosti našeho lidu, mohl by mu křivditi. Ovšem jest si přáti, aby se znalost písma i u nás co nejrychleji šířila — ale ani bez ní netřeba nad naším lidem zoufati. Lid náš v dlouhých a krušných zápasech nabyl tak vzácných vlastností ducha a povahy, jež se obrážejí v jeho krásných národních zpěvech, že by mu školní vychování lepších vštípiti nedovedlo. Na jaké výši duševní stojí náš prostý sedlák, o tom lze se dočísti v mnohých knihách cizinců, kteří jsou pro něj plni obdivu. Nezoufáme tedy proto, že znalost písma není dosud v našem lidu tak rozšířena, jak by si toho bylo přáti — a budeme se přičiňovati, aby osvěta nové doby čím dál více pronikala do našich zátiší a zákoutí vesnických. A kdo ví, není-li za dosavadních rozháraných poměrů pro národní mravnost lépe, že zatím nemají k srdcím lidu přístupu vášnivé projevy strannické tištěným slovem! Snad jest nám lid náš v původní nedotknutosti zachován pro doby, až bude u nás více vnitřního klidu a více svobody pro slova pravdy. ARGUS.

Umění, věda.

Přehled literatur slovanských za r. 1899.

Srbská.

Mám napsati přehled krásného písemnictví srbského za r 1899. Tím jest mi svěřeno podati obraz literární práce za minulý rok pouze jedné části mého národa, kdežto o druhé části, kteráž se sama nazývá chorvatskou, má psáti jiné povolané péro. Jest si však přáti, aby co nejdříve přiblížila se doba, kdy literatury chorvatská i srbská každému

pozorovateli a každému, kdo se bude obírati bádáním zjevů současného života slovanského, budou se jeviti jako nepochybně celistvý a nedílný projev celého národa našeho.

Sama »srbská« literatura zahrnuje netoliko produkci království Srbského, soustředěnou v Bělehradě, ale i Černé Hory a srbskou literární činnost různých rakousko-uherských a ottomanských zemí. Po Srbsku první místo v té příčině zaujímá Vojvodina srbská ve vlastních Uhrách a v Sremu s hlavními středisky Novým Sadem a Sremskými Karlovci. Část srbské literatury tiskne se v Dubrovníku i jiných částech Dalmacie. Méně jest známo, co vychází kyrilicí v Slavonii a v Chorvatsku (v Záhřebě). Ze srbských krajů říše ottomanské pouze v okkupované Bosně a Hercegovině (v Sarajevu a Mostaru) může existovati srbská kniha, kdežto v jiných krajích systém vládní nedovoluje srbské literatuře rozvíjeti se v té míře, by v tomto přehledu mohla býti uvedena.

Přes všecky politické a jiné nepříznivé okolnosti, které překážejí jednotnému společenskému a zejména také literárnímu rozvoji v těchto rozdělených oblastech srbské činnosti knižní — přes to vše, poněvadž podkladem té produkce jest všude jeden a týž národ srbský, jeden a týž na celém prostoru, kde se pěstuje srbské písemnictví, tak i literatura srbská jako plod života tohoto národa jest ve skutečnosti pouze jedna. Na důkaz toho stačí jen si všimnouti jmen, která se objevují na literárních pracích různých středisk: tu spozorujeme, že v Mostaru netisknou jen hercegovští spisovatelé a v Novém Sadu nebo Karlovcích jen Srbové z Uher a Chorvatska. Toliko Cetyně má dosti specificky černohorský kolorit, a Dubrovník dubrovnický; poslední patrně proto, že jako středisko nemá dosti síly, aby přivábil pracovníky i s jiných stran. Větší střediska dvojím způsobem projevují snahu po duševním spojení s ostatními kraji: seskupováním ve svých publikacích co největšího počtu srbských literárních pracovníků vůbec — a účastí svých vlastních pracovníků v činnosti ostatních středisk.

Z té příčiny pozorujeme, že Bělehrad jest netoliko ohniskem literární činnosti království a jeví (třeba ne v silné míře) přítažlivost i pro literáty mimo království Srbské, nýbrž že pracemi svých a ostatních spisovatelů z království zásobuje i literární publikace ostatních částí srbského ethnografického území. Stačí prohlédnouti si seznam spolupracovníků karlovackého »Brankova Kola«, sarajevské »Bosenské vily« (Босанска вила) a mostarské »Zory«, i přesvědčíme se, jak veliké číslo jich pochází ze Srbska. Někdy jich bývá více, nežli všech ostatních dohromady. Tak i v některých svazcích »Letopisu Matice Srpske« (novosadské) pozorujeme týž zjev. Tím způsobem národní život odstraňuje neblahé přehrady, jež politické hranice staví v cestu literární jednotě srbské. Je to příkladem, jak jest příroda silna a jak je s ní těžko bojovati.

Srbsko stálo i r. 1899 v čele literárního hnutí srbského. Je to přirozeno, protože je k takovému prvenství předurčuje celý jeho život i krásné instituce, jež založilo k pěstování literatury. Sama vláda má tři veliké takové instituce: ministerstvo osvěty s jeho budžetními pro-

středky a zvláštními fondy, které jsou jeho správě svěřeny, vládní tiskárnu, kteráž jest největším srbským vydavatelstvím, a národní divadlo. Pod vládní záštitou stojí i Akademie nauk (jejíž vědecké periodické publikace jsou: »Glas«, »Spomenik« a »Etnografski zbornik«), která řídí i »Zadužbinu Nikole Marinkovića« (založenou na podporu krásné literatury) i novou »Zadužbinu D. Stamenkovića«. Samostatné instituce jsou: »Čupićeva Zadužbina« (jejíž sborník »Godišnjica« požívá velké vážnosti) a »Zadužbina Ilije M. Kolarca«, jež vydávají hlavně spisy o minulém i současném životě srbského národa; »Družtvo svetoga Save« vydává každoročně svoje »Bratstvo«, pěstující domácí vědu. »Srpska Književna Zadruga« vydala počátkem minulého roku sedm knih na onen rok a koncem jeho sedm knih na rok 1900, kromě toho tři knihy vybraných překladů; obsah těchto publikací jest rozličný: srbští klassikové, překlady slovanských a jiných moderních vynikajících spisů, vybrané spisy současné srbské literatury i populární spisy poučné.

V literární činnosti berou účast a pomáhají k obecně osvětnému, vědeckému a literárnímu rozvoji Srbska ještě »Profesorsko društvo«, »Učiteljsko druženje« a jiné společnosti a instituce.

Z ostatních srbských krajů má toliko Vojvodina jediné, ale výborné literární ohnisko, a to novosadskou Matici s hlavním orgánem »Letopisem«. I divadlo novosadské není bez významu, poněvadž koná poslání v celém srbském území koruny svatoštěpánské. Také při srbskopravoslavném patriarchátu v Karlovcích a při tamějších školách má srbská literatura jakýsi, ovšem slabý útulek; rovněž nepatrná jest ona část literatury, která povstává v Cetyni pod ochranou ministerstva nebo pod střechou »Zetskoga doma«.

Při řadění srbských středisk literárních neuváděl jsem srbského časopisectva, kteréž jest u nás sice dosti široce rozvětveno, ale vysoko právě nestojí. To se ovšem týče hlavně politické žurnalistiky; proč je tomu tak, porozumí každý, kdo ví, že ani v jedné literární oblasti srbské není tiskového zákona, jenž by připouštěl zdravý rozvoj politického novinářstva. V Bosně a Hercegovině i v literárních listech vládne červený inkoust censorův. Vedle politické žurnalistiky máme i dosti rozvětvené časopisectvo, zajímající se osvětnými a nejvýše školskými otázkami. Z literárních listů pouze zaniklé »Delo« věnovalo pozornost i otázkám národního života, ostatní — podrobujíce se nevoli, v kterou je uvádějí různé tiskové zákony — věnují se pouze literatuře a lehkému poučení.

Těchto čistě literárních časopisů vycházelo onoho roku nejvíce v Bělehradě; kromě »Dela«, které počátkem druhého půlletí bylo zakázáno, vycházela illustrovaná »Nova iskra« a »Zvezda«. V Uhrách a Chorvatsku máme »Brankovo kolo« v Karlovcích, jež dobře plní svoji úlohu. V Sarajevu zemská vláda z hojných prostředků budžetních vydává illustrovanou »Nadu«, ku které při všech přednostech, zejména technických, nemůžeme míti důvěry jako k orgánu vlády p. Kallayovy. Zevnějškem skrovnější, ale národu bližší jsou »Bosanska vila« a mostarská »Zora«, kteréž ukazují, co lze při dobré vůli vykonati i pod

nepříznivou censurou. Konečně uvádíme ještě »Luču«, orgán literárního hnutí na Cetyni.

U nás — čehož u jiných národů není zapotřebí — bylo by třeba v literárním přehledu všimnouti si i prací časopiseckých, poněvadž mnohé z nich zůstanou ne-li navždy, aspoň na dlouho v časopiseckých ročnících pochovány. Příliš nepatrná vydavatelská činnost našich knihtiskařů jest příčinou, že i vynikající díla třeba jest i po mnoha letech hledati v ročnících časopisů. Ale v takový přehled nemohu se pouštěti jednak z ohledů na rozměr »Slovanského Přehledu«, jednak proto, že mnohé listy aneb aspoň jednotlivá jich čísla neměly přístupu do Bělehradu. I jest mi se spokojiti pouhým přehledem literatury knižní.

* * *

Rok 1899 bude zasluhovati zmínky v pozdějších letopisech literárních již proto, že odňal srbské literatuře mnoho zdatných pracovníků. Mezi nimi sluší uvésti: Okicu Gluščeviće, zasloužilého překladatele ruských novellistů; Iliju Vukićeviće, dle všeobecného mínění nejnadanějšího povídkáře ze školy K. Lazarevićovy; Svetolika Rankoviće, který počal předkládati srbským čtenářům zdařilý román, na nějž se dávno již čekalo; Vladimira M. Jovanoviće, básníka z nejnadanějších, kteří se vyskytli v posledních dvacíti letech; Jovana Ristiće, známého politického pracovníka, nejznamenitějšího spisovatele v oboru diplomatické historie Srbska ve druhé polovici XIX. stol. Zde můžeme se zmíniti i o zániku »Dela«, měsíčníku, který již šestý rok konal svou povinnost tak, že si získal pověsti a uznání i za hranicemi srbskými, čeho nebývalo při jiných literárních časopisech.

Z těchto všech ztrát jedna byla zároveň předčasná, nenadálá a velmi těžká: smrt Svetolika Rankoviće; Iliju Vukićeviće a Vlad. Jovanoviće urvala literatuře těžká nemoc mnohem dříve, než je zachvátila smrt.

Rok 1899 obohatil však též znatelně naše písemnictví.

Ve sbírce povídek *Lazy K. Lazareviće*, kterou vydala Srpska književna zadruga, vyšla počátkem roku v I. svazku neznámá dosud a netištěná novella »Švabica«, výtečná práce, jedna z nejlepších tohoto nadaného spisovatele, a na konci roku ve II. svazku zlomky, mezi nimiž jsou některé velmi krásné, započaté, avšak nedokončené práce zesnulého povídkáře.

Ze »staré gardy« dominoval lonského roku v literárním životě srbském *Zmaj*. Slovanský Přehled přinesl hlasy o oslavě padesátiletí jeho literární činnosti, kterouž oslavu uspořádal mu vděčný národ. Ještě dnes zůstal Zmaj věren své posestrimě víle z mladých let a stále vystupuje jednotlivými básněmi v časopisech. V jubilejním vydání jeho »Djulićů« vytištěno jest několik neuveřejněných dosud básní, i je tím rozmnožena cena toho nejkrásnějšího věnce v naší milostné poesii. Hlavní svou činnost věnoval však Zmaj srbským dětem, pořádaje »Neven«, a poslední dny v roce přinesly jeho sebrané básně pro drobné

děti v knize »Čika Jova srpskoj deci« (vydání Srbské kniževné zádruhy).

Čeda Mijatović, který v mládí započal belletristikou, načež se obrátil k publicistice, národnímu hospodářství a finanční vědě a pak k národní historii, vrátil se v posledních letech k povídce, a to historické. Úspěch měl v širších čtenářských kruzích ihned veliký přes všeliké dosti banální romantické živly ve svých povídkách, vlastně právě pro ně. To ho zajisté přimělo k tomu, aby v tom směru pokračoval. Lonského roku napsal povídku »Knez Radoje od Orlova grada«, která jest vlastně jen částí velikého románu z dob srbské pohromy na Kosovu (r. 1389).

Starý přítel Svetozara Miletiće a hlava značné části intelligence srbské v Uhrách: M. Polit-Desančić uveřejnil své »Pokojniky«, vzpomínky, které vycházely v »Braniku« novosadském. Kromě toho vydal i svoje »Sve dosadašnje političke besede«, knihu, obsahující jeho řeči z let 1883—98. Také vrstevníci Polita-Desančiće, kteří se během let dodělali vynikajícího hmotného i morálního postavení, chystají právě tak jako on sbírky svých dřívějších prací. Tak i archimandrita Nićifor Dučić, který lonského roku slavil čtyřicetiletí své literární činnosti, pokračoval ve vydávání svých literárních prací.

Jinak tento kruh spisovatelů buď mlčí (jako I. Ilić, L. Kostić) nebo se objevuje řidčeji. Vždyť ani M. Dj. Milićević a St. Novaković, snad nejplodnější mezi srbskými spisovateli, nevystoupili lonského roku se žádnou větší prací ve zvláštní knize, nýbrž psali jen do periodických publikací. Generál Sava Grujić uveřejnil v »Ratniku« řadu zajímavých a rázovitých článků z dějin srbské války s Tureckem 1876—78, a bude škoda, zůstanou-li nepřístupny ostatnímu čtenářstvu v onom odborném vojenském časopise. Dr. Ilija Ognjanović uveřejňuje v novosadských časopisech zajímavé paměti o rozličných literárních a veřejných pracovnících srbských XIX. stol. *Bude Budisavljević* rovněž tak v časopisech publikuje své povídky z národního života.

Současné písemnictví srbské nesou však na svých bedrech spisovatelé druhé generace, ti, kteří vystoupili po válce s Tureckem a po berlínském kongresu, tomto významném rozhraní v našem národním životě vůbec a literatuře zvlášť. V čele jich stojí dnes *Sima Matavulj*, který i lonského roku vyniká svou činností. Čtenářům »Slov. Přehledu« posud znám není. Nar. se r. 1852 v Šibeniku, přímořském městě dalmatském, a absolvoval učitelský ústav v Zadru, načež byl učitelem nejprve krátkou dobu na školách obecných a pak delší dobu na školách středních v Dalmacii, Černé Hoře a Srbsku. Na to přešel do srbské vládní služby, v níž, díky pozornosti rozličných vlád a zvláště krále Alexandra k jeho práci, obdržel skrovnou sinekuru. Vystoupil nejprve s povídkami z černohorského života, avšak opravdového úspěchu si dobyl kreslením srbského a chorvatského lidu v dalmatském přímoří. Zvláště vyniká román jeho ze života františkánského kláštera, »Bakonja Fra Brne«, který vyšel nejprve ve »Stražilovu« a pak o sobě dvakráte tiskem cyrilským

a jedenkráte latinkou. Povídky jeho ze života v srbském království měly dosud různé štěstí: některé byly pěkně přijaty, jiné nikoli. Převládá u něho cit i pravdivost obsahu, a v tom jest dosud nepřekonatelný. Silný humor a srdečnost spisovatelova působí jasně a mírní ostré dojmy, které by jinak ve čtenáři zůstavilo jeho líčení pravdy, často drsné. Kromě jednotlivých kratších prací v časopisech počal Matavulj uveřejňovati v »Delu« svou »Mavritaniju«, která slibuje, až v ní autor bude pokračovati (neboť se zánikem »Dela« byla přerušena), státi se jednou z hlavních jeho prací. V Letopise Matice Srbské pokračoval v memoirech »Beleške jednoga pisca«. Počátkem roku uveřejnil sedm svých »Primorských obličjí«, v nichž podržev všechny své přednosti dostoupil zároveň i výše své techniky. Na konci roku vyšla v Mostaru jedna jeho sbírka se dvěma pěknými povídkami z bělehradského života a jednou z vnitřního Srbska (Tri pripovijetke).

Od nebožtíka *Svetolika Rankoviće* vyšlo několik kratších věcí po časopisech a jeden román: Seoska učiteljica, v němž autor nemilosrdně, skoro až zoufale věrně líčí život vesnických učitelů a učitelek a jejich krušné poměry.

Janko Veselinović, který pro jakýsi tiskový »přečin« na několik měsíců poznal slasti bělehradského vězení, vydal lonského roku několik povídek ve svém listě »Zvezda«, a když byl uvězněn, vydali jeho přátelé pěknou sbírku »Za Janka«. Jeho vybraných povídek, které pod názvem »Slike iz seoskog života« tiskne v novém vydání Srbská kniževná zádruha, vyšel před vánoci druhý svazek. V téže publikaci otištěna jest i nejpopulárnější věc *St. Sremce*, který s Matavuljem a Veselinovićem tvoří dnešní srbskou vypravovatelskou trojici, »Ivkova slava«. Sremac pokračoval lonského roku v Bosanské Vile v řadě svých historických povídek (Sremac jest professorem dějin na gymnasiu): »Iz knjiga carostavnih«, ale samostatně nevydal nic nového.

Marko Car lonského roku mnoho nevystupoval. Krásný jeho cestopis »Niz rodno Primorje«, který vyšel dříve v »Brankově kole«, byl loni tištěn ve zvláštní knize.[1]) *Dragutin Ilijć* dal »Letopisu« báseň »Otac Gedeon« a uveřejnil některé povídky a básně v časopisech.

Zmíniti se sluší též o tom, že náš kriminalista *Tasa J. Milenković* uveřejnil VII. svazek svého »Tasina dnevnika« (sbírky črt a popisů rozličných trestních případů), *Zarija Popović* své »Pred Kosovom« a *Dragomir Brzak* »Iz Komisije«. Všechny tyto věci, byť nemají mnoho jiných předností, mají aspoň jednu, kterou vynikají: že jsou ze života a věrností svou poskytují nám obraz, v němž se shlížíme, poučíme, zastydíme nebo povzneseme, jak třeba. Tím vynikají práce ty nad práce *Milana Nedeljkoviće*, který chce místo realismu uvésti do naší literatury nějaký, dle jeho mínění nový směr, avšak ve skutečnosti napodobí cizí literární vzory. Proto ani

[1]) Posudek přinesli jsme na str. 208. letošního ročníku.

druhý svazek jeho sbírky »Niz pripovedaka« ani román »Prelom« v Sarajevské »Nadě« nenašel nikde vřelejšího přijetí.

Všechno to není právě příliš skvělá aktivní bilance za rok 1899, avšak není také nepatrná. Některé z těch věcí zasluhovaly by, aby byly přeloženy i do jiných jazyků (čehož některé již došly). Vedle některých Zmajových básní obrátil bych pozornost na Lazarevićovu »Švabicu«, na některé z Matavuljových »Primorských obličjí«, na některé Veselinovićovy povídky a na netištěný dosud Rankovićův román »Porušeni ideali«, který vyjde koncem roku 1900 mezi knihami Srbské kniževné zádruhy.

Avšak tento přehled nebyl by úplný, kdybych se nezmínil též o literárním dorostu, který již dospívá. On nám v osobě *Milorada I. Mitroviće* poskytl něco, čeho nám starší neposkytli loni ani předloni: sbírku básní. Jeho »Knjiga o ljubavi« pokračuje s dostatečnou silou v tradici slávy, které si získala lyrická a lyrickoepická poesie srbská XIX. stol. a které jako by v poslední době vysychaly prameny. Na tomto poli sluší se zmíniti o mostarském kruhu mladších básníků, jejichž zvuky mají jistou ryzost a sílu tonu, jaké nelze pozorovati u ostatních mladších našich básníků.

U většiny srbských čtenářů i literátů ochladla vůbec kdysi velmi silná sympathie k verši a obrátila se k próse. Povídka jest forma, která se nyní u nás nejvíce pěstuje. Nyní vystoupil na tom poli svými prvotinami »Bijedni ljudi« *Milan Budisavljević* ze středu chorvatských Srbů. Kniha tato sice ukazuje na mnohých místech žáka velikých učitelů (Turgeněva a Lazareviće), avšak i samostatný talent s bujnou, plodnou fantasií a vřelým srdcem. To jest příčinou, že jak tato kniha tak i povídky Budisavljevićovy, které vyšly po časopisech, byly čtenářstvem krásně přijaty. I Šumadinec *Radoje Domanović* vydal prvou svoji knihu s povídkou »Na mladjima svet ostaje«, za níž následovala druhá s rozličnými kratšími věcmi. I v těchto pracích jest patrno veliké nadání, originální a duchaplné líčení rozličných zjevů našeho společenského života, avšak často i dosti povrchní nazírání a vyjadřování jejich smyslu. Prvotinou jsou i »Primorske duše« *Ivana Cippica*, Dalmatince, jakož i »Iz staroga jevangjelja« *Borislava Stankoviće*, Srba od makedonských hranic, avšak i tyto práce dle všeobecného mínění slibují časem dobré pracovníky našemu písemnictví.

Aby se ty naděje uskutečnily, k tomu mohla by přispěti literární kritika, které se však u nás nedostává. Tak nezbývá mladým spisovatelům, než aby se sami učili, a ti, kterým kritika přizná nadání, aby nedbali její chvály, která by je mohla zhýčkati a jim ublížiti. Kritika příliš blahovolná, uváží-li se všechno, způsobila snad u nás více škody než kritika opačného zámezí, která jen haní a nepoučuje čtenáře ni spisovatele. Jiná než blahovolná kritika však u nás snad ani není myslitelna, poněvadž náš život jest velmi úzký (největší středisko Bělehrad má jen 60.000 duší), a kritik, který by chtěl vytrvati v bezohledné spravedlnosti, brzo by byl nucen hledati rady u klasických filosofů rázu Diogenova, jak a od čeho bude živ.

Proto jsou srbští kritikové (k panegyrikům nehledím) z pravidla mladí lidé, kteří ještě nezakusili, jak se taková práce v životě odměňuje. Jakmile nabudou té zkušenosti, zanechají kritiky.

Za takového stavu ovšem nelze mluviti o nějakém dávání směru naší literární produkci. Ona jej ostatně sama nalézá; držíť se onoho umírněného realismu, za kterým se dala před dvaceti lety. Někteří spisovatelé jsou bližší čistému realismu, kdežto jiní jej směšují s větší či menší dávkou romantismu nebo idealismu; nejčastěji se vyskytá, že tíž spisovatelé v rozličných svých pracích sledují rozličné odstíny hlavního směru.

Tak tomu bylo dříve, tak i minulého roku. Tak u Zacharije Popoviće jest dosti národní vlastenecké tendence, a co se týče jiných prvků (realistických, romantických), uvedl jsem již příklady.

Mohl bych ještě o ledačems mluviti, jenom ne o srbském divadle. Ani od starších spisovatelů, ani od mladších, ani od spisovatelů prostředních let neuvedl jsem žádné dramatické novinky. Konstatuji, že jich není, a nechám stranou vyšetřování tohoto nedostatku, vedlo by nás to daleko. Těšíme se, že ostatní odvětví literatury byla šťastnější, a to především povídka. LJUBOMIR JOVANOVIĆ.

*

Н. В. ВОЛКОВЪ: Къ исторіи русской комедіи. I. Зависимость „Ревизора“ Гоголя отъ комедіи Квитки „Пріѣзжій изъ столицы“. Petrohrad 1899. Str. 64.

Sujet nesmrtelné své komedie „Revisor“ dostal Gogolj dle různých zpráv od Puškina, a sám to také ač jen mimotně potvrdil. Mimo to ale byla dávno již zpozorována zvláštní shoda řečené komedie s komedií maloruského spisovatele Kvitky Osnovjanenka „Пріѣзжій изъ столицы или суматоха въ уѣздномъ городѣ“, která byla vytištěna sice až r. 1840, ale již r. 1827 napsána, a záhy asi také nabyli o ní kruhové literární jakýchsi vědomostí. V říjnu r. 1828 povolila censura moskevská její vytištění, a téhož roku byla zaslána Petrohradskému divadlu, ale nebyla přijata a v letech 30tých byl rukopis vrácen autorovi do Charkova. — Záhy potom, když byl „Revisor“ poprvé sehrán v Petrohradě a do Charkova došel výtisk jeho první, svolal Kvitka — tak vypravuje životopisec jeho G. Danilevskij — své přátele, přečetl jim napřed svou komedii, pak Gogoljovu, a tito jednomyslně seznali prý, že sujet, celý plán hry i jednotlivosti převzal Gogolj z díla jich hostitele. S. T. Aksakov, který byl r. 1828 censorem komedie Kvitkovy, přímo se ptal r. 1840 Gogolja, zná-li ji, a dostal v odpověď, že sice o ní slyšel, ale jí nečetl. Gogolj pak nikdy ani v soukromých listech se ani slovem nezmiňoval o Kvitkovi, ač zajisté o něm věděl. Toto mlčení o oblíbeném vypravovateli a dramatikovi Charkovském zdá se býti dosti významné, jelikož úmyslné. Samo sebou ovšem nijak nedokazuje, že by skutečně byl Gogolj čerpal z práce Kvitkovy, a že by „Revisor“ nebyl leč zdokonaleným a úplným přebásněním komedie Kvitkovy. To by se mohlo dokázati leda po podrobném srovnání obou komedií, a sice komedie Kvitkovy ne s „Revisorem“ té formy, ve které ho známe z redakce r 1842 vytištěné, než z prvních redakcí jeho, z počátečných rozvrhů a náčrtků, které byly z pozůstalosti Gogoljovy v novější době vydány od Tichonravova, a z textů upravených pro první představení a pro první vydání r. 1836. Požadavek tento plným právem vyslovil p Volkov, a s toho stanoviska přistoupil k řešení této zajímavé otázky literárně-historické. P. Volkov tuto práci velice důkladně provedl a dospěl k přesvědčení, že Gogolj znal komedii Kvitkovu a z ní čerpal, později ale přepracuje znovu a znovu „Revisora“ pečlivě stíral všecky sledy svého pramene. Důvody ale uváděné spisovatelem

nejsou naprosto přesvědčivé. Pan Volkov nezamlčuje zajisté neshody mezi oběma komediemi, ale strká je přece více méně do pozadí, nevytýká se stejným důrazem význam neshod jako význam shod, ba shody namnoze přeceňuje, kde nepochybně mohly býti zcela nahodilé: obsah s podobnými podrobnostmi mohl míti Gogolj právě v anekdotě vypravované jemu od Puškina. V obou komediích vystupuje revisor a ten nemohl ovšem odjinud přijeti než z residence, a proti tomu stojí hejtman městský; v obou oznámen jest příjezd revisorův důvěrným listem od přítele, rovněž tak v anekdotě vypravované a komické příhodě zažité Puškinem. Ale tu jest ihned důležitý rozdíl, u Kvitky očekává se revisor každou minutu a nepřijíždí tajně; u Gogolja ale jest „revisor" už v městě dávno v hostinci ubytován v době, když hejtman městský sděluje úředníkům hroznou zprávu. Že potom hejtman v obou komediích uděluje stejné celkem rozkazy, nemusí nutně dokazovati souvislost jich, jest přece přirozeno, že se dávají ulice čistiti atd. Mnohem důležitější jest velký rozdíl mezi rekem Kvitkovým, Pustolobovem, a rekem Gogoljovým, Chlestakovem. První má určitý, pevný cíl před sebou, hraje vědomě a úmyslně úlohu revisora, ale Chlestakov jest bez vlastního přičinění, následkem zvláštního sběhu okolností, následkem obmezenosti a postrašenosti úřadnictva považován za tajného vyslance vlády, a zenáhla teprve poznává, zač jest považován, znenáhla se vžije do své úlohy, i začíná pak lháti, tak nehorázně lháti, že tím mohl učiniti dojem pouze v zastrčeném městečku na úřednictvo strachem se chvějící. Pustolobov jest podvodník, Chlestakov prázdný a lehkomyslný hejsek, polovzdělaný velkoměstský dandy. Zakončení obou her jest zcela různé — Pustolobov zatčen, neujel, ale Chlestakov uplách1 šťastně ve vlastním kočáře hejtmanově. V obou komediích vyzrazují se ovšem domnělí revisoři listy, ale zcela různými: u Kvitky dostal hejtman přímo od gubernatora zprávu, že Pustolobov jest sprostý šejdíř, a zároveň rozkaz, aby ho zatkl; u Gogolja zachytil poštmistr vlastní list Chlestakova, ve kterém tento se posmívá obmezenosti svých hostitelů. V komedii Kvitkově, jejíž apparát jest mnohem složitější, jest „revisor" hlavním rekem, v komedii Gogoljově ale od prvních jejích rozvrhů ne Chlestakov, než městský hejtman, úplatné úřednictvo strachující se každé „revise". U Kvitky vystupuje mimo revisora, úřednictvo v každém venkovském městě více méně stejné a jich dámy, ještě řada jiných osob. Po těchto ale není u Gogolja ani sledu, za to vystupují u něho některé jiné osobnosti a zároveň významné typy socialní, dva maloměští tlachalové a pletichářové, sluha Chlestakova, jehož úloha ovšem v pozdějším zpracování tak vyrostla, jak se nám vryla do paměti, různé episodní figurky vysoce charakteristické pro celé to působení úřednictva v malém městě venkovském, v první řadě městského hejtmana. Slovem shoda Gogoljova „Revisora" s Kvitkovou komedií o málo jest větší než s anekdotou, kterou Puškin Gogoljovi vypravoval. Jest sice možno, že Gogolj znal komedii Kvitkovu, ale jisto jest, že podlehl jejímu vlivu velmi malou měrou; čerpal-li z ní, tož sotva více než z anekdoty Puškinovy. Shody, které se vyskytují, jsou namnoze pouze vnější, nahodilé a bezvýznamné. Souhlasíme proto s předními znateli Gogolja, s Kulišem, Tichonravovem a Šenrokem, kteří této jim známé souvislosti malou věnovali pozornost, neshledávajíce žádných vážných důvodů pro odvislost Gogoljovu od komedie Kvitkovy. Důležité jest tu zajisté mlčení Tichonravova, badatele to nad jiné důkladného a objektivního, který jinde se nerozpakoval ukazovati, kde Gogolj pracoval podle jiných předloh a nebyl naskrze svým a původním.

J. POLÍVKA.

В. В. СИПОВСКІЙ: Н. М. Карамзинъ, авторъ Писемъ русскаго путешественника. — Petrohrad, 1899. — Stran VII., 578 a 64 strany příloh v 8°.

Obrněná důkladností kniha. Řádka skoro za řádkou doložena je citátem. Dětská léta Karamzinova, osoby, které měly vliv na jeho duševní vývoj, ovzduší literární (v dětství sentimentálně-dobrodružné romány, ve škole Schadenově lekce z Gellertových „Moralische Vorlesungen", osvícenská literatura, kterou poznal v kruhu moskevských zednářů), zkrátka veškeru duševní přípravu mládí Karamzinova až do cest za hranici vypisuje hlava první. V hlavě druhé máme především zevrubnou historii vzniku Pisem russkago putešestvennika; ukazuje

se, že není to sbírka dopisů psaných přátelům čas od času z cesty; „Pisma“ vznikla jako kniha po skončené cestě, forma dopisů zvolena jen pro ozdobu stylistickou. Je to tedy vlastně cestovní denník, po návratu Karamzinova na Rus z poznámek zredigovaný. Mnoho práce věnoval autor změnám textu, jež za života Karamzinova staly se v různých vydáních „Pisem“. Ukazuje, jak se změnami názorů nadšeného, sentimentálně ideálního jinocha v názory usedlého, stále konservativnějšího pracovníka vědeckého měnil se i text „Pisem“: tu vypadává leckteré pochvalné slovo o kultuře západoevropské a ustupuje zprvu střízlivějšímu, pak i přísnějšímu úsudku atd. Jiné varianty jsou charakteristické pro vývoj jazyka spisovného; vidíme, že Karamzin stále svou řeč čistí a brousí. Mnoho práce a veliký rozhled po literatuře století minulého jeví oddíl o literárních vlivech cizích na Karamzina. Probrána tu všecka cestopisná literatura, které užil Karamzin při informacích o jednotlivých bodech svých cest, zřetelně se vyděluje z „Pisem“ vše, co je reprodukcí cizích zkušeností a myšlenek, aby se získal fond vlastního duševního materiálu, jejž do knihy vložil Karamzin. Analysou jeho obírá se hlava třetí; probírá „Pisma“ se stránky biografické, historicko-literární a historicko-kulturní. Zejména literární význam „Pisem“ je veliký, jimi postavil se Karamzin v čelo celé nové školy spisovatelské proti staré pseudoklassické škole petrohradské. Vrstevníci stavěli ho významem po bok Lomonosovu. — Přílohy slouží k informacím; předmětem jejich je: Novikov, Švarc a moskevské zednářství, materiály k plnému sebrání spisů Karamzinových, poznámky a pečlivý index jmenný. *—ch.*

Проф. Т. ФЛОРИНСКІЙ: **Нѣсколько словъ о малорусскомъ языкѣ (нарѣчіи) и новѣйшихъ попыткахъ усвоить ему роль органа науки и высшей образованности.** Kijev, 1899. (Otisk z „Кіевлянина“) Str. 177.

Konec roku 1898 a minulý rok přinesl obnovení a přiostření otázky o oprávněnosti zvláštní literatury maloruské čili ukrajinsko-ruské (jak se nazývá v publikacích Tovarystva im. Ševčenka), resp. zvláštní spisovné řeči maloruské. Přímé podněty k tomu, jak prof. Florinskij sám ve své brošurce uvádí, byly dva: 1. jeho kritika článku Dra. I. Franka, uveřejněného v prvých dvou číslech I. roč. Slovanského Přehledu, a 2. nepřipuštění maloruských referátů na kijevský archaeologický sjezd. Na kritické poznámky prof. Florinského odpověděli hlavně V. P. Naumenko a K. Michalčuk v „Kijevské Starině“ (1899, č. 1., 3., 8.). Později (zejména za příčinou kijevského sjezdu) prošla však otázka i jinými listy ruskými a rusínskými, ba i mnohými jinoslovanskými. V brošurce své (která jest souborem článků, vytištěných původně v „Kijevljaninu“) prof. Florinskij stanovisko svoje, vyznačené již v uvedené kritice (v Kijevských Univ. Izvěstích 1898, č. 11.), rozvádí obšírněji. Nejprve odpovídá na otázku (konečně nikoli spornou): „Co jest maloruská řeč?“ Tuto ryze filologickou otázku zodpovídá v souhlase se stanoviskem ostatních slovanských filologů (že maloruský jazyk [nářečí] spolu s nářečími velikoruským a běloruským i s všeobecným spisovným jazykem ruským náleží k jedné ruské dialektické skupině, která jen jako celek může býti řaděna vedle ostatních samostatných dialektických skupin slovanských: polské, české atd.). Dále se obírá otázkou vzniku ruského spisovného jazyka i snaží se dokázati, že nemůže býti nazván pouze spisovným jazykem velikoruským, nýbrž že mu plným právem přísluší název jazyka všeruského, poněvadž na jeho vznik měla vliv všecka nářečí. (Poznámka, že všem větvím ruského národa jest jazykem školním, nedokazovala by nic, poněvadž jednotlivé ty větve v Rusku nemohou si samy vyučovací jazyk voliti.) Následující hlava jest pro poznání stanoviska prof. Florinského k literatuře ukrajinskoruské nejvyznačnější. Prof. Florinský sice uznává, že má literatura maloruská právo existence, ale jen do určité, obmezené míry: ať se malorusky tisknou jen národní písně a podání, zábavné knížky pro lid, zkrátka, ať jest jen literaturou lidovou. Naproti tomu „snahy maloruských vlastenců přikázati maloruskému jazyku nepřirozenou úlohu orgánu vědy a vyššího vzdělání nelze logicky odůvodniti, ponévadž národ, mající již vypracovaný bohatý, vědecký a vzdělaný jazyk, nemá zapotřebí sestavovati ještě jiný podobný.“ Ba prohlašuje snahy tyto za škodlivé jak celému ruskému národu, tak Malorusům zvlášť. S tohoto svého stanoviska požaduje i pro rakousko-uherské Malorusy

společný spisovný jazyk ruský — a prohlašuje pěstování zvláštní ukrajinsko-ruské literatury i na této mimoruské půdě za škodlivé dalšímu literárnímu i politickému rozvoji Rusínů. Oprávněnost „užívání místního nářečí“ uznává i zde jen „v domácí potřebě a v prostonárodní literatuře“. „Jedinou spásu rakousko-uherských Malorusův“ vidí jen v „nejrychlejším a širokém osvojení všeruského jazyka“. Potom přistupuje k posouzení činnosti „Tovarystva im. Ševčenka“ (v něm zejména M. S. Hruševského) a ukrajinsko-ruského jazyka, jímž se tisknou jeho spisy. Uznává energii a čipernost Společnosti v rozvíjení činnosti, ale neuznává, že by činnost ta stačila na založení samostatné vědecké literatury; největší cenu mají národopisné a jiné materialy, vydávané Společností, kdežto výsledků samostatné vědecké práce jest vlastně málo. Příkré stanovisko zaujímá pak proti zavedení fonetického pravopisu, jenž dle jeho mínění sestaven byl jen z „nezdravé politické tendence“. Tutéž pečeť tendenčnosti spatřuje i na samém jazyce, jehož se užívá ve spisech „Tovarystva“; vytýká mu také nejednotnost, dále zavádění množství slov polských, cizích a nově utvořených. V následující kapitole přistupuje k vylíčení otázky přípustnosti ukrajinsko-ruského jazyka na kijevský sjezd a vzniklé z toho aféry. Aféra ta jest známa našim čtenářům; prof. Florinský prohlašuje ji za „politickou demonstraci“ — podobně jako oslavu literárního jubilea Kotljarevského. Z obšírného líčení vyjímáme tyto věcné body: Přípravný komitét, jenž zasedal v Moskvě, přijal paragraf, že úředním jazykem jest jazyk ruský, ale že se připouštějí referáty i ve francouzském a německém jazyce, i v jižních a západních jazycích slovanských. Již tím paragrafem vyloučen byl spisovný jazyk maloruský. Na to Společnost Ševčenkova poslala kijevskému komitétu protest proti tomuto ustanovení; prof. Florinskij navrhoval odpověď, že není možno na věci něco měnit, poněvadž paragraf ten se všemi ostatními pravidly sjezdu jest potvrzen „panem ministrem“. Bylo však usnešeno, ponechati rozhodnutí moskevskému přípravnému komitétu. Ten (ač uznával, že ukrajinsko-ruský jazyk nemnoho se liší od všeruského) rozhodl, že mají se připustiti i čtení referátů maloruských. Proti tomu (proti této navržené opravě paragrafu o jazycích) se rozhodně vyslovil prof. Florinský, a k němu se připojil i rektor Fortinskij. Na to podána celá záležitost ministerstvu osvěty, jež nejprve rozhodně odepřelo připuštění maloruských referátů, později pak vydalo známé rozhodnutí, jež dle slov samého prof. Florinského rovnalo se odmítavému rozřešení otázky. Společnost Ševčenkova se pak usnesla nezúčastniti se sjezdu a vydati referáty ve zvláštní knize. Kroky prof. Florinského proti připuštění maloruského jazyka na kijevský sjezd nedošly souhlasu v části ruského tisku (zejména ve vážné revui „Вѣстникъ Европы“), ba ani samé předsedkyně sjezdu, hraběnky Uvarové, která v závěrečné řeči litovala, že haličsko-ruským učencům byla odňata možnost účastniti se porad a prací sjezdu. Prof. Florinský s trpkostí to uvádí a namítá, že přec mohli přijeti, že byli stejně laskavě pozváni, jako ostatní Slované!...

Na brošurku jeho bylo zase odpověděno se strany maloruské, o čemž přinášíme referát v „Rozhledech a zprávách“.

Co soudíme o stanovisku prof. Florinského v této otázce? Na široké rozbory a úvahy nestačí nám zde ovšem místo, ale stručně přece svoje názory vytkneme. O tom, že maloruština s velikoruštinou a běloruštinou tvoří jednu dialektickou skupinu, není sporu — ač prof Florinskij nezachovává při ostatní klassifikaci slovanských jazyků stejnou důslednost; slovenština na př. jest mu samostatným jazykem, nikoli pouze nářečím dialektické skupiny československé, ač stojí mnohem blíže češtině, než maloruština velikoruštině (nebo společnému spisovnému jazyku ruskému, jehož hlavním základem jest velikoruština). Existence samostatné a ne tak příliš mladé literatury maloruské nedá se oddekretovati. Jiná otázka ovšem jest, je-li to slovanské věci na prospěch, má-li tatáž dialektická skupina dva spisovné jazyky — tu český a slovenský, tam velikoruský a maloruský. Rozhodně však stojíme proti názorům prof. Florinského v příčině násilného potlačování literatury maloruské; stojíme proti každému násilí, a tedy také proti násilí, jež se děje v Rusku maloruštině jako literárnímu jazyku. (Prof. Florinský jest v té příčině zase nedůsledný: uznává sice oprávněnost literatury maloruské pro lid, ale při tom nepřímo uznává i vládní opatření proti ní. Lidové písně, pohádky i belletrie pro lid smí se tisknouti malorusky

— ale bible již nikoli. To není kniha pro lid?) A takovým násilným potlačením byl i zákaz maloruských referátů na sjezdě. Násilným tím činem nebyla odstraněna existence zvláštní literatury maloruské — ale za to byla rozšířena mezera, dělící od sebe obě literatury a obě části téže skupiny dialektické. A toho jest želeti. *Č.*

Студенческое движенiе 1899 года. Сборникъ подъ редакцiей А. и В. ЧЕРТКОВЫХЪ. Purleigh (v Anglii), 1900. Str. 60 v 8°.

Sborník aktů, týkajících se známých lonských nepokojů únorových na universitách ruských. Vyvolány byly netaktní vyhláškou rektora university petrohradské, Sergějeviče, jíž před obvyklou slavností založení university vyzýval studentstvo k zachování veřejného pořádku a pod přísnými tresty policejními varoval před výtržnostmi předešlých let. Studentstvo dotčeno bylo tím, že ojedinělé výstupky kladly se na účet celku. Na schůzi 8. února studenti protestovali proti vyhlášce rektorově, rektor sám pískotem umlčen. Jinak však schůze měla průběh klidný. Ale když studenti vyšli z university, čekaly na ně kordony jízdních policistů, nechtějících studenty propustiti přes Něvu, aby nešli kolem carského dvora. Studenti při tom v tlupách hnáni brzo nahoru po prospektu, brzo dolů. Mezi tím někdo hodil po policistech kulí sněhovou. Velitel komandoval nyní „marš“, a policie vjela do zástupu, karabáči se ohánějíc, bijíc do studentů, do obecenstva, ani žen nešetříc. — Studentstvo, vzrušeno touto urážkou, druhého dne na schůzi jednomyslně se usneslo, obstrukcí vynutiti zavření university do té doby, dokud nebude dána satisfakce. K universitě petrohradské připojily se všecky ostatní vyšší ústavy ruské, a zahájena všeobecná obstrukce universitní. — Vláda zatím ustanovila 20. února vyšetřující kommissi pod předsednictvím Vannovského. Celý způsob vyšetřování nemohl vésti k uklidnění studentstva: každý, trochu jen podezřelý student byl trestán. Vězení byla plna studentů, kteří zatím opět a opět protestovali na schůzích a v celých zástupech odváděni na policii (až 150 osob najednou zavřeno). Drželi byli v místnostech ani za stáje se nehodících. Zejména zle se vedlo těm, kdož usvědčeni z účastenství v komitétu „Vzájemně podpůrné pokladny studentské“. V brzku došlo k vylučování studentů ze semestrů jednotlivých, ze studií vůbec, ano i k odvádění na vojnu, a to i takových, jimž zákon poskytuje úlevu (jediných synů práce neschopných rodičů atd.). Stalo se tak na nejvyšší rozkaz carský ze dne 29. července (ruského kalendáře) min. roku po úradě s min. vnitřních věcí Goremykinem, min. nár. vzdělání Bogolěpovem, zemědělství Jermolovem, financí Vittem, vojenství Kuropatkinem a spravedlnosti Muravjevem. Takovým způsobem vzdor studentstva rozdrcen. — Místo co měla býti za svou surovost trestána policie, hnáno studentstvo stupeň po stupni v odporu, až se mohlo na ně dokročiti tresty nejpřísnějšími, a jak sborník praví, přímo s porušením dosavadních zákonů. *—ch.*

Гуцульщина. Написал проф. ВОЛОДИМИР ШУХЕВИЧ. Část I. (Матерiяли до українсько-руськоï етнольоґiï. том. II.) Lvov 1899. Nákl. Tovar. im. Ševčenka. Str. 144.

Oznamujeme prvý díl krásného a záslužného díla prof. V. Šuchevyče o Huculech; zatím jen stručně, poněvadž se k němu dle možnosti vrátíme. Bude to důležitý příspěvek ke slovanské ethnografii. Autor uložil v něm výsledky 20leté práce, i bude dílo jeho, založené na dlouholetém vlastním bádání, náležeti k důležitým pramenovým knihám slovanského národopisu. Ve vydané I. části obsaženy jsou tyto kapitoly: přehled fysiografický, ethnologický, statistický, huculská ves, huculské obydlí, kostel, kroj, potrava. Ostatní části národopisu huculského (zaměstnání, podání, obyčeje atd.) obsaženy budou ve II. dílu. Cenu knihy zvyšují velmi četné illustrace, reprodukované většinou z fotografií, jež sám autor ke svým vědeckým účelům pořizoval. *Č.*

DR. GOJMIR KREK: **Anton Aškerc.** Studie mit Übersetzungsproben. Laibach, Schwentner 1899. 8°. Str. 114.

Vřele, s feuilletonistickým švihem psaná studie, která často i polemicky láme za básníka kopí a hlavně má za účel, rozborem i pěknými ukázkami po zásluze jej i za domácími hranicemi v známost uvésti. Načrtává stručně životopis básníkův, líčí začátky jeho poesie a vlivy, jimž v nich podléhal, mla-

distvý pessimismus vssátý z předchůdců, Prešérna, Levstika, Jenka, Cimpermana, Stritara i Gregorčiče, a ryzí vlastenectví. V době zralosti našel Aškerc východisko z pessimismu: v práci, v železné energii vůle. Odtud mužný tón jeho básní, který s positivním nazíráním a láskou k pravdě, spravedlnosti a svobodě dává realistický základ umělecké jeho tvorbě. Filosofii Aškercově Krek věnuje poměrně nejvíce pozoru. Těžiště básníkovo shledává také on v epice. Rozbory jdou do značných jednotlivostí, jsou seskupeny dle látek a dobře vysledovány, nechybí jim ani nadšeného obdivu k dílu básníkovu, jemuž uznání chce zjednati. Knížka vyhoví zajisté svému poslání. —r—

Sprawa polska w opinii Europy. Ankieta międzynarodowa zebrana staraniem Redakcyi „Krytyki". Krakov, L. Zwoliński i spół.; 1900. Str. 122 lex.

Redakce krakovského měsíčníku „Krytyka" rozeslala v létě minulého roku asi pěti stům osobností západoevropských dotazníky v příčině osudu Polska. Podnět k tomu dala konference míru, která se otázce polské vyhnula. Dotazník obsahoval 4 otázky: 1. Je-li civilisace polská pro pokrok západní Evropy lhostejna. 2. Je-li za nynějších okolností pravidelný rozvoj národa polského možný a jak sluší souditi o politice germanisační a russifikační. 3. Zda by samostatné Polsko mohlo prospěšně působiti na rozvoj západní Evropy. 4. Může-li Polsko zase získati svou samostatnost a jakou cestou. Odpovědí došlo 59, mezi nimiž jsou odpovědi K. Bleibtreue, J. Brandesa, W. Cranea, R. Dehmela, H. Gaidoza, A. Leroy-Beaulieu, K. Kautského, C. Lombrosa G. Sarrazina, Sully Prudhomma a j. Nejobšírnější a velmi zajímavou odpověď poslal Sarrazin; radí k dorozumění s duševním Ruskem, s výkvětem Ruské společnosti. Bylo by velice zajímavo srovnávati odpovědi, ale nestačilo by nám zde na to místo. Celkem jsou odpovědi na první tři otázky takřka jednohlasné; odnárodňovací systém dochází zavržení i ode všech Němců, v anketě súčastněných. Jediný M. G. Conrad, redaktor časopisu „Gesellschaft", odpovídá dosti vyhýbavě, že snahy russifikační a germanisační jsou pro ducha polského rozhodující zkouškou, a že jen od jeho vlastní elementární energie záleží, pokud ve zkoušce obstojí a zachová si možnost vlastního rozvoje. V odpovědech na poslední otázku vynikající měrou ozývá se mínění, že klidný a nerušený rozvoj Polska jako všech národů Evropy lze očekávati od příštího socialního a mravního obrození lidstva evropského a spojené s tím úplné změny politické tvářnosti Evropy ve federativní republiku „Spojených států evropských".

Z Čechů zastoupeni jsou odpověďmi prof. Masaryk, J. Vrchlický a redaktor tohoto listu. Prof. T. G. Masaryk ve své odpovědi míní, že všecky otázky jsou rázu politického, a s toho hlediska také na ně odpovídá. Proto na první otázku dává odpověď, že nemohou Poláci na zájem a pomoc západní Evropy počítati. Russifikaci a germanisaci neschvaluje. Menší národové budou se moci pravidelněji rozvíjeti, čím více bude slábnouti militarismus. Nemíní, že by politicky samostatné Polsko mělo při své zeměpisné poloze větší význam pro západní Evropu; scházelo by mu moře. Poláci mohou plné uznání své národnosti očekávati teprve od vzdálené budoucnosti. Uznání národních a jazykových práv mohou si dobyti kulturní prací. Politické strany ruské měly by prováděti politiku více sociální než politickou a usilovati o mravní povznesení národa. Za všech okolností radí jim pracovati k vyrovnání s Ruskem Táže se: „Jsou pádem Polska vinni jedině cizí usurpátoři?" Míní, že mladší pokolení polské musí dáti na tuto otázku odpověď zápornou, která by pak sotva doporučovala ryze politickou a emigrantskou národní politiku. Vrchlický myslí, že kultura polská jest pro západní Evropu důležitosti eminentní, jako prostřednice mezi kulturou její a východní, a že se Polsko k tomuto prostřednictví výborně hodí nejen svou geografickou polohou, ale též svým vzácným assimilačním darem, který přijímaje leccos od Západu dovede při tom zachovati národní svéráz. Vývoj Polska za poměrů daných může býti jen relativní, jako vývoj náš v Čechách. Snahy odnárodňovací považuje za nemravnost a hřích proti duchu budoucího lidstva. O cestách k získání samostatnosti Polska nemůže se vysloviti, nejsa politikem; ale myslí, že duševní svou neodvislost si Polsko jako posud vždy zachová, a to je konečně hlavní. Z odpovědi redaktora „Slovanského přehledu" citujeme poslední odstavec: „Na poslední otázku těžko mi jest

dáti odpověď, poněvadž se nezabývám vysokou politikou. Povím toliko, co jest mým přesvědčením v příčině dosažení samostatnosti národu českého; cestou k tomu cíli jest poctivá a vytrvalá práce o povznesení osvěty, mravnosti, uvědomění i blahobytu všech vrstev národa, slovem: tichá, leč hluboko založená práce vnitřní, směřující ku přiblížení se ideálům lidskosti. Tací národové, v nichž nebude v žádném směru velkých propastí mezi jednotlivými vrstvami společnosti, vlastní silou vnitřní musí konečně dosáhnouti svobody a samostatnosti."

Poezije doktorja France'a Prešerna. Uredil skript. L. PINTAR. Nakl. Ig. pl. Kleinmayr a Fed. Bamberg. Lublaň 1900. Str. 244 lex.

Jubilejní rok největšího básníka slovinského Františka Prešerna již se ohlašuje v literatuře slovinské. Kniha, kterou tuto ohlašujeme, bude náležeti k nejpěknějším zjevům literatury Prešernovské. Je to sličné vydání básní Prešernových s četnými illustracemi A. Karpellusa. Pořadatel L. Pintar vzal za základ původní vydání z r. 1847, opatřené básníkem samým, na konci knihy pak přidal básně později tištěné nebo takové, jichž se dopídil z rukopisů. Zastaralý pravopis původního vydání jest zaměněn pravopisem nynějším. Celé vydání vůbec jest svým uspořádáním, illustracemi a skvostnou úpravou určeno širokým vrstvám vlasteneckým. Škoda, že nekonány zavčas přípravy také k vydání kritickému, jež by uvítali nejen domácí odborníci a ctitelé poesie Prešernovy, ale i slavisté vůbec. Snad si to položí za úkol „Matica Slovenska". Přítomné vydání doporučujeme přátelům slovinské poesie; stojí nevázané pouze 5 K, v původní vazbě plátěné 6·40, v kožené 9 K. Č.

*

Helena Marcello-Palińska.

Pohostinské hry pí. Heleny Marcello-Palińské. Zvláštní stanovisko, jež my Češi zaujímáme v otázce slovanské vzájemnosti, obráží se i na dramatické naší scéně. Uvítali jsme tu již hezkou řádku slovanských umělců a přesvědčili jsme se, že i v herectví my Slované stojíme na slušné výši a netřeba jen po cizím světě se ohlížeti. Seznali jsme z Rusů moderně rozechvěnou, graciosní a ohnivou Savinu s celým příhodným souborem a pak těžkopádnější, ač dobrou Gorevu, z Chorvatů delikátní Růžičkovu-Strozziovu a Fijana, z Poláků temperamentního Żelazowského a Żelińského, lvovskou činohru a především genialní Modrzejewskou, herečku, kterou po citové stránce stavil bych i nad světovou Saru Bernhardtovu. V uplynulých čtrnácti dnech byla hostem Národního divadla pí. Helena Marcello-Palińska. Nepředstavila se v repertoiru nejšťastnějším. Ohnetův „Majitel hutí" se nám již dočista znechutil kramářskou svojí patronou, Wilbrandtovy rhétoriky v „Arii a Messalině" dostáváme právě tak po krk, „Adriennu Lecouvreurovu" pánů Scriba a Legouvé obehrály nám tu herečky všech stupňů, konečně i Sardouova „Cyprienna" má u nás, žíznících po novém, silném umění, odium pouhé virtuosní machy. Přes to vše zvítězila pí. Marcello-Palińska úplně. Zvítězila kouzlem své bytosti a výší svého umění. Co se osobních předností dotkne: pí. Marcellová je štíhlý, ztepilý zjev, tváře výrazné, oka žhavého, pohybů plných vnady, měkkosti a rythmu, má hlas lahodný, vlichocující se, pružný, schopný všech odstínů něhy a všech rozmachů vášně. Létora umělkyně jest neobyčejně citlivá, hraje to v ní nervy, vznětem a vzletem. O výši jejího umění nezůstali jsme na pochybách již od Kláry z Beaulieu. V její aristokratičnosti byla nenucená prostota ryzí elegance, ve výjevu před soubojem vybuchla pak již celá živelní síla pla-

menného temperamentu. To nebyla již herečka jenom velké rutiny, jenom virtuosního ovládání techniky, nýbrž také dokonalá umělkyně, která dovede vyvolati illusi života. Její Messalina potvrdila toliko první tento dojem. V ní třáslo se vše náruživostí, svůdnou krásou, sálavým smyslnem. Nejvýše objevila se v Adrienně. To nebyla pouze krásná cisélérka slova v bajce o „dvou holoubcích" a v monologu Fédry, pí. Marcello-Palińska sestoupila tu do samé duše nešťastně milující tragédky a vyvážila z úlohy přízvuky čistě lidské. Myslím, že Rachelka, která ji kreovala, uznala by varšavskou primu za jednu z důstojnějších svých nástupkyň. Na zcela jinou klaviaturu zahrál host našeho jeviště opět svou Cypriennou. Rozpoutala v úloze nejrozmanitější stupnice smíchu, rozmaru a laškovné gracie, rozjiskřila humor a rozvířila pichlavou vrtošivost, úsečnou prudkost a nezbadatelnou náladovost té paničky, posedlé emancipační horečkou a rozvodnchtivostí. Dík jasné výslovnosti polské umělkyně rozumělo naše obecenstvo téměř každému slovu milého hostě, a nabyly ovace pí. Marcello-Palińské činěné tím srdečnějšího, poněvadž z pochopení plynoucího rázu.

—r—

Rozhledy a zprávy.

(Korrupce na Slovensku. — † J. Lekszycki. † J. Kenig. † K. Młodnicki. Ceny, vypsané nakladatelskou firmou. Vyučování polštině na středních školách v království Polském. Lvovské demonstrace. — Ruská censura. — Spor o maloruštinu. Rusínská universita. Bukovinská Rus. Rusíni v haličských středních školách. Péče o vzdělání lidu. Zemská samospráva na pravém Podněpří. † L. Turbaćkyj. — Družstvo sv. Jeronyma. Z hospodářské billance chorvatské. Spojená chorvatská opposice. † J. Zovko. — Dr. G. Krek.)

Slované severozápadní.

Můžeme spravedlivě tvrditi, že maďarisace kazí mravnost, čímž ostatně jen dochází nového potvrzení fakt, známý z historie, že odnárodňování demoralisuje. V krajinách nemaďarských a na Slovensku zvláště vybírá vláda úředníky ne dle způsobilosti úřední, ale hlavně dle způsobilosti maďarisatorské. Kdo se osvědčil být nadšeným „vlastencem" (t. j. maďarisatorem), prokázal přední vlastnost „řádného maďarského" úředníka. A tak bezpočetní úředníci nadšeně „vlastenčí" a pod tímto pláštíkem pracují různým způsobem ve prospěch svých kapes. Kdož by spočítal všecky nepoctivce v úřadech uherských! Největší korrupce jeví se v úřadech stoličných, kde úřadují ponejvíce zchudlí zemané, kde se nepožadují dokončená studia (dvě gymnasijní třídy dostačí ke kariéře velkomožného pána) a kde jest i dozor velmi přátelský. V Liptovské stolici je nejhůře; tam už byl takový nepořádek a zmatek, že byla obava, aby úřadování vůbec nemusilo býti zastaveno. V druhé polovici února byl stoličný výbor svolán k mimořádné, velmi bouřlivé schůzi. Ministerstvo vyslalo radu Kaffku s několika úředníky, aby nepořádky vyšetřili. Výsledek inspekce byl, že ministerský rada řadu úředníků suspendoval, s mnohými zavedl disciplinární vyšetřování a po něm odstranil z úřadu i podžupana Palugyaye, původce a hlavního činitele v korrupci. Hlavní služný v Ružomberku ze strachu vzdal se úřadu dříve, než přišel Kaffka. Ministerská komise odjela uprostřed března z Liptovské stolice do Turč. Sv. Martina, kde ji zajisté s bolestným povzdechem přivítal podžupan Benický, urputný nepřítel Slováků.

Nesnesitelná korrupce vládne též v stolici Hontské a Novohradské. Ostatně jistý časopis maďarský napsal, že říše uherská má na svém těle 63 bolavé vředy, tolik totiž, kolik je stolic. —

„Národnie Noviny" slavily dne 13. března třicetiletí svého vycházení. Když dne 5 března 1870 přestaly vycházeti „Peštbudínské Vedomosti" (založené r. 1861), založeny na jejich místě a s týmž programem „Nár. Noviny" na půdě slovenské, totiž v Turč. Sv. Martině. *K. K.*

*

Polákům skosila smrt v posledních měsících několik vynikajících lidí. Dne 21. prosince zemřel v Poznani u věku 82 let znamenitý znalec velkopolských a zejména poznaňských archivů, Józef Lekszycki. Byl od r. 1863 archivářem městského archivu poznaňského, když pak vláda r. 1869 utvořila „Královský zemský vládní archiv provincie Poznaňské“, jehož hlavní částí se stal městský archiv, přijala i Lekszyckého za druhého archiváře. V literatuře vědecké získal si čestné místo publikací „Najdawniejsze wielkopolskie księgi aktów grodzkich“, (2 svaz., 1887, 1889); kromě toho byl pilným spolupracovníkem sbírky pramenů „Codex diplomaticus Majoris Poloniae“.

Varšava ztratila v noci na den 13. ledna osobnost nad jiné typickou a populární. Zemřel nestor žurnalistů varšavských, Józef Kenig. Narodil se 16. února 1821 v Płocku, studoval filosofii v Krakově a věnoval se pak cele literatuře a novinářství. Vystoupil poprvé r. 1841 v „Nadwiślaninie“ a v „Gazecie Warszawskiej“, jejímž redaktorem byl pak od r. 1859—1889. Od té doby byl členem redakce konservativního „Słowa“. O sobě vydal spisy „Przyszłość Chin“ a „Uwagi o wieku XIX-ym“. Byl typem novináře varšavského a požíval všeobecné úcty. Osobně byl povaha ryzí, čistá „jak slza“, člověk milý a laskavý ke každému; jeho „ojcie“ (otče), jímž se obracel k starším, nebo „braciszku“, jak mluvil k mladším, rozehřívaly mile každého. Ač byl spolupracovníkem listu konservativního, přece byl celou svou bytostí člověkem svobodomyslným a pokrokovým, jsa proniknut ideami čiré lidskosti. Listy varšavské všech odstínů byly plny srdečných vzpomínek na něho.

Dne 1. března zesnul ve Lvově u věku 62 let malíř Karol Młodnicki, osobní přítel Grottgerův, jehož nevěstu, slečnu Monné, pojal později za choť. Dcerou jeho jest nadaná malířka paní Maryla z Młodnickich Wolska, zároveň poetka (píšící pod pseudonymem Zawrał).

Jako zajímavost, vábící ke srovnávání s našimi poměry literárními a nakladatelskými, zaznamenáváme čtyry ceny, vypsané knihkupeckou firmou F. Paprockého a spol. 1.) 700 rublů za historickou povídku, 2.) 500 rub. za povídku ze života současného, 3.) 250 rub. a 100 rub. za povídku pro mládež od 14 do 17 let a 4.) 300 rub. a 150 rub. za dílo, které by bylo příruční knihou pro 6 řemesel. Zcela jako u nás v Čechách, není-liž pravda?

Dle petrohradského „Kraje“ vypracován byl pro polské střední školy v království plán vyučování polštině a literatuře polské. Dle něho má býti vyměřeno polštině v mužských gymnasiích po 2 hodinách týdenních v každé třídě a 3 hodiny v třídě přípravné; na realkách v přípravné a první třídě po 3, v ostatních po 2 hodinách; v ženských středních školách po 2 hod. v prvních šesti třídách. V přípravce a 1. třídě má býti vykládána mluvnice, ve 2. a 3. tř. sloh, ve 4. opakování podrobností mluvnických, vyžadujících vědeckého výkladu, a pravopis. Od 5. třídy mají počínati výklady literatury polské: v 5. tř. století XIV.—XVI., v 6. tř. věk XVII. a XVIII., v osmé věk XIX. do Kraszewského. Reforma bude prý zavedena od nového školního roku. Po dvou letech má podati vrchní školní správa varšavská na základě získaných zkušeností definitivní program ku potvrzení.

S politováním zaznamenáváme demonstraci lvovské studující mládeže proti ruskému pěveckému sboru Nad. Slavjanské; udála se 21. ledna, tedy ve výroční den posledního polského povstání, v sále rusínského „Národního domu“. Toto datum uváděly některé haličské listy jako výklad činu mladistvých demonstrantů; připouštíme, že lze tím přenáhlený čin mládeže vyložiti, ale omluvou jeho býti nemůže. Litujeme toho, co se stalo; mýlí se příslušná část polské mládeže, domnívá-li se, že takovým způsobem prospívá dobré věci polské. Nikoli, činnost její jest docela jinde: v přípravě ke skutečné práci a povznesení národa; demonstrace toho druhu, jako byla lvovská demonstrace lednová, jsou v odporu s duchem spravedlnosti, který jest vůdčí ideou sympathických snah polských. Potěšitelné za to jest, jak se k demonstraci zachovala polská společnost. Polovinu posluchačstva (dle samého „Haličanina“) tvořili Poláci, kteří však na demonstraci mladých neměli žádného podílu. Větší část haličsko-polského tisku pak demonstraci odsoudila, ovšem s rozličnou měrou rozhodnosti. Č.

*

Slované východní.

V minulých dnech dostalo se nám zajímavého dokladu k charakteristice ruské censury. Byl nám totiž poštou vrácen poslední sešit Slovanského Přehledu, jejž jsme poslali v rekomandované pásce do Varšavy, s poznámkou: „Refusé par la censure. Retour.“ Mýlil by se, kdo by se domníval, že ruská censura prostě vrací spisy, kterých nechce propustiti do Ruska a které vraceti musí, když jsou rekomandovány. Nikoli. I takové knihy vrací zasilateli zničené, jako by je zničené dodala adressátu, kdyby nebyly doporučeny. Zajímavo však jest, co censura v předešlém čísle skonfiskovala. Že před jejíma očima nenalezly milosti dopisy z Petrohradu ani z Varšavy, jest na bíle dni; nejvíce ovšem rozčililá p. censora zmínka našeho petrohradského dopisovatele „o patriarchovi ve fraku“ — slova ta jsou červenou tužkou zuřivě podškrtnuta. Ale že by ruská censura mohla spatřovati nebezpečí pro existenci ruského státu v pouhém přehledu polské belletristiky za rok 1899 — to by snad nikomu nenapadlo! A přece je tomu tak! Doklad toho uschováme pro budoucnost za příklad potomkům, jaká obmezenost ještě na prahu XX věku prováděla v Evropě vládu nad lidským myšlením. Bude závoditi o palmu s rozhodnutím varšavského censora, který v polské biblické dějepravě škrtnul údaji délky archy Noemovy v loktech a žádal udání v aršínech, poněvadž prý loket jest míra polská!... *Č.*

*

V otázce jazykové vleče se v Rusku opět ještě spor, je-li maloruština zvláštním jazykem, či pouhým nářečím a smí-li být jazykem spisovným. V posledním čísle Kijevské Stariny V. Naumenko odpovídá prof. T. Florinskému na jeho spisek o knižním jazyku u Malorusů a Rusínů. Spor je veden se stanoviska ryze filologického a tu budou do nekonečna se táhnouti námitky s obou stran. Je pravda, že oba jazyky (či nářečí, jak kdo chce), velikoruský i maloruský, se vyvinuly parallelně z jazyka praruského, ale také pravda je, že obě větve, Velikorusové a Malorusové, žily po značnou dobu od sebe odvráceny a v té době vypracovaly si své spisovné jazyky. Kdyby byla třetí větev — Bělorusové — došla v historii k samostatnému kulturnímu žití, byla by si také vypracovala jazyk svůj, a měli bychom jistě třetí spisovný jazyk, jazyk běloruský. Úkolem filologie by bylo konstatovati: jsou zde ty a ty spisovné jazyky — sobě blízké a tak příbuzné, že jsou jen nářečím jazyka jednoho, ale — o společném nářečí spisovném, jednom místo tří, řeči býti nemůže. Vynášení a doporučování jazyka jednoho, šťastnějšími okolnostmi v rozvoji podporovaného, je zbytečná námaha. Druhá strana klidně může odpověděti: Máte-li vy nyní dobu rozkvětu, nás možná teprve čeká; proč bychom tedy od role své odcházeli? — A když vzpomeneme na rakouské Malorusy, u nichž ani vzpomínky již není, že kdysi také oni byli částí jednotného ruského národa, uznáme: kdyby se i nebyl samostatný jazyk spisovný vyvinul a ujal v Rusku, a kdyby si jej byla vypracovala pouze tato odtržená část lidu maloruského, stačil by tento fakt, aby to byl samostatný jazyk literární. — Ostatně ani v samém Rusku není veskrze ujato tak odmítavé stanovisko: v Černigovské gubernii, kde právě jsou hranice obou větví ruských, poznávají samy úřady práva maloruštiny: gubernská správa, působením členů N. A. Konstantinoviče a I. S. Šraga, pracuje o zavedení maloruštiny do školy a o vydání maloruského textu bible (důvod zajímavý: v Rusku je přes 70 nářečí a ve všech se smí tisknouti bible, jen malorusky ne).

V Haliči usilují Rusíni o svou universitu. V polských listech střídají se hlasy obav před vzrůstem Rusínů s projevy spravedlnosti. (V jednom a témž časopise: Słowo Polskie, č. 22. a 25.) — Prospěšnou knihu napsal rakouským Rusům prof. Smal-Stocký: Bukovinská Rus, kulturně historický obraz. Vykládá politické dějiny Bukoviny, dějiny školství jejího, vývoj citů národnostních a organisace národního ruchu bukovinského. *—ch.*

Podáváme slíbený výtah článku Hurkevyčova „Rusíni v haličských středních školách“ z Mladé Ukrajiny. Mnoho potěšitelného neobsahuje. Z podaných cifer jest patrno: Mimo čistě rusínská gymnasia ve Lvově, Přemyšli, Kolomyji a Tarnopoli není na žádném smíšeném gymnasii počet rusín-

ského posluchačstva tak silný ani nevzrůstá tou měrou, aby byla brzká naděje na zřízení nového rusínského ústavu. A dále: Rusíni, nejčetnější živel v Haliči, jsou tak málo kulturní, že neposkytují ani pětinu všeho žactva gymnasijního. Ještě smutnější je poměr na reálkách: na všech pěti haličských reálkách bylo r. 1897—8 (z lonska nejsou všude data po ruce) 136 žáků rusínských (asi 7% všeho žactva). V učitelských ústavech mužských je poměr příznivější; soudíme-li podle vyznání (národnost ve zprávách školních není uvedena), je kandidátů rusínských na 600. Za to slabá je návštěva ženských ústavů. V celku mají Rusíni přes půl čtvrta tisíce žactva na středních školách: roztříštěni jsou však po přemnohých ústavech, tak že čistých rusínských středních škol není ani polovina toho počtu, jenž by odpovídal počtu žáků.

Ve Lvově konají se přípravy ke zřízení extense universitní pro lid z oboru věd přírodních a sociálních. Základní fond je již pohotově, jde nyní jen o organisaci. Vůbec jeví se u haličských Rusínů mnoho péče o vzdělání lidu. Při valné hromadě Prośvity, konané v únoru ve Lvově, konstatováno předsedou Romančukem, že spolek přes veliké klevety protivníků má 12000 členů a vydal ke 200.000 výtisků různých brošurek. Pro příští dobu pomýšlí se na to, poskytnouti lidu brošurky z oboru občanského vychování a z praktického hospodářství. Shledalo se, že znamenitou podporou čítáren a knihoven jsou pobočně zřizované Raiffeisenovky a selská konsumní družstva. Usnešeno proto vstoupiti ve spojení s Lidovou tržnicí a provésti také do jisté míry decentralisaci agendy. — „Spolek jména Kotljarevského" žádá lvovskou městskou radu o přenechání místa na stavbu maloruského divadla. Jest naděje, že žádosti bude vyhověno.

Na Rusi politickým pokrokem bylo by zavedení zemské samosprávy na pravém břehu Dněpru, v Kijevsku, Podolí a Volyňsku. Projekt již byl přichystán, ale vyskytly se zase zprávy, že celá věc odložena.

V lednu zemřel ve Lvově nadaný a přičinlivý redaktor „Dila" Lev Turbaćkyj, mladý ještě muž (nar. r. 1876). Kromě prací novinářských a polemických podal celou řadu črt a studií obsahu sociálního, historického a literárně historického. —*ch.*

Jihoslované.

Družstvo sv. Jeronyma, jehož úkolem jest vydávání spisů pro lid, rozšiřuje se v novější době mnohem značněji než dříve, hlavně proto, že přijímají se také členové s ročním příspěvkem 1 K, kdežto do nedávna byl nejmenší příspěvek 5 zl. jednou pro vždy. S počátku tato reforma nelíbila se pohodlným důvěrníkům družstva; znenáhla však razil si cestu náhled, že v těžkých hospodářských poměrech chorvatského rolníka není naprosto možno žádati najednou 5 zl., a někteří důvěrníci chopili se práce tak, že nyní má družstvo již 4533 členy platící po koruně vedle 14.806 ostatních členův. Avšak i při tomto slušném počtu členův jest spolek sv. Jeronyma ještě daleko za statisíci členův slovinského družstva sv. Mohora, ač jest Chorvatů asi třikrát více než Slovincův.

Z hospodářské chorvatské billance minulého roku vyjímáme, že prodalo se jen do Francie 44,000.000 dubových „dužic" na soudky, 2,000.000 do Italie a 2,000.000 do různých jiných států. Cena za tisíc kusů kolísala mezi 200 a 245 zl. Rozřezané dubové dříví i dubové kmeny na stavbu železnic prodávaly se velmi dobře do Německa, Řecka, Egypta a do sousedních slovinských a německých zemí. — První chorvatská spořitelna rozmnožila základní jmění na 400.000 zl. a stejnou sumou zvětšila svůj reservní fond. Současně přestěhovala se do nového nádherného paláce na rohu Jelačićova náměstí a hlavní záhřebské třídy Ilice; krásné stavení toto připomíná živě národní přísloví: Zrno do zrna pogača (koláč), kamen do kamena palača (palác). — Začátkem tohoto roku utvořila se v Záhřebě dalmatská banka, jejíž jmění brzy dosáhne 12,000.000 K. V čele podniku jest Dubrovčan, kníže Miko (Mikuláš) Dumičić, jehož hospodářské snahy o obrození Dalmacie i ostatních chorvatských zemí docházejí konečně skutečného ohlasu.

Spojená chorvatská opposice, představující posud jedinou chorvatskou odbojnou sílu, stále ztrácí jednotlivce ze řad svých politických předáků a poslanců. Nejdříve odstoupil dlouholetý předseda klubu strany práva baron Rukavina, odůvodňuje svůj krok liknavostí a opportunismem ostatních předáků. Za ním následoval mladý poslanec Dr. Potočnjak, jenž se svým socialismem a liberalismem cítil se osamělým ve spojené opposici, jíž vytýká přílišný státoprávní historism a reakcionářský klerikalism. Konečně opustil koaliční myšlenku redaktor rozšířeného lidového časopisu „Hrvatski narod", Dr. Ivan Ružić, jemuž spojená opposice zdá se býti příliš málo státoprávní a ideální. Kdežto v řadách vůdců panuje takto stále větší náchylnost k dřívějšímu stranictví, zmohl se v lidu a vůbec mimo Záhřeb proud, jenž bezpodmínečně žádá svornost všech opravdových chorvatských opposičních živlů. Před tímto rozhodným požadavkem chorvatského venkova umlkají ti, kteří by se ze samé spojené opposice chtěli navrátiti k dřívější svobodné akci, jež hlavně záležela ve vzájemném osočování a potírání opposičních stran. Může být, že brzy vyjasní se politická situace v Chorvatsku takto: Na jedné straně stanou všichni, kdož věří, že národu chorvatskému jest zapotřebí jen politické a hospodářské samostatnosti, by vyvinul své duševní schopnosti na svém národním slovanském základě; bude to tedy směr polilicko-hospodářský, s národním základem kulturním a mravním. Na druhé straně pak budou ti, kteří chtějí zreformovati člověka a společnost a pro něž národ neexistuje jako kulturní a mravní celek; bude to směr sociálně-hospodářský, jehož jediným základem budou různé liberální a socialistické theorie.

V Mostaru zemřel ve 33. roce svého věku professor sarajevské obchodní školy Ivan Zovko, jeden z nejlidovějších spisovatelů a nejopravdovějších vlastenců v Bosně. Byl nejprve učitelem a potloukal se s místa na místo, zaznamenávaje národní podání, zvyky a obyčeje, naslouchaje národním tužbám a ideím. Psal také do akademického Sborníku záhřebského, v němž uveřejnil kulturně historické dokumenty o chorvatském rázu Hercegoviny, zvláště mezi mohamedány. V mostarském „Osvitu" vyšla řada jeho článků, jež vyšly také ve zvláštním otisku, v nichž dokazuje, že chorvatské jméno nevnesla do Bosny a Hercegoviny teprve snad rakouská okkupace. Jakým obětavým idealistou a dobrým člověkem byl tento neunavný pracovník, patrno je z toho, že ze svých měsíčních 100 zl. vždy přes polovici věnoval chudým chorvatským žákům. Pocházel z Mostaru, kde také zemřel v tamějším františkánském klášteře dne 3. t. m. O Srbech psal vždy velmi objektivně a klidně, považoval je za jeden národ s Chorvaty, ale se vší rozhodností bojoval proti tomu, by hercegovští a bosenští Chorvaté byli považováni za rakousko-uherský vynález. Mezi Mohamedány zanechal čestnou památku a mezi katolickými Chorvaty vzor vytrvalého a opravdového vlastence. *Rć.*

Počátkem března oslavili ve Štyrském Hradci šedesáté narozeniny Dra. Gregorja Kreka, professora slovanské filologie na tamější universitě. Známý tento slavista narodil se 8. března 1840 v Čateni, malé horské vesničce na Gorenjsku (v Krajině), z rodičů selských. Na hradecké universitě povýšen byl r. 1864 na doktora filosofie, o dvě léta později habilitoval se pro slovanskou filologii a r. 1875 byl jmenován řádným professorem. A tak zde působí již čtvrt století. Jako básník (vydalť „Poezije") a učenec spolupracoval v „Slovenskem Glasniku", „Novicah", „Slov. Narodu", Pajkově „Zoři" (Zora), „Kresu" a j. Počet jeho folkloristických, literárně-historických a filologických prací jest znamenitý. Hlavním jeho dílem však stále zůstává »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte", jedno z nejdůležitějších děl slavistických vůbec, třeba v některých částech již se nesrovnává s nynějším vědeckým stanoviskem. — Obzvláštních zásluh získal si Dr. Krek o akademickou mládež slovinskou, jíž byl vždy srdečným přítelem a pro niž jako předseda podpůrného družstva mnoho dobrého učinil. Uznávajíce vděčně tuto jeho činnost, uspořádali mu štyrskohradečtí akademikové čestný večer. *A. D.*

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

K—a. Ještě: H. Schmidt, Dzieje Polski XVIII. i XIX. wieku. — Pan **K. Moudrý** v Pelhřimově. „Kapesní slovník polsko-český" vydal rovněž prof. F. A. Hora u A. Storcha syna v Praze r. 1890. Stojí K 7·20. Objem 454 str. Za adresu díky. — Pan **J. H. v B.** Z předešlé odpovědi seznáváte, že takový slovník již máme. Polskou čítanku, podobnou ruské Sokolově, sestavuje rovněž p. prof. Hora. (Co se třetí otázky týče: Ovšem jest. Doufáme, že nikoli, poněvadž nelze ji pojímati vážně.)

Spisy redakci zaslané.

J. Baudouin de Courtenay: Wspomnienia z międzynarodowego kongresu historycznego, odbytego na początku września r. 1899 w Cividale, na pamiątkę 1100-ej rocznicy śmierci Pawła Dyakona, historyka Longobardów. Otisk z „Ateneum". Varšava, 1900.

Poezije doktorja Franceta Prešerna. Uredil skriptor L. Pintar. Nakladatelé: Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Lublaň 1900. Cena 5 K, v původní plátěné vazbě 6·40 K, v kůži vázané knihy 9 K, poštou o 30 h více.

Sprawa Polska w Opinii Europy. Ankieta międzynarodowa zebrana staraniem Redakcyi „Krytyki". Nakl. L. Zwoliński i spół. Krakov, 1900.

Karel Weis: Úplný Soubor dosud neznámých písní lidových ze všech krajů českých. Hudební Kvety 1900. Roč. IV. č. 2—3. Písně chodské a jiné. Předplatné na celý rok (12 čísel) zl. 6·—. Administrace „Hudebních Květů" v Praze I., Františkovo nábřeží, č. 14. n.

Stará Praha. 100 akvarelů Vácsl. Jansy v barevné umělecké reprodukci. Popisuje arch. Jan Herain. Vychází v sešitech o 4 akvarelech a 4 str. textu ve lhůtách 3—4nedělních. Seš. I. o 1 obraze za 75 kr., ostatní po zl. 2·50. Jednotlivé akvarely po 75 kr., passepartoutu a zasklené v mod. rámcích po zl. 2·50, na venek v bedničce nefr. po zl. 2·85. Právě vyšel seš. 7. Nakladatel Bedř. Kočí v Praze, Františkovo nábřeží, 14 n.

Dr. Vatroslav Oblak. Spisal Dr. M. Murko. Izdala „Slovenska Matica". (Ponatisk iz VI. zvezka „Knezove Knjižnice" str. 142—313.) Lublaň 1900.

F. A. Hora: Kapesní slovník česko-polský. Seš. 2. Černokvět — drhání Cena 45 h. V kommissí knihk. F. Řivnáče v Praze.

Přátele myšlenky slovanské prosíme, aby v kruhu svých známých hleděli Slovanskému Přehledu získávati odběratelů, aby jej žádali v kavárnách, besedách, čtenářských spolcích a pod. Prosíme dále odběratele našeho listu, aby si neobtěžovali oznámiti nám adressy svých známých, jimž bychom mohli Slovanský Přehled zaslati na ukázku.

Vydavatel B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

KVĚTEN

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II
ČÍSLO 8.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRAV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR
ADOLF ČERNÝ

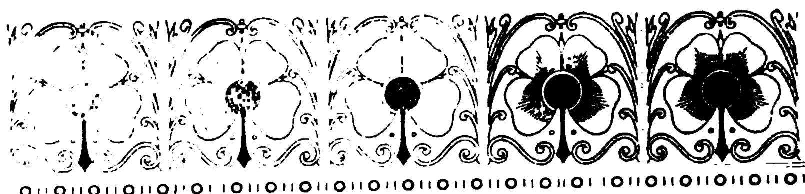
Administrace a expedice
v knihtiskárně F. Šimáčkově v Praze, Jeruzalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září.

Předplatné (i s pošt. zásilkou)
do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble).
Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

V PRAZE 1900

KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELE

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

(Ukázka 53.—65.) Strana

Stati.

Feuilleton.

Dopisy.

Umění, věda.

Rozhledy a zprávy.

(Pokračování na 3. straně obálky.)

JAROMÍR BORECKÝ:

Z nejmladší poesie slovinské.

Dragotin Kette.

(* 19. ledna 1876 na Premu, † 26. dubna 1899 v Lublani.)

Psal pod pseudonymy: Mihael Mihajlov, Zor, Zvonoslav i pod svým jménem hlavně do měsíčníku „Ljubljanski Zvon“, poslední dobou skoro samé znělky. Posmrtná sbírka veršů se chystá.

Vzpomínky.

1.

To čas byl obrozené přírody,
kdy nad horami lehká mlha splývá,
kdy alpský svět se mile pousmívá,
jak milka v snách večerní pohody; —

kdy v slunce měšťák, v kontur lahody
se malíř, pastýř v azur nebe vpívá,
zdroj v stínů samotě se řina zpívá,
v němž noc zří Dioskurů závody.

Mně srdce tehdy zcel se rozchvělo.
Po společnosti? Ne. Či pohárech?
Míň ještě. Po žlutavých denárech?

Nač! . . . Jenom tebe spatřily mé zraky;
jak vlasatice v černou noc, jas taký
v tmu duše rozžehla's mi, Angelo . . .

2.

I děl jsem ti, že růže jsi mi růží.
A ty? Nu, lítost vzbudil zpozdilý.
On arci vtírá se ti, není-li
tak, drahá? Ne, ba ne, to v odpor vzpruží.

Ó, nejsme bílé pleti ve podruží,
že jako Samson v klíně Dalily
čest mužskou bychom s vlasy ztrátili,
ó, milostivá, ne, jsme přec jen muži!

Já sice lásku ve svém srdci nosil,
však nestalo se, o lásku bych prosil,
tím méně o nehodné slitování.

Ta hrdá hlava má se neuklání,
tvář nezná slz, ret mlčky snáší muka,
nech třeba roztoužené srdce puká.

3.

Ne, tvého není třeba smilování!
Víc nežli Rothschild, Fugger aneb Croes,
víc nežli nebe hvězd a stromů les,
víc perlí to mé srdce v sobě schrání.

Jak řeka je, z níž Hispanie ranní
vozila zlato, drahokamů směs;
mně proto skutečně, ó, krásná, věz,
naprosto není třeba slitování.

Spíš tobě! Chtěl jsem v koruně Madonny
jak katolické by ti plály z clony
ty perly nádherné, ty milliony.

Leč vše je pryč. Ať na dně perel sen
dál střeží led, ať ztad na bílý den
nepřijdou nikdy víc. Proč? K čemu jen?

4.

K čemu? . . . Hm, u nás básníků je dost,
my Gregorčiče máme a Gorazdy, [1])
genie volné, mírné krbů gazdy,
však Pilátů jak nikde přehojnost.

Ten věren Ahrimanu, toho cnost
za vzorný plane svět Ahuramazdy,
a nové opět onen oře brázdy;
ten z vlastenectví potí se až v kost.

Sic páté kolo při té orbě v sled
bych nebyl; ještě svedl bych já vtip
a filistra též nějakého štíp'.

Teď mračně však mé oko hledí v svět,
můj humor raků hvízdat, rybám vhod
šel mého žahadla houst břitký hrot.

5.

A ty jsi vinna tím, ty, odaliska,
má holubice, bílé trnky snět,
páv zpupný, ne, ó ne, fijalky květ,
jejž ruka roztoužená k prsoum stiská.

Vždyť víš, doleňská metropol [2]) jak blýská
se v slunce sprše žárně na pohled,
jak celé vůkolí po rose hned
rozkvétá, chvěje se, jak štěstím výská! . . .

To dobře víš, a tebe neporaní
mé lásky tužba? Rty tvé mlčí? Aj,
to div je, div! . . . Ty zdáš se mi, ó báj,

[1]) Gorazd, pseudonym A. Aškerce.
[2]) T. j. Novo Mesto (Rudolfovo) na „Dolenjsku“ v Krajině.

jak čistý anděl na edenské pláni,
bez vášně s mečem ohnivým jenž brání
mi v nebeský se navrátiti ráj.

Tam venku je sníh.

Tam venku je sníh,
vlá severák v zlobě,
však nezvedo, tobě
jen v radost a smích.

Vše zmizelo z niv,
jen pohled tvůj hárá,
rdí líce se jará
tak krásně, jak dřív.

Ne ze zahrad lich
již růže to zkvítá,
ni violka skrytá,
běl liljí jak sníh.

Tvá krása jen plá
dál vášnivá, vřelá,
a v náruči schvělá
ty celá jsi má.

Oton Zupančič.

(* 23. ledna 1878 ve Vinici, Bela Krajina.)

Studuje filosofii ve Vídni. Vydal: Čaša opojnosti 1899, odkud naše ukázky, a Pisanice 1900. Srovnej, co o něm napsáno v přehledu slovinské literatury (str. 297).

Oton Zupančič.

Albertina.

Moje srdce je
pole široké.
Rozdechly se v něm
nádherné květy,
s bujnými větry
si povídaly,
s paprsky slunce
si pohrávaly . . .

Ty však, oj dívko,
květ jsi strhala,
kytici z něho
krásnou uvila,
jinému jsi ji
na prsa připla.

Moje srdce je
pole široké —

pusté a prázdné
jako bez hvězdek
nebe vysoké,
jako bez rybek
moře hluboké . . .

*

Snášeli se květní snové
do klína ti v tiché noci,
v tiché noci miloval jsem
tebe, dívko má.

Okolo mě pustota je,
ve srdci mém však se vinou
toužící do výše květy —
touží za tebou.

Zdvihají se, zdvihají se . . .
Pod horoucím nočním nebem
splývají tak lehce, jemně
v nezabytný kraj.

Nad tebou se vznáší oblak
z růží, vůní opojivých:
moji snové . . . Moji snové
na tě padají.

A tvé lože šeřící se,
a vše tvoje světlé stezky,
vše jsou posypány něžným
květem — mými sny.

*

Tajuplný můj květe, mocná ty růže,
já hledal tě bděl,
mimo tebe jsem šel a tebe jsem shled'
a celý se zchvěl.

A srdce mé začlo tušiti hned
tvou tajemnou moc,
a srdce mé začlo cítiti hned,
jak jasní se noc.

A ve mojí duši zaskvělo v sled
se pokladů tmou,
vše bytí se touhou zachvělo v sled
za tebou, za tebou,
tajuplný můj květe, mocná ty růže . . .

Ó, bohat jsem —
jen pomoz, jen pomoz mi vztřásti
mé duše pokladem!

*

Moje Madonno!
Milost jsem našel
včerejší noci v tvých očích.
Naše si duše
v objetí klesly
za tiché čarovné chvíle.

Moje Madonno!
Za tiché chvíle
hustý se rozplynul závěs . . .
Tajemství sladká
odhrnula již
svoje tak zářivé líce.

Moje Madonno!
Ve čistém jasnu
omyl již svoji jsem lásku:
Hleď, jak se třese
nevinná rosa
v kalichu mystické růže!

Párek.

Ah, ty a tvoje domorodá brada
a tvoje pravá dalmatinská vína,
vše v paměť se mi vždy zas připomíná,
i tvoje žena, hezká zpol, zpol mladá.

Přemýšlet ovšem není její vada,
než hospodyní jest jak málo jiná,
co hlavní! — ve všem k tobě stojí činná;
též básně tvoje čítá tuze ráda.

Ne vlastenecké jen, ba láskoslavné.
„Však to jsou odlesky jen doby dávné
let mladých . . .“ tak si myslí v prostnosti.

A že tak myslí, pro oba je lépe:
jdou aspoň vůle nezkalené, lepé
pod sladkým jařmem sedmé svátosti.

Verše.

Ke cti skládané a připsané ct. pp. filistrům.

Sním první máj . . .
A kol již dých'
jeseně taj.

Z trav skosených
dchne líbeznost
a všechněch tíh
můj duch je prost.
Tvá láska, v křích
jak hroznu skvost
pln šťav by mih' . . .
Můj duch je host
pozvaný v ráj,
vstup volný však,
a dobře tak!

Hi!

Zlatým jitrem pohvizduje bič . . .
Já i teta vezeme se k mši
zlatým jitrem spolu . . . Hi!

Aj, ty milenko, ty duše má!
víš, jak jsme se včera umlouvali?
Svatou mši že bychom zameškali
já i ty,
pak že láskati se budem při čiši:
„Pij!“
Hihihi!

Ej, jak věru krásné býti mlád
a se na mši s mladou tetkou vést,
v srdci plno nadějí mít, vnad,
hříchů plno, a s lítostí pryč!
Zlatým jitrem pohvizduje bič . . .

Nemocné růže.

To jsou tytéž krásné růže,
které tenkrát vzkvétaly,
co mě tvoje bílé ruce
na mé srdce stiskaly.

To jsou tytéž čisté touhy,
které tenkrát vzkvétaly,
co se mi tvé černé oči
do mé duše vežhaly.

To jsou tytéž tiché boly,
které tenkrát vzkvétaly,
co mě mlčky rty tvé sladké
do prokletí vmetaly.

Gini.

Naše Gini, malá Gini
slunci paprsk ukradla jest,
kam paprsek slunci skryla,
nezradila nikomu.

Ej, ty Gini, malá Gini,
já však vím, kam jsi ho skryla!
Skrze oči tvoje černé
v duši jsem ti pohleděl:

a na dně tvé duše paprsk
pohrával si s tulipány,
s růžicemi, lilijemi
a s křídlatci božími.

Starý Kiš.

Starý Kiš sedí
v jizbě, jak vždy dlívá,
koťátko hladí
a zpívá:

„Já jsem tě poznal
po bílé srstičce,
já jsem tě poznal
po tvojí něžné pacičce.

Tvoje máti
— Bůh ji hříchu sprosti,
byl-li hřích to — zaň
vytrpěla dosti.

Ale řekli,
že mne nemá ráda:
‚Ej, — vždyť ušla ti!‘ — a co!
jaká je v tom vada? —
já byl starý,
ona krásná, mladá.

Blázna si z mne dělali,
já jen v pláči těkal,
přece miloval ji
a jsem čekal, čekal.

A jsem čekal, čekal —
marně ne:
Jaká vyhublá jsi, bledá,
zraky v slzách, kajicné . . .

. . . Jenom zvoňte, vyzváňějte . . .
všemi: tinka — tonka — tinka!
Ženu moji zakopejte —
však mám ještě synka?

Potajmu sic šepotali,
synku můj,
ha — nerozum — že já nejsem
otec tvůj.

Potom, že jsi umřel,
povídali mi,
rakev — ha, ha! — prázdnou
zakopali si.

Já však od pohřbu jsem
přišel v čas,
ty jsi na mém prahu
seděl zas,
a já jsem tě poznal
po bílé srstičce,
a já jsem tě poznal
po tvojí něžné pacičce!“

AURELI WISZAR:

Aleksander Świetochowski.

Aleksander Świętochowski.

V dubnu minulého roku družina varšavských literátů, zástupců intelligence i mládeže podala Aleksandru Świętochowskému, jednomu z nejznamenitějších a nejoriginálnějších publicistův a dramatikův polských přítomné doby, vládci překrásného uměleckého slohu a bojovníku pokroku a pravdy — objemný sborník, obsahující práce 88 spisovatelů polských. Sborník ten vydán byl na uctění dvacetipětiletého spisovatelského jubilea tohoto nevšedního muže, pohříchu v Čechách málo známého. Oživiti jeho postavu v myslích české veřejnosti jest účelem těchto řádků.[1])

Aleksander Świętochowski narodil se dne 18. ledna 1849 v Stoczku na Podlesí, u něhož 15. února 1831 jenerál Dwernicki zvítězil nad vojem ruským. Školního vzdělání dostalo se Świętochowskému nejprve v Siedlcích a později ve známém tehdy lyceu lublinském, po jehož absolvování r. 1866 oddal se studiu historie na varšavské »Szkole Głównej«. Tu se zálibou zejména poslouchal přednášky vynikajícího kritika Aleksandra Tyszyńského. Universitní studia (neboť »Szkoła Główna« byla r. 1869 přeměněna v ruskou universitu) skončil v červnu 1870. Již jako student zkoušel svoje síly na poli literárním, uveřejniv r. 1867 v »Tygodniku Illustrovaném« pod pseudonymem Henryka D o ł ę g y svůj první článek »Kaźmirz dzisiejszy«. Po dokončení studií universitních oddal se působení učitelskému a literárnímu. Na domluvu svého kollegy Józefa Kotarbińského stal se stálým spolupracovníkem »Przeglądu Tygodniowego«, jediného tehdy literárního ohniska mladých sil čili tak zvaného »mladého tisku« (młoda prasa), který vystupoval na obranu zájmů lidu selského a drobných statkářů, snažil se objas-

[1]) Literární relief Świętochovského z péra *W. Z. Kościałkowské* přinesl již Jel'nkův „Slovanský Sborník“ r. 1885. (Srovnej také, co o Świętowském napsal *Bron. Grabowski* v překladu novější belletrie polské v I. roč. „České Revue“, dále *P. Chmielowski* v I. roč. a *F. Hoesick*, v tomto roč. „Slov. Přehledu“.) Poněvadž však přítomný článek přichází právě v době, kdy Świętochowski opouští veřejné kolbiště, vzdav se redakce své „Pravdy“, a poněvadž dokresluje obraz jeho činnosti až na dobu nejnovější, přece jej otiskujeme majíce za to, že autoru „Bajek“ a řady ušlechtilých dramat měla by se u nás věnovati větší pozornost. Tím více, že Świętochowski byl v Polsku průkopníkem pokrokových a mravních zásad, jež i u nás v posledních dobách způsobily velký obrat v duších. Zatím naši překladatelé jako by o něm vůbec nevěděli.
Red.

niti zhoubný vliv kapitalismu, buditi zájem o vědy přírodní, sesíliti ústrojí společenské organickou prací, to jest cestou rozvoje všech sil společnosti, materiálních i duševních, potlačiti bídné veršotepectví, tuctové povídky a vůbec všelikou literární veteš. Svoji literární činnost v tomto časopise zahájil Świętochowski »Přehledem polského písemnictví«, ale záhy počal psáti články publicistické, v nichž hlásal ideje pokrokové, nemilosrdně poráželje náboženský fanatismus, obskurantismus, nedouctví, faleš a klam; veškeré svoje úsilí obrátil k povznesení úrovně civilisace, osvěty i blahobytu massy národa. Na tom poli obrátil k sobě pozornost pojednou; mládež byla jím nadšena a zbožňovala jej, apathičtí konservativci a zpátečníci z tak zvaného »starého tisku« horšili se na něj a znenáviděli jej. A nebylo divu. »Kdo mluví pravdu, hladí uši posluchačů bodlákem« — a Świętochowski nešetřil slov pravdy proti »starým«, jejichž nehybnost, utkvělost na překonaných stanoviskách a tím překážení pokroku potíral od svého prvního vystoupení v »Týdenním Přehledu«. V jednom ze svých programových článků, uveřejněném r. 1871 pod názvem »My i wy«, praví na adressu »starých«:

»Vy všichni, kterým již pouze šediny a vrásky zbyly na obranu vlastního mínění, pamatujte pro Boha, že i slunce má své poledne. Či chcete svůj západ prodloužiti proto, aby východ nadešel co nejpozději? Co se hájíte, že vás nespravedlivě odsuzujeme? Zdali jste nás v činnosti naší uznali jako jednotku, kterou by slušelo pojmouti v společný počet? Zdali jste v nás uznali lidi, kteří chtí a dovedou pracovati vedle vás? Nic z toho všeho jste neučinili... Či myslíte, že vy toliko máte v nájmu čest, lásku k dobru, pocit krásna? Myslíte, že mladé hrudi jest vše to cizí, že srdce naše se nechvěje, obraznost se nerozněcuje, rozum nepoddává, z očí slzy nekanou, že netrpíme, nemilujeme, ale pouze nenávidíme, s posměškem na všecko plvajíce? Žádáte pro sebe svobodu myšlení, ale nám odříkáte právo slova... Vidíme, že vás síly opustily, jste ztýráni prací i věkem, zrak váš otupěl na nové pohledy, smysl ztratil citlivost pro nové potřeby, zlenivělá mysl pozbavena života obíhá pouze v kruhu dávných cílů, kdežto nových nedovede rozpoznati... Ustupte tedy s cesty všichni, kteří ji dovedete pouze zastavovati, ostatní pak dohánějte těch, kteří rychleji běží než vy... Neboť každému má nejvíce záležeti — na vyvinutí co největšího množství duševních sil vůbec, na uspíšení doby své zralosti, na povzbuzení ku práci, k poučení, k porozumění svého postavení a svých úkolů...«

Zdržel jsem se trochu déle u toho velmi charakteristického článku, od něhož vlastně se počal nadobro boj mezi starými a mladými, boj, který vyplnil tak velkou úlohu v dějinách polského života duševního. Po tomto článku jako z rohu hojnosti vysypala se řada jiných. Není naprosto možno, abych zde vypočítával celé to množství vysoce zajímavých článků úvodních, kritických i popularisačních, prudkých a vášnivých polemik, feuilletonistických úryvků. Ve všech porážel protivníky silou, případností a hloubkou důvodů, překrásným, barvitostí oslňujícím slohem, břitkostí, ironií i sarkasmem. Od první chvíle svého vystoupení na poli publicistickém do dnešního takřka dne kraluje v dialektickém šermu,

posmívaje se nemilosrdně duševním mrzákům, zkornatělým předsudkům, bigoterii, falešné »mravnosti« a hlouposti. »Směšnosti obávají se i bohové,« praví v jednom ze svých dramat, »a vy nechcete jí užiti proti lidem? Vyhazujete ze svých toulců nejostřejší hrot? Odvrzte raději moudrost, poctivost, odvahu, neboť ty v boji častěji selhávají. Oškubete-li hlupci, lotru nebo bázlivci jeho bídnou pokryvku, opeří se vždy znova, vypustíte-li jej z rukou zkrvaveného, ale nikoli směšného . . .« Toto vydávání na posměch však nikterak nepochází ze snahy po šermování vtipem anebo honosení se mistrovstvím v té příčině. Nikoli. O Świętochowském lze užiti slov Julia Słowackého: »Koušu-li co, tedy srdcem.« Posmívá se, šlehá bičem ironie, pálí rozžhaveným železem, poněvadž touží národ svůj přivésti k vrcholu dokonalosti, poněvadž jej miluje, neboť trpí spolu s ním jeho osud.

V době bojů mezi »starým a mladým tiskem« vyplynula na povrch tak zvaná otázka ženská. »Przegląd Tygodniowy« se jí nejednou obíral, domáhaje se rozšíření oboru ženské práce a ženské emancipace v pravém slova toho významu. Świętochowski, věřící v práva pokroku a citlivý na lidské neštěstí, ujal se horlivě té věci a lámal za ni kopí živým slovem ve dvou přednáškách r. 1873: »O středním« a »O vyšším vzdělání žen«. Návštěva obou přednášek byla obrovská, a Świętochowski stal se u nás bohem odstrkované polovice lidského pokolení.

R. 1874, chtěje se seznámiti s nejnovějšími výsledky vědy a prohloubiti svoje vědomosti, odebral se do Lipska, kdež studoval filosofii, ethnografii a paedagogiku, a kdež v listopadu r. 1875 po dissertaci »Ein Versuch die Entstehung der Moralgesetze zu erklären« dosáhl stupně doktora filosofie. Avšak ani v Lipsku při všem úsilí o dalším sebevzdělání nezpronevěřil se publicistice, naopak sloužil jí s celou horlivostí, posílaje stále články a dopisy do »Przeglądu Tygodniowego«. Zároveň počal zkoušeti své síly na poli dramatickém. První jeho drama o 3 dějstvích pod názvem »Niewinni«, zaslané roku 1874 pod pseudonymem Władysława *Okońského* na konkurs krakovský, bylo doporučeno k představení a neobdrželo ceny jen proto, že dle bohabojné poroty autor opovážil se v něm hájiti zásadu svobodné vůle. Osou kusu byla filosofická věta: »Lidská vůle má svůj fatalism, svoje nezměnitelná a na ní nezávislá práva, která zmenšují její zodpovědnost« — látkou jeho pak drama manželské. Kus ten vzbudil vřavu mezi kritiky a recensenty varšavskými i krakovskými, neboť byl nezvyklým zjevem. Okoński objevil se rázem jako intelligentní pozorovatel, mistr slova a hluboký myslitel.

V listopadu r. 1875 dokončil Świętochowski nové drama o 3 dějstvích: »Ojciec Makary«, které tvoří prvou část trilogie »Nieśmiertelne dusze«. Tuto práci Świętochowski sám si velmi cenil; jednomu ze svých přátel psal, že by pro ni »sám hodil bílou kuličku do urny, kdyby tam celý svět házel černé«. Toto nejpozoruhodnější drama polské z posledního třicetiletí, zobrazující boj šlechetného jednotlivce, skutečně ctihodného mnicha, s hloupým davem, vnucujícím mu své zákony, vyvolal prudkou bouři proti autorovi. Fanatismus, pokrytectví, temnota i podlost závodily v tomto útoku. Vylito celé moře

inkoustu na očernění spisovatele, vytýkáno mu, že jest atheistou, že hájí manželství kněží, že kácí svaté ideály lidské atd. Přes to vše zůstala práce tato skutečnou perlou v řadě našich dramat, a jeden z vynikajících kritiků polských, jmenovaný již Józef Kotarbiński praví, že »autor povznesl se tu k znamenité síle citu a hloubce myšlenek, neznámých i nejpřednějším našim dramatikům« ; o prvé scéně III. aktu pak píše, že »jeví tolik hloubky a síly se stanoviska obecně lidského, že od dob »Fausta« nezná nic podobného v literatuře dramatické.«

Po návratu do vlasti r. 1876 Świętochowski dále psal znamenité články publicistické i vědecké do »Przeglądu Tygodniowego«, kdež zároveň uveřejňoval jednoaktová dramata, téměř šmahem arcidíla svého druhu. Děj většiny z nich položen jest do »klenotu zemí, milovaného Řecka«. V »Antei« předvádí filosofy-otroky, utiskované brutální silou pánův; v aktovce »Na targu« odehrává se jedno z častých dramat světa starožitného: obchodníci s otroky trhají svazky rodinné ubohých helotův, ničíce tak vnitřní štěstí živého zboží; v „Helvii«, dle slov Chmielowského nejvzácnějším skvostu tvořivosti Świętochowského, představena jest celá hnusnost cesarismu. Jiná, originálně pojatá dramata jednají na domácí půdě. V »Poddance« líčí autor útrapy nevolnice, kterou od zvůle pánovy osvobozuje dekret Napoleonův o zrušení poddanství; v dramatě »Błazen« podobně líčí násilnost velmože XVIII. věku a prodajnost soudců; v jiném, nazvaném »Za maską«, nakreslil poměry žurnalistiky krakovské pod nadvládou klerikalismu a zpátečnictví, před nimiž pokrokový člověk nucen jest skrývati se s názory svými, se svým přesvědčením a nositi masku pokrytce, chce-li vyživiti rodinu i sebe. Ženské otázky dotýká se čtyraktové drama »Piękna«, líčící nebezpečenství, jakým vystavena bývá krásná žena.

R. 1877 vrátil se Świętochowski ke své doktorské rozpravě a vydal ji značně rozšířenou a doplněnou polsky pod názvem »O powstawaniu praw moralnych«. Dílo toto, naskrze vědecké a původní, které by mohlo býti ozdobou každé literatury, bylo velmi příznivě oceněno vynikajícím filosofem francouzským T. Ribotem v »Revue philosophique«. Doma, bohužel, nedošlo takového uznání, jakého zasluhovalo.

V té době napsal rovněž slavná a mládeží dychtivě čítaná »Dumania pessymisty«, v nichž charakterisuje bezmocnost lidského rozumu proti tajemstvím a záhadám vědění. Kniha ta vzbudila ohromný dojem silou argumentace a překrásným slohem, jakéhož nikdo ze současných není schopen.

R. 1878 vystoupil Świętochowski z »Przeglądu Tygodniowego« a přijal redakci »Nowin«, kterou podržel do r. 1881. Zde pod pseudonymem *O. Remus* uveřejňoval znamenité feuilletony »Listy z Paragwaju«, bičující fanatismus, zpátečnictví a hloupost lidskou, zde také poprvé vystoupil novellami, předvádějícími s velkým realismem lidskou bídu, boj o existenci lidí, těžce si vydělávajících svůj chléb vezdejší. Damian Capenko, Karl Krug, Chawa Rubin, toť cizí jednotlivci, kteří chtějí žíti a pracovati mezi námi, ale všichni hynou v nerovném boji s živlem domácím. Vycházeje od vlastní my-

šlenky, že »nejvýmluvnější ústa jsou ústa hladovících, pročež před jejich stesky nezavíráme nikdy uší, ale vždy otvíráme srdce, slyšíce je, toužíme míti tolik plných rukou, kolik jest prázdných úst«, napsal novelku Klemens Boruta, v níž předvedl život selské rodiny ve Slezsku a boj s hladem, který tehdy v celém Slezsku panoval.

R. 1878 a 1880 vydal dvě drobné rozpravy filosofické: »Wolter« a »O Epikureizmie«, načež r. 1881 založil si vlastní list »Prawda«, který jest do dneška nejvážnějším orgánem polské strany pokrokové (jehož redakce však se Świętochowski letos vzdal). Jeho feuilletony »Liberum veto« čítány jsou s nedočkavostí a nadšením. Jako posel pravdy protestuje v nich Świętochowski proti zotročování myšlenky, samochvále, snižování bližních, lži, pokrytství, ultramontanismu a jiným cnostem »dvojího účetnictví« duševního, i žádá, aby došla uznání svoboda přesvědčení, spravedlnost, vědomost, tolerance a pravda. V »Prawdě« uveřejnil svoje krásné pětiaktové drama »Aspazya«, líčící boj demokracie za Perikla s aristokracií, a další části trilogie »Nieśmiertelne dusze«, dramata »Aureli Wiszar« a »Regina«. Předmětem prvního jest hospodářský boj, jehož obětí stává se hrdina kusu, majetník papírny, ideou druhého jest boj proti otroctví v Africe a práce o duševní povznesení černochů, vyssávaných evropskými obchodníky. V »Prawdě« také podal celou řadu svých překrásných, umělecky dokonalých »bajek« a fantasií, jako: Testament Alego, Starzec i dziecię, Dwugłos miłości, Asbe, Dwa widma, Strachy Pentelikonu, Hymn niemych, Lew Kamienny, Wesele satyra, Sam w sobie a j. Jsou to nejkrásnější jeho belletristické práce, klassické ryzosti v provedení a nevyrovnatelného slohu. Kromě »bajek« uveřejnil v »Prawdě« celou řadu článků publicistických, vědeckých i politických, kritik a studií filosofických atd. Poslední větší prací Świętochowského, jež vyšla v »Prawdě«, jest dramatická báseň »Duchy«, skládající se kromě prologu z 6 částí, z nichž dosud vyšly pouze tři. Je to práce ve způsobu Manfreda, Fausta, Tragedie člověka, Promethea a jiných podobných výtvorů, avšak autor obrátil svoji fantasii v jinou stranu: snažil se dokázati, že všechny snahy člověka obracejí se neustále k dosažení štěstí, rozličně sice pojímaného, ale vždy složeného ze dvou základních prvků — pravdy a lásky.

R. 1898 vydal Świętochowski pozoruhodnou studii »Poeta, jako człowiek pierwotny«.

Za 25 let boje proti fanatismu, hlouposti a zpátečnictví nejednou Świętochowski narazil na odpor, měl i urputné nepřátele, ale nyní slunce pravdy zvítězilo, ozářilo větší část naší společnosti, která u příležitosti jeho jubilea složila hold jeho zásluhám. Nejpěknějším projevem úcty a uznání zásluh bylo vydání »Prawdy, książki zbiorowej dla uczczenia 25-cioletniej działalności Aleksandra Świętochowskiego«. Kniha tato na 525 kvartových stranách přináší práce 88 spisovatelů, mezi nimiž nacházíme jména: Bema, Biegeleisena, Bogackého, Glińského, Gumplowicze, Hahna, Jabłonowského, Karłowicze, Konopnické, Kotarbińského, Kozłowského, Ježe, Krzywického. Langeho, Matuszewského, Marrenové, Mierzbacha, Mańkowského, Nusbauma. Orzeszkowé, Prusa,

Potockého, Pługa, Šarneckého, Smoleńského, Sieroszewského, Reymonta, Tetmajera, Walewské, Żeromského, Żuławského a j.

Tak výkvět polské společnosti uctil práci toho, jenž po 25 let vysoko třímal prapor pokroku a předcházel pochodní světla pokolení ztýranému ve dnech smutku a zoufalství . . .

FR. ILEŠIČ:

Prešeren — Aškerc.

1800—1900.

V kruzích, jež zajímají se o rozvoj slovinské literatury, jest u nás nyní nejvíce slyšeti jména Prešeren, Aškerc.

Právě letos oslavujeme stoleté výročí Prešernova narození, i chystáme se uctiti jej při této příležitosti důstojným pomníkem; illustrované vydání jeho básní před krátkým časem rozmnožilo počet našich salonních knih; a tak je to dobře, neboť mu prvenství v našem básnictví přiznala nejen historie slovinského písemnictví, ale i světová literatura vůbec.

Právě letos připojil Aškerc k dřívějším svým dílům pěknou knihu »Nove poezije«, jež v každém ohledu značí novou dobu; právě letos provozovalo se jeho drama »Izmailov«, jež nás naplnilo nadějí, že od nynějška nejlepší naši básníci budou státi také o laury na dramatickém poli, na poli živého děje. Plody Aškercovy musy neimponují pouze slovanskému písemnictví, ale s úspěchem jsou převáděny i na germánskou a románskou půdu. Krekova rozprava »Anton Aškerc« [1]) upozorňuje Němce na předního slovinského básníka z r. 1900.

Tak setkávají se letos v pantheonu poesie Prešeren a Aškerc — oba vynikající, ale každý dle svého způsobu. Prešeren označuje počátek, Aškerc konec XIX. století — velká mezera časová, veliký rozdíl!

I.

Mnohý, kdo zná oba básníky, snad se při názvu této rozpravy nedůvěřivě pozastavil nad mým počínáním, pomysliv si: Prešerna lyrika srovnávati s Aškercem epikem, to jest jako vodu s ohněm míchati.

Pravda, že je Prešeren lyrik v pravém slova smyslu; sám přiznává, že nemůže opěvati veliké historické události, neboť:

---

[1]) Srv. „Slov. Přehl.“ II., str. 345.

Preslabe, peti boje Vam sloveče,
pojo Kranjic lepoto moje strune,
in tvojo čast, nevsmiljena devica. [2])

Pravdou však také, že má i Aškerc mnoho lyrických plodů a že jej činy nezajímají samy o sobě, nýbrž pouze potud, pokud se v nich zračí myšlenka, idea; ta je ve většině jeho básní tak zřejmá, že se nám zdá býti tendencí, nepokrytým projevem básníkova smýšlení, jeho osobitosti.

Právě tato osobitost mě vábí při obou básnících. Prešeren označuje mi slovanskou minulost, Aškerc ukazuje mi slovanskou budoucnost.

Prešeren je měkká duše, jež pokorně podrobuje se přísnému rozkazu milované dívky:

Od strahu, da nadležne poezije
bi ti ne bile, mi srce trepeče [3])

Svoji vlastní měkkost, neúpornost a bezmocnou povolnost nám líčí v balladě »Prekop« (Pohřeb):

„Ne ljubci bit na poli, smrt v strupu sem si pil,
zakaj bi jaz nadležen mrličem v zemi gnil?“ [4])

Ustoupil milence; ustoupil mrtvým, jež ho nešťastného sebevraha nechtěli trpěti v posvěcené zemi — pro takového člověka není spásy v realném světě, kdež se hromadí události, kdež bojuje se boj o existenci, neúprosný boj, jenž vyžaduje železné vytrvalosti, ocelové pevnosti . . .!

Nešťastná láska žene smrti v náruč též básníka Dobroslava v »Neiztrohnelem srcu«; ujídal si srdce, neschopen učiniti mužný krok zpět, nemůže-li ho učiniti v před, passivně živořil . . . kdežto život vyžaduje činné síly!

»Krst pri Savici«, Prešernův největší básnický výtvor, má tuto hlavní myšlenku:

„Da srečen je le-ta, kdor z Bogomilo
up sreče onstran groba v prsich hrani.“ [5])

Aškerc by mu v odpověď zapěl:

„O bodi človek, ne fakir!
In ne sovraži mi življenja,
ne beži pred sveta trpljenjem . . .“ [6]) (Nove poezije, 71.)

Neboť většina lidí žije realný život, život tohoto světa, i musíš jej také ty žíti; ne-li, porazí tě . . .

[2]) „Přeslabé jsou k opěvání slavných bojů moje struny, opěvají krásu Krajinek a tvoji čest, dívko nemilosrdná“.

[3]) „Strachem, aby mé písně tě neobtěžovaly, srdce se mi chvěje.“

[4]) „Abych nestál milence v cestě, s jedem smrt jsem pil, proč bych mrtvým na obtíž v zemi hnil?“

[5]) „Že šťasten je pouze ten, kdo s Bogomilou chová v srdci naději ve štěstí záhrobní.“

[6]) „Ó, buď člověkem, ne fakirem, nesoč na život, neutíkej před utrpením světa . . .“

Měkkým, neúporným, passivním, pěvcem-lyrikem byl Slovinec v minulosti ... Byzantský spisovatel nám vypravuje tuto událost: Císař Mauricius zajal tři slovanské muže; když vyslovil podivení, že nemají zbraní, řekli mu prý: »V naší krajině není železa, místo válečných trub zaznívají po našich nivách — citery!«

Zajímavá povídka; věřme jí nebo nevěřme, pravdou jest, že měkkost slovanská se neudržela tam, kdež narazila na železný germánský pancéř ... Když pak demokratický slovanský duch ozbrojil se v husitských válkách, tehdy chvěla se celá střední Evropa před samorostlou mocí jediného českého plemene ...

Náš národ slovinský do dneška ustupoval cizáctví, právě jako Prešeren panovnici svojí, aby — nezarmoutil pána!

Prešeren znal osudnou naši minulost:

„Viharjev jeznich mrzle domačije
pokrajine bile naše so, kar, Samo,
tvoj duh je zginil, kar nad tvojo jamo
pozabljeno od vnukov veter brije.“ [7])

A v »Krstu pri Savici« opět praví:

„Na bleh leže Slovenstva stebri stari,
v domačih šegah vrtjene postave;
v deželi parski Tesel gospodari,
ječe pod těžkim jarmem sini Slave,
le tujcem sreče svit se v Kranji žari,
ošabno nošjo ti po konci glave ...“ [8])

To přivádí básníka v zoufalství, zdá se mu, že nejlépe jest vzíti si život. Passivní hrdinství.

»Nevidíš nic jasného, Prešerne, na slovinském nebi; proč se ohlížíš pouze do minulosti? proč neřekneš sám sobě: jsem mužem, mám silnou pěst a s ní přeměniti chci ty černé obrazy minulosti v jasné podoby budoucnosti! Proč to neříkáš?«

Tak mluvil by r. 1900 Aškerc. Též jemu zdá se žalostnou naše minulost i přítomnost, [9]) avšak on nepláče nad tím, nesvádí také vinu pouze na cizince, ale radí, jak odpomoci, jak zvláště sebe, svoji povahu přeměniti, hledá vinu především v nás samých, v našem otrockém duchu, jenž nezná mužné lásky k svobodě.

Samé otrocké vsi nám předvádí v klassickém cyklu románů »Pavliha na jutrovem«; lidé nestojí o svobodu a mluví:

---

[7]) „Od bouří zlých studené byly naše krajiny, co duch Tvůj, Samo, zmizel, co nad Tvojí mohylou, od vnuků zapomenutou, vítr vane.“

[8]) „Padli Slovinstva staré sloupy, v domácích zvycích vychované staré postavy, v zemi parské Tesel vládne, pod těžkým jařmem úpí synové Slávy, jenom cizincům v Krajině štěstí svit září, pyšně hlavy vzhůru nosí ...“

[9]) Srovnej: „Lirske in epske poezije“ 1896 str. 85, 107, 132.

„Porodil jsem se v verigah,
z njimi skore ležem v grob.
In zato mi jih ne snemaj!
Vajen sem jih z mladih dni.“ [10]) (Nove poezije, 171).

Čestným občanem jmenují pašu tyrana, jenž by zasloužil, aby hlasitý protest vypudil jej z města.

„Umirati ljubi Pavliha,
to znamo od nekdaj najbolj.“ [11])

Není divu, že nám cizinec vzal tolik země —

„premehki pač mi bili smo,
da zemljo mu pustili smo.“ [12])

Učitelé a vůdci naši nám především doporučovali poníženost; za nejvyšší ctnost měli a mají:

„če krivico vsako, bratec pretrpiš!
če brez godrnjanja nosiš jarem sužnji
ter če duh nevolje slehern zatajiš!
Skromnost in ponižnost pa pohlevnost ovčja
čednosti najlepše, zlate so te tri.“ [13]) (Nove poezije, 208—209.)

Kdežto by povážliví vychovatelé národa měli stále a stále hlásati, »co hrdost mužná jest . . ., co vyváží svoboda, otroctví že je největším zlem a hořem . . .« Mužné sebevědomí měli by hlásati:

„Če svojih iščeš ti pravic,
po konci glavo nosi!
ponižnika ves svet teptá,
in le za norca ga ima . . .
zahtevaj, nič ne prosi.“ [14])
(Lirske in epske poezije, 159.)

Pomáhej si sám! tak volá Aškerc k nebožáku v poutech úpícímu:

„V cestnem jarku vznak leži mi
mož neznan, pa kislo se drži mi.“ [15])

---

[10]) Narodil jsem se v okovech, s nimi brzy položím se do hrobu. Proto mi jich nesnímej! Jsem jim zvyklý z dětských let . . .

[11]) Rád umírá Pavliha — to umíme od jistého času nejlépe.

[12]) Byli jsme příliš povolní, že zemi jsme mu přenechali.

[13]) Přetrpíš-li, bratře, každou křivdu, snášíš-li bez reptání jařmo otrocké, každou nevoli potlačíš-li. Skromnost, poníženost a povolnost ovčí, toť nejlepší tři zlaté ctnosti.

[14]) Hledáš-li svojich práv, vzhůru nos hlavu! Poníženého celý svět tepe a má ho jen za blázna; chtěj, nepros nikdy.

[15]) V příkopě u cesty leží neznámý muž a kysele se tváří.

Volal již Allaha na pomoc a světce a sousedy — však marně. Pavliha mu praví:

„Kaj pa . . . Sam si že poskušal vstati
ter iz jarka sam se izkopati?“
„Sam?! Kaj praviš? Meniš da bi šlo?
Nisem mislil še do zdaj na to!“ [16]) (Nove poezije, 173—174.)

Podobně mluví v »Nových poesiích« na str. 78:

„Junaku ne pristoja solza . . .
Le z delom vi maščujte me!
Svoboda ne prisije sama . . .
Bog sam vas neosvobodi.
Le z umom jasnim, z rokoj hrabroj
junak prostost si pribori.“ [17])

Takto snaží se básník změniti otrockou, poníženou naši povahu, abychom si uvědomili svoji sílu, abychom z pokorných sluhů stali se sami svými pány.

Toto evangelium rozhodnosti a sebevědomí dodělává se úspěchů již:

„Vse stresa verige — na svoje noge
hoče vstati, hoditi svobodno.“ (Lirske in epske poezije, 180.)
„Mi vstajamo . . .
Mi nočemo umreti,
mi hočemo živeti!“ [18]) (Lirske in epske poezije, 11—12.)

Význačné jest, že Aškerc právě selská povstání ze XVI. století tak obšírně zpracoval; celý cyklus ballad »Stara pravda« se obírá tímto předmětem, tato hnutí byla zjevem samostatné rozhodné vůle slovinského a chorvatského národa. Tajně se osnuje povstání proti — pánům; sedláci nabývají naděje ze svých dějin, neboť krále Matyáše imposantní síla spí v slovinské zemi, až bude nejhůře, probudí se: v srdcích slovinských junáků dřímá paměť bývalého hrdinství, a to jedenkráte propukne . . .

Knížecí prestol korutanský spatřuje každé noci ducha — ducha bývalé slovinské svobody, jenž povzbuzuje národ k dílu . . .

Žalostný osud zničí selského krále a on umíraje vyzývá svoje rodáky: »Pamatujte na dnešní den,« — pomsta, pomsta přijde, to zní nám v uších, čteme-li tu »Starou pravdu«. Ovšem:

[16]) „Jak pak . . . Zkoušel jsi již sám vstáti a sám z příkopu se vyhrabati? „Sám?! Co pravíš? Myslíš, že by to šlo? Až dosud jsem na to nepomyslil!“

[17]) „Junáku slzy nesluší . . . Jen činem mě pomstěte! Svoboda sama nezasvítí . . Bůh sám vás neosvobodí. Jen rozumem jasným, rukou chrabrou junák volnost si vybojuje.“

[18]) „Vše střásá okovy — na vlastní nohy chce se postaviti, svobodně choditi.“ — „My vstáváme . . . Nechceme umříti, chceme žíti!“

„napredek in prosveta
to naša bo osveta!“ [19])
(Lirske in epske poezije, 11—12.)

neboť:

„bodoči boj bo nekrvav, duševen;
kdor v boji tem kulturnem bo močnejši,
njegova zmaga, slava in bodočnost.“ [20])
(Lirske in epske poezije, 19.)

*

Prešeren 1800 značí minulost a utrpení — Aškerc 1900 budoucnost a činy.

Od toho času, co se jižní Slavie sklonila pod turecké jařmo, pěli pěvci smutné naše písně, slabí starcové probírali se v strunách, vzpomínajíce žalostné minulosti; koho nadchnouti by mohl ostrý jejich hlas odvahou? A před nešťastnou bitvou na Kosově poli pěl rytířský junák Miloš Obilič v železném brnění svému příteli Marku králeviči, muži velké udatnosti a nepřemožitelné síly, o starých hrdinách; takto hovořil sebevědomý Miloš:

„Ima dosta vojske u Turaka,
Al s' možemo s njima udariti.“ [21])

Padl Obilič, padlo Srbsko; ale po staletí ponížené — pozdvihli je opět počátkem našeho věku pěvci hajduci, a při zvucích jejich obřího hlasu pukaly turecké okovy...

A ruští »калѣки« (mrzáci) byli pěvci velikáni; o jich hlasu praví stará ruská píseň, že byl tak silný, že se pod ním zachvívala matka země, že stromům vrcholy se lámaly, koním nohy ohýbaly.

Srbským pěvcem, nešťastným pěvcem nešťastných dob zdáš se mi býti, Prešerne, pociťuješ násilí a netroufáš si setřásti je, raději trpíš...

Železným Milošem Obiličem, udatným hajdukem a obrovitým »kalěkou« jsi ty, Aškerci, jenž zastrašuješ protivníka, voláš bratra k životu, dýcháš mu v dlaň energii, pracovitost, pěješ s Homérem *μῆνιν ἄειδε* (Krek), že takto se to rozléhá v každé slovinské chýši:

„Moja muza ni mehkužna
bledolična gospodična;
Črnogorka je, Špartanka,
deva zdrava, ognjévita.
Moja muza ne poseda
v mesečini v polusanjah,
ona ljubi jasne dneve,
ljubi vroče solnčne žarke.

„Moje Musa rozhýčkaná
bledolící není slečna;
Černohorka, Sparťanka je,
děva zdravá, plná ohně.
Moje Musa neusedá
v luny svitu v polosnění,
ona jasné dny má ráda,
ráda paprsk slunce vroucí.

[19]) „Pokrok a osvěta bude naší pomstou!“
[20]) „Budoucí boj bude nekrvavý, duševní; kdo v tom kulturním boji bude mocnější, tomu kořistí bude sláva a budoucnost.“
[21]) Množství vojska mají Turci, ale můžeme s nimi se utkati.

Moja muza se ne joče
nad svetovnim gorjem britkim,
resno kliče le na delo,
ki naj spasi nas jedino!
V levi bakljo, v desni handžar
krišku dviga moja muza;
razsvetljuje teme klete
in s tirani se bojuje.
(Lirske in epske poezije, 5.)

Moje Musa nezná pláče
nad světovým bolem hořkým,
naopak jen volá k práci,
kteráž jedině nás spasí!
V levé pochodeň a v pravé
handžár zdvihá moje Musa;
rozsvětluje temno kleté
a s tyrany v boj se dává.
(Překlad J. Boreckého.)

To budiž národním naším evangeliem z r. 1900.

Prešernovo působení spadá v dobu, kdy ještě slovinského národa takřka nebylo; ačkoli již tu a tam vzplanulo vlastenectví, přece bylo jen ojedinělým zjevem po našich zemích. — Prešeren sotva se dožil, že Krajinci, Štyrští, Korutanci a přímořští Slovinci uvědomili si svou pospolitost a r. 1848 provolávali »sjednocenou Sloveniji«; proto byl především »krajinským« pěvcem.

Jednotného spisovného jazyka tenkráte ještě nebylo, každý užíval více méně svého domácího nářečí — Prešeren svého gorenjského.

Dnešního dne uznávají všechny slovinské krajiny Lublaň za přirozené kulturní svoje středisko, a tato bílá naše máti, jež nemohla dáti Prešernovi chleba, povolala Aškerce ze Štyrska, aby v jejím srdci soustředil svoji energii. To je náš rozvoj od r. 1800 do r. 1900.

Prešernovi často vyčítalo se jeho úzké krajinské stanovisko; pro illyrism nikdo ho nemohl získati; slovanské vědomí je u něho a jeho vrstevníků ještě jaksi theoretické; praví sic, že »največ sveta otrokom sliši Slave«,[22]) ale jeho Črtomir, hrdina »Krstu pri Savici«, jenž promlouvá zaň tato slova, nenachází cesty tam, kde svobodní volí si víru a zákony. Rakouští Slované neměli tehdy bližších svazků. Prešeren seznámil se ve Vídni s Čelakovským, dostal se prý s ním do Čech, ale v praxi mu ta známost neotevřela slovanského obzoru. Spíše osobně než jako Polák zajímal ho E. Korytko, jenž přebýval několik let v Lublani.[23])

Aškerc je Slovan; ve svém »Popotnem dnevniku« pozdravuje srbského spolucestovatele, Slováka, Bulhara, Poláka — zkrátka: slovanského ducha; snadnost cestování sdružuje bratry, kteří dříve nemohli se poznati, pokud lokomotiva nesbližovala duchův.

Aškerc nezná Slovany pouze dle obličeje, ale i podle ducha; zná chorvatskou, českou a ruskou literaturu — a to je pravé slovanství; jeho realismus je vůbec rovněž pln ideí, a tedy rovněž ideový, jako realismus ruský. A tak stali jsme se r. 1900 činným dílem Slovanstva.

---

[22]) „Největší část světa náleží dětem Slávy."
[23]) Sbíral také a vydal národní písně slovinské. *Red.*

EMANUEL TONNER

* 25. pros. ve Velkém Zdíkově u Vimperka,
† 4. dubna 1900 v Praze.

(Poslední fotografie.)

V Tonnerovi odešel opět jeden z mužů, kteří před půl stoletím již vstoupili do veřejného života, otevřeného rokem 1848. Jeden z těch, kteří po celý život nesli na sobě ráz, jejž jim velká ta doba vtiskla, spojovali v sobě vřelost citovou s všestranným vzděláním. Mužů takových přes to, že život národní u nás ve všech směrech pokročil a se rozvinul, spíše ubývá; s tím sympathickým spojením idealismu s vyspělostí, kterému se obdivujeme právě u těch vychovanců velkého hnutí onoho, setkáváme se čím dál řidčeji. Smrt každého z nich dojímá nás. Smrti Tonnerovy nikdo nenadál se, vida do poslední chvíle jeho svěžest a čilost, pozoruje, jak účastnil se do posledka ještě veřejného života, kdy nejeden z jeho bývalých soudruhů, jimž též dopřáno bylo dožiti se vysokého věku, uchýlil se již v soukromí, kdy nejeden znechucen a odpuzen vzdaloval se již všeho působení.

Tonner účastnil se ho celým svým živým temperamentem, i pracoval jako politik, učitel, publicista a spisovatel. Jeho činnost byla oceňována, listy v posmrtných vzpomínkách o něm přinášely data jeho života a výčet jeho spisů. Politické listy připomenuly při té příležitosti i jeho názory politické a jeho poměr ke stranám. Nemám tedy úmyslu opakovati zde vše to, nýbrž chci ukázati, jaké bylo jeho stanovisko ve věcech slovanských a jaké jest jeho místo v dějinách českého slovanství.

Srovnáváme-li naše buditele a starší politiky s dnešními, vidíme, že u oněch cit pro slovanství byl silnější nežli u těchto; vidíme, že lidí, znajících poměry národů slovanských a jejich jazyky, ubývá, že konečně na slovanství dnes hledí se spíše se stanoviska politického nežli kulturního. U starší generace, k níž náležel i Tonner, bylo již, abych tak řekl, slovanství jaksi součástí její duše. Slovanství to bylo neurčité, mlhavé, citové — a proto namnoze velice nekritické. Bylo snem slabého, který tušil spíše, nežli věděl o velkosti »Slovanstva«, bylo nadějí a touhou po čemsi větším a silnějším, co by zajišťovalo život. Cit a vědomí příslušnosti k velkému celku kmenovému nebyl provázen kritickou znalostí poměrů a skutečnosti — a proto také se poměry ty a skutečnost idealisovaly.

Tonner již v mládí zabýval se slovanskými jazyky; r. 1852 přeložil srbské písně, vydané jihoslovanskou mládeží v Praze ve prospěch Národního divadla.[1])

[1]) Српске народне пјесме, са преводом ческијем. Издала југославјанска младеж. 1852. Vydavatel A. Popović.

Již jako žák střední školy za svého pobytu v Tarnově a později jako učitel na gymnasii v Řešově a Přemyšli měl příležitost kus slovanské skutečnosti poznati a o vzájemných poměrech mezi Slovany se dověděti mnohého, čímž se rozptylovala mlha dosavadního naivního slovanství. Tam Tonner zblízka poznal tehdejší vzájemný poměr národů polského a ruského v ovzduší předrevolučním. Tonner nejen že tam poznal, oč jde, on při své citovosti a jako vřelý přítel zásad svobody účastnil se i příprav, jimiž národ polský chystal se k zoufalému boji o svá práva, k boji, jejž tak krvavě zaznamenal v jeho dějinách rok 1863. A když po dvouletém pobytu v Polsku vrátil se r. 1856 do Čech, seznamoval v »Čase« a »Národních Listech« českou veřejnost s tím, co poznal.

Kdežto revoluce polská r. 1831 zastala národ český ještě v absolutismu, rok 1863. nalezl ho již po politickém obrození, jež vykonal rok 1848. — i dával mu souditi mezi dvěma zápasícími stranami, oběma slovanskými. Do té doby stačilo namnoze pouhé slovanství k tomu, aby se s druhým národem sympathisovalo — nyní zapotřebí bylo, ba pro myslící a politicky již žijící národ nevyhnutelno, souditi dle skutečných poměrů a činů. Rok polské revoluce 1863. byl proto také rokem revolučním v českém slovanství. Publicistická činnost Tonnerova, seznamující lid český se skutečnými poměry, měla v oné době neobyčejný význam. Tehdy »Národní Listy« — v nichž pracoval Tonner — psaly (v článku »Rusko a Polsko« 25. ledna, čís. 20—21): »Kdo jen poněkud má cit pro svobodu národův, kdo přesvědčení chová, že národy nejsou k tomu ustanoveny, aby zmítány byly libovolností vlád surových, za posledních dvou let nemohl se chopiti novin bez obavy, že se tam bude muset dočísti o novém jakémsi bezpráví, o novém násilí, o nových ukrutnostech, jichžto se vláda ruská dopouští proti sbratřenému národu polskému.« Česká veřejnost také neváhala, kam se má skloniti se svými sympathiemi a (na nepatrné vyjímky) přála zdaru zbraním polským.[2]) Tonner ve svém spisku tehdy (r. 1863) vydaném, »Poláci a Češi«, jehož jednotlivé kapitoly vycházely dříve již v »Čase«, projevuje potěšení, že »náchylnost národů českého a polského k sobě vzrůstá a tuží se, čím více oběma přibývá národního uvědomění« a vyslovuje se, že je to jich určením, aby k sobě přilnuli mocně a pevně a spoutali se svazkem nerozlučitelným.« Toto své přesvědčení dokazuje z dějin, připomínaje přátelské styky Čechů a Poláků v minulosti, i očekává, že navždy již zmizí z Čech sympathie k ruské vládě. »Národní listy« té doby také uznávaly právo boje polského proti Rusku a mluvily proti t. zv. »ruskému panslavismu«. Tenkráte byla tedy shoda mezi slovanstvím a názory o svobodě, která však nepotrvala, byvši zahalena novými mlhami neupřímnosti, zavíráním očí před pravdou skutečnosti a hlásáním historiosofistiky Katkovů a Aksakovů. Tehdejší Tonnerova činnost publicistická byla velice záslužna, i jest si přáti,

[2]) Tehdejší nadšení pro Poláky výborně charakterisují vzpomínky *Bittnerovy* (Z mých pamětí) a *Quisovy* (Z venkova v letech šedesátých, Květy 1899, str. 567 sl.). *Red.*

aby v ní měl následovatele. Podnes bohužel není vyřízen spor ruskopolský, podnes jest mravní povinností lidu českého, aby dle ducha svých dějin cítil se stranou, jíž děje se křivda. Tonner však vždy dobře rozlišoval vládu ruskou, na níž byla vina, a národ ruský, který na celém jejím počínání viny neměl, jsa pouze nástrojem despotismu vládního. Z toho vědomí vynikl druhý spisek Tonnerův: »Slovo upřímné Polákům a Rusům« (r. 1871), v němž ukazuje, jaké škody přináší Slovanům vzájemný zápas dvou největších národů slovanských, jak pracuje se jím ve prospěch šířícího se němectví i jak officielní Rusko, jdouc za dynastickými zájmy, náchylno jest ke spojenectví s úhlavním nepřítelem Slovanstva — Pruskem, deroucím se ve jménu kultury německé do zemí národů slovanských. Tehdy zdálo se, že jest na obzoru válka mezi Pruskem a Ruskem, a Tonner v zájmu Slovanstva i samých Poláků radil, aby válka ta nestala se novým bratrovražedným bojem mezi Poláky a Rusy. Obracel se k Polákům, hledě je přesvědčiti, aby nedali se svésti svou nenávistí k Rusku a nestanuli na straně pruské, obávaje se, že by jim to přineslo novou pohromu, že by oba národové slovanští jako nástroje vlád opět navzájem se hubili a ničili. Tonner uznával, že pro Poláky byla by těžká volba mezi oběma stranami a říšemi, poněvadž »obě pracovaly k záhubě jich říše, obě ji roztrhaly a o roucho její metaly hřebí; obě pak Polákům v krajinách zabraných uškodily a škodí dosud.« Ke konfliktu mezi Ruskem a Pruskem ovšem nedošlo.

Vedle činnosti literární nelze podceňovati ani osobní jeho působení na podporu a posílení vzájemnosti českopolské. Bylť Tonner v celém Polsku osobností známou nejen ze své činnosti publicistické, ale i z četných osobních styků. Přemnozí Poláci budou na něj pamatovati jako na horlivého, přímo vášnivého průvodce Prahou a vykladače jejích historických památek a míst. Z poslední doby zejména účastníci žurnalistického sjezdu a slavnosti Palackého mají v živé paměti jeho živý výklad, kořeněný humorem a protkávaný častým »panie dobrodzieju«. Nejposledněji konal tento svůj oblíbený úkol při návštěvě krakovských akademiků. Kdo by se byl tehdy, vida jej oživeného a veselého na radnici staroměstské, nadál, že úřad českopolského průvodce Prahou zastává naposled! . . .

Tonner zůstal do smrti věrným přítelem národa polského a osobním přítelem velkého množství jeho synů. Jako jiným i jemu vytýkána byla jednostrannost v nazírání na otázku slovanskou. Na to mám odpověď za něho i jiné: budeme-li každý v *jiném* směru jednostranni, bude národ náš *všestranně* seznamován se skutečnými poměry všech slovanských národův — a získá tak pevný podklad pro své slovanství. K tomu potřebujeme lidí, jako byli Tonner, Řehoř, Jelínek . . . Škoda, že odcházejí — a to většinou předčasně . . .

JOS. RUDA.

FEUILLETON.

„Ephraims Breite“.

Pětiaktové drama Brigita Ephraimova z péra Karla Hauptmanna, bratra proslulého dramatického spisovatele německého, slavilo počátkem ledna až snad nezaslouženě hlučný vstup svůj na divadle vratislavském. Celkem slabý ten kus zajímá z různých příčin: jest prvým krokem spisovatele na poli dramatu, psán slezským dialektem, zachytil naturalisticky věrně některé momenty ze života na malé slezské vísce a konečně týká se také trochu Slovanů, a to nás Čechů. Po té stránce chceme o něm uvažovati.

Postavy Slovanů jsou poměrně dosti častým zjevem na moderním jevišti německém. Halbovo »Mládí« odehrává se na polské půdě, jeho »Mutter Erde« předvádí rovněž Poláka, ovšem že již poněmčilého. Ale nikde neosvětluje postav těch paprsek sympathie autorovy, spíš halí je stín nepřízně jeho, jsou vždy bližší Grillparzerovu Otakaru, než jeho Libuši. Tvrdá, nad míru bigotní, v základech svých temná a záhadná postava polského kněze z »Mládí« i hastrošovitá figurka polského dekadenta Dra. Gliszyńského v »Matce zemi« jsou dobrým toho dokladem; »Ephraims Breite« zase zachytila Čechy na místě zvláště bolavém, — podala obrázek českého harfenictví.

Děj kusu jest chudý: dcera zámožného sedláka zamiluje se do českého čeledína Josefa, syna potulné harfenice, a prosadí, že otec, který nehodného vlastního syna byl nechal do světa odejíti, ke sňatku přivolí. Ale Josef nemiluje své ženy a tráví pak celé noci u lehké harfenistky »dem böhmischen Franzel«, až konečně po trapné scéně hrdě opouští statek, aby živ byl na svobodě.

Ale tu ještě třeba mnohého se domysliti, neboť básník podává pouze několik úryvků balladických. Prvé jednání líčí naturalisticky život na statku a podává pěknou exposici, druhé kreslí pustou scénu z harfenického života v krčmě, kde utká se sedlák se svým synem i Brigitou, ve třetím dovídáme se, že syn je již ve světě a sedlák svoluje ke sňatku Josefovu, čtvrté líčí pěkně svatbu s opilými sedláky a dává nám nahlédnouti v duši Josefovu, páté pak končí trapnou scénou rodinného nesváru, kde nevěrný Josef opouští statek, dávaje přednost chudobě a svobodě. Táž úryvkovitost, nepropracovanost, nejasnost jeví se i v povahách. Lidé Hauptmannovi jsou vlastně — jak již vytýkáno bylo — moderní hrdinové, přecitlivělí, choří filosofové. Spisovatel též nedává vyplývati povahám z činů a jednání, nýbrž snaží se dosíci cílů svých často tendenční charakteristikou přímou, řekl bych klopstockovskou.

Hrdinka kusu, nejasný konglomerát z Magdy a Nory, ustupuje do pozadí, stává se obětí selského Jaga-Josefa, který vše dovede zaříditi

ve svůj prospěch, syna ze statku vypíchnouti, dceru svésti, sedlákovu přízeň získati, aby pak na konec vše vrhl k nohám svým nepřátelům a vrátil se ke své svobodné možně žebrácké. Spojuje tedy v povaze své vypočítavý egoismus s nesmírnou láskou k volnosti, sobec a snílek v jedné osobě.

Ten člověk bídy, nemanželské dítě harfenické, vyšvihnul se prací svou na prvního čeledína nejbohatšího sedláka — a pracovat umí, sedlák bez něho by se statkem nepořídil! — získá jej a srdce dcery jeho — a při tom zachová si svou hrdost, neprosí se nikoho o nic, neubližuje nikomu, ale též sobě ublížiti nedá. Když vidíme toho člověka železného klidu a vůle — nemůžeme uvěřiti v jeho romantický poměr k české harfenistce. Povaha temná, neurčitá. Čeho chtěl vlastně básník postavou Josefovou docíliti? Že se netěší jeho sympathiím, vidno z každé řádky. Z jeho přímé charakteristiky dovídáme se řady nepěkných činů Josefových — ale skutky jeho nejsou s povahou touto v plném souhlase. Nevidíme, že by působil různice mezi otcem a hloupým jeho synem, on nevyhledává ani lásky Brigitiny ani milostných pletek s Františkou. Tento poměr nemá vůbec dokladu — až na jedinou scénu po svatbě, jež velmi vhodně mohla ukončiti kus; Josef, jak vystupuje, jest člověk, bídou, posměchem a nenávistí sousedů téměř ubitý. Kdož vůbec může se diviti, že nemá lásky k nikomu? Kdož může mu to zazlívati, jemu, terči hrubých vtipů selských, povznešenci vlastní silou? . . . A přece hraje úlohu tak smutnou: On to, jenž šlechetnou hrdinku kusu olupuje o vysněné štěstí života, jenž na statek Gottliebův přináší nesvár a konečně opouští statek, vraceje se k potulnému životu.

Autor se nenávistí netají. V celém kuse není o Josefovi jiné řeči, kromě pohrdlivých úsměšků, hanlivých zmínek. Jest proskribován jako Jidáš, on i celý jeho rod.

Bídu harfenistů autor šťastně zachytil. Jak živě mluví scéna hospodská! Tam předvádí autor starou českou kuplířku — matku Josefovu — s dívkou »das böhmische Franzel« v hluboké jejich pokleslosti a mravní bídě, jak ve společnosti spitého honáka a surových sedláků dají se hostiti, hrají v kostky, vydírají peníze, kupčí téměř tělem — kočující prostituce! Jejich přítomnost působí v celé obci rozruch, každý přijde do hospody, pobaví se s nimi, a přece každý jimi pohrdá, jim spílá. »Das liederliche Harfavulk, das Harfagesindel, Zigeunervulk, das Harfamensch« — jiného názvu pro ně nemají. Podobnou nenávistí a pohrdáním dýší též hovory hostů o svatbě Josefově. Posmívají se jim, útočí téměř na ně, až stará harfenice počne mluviti. V řeči její je tolik trpkosti a bolu, tolik strasti a bídy, že mimoděk musí pozorovatel cítiti vřelou soustrast — kde dříve ho pojímal hnus. A slyštež poetický výron citů mladé harfenistky v její pohádce o králi Davidovi s harfou, pozorujtež vřelé výlevy lásky její k Josefovi a nepochopíte, že to táž žena, jež zvykla vydělávati chleba svého vlastním tělem svým. Opět táž nejasnost — jako u Josefa, táž příchuť úhany, trpkosti, táž tendenčnost. A tato tendenčnost provází všechny Čechy v kuse — mimoděk dere se nám srovnání z »Messiady«: s proskribovanými

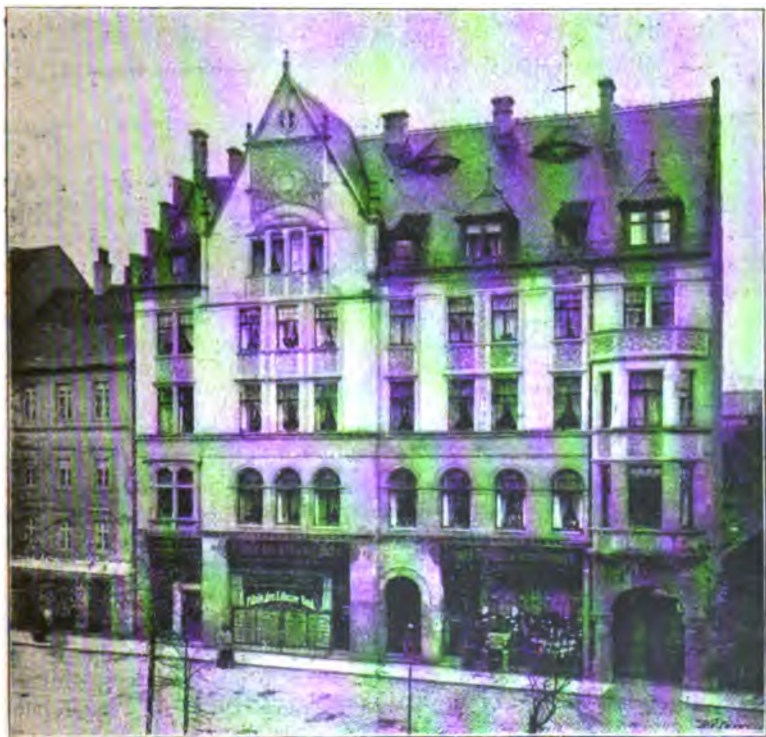
Židy, Jidášem a ďábly. Takové rozdělení povah již a priori na dobré a zlé máme také zde: Češi ovšem patří k posledním. A nelze se konečně diviti. Autor zná hlavně onu smutnou naši representaci zahraniční — české harfenictví. Z té volil látku — mohl býti výsledek jiný? Kéž by autor hleděl následovati příkladu Grillparzerova — povšimnouti si lépe, důkladněji národa našeho, pak snad by z péra jeho vyšla nějaká moderní »Libussa« ! Dr. O. WAGNER.

DOPISY.

Z Lužice.

(Maćičny dom. — Museum. — Hlavní shromáždění Matice Srbské.)

Odbyli jsme si zase svůj každoroční svátek, jímž jest od založení naší Matice první středa po velikonocích. Byl letos významnější než jiná léta tím, že došlo k officialnímu otevření nového Matičního domu,

Nový dům Matice Srbské v Budyšíně.

jenž byl sice již k lonskému valnému shromáždění Matice hotov, ale poněvadž srovnání knihovny a musea nemohlo býti do lonských velkonoc dokončeno, odloženo slavnostní otevření domu na letošek.

Stojíme-li před krásnou, trojpatrovou budovou nového matičního domu, a vidíme-li vedle ní nizounký, jednopatrový domek, jenž byl až do předlonska ohniskem duševního života Lužických Srbů — mimovolně zalétáme do minulosti a reprodukujeme si celou historii starého domu matičního a povstání nového. Je spojena těsně s jménem Smolerovým, jako s ním je spojen vznik Matice a lužického probuzení vůbec. Smoleř koupil r. 1873 na vlastní risiko pro Matici domek s rozsáhlým dvorem na rohu Lubinské třídy a Lubinských příkopů, tedy v samém středu města, doufaje v pomoc z Ruska. Vydal se také skutečně na cestu do Ruska, ale mnoho nepořídil,[1]) k tomu ještě půjčka šlechetného Bašmakova (6000 rub.) mohla se státi existenci Matice osudnou, poněvadž na jmění zámožného Bašmakova uvalen byl r. 1881 konkurs — právě v době největší finanční tísně Matice. Tehdy vymohl Smoleř na správci konkursní podstaty snížení pohledávky na 4500 tolarů. Avšak ani těch nemohla Matice ve své tísni složiti. Přišlo jí tedy velice vhod, když vynikající polský přítel jejích snažení, historik Wilhelm Bogusławski, přičinil se o další snížení dluhu na 2000 tolarů, kteréž Matici bez úroků zapůjčil petrohradský Dobročinný spolek. Jinak byla a jest odkázána Matice pouze na sbírky, které jdou velice zvolna ku předu; dle posledního výkazu (v němž jsou zahrnuty i čisté výnosy matičního domu z posledních let) sebráno ohrouhle 54.000 marek. V tom jsou zahrnuty i příspěvky z jiných zemí slovanských, kteréž (kromě příspěvků a půjček na zakoupení domu) rozčilovaly německou nesnášelivou a panovačnou žurnalistiku často až k nepříčetnosti — spatřovalať v nich strašidlo panslavismu. Na velký, společný takový útok, jejž podnikla počátkem let osmdesátých skoro veškerá žurnalistika říše německé proti kulturnímu středisku nepatrného nárůdku slovanského, odpověděl r. 1884 zvěčnělý H. J. Imiš výbornou polemickou brošurou »Der Panslavismus, unter den sächsischen Wenden mit russischem Gelde betrieben und zu den Wenden in Preussen hinübergetragen. Deutsche Antwort eines sächsischen Wenden«. Zvěčnělý E. Jelínek výborně posvítil na tuto nedůtklivost německou ve feuilletonu pražské »Politik« ze dne 29. března 1888 velmi trefně: »Když ruský millionář kníže Demidov«, píše, »vedle jiných humanitních a obětavých skutků v cizině založí v San Donato nákladem několika millionů italskou školu a ústav, nebo když polský magnát Branicki daruje chudým veleměsta Paříže statisíce franků — jmenuje se to mecenášstvím a humanností, a nikdo, ani Němec, nemá nic proti tomu; ale kdyby dnes takovému Demidovu nebo Branickému napadlo na př. bídný kryt matičního domu v Budyšíně novým, lepším nahraditi, aby byl jiným domům podoben, hned by to v očích velkých novinářů byl strašný panslavismus!« Nebožtík Hórnik dobře k tomu podotknul, že Němci

[1]) Jak podrobně vylíčil *Ad. Černý* ve svém článku Matice Srbská v Budyšíně, Slovanský Sborník 1885. (IV.) 247. sl.

rádi užívají i peněz — od tohoto nejmenšího nárůdku slovanského. V pražském lužickém semináři totiž, založeném původně ze srbských peněz pro Srby, dovedli se během časů usaditi Němci do té míry, že nyní většinu chovanců tohoto semináře tvoří Němci. Zde neostýchají se Němci užívati prostředků nepatrného a chudého nárůdku Slovanského (a chuť jejich roste každým rokem!) — proč by tento nárůdek měl odmítati pomoc svých silnějších bratří? — — Není možno na tomto místě vzpomínati celé historie matičního domu; zastavíme se proto jen u posledního období. Smoleř ani Hórnik nedočkali se toho, co bylo jejich snem: stavby nové, definitivní, účelné budovy na místě staré, která účelu svému naprosto nevyhovovala. V posledních letech života Hórnikova sice zahájeno bylo již jednání o nové stavbě s městskou radou, ale příznivého výsledku jeho se vzácný tento apoštol slovanský již nedočkal. Matice totiž žádala, aby směla posunouti průčelí nového domu do ulice ke schválené stavební čáře; byla to tedy jaksi žádost jen formální, a přece se vyjednávání táhlo několik let, až konečně městské zastupitelstvo milostivě svolilo, že si Matice smí 1½ *m* široký pruh ke svému pozemku přikoupit, když se dříve zavázala, že r. 1897 se stavbou započne a do 10 let ji skončí. Dne 21. dubna při padesátiletém jubileu Matice Srbské položen byl slavnostním způsobem základní kámen nového matičního domu — a od lonska již stojí polovice nového domu, zbudovaná dle plánů drážďanského architekta A. Grothe. Při nedostatku prostředků vystavena totiž zatím polovice, a to menší polovice domu, zaujímající část bývalého dvora — tak že starý matiční dům stojí dosud nedotknut. Jen, zdá se, sesmutněl . . . Knihovna matiční a knihtiskárna Smoleřova s knihkupectvím, kteréž mu dodávaly významu, přestěhovaly se do nového domu, označeného ve štítu heslem: »Bohu k česći — Serbam k wužitku« . . .

Nyní k nim přibylo národní museum lužickosrbské, na jehož založení bylo pomýšleno hned při koupi starého matičního domu — a jež bylo ve středu po velikonocích o 11. hod. dopolední tichou slavností otevřeno. Ideální vlastenci srbští — Smoleř, Hórnik, Imiš, Wjelan, Jenč a jiní — sbírali pomalu předměty pro budoucí národní museum, ale poněvadž v starém matičním domě naprosto pro ně nebylo místa, přechovávali je z počátku jednotliví členové matičního výboru, načež je na revers dočasně zapůjčili městskému budyšínskému Stieberovu museu. Tato sbírka (kolem 600 čísel) stala se základem nejmladšího národního musea slovanského. Nestačila by ovšem bývala na samostatné museum, kdyby nebylo nenadálého sběratelského ruchu, vyvolaného výstavou drážďanskou r. 1896. Výsledkem jeho bylo pěkné »lužickosrbské museum«, jež bylo vlastně hlavní cennou atrakcí celé výstavy a v němž poprvé byl štěp lužickosrbský ve své individualitě a práci názorně předveden. Srbský výstavní komitét (jehož předsedou byl dr. A. Muka) nejen odevzdal Matici Srbské čistý výnos 3000 marek, ale kromě toho podal jí krásný dar — znamenitou sbírku předmětů národopisných, čili hotové národní museum lužickosrbské, jež kustod P. Jakub Šewčik po celoroční pilné práci dne 18. dubna srbské veřejnosti odevzdal. Byl to povznášející okamžik v našem miniaturním

národním životě... Telegrafický pozdrav Národopisného Musea Československého, jejž k té příležitosti zaslalo, byl tím významnější a vítanější, že toto sympathické české museum netoliko bylo vzorem našemu museu, ale do jisté míry i ústavem mateřským zásluhami, jichž si získalo o uskutečnění srbského oddělení na výstavě drážďanské. — Naše nové srbské museum jest ovšem velkou věcí jen v našich těsných a těžkých poměrech; proto nesmí si je nikdo představovati v rozměrech musei větších a šťastnějších národů. Ale jest milé, sympathické, zajímavé, jest naše — a hlavní věc, že vůbec jest konečně zde! Za to čest všem, kteří se o ně přičinili — od prvních vlastenců-sběratelů, kteří sebrané předměty jako drahocenné poklady chovali pod vlastní střechou, až k energickému, neunavnému a žádných překážek se nelekajícímu Dru. Arn. Mukovi, jeho velice horlivému pracovníku v době výstavní, Adolfu Sommerovi, a kustodu sbírek, P. Jakubu Šewčikovi a jeho pomocníkům!... Celé naše srbské museum umístěno jest v jednom, ovšem velmi prostorném sále v prvním poschodí nádvorního křídla nové budovy. Vidíme zde sbírku popelnic a jiných vykopalin lužických, sbírky archaeologické z pozdějších dob — ale jádrem všeho jsou sbírky národopisné, z nichž největší pozornost poutají k sobě četné figuriny krojové, zaujímající celou. zadní a pravou stěnu musejního sálu (svatební průvod, návrat šestinedělky z kostela, domácnost ze Slepého a přástky)... Směle můžeme říci, že museum naše při vší své nepatrnosti u přirovnání s velkými musei šťastnějších národů daleko převyšuje všecky naděje, sny a očekávání našich vlastenců z let šedesátých a sedmdesátých — a což teprve vlastenců z dob založení Matice!... Museum bude otevřeno (za vstupné 30 pfen.) vždy ve středu od 2—4 hod., kromě toho v každou první sobotu měsíce od ½2—3 hod. Upozorňujeme slovanské návštěvníky Budyšína, aby neopomínali věnovati nějakou hodinu prohlídky našemu museu; nebudou toho jistě litovati.

Kromě musea navštívili účastníci matičního shromáždění také knihovnu, umístěnou v sále druhého patra (právě nad místností musejní). Knihovna naše není nikterak nepatrná. Hlavní část její ovšem tvoří nejúplnější existující sbírka lužickosrbských knih (hornolužických i dolnolužických), tedy jediná knihovna svého druhu. Ale i oddělení spisů cizích o Lužici nebo aspoň do jisté míry Lužice se týkajících jest velmi bohaté. Ostatek knihovny tvoří oddělení slovanské, které může plniti v Lužici velké poslání, bude-li knihovna učiněna řádně přístupnou — bude-li jí zejména literárním dorostem lužickým a vůbec mladou intelligencí skutečně také užíváno. Dlouholetému knihovníku jejímu, zasloužilému vlastenci K. A. Fiedlerovi náležejí za její vzorné uspořádání upřímné díky nejen všech intelligentních Srbů, ale i slovanských pracovníků vůbec. Ovšem nesmí se tu zapomenouti zásluh starších vlastenců lužických, kteří knihovnu za svého života nebo odkazem hojně rozmnožili; na předním místě sluší tu uvésti vzácnou slovanskou a specielně lužickou knihovnu Hórnikovu (kteráž byla největší soukromou knihovnou na Lužici — a jistě nejúplnější slovanskou

knihovnou v této zemi). Knihovna roste pravidelně každým rokem; minulého roku na př. přibylo 156 čísel.

Odpoledne konána byla padesátá třetí »Hłowna zhromadźizna Maćicy Serbskeje« v sále Gudowa hôtelu (pan Guda jest lužický Srb) u přítomnosti 48 členů, mezi nimiž se nacházeli vzácní polští přátelé naši, Alfons a Melanie Parczewští.

Hlavním bodem jednatelské zprávy byl ovšem nejdůležitější výsledek práce posledního roku: uspořádání knihovny a musea. Z ostatních zpráv vyjímáme: Příjmů měla Matice minulého roku 2569 marek (což charakterisuje naše miniaturní poměry), kdežto vydání bylo tentokrát 4018 marek; vydalo se tedy o 1448 mk. více, než se přijalo. Bylo totiž minulého roku třeba vydati vedle 1000 mk. na museum hlavně značné sumy na tisk Bartkových »Biblických dějin« pro školy a »Mužských čtverozpěvů« pro naše spolky. Matici, jako spolku na vydávání knih, zbývá nyní pouze 2036 mk. vydejného jmění. Je to suma velice nepatrná — zejména v poměru k neukojené rostoucí potřebě knih pro lid. Lid dychtí, hladoví, volá po četbě — a my nemáme prostředků, abychom mu ji mohli poskytnouti. Což by se v celém Slovanstvě nesehnal nepatrný kapitál řekněme 20.000 marek, abychom mohli našemu lužickému lidu dáti do rukou srbskou četbu, po níž touží a která jej může pro celé Slovanstvo zachránit?...[2])

Že lid skutečně by četl, o tom svědčí (jako každého roku) počet rozprodaných knih za minulý rok, který dosáhl výše 7619 výtisků. Představme si, co to značí takřka 8000 knih na 100.000 hornolužických Srbů — tedy pouze asi na polovici obyvatelstva vlastní Prahy bez předměstí. Představme si dále, že mezi těmi 100.000 jest intelligence sotva několik set — pomněme, co intelligence jest v Praze, vezměme dále číslo knih, které se v Praze rozejdou — a nyní přirovnávejme... Myslím, že by přirovnání nevypadlo na hanbu malého, chudého, rolnického národku lužickosrbského, jenž má vlastně německou školu obecnou, kdežto o vlastní střední škole nemůže ani sníti!...

Avšak k matičnímu shromáždění a vůbec k našim poměrům, které se v něm odzrcadlily, se bohdá ještě vrátím. A ne-li já, tedy jistě redakce Slovanského Přehledu. Zatím poroučím naše snahy, boje a úzkosti pozornosti šťastnějších bratří slovanských. Nezapomínejte na nás, že ještě jsme!

LUŽIČAN.

[2]) Rovněž tak táže se i redakce tohoto listu. Nelichotí to věru nám ostatním Slovanům (proti lužickým Srbům silným a silnějším — až do těch nejsilnějších), že jsme bratřím lužickým, nejslabším počtem a nejhrdinnějším celým svým bojem, nedovedli dosud podati náležitou pomoc v krutém jejich postavení. Vypočtěme si z celkové sumy sbírek na matiční dům, kolika tisíci korun vůbec přispělo celé Slovanstvo této opuštěné haluzce! Počítáme-li mnoho se vším všudy (i mimo tyto sbírky), je toho 40.000 korun od celého 120millionového Slovanstva — neměli bychom se nad tím žalostným číslem tak trochu zastydět?... Příspěvky pro Matici Srbskou ochotně přijímáme a určenému účelu (buď na dům nebo na vydávání knih) dodáme. *Red.*

Z Krakova.

(„Otázka prokletých" v Haliči. — Osud návrhu Hupkova. — Pátá kurie. — Lidové universitní extense. — Přípravy k jubilejní slavnosti Jagiellonské university.)

Znamenitý satirik ruský Saltykov-Ščedrin pokřtil velmi případně jistou kategorii otázek společenských jménem »otázky prokletých«. Člověk, který se dostal do těch kruhů, točí se jako v očarovaném kole, zmítá sebou na vše strany, ale nenachází východu.

Takovou opravdu prokletou otázkou jest otázka majetku půdy haličských rolníků. Pod nohama ubohého Maćka či Ivana půda se tak rychle bortí a drobí, že snad za krátko bude moci celý svůj majetek pozemkový přikryti slaměným kloboukem, dokud mu lichvář i klobouk neodebéře. I stojí v rozpacích, naslouchaje celému sboru rad i projektů, zaznívajících stále hlasitěji nad jeho hlavou. Neboť mu radí i lidé »praktičtí« i nadšenci i pokrytci, chtějící si dobyti »třídních prospěchů«, i doktrináři různých barev. A on, chuďas, nemůže si z toho všeho opravdu nic vybrati. Neboť vidí až příliš dobře, že se nemůže uživiti z toho, co má — a vidí také, jak beznadějné jsou navrhované mu léky. Skutečně tak zvaná »trpasličí hospodářství« (Zwerg-Wirtschaft) nejen zachmuřují socialní život naší země, ale naši rolničtí trpaslíci a proletariát vesnický nacházejí se ve vyjímečně nebezpečném postavení: nemajíť jiných dílen práce. Průmysl náš spí jako za dobrých starých časů, a jest velmi těžko jej vzbuditi, neboť by byl obklíčen se všech stran středisky starého, vytvořeného již a zorganisovaného průmyslu.

Za takového stavu věcí jest zcela pochopitelna nebývalá emoce, kterou vzbudil v haličském lidu i v rozličných kruzích zemanstva a intelligence známý sněmovní návrh poslance Hupky, směřující k utvoření selských majorátů. Na jedné straně vykřičeli navrhovatele za doktrináře, nepočítajícího s našimi poměry, na druhé straně ocejchovali jej jako sobce »szlachcice«, toužícího rozmnožiti zástupy vesnického proletariátu a tím i zástupy laciných sil dělnických pro dvory, na třetí straně konečně vychválili p. Hupku jako rozumného reformátora, jenž osvobozuje zemi od strašného upíra. Poslední úsudek vycházel především ze středu tak zvaných novo-konservatistů krakovských (snažících se obnoviti program t. zv. »stančíků«), od nichž jej převzali i starší jich přátelé »zachowawcy« (konservatisti). Zatím se sypaly se všech stran protesty účastníků selských schůzí, posílané s tisíci podpisů lidovým vůdcům a opposičním poslancům. Konečně ohledy povahy právní i jiné kombinace přinutily i konservativní klub šlechty podolské, aby zaujal proti návrhu Hupkovu protivné stanovisko. Následkem toho všeho velice sklesly vyhlídky na schválení onoho návrhu konservativní většinou v posvátečním zasedání — a »prokletá otázka« zůstane i dále ve svém »bludném kole«. Zůstává jí zajisté pořád jeden východ otevřený — a to jest selská emigrace; ale kdo zná aspoň povrchně podmínky politické existence celého národa polského, ten ovšem porozumí, jak smutné následky musí pro něj míti vystěhovalectví ve velkém

stupni, jímž se národ početně značně seslabuje. — Návrh (demokratického poslance Romanowicze) na zavedení páté kurie při volbách do sněmu nemá při nynějším složení našeho sněmu nejmenší naděje na přijetí a uskutečnění. —

Záležitosti školské a vůbec otázky osvěty zajímaly v poslední době sněm náš i veřejnost u větší míře než obyčejně. Tím však nikterak není řečeno, že by ten zájem odpovídal skutečné potřebě. Naopak jest různým spolkům bojovati v té příčině s lhostejností veřejnosti, a některé z nich, zvláště »universita lidová jména Mickiewiczova«, setkávají se dokonce s odporem zemské školní rady! Příčiny té nechuti vyplývají hlavně z toho, že někteří z přednášejících známi jsou svým radikálním smýšlením, a že správa lidové university, toužíc přivábiti na přednášky (které ostatně nemají žádného zbarvení politického) co nejvíce dělníků, vstoupila mimo jiné v dorozumění o praktické organisaci přednášek také s výbory dělnických spolků socialistických.

Každým způsobem však působení lidových universitních extensí se vzmáhá. Z posluchačstva přednášek krakovských i lvovských náleželo 40% kruhům lidí, pracujících fysicky. Počet posluchačů na jednotlivých přednáškách v Krakově kolísal mezi 250—985. V nejnovější době zahájeny populárně vědecké kursy s velmi četným účastenstvím také v Tarnově, Stanisłavově, Přemyšli, Borysłavi a Zakopaném.

Na popud »Towarzystwa Szkoły ludowej« má býti na měsíc červenec svolán do Krakova specialní sjezd, věnovaný záležitostem lidové osvěty v jejích nejrozmanitějších formách.

Doufáme také, že slavnost 500leté památky založení krakovské university, která jest položena na dny 6. a 7. června, závažným způsobem oživí polský ruch duševní. Toto jubileum totiž dalo vznik několika desítkám děl a publikací prvního řádu z různých odvětví vědy.

Nejvíce zájmu budí dvousvazkové dějiny Jagiellonské university, sepsané professorem Kazimírem Morawským; dílo toto se již tiskne a překládá se zároveň do frančiny. Prof. Rostafiński, známý botanik a vynikající odborný spisovatel, končí obšírné dějiny věd přírodních v středním věku. Všeobecně evropský význam bude dozajista míti publikace prof. Birkenmayera o Koperníku, v níž budou obsaženy zcela nové dokumenty a bádání pramenů. Dr. Wisłocki končí tisk katalogu inkunabulí bibliotheky Jagiellonské, pro evropské učence tím důležitějšího, že některé z těch tisků jsou neobyčejně vzácné, jiné pak přímo unika, zachovaná pouze v Krakově. Prof. Piekosiński vydá Codex universitatis, svaz. V.

Kromě těchto a jiných publikací akademických a universitních připravují i rozmanité společnosti a jednotliví učenci dlouhou řadu sborníků a monografií. Prof. Stan. Tarnowski vydá historii polské literatury v 5 svazcích. »Towarzystwo miłośników miasta Krakowa« vydá »Rocznik Towarzystwa«, s velezajímavou prací prof. S. Krzyżanowského, založenou na nových dokumentech vatikánských o počátcích university. Varšava již vystoupila s prvým svazkem podrobné

historie své »Szkoły Głównej«, která měla tak vynikající úlohu v dějinách naší osvěty; kromě toho připravuje ještě několik jiných publikací.

Žijící doktoři Jagiellonské university spočítali se podrobně, i objevilo se, že jich jest té doby kolem 3000. Přijede-li jen třetina z nich do Krakova, bude to znamenitý zástup.

Přípravný komitét slavnostní přál by si viděti v Krakově co nejvíce hostí svých i cizích, jimž by chtěl poskytnouti všemožné pohodlí a výhody, ale nemalou starost působí mu nedostatek místa v Krakově. Z té příčiny musil se velmi obmezovati při rozesílání pozvání. Padesát universit bylo pozváno, kdežto ostatním poslána pouze oznámení slavnosti.

To všecko se však nějak zařídí — i budeme dojista svědky ničím nezkaleného svátku civilisace a míru. Těšíme se také, že uvítáme četné vynikající Čechy na této slavnosti, která nám připomíná, jak mnoho duševních svazků pojilo dva bratrské národy za dob Kazimírů a Jagiellonů, kdy jsme posílali do Prahy své mladé učence k získání licenciátů a doktorátů.

23. dubna. R. B.

Z Krajiny.

(Prešernovo jubileum. — Strach Němců o Velikovec. — Abstinence slovinských poslanců ve Štyrsku. — Gymnasium v Ptuji. — Poměry gorické. — Z Terstu a Istrie.)

Stoleté jubileum Prešernova narození oslavuje se důstojně všude, kde žijí rodáci slavného básníka. Dosud nejlépe uctily ho slovinské kolonie v různých městech. Ve Štyrském Hradci přednášel universitní professor dr. Karel Štrekelj, jenž promluvil o Prešernu a slovinské národní písni. Přednášející, jenž jest professorem slovinské literatury na universitě hradecké, sebral totiž ohromné množství našich národních písní, jichž Slovinská Matice vydala již 4 svazky. Přednáška byla zajímava i v tom ohledu, že byla první slovinskou universitní extensí. Vyjde také tiskem. — Slovinská kolonie ve Vídni, soustředěná ve spolku »Zvezda«, měla též Prešernův večer, kdež přednášel o básníku mladý literát, stud. phil. Ivan Prijatejl. — Opravdu imposantní byla slavnost, kterou pořádaly ve Vídni dne 7. března slovanské akademické spolky na popud »Slovenije«, jak o tom Slovanský Přehled přinesl předběžnou zprávu. Koncert konal se v Ronacherově dvoraně ve prospěch pomníku básníkova (pro nějž nyní určili v Lublani místo ve »Zvezdi« — středu města). Úspěch byl úplný. Hostů bylo mnoho a znamenitých; zvláště zastoupeni byli říšští poslanci všech slovanských národností. Z Prahy přijela za Uměleckou Besedu pí. G. Preissová, kromě ní pak deputace »Ogniska polskiego«. Biskup Strossmayer se ohlásil značným peněžním příspěvkem. Zkrátka — byl to krásný svátek. — Brzy na to přinesly časopisy zprávu, že se i v Petrohradě konala akademie k uctění památky Prešernovy zásluhou Slovanského dobročinného spolku ve spojení s některými Čechy a Srby. »Slovenské Matici« byla poslána adressa, již provedl Slovinec Žmitek, žák Rěpinův.

A doma? Několik čítáren po venkově pořádalo zábavy ve prospěch

pomníku a v Lublani bylo snad divadelní představení a ples na tento účel. Očekává se, že zvláště na podzim a v prosinci, kdy připadá (3., XII.) sté výročí básníkova narození, bude učiněno něco více. Velice pěkně zamýšlí oslaviti památku prvního našeho básníka »Ljubljanski Zvon«, který mu chce věnovati celé 12. číslo (prosincové), a vyzývá již nyní přátele, aby kromě poetických a vůbec belletristických příspěvků posílali hlavně také příspěvky k básníkovu životopisu, studie o jeho básních, oznámení o překladech jeho básní do cizích jazyků, jeho dopisy, rozpravy o Prešernovi člověku, o jeho rozhledů a jeho ideálech, o Prešernu Slovinci a Slovanu.

Z Korutan a Štyrska musili bychom opět opakovati staré stesky na německé násilí, zejména v obecné škole.

V posledním čase Němci dostali strach, aby se neposlovinštil korutanský Velikovec: vždyť prý slovinská škola je na blízku, společenské skladiště slovinské v Sinčevsi též není daleko a okres sám čítá 43.634 Slovince a jen 9535 Němců (dle vládního sčítání z r. 1890). Německá »Südmark« honem přichvátala ohroženému místu na pomoc s 10.000 markami. Noviny píší, že je to korutanská Celje ... Přál bych si, aby tomu vskutku tak bylo; ale ještě jest k tomu daleko!

Ve Štyrsku je též zle. Slovinští poslanci vstoupili do abstinence. Svoje odstoupení odůvodňují manifestem k voličům, v němž praví, že jim brání čest a národní hrdost snášeti ještě dále přepínání a výsměch německé většiny. Stěžují si na nespravedlivý volební řád, jenž dává třetině štyrského obyvatelstva pouze 8 poslanců, německým dvěma třetinám však 52; slovinské požadavky školské se házejí pod stůl (měšťanských škol na př. Slovinci vůbec nemají, kdežto Němci jich mají 19!), zemský sněm umisťuje neschopné pruské úředníky, jenom aby se obešel bez slovinských; zemské podpory dostávají pouze Němci; slovinština nemá v zemském sněmu pražádných práv — a vláda se na všechno to pokojně dívá, a Němci naříkají na její koncesse Slovincům, vypíše-li se na slovinských paralelkách celjského gymnasia dvé míst, na které mají přednost kandidáti, zkoušení ze slovinštiny!

Nejnovějším slovinským požadavkem jest, aby se založilo ve Ptuji slovinské gymnasium. Nynější německé je pro 2000 Němců, kteří všichni umějí slovinsky, neboť pocházejí ze slovinského rodu. A více než desetkrát větší počet obyvatelů slovinských nemá míti žádného vzdělavacího ústavu. Dle vládního sčítání z r. 1890 má ptujské okolí pouze 532 Němce a 45.275 Slovinců, město Ptuj samo 2630 Němců a 621 Slovince. Němci již připravují »Studentenheim« na lovení slovinských studentů. Tedy opět nová Celje.

V Goricku vzájemný boj domácích stran pokračuje zcela jako v Krajině. Počátkem dubna se ustavila nová národně-pokroková strana a rozvinula svůj program, jenž je pokrokovým pouze u přirovnání k programu strany reakcionářské, ale jinak obsahuje názory docela zastaralé. V zemském sněmu slovinští poslanci zanechali abstinence, s kterouž za 2 léta ničeho nedosáhli. Nyní zemský hejtman (Vlach) demonstrativně přezírá slovinský jazyk, a slovinští poslanci si nedovedou pomáhati jinak, než poníženou interpellací. Kardinál Missia — Slovinec rodem,

byť ne vychováním a smýšlením — mohl by mnoho učiniti pro své rodáky, ale nejspíše nestačí, neboť dle vzoru lublaňského biskupa dra. Jegliće musí se starati o rozšíření svého konviktu...

V Istrii se smlouvali o jakýsi modus vivendi mezi vlašským terrorismem a požadavky slovinsko-chorvatských poslanců. Slovanská většina má na sněmu menšinu. Vlašská majorita však nechtěla přistoupiti na skrovné chorvatsko-slovinské požadavky, aby byl na zemském sněmu chorvatský a slovinský jazyk s vlašským alespoň přibližně rovnoprávný.

Istrijští Slované (též terstští) nemohou od vlašské většiny ničeho očekávati; musí spoléhati na sebe. Nedávno prosili o rolnickou školu s chorvatským vyučovacím jazykem v Pazině, ale zemský sněm se vyslovil, že chorvatské není třeba. A právě jest rolnictvo zejména v slovanských krajinách Istrie na tak nízkém stupni, jako snad ještě jen v některých krajích Haliče. Před desítiletím nemělo slovanské obyvatelstvo ještě pojmu o národním hospodářství; dalo se vyssávati a odírati vlašskými vetřelci a odpadlíky. Duševním vůdcem hnutí, jímž přímořský sedlák chtěl se osvoboditi od různých pijavic, byl z počátku poslanec Spinčič, jenž s některými professory založil spořitelnu a záložnu v Kopru. Větších úspěchů dosáhl advokát a poslanec dr. M. Laginja, jenž dlouholetým studiem a vlastní zkušeností získal si velikou znalost v různých odborech sociálních. On položil nový základ organisace družstev (»zádruh«) a záložen. Slovanské obyvatelstvo v Istrii bylo již od dávna zvyklé na rodinné zádruhy, i uchopilo se tím ochotněji nového zřízení. Výsledky jsou již nyní patrny. V mnohých krajích rychle již vítězí nad nepřirozenou nadvládou vlašskou. ANT. DERMOTA.

Umění, věda.

Přehled literatur slovanských za r. 1899.

Chorvatská.

Vyhovuji přání redakce, podávaje přítomný přehled chorvatské literatury za uplynulý rok, ač se přiznám, že psáti o současných našich literárních poměrech není právě radostno.

Píše o předposledním roce století, jež nám přineslo naše literární obrození, bezděky duchem zalétám v ony šťastné doby, kdy naši illyrští předchůdci, tehdy ještě mladí lidé, rozvinuli prapor osvěty, budili ospalé duchy a spojenými silami kladli základy naší osvětné budovy. Vše oddychovalo jedním dechem; osobní zájmy ustupovaly před obecnými, společnými zájmy čtoucího národa. Kolem svých předáků a vůdců, Gaje a hr. Draškoviće, kupili se mladí Chorvati a radili se navzájem o všem, co by mohlo urychliti pokrok vlasti. Ani stopy závisti a zloby, vše jest prodchnuto čistou láskou a nesobeckou snahou. Chudé bylo

tehdy ještě naše literární pole, ale bylo jevištěm nejušlechtilejší práce a nadšení. Rostlo na něm jen několik pníčků, ale kolem každého viděl jsi pečlivé a vzorné zahradníky, kteří je zalévali, hleděli si jich a pěstovali je. A všecky byly domácí štěpy, domácí rostliny.

Dnes sklonilo se slunce století k západu. Poslední paprsky jeho padají na bujně porostlé naše literární pole.

Kolik ctihodných a zdatných pracovníků zhynulo na tom poli při práci za národní blaho! Kolik tu bilo vlasteneckých srdcí, co se tu zrodilo krásných snů! Co tu bylo strádání i hladovění — ale zase se pracovalo, milovalo a věřilo!

A nyní? .

Tu je pole plno mezníků a sousedé se sváří mezi sebou. Není více pravé jednoty, a proto ať pracujeme bůh ví jak, naše práce nedojde onoho cíle, jehož by došla, kdyby bylo více bratrské lásky a nezištnosti. Jsme roztrháni politicky, ale nemáme na tom dosti, chceme míti ještě literární roztržky. A přece bychom všichni měli míti jeden cíl.

Kde máme nyní své literární středisko, jakým byla našim »Illyrcům« jejich »čitaonica«? Nemáme ho.

Výsledek našeho strannictví jest nejpatrnější na kritice, která jest nyní u nás všelikerá. I Vrazova a Šenoova kritika byla ostrá, ale byla spravedlivá, objektivní a nade vše (což jest hlavní) vlastenecká. Nyní jest naše kritika taková, že naši nejlepší kritikové téměř umlkli, přenechávajíce jiným, mezi nimi mnohým nepovolaným, aby zaujali místa v našem literárním areopágu. Mnohé naše samozvané kritiky zaujala toliko cizí kniha, kromě níž všecko odsuzují; i není divu, že nedovedou napsati jediné řádky, aby necitovali nějaké cizí zvučné jméno nebo práci. Naše kritika po Šenoovi má vůbec mnoho na svědomí.

O čelných domácích spisovatelích píše se příliš málo. O Šenoovi na př. nemáme dosud řádné studie, tak že cizí velikány známe mnohem lépe. A o Šenoovi dalo by se přec mnoho psáti! Vůbec by měli naši povídkáři i dramatikové vedle exkursí do cizích světů trochu více se zajímati také o naši minulost, o náš svět a život, naslouchati tlukotu našeho srdce i duše.

Jest u nás mnoho výborných básníků a spisovatelů, kteří nejsou oceněni dle svých zásluh, jest i mnoho neprávem zapomenutých. V Badalićově anthologii není zastoupen Medić, a je to jeden z našich nejgeniálnějších básníků. I podivuhodného Palmoviće umlčují naši kritikové při každé příležitosti, kdykoli se mluví o naší poesii. Jediný přítel jeho Hranilović ujal se ho v bývalém »Balkánu«, ale studie ta jest příliš málo známa, čehož sluší litovati. Šurminova »Povijest književnosti« nevzpomíná mnohých zasloužilých mužů. Čte-li ji někdo, kdo nezná naši literaturu, nedoví se z ní, že u nás žije také jakýsi Maretić, kterýž člověk nám podal vzorné překlady Homérovy Illiady i Odysseje, Vergilovy Eneidy i Mickiewiczova Pana Tadeáše. Povinností kritiky bylo by na takové spisovatele poctivě upozorňovati, aby se jejich díla tiskla a šířila v národu.

O nejlepším mladém epikovi, Dru. Tugomiru Alaupovićovi, který napsal již tři větší epická díla, do dnešního dne ani jediný náš list

nepřinesl řádné oceny. To má býti básníku povzbuzením k práci? Avšak za to jest mnoho privilegovaných, jimž, sotva napsali nějaký příležitostný verš, již se udílí přívlastek »náš proslavený« atd. Takovým způsobem se naše čtenářstvo, ať úmyslně či z neznalosti, mate.[1])

Veliké chyby dopouštějí se někteří redaktoři, že přijímají často kritiky příliš mladých lidí. Byly případy, že i v předních listech posuzovali práce starších literátů gymnasisti, a obvinění z plagiatorství není nic neobyčejného. Stalo se, že byl básník odsouzen proto, že nepsal jako Preradović, a že kritik nebyl spokojen s jeho — interpunkcí.

Kritiky, které by objektivně a bez předpojatosti zachycovaly pravdivou básníkovu fysiognomii, jsou u nás vzácností. Nezřídka kritik snaží se vyzdvihnouti svou osobu, zablesknouti se svou moudrostí, ukázati svou sečtělost — kdežto obraz básníkův jest věcí vedlejší, i vypadne dle toho nejasně, ne-li falešně a jednostranně.

Hřešil bych však, kdybych na tomto místě neuvedl jmen vážných kritiků Šrepela, Hraniloviće, Jakše, Krnice, Petraviće i Albertinova; škoda jen, že první dva se nyní zřídka ozývají. Marković, první a nejlepší náš esthetik a nejpovolanější kritik, mlčí pohříchu již dávno, čehož jest opravdu želeti.

Ani jinak nejsou literární poměry naše příznivy. Nemůže-li spisovatel vydati své dílo nákladem »Matice hrvatske« nebo jiného literárního družstva, nalezne vůbec z těžka možnost je vydati. Vytiskne-li je svým nákladem, stěží dostane z prodeje tolik, co vydal za tisk; zhusta vrátí se mu z prodeje sotva poštovné za rozeslané a nevrácené výtisky. To neplatí snad jen o začátečnících, ale zakusil to na př. i náš nejlepší povídkář Gjalski. »Matica« honoruje spisy zcela slušně, rovněž »Jeronimsko družtvo« i Akademie. Jen že tato mohla by více činiti pro naši knihu, kdyby udílela ceny i dílům krásné literatury; dosud udílí ceny jen pracím vědeckým, ačkoli přec nese název »Jugoslavenska akademia znanosti i umjetnosti«. Měla by absolutně již se zřetelem na naše bídné poměry literární rozšířiti se o zvláštní oddělení pro krásnou literaturu, podobně jako učinila nedávno akademie petrohradská; tím získala by si vděk čtoucího národa. Čest vědeckým pracovníkům: — ale zdali jsou díla našeho Gjalského, Tomiće, Kozarce, Novaka, Kranjčeviće, Hraniloviće a j. méně potřebna našemu národu nežli práce vědecké?

Naše listy platí velmi malé honoráře. Jediná »Nada«, vydávaná zemskou vládou bosensko-hercegovskou, odměňuje spisovatele slušně.

Uvážíme-li dobře poměry našich spisovatelů, poznáme, jak velká jest vlastně jejich obětavost a jak malicherná proti ní jest záštiplná, strannická kritika, o níž jsme mluvili. Jsou u nás literáti, kteří pro jisté listy pracují po celá desítiletí, aniž by za to krejcaru přijali, ba aniž by na jakoukoliv náhradu pomyslili — a to z té příčiny, že list i tak

[1]) Tak i do jednoho vašeho časopisu napsal jistý pán, že nemáme mladší literatury a že tedy není o čem psáti. To zajisté není velká poklona pro naše mladší literáty ani pro ostatní, kteří již po několik desítiletí pracují, aniž by si dle onoho úsudku dovedli vychovati nástupce.

jen živoří. Literátů, kteří by žili ze spisovatelství, jest velmi pořídku — a ti by mohli povídati, co znamená »žíti« !

Avšak opusťme to smutné thema a přistupme k vlastnímu přehledu chorvatské literatury za minulý rok.

Počneme poesií. Tu zasluhují zaznamenání tři debutní sbírky. V krátce po *Mihovilu Nikolići*, o němž byla již řeč v I. ročníku tohoto listu, debutoval *Alberte Veber*, básník krásné dikce, ale vězící dosud pod cizím vlivem. Ač nováček mezi veršovci, byl kritikou uvítán s nadějemi. Před několika lety napsal s básníkem Španićem drama z přímorského života »Sike«.

Druhou sbírku vydal *Velimir Deželić*, redaktor »Prosvjety«. O jeho básních mnoho se psalo s uznáním básníkova talentu. Filosofií jeho básní jest křesťanský pessimismus s věrou v transcendentální, lepší život. Všichni jsme jen poutníky v slzavém údolí (»Put do sreće«) — toť hlavní, vůdčí nit, která se vine celou sbírkou. Tu a tam sice některá báseň, nálada nebo výraz, zvláště v erotice, neodpovídá tomu světovému názoru — ale v hlavním je touto filosofií celá sbírka prodchnuta. Vedle toho lze ve sbírce pozorovati evoluci od skepse a buddhismu k víře (Hiponski pustinjak). Mělo-li by se básníku co vytknouti, byla by to redakce básní, jíž mělo býti věnováno více péče. Básník připravuje k tisku novou sbírku sonetů »Kopnom i morem«, v nichž převládá vlastenecká nota.

»Lugom i perivojem« nazývá se třetí kniha, jejímž autorem jest *Kuzma Nović* (Adalbert Kuzmanović). Vyšla nákladem chorvatské akciové tiskárny v Mostaru. Vedle veršů jsou tu i dvě črty prósou. Kuzmanović náleží k básníkům, kteří počali veršovati poněkud pozdě; litujeme toho při jeho nevšedním talentu, jenž by se jinak býval mohl více rozvinovati. Kloní se k moderní poesii. Z krásných jeho básní jmenujeme »Orla«, »Fantom« a »Aqua Tofana«.

Mezi sebranými básněmi současných poetů vydala »Matica hrvatska« básně *Silvije Strahimira Kranjčevića*, jejž jste uvedli do vaší literatury třemi překlady v 1. č. II. roč. Slov. Přehl. Kranjčević jest nejlepší z našich mladých básníků; »Matice« učinila jistě dobře, že jeho básně vydala. Ač ve sbírce není souhrn celé práce básníkovy, přece podává obraz básníkův úplný, jasný a výrazný, jakého by si nemohl čtenář utvořiti z pouhého, ať jakkoli bedlivého sledování básníkovy činnosti v časopisech. Dobře napsal slovinský básník Gregorčič, vysílaje svou první sbírku do světa:

Poét, le malo komu znan,
leží po svetu razmetán;
da kip njegov bi vam podál,
raztresene sem ude zbral —
ne vseh! . . . al kdor pogleda té,
spozna mu glávo in srcé!

Ze starších našich básníků z doby illyrského hnutí vydala Matice sebrané spisy básnické *Antuna Nemčića*, našeho nejněžnějšího lyrika oněch dob vedle Vraze.

Mladý básník *Tugomir Alaupović*, rodem od Travnika v Bosně,

otiskl z »Nady« svoje epos »Naše rane«. Motivy svých básní čerpá z nedávné minulosti, kdy se vĕrou roztržení bratří jedné krve vzájemně pronásledovali a svářili. Jmenovaná báseň jeho přináší rozvaděným, zbloudilým bratřím palmu míru a vyzývá je, aby povalili přehrady, které je od sebe dělí, a společnou prací i láskou připravili si lepší budoucnost. Jako výborný znalec chorvatské národní písně užívá její formy, snaže se přivésti ji k umělecké výši. Před tím napsal »Nesugjenicu« a »Krvave uspomene« (obě 1893). Nepochybuji, že si zjedná důstojné místo vedle našich epiků Mažuraniće, Martiće, Markoviće a Botiće.

Tiskárna Vitaliniova v Zadru dovršila 44. sešitem *Buzolićův* překlad Dantova »Pekla«. Myslím, že je škoda, že překladu nepořídil p. Tresić, ač třeba přiznati, že i Buzolićův překlad vykonán je s velkou pečlivostí.

Z nejmladších básníků zaznamenáváme *Domjaniće*, jehož jméno se objevilo ve »Vienci«.

Z dramatické literatury můžeme uvésti jen *Tresićovo-Pavičićovo* historické drama »Katarina Zrinjska«, jež se potkalo na jevišti s pěkným úspěchem, jejž sluší přičísti vlasteneckému duchu i technickým přednostem. Hrdinkou jeho jest známá banová a spisovatelka chorvatská, manželka nešťastného hrdiny Petra Zrinského a sestra rovněž nešťastného knížete Krota (Krištofa) Frankopana, kteří oba byli 30. dubna 1671 ve Vídeňském Novém Městě popraveni.

V novějším čase popohnala »Matica hrvatska« vydávání chorvatských národních písní, které sbírá již po několik desítiletí. Dosud vyšly 3 veliké svazky. Ve svazku z minulého roku obsaženo jest 25 mohamedánských národních písní, lépe řečeno zpěvů z Bosny, jejichž vydání pořídil prof. *Luka Marjanović*. Písně pocházejí od národních begovských pěvců Mehmeda Kolakoviće, Salka Vojnikoviće-Peziće, Ibre Topiće a Bećira Islamoviće. Některé mohamedánské písně v matiční sbírce, které nikterak ještě nejsou všecky vytištěny, obsahují po několika tisících veršů. Po 1000—1500 verších mají 62 písně, 12 písní po 1500—2000 verších, 11 písní po 2000—3000 a 4 písně po 3000—4000 i více verších. Je to po krásné Hörmannově sbírce (ve 2 dílech) první větší sbírka národních písní mohamedánských. Podnik Matice jest hoden vší chvály, a to tím více, že její vydání národních písní jest velmi laciné; stojíť svazek o 40—50 arších pouze 1 zl. 50 kr.

Přejděme k povídce.

Náš výborný povídkář *Josip Eugen Tomić*, jenž jest dojista i u vás dobře znám, upravil pro tisk druhé vydání své oblíbené historické povídky »Zmaj od Bosne«, jež mnozí, zejména naši mohamedánci, toužebně očekávali. (První vydání vyšlo r. 1878.) — Mladý mohamedán *Edhem Mulabdić* napsal povídku »Zeleno busenje«, v níž vylíčil své dojmy z doby okkupace, kdy ještě byl dítětem. Vedle toho však již mnoho pracoval. Vydal i knížku »Zbirka šala« a v »Nadě« uveřejnil dvě novely, »Jači je Bog od svakog« a »Tvrdo srce«, které se vyznamenávají krásným jazykem. Kromě toho napsal kolem šedesáti

různých jiných věcí a přeložil turecké drama »Miraska«. Počet literátů ze řad mohamedánských roste vůbec ode dne ke dni. Tak mladý beg Savíet Bašagić (Mirza Safvet) vydal svého času sbírku lyrických básní »Trofanda«, jinou mladý Kapetanović; starý Kapetanović pilně sbírá památky národní tvorby, zejména přísloví; jako povídkář vynikl Osman Hadžić, na poli folkloristiky pak pracují Sadik effendi Ugljen, beg Defterdarović a j.[1]) — »Sjene ljubavi« jest název povídky *Janka Leskovara*, jednoho z našich nejlepších povídkářů. Vyšla nákladem »Matice hrvatske« v Záhřebě, podobně jako »Zmaj od Bosne« a »Zeleno busenje«. Leskovar zaujímá mezi chorvatskými spisovateli jedno z nejpřednějších míst jako pozorovatel, psycholog a stylista; tyto přednosti jeho naplňují nás očekáváním, že vlastní, nejlepší své věci nám teprve napíše. — Mladý, talentovaný novellista *Ivo Ćippico* napsal »Primorske duše«, v nichž se jeví býti dobrým psychologem a obratným vypravěčem. — Farář *Josip Zorić* vydal povídku z pohnutého roku 1848 »Borba i pobjeda«. Zorić píše populárně pro lid; hlavní jeho díla toho rázu jsou: »Grof Borovečki«, »Jagica i Mijo«, »Segregucija u Jurjevici«, »Žrtva materina« a »Pavol Pavlović«. — *Gjalski* minulého roku nevydal samostatné knihy, ale psal mnoho do »Vience«, podobně jako *Novak* a *Jagoda Truhelkova*. Od této poslední vyšla v sarajevské »Nadě« historická povídka z bosenské minulosti »Vojača«, jejíž pokračování, »Finis Hercegovinae«, vyšlo ve »Vienci«. V »Prosvjetě« vystoupil nový povídkář (opět historický) *Davila* historickou povídkou z 15. stol. »Zagorska ruža«. Tentýž list přinesl velmi krásnou psychologickou studii »Oprava« od *Josipa Kozarce*, jež se způsobem podání liší od dosavadních jeho prací. Zdá se, že Kozarac v poslední době dochází porozumění. Každým způsobem zasáhnul svými pracemi hluboko v chorvatský svět. Jeho sociální studie nám v pravém slova smyslu odkryly Slavonii. Je to veliký člověk. — *Katalinić-Jeretov* uveřejnil v různých listech celou řadu svých drobných, miniaturních novel a románků.

Z překladové literatury uvedeme aspoň *Harambašičův* překlad Sienkiewiczova románu »Quo vadis«.

K časopisům přibyl od nového roku ohlášený již vámi měsíčník »Život«, kdežto »Novi vijek« zanikl; »Vienac« vypustil illustrace, poněvadž se nevyplácely při malém počtu odběratelů.

Tak bych byl zaznamenal, co jest nejdůležitějšího. Doufejme, že i poměry literátů se zlepší, až vstoupí v život družstvo, jehož stanovy byly právě potvrzeny a o jehož uskutečnění se živě pracuje — i že potom odpadne nejeden ze stesků, vyslovených na počátku tohoto článku.

Co tyto řádky píšu, oznamuje »Matica hrvatska«, že právě vyšly její knihy za rok 1899, čímž vzrostlo číslo jejích spisů opět o deset. Byl to dosud nejplodnější matiční rok. Mezi nimi nacházíme také vybrané básně jednoho z našich nejlepších a nejjemnějších básníků, *Gjure Arnolda*, tohoto roku rektora naší university.

Sarajevo. JOSIP MILAKOVIĆ.

---

[1]) Srv. I. roč. „Slov. Přehl.“ str. 182—183. *Pozn. red.*

Jubileum Henryka Sienkiewicze.

Henryk Sienkiewicz.

Poláci oslavují letos 30leté spisovatelské jubileum slavného svého románopisce, jehož dílo »Quo vadis« rozlétlo se v statisících výtisků v různých jazycích po obou polokoulích naší země a dovršilo slávu svého původce na čest jména polského. I naše české čtenářstvo zná četné jeho romány a povídky v českých překladech — a není daleka doba, kdy se budou všecka jeho hlavní díla nacházeti také v rukou českých čtenářů. Je tedy zajisté slušno, abychom se i my připojili k holdu, jejž celá veřejnost polská právě skládá velikému svému románopisci; činíme tak zatím jen přítomnými řádky, kdežto zvláštní studii o Sienkiewiczovi z péra prof. J. Máchala přineseme v příštím ročníku.

»Tygodnik Illustrowany« označil jubileum Sienkiewiczovo zvláštním číslem, v němž věnoval hlavní pozornost stránce životopisné a bibliografické. Stefan Demby zachytil v krátké črtě celý rozvoj Sienkiewiczova talentu a podal kromě toho bibliografický přehled překladů jeho děl do cizích jazyků; F. Hoesick líčí obydlí Sienkiewiczovo a oblíbená místa jeho pobytu, W. Jabłonowski slávu, jaké si dobyl v daleké cizině, J. Muczkowski a A. M. Jasieński vztah k Sienkiewiczovi dvou vynikajících Angličanů, J. Curtina a W. Barretta, z nichž prvý román »Quo vadis« do angličiny přeložil, druhý zdramatisoval. Četné podobizny a jiná vyobrazení zvyšují zajímavost čísla.

Henryk Sienkiewicz narodil se 4. května 1846 ve vsi Wola Okrzejska okresu łukowského v král. Polském. Gymnasium studoval ve Varšavě, načež se oddal studiu historie na »Szkole Głównej«. Již jako student (od r. 1869) počal vystupovati kritikami a drobnými studiemi literárními, později i povídkami, humoreskami a feuilletony, uveřejňovanými v různých časopisech varšavských. První svoje práce belletristické tiskl pod pseudonymem Litwos. V polovici let sedmdesátých povstaly povídky »Stary Sługa«, »Hania« a »Selim Mirza«, od nichž teprve datuje vlastní svou činnost spisovatelskou. V březnu r. 1876 zmizel na delší dobu z Varšavy: odebral se na cesty po Německu, Francii, Anglii, přeplavil se do severní Ameriky, kterou procestoval napříč až k Tichému oceánu. Tam, na svobodné půdě soustátí severoamerického, povstaly jeho výborné »Listy z podróży«, »Komedya z pomylek« a znamenité »Szkice węglem«, od nichž datuje se teprve jeho populárnost, která pak rostla každou novou prací. Na cestách povstaly »Orso«, »Prez stepy«, překrásný obrázek »Janko muzykant« a »Pamiętnik poznańskiego nauczyciela«, po návratu do vlasti pak známá povídka »Za

chlebem«, dramatický obrázek »Czyja vina?«, dále »Niewola tatarska«, »Bartek zwycięzca«, »Jamioła«, drama »Na jedną kartę« a novellistická perla »Latarnik«. A tu se obrátil k pracím větším, šíře založeným, na nichž jako na žulových základech teprve vzrostla budova jeho slávy. Sám o tom vnitřním převratu v sobě a o své tvorbě psal tehdy svému příteli: »Pocítil jsem nechuť k novelkám, k hrdinům liliputánů, k rozechvívání se na kvintě příliš tence znějící, ke svým i cizím plodům toho druhu, i řekl jsem si: jam satis! a zkouším jinou notou.« Počal tehdy psáti a r. 1884 tisknouti svoji slavnou historickou trilogii, skládající se z románů »Ogniem i mieczem«, »Potop« a »Pan Wołodyjowski«. Po skončení trilogie cestoval po jižní Evropě a vrátil se opět k drobnějším povídkám a črtám, načež koncem let osmdesátých napsal román »Bez dogmatu«. R. 1891 vykonal cestu do Afriky, jejíž dojmy zachytil v »Listech z Afriky«. R. 1893 napsal nový román »Rodzina Połanieckich«; před tím uveřejnil obrázek »Pójdźmy za Nim«, jenž jaksi tvoří přechod k slavnému jeho románu z dob Nerona »Quo vadis«, sepsaném r. 1895, jenž byl rychle přeložen do všech vzdělaných jazyků a došel neobyčejného rozšíření. Jen anglického vydání rozprodalo se dosud přes 700.000 výtisků. Nadšení, jaké tento román vzbudil zejména v Americe, výborně charakterisuje zvolání americké enthusiastky po přečtení knihy: »The life is not worth living. I have just finished Quo Vadis!« (Život nemá již ceny: právě jsem dočtla »Quo vadis!«) Po dokončení tohoto díla zase si oddechl při psaní drobnější práce »Na jasnym brzegu«, načež přistoupil k nejnovějšímu svému románu, ke svým »Křižákům«, jejichž dokončení právě přivezl do Varšavy.

Toť asi v krátkosti přehled života a prací Sienkiewiczových, reprodukovaný dle článku p. Dembyho.

Poláci chystají se dáti Sienkiewiczovi zvláštní důkaz své úcty a svého obdivu: vypsali sbírku na zakoupení zámečku v okolí Varšavy pro Sienkiewicze. Zajisté originální národní dar. Sienkiewiczovi však není třeba teprve tohoto projevu, aby se přesvědčil, jak jeho díla pronikla do všech vrstev národa, tak že jméno jeho vyslovují všecka ústa polská s úctou a hrdostí. To dokazuje živý zájem čtenářstva o každou novou řádku z jeho péra, to dokazují četné studie o něm od nejpřednějších kritiků polských, z nichž přední místo zaujímají obšírné studie prof. Stan. Tarnowského.

Sienkiewicz jest právě v plném rozmachu orlích křídel svého talentu; vážný, veliký let jeho označen jest dosud Trilogií, Rodinou Połanieckich, Bez dogmatu, Quo vadis a Křižáky, není však pochybnosti, že ještě přes řadu takových a snad vyšších ještě štítů se povznese. Na rozhraní dvou věků stojí mezi nejslavnějšími soudobými spisovateli světovými — a slávou svojí pomáhá k vítězství ducha slovanského v ušlechtilém zápase člověčenstva na poli duševním. Jsou to nyní dvě jména slovanská, která zaznívají na obou polokoulích a při vší různosti svých hlubin vládnou duším starého i nového světa měrou nebývalou: Tolstoj a Sienkiewicz — synové dvou největších národů, slovanských. Ač mezi oběma těmi národy zeje hluboká propast sporu

vyvolaného křivdou — tito dva velcí klenou nad propastí duševní mosty, na nichž se přes veškeru hořkost vzájemného poměru oba národové setkávají. Jsou to díla ruského apoštola v překladech polských — a díla autora »Quo vadis« v přečetných překladech ruských. Sienkiewicz jest nyní v Rusku nejvíce překládaný spisovatel: román »Quo vadis« vyšel na př. v pěti různých překladech ruských! A každá, ať velká či drobná práce Sienkiewiczova překládá se ne-li zároveň s objevováním se polského originálu v časopisech, tedy jistě hned po vydání knižním.

Tak se na výšinách ducha setkávají lidé i národové přes všecky dálky prostoru, času — i názorů a srdcí!

Takovým vrcholem, viditelným ze všech končin světa, stal se koncem XIX. věku i Henryk Sienkiewicz. Přáli bychom si, aby jeho díla stala se duševním majetkem co nejširších vrstev našeho národa — z nich pak zejména román Quo vadis, jenž by měl v národě českých bratří dojíti nejplnějšího ohlasu. A. ČERNÝ.

*

Янъ Гусъ. Драма въ 5 дѣйствіяхъ. Переводъ съ чешскаго И. М. ИВАКИНА и И. И. ГИЛЯКА. Moskva, 1899.

Překlad populárního kdysi u nás dramatu Tylova „Jan Hus", jímž rozmnožuje se skrovná dosud literatura ruských překladů z češtiny. Vroucí slova předmluvy o Husovi, Tylovi a zejména závěrečná slova o nynějším těžkém postavení českého národa měla by pro nás ještě mnohem větší cenu, kdyby byla napsána Rusem; překladatel p. Hylák je však, tušíme, původem Čech, žijící v Rusku. Zdá se nám také, že drama, mající cenu více literárně historickou, nevzbudí v Rusku takového ohlasu, jakého bychom si s p. překladatelem přáli. Má-li býti otevřena cesta českému dramatu do Ruska, musilo by se tak státi překladem některých novějších věcí, schopných vzbuditi zájem netoliko látkou, nýbrž i kvalitami uměleckými v duchu současné tvorby. Tím se nikterak nedotýkáme zásluh Tylových o naši literaturu a naše probuzení — aniž zásluhy pp. překladatelů, jimž jsme za jejich práci vděčni. Ostatně bylo by zajímavo, kdyby se „Jan Hus" hrál v Rusku, kdežto u nás jej divadelní censura zakazuje!

Idea przewodnia powstań polskich. Odczyt wygłoszony w rocznicę powstania listopadowego w Zakopanem. Przez J. Z. Kraków 1900. Nakład Stefana Kowalskiego. Str. 24.

„Za naši i vaši svobodu", napsáno bylo na praporech bojovníků povstání listopadového; a toto v nejryzejším smyslu slova revoluční heslo jest vůdčí ideou polských povstání. Poláci, válčíce za svobodu své otčiny, válčili zároveň za všeobecnou ideu svobody, volnosti. Pokud jejich povstání měla tento charakter revoluční, potud byly výsledky jich příznivy. — Autor v krátkosti přehlíží historii polských hnutí, považuje konstituci z 3. máje 1791 za první projev revoluční. Povstání upadala hlavně nedostatkem organisace a solidarity jednotlivých tlup. Přes to vydala mnoho znamenitých výsledků morálných, ať jen připomeneme poesii romantickou. Tato idea revolučně-demokratická povstání polských tkví v té většině národa, která pracuje o povznesení lidu vědouc, že v něm jest naše obrození. —*d*—

Horoskop. Pamiętnik ze skarbca poezyi polskiej. Ułożyła WANDA ŻELEŃSKA. Krakov, 1900.

Velice úhledná knížka tato ukazuje, jak širokého ohlasu dochází v Polsku poesie. Otevřme kdekoli: pravou stránku spatříme rozdělenou na tři čistá pole, určená pro podpisy, kdežto v parallelných polích na levé straně čteme úryvky básní nebo většinou i celé básně. Slouží tedy za památník, ale zároveň jest pěknou anthologií z polské poesie, což jest vlastně předním jejím účelem

— a spolu příčinou, že na ni upozorňujeme. Je to anthologie bohatá, podávát tolik básní a úryvků, kolik jest dní v roce, vedle toho pak jest zajímava tím, že přihlíží hlavně k novější poesii. „Horoskop“ z děl Mickiewiczových totiž po zahraničných vzorech dávno již koná své poslání, i přihlížela paní W. Żeleńska více k Słowackému, Krasińskému a pak hlavně k poesii současné. Šťastnou rukou a se vzácným porozuměním vybrala ukázky ze 60 básníků, mezi nimiž neschází žádné vynikající jméno, ani ze řad nejmladších členů polského Parnasu. Tak užito jest zakořeněného obyčeje památníků k popularisování poesie, těšitelky života. *Č.*

Rozhledy a zprávy.

(Návrh na vyučování ruštině na střed. škol. českých. Slovanský klub v Praze. — Cena na vydání pramenů polabštiny. — Jubilejní slavnost university krakovské. Sjezd historikův polských. Sjezd v záležitostech lidové osvěty. Oświata. Propuštění zatčených. Dráha do Kališe. — Ruský sjezd řemeslnický. Mužík o Lvu Tolstém. Svob Mysl. P. L. Lavrov. L. N. Majkov. — Z činnosti Nauk. tov. im. Ševčenka. Ze školství rusínského. Ještě ke sporům o malorusky jazyk. — Slovinci a volby terstské. — Matice chorvatská. — Školství na Černé Hoře.)

Slované severozápadní.

Na sněmě království Českého podal Dr. Šamánek návrh, o kterém i na sněmě moravském promluvil posl Dr. Šílený, aby na českých středních školách vyučovalo se ruštině jako povinnému předmětu. Souhlasíme plně s věcnými důvody, které posl. Šamánek pro svůj návrh uvedl; myslíme pouze, že při nynější učebné osnově středních škol a zejména gymnasií těžko lze si pomysliti, aby žactvo, přetížené množstvím látky a tísněné stále byrokratičtějším duchem, mohlo se učiti ještě novému předmětu. Ale nutno bude pamatovati na ruštinu a slovanské jazyky vůbec, až se jednou přikročí k zmodernisování střední školy. Zatím musí naše veřejnost sama hleděti, aby nadanější žáci učili se slovanským jazykům, v čemž mohly by naše spolky mnoho udělati. Také však bude nevyhnutelno připravovati se, abychom měli dostatek učitelů slovanských jazyků, aby kandidáti profesury — nejlépe ti, kteří studují jazyk český — poslouchali na universitě přednášky ze slovanské filologie, což bohužel se dnes neděje. Přednášky ty jsou slabě navštěvovány, a tu ještě pilnosti návštěvy z malého počtu zapsaných posluchačů ubývá každou přednáškou. Dnes venkov nemá téměř učitelů ruštiny, a Praha, ač jich má několik, má přec jen tuze málo takových, jimž by bylo možno vyučování ve školách středních svěřiti. —*o*—

Slovanský klub v Praze, o jehož založení přinesli jsme předběžné oznámení, konal počátkem března svou ustavující valnou hromadu, na níž zvolen výbor místo dosavadního přípravného komitétu. Vedle výboru ustavuje se důležitý pracovní odbor, v němž, jak slyšíme, bude vlastně spočívati těžisko klubu. Činnost výboru a pracovního odboru jest dosud ve stadiu přípravném, což jest pochopitelno; má-li klub skutečně splniti naděje v něj kladené, musí se napřed uvnitř řádně zorganisovati, ujasniti si a precisovati své cíle a zmoci překážky, které jistě jsou nemalé. Přejeme mladému spolku, aby vše šťastně rozřešil, co jest mu rozřešiti, než vystoupí na veřejnost, aby potom rozvinul skutečně zdárnou činnost — zkrátka, aby se stal tím, čím bychom si jej míti přáli.

*

Lipská učená společnost, založená knížetem Jos. Alex. Jablonowským (Fürstlich Jablonowski'sche Gesellschaft), kteráž poctila cenou a vydala svým nákladem znamenitou dolnolužickou mluvnici Dra. Arn. Muky,

vypisuje na r. 1903 zajímavou cenu: „Společnost přála by si vydati polabské jazykové památky s mluvnicí a slovníkem. Jazykové památky isou z části vydány Drem. Pfulem v Časopise Maćicy Serbskeje XVI. (1863) a XVII. (1864), ale potřebují důkladnějšího a úplnějšího zpracování. Nové vydání má podati především rukopisy jednotlivých glossářů a jiných pramenů, dále pak veškeré starší tištěné prameny v přesném otisku. Pravopis každého pramene budiž vědecky prozkoumán, aby mohla býti určena fonetická stránka pramene a sestaven normální pravopis, jehož by se užilo ve slovníku. Při tom je třeba zbádati otázku, do jaké míry v pramenech vystupují místní dialektické rozdíly. Grammatika není od Schleicherovy ‚Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache' (1871) obšírněji zpracována. Schleicherovo dílo pak není založeno na původních rukopisných pramenech, nýbrž pouze na Juglerově rukopise z r. 1809: ‚Úplný lüneburgsko-srbský slovník' (v göttingské universitní knihovně). Mluvnice, v níž budiž rovněž užito jednotného pravopisu, nechť především určí skutečné vlastnosti jazyka, nepřinášejíc ničeho, co není na jisto postaveno. Poněvadž pak při jsoucích pramenech není kritické zpracování polabštiny možné bez zřetele na nejbližší slovanská nářečí, nechť autor přihlíží především ke kašubštině a polštině, kde je srovnávání třeba. Při jednotlivých slovech, zařazených v slovníku normalisovaným pravopisem, buďtež uvedeny všecky formy, v nichž se slovo v pramenech vyskytuje. Velmi vítáno by bylo, kdyby autor přidal vědecky zpracovanou sbírku místních a polohopisných jmen oněch končin, z nichž polabské prameny pocházejí. Při tom budiž přihlíženo i k nejstarším formám jmen, přicházejících v listinách. Avšak v té příčině neklade společnost přímého požadavku. Cena 1000 marek." Č.

*

V polském životě nyní na přední místo vstupuje jubilejní slavnost university krakovské a s ní spojený sjezd polských historiků. O rázu jubilea samého přinášíme zprávu ve zvláštním dopise z Krakova. Na slavnost pozváno bylo 50 universit. Universita petrohradská na pozvání Jagiellonské university vyšle jako své zástupce na slavnost vynikající učence, professora dějin literatury povšechné Veselovského a mathematika prof. Sochockého. Za vojensko-medicinskou akademii petrohradskou pojedou do Krakova prof. K. Chruščov a prof. S. Przybytek. Sjezd historiků polských položen jest se slavností universitní na dny 4.—6. června. Dosud přihlášeno jest přes 100 vědeckých referátů, kteréž se hned tisknou a budou ve zvláštním sborníku ještě před zahájením sjezdu rozeslány účastníkům sjezdu. Porady sjezdové konati se budou ve čtyřech sekcích, vedle nichž budou odbývána čtyři hlavní zasedání všech odborů. Jsme přesvědčeni, že česká universita a český vědecký svět vůbec bude na slavnosti i na sjezdě zastoupen hojně a důstojně, ač jsme dosud nic bližšího o té účasti nikde u nás nečtli. Noviny naše vůbec o sjezdě a slavnosti zachovávají naprosté mlčení; ovšem to není sjezd, při němž by byly hlavní věcí průvody a bankety s nadšenými přípitky, není to ani manifestace politická — bude to svátek ryze kulturní, který přinese i přísné vědě přímý a veliký prospěch (jak naznačuje na př. naše krakovská korrespondence). Doufáme však, že toto mlčení našich novin, ať již jsou příčiny jeho jakékoliv, nebude míti vlivu na naše vážné kruhy vědecké, které musí býti na sjezdě krakovském zastoupeny co nejčetněji (a také, pokud víme, budou). Přihlášky na sjezd (s vkladem účastníka 5 zl.) přijímá prof. Dr. Wiktor Czermak (Kraków, ul. Graniczna, 7).

Na druhou polovici července svolává „Zarząd główny Towarzystwa Szkoły ludowej" sjezd v záležitostech polské lidové osvěty, jehož účelem mají býti: přehled dosavadního stavu lidové osvěty v Polsku a porady o způsobech a prostředcích šíření lidové osvěty. Dva dni budou věnovány poradám, třetího dne odbude se veřejné shromáždění za účelem vzbuzení zájmu pro věc v kruzích nejširších. Práce sjezdová rozdělena bude pěti odborům: 1. V odboru vzdělání školního bude se jednati o elementárním vzdělání dítek, o školách pokračovacích, školách pro analfabety a lidových školách zaměstnání. 2. Odbor vzdělání mimoškolního bude se raditi o čítárnách a půjčovnách knih, o přednáškách a lidových kursech, universitách lidových, divadlech i koncertech

lidových, jakož i organisaci domácího čtení. 3. Odbor paedagogický pojedná o učitelstvě, jeho vzdělání i platech, o systémech a prostředcích paedagogických, museích a příručních učebnicích. 4. Odbor lidových časopisů a publikací. 5. Odbor organisace osvěty bude referovati a raditi se o lidových knihkupectvích a kolportáži, o spolcích osvětných a jich vzájemnosti, o rozdělení práce a sbírání potřebných prostředků hmotných.

Vedle toho mimovolně se nám vybavuje varšavská „Oświata“, vládní illustrovaný týdenník, vydávaný v polském jazyce (o němž jsme přinesli již zprávy na str. 108 a 203). Objevuje se, že úřady ruské již v září pro ni v lidu pracovaly, kdy vládní komisaři rozeslali všem obecním starostům vyzvání ve příčině rozšiřování nového listu. Po úvodě o potřebě tohoto listu vyzývá komisař starostu, aby veškero obyvatelstvo obce zpravil o novém časopise a postaral se, aby se na něj předplatili obecní úřad i jednotlivci; ukládá mu, aby sestavil seznam předplatitelů i těch, kteří by chtěli do listu dopisovati. Radí, aby obecní výbor předplatil 10—15 výtisků pro školy a osadníky vzdálenějších stavení, načež může se užiti peněz z fondů, nashromážděných z pokut, z čistých výnosů obecních záložen, kde existují, atd. List sám snaží se v prvních číslech získati si důvěry kněží, podávaje množství článkův obsahu náboženského, pochlebných článků o kněžstvě, jednotlivých úkazů příchylnosti osadníků ke svým farářům (na př. jak v jakési farnosti koupili svému faráři kožich) atd. Teprve v pozdějších číslech přechází k článkům obsahu loyalního, o členech panujícího rodu, o blahodějnosti vlády atd. Zajímavo jest, že administrace „Oświaty“ nepřijímá předplacení pro Varšavu a že redakce její nepřistoupila na výměnu se žádným listem polským.

Ze zatčených v prosinci propuštěn byl z varšavské citadelly na kauci advokát S. Leszczyński a kromě něho řada jiných, zvláště dam.

Na mnohé a mnohé petice po přemnohých překážkách povolena konečně stavba dráhy z Varšavy do Kališe, o jejíž naléhavé potřebě přinesli jsme v I roč. zvláštní dopis. Tento fakt má pro celou krajinu a zejména pro město Kalisz význam dalekosáhlý. Od hranice pruské má jíti dráha v délce 250 verst přes Kalisz, Sieradz, Łask, Pabjanice, Łódź, Zgierz, Łowicz a Błonie do Varšavy; půjde tedy hustě zalidněnými okresy gubernií varšavské, piotrkovské a kališské. Stavba dráhy zahájena bude ještě na jaře a do 3 let má býti ukončena. *Č.*

Slované východní.

Koncem března ruského kalendáře odbyl se v Petrohradě prvý všeruský sjezd řemeslnický, jehož se súčastnilo kolem 1350 osob. Účastenství toto svědčí o velikém zájmu, jejž myšlenka sjezdu vzbudila, ale i o skutečné potřebě takového sjezdu. V poradách svých zabýval se sjezd hlavně otázkou některých změn v zákonodárství o řemeslech, dále prostředky zdárného rozvoje řemesel a konečně postavením učňů. V příčině první zajímavo jest, že ve svých návrzích všeobecných ustanovení zákonodárných o řemeslech vracel se sjezd často k ustanovením, vydaným r. 1816 pro království Polské. V příčině poslední schváleny důležité resoluce o vzdělání učňů; sjezd zejména vyslovil také přání, aby do programu škol obecných pojaty byly vedle kreslení také ruční, řemeslné práce, jakož i aby vedle škol elementárních povstal nový typ škol odborně přípravných. Z jiných resolucí sjezdových vyjímáme volání po zakládání průmyslových museí a knihoven, pořádání výstav, vypisování konkursů a cen, posílání mladých řemeslníků za hranice, konečně po organisování přednášek.

Petrohradské „Novosti“ přinášejí zajímavou rozmluvu svého spolupracovníka s prostým mužíkem — o hraběti Lvu Tolstém. Spolupracovník „Novostí“ schválně se vydal do Jasné Poljany, aby vyslechl, co tamní lid soudí o velkém tom spisovateli a mysliteli. Již v Tule setkal se s mužíkem jasnopoljanským, který se mu ochotně nabídl, že jej do Jasné Poljany dovede. „A což, milují u vás v Jasné Poljaně Lva Nikolajeviče?“ tázal se petrohradský novinář mužíka. „To jest: našeho hraběte? Já myslím, že jej milují na celém světě, protože není lepšího člověka nad něho,“ odpověděl mužík a vykládal

hovorně dále: „Děd můj nebožtík (umřel, tři léta tomu) obyčejně říkal: Náš hrabě, to je svatý člověk . . . A jak ho všichni mají rádi! A jak bychom ho také neměli mít rádi a milovati . . . Před 15 lety skácel jsem si v hraběcím lese doubek a chci jej naložiti na sáňky; najednou hledím: přede mnou stojí sám Lev Nikolajevič! Dech se ve mně zatajil. Nu, povídám si, řekne to svému správci a ten mně doubek do smrti nezapomene. A Lev Nikolajevič popatří na skácený strom, potom na mne, a povídá takovým tichým, milým hlasem: ‚Jaký ty's nedobrý, že sám o sebe nedbáš. Co pak myslíš, že bys tak velký strom mohl sám naložiti na saně? Vezmi za tam ten konec, pomohu Ti; dá Bůh, že ve dvou něco dokážeme.‘ A sám mi pomohl naložiti dubisko na sáňky. Správce, sotva se o tom dověděl, žaloval na mne u soudu pro krádež. Tu večer přijde ke mně Lev Nikolajevič a povídá mi: ‚Řekni u soudu, že jsem Ti pomáhal strom nakládat.‘ A tak se taky stalo. Vidíte, jaký to člověk. Myslím, že nikdy nikomu neukřivdil, neboť jest tuze dobrý.“

Ve Švýcarsku počal vycházeti redakcí P. Birjukova měsíčník směru tolstojovského „Свободная Мысль. Изданіе швейцарскаго отдѣла Свободнаго Слова“. Pro směr listu charakteristický jest hned úvodní článeček „Итоги и мечты“ (Účty a tužby). Končí se století: co lidstvo v něm prožilo a co jej očekává v budoucím? Vojny, revoluce, popravy atd byly v XIX. stol. jako v XVIII. — ke všem zlům pak ještě přistoupil kapitalistický boj a ekonomické otroctví. Co nám přinesl pokrok vědy, techniky a průmyslu? Na pokrok mediciny a hygieny — odpovídá Rusko a Indie hladem a morem. Na pokrok techniky odpovídají vlády melinitem, lidditem, torpédovými lodicemi a elektrickými popravami. Na rozvoj průmyslu hrozně se ozývají hladovící zástupy fabričního prolelariátu. Byla by z toho všeho hrozná perspektiva do budoucnosti, kdyby živý proud osvoboditelných idejí, jehož prameny jsou v hlubině tisíciletí, právě v tomto věku znova neprorazil na svět a neoživil duševní stránku lidí. Násilí a lež sečteny jsou v poznání lidí, láska k pravdě a svobodě stala se jejich horoucí tužbou, a pouze ten žije, kdo všecky síly rozumu vynakládá na její uskutečnění. Ve společenském životě lidí vliv těchto osvoboditelských idejí projevil se diskreditováním moci vlád a jich pomocnic, církví. Lidský rozum nahlédl za kulisy obou, ta tam jest bývalá poddanost a víra. Tento historický fakt ukazuje, že lidstvo vstoupilo na nový stupeň poznání, v něm spočívá záruka příštího blaha člověčenstva. Vítáme XX. stol. ve jménu pravdy, lásky a svobody . . . Toť myšlenky úvodníčku. Vedle něho již samy nadpisy článků charakterisují směr listu: „Kdo jest vinen?“ (z dopisu L. Tolstého v příčině transwaalské vojny), Transwaal a Finsko, Duchoborci, Odpírání vojenské povinnosti atd.

Dne 7. února zemřel v Paříži známý ruský emigrant-revolucionář, Petr Lavrovič Lavrov v 77. roce věku (nar. 1823 v Pskovské gubernii). Byl professorem mathematiky v dělostřeleckém učilišti a později v dělostřelecké akademii, i obíral se studiemi filosofickými. Zejména sluší uvésti jeho spisy „Klassifikace věd“ a „Hegelova filosófie“; zpracoval filosofickou část v „Ruské encyklopaedii“, kterou redigoval, i očekávalo se, že se stane professorem filosofie na universitě petrohradské; avšak neobdržel toho místa pro svoji „neblagonadežnost“. Roku 1865 byl jako přívrženec revoluční strany zatčen a vyslán k nucenému pobytu do vologodské gubernie, kdež napsal nejpozoruhodnější své dílo „Historické listy“ (Историческія письма), jež vycházely v „Neděli“, ale v knižním vydání byly zakázány. R. 1870 podařilo se mu prchnouti do ciziny, odkud se více již na Rus nevrátil. Za hranicí stanul v čele ruských socialistů revolucionářů, vydával řadu revolučních listů: „Впередъ“, „Вѣстникъ Народной Воли“, „Матеріалы по исторіи русскаго революціоннаго соціализма“ atd. a psal i do cizojazyčných socialistických listů. Od r. 1886 pracoval o větším díle „Исторія Мысли“, při jehož dokončování zastala jej smrt. —

V přehledu ruské literatury za r. 1899 psali jsme o prvním díle kritického vydání spisů Puškinových, jež pořádal člen petrohradské akademie Leonid Nikolajevič Majkov. Vynikající tento učenec zemřel po krátké nemoci dne 19. dubna (nar. 1839); v něm ztrácí ruská věda znamenitého ethnografa a badatele staroruské literatury. Jeho dílo „O bylinách cyklu Vladimírova“ (1863) má epochální význam v studiu národního eposu, staroruských bylin. Vědeckých

jeho statí jest množství roztroušeno v ročnících vážných ruských měsíčníků (Отечественныя Записки, Русская Старина! a j.). Vynikajících zásluh o ruský národopis získal si jako předseda ethnografického oddělení „Императорскаго Русскаго Географическаго Общества“ v l. 1876—1886; tehdy redigoval „Zapiski“ tohoto oddělení a vydal velký slovník velikoruských „Zaklínání“. *Č.*

*

Nauk. Tovarystvo im. Ševčenka letošního roku rozšířilo obor své činnosti K dosavadním třem kommissím (archeograf., ethnogr. a právnické) přistoupila čtvrtá: kommisse jazyková Nejbližším úkolem jejím jsou práce slovníkové: má býti vydán ukrajinsko-ruský slovník pro praktickou potřebu a přichystán materiál k úplnému slovníku vědeckému. — Kommisse ethnografická vydá letos dva, až tři svazky národopisných materiálů (z Huculska, Bačky, ze Strutina). a vyšle expedici ethnografickou do území Huculů, Bojků a na Podolí. S ní spojeno má býti i zkoumání archeologické a archeografické. Redakce „Literaturno-Naukovoho Vistnyka“ chystá v jednom z nejbližších svazků „Sborníku Ethnografického“ vydati sbírku lidových legend i obrací se proto ke všem, kdož sbíráním se obírají. Plán ke sbírání a vydání má 8 oddělení a je náležitě propracován.

Ženský spolek v Kolomyji probudil se k životu a pečuje o založení soukromé **vyšší dívčí školy**; kromě elementárních nauk má se učiti hospodářství a ručním pracím, bude to tedy jakási škola hospodyňská. Mezi intelligencí jeví se však leckde apathie k podniku.

V Kolomyji dostane se Rusínům také nového gymnasia. Dosavadní nižší ruské třídy odtrženy budou od polského ústavu a doplněny v ústav celý.

Ještě ke sporům o maloruský jazyk. Zmínili jsme se v minulém čísle Slov. Přehledu o odpovědi p. Naumenka na řadu statí prof. Florinského v „Kijevljanině“, obírajících se maloruským jazykem (resp. nářečím). V březnovém čísle Kijevské Stariny odpovídá prof. **Antonovič**. Ukazuje, že these Florinského: „ruský národ jak po stránce anthropologické, tak linguistické tvoří jediný celek“, jest úplně libovolná, poněvadž anthropologického důkazu jednotnosti takové dodnes není, a dnešní anthropologický ráz ruského lidu právě opaku svědčí. O druhém tvrzení svém, že na vytvoření nynějšího spisovného jazyka ruského všecky větve ruského plemene měly účast a že se mu mohou přiučit všichni příslušníci jednotného ruského národa, sám prof. Florinský patrně není pevně přesvědčen, když připouští potřebu existence „podliteratur“, t. j. separátních literatur prostonárodních. Pro „podliteraturu“ maloruskou sám on vymezuje rozsah: umělecké plody literární, líčící lidový život maloruský, divadelní představení maloruská, vydávání památek prostonárodní tvorby maloruské, knih prostonárodně poučných pro vesnický lid. Prof. Antonovič právem mu vytýká, proč upírá maloruskému lidu právo na náboženské vzdělání ve vlastním jazyce. Se vším důrazem dále vytýká zvláštní historické postavení Haliče a Bukoviny, kdež vskutku mají Malorusové na obranu svých snah zbraň železnou. — Toť odpověď na meritorní část stati Florinského, na jiné stránky její odpovídá prof. Antonovič takto: Nesluší vskutku **vědecké** polemice brojení proti fonetickému pravopisu, prý proto zavedenému, aby „s vnější stránky byla maloruská kniha co možná nejvíc nepodobna všeruské“, nesluší jí narážky na „nevědomyja a těmnyja sily političeskija“, jež prý se jeví v těchto „separatistických“ snahách. Nemá se v polemice takové objevovati slovo: „fanatism a nevědomost“ vůči snahám mužů, jako jsou Em. a Al. Ohonovskij, Smal Stockij, Hruševskij, Franko, Puljuj atd., zejména pak ne slova: „známí zahraniční krajané, tající v sobě pod zástěrou vědy nepochopitelnou, fanatickou nenávist k Rusku, ruskému jazyku a ruské vzdělanosti“. *—ch.*

Jihoslované.

Tuhý boj vedou **Slovinci v Terstu**, kde jejich postavení zhoršuje se ode dne ke dni. Ukázalo se to zřejmě při posledních terstských **volbách** koncem března a počátkem dubna. Vláda vídeňská chovala se tak nestranně, že dovolila, by přes 400 slovinských volebních reklamací bylo zamítnuto jen

proto, že byly sepsány slovinsky! To bylo zlým předzvěstím voleb, v nichž tentokráte Slovinci přese vše úsilí ztratili jeden mandát.

Terst dělí se v 4 okresy, z nichž každý volí po 12 zástupcích, a venkov terstský, čistě slovinský, v 6 okresův, z nichž každý volí po 1 poslanci (každý poslanec je zároveň členem obecní rady terstské).

Do posledních voleb měli Slovinci 6 poslancův z tohoto venkova a italští liberálové 48 poslancův ze samého města. Za posledních voleb rozpadli se liberálové italští v progressisty či mírné irredentisty a v demokraty či radikální irredentisty. Těchto posledních zvoleno 12.

Účastenství ve volbách bylo neobyčejně veliké: z 2520 zapsaných voličův hlasovalo 2037. Slovinci obdrželi 1141 hlas, o sto více než r. 1897; a Italové 839 (kdežto r. 1897 měli 713 hlasů, r. 1893 pak 682). Slovinci ztratili okres škedeňský, kde z 589 voličův hlasovali 273 pro radikálního irredentistu Banelliho, pro Slovince Abrama pak 247.

Mezi zvolenými kandidáty obdržel (ve 2. okresu Kjadině) rodilý Čech, dr. Otokar Rybář, 142 hlasy proti Leopoldu Mauroneru, jenž má ohromný peněžní vliv již od r. 1897, a obdržel pouze 99 hlasův. — „Slovenski narod" myslí, že ztrátu mandátu v Skedni zavinil také arciklerikalism terstských Slovincův. Smutná však pravda jest, že ji zavinily arciliberalism italský s arcistrannictvím slovinským. *Rč.*

*

Matice chorvatská daruje za rok 1899 celých 10 knih za cenu 6 K; proto plným právem pravíme, že je daruje Mezi těmito vydáními jsou tři původní belletristické práce (Novak: Posljednji Stipančic, Šandor Gjalski: Diljem doma, Tomić: Melita), jeden svazek původní poesie (Arnold: Izabrane pjesme), jeden překlad z literatury slovanské (Vovčok: Pučke pripoviesti, preveo i uvodom popratio dr. Aug. Harambašić), jedna studie ze slovanské literatury (Puškin: Izabrana djela u hrvatskoj knjizi o stogodišnjici pjesnikova rođenja), jedna studie o světové literatuře neslovanské (Šrepel: Preporod u Italiji u 15. i 16. stoljeću), jedna původní studie z dějin chorvatských (Poparič: O pomorskoj sili Hrvata za dobe narodnih vladara), pokračování ve světových dějinách zpracovávaných samostatně (Valla: Povijest novoga vijeka od g. 1453—1789. Dio prvi) a konečně pokračování popularisace přírodních věd (Gjurašin: Ptice).

Kromě těchto řádných vydání dotiskla se IV. kniha „Chorvatských národních písní" (II. kniha písní mohamedánských) a vyšel zase jeden klassický překlad (Xenofon, díl II.) a jedna klassická studie (Šrepel: Klasična filologija). Jak patrno, vydává Matice ročně celou malou knihovnu, v níž schází, bohužel, jak obyčejně, jakákoliv studie o lidovém chorvatském životě národním, hospodářském a sociálním, ač právě s tímto životem jest zapotřebí nejvíce seznamovati chorvatskou intelligenci, která je tak vzdálena od lidu dílem i z té příčiny, že celá dosavadní literatura chorvatská se zálibou vyhledává šlechtické statky, městské salony a historické hrady. *Rč.*

*

Školství na Černé Hoře. Dle statistického výkazu úředního jest nynější stav školství černohorského (r. 1898—99) tento: 1. Školy střední: Nižší gymnasium, bohoslovecko-učitelský ústav a vyšší dívčí škola — všecky na Cetyni. 2. Školy obecné: Obecných škol jest v celé zemi 100; z počtu toho jsou školy ženské 4, ostatní jsou chlapecké. Z jednotlivých „nahijí" (okruhů) mají: Katunská 16 škol pro hochy a 1 pro dívky, Nikšičská 24 pro hochy a 1 pro dívky, Moračská 9 pro hochy, Vasojevičská 8 pro hochy, Brdská 7 pro hochy, Zetská 8 pro hochy a 1 pro dívky, Lješanská 3 pro hochy, Riječská 8 pro hochy, Crmnická 8 pro hochy, Přímořská 5 škol pro hochy a 1 pro dívky. Učitelů jest 126; z toho počtu mají po 2 učitelích školy v Nikšiči, Šavníku, Monastýru Moračském, Kolašíně, Orje Luce, Spuži, Golubovcích, Rijece Ljubotině, Boljevičích, Ulcínu, Mrkojevičích a Zupcích, po 3 učitelích školy v Cetyni, Andrijevici a monastýru Ždrebaniku, 4 učitele škola v Baru, 5 učitelů v Podgorici, ostatní školy pouze po jednom. Dr. *Č—ý.*

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

V. V. Báseň „Кому жить хорошо на Руси“ není do češtiny přeložena. — **Mojmír Z.** Špachtova Mluvnice polská. Čtvrté vydání upravil a novou čítanku přičinil Edv. Jelínek. Nakl. I. L. Kober. Jest však rozebrána.

Spisy redakci zaslané.

Даніилъ Адамъ Велеславинъ „Архитипографъ пражскій. Къ трехстолѣтію его смерти (1599—1899). В. А. Францевъ. С. Петербургъ 1900. Типографія В. С. Балашева и К°. Фонтанка, д. 95. (Otisk z „Журнала Министерства Народ. Просвѣщ.“)

Иво Ћипико: Са јадранских обала. Кратке приче. Мала Библиотека, св. 10. Mostar 1900. Nakl. Пахер и Кисић. Cena 24 h.

Attilio Begey: L'incontro di due grandi: Adamo Mickiewicz, Andrea Towiański. Otisk z „Emporum“. Bergamo 1900.

Z nad grobu. I. Spowiedź. II. Wyjątki z listów. Przez Karola Baykowskiego Kraków, 1891. Nákl. vlast.

Kilka aktów i dokumentów, odnoszących się do działalności Andrzeja Towiańskiego. Cz. I.—II. Rzym 1898—99. Skład główny w ks. Gebethnera i sp. w Krakowie. Cena K 2·40 a 1 (Na rzecz szkół polskich na kresach, imienia Adama Mickiewicza.)

Dodatek do książki: „Kilka aktów i dokumentów, odnoszących się do działalności Andrzeja Towiańskiego“ Tłómaczenia z francuskiego. W Krakowie, 1899. Skład główny v księgarni Gebethnera i spółki.

A. Aškerc: Izmajlov Red sv. Jurja Tujka. V Ljubljani leta 1900 Natisnila in založila Kleinmayr & Bamberg. Cena 2 K, poštou o 10 h více.

Славянскія азбуки. Въ память XI. Археологическаго съѣзда въ Кіевѣ издалъ Ѳ. В. Ржига. Slovanské abecedy. Na památku XI. archeologického sjezdu v Kijevě vydal Th. V. Říha. Varšava 1900. Cena 10 kop. (Nakl. prof. Říha v Nižním Novgorodě.)

Алекса Шантић: Лирски интермецо. Пјесме Хајнриха хајнеа. Друго попуњено, поправлено и илустровано издање с приказом Марка Цара. Mostar, nakl. Pacher i Kisić. Cena 90 h.

J. S. Machar: Tristium Vindobona I.—XX. 1889—1892. Druhé vydání. Praha 1900. Nakladatel F. Šimáček. Cena K 2·40, vázané K 3·40.

Jiří Bittner: **Jeviště a zákulisí.** Různé črty. Praha 1900. Nakl. týž. Cena K 1·20, váz. K 2·20.

Jos. D. Konrád: **Druhá láska.** Román. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 1 K 20 h.

Vítězslav Markus: **Tereza.** Drama. Repertoir českých divadel LXV. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 40 hal.

Vlasta Pittnerová: **Panstvo ze zámku.** Veselohra ve třech jednáních. Repertoir českých divadel LXVI. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 1 K.

Gerhart Hauptmann: **Kollega Crampton.** Komedie o pěti jednáních. Přeložil B. Kaminský. Repert. česk. div. LXVII. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 80 h.

Josef Šmaha: **Premiera na vsi.** Žert o třech jednáních. Repertoir českých divadel LXVIII. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 1 K.

Dr. Josef Cisler: **Dřevorubci.** Obraz ze života malých lidí o čtyřech jednáních. Repert. česk. div. LXIX. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 1 K.

Přišla do rozumu. Veselohra o 3 dějstvích. Dle stejnojmenné humoresky K. Světlé napsala Eliška Krásnohorská. Repertoir českých divadel LXX. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 1 K.

Setřte uhlím! Sestavil prof. Dr. Vil. Kurz. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 1 K.

V. Lužická: **Svatební dar.** Listy dobré babičky ku provdané vnučce. Praha 1900. Nakl. týž. Cena 2 K, skvostně váz. K 4·40.

Výbor z básní Stéphana Mallarméa. Přel. Em. z Lešehradu. Praha 1899. Nákl. vlast. Cena 40 kr.

André Gide: **Filoktétes.** Překlad Arn. Procházky. Chrysanthemy, sv. II. Praha 1900. Nakl. E. z Lešehradu. Cena 30 kr.

Em. z Lešehradu: **Rodina.** Drama o jednom jednání. Chrysanthemy, sv. III. Praha 1900. Nakl. E. Weinfurt.

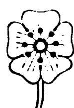
Vydává a [illegible] B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Pra[illegible]

Slav 5.

ČERVEN

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II
ČÍSLO 9.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR

ADOLF ČERNÝ

Administrace a expedice
v knihtiskárně F. Šimáčkové v Praze, Jeruzalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září.

Předplatné (i s pošt. zásilkou)
do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·30 franků, 3 ruble).
Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

V PRAZE 1900

KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

(Ukázka 66.—80.) Strana

Stati.

Dopisy.

Rozhledy a zprávy.

Slované severozápadní:

Jihoslované:

(Pokračování na 3. straně obálky.)

FR. TÁBORSKÝ:

Fedor Ivanovič Tjutčev.

(1803—1873.)

Fedor Ivanovič Tjutčev.

»Tjutčev jest z nejpozoruhodnějších ruských básníků; povíme více: v našich očích, jakkoliv to zabolí současníky, F. J. Tjutčev, patřící k pokolení předcházejícímu, stojí rozhodně výše, než všichni jeho spolubratři v Apollonu. Je snadněji ukázat na ty zvláštní vlastnosti, kterými vynikají nad něho nadanější z nynějších našich básníků: na půvabnou, ačkoliv poněkud jednotvárnou gracii Fetovu, na energickou, často suchou a drsnou vášnivost Někrasovu, na pravidelnou, někdy chladnou malebnost Majkova; ale na jediném Tjutčevě leží pečeť té veliké epochy, ku které on patří a která tak jasný a silný výraz našla v Puškinovi; v něm jediném pozorovat tu souměrnost talentu se samým sebou, tu odpovědnost jeho se životem autorovým — slovem, alespoň část toho, co v plném rozvití svém tvoří význámné příznaky velikých talentů. Kruh Tjutčevův není obšírný — toť pravda, ale v něm on jest doma. Talent jeho neskládá se z rozházených nespojitě částí; jest uzavřen a vládne sebou; v něm není jiných živlů kromě živlů čistě lyrických; ale tyto živly jsou zcela určitě — jasny a srostly se samou osobností autorovou; na jeho verších necítit skládání, ony všecky zdají se, že jsou napsány na jistou příležitost, jak tomu chtěl Goethe; to jest, ony nejsou vymyšleny, nýbrž vyrostly samy jak ovoce na stromě, a podle této drahocenné vlastnosti poznáme mezi jiným na nich vliv Puškinův, vidíme v nich odlesk jeho doby. Nejkratší básně Tjutčevovy jsou téměř vždycky nejzdařilejší. Cit pro přírodu je v něm neobyčejně jemný, živý a věrný; avšak on, mluvě slovem nezcela přijatým v dobré společnosti, nezneužívá ho, nekupí a nepřepíná své obraty. Přirovnání světa lidského s příbuzným jemu světem přírody nebývají nikdy vynucena a chladna u Tjutčeva, nemají přídechu tónu poučného, nesnaží se býti objasněním nějaké obyčejné myšlenky, která se zjevila v hlavě autorově a kterou on přijal za vlastní vynález. Kromě toho všeho v Tjutčevě pozorovat jemný vkus — plod mnohostranného vzdělání, čtení a bohaté životní zkušenosti. Mluva vášně, mluva ženského srdce byla mu známa a daří se mu.«

I. S. Turgeněv

(v stati „Několik slov o básních F. I. Tjutčeva," z r. 1854).

»Jako v přírodě veškeré náš básník přiznával živou duši, kterou udržuje se jednota a celost světa, podobně přiznával také živou duši člověčenstva a viděl ji — v Rusku. Jako, podle slov jednoho církevního učitele, duše lidská povahou jest křesťanka, tak Tjutčev pokládal Rusko povahou za carstvo křesťanské. Když význam dějin jest v křesťanství, tož Rusko, jako země výhradně křesťanská, povoláno jest vniterně obnovit a vnějším způsobem sjednotit všecko člověčenstvo.

Tjutčevu Rusko bylo ne tak předmětem lásky, jako víry — »v Rus možno jenom věřit«. Osobní city jeho k vlasti byly velmi složité a mnohobarvé. Bylo v nich též jakési odcizení, s druhé strany — úcta k náboženské povaze lidu: »všecku tebe, rodná země, jako otrok Car Nebeský prošel, čině požehnání« — bývaly v nich konečně chvilkové záchvaty nejobyčejnějším šovinismem.

Tjutčev nemiloval Ruska tou láskou, kterou Lermontov nazývá nevím proč »divnou«. K ruské přírodě on spíše cítil antipatii . . . . Jeho víra v Rusko nezakládala se na bezprostředním organickém citu, nýbrž byla dílem vědomě vypracovaného přesvědčení . . . Tato víra ve vznešené povolání Ruska povznáší samého básníka nad mělké a zlobné city národního soupeřství a hrubého triumfu vítězů. Neobyčejnou u vlasteneckých pěvců humanností dýší závěrečné verše, obracející se k Polsce (v básni »Na dobytí Varšavy«).

Později — víra Tjutčevova v Rusko vyjadřovala se v proroctvích určitějších, . . . že Rusko stane se všesvětovou křesťanskou monarchií . . .

Veliké povolání Ruska předpisuje držet se jednoty, založené na duchovních základech; ne zpuchřelou tíhou zemského oruží má se obléci, nýbrž »čistou řízou Kristovou.«

Vladimír Solovjev

(v stati „F. I. Tjutčev“ v knize „Filosofické proudy ruské poesie“, vydané od P. Percova 1896).

Soumraky.

Stíny modré splynuly,
barva zvadla, usnul zvuk;
život, hyb se rozřinuly
v soumrak chvějný, v dálný hluk . . .
Slyšíš, kterak motýl kdesi
v nočním vzduchu polétá . . .
Chvíle stesků nevýslovných!
Vše je ve mně — ve všem já . . .

Soumraku ty tichý, snivý,
vlej se ve hloub duše mé,
tichý, temný, převonivý,
zalej vše a ztiš tam vše.
City mlhou zapomnění
přeplň přes kraj, lej, jen lej,
okusit dej rozkrušení,
s světem spícím splynout dej.

Noc svatá v obzor nebes vplynula . . .

Noc svatá v obzor nebes vplynula
a den tak líbezný, den svěží
jak zlatý koberec už svinula —
koberec, nad bezdnem jenž leží.
Jak vidění svět vnější zanik' v mhách . . .
A člověk, sirota jak beze krovu,
teď stojí bezmocen a stojí nah
tvář v tváři před tou tůní temnou znovu.
A zdá se dávno minuvším mu snem
teď všecko světlé, živé vůkol něho,
a v cizím taji nočním, záhadném,
poznává dědictví on rodu svého . . .

Noční hlasy.

Jak sladko dřímá sad v zeleni temné,
objatý něhou noci modravé;
skrz jabloň, ve bělosti květů jemné,
jak sladko leje měsíc zlato své!

Jak v stvoření den prvý, přetajemně
v bezedném nebi hoří hvězdný sbor;
vzdálené hudby slyšet zvuky temné,
blízkého zřídla jasší rozhovor.

Na denní svět hloub, hlouběj závoj klesá;
ruch všecek umdlel, námah usnul shluk;
nad spícím městem, v korunách jak lesa,
procitnul bájný, každonoční hluk . . .

Zkad proudí on, ten hukot nepostižný?
Či smrtných dum, jež osvobodil sen,
svět beztělesný, nevidný, však slyšný,
teď v nočním chaose se rojí ven? . . .

Poledne.

Tak líně půlden mhlivý dýchá,
tak líně řeka odtéká,
a v nebi plamenném tak líně
se rozplývají oblaka.

Přírodu všecku jako mha
dřímota horká obejímá,
i sám v tu chvíli velký Pan
v nymf jeskyni si klidně dřímá.

»Jako v přírodě veškeré náš básník přiznával živou duši, kterou udržuje se jednota a celost světa, podobně přiznával také živou duši člověčenstva a viděl ji — v Rusku. Jako, podle slov jednoho církevního učitele, duše lidská povahou jest křesťanka, tak Tjutčev pokládal Rusko povahou za carstvo křesťanské. Když význam dějin jest v křesťanství, tož Rusko, jako země výhradně křesťanská, povoláno jest vniterně obnovit a vnějším způsobem sjednotit všecko člověčenstvo.

Tjutčevu Rusko bylo ne tak předmětem lásky, jako víry — »v Rus možno jenom věřit«. Osobní city jeho k vlasti byly velmi složité a mnohobarvé. Bylo v nich též jakési odcizení, s druhé strany — úcta k náboženské povaze lidu: »všecku tebe, rodná země, jako otrok Car Nebeský prošel, čině požehnání« — bývaly v nich konečně chvilkové záchvaty nejobyčejnějším šovinismem.

Tjutčev nemiloval Ruska tou láskou, kterou Lermontov nazývá nevím proč »divnou«. K ruské přírodě on spíše cítil antipatii.... Jeho víra v Rusko nezakládala se na bezprostředním organickém citu, nýbrž byla dílem vědomě vypracovaného přesvědčení ... Tato víra ve vznešené povolání Ruska povznáší samého básníka nad mělké a zlobné city národního soupeřství a hrubého triumfu vítězů. Neobyčejnou u vlasteneckých pěvců humanností dýší závěrečné verše, obracející se k Polsce (v básni »Na dobytí Varšavy«).

Později — víra Tjutčevova v Rusko vyjadřovala se v proroctvích určitějších, ... že Rusko stane se všesvětovou křesťanskou monarchií...

Veliké povolání Ruska předpisuje držet se jednoty, založené na duchovních základech; ne zpuchřelou tíhou zemského oruží má se obléci, nýbrž »čistou řízou Kristovou.«

Vladimír Solovjev

(v stati „F. I. Tjutčev“ v knize „Filosofické proudy ruské poesie“, vydané od P. Percova 1896).

Soumraky.

Stíny modré seplynuly,
barva zvadla, usnul zvuk;
život, hyb se rozřinuly
v soumrak chvějný, v dálný hluk ...
Slyšíš, kterak motýl kdesi
v nočním vzduchu polétá ...
Chvíle stesků nevýslovných!
Vše je ve mně — ve všem já ...

Soumraku ty tichý, snivý,
vlej se ve hloub duše mé,
tichý, temný, převonivý,
zaloj vše a ztiš tam vše.
City mlhou zapomnění
přeplň přes kraj, lej, jen lej,
okusit dej rozkrušení,
s světem spícím splynout dej.

Noc svatá v obzor nebes vplynula . . .

Noc svatá v obzor nebes vplynula
a den tak líbezný, den svěží
jak zlatý koberec už svinula —
koberec, nad bezdnem jenž leží.
Jak vidění svět vnější zanik' v mhách . . .
A člověk, sirota jak beze krovu,
teď stojí bezmocen a stojí nah
tvář v tváři před tou tůní temnou znovu.
A zdá se dávno minuvším mu snem
teď všecko světlé, živé vůkol něho,
a v cizím taji nočním, záhadném,
poznává dědictví on rodu svého . . .

Noční hlasy.

Jak sladko dřímá sad v zeleni temné,
objatý něhou noci modravé;
skrz jabloň, ve bělosti květů jemné,
jak sladko leje měsíc zlato své!

Jak v stvoření den prvý, přetajemně
v bezedném nebi hoří hvězdný sbor;
vzdálené hudby slyšet zvuky temné,
blízkého zřídla jasší rozhovor.

Na denní svět hloub, hlouběj závoj klesá;
ruch všecek umdlel, námah usnul shluk;
nad spícím městem, v korunách jak lesa,
procitnul bájný, každonoční hluk . . .

Zkad proudí on, ten hukot nepostižný?
Či smrtných dum, jež osvobodil sen,
svět beztělesný, nevidný, však slyšný,
teď v nočním chaose se rojí ven? . . .

Poledne.

Tak líně půlden mhlivý dýchá,
tak líně řeka odtéká,
a v nebi plamenném tak líně
se rozplývají oblaka.

Přírodu všecku jako mha
dřímota horká obejímá,
i sám v tu chvíli velký Pan
v nymf jeskyni si klidně dřímá.

Nepojmou a nepochytí
cizí zraky, hrdé, vzdorné,
co prosvítá, tajně svítí
v nahotě tvé, ve pokorné.

Umořený tíhou kříže
všecku tebe, rodná pláni,
jako otrok Car Nebeský
prošel, čině požehnání.

Nad davy lidu temnými . . .

Nad davy lidu temnými,
jenž neprobuzen žije bídně,
zda vzejdeš, svobodo, kdy vlídně,
zda blýskneš svity zlatými?

Zablýskne zář tvá, oživí,
rozžene spánek, mlhy charé . . .
Však hnijící už rány staré,
urážek jizvy, násilí,

a rozklad duší, choroba,
jež hlodá mysl, v srdci nyje . . .
Kdo ty vyléčí, ty kdo skryje? —
Ty, čistá řízo Kristova . . .

Rozumem Ruska nepojmeš . . .

Rozumem Ruska nepojmeš,
je loktem všedním nelze změřit:
má zvláštní postať, divnou též —
v Rus možno věru jenom věřit.

28. listopadu 1866.

Dvě jednoty.

Už z číše hněvem Hospodina přeplněné
krev proudem přetéká, a Západ tone v ní.
I na vás, druzi, bratři naši, krev se žene —
Slovanský světe, spoj se těsněji . . .

„Jednota“ — prohlásila věštba našich dní —
„můž' spájena být jenom železem a krví“ . . .
Však my zkusíme spajit láskou ji v ráz prvý,
a uvidíme pak, co pevnější . . .

1866.

Slovanům.

„Man muss die Slaven an die Wand drücken!“ . . .
Slova rakouského ministra Beusta.

Jak oni křičí, vyhrožují:
„Slovany ke zdi přitisknem!“
Však zmýlí se, ač tak se dují,
v tom drzém útočení svém.

Nuž, zídka jest — zeď převeliká,
vás netěžko k ní přitisknout,
ký prospěch však jim z toho vzniká?
Toť věru těžko uhadnout.

Ta zeď je pružnější vám všeho,
ač je to skála žulová,
šestinu kruhu pozemského
už dávno ona objímá . . .

Ne jednou útokem k ní hnali,
tu tam vytrhli kvádry tři,
však konec konců ucouvali
s rozbitým čelem rytíři . . .

Hle, stojí ona, jako stála,
jak pevnost hledí bitevní;
však nestojí, by hrůzu slala,
než . . . každý kámen živ je v ní.

Nechť tisknou s úsilím jen zpurným
vás Němci, nechť vás přitisknou
k závorám jejím, střílnám chmurným,
uzříme, jak si zavýsknou.

Ať zuří jen zášť zaslepená,
ať hrozí jak chce zbujnost jich:
vás nevydá jim rodná stěna,
přec neodstrčí ona svých.

Vám otevře se ona směle
a stane — živá záštita —
v ráz mezi vás a nepřátele
a k nim blíž, blíže zavítá.

1867.

Hus na hranici.

Hranice zřízena, a vzplanout strojí
se plamen osudný. Vše mlčky ždá.
Jen lehký praskot zní jak suché chvojí,
a dole zrádný oheň prokmitá.

Kouř vyrazil — lid houšť se sestupuje,
hle, všecek ten svět tmy se sběhnul sem:
i utištění — i kdo utiskuje,
lež s násilím zde — klerus s rytířstvem.

Tu věrolomný císař s říšskými
též knížaty je, shromáždění pyšné,
i sám on, římský hierarch, tu dlí
v neomylnosti svojí hříšné.

I ona je tu, prostá stařena ta,
co žije nezapomněnou,
co vzdychajíc a křižujíc se chvátá
sem s nůškou dříví, nesouc hřivnu svou.

A na hranici — jak oběť před zaklánim —
muž světec stojí u velkosti své,
už ozářen je ohně plápoláním.
on modlí se, a hlas se nechvěje.

Českého lidu učitel to svatý,
o Kristu svědek neohrožený,
a římské lži žalobce vrchovatý,
tak v prostotě své vznešený,

ni Boha nezradiv, ni lidu svého,
sám v boji nezmožen, on bojoval —
za zákon Boží, za svobodu jeho,
za všecko, všecko, Řím co bludem zval.

On duchem v nebi, bratrskou pak láskou
on ještě zde je, ještě v středu svých,
onť vznešený, že vlastní krve sázkou
krev hájil Kristovu pro blaho jich.

Ó, země Česká, rode jedné krve!
Jen nezavrhuj svého dědictví,
ó, dovrš duchovní své hnutí prvé
a bratrské jednoty vítězství!

A pouto přervav, které tebe spíná
s bláznivým Římem dávno, dávno již,
v Husově hranici, jež nezhasíná,
poslední článek jeho roztavíš!

V březnu 1870.

JAR. ROZVODA:

O ruských duchoborech.

Jak jest nám Čechům pohlížeti na otázky náboženské vůbec a tedy i na otázku náboženskou v Rusku, o tom nemůže býti sporu: je to dáno naší historií. Jako národ, který ve svém dějinném rozvoji podnikl veliký zápas za svobodu svědomí a který si jest vědom, že ta doba jeho historie jest pro něho nejen největší, ale i nejzáslužnější, musíme si přáti, aby vše, co naším jest, bylo tou myšlenkou proniknuto. Proto v souhlase s našimi dějinami musíme si přáti, aby Slovanstvo, jež milujeme, bylo dle obrazu mysli naší ve věcech víry snášelivo, aby nechávalo každému plnou svobodu hlásiti se k tomu neb onomu vyznání, k tomu neb onomu názoru na věci náboženské. K tomu druží se ještě náš tradiční poměr k Římu, který právě v tom směru byl naším protivníkem. Z těchto příčin někdejší touha naše po národní církvi samostatné a neodvislé vedla nás k tomu, že namnoze i dosud považujeme národní církev za svůj ideal. Jelikož však doba, kdy možno bylo církve tvořiti, dávno minula, hledali jsme ten ideal a vedeni nekritickým slovanofilstvím domnívali jsme se, že nalezli jsme jej v církvi pravoslavné. A jako vůbec si rádi představujeme věci slovanské raději dle svých přání, nežli dle skutečnosti, tak i v této příčině báli jsme se pohlédnouti přímo na to, co jsme si v mysli dle svého přání zidealisovali. Proto o pravoslavné církvi a jmenovitě církvi ruské máme nesprávnou představu jako o církvi národní a snášelivé, ač děje národnostního utlačování v Rusku jakož i utlačování náboženského svědčí pohříchu o jiném. Neníť církev ruská národní, protože vnucuje se i různým jiným slovanským i neslovanským národům v říši Ruské, není ani snášelivou, protože užívá svého postavení víry státní k utlačování druhých věr a vyznání. Bohužel musíme si přiznati, že do dnes nesnášelivost náboženská a národnostní jest význačnou pro vnitřní poměry ruské říše.

A není to jen výsledek choutek jednotlivců, není to přechodní doba reakce, nýbrž patrný systém, řídící se v politice národnostní i církevní touž zásadou: dusiti vše kulturní ale nepravoslavné, vedle toho však to, co jest na nižším nebo i zcela ještě nízkém kulturním stupni, dočasně trpěti a čekati, až se to samo assimiluje nebo zahyne. Proto vidíme, jak současně jsou v ruské říši Poláci, Němci, Židé a j. utlačováni bezohlednými a násilnými prostředky, kdežto vedle toho nečiní se nátlak na různé národy asijské.

K tomu cíli upraveny jsou i zákony, jimiž pravoslaví dávají se výhrady, kdežto »jinoslavné« víry se omezují. Za zákony táhnou se, jak v Rusku vůbec bývá, jako stíny ještě zvláštní nařízení administrační, jimiž pak zasahuje se i do poměrů práva soukromého. (Tak v některých zemích, na př. na Litvě, dovoleno jest toliko vyznavačům

pravoslaví nabývati půdy měrou neobmezenou, kdežto jiným buď zcela to není dovoleno, nebo jen měrou velmi obmezenou.) Hlavním však zákonem, jímž dává se státnímu náboženství velká moc, jest zákaz odpadávání od pravoslaví. Od pravoslavné víry není dovoleno přestoupiti k jinému vyznání, a přestoupení, stane-li se přes to, trestá se bezohledně. Děti ze smíšeného manželství, z nichž jedna strana je pravoslavná, musí býti pravoslavné. Rodičům, kteří od pravoslaví přestoupili, nebo od něho se jako sektáři oddělili, odnímají se děti, aby byly pravoslavné církvi zachovány.

Přirozeným důsledkem tohoto spojení církve se státem a plynoucí z toho nesnášelivosti jest reakce. Ale setkáváme se tu se zvláštním zjevem: Kdežto u pravoslaví nesnášelivost dochází k zjevům přímo inkvisičním — naopak z odporu proti katolicismu připouští se mnoho, co by se v pravoslaví netrpělo. U katolíků vláda přímo podporuje různé druhy sektářství, aby katolictví seslabila. Proto na příklad vláda, jež starověrectví v Rusku pronásleduje, podporuje s druhé strany starokatolictví, proto u sebe střeže censurou literaturu před racionalismem, ale propouštěla ho ve Varšavě v naději, že jím vliv katolického kleru bude podlomen. Když před 25 lety začal svou činnost Alex. Świętochowski, vydavatel Pravdy, censorové udali přímo tento důvod, proč jeho útoky na klerus a katolicismus neškrtali — ač by nikdy tytéž věci v ruském jazyku do světa nepustili.

Zákon, jímž zamezuje se odpadnutí od pravoslaví, jest však především namířen proti sektářství v církvi pravoslavné a stíhá krutými tresty jmenovitě ty, kdo jsou považováni za šiřitele a svůdce. Proti těm vláda světská i církevní zakročuje krutě a bezohledně. U intelligence spokojuje se formální správností a nestará se mnoho o to, zda se svými názory náboženskými shoduje s dogmaty církevními nebo neshoduje. Dostačí, zpovídá-li se a účastní služeb božích za cara a jeho rodinu (což jest úředníkům přímo předepsáno a o čem popi vedou i knihy, majíce v tom směru dohled). Za to však vláda bedlivě hlídá intelligenci, aby nevěrectví a sektářské názory nevnášela do lidu a v něm jich nešířila. Přes to však sektářství na Rusi se velice šíří a dosahuje již počtu milionů; a vychází spíše z lidu samého, majícího náklonnost k hloubání, nežli z intelligence.

V poslední době sektářství ruské prodělává veliký kulturní přerod: na místech, kde rozšířeny jsou sekty štundistův čili novokřtěnců, molokánů a j., přijímá se nyní učení duchoborův — bojovníkův ducha. Církevní ruská byrokracie, nemohouc pochopiti svou policejní logikou, jaké jsou příčiny rozvoje mysli u lidu, hledá je dle svých názorů policejní cestou a chce i touto cestou stavěti hráze šíření se sektářství.

Velice pěkně ducha jejího charakterisuje tento projev »Moskovských cerkovných védomostí«, jejž také s chutí vytiskl i Komarovův reakční »Svět« se svým úvodem a doslovem: »Nejednou již jsme ukazovali na to, že učení hraběte L. N. Tolstého, pronikajíc do lidu pod jménem »Tolstovštiny«, stalo se sektářským učením a při tom musí

býti počítáno mezi učení škodlivá nejen pro svou náboženskou stránku, ale i pro stránku sociálně-politickou jakožto učení protistátní (antigosudarstvennoje).«

»Týž náhled vyslovují »Moskevskija cerkovnyja vědomosti«, o nichž nelze říci, že by nebyly v této věci kompetentními.« [1])

»Pokud tolstojovské názory na svět nedotýkaly se lidu, nebyly ničím více ani méně, nežli theologicko-filosofickou doktrinou; avšak od polovice let osmdesátých stávají se již sektářským lidovým hnutím. Ujaly se v guberniích: charkovské, voroněžské a kavkazské, kde jako duchoborství mají nemalý úspěch mezi štundisty. Není, tušíme, zapotřebí mluviti o tom, že »tolstovstvo« odvrhuje vše, co naše církev uznává, nejen její ustanovení, svátosti a obřady, ale i základní dogmata křesťanství; stačí připomenouti, že sekta tato svým krajním odvrhováním předstihla veškeré rozumování, známé dosud z dějin našeho sektářství. Ale podstata tolstovstva obsažena jest nikoli v jeho učení náboženském, jež jest velice neuspořádané a pro lid málo pochopitelné, nýbrž v jeho socialně-politických názorech, jež rozvíjejí se sice na půdě náboženské, ale v duchu anarchie a přímého socialismu. Učení tolstovstva díky této své povaze se zdarem ujímá se v místech, kde dříve byly již nějaké racionalistické sekty, jmenovitě štundismus, paškovitina a duchoborstvo. Dle úvah jednoho pozorovatele »ono nepozorovaně si je assimiluje a jsouc svěžejší a duševně bohatší začíná si některá sektářská lžiučení podrobovati.« Viz prohlášení charkovského duchovenstva o propagandě tolstovstva mezi sektáři, jež praví: v posledním desetiletí četní agenti hraběte Lva Tolstého s neobyčejnou horlivostí a vytrvalostí začali usilovati o sloučení různých učení racionalistického sektářství s učením svého »lžiučitele« ... Snahy jeho agentů v značné míře dosahují již cíle. Sektářská lžiučení pomalu tratí svou samostatnost a původnost a slučují se s učením Tolstého, vlivem jeho stávají se sektáři chladnějšími v čistě náboženských otázkách a staví se na půdu socialistickou, ba nihilistickou.« — Potud »Mosk. cerk. vědomosti«; »Svět« k tomu na konec poznamenává: »Není-liž čas, aby položen byl konec šíření toho učení netoliko cestou boje slovem i písmem dle moudrého pravidla, že »tam není dobře nadarmo slov tratiti, kde třeba užiti moci.«

Uvádím tento hlas církevně byrokratický proto, že jest výronem způsobu myšlení těch lidí, kteří do dneška vedou ruskou říši. Spojuje se v něm pravda se lží, skutečnost s vymyšleným a na základě těch praemiss dochází se k čistě policejnímu závěru: užiti moci.

Všimněme si nejprve, co jest příčinou, že v této denunciaci uvádí se v souvislost jméno jasnopoljanského myslitele s hnutím duchoborův. Mezi názory L. N. Tolstého a učením duchoborův jest mnoho příbuzenství, ba v některých věcech úplná shoda. Nesprávným však jest, hledí-li duchovní správa ruská vysvětliti shodu tu a příbuzenství agitací a osobním vlivem Tolstého, neboť zjev ten jest způsoben toliko spo-

[1]) Potud úvod „Světa“.

lečným pramenem myšlenek, hloubáním totiž ruské duše o témž předmětě: evangeliu. Avšak úřední duch ruský, neschopný samostatného myšlení, zvyklý všude čekati na podnět s hora, nemůže toho pochopiti a kdekoli setká se s novým a samostatným zjevem, hledá především »podsterkatele« (štváče) a »agitátory«. Proti těm zakročuje především svou mocí administrační v domnění, že uvězniv a poslav do vyhnanství ty, jež má za původce, tím z kořene vyhubí, co za zlé považuje. A zajisté i v tomto případě spokojila by se vláda ruská svou povrchní domněnkou a užila by své moci i proti Tolstému s celou bezohledností, kdyby nenutilo ji k neobvyklým ohledům velké jméno Tolstého, jehož požívá v celém vzdělaném světě, a úcta, jíž se těší i ve vzdělané společnosti ruské. Přes to proslýchalo se již nejednou, že má býti Tolstoj pro tuto úctu, pro vliv na lid z ruské říše vypovězen, nedošlo však k tomu; za to vypovídány jsou jeho myšlenky, komolena censurou světskou a ještě více duchovní jeho díla, mnohá z nich, vydaná jinde v Evropě, jsou v Rusku vůbec zakázána. »Veškeré spisy L. N. Tolstého... stiženy byly takovou kletbou, že již jméno jeho způsobuje censorovi zděšení,« píše Vladimír Čertkov v úvodě k prvnímu svazečku »Svobodného slova«. A. Tolstoj sám vyjadřuje se o vydání spisu svého »Co jest umění?«, zkaženého censurou: »Vyšla kniha s mým podpisem, z níž vyházeny byly mé podstatné myšlenky, do níž vloženy myšlenky cizí (censorů), protivné mým«, i žádá, aby dle toho vydání nikdo nesoudil o jeho názorech.

Neměla-li však vláda odvahy zakročiti proti velkému mistru, učinila tak proti těm, jež považovala za jeho učenníky, i poslala je do vyhnanství z vlasti: jedny do kraje ostzejského, jiné za Kavkaz aneb za hranice ruské říše. Vyhnanství stihlo zejména ty ctitele Tolstého, kteří vedle toho, že souhlasili s některými mravními zásadami pronásledovaných duchoborův, již z prosté lidskosti a lásky k bližnímu cítili soustrast s jich krutým osudem a snažili se ukázati světu (a tu hlavně úřednímu světu ruskému), jaké úžasné věci díti se mohou dodnes v Rusku ve jménu náboženství a zájmů státních. Sami duchoboři neucházeli se o pomoc, nýbrž trpíce odpouštěli těm, kdo je mučili, a modlili se za ně, aby i oni prohlédli a poznali pravé učení Kristovo.

Právě pronásledování duchoborův vládou bylo příčinou, že Tolstoj obrátil k nim svou pozornost a několikráte ozval se na jejich obranu, a to prostě již proto, že vždy, kdykoliv se o nějakém bezpráví dověděl, s celou svou rozhodností proti němu vystupoval a snažil se šířiti velkou myšlenku lásky k bližnímu.

Počátek sekty, nazvané *duchobory*, klade se na konec osmnáctého století, jest však jisto, že jest mnohem starší. Někteří badatelé ruského sektářství mají za to, že v sektě té jeví se vliv Husův a českých bratří.

Duchoboři sami mají za to, že učení jejich trvá bez přestání od Krista, že nikdy nevymizelo od té doby, byť byly i časy, kdy mělo málo jen vyznavačův. Na otázku (kterou jim kladou pravoslavní kněží, aby na nich vylákali vyznání ze sektářství a odpadlictví od pravoslaví), jsou-li pravoslavnými, odpovídají, že jimi nejsou, že jsou »křesťany«;

táží-li se jich, jakého jsou vyznání, odpovídají: vyznání Kristova. Podstatou jejich učení jest názor, že všichni lidé jsou bratry: hledíme-li tedy k této zásadě, jest jejich učení ovšem původu velmi starého, staršího jistě nežli křesťanství, pokud zásada tato byla obsažena již v učení bratří essenských a v učení staroindickém. Evangelium bylo tu hlavním mostem z minulosti k přítomnosti, od věku k věku, a světlá postava Kristova stala se personifikací velké té myšlenky.

Ostatní učení duchoborův není ani dosud ještě propracováno k nějaké dogmatické jednotnosti a souvislosti, i jeví se v něm v různých dobách a na různých místech velké rozdíly. Jisto jest, že v tomto směru vliv intelligence a i Tolstého zajisté vykoná velkou práci, a že duchoborové odvrhnou mnohé, co do učení čisté mravouky dostalo se vlivem církevnictví a obřadnictví, prostředí to, v němž velká myšlenka jako nit táhne se z věku do věku po několik tisíciletí, od dob historii nedohledných.

Hlavní důležitost učení duchoborův neleží také v jeho názorech dogmatických, jež nejsou trvalé a budou se i nadále měniti při svobodě uvažování o evangeliu — nýbrž v důsledcích, jež duchoboři vyvozují ze svého přesvědčení o bratrství všech lidí, čímž utváří se poměr jejich k státu a jeho požadavkům k občanstvu. Duchoboři, vycházejíce z přikázání »nezabiješ«, odmítají veškeru účast ve vojenství, to pak bylo hlavní příčinou a zároveň příležitostí vládě ruské, aby proti nim vystoupila s celou nelidskostí. Oni praví, že nemohou více poslouchati lidí nežli Boha, nemohou býti poslušni vlády tam, kde velí jim svědomí opak toho, co od nich vláda žádá.

Pronásledování začalo se již za cara Pavla I., který trestal je vězením a vyhnanstvím. Alexandr I., který vůbec řídil se ve svém vladaření více lidskostí než všichni ruští panovníci před ním i po něm, zastavil částečně to pronásledování a zbavil některé sekty vojenské služby; mezi nimi i duchoborům dovolil žíti klidně ve vyhnanství v zemích zakavkazských, kde těžkou prací v zápase s nepříznivým podnebím a neúrodností půdy stvořili si pilností svou obce, vyznačující se blahobytem a spořádaným, mravným životem, zjednávajícím jim u všech, kdo je poznali, plné uznání a úctu. Také bezohledný car Mikuláš I. spokojil se tím, že poslal do vyhnanství za Kavkaz ty, kteří neuposlechli jeho rozkazu, aby přestoupili k pravoslaví, jichž ovšem bylo většina, počtem přes tři tisíce. Půl století — až na některé vyjímky — žili tu v pokoji a klidu. Teprve panování Alexandra III. přineslo jim opět utrpení, a právě za vlády tohoto cara, nazvaného Mírotvorcem, zničen byl jejich mír a nastaly jim časy krutého pronásledování.

Roku 1886 vydán byl nový rozkaz, nařizující všem bez rozdílu náboženského vyznání službu vojenskou. Mnozí duchoboři podrobili se tomu rozkazu a ač svědomí jim zakazovalo jakoukoliv účast v něčem, co za účel mělo zabíjení lidí, přece konali vojenskou službu a cvičení ve zbrani jako přípravu k zabíjení lidí, přece učinili kompromis, dávajíce se odváděti k vojsku s úmyslem, že by se války ne-

súčastnili. To však trvalo jen do času. Zatím od r. 1895 množily se víc a více případy, kdy jednotliví duchoboři odříkali se vojenské služby, odpírali skládati přísahu věrnosti a snášeli za to s mučennickou trpělivostí a vytrvalostí vše, čím je vojenská vláda trestala. Věznění, bití, všeho druhu týrání, blázince a vyhnanství dostalo se jim údělem za jejich mravní vytrvalost při tom, co měli za příkaz svého svědomí. Až psáti se bude černá kniha XIX. století, bude v ní míti vládní Rusko mnoho stran, a nejedna bude věnována památce těchto trpitelů za mravní zásady. Kdo by se chtěl s jich osudy blíže seznámiti, nechť přečte si spisy, jež vystěhovalci ruští vydávají nyní v Anglii a Švýcarsku.[1])

Opakoval se však i tu zjev dobře známý z dějin lidstva, že mučennictví zjednává jen sympathie mučeným a stoupence jejich učení.

Sama vláda ruská poznávala, že krutostí tu ničeho nesvede a přičiňuje se jí toliko k šíření toho, co chtěla vykořeniti, že rozsazováním jednotlivých duchoborův k trestaneckým plukům usnadňuje toliko, aby noví a noví lidé o hnutí proti vojenské službě se dovídali. Proto povstal úmysl přesídliti je do vzdálených a neúrodných krajů sibiřských, aby tam svou pílí a prací stali se užitečnými státu jako nositelé kultury a vzdělavatelé půdy. Duchoboři však podali carové (matce) prosbu, aby zbaveni byli vojenské povinnosti. Po dlouhém otálení dostalo se jim odpovědi zamítavé, za to však povoleno jim bylo vystěhovati se z ruské říše.

(Dokončení.)

---

[1]) Vladimir Čertkov (Pourleigh, Maldon Essex) vydává v neurčitých lhůtách „Свободное слово“ a „Листки свободнаго слова“, P. Birjukov ve Švýcarsku (Onex, près Genève) „Свободную мысль“. Vedle těchto časopisů vyšla celá řada velice zajímavých brošur: Напрасная Жестокость. В. Чертковъ — Голосъ Древней Церкви, И. Трегубова — Помогите! Обращеніе къ обществу. П. Бирюкова, И. Трегубова и В. Черткова — Положеніе духоборовъ на Кавказѣ въ 1896 г. П. Бирюкова и В. Черткова — Письма Петра Васильевича Ольховика — Гдѣ братъ твой? В. Черткова — Мой отказъ отъ военной службы. А. Шкарвана — Жизнь и смерть Е. Н. Дрожжина. Составилъ Е. Поповъ, съ послѣсловіемъ Л. Толстого — О сожженіи оружія. Разсказъ Н. Зибарова. Mimo to vydávány jsou V. Čertkovým News of the doukhobortsi a Christian Martyrdom in Russia.

K otázce shody rusko-polské.

Místo odpovědi na otevřený list prof. M. Zdziechowského.

Boris Čičerin.

Na počátku totoho ročníku, ve druhém čísle vytištěn byl otevřený list prof. M. Zdziechowského, týkající se této otázky. Byl to hlas vážný, proniknutý citem spravedlnosti, vycházející od učence a slovanofila (jak sebe sama nazývá), požívajícího úcty a vážnosti v celém Slovanstvě a zejména u obou národů, jejichž spor jest nejpalčivější otázkou slovanskou a jejichž shody, upřímné a poctivé shody si všichni přejeme. Očekávali jsme, že vážný tento hlas vzbudí pozornost netoliko u nás, ale hlavně také v Rusku — poněvadž netýkal se pouze názorů, panujících o věci u nás, ale nepřímo mluvil také k srdcím ruským. Nestalo se, co jsme očekávali; upřímný hlas prof. Zdziechowského stihl týž osud, jako stihá všecky hlasy, které se v této otázce na prospěch shody pozdvihují Nevytáhnou-li se proti nim houfnice šovinistického tisku, pak se pomíjejí mlčením. Jedinou snad výjimku v té věci činí vážným způsobem vedená polemika o té otázce, provedená r. 1892 v pražském »Čase«. Po této polemice ozvaly se později hlasy velmi vážné se strany polské i ruské — ale také zůstaly celkem bez ohlasu. Uvádím zejména brošurku M. Ursina (M. Zdziechowského) »Религіозно-политическіе идеалы подьскаго общества«, vydanou roku 1896 v Lipsku s památnou předmluvou Lva N. Tolstého, dále článek W. Karowského »Etyka polityczna w Rosyi« (v »Przeglądu Polském«), o němž jsme v I. roč. referovali a jenž vyšel (v Praze) též v ruském překladě pod názvem »Политическая нравственность вь Россіи«.

Vážností svou k dopisu Tolstého (uveřejněnému v předmluvě k brošurce Ursinově) a k staršímu dílu Vladimíra Solovjeva »Національный вопросъ въ Россіи« (jehož třetí vydání vyšlo v Petrohradě r. 1891) — pojí se hlas znamenitého právníka a filosofa ruského, Borisa Čičerina[1]), ve třetím díle jeho hluboce vědeckého díla »Kurs státní nauky« (Курсъ государственной науки. III. Политика).

Vážný tento hlas nezůstal přece bez ohlasu. Nevšímli si ho sice u nás ti, kteří jinak se zálibou zaznamenávají vše, co by mohlo přispěti (byť cestou nepravdy) ke snížení sympathií pro spravedlivou věc polskou v palčivé otázce rusko-polské — ale došel ohlasu v Rusku i Polsku. Ohlasem jeho v Polsku právě jest třetí kapitola článku

[1]) Viz, co o něm bylo psáno v I. roč. Slovanského Přehledu na str. 417 až 449 a v otevřeném listě prof. Zdziechowského v tomto ročníku.

W. Karowského, v Rusku pak otevřené listy N. K. Rennenkampfa, uveřejněné svého času v »Kijevljanině«. Na tyto otevřené listy (které se kromě polské týkaly také otázky židovské v Rusku) odpověděl Boris Čičerin samostatnou brošurkou, vytištěnou loňského roku v Berlíně pod názvem »Польскій и еврейскій вопросы. Отвѣтъ на открытыя письма Н. К. Ренненкампфа.«[2])

Nevím, z kterého jiného spisu toho druhu bych měl větší a čistší radost, než z této knížky spravedlivého Rusa; není pro mne věru bez významu, že právě on se připojuje v té věci ke hlasu velikého myslitele Tolstého. Je to knížka pro mne radostná nejen se stanoviska slovanofilského, ale hlavně se stanoviska čistého křesťanství, které se mi kryje s čistou lidskostí. Ruský myslitel při vší chladné reálnosti úsudků a pojímání skutečných okolností přibližuje se v ní k samým ideálům křesťanství a lidskosti, črtaje s posvátným klidem spravedlivého velká obvinění svých rodáků i slavná slova napomenutí a volání po odčinění křivd. Kladu na to důraz, že při vší evangelické čistotě názorů nemluví tu pouhý blouznivý idealista, nýbrž přísný učenec, nejen hluboký filosof, ale i chladný právník, jenž jest vynikající kapacitou ve svém oboru.

Nuže slyšme, jak soudí o sporné (pro lidi spravedlivé ovšem nikoli sporné) a palčivé otázce slovanské spravedlivý Rus, nezaslepený ani národnostně-politickým, aniž nábožensko-politickým šovinismem.

S jakou střízlivostí člověka, počítajícího s okolnostmi, přistupuje Čičerin k své odpovědi, ukazují tato slova, jimiž objasňuje svoje přesvědčení o možnosti nějakého praktického výsledku svého vystoupení:

»... Výměna myšlenek v té příčině mezi vzdělanými a nestrannými lidmi nemůže být bez prospěchu. Praktického výsledku od toho ovšem neočekávám. Nejen že my oba nejsme vyzváni řešiti ty otázky, ale v praxi vlastně vůbec nejsou postaveny, a řešení jich ve smyslu spravedlnosti v přítomné chvíli není než prázdnou tužbou, o níž lidé praktičtí ani se nepustí do diskusse. Nicméně však posouzení jich právě s tohoto hlediska může, byť jen v malé míře, přispěti k objasnění mravních a politických pojmů v ruské společnosti ...«

Přistupuje na to k polské otázce, vyslovuje na počátku potěšení, že ve skutečnosti, ač proti němu polemisuje, se Rennenkampf připojuje vlastně k jeho, Čičerinovým názorům. Těší se z toho, že Rennenkampf správně připomíná, jak zcela jinak v dřívějších dobách pohlíželo se v ruské společnosti na Poláky a jejich osud, než nyní.

»Pamatuji ze svého dětství, že v Tambově žil vypovězený Polák, a tambovská společnost nejen že se ho nestranila, nýbrž naopak přičiňovala se vším způsobem ulehčiti mu hořký jeho los. V mnohých domech byl přijímán jako svůj člověk. Nikdy jsem neslýchal, že by slovo Polák bylo pronášeno s nejmenším odstínem nepřízně. Avšak od

[2]) Autor přičiňuje na počátku své odpovědi, psané rovněž ve formě listu, tuto poznámku: „Za stávajících poměrů ruského tisku nemohla tato stať vyjíti v ruských novinách. Různé okolnosti zdržely její objevení — bohužel, autor otevřených listů nedávno zemřel. Avšak poněvadž myšlenky jím vyslovené zůstanou ve své síle, tisknu odpověď tak, jak byla napsána před rokem."

těch dob se mnoho změnilo. Z části to zavinilo nerozumné povstání r. 1863, z části však, třeba říci, snížení mravní úrovně vlasteneckého citu v ruské společnosti.«

Zastavuji se při těch slovech. Starší vlastenci čeští mohli by podobně se vysloviti o změně našeho pohlížení na věci polsko-ruské. Nedávno, při vzpomínce na zvěčnělého Tonnera, byla v našem listě příležitost připomenouti tuto okolnost. Nejsem pamětníkem dob, kdy Národní Listy přinášely nadšené články pro polské povstalce, kdy u nás bylo všeobecné nadšení pro Poláky, kdy se soucitem byli u nás přijímání internovaní Poláci, podobně jako za dětství Čičerinova přijímali v Tambově se soucitem polského vyhnance; v těch dobách teprve jsem vstoupil do života na této zemi. Ale ještě za svého útlého dětství cítil jsem oddech oněch dob z vypravování otcova, tak že se mi zdá, jako bych býval skutečně viděl typické postavy polských povstalců, internovaných v Hradci Králové. A jak se věci mají u nás v době nynější? Smutno o tom pomyslet člověku, který hledá pravdy, práva a spravedlnosti — a věru stydno o tom pomyslet Čechu, který také pro sebe, pro svou vlast a národ hledá pravdy, práva a spravedlnosti — ale vidí, že týmiž ústy, jimiž se po těch svatých věcech pro nás volá, zapírají se tytéž svaté věci, týkají-li se těch, pro něž jsme před třiceti a několika lety horovali.

Vysvětlení tohoto neblahého převratu pojímání spravedlnosti v Rusku — které však doslova můžeme applikovati i na poměry naše — podává Čičerin sám slovy:

»Vlastenectví bývá dvojího druhu. Jedno usiluje o pozdvižení společnosti na vyšší stupeň rozumového a mravního rozvoje, jaký jest jen dostižitelný současnému člověčenstvu... Druhé vlastenectví naproti tomu jest všecko proniknuto *klaněním se vnější síle*; všecka jeho snažení směřují k pokoření celého okolí, k zadávení všeho samostatného ruchu a ke snaze, vložiti na všecko jednostejné jařmo, které se zdá býti výrazem národního ducha.«

Jsou to velká, silná slova, která zase můžeme beze všeho nejen obrátiti na naše poměry, ale která platí o nás měrou kubicky sesílenou, poněvadž jsme v kubickém poměru slabší než Rusové, kteří ústy Čičerinovými sami o sobě toto říkají. Myšlenka o vlastenectví dvojího druhu u nás jest velmi vděčná a dala by se rozvésti ne v článku, ale v tlusté knize. Zůstavuji to našim listům ryze politickým — pokud nenáležejí k přívržencům onoho Čičerinem naznačeného druhého druhu vlastenectví. Vybírám zde pouze slova »klanění se vnější síle«, kteráž jako výčitka nepravému vlastenectví úplně přiléhají k mému názoru na slovanství, vlastenectví a mravnost. Toto stanovisko Čičerinovo jest i stanoviskem Slovanského Přehledu od jeho založení (— a jest i stanoviskem Slovanského Přehledu dávno před jeho založením, pokud Slovanský Přehled jest výrazem mé bytosti, mého slovanství a vůbec mého názoru na mravnost a cíle Slovanstva a člověčenstva —): ne před vnější, brutální silou hmotnou padáme na tvář, ale klaníme se před silou ducha (lépe řečeno, chceme kráčeti v jejích

šlépějích); nekoříme se ruské vládě, pokud jest na nedobrých cestách, ale koříme se duševnímu Rusku, koříme se Pisemským, Turgeněvům, Dostojevským, Tolstým, Čičerinům, Solovjevům, Čechovům, Gorkým a všem jejich předchůdcům a následovníkům, kteří bojovali a budou bojovati za svobodu pravdy, práva a spravedlnosti, za svobodu myšlení a svědomí...

Avšak vraťme se zase k Čičerinovi.

Rozděliv takto vlastenectví na dva druhy, pronáší přímo tuto obžalobu ruské společnosti:

»Ruská společnost, a to i ve vzdělaných vrstvách, s řídkými výjimkami následovala tento (druhý) směr.«

Tím radostněji pak vítá »ruského člověka, který, stoje na žádoucí mravní výši, projevuje svůj souhlas názorům, založeným na požadavcích spravedlnosti a na vážnosti k druhým.«

Na to píše krásná slova:

»Avšak jestliže my, povzbuzeni mravním citem, chceme podati ruku bratru, padnuvšímu našimi údery, myslím, že musíme to učiniti ne s pokořováním, ale s láskou, pamětlivi evangelického výroku: Vyjmi prve břevno z oka svého, a potom teprve vyjímej mrvu bratra.«

Po těchto čistých slovech, hodných samého Tolstého, přistupuje teprve k vlastní odpovědi.

Rennenkampf odporoval správnému tvrzení Čičerinovu, že rozbor Polsky stal se za úplného pokoje, bez nejmenší příčiny. Dle Rennenkampfa Polska tehdy nepředstavovala mír, ale neustálou anarchii, nebezpečnou sousedům (!), kteří byli přinuceni položiti tomu mez v zájmu sebeobrany (!!).

Na to odpovídá Čičerin: »Historické dokumenty praví nám však něco jiného. My přímo víme, že ona anarchie, která prý byla nebezpečna sousedům, naopak byla jimi všemi prostředky udržována, poněvadž byla pramenem slabosti Polsky a nedovolovala jí postaviti se na vlastní nohy. Bedřich Veliký a Kateřina II. uzavírali spolu tajné úmluvy, v nichž se zavazovali chrániti zvláště ‚liberum veto‘, kteréž bylo kořenem všeho zla... Když však Poláci konečně se rozhodli dáti sobě řády, které jim zajišťovaly poněkud snesitelný stav věcí[3]) bylo Polsko za takovýto přestupek rozděleno a přestalo trvati...«

Dále ukazuje, jak užila Kateřina ve svůj prospěch otázky dissidentů, kterou obrací na nynější poměry ruské »věrotěrpimosti.« Což — táže se — kdyby katolíci a protestanti žádali od nás zrušení rozličných utiskovacích opatření proti unitům a štundistům? Kateřina však šla mnohem dále, užívajíc otázky dissidentské farisejsky k zasahování v politická práva polská, k tříštění dosti již rozdrobených sil polských.

Rozdělení Polsky charakterisuje lapidárně a pravdivě takto: »Kateřina II. vedla úspěšnou vojnu s Tureckem, a Prusko i Rakousko patřily na to se strachem a závistí: bály se, že Rusko příliš sesílí, zatím co ony zůstanou při svých dřívějších územích. Tehdáž Bed-

[3]) Míní se výsledek sněmu čtyrletého, konstituce třetího máje.

řichu II. přišla do hlavy šťastná myšlenka navrhnouti Kateřině, aby místo nabytků v Turecku vzalo si hezký kus Polsky, při čemž i sousedé mohli by se účastniti. Kateřina souhlasila, poněvadž jinak bylo by jí činiti s intrikami mocných soupeřů, a v Polsku, po jejím vlastním vyjádření, bylo třeba jen se nahnouti a vzíti vše, co chceš; turecké pak oblasti tak jako tak by jí neušly. Německé panegyriky Bedřicha Velikého nazývají to s jeho strany mistrovským kouskem prvního řádu (ein Meisterstück ersten Ranges). A skutečně, s čistě politického hlediska nelze to neuznati: přisvojiti si cizí území bez prolití kapky krve a beze ztráty jediného groše peněz, k tomu je zapotřebí genialní chytrosti. Avšak s hlediska mravního takové mistrovské kousky nebývají schvalovány ani politiky. Ne nějaký lehkomyslný liberál, nýbrž jeden z nejušlechtilejších státníků pruských, baron Stein, nazval rozdělení Polska odporným politickým zločinem (ein abscheuliches politisches Verbrechen).«

Rennenkampf namítal — co se často namítává i u nás se strany ospravedlňovatelů rozdělení Polska —, že Rusko mělo s Polskem staré účty, poněvadž toto drželo také původně ruské oblasti, které byly svého času od Ruska odtrženy litevskými dobyvateli a kterých Rusko snažilo se zpět nabyti. »Není sporu,« odpovídá na to Čičerin, »že mohlo býti úkolem ruské politiky získání území, obývaných ruským plemenem. Ale ani v politice cíl neospravedlňuje prostředků. Myslím, že Petr Veliký neméně než Kateřina byl proniknut poznáním mohutnosti a prospěchu Ruska... A zatím, když Prusko, ode dávna sledovavší tuto politiku, navrhovalo mu rozdělení Polska, odpověděl, že takový čin byl by proti Bohu, svědomí a věrnosti, i prohlásil, že bude pomáhati Polsku proti každému, kdo by sáhl na jeho území.«

Čičerin dále odpovídá, že připojování k Rusku oblastí kdysi ruských nikoli se nedálo poprvé — i připomíná připojení Malorusi za Alexěje Michajloviče, o němž nikdo nemůže říci, že by bývalo politickým zločinem. Připojení »Západního kraje« stalo se však za okolností zcela jiných. »Od dob Alexěje Michajloviče uzavřen byl s Polskem věčný mír a všecky staré účty byly uzavřeny. Ve válce severní byla Polska věrným spojencem Ruska; ona zachycovala údery Karla XII., což poskytlo Petru možnost vzpamatovati se z narvské porážky a připraviti se k poltavské odvetě. Kateřina byla nejen spojenkyní, ale i protektorkou Polsky. A zatím nejen že toho užila k tomu, aby zabrala kdysi ruské oblasti bez nejmenší k tomu příčiny, nýbrž odevzdala i jiná území sousedům a přinutila Poláky, aby sami roztrhali svoji vlast na kousky... Pod ruskými bodáky byli Poláci přinuceni podepsati[1]) ortel smrti své otčiny. Oni chtěli ustoupiti Rusku žádaná jím území, ale byli přinuceni odevzdati i to, čeho žádalo Prusko...«

Ohledav takto kořen celé otázky, přistupuje k dalšímu jejímu

[1]) Na sněmě grodenském.

rozvoji a zastavuje se u obou povstání polských. Uznává šlechetné úmysly Alexandra I., jenž si »učinil úkolem smýti vinu své báby a vrátiti Polákům vlast,« vytýká Polákům, jako učinil již v »Politice«, že oběma povstáními ukázali nedostatek politického smyslu a že zejména druhým povstáním na dlouho oddálili možnost pravidelného řešení otázky.

»Avšak,« táže se, »hodíme-li za to po Polácích kamenem? Mohli bychom to učiniti, kdybychom my sami byli vyňati od této rány současné společnosti, od revolučních snah. Nám však jest příliš dobře známo, co se dálo v téže době u nás. Poláky aspoň to omlouvalo, že lidé, ztrativší vlast, mohou dojíti k zoufalství a utíkati se k nejkrajnějším prostředkům, aby jí navrátili svobodu. U nás pak uskutečňovaly se veliké převraty, způsobilé uspokojiti nejplamennější tužby předních ruských lidí, a zatím po vší ruské zemi šla podryvná propaganda, dály se nejúžasnější zločiny ... i sám Car Osvoboditel, dobrodinec svého národa, stal se nakonec obětí vrahů.«

Tak dostává se k nejnovější a nejtrapnější fasi otázky, která počíná potlačením povstání r. 1863. A tu nás vysoce zajímá úsudek Rusa o protipolských opatřeních ruské vlády po nešťastném povstání: Čičerin přímo praví, že ruská vláda šla »příliš daleko«, ba prohlašuje, že se Rusko dopustilo politické chyby, vřadivši říši Polskou v počet ruských gubernií a podčinivši je ústřední vládě. »Na místě toho, aby rozdělilo to, co jest přirozeně rozděleno, umínilo si násilně slíti to, co se slíti nemůže.« V takovém rozdělení spatřuje nejen státní nutnost, nýbrž kategorický příkaz historie. Námitku, že historie nevrací se nazpět, prohlašuje lichou; skutečnost ukázala nejednou, že šla historie nazpět: historie dala Řeky v poddanství turecké a zase je osvobodila, dala Italii v moc Rakouska a zase jí dala svobodu, v naší době pak probouzejí se národové, kteří byli v nejhlubším ponížení. »A polská národnost je tak živoucí, má za sebou tak skvělou minulost, že pohlcení její ruskou národností není víc, než blouznění.«

To i Rennenkampf uznával, ba prohlašoval, že bylo by takové splynutí ztrátou pro evropskou kulturu — ale popíral, že by ruská vláda pomýšlela na poruštění polských zemí tvrdě, že vždy byla ochotna učiniti vše k upokojení země a k jejímu upřímnému sblížení s Ruskem; při tom ukazoval na to, jak si počíná proti Polákům Prusko. Doslova tak mluvívá se i u nás.

Nuže poslyšme, co na to odpovídá Čičerin. Jsou to těžká, pamětihodná slova, která nabývají tím větší závažnosti, poněvadž vycházejí z úst vynikajícího Rusa. Neháji nikterak postupování pruské vlády, ale staví prostě vedle sebe poměry Poláků poznaňských a ruských:

»V části Polska, připojené k Prusku, jest napořád pravidlem, že v národních školách musí se vyučování díti v rodném jazyce obyvatelstva obce. V poznaňských gymnasiích vyučuje se ve třech nižších třídách výlučně polsky, ve vyšších dílem polsky, dílem německy. A u nás? V bývalé říši Polské, v zemi, kde není ani

jediného Rusa kromě úředníků — všecko vyučování shora až dolů děje se v jazyce ruském; polský jazyk jest ze školy úplně vyhnán. Což to jest, ne-li nejdůslednější poruštování?... A čeho se tím dosahuje? Místo sblížení vzbuzuje se nenávist... Zdálo by se, že nejprostší, jasná a zdravá politika žádá co možná šetrných ohledů k citům tohoto obyvatelstva, a nikoli obmezování ho v tom, co jest mu skutečně nejdražším... Vyučování v mateřské řeči není pouze ústupkem Polákům, nýbrž zájmem samého Ruska. Avšak snahy po nemožném poruštění nechtějí znáti těchto požadavků... U nás bývalá říše Polská i západní gubernie dosud se nacházejí ve výjimečném stavu, Poláci jsou zbaveni veškerých práv a policejní zvůle nezná mezí. Střední úřady horlivě zveličují příkazy vyšších, a nižší z horvosti přezveličují příkazy středních, a tak to čím dále roste....[2]) Většina, zvláště ve vlivných kruzích, stále ještě spatřuje v Polácích nepřátelskou národnost, kterou třeba všemožně potírati.«

Jakou důležitost má otázka smíru rusko-polského pro celé Slovanstvo, že třeba jest rozřešení jejího, aby nic nestálo mezi Ruskem a ostatním Slovanstvem, to přímo uznává těmito slovy, sesílenými historickou vzpomínkou na slovanský sjezd v Moskvě:

»Mezi našimi západními soukmenovci a námi stojí polská otázka jako hrozná zeď. To se ukázalo na slovanském sjezdě v Moskvě, když znamenitý vůdce Čechův, Rieger, se svým řečnickým talentem obrátil se ke sjevším se na hostinu Moskvanům se slavnostním vyzváním: ‚Sjeli jsme se sem k bratrským hodům,' pravil; ‚proč však mezi námi není jednoho, a to ne posledního bratra?' V plamenné řeči pak vyzýval ke smíru. A jaká byla odpověď? Žádná, kromě surového odporu. Řekli jemu, že historie věc rozřešila a že není více o čem hovořiti. A tato tvrdá slova vzbudila obecný souhlas; na mnoholidné hostině nenašlo se jediného člověka, z jehož srdce by vyšlo slovo lásky.«

Ovšem, praví Čičerin, omluvou toho (ale slabou — слабымъ извиненіемъ) mohlo by býti to, že povstání roku 1863 bylo ještě v živé paměti. »Avšak,« odpovídá na to, »od těch dob minulo 35 let; rány se zacelily, city se mohly uspokojiti. V této časové mezeře ruská společnost šílela pro Srby, šílela pro Bulhary, ale o Polácích nikdo nejíknul. My jsme tak málo zvyklí rozvažovati jasně o tom, co chceme a k čemu směřujeme, že netoliko v společnosti, ale ani v řídících kruzích nepoznává se hluboká vnitřní spojitost mezi polskou otázkou a naším poměrem k Slovanům. Nám se zdá s jedné strany

[2]) Zde odkazuje pro příklady do brošury hraběte Lelivy. Míní tu knihu, která vyšla r. 1895 v Lipsku (u Kasproviče, kdež také vyšla brošurka Ursinova) pod názvem „Русскопольскія отношенія."

svrchovaně přirozeným dáti se na pochod k osvobození slovanských bratří od cizího jha, ale s druhé strany držeti Polsko v řetězech. Je to jeden z oněch křiklavých odporů, s nimiž se často setkáváme v duši člověka, jde-li on za vnukáním slepých instinktů a nestará se přivésti do pořádku svůj vnitřní svět a s ním zároveň i své vnější činy... Řeknou-li nepřátelé naši, ukazujíce na Polsko, že všecka naše zahrávání se Slovany přikrývají pouze naši panovačnost a pokrytectví, co jim můžeme odpověděti? Nestačí říci, že s Poláky máme staré účty, kdežto druhé Slovany můžeme podporovati bez jakékoli pozadní mysli. Má-li kmenové příbuzenství nějaký význam, má-li býti pramenem bratrských citů, pak se má především projeviti v poměru k těm bratřím, kteří nám stojí blíže všech a jejichž osud na nás záleží. Naše staré účty s Poláky jsou dávno a dávno vyrovnány; jediná jejich vina spočívá v tom, že usilují o svobodu — bohužel nedovedně a nerozvážně, neporovnávajíce možnosti se svými silami — zatím co my nacházíme pro sebe výhodným držeti je v okovech. Avšak v tom případě bylo by mnohem prostší a otevřenější říci přímo: my jednáme, výlučně majíce na zřeteli své zájmy; v jednom případě tyto zájmy povzbuzují nás vzíti bratru svobodu, v druhých pozdvihují nás k osvobození bratří od cizího jha za tím účelem, abychom si je podčinili svému vlivu. Toť vzhled — čistě praktický; potom však není třeba zdobiti se rytířským pláštěm: není proč mluviti ni o mravnosti, ni o svobodě, ni o cizích útiscích. Jest pouze otázka: koho k sobě přivábíme takovou politikou? Snad ty, kteří očekávají od nás jakékoli materialní výhody!«

Tak horlí spravedlivý stařec nad počínáním svých vlastních soukmenovců — slovy přímými a bezohlednými, pod nimiž však cítíme srdce bolestí se chvějící proto, že takovými slovy musí svědčiti proti svým vlastním. Tento projev Čičerinův věru jest hoden národa, z něhož vyšel Tolstoj, i zůstane navždy ctí jména ruského...

Slovy, posledně citovanými, blíží se odpověď Čičerinova ke svému vrcholu. Čičerin konstatuje, že se znova počínají ozývati hlasy po sblížení s Poláky. Rennenkampf náležel také k lidem, přejícím si toho. Sám uznával, že »první kroky přízně a důvěry musí být učiněny vládnoucí, silnější národností.«

Jaké by měly ty kroky býti, Čičerin jasně vyslovuje:

»V naší době nespočívá věc v tom, abychom bádali, jak si počínali naši předkové, a rozbírali, kdo čím byl vinen — nýbrž v tom, abychom na podkladě skutečnosti dali Polákům povinnou spravedlnost. Nač mají Poláci na tom základě zajisté právo, toť svobodný rozvoj jejich národnosti v těch částech, kde nyní žije... Národ ruský jest dosti silný, aby prokázal spravedlnost poddaným kmenům, neuváděje tím sebe v nebezpečí. Pro nás spočívá otázka ne v tom, co máme

požadovati od druhých, nýbrž v tom, co jsme povinni pro ně učiniti... Spravedlnost musí býti prokázána ne slovy, ale skutky. Prvým krokem ke smíření musí býti zrušení všech vyjímečných opatření a ustanovení plné rovnoprávnosti Polákův i Rusů. Vzal-li jsem bratru pro své výhody svobodu, tedy první, co mohu učiniti, jest — odejmouti mu okovy a posaditi jej vedle sebe jako rovného. Od povstání minulo 35 let; jest čas navrátiti se k normalnímu pořádku. S tím spojeno jest uznání polské národnosti v kraji, Poláky osídleném. Polský jazyk musí býti ustanoven i ve vyučování, i v úředních vztazích. Polákům musí býti dána také samospráva, jakou mají Rusové ve své vlasti. Avšak toho všeho málo. Nelze si tajiti, že to jest toliko prvý krok ke sblížení. Po něm musí následovati druhý, mnohem vážnější: třeba znova nastoupiti cestu, ukázanou Alexandrem I., třeba vrátiti Polákům vlast. V tom spočívá skutečné řešení polské otázky.«

»Očekávám, že proti tomu ozve se křik. Navrátiti Polákům vlast! Vždyť oni nás nenávidí. To by znamenalo dáti svobodu nepřátelům, podryti nejexistenčnější zájmy Ruska, odříci se toho, co koupeno ruskou krví, připraviti si v budoucnosti nesčíslné obtíže.«

»Vše to může býti, ale jiného mravního východu není. Musíme voliti mezi bratrovraždou a splněním posvátné mravní povinnosti. Vždyť otčina je to nejsvětější, co jest na zemi... Nám Rusům památna jsou slova Minina: ‚Zastavíme ženy i děti a vykoupíme vlast...‘ Avšak je-li (vlast) pro nás posvátností, pro niž máme za povinnost vylíti poslední kapku krve, jakže můžeme tuto posvátnost odnímati svým bratřím ve jménu jakýchkoli svých vlastních zájmů? Praví se, že Poláci nás nenávidí: ale jaké jiné city mohou k nám chovati, když jsme je zbavili toho, co jest člověku nejdražším a nejsvětějším? Či možno od nich žádati, aby za svoji vlast považovali Rusko, které, spolčivši se se sousedy, zničilo Polsku? Je to tak, jako kdybychom žádali od syna, aby svoji lásku k otci přenesl na toho, jenž otce jeho připravil o život. Toliko nízké duše jsou způsobily k podobnému druhu mravního počínání... Aby byli (Poláci) udrženi v neustálé pokornosti, k tomu bylo by zapotřebí nejen vnější síly; k tomu bylo by zapotřebí snížiti jejich duši, a to nemohlo by se státi bez snížení vlastní duše. My se své strany musili bychom se sříci všech mravních požadavků, všech ušlechtilých snah; musili bychom viděti vyšší poslání svého národa pouze ve vnější síle a v utiskování druhých. To-li může nám býti cílem?«

»Při zřeteli na to blednou všecky tak zvané praktické zájmy, které mají význam jen potud, pokud slouží vyšším cílům člověka. Ale i s praktického stanoviska jest otázka, jakým zájmům Ruska může se protiviti osvobození Polska? Jisto jest, že pro neobsáhlou říši se 130 milliony obyvatelstva vládnutí

několika přebytečnými guberniemi nemá významu. My na Polsko tratíme více, nežli od něho dostáváme. A k tomu tato vláda (nad Polskem) paralysuje i naše vnitřní, i naše vnější síly. Pro vnitřní rozvoj není nic horšího, než potřeba udržovati sousední podmaněné obyvatelstvo pod neustálým útiskem. Účinkuje to rozvratně i na vládnoucí, i na ovládané. Zplozuje to návyky zvůle a útisku, které účinkují na celý způsob myšlení a rozvracejí samu duši lidí... Neméně trpí i poměry vnější. Jestliže hlavní síla Ruska, jestliže samo jeho historické poslání spočívá v možném jeho vlivu na sourodá plemena — tož tento vliv podrýván jest v samém kořeni podrobením Polska. *Není pochybnosti, že osvobození Polska postavilo by Rusko na takovou výši, na jaké stálo snad jen v době Napoleonských válek, kdy se stalo osvoboditelem Evropy.* Potom skutečně všecky zraky Slovan obrátí se k němu. Před touto hromadnou mravní silou, opírající se o takovou též sílu materialní, pobledne sama mohutnost Germanie. Lze také mysleti, že je to jediný prostředek postaviti se této moci.«

»Namítne se mi ovšem, že vše to nejsou než fantasie. V praxi že uskutečnění jich setkává se s takovými obtížemi, na něž se odvažovati s lehkým srdcem není možno. K tomu že by bylo zapotřebí úplného převratu naší vnitřní i vnější politiky. Vím, že jest zapotřebí převratu; ale je to převrat nevyhnutelný, který dříve či později se dokoná, neboť on leží v důslednosti věcí, k němu spěje historie. Jest si jen přáti, aby se dokonal v čas, s předem promyšleným cílem, a nikoli pod nátlakem vnějších událostí. Avšak zřídka vlády a národové uvědoměle nastupují nové dráhy; obyčejně dávají se vléci okolnostmi. Bylo zapotřebí Krymské války, aby se stalo skutkem osvobození selského lidu a všecky ty veliké reformy, které dříve již byly navrženy v hlavách myslících ruských lidí. I nyní jest si přáti, aby ruská společnost vyjasnila si své položení a cíle, k nimž směřuje. Toliko tou cestou připraví se k lepšímu příští, a až přikvačí události, nezastihnou ji nepřipravenou.«

»Toto maje na zřeteli měl jsem za potřebnou výměnu myšlenek s tak vzdělaným a nestranným člověkem,« obrací se na konec zase k Rennenkampfovi. »Avšak při skutečných poměrech a při nynější náladě mám za zbytečné jíti dále, než jest vytknutí úkolu. Když otázka v praxi vůbec ani není postavena, když nikdo nemyslí o jejím rozřešení v tom smyslu, v němž ukazuji, bylo by při nejmenším předčasno mluviti o prostředcích a cestách. Bylo by to prázdným povídáním. Dosti jest na tom, co jsem řekl. Dixi et animam levari.«

Se zvláštními city odkládal jsem knížku Čičerinovu: byly to city radosti, že takováto slova o palčivé otázce slovanské, které se jiní buď neupřímně vyhýbají anebo se proti ní staví na stanovisko očividně nespravedlivé, že takováto slova pronesl ruský myslitel velice váženého jména; byly to i city úcty k muži, který se nerozpakoval tak otevřeným způsobem promluviti o věci proti názorům největší části ostatní ruské společnosti. Některá místa přímo mně (takřka doslova) připomněla výsledky, k nimž jsem došel, uvažuje o té otázce r. 1891

v »Čase« — a k nimž ovšem musí dojíti každý, kdo poměry zná a nestranně se na ně dívá.[1]) Celá brošurka pak jest důkazem, že Slovanský Přehled stojí v té otázce na stanovisku správném a spravedlivém — v zájmu obou národů slovanských a celého Slovanstva.

Lituji, že brošurka nedošla ohlasu ani v Rusku, ani u nás. Oznámili jsme ji hned ve druhém letošním čísle Slovanského Přehledu, ale nikdo si toho nevšimnul. Listy, které jinak s průhlednou tendencí zaznamenávají každou zprávu o zatýkání ve Varšavě bez bližšího vysvětlení a každou temnou pověst o tajemných rejdech protiruských — tyto listy, které jinak přinášejí nejdivočejší zprávy o velikomyslných ústupcích ruské vlády, aniž by potom poučily své čtenářstvo, že se klamaly, že ty ústupky v pravém světle vypadají zcela jinak — tyto listy o vážném, poctivém hlase ruského myslitele zachovaly nejpřísnější mlčení. Čekali jsme, až se ozve odpověď na otevřený dopis prof. Zdziechowského, že bychom při té příležitosti podali výtah z brošurky Čičerinovy — ale i tu čekali jsme marně. Ročník chýlí se ke konci, pročež podáváme svému čtenářstvu hlavní myšlenky a místa brošurky, jak jsme byli slíbili. Dáváme je do rukou českého čtenářstva, aby o nich přemýšlelo s touž nestranností, s jakou byla napsána.

Že v Rusku nevzbudila brošurka ohlasu, jest (bohužel) vysvětlitelno okolnostmi, které jsou patrny z otevřeného listu prof. Zdziechowského. Lidí rázu Čičerinova není v Rusku mnoho — Čičerin není z nynějšího pokolení, odchovaného katkovštinou a aksakovštinou. On vyšel sice z doby Mikuláše I., kdy útisk despotismu byl ještě tužší, kdy však ruská společnost v něčem se prospěšně lišila od nynější: byl v ní při všem útisku život, byl v ní duch kritiky a protestu proti oné svévoli byrokratické, která jest neštěstím Ruska — a toho není v dnešní společnosti, která většinou tone v jakési apathii.

Filosofické stanovisko Čičerinovo a jeho názory politicko-společenské v malém jsou patrny již z ukázek z jeho brošurky. Již z těch na př. hned vysvitá, že jest nepřítelem nihilismu, jenž způsobil, že byrokratický útisk se stále vzmahá. Z té příčiny také nepřeje socialismu, což bychom ovšem nechápali, kdybychom neznali ruských poměrů, kdybychom nevěděli, jaký ohromný útisk vyvinuje byrokracie z obavy před socialismem (důkaz měli jsme na vánočních zatýkáních, jimiž stiženi byli lidé z nejvzdělanějších a nejduševnějších vrstev intelligence). S bolestí pohlíží na jakési politické zdivočení v celé současné Evropě, tak že Rusko nemá kam pohlížeti pro vzor. Příčiny toho zdivočení a mravního úpadku spatřuje v rozšíření filosofického positivismu se všemi pokrevnými

[1]) Napsal jsem tehdáž na konci svého článku doslova: „Od poslední revoluce polské uplynulo bezmála 30 let, Poláci ukazují stále, že dovedou zachovávati klid — a za tu celou dobu nezmírnilo Rusko svého příkrého stanoviska, které proti polské intelligenci zaujalo,“ — (mluvilť jsem před tím o vyhlazovacím boji proti polské intelligenci) — „naopak, od té doby stále se staví příkřeji proti této intelligenci, jejíž postavení stává se vskutku již povážlivým. Je svrchovaný čas, aby Rusko počalo činiti ústupky, aby podalo ruku ke smíru, jehož si celé Slovanstvo tak přeje. Každý, komu leží budoucnost Slovanstva na srdci, zajisté vřele touží po době, kdy nebude nenávisti mezi Rusem a Polákem!“

směry; na tom základě (soudí) vzrůstá utilitarism, který jest negací ethiky, tak jako positivní filosofie jest negací logiky. Obrození mravní i politické nastane, až do filosofie vrátí se idealism. S tím názorem jest Čičerin v Rusku osamocen, neboť všichni ruští liberálové jsou vyznavači positivismu, Spencerismu, materialismu, jak chcete — kdežto Čičerin spojuje politický liberalism s filosofickým idealismem. Vůbec je snad posledním představitelem ruského Hegelianismu, který Rusku vychoval nejlepší jeho lidi.

Jest málo lidí na Rusi podobně smýšlejících, jako Čičerin, ale jsou přece. Nedávno dlel mezi námi jeden z nich, prof. N I. Karějev.

Hlasy jejich zanikají zatím zdánlivě, jako hlas volajícího na poušti. Ale jen zdánlivě — neboť ideje nezanikají, byť příliš zhusta bylo jim čekati dlouho a dlouho na potřebnou vláhu, aby mohly vzklíčiti, zapustiti kořeny a vzrůsti. Ale doba každé dobré ideje přijde, to pevné přesvědčení máme vůbec — a zvláště také v otázce smíru rusko-polského, jehož si upřímně přejeme. Poslední desítiletí XIX. věku má pro pokrok této ideje význam nemalý: tři nadmíru vážné hlasy pro ni ozvaly se v něm s ruské strany — Solovjevův, Tolstého a Čičerinův. Není možno, aby tak vážné a se stanoviska lidskosti tak čisté hlasy zanikly beze stopy. Dříve či později přijde doba splnění toho, po čem volají.

V to pevně věřím.

A v té víře budu vždy státi v této otázce (tak jako ve všech jiných) na stanovisku čistě lidské spravedlnosti, na němž jsem vždy stál, nepochlebuje nikomu, ale nechovaje také ani stínu nenávisti k jinému — na stanovisku, na němž stojí i ruský myslitel Čičerin, jejž jsem právě čtenářstvu Slovanského Přehledu předvedl.

Toť, milý pane Maryane, má odpověď na Váš list.

V Praze, 23. května 1900.

ADOLF ČERNÝ.

D O P I S Y.

Z Petrohradu.

(Reforma středního školství. — Řemeslnický sjezd. — † I. K. Ajvazovskij. — Car v Moskvě. — Ticho před bouří?)

V poslední době přišla opět na přetřes nenová již otázka o reformě soustavy našeho vzdělání. Klassicismus, jenž dávno již, snad již v den svého zavedení, byl též předmětem zuřivých sporů, dnešního dne zchátral již nadobro; jeho nezpůsobilost jak ve vychovávacím, tak ve vzdělávacím smyslu jest dnes úplně již očividna. V ministerstvu osvěty provádí se v tutu chvíli předběžný rozbor této otázky ruského života.

Jádro věci jest v tom, že náš ruský klassicismus hned při prvních krocích osvědčil se jako věc značnou měrou cizí národnímu duchu. Ruskému lidu naprosto jest nepochopitelný a protimyslný světový názor klassického světa, z té již prosté příčiny, že oni — klassického světa lidé — byli pohané, že jejich mythologie se staví napříč proti našemu pravoslavnému názoru na svět. Nad to samo zařízení věci bylo takové, že mohlo naučit jen písmenům, a nikoliv duchu. Žák po celý gymnasijní kurs dřel grammatiku mrtvých jazyků, studoval slovníky, překládal nudnou »Anabasi« Xenofontovu a Caesarovy »Zápisky o válce galské«. Vychodiv gymnasium záhy a navždy zapomínal staré jazyky, v praktickém životě k ničemuž jemu nepotřebné a nijakého užitku nedávající. Tak právě má se věc i nyní; vykládání starých jazyků jako dříve omezuje se na mechanické učení nazpamět, s tím leda rozdílem, že bezprospěšnost těchto jazyků poznává se netoliko již jen od starších, nýbrž i od žáků samých, kteří dostávají na gymnasiu takový odpor ke klassicismu, že o jakémkoliv jeho vychovávacím významu ani řeči býti nemůže. Leč klassicismus není jen bezprospěšný — nýbrž je i docela škodný. Škodný proto, že ubírá žákovi času, nutí ho, aby pracoval vší silou, ba někdy i přes sílu, a nezřídka vyvolává přemoženost, chorobu. To, co mohlo by přinésti užitek v klassicismu — duch starého světa, vznešenost antického názoru světového — jest nedostupno ruským gymnasistům, z části proto, že jsou ještě žáky, a především následkem pedantického vedení věci.

A při tom ve prospěch klassicismu ubírá se čas jiným vzdělavatelným předmětům, jako na příklad ruské historii, slovesnosti a p.! Ruská střední škola, prosáklá klassicismem, ocitla se v přepodivném postavení: všecko, co vskutku vychovává člověka, co vskutku je mu potřebno v životě, ustoupilo do pozadí, a centrem vzdělání staly se mrtvé jazyky, kultura navždy zahynulá. Při takové scholastice škola nemohla a nemůže doposavad přinésti vážného a obsáhlého užitku.

Protest, jenž dávno již zrál v ruském lidu proti klassické škole, jarým způsobem byl vyjádřen v poslední době snahou o odborné vzdělání, v otevření řady specialních učilišť, kde místo klassicismu zaujaly bezpodmínečně utilitární předměty, jako technologie, mechanika, chemie a t. p.

Školy typu středního — ne klassické, avšak ani ne specialní — v Rusku není; nastal však čas, aby se utvořila taková škola, aby se vyhnala scholastika z naší vzdělávací soustavy a, v tomť všecka podstata otázky, aby se správně založila práce v ý c h o v n á. Právě výchovné stránce věci bylo věnováno u nás doposud velice málo pozornosti. Naše škola dává svým chovancům jen hroudu suchého učeného materiálu, ani za vlas se nestarajíc o výchovu duše; v naší škole bezrozdílu kraluje gymnastika rozumu, rozvíjení mechanismu myšlení.

Všeho, co se týče morálního, duševního rozvoje žákova, naše klassická škola se zřekla pro vždy a na vždy, omezivši činnost svou na zahrnování svých žáků naukovým ballastem. Ano, a kdo by také se ujímal výchovy v naší škole? Naše vzdělavatelná soustava vytváří ve většině případů paedagogy-formalisty, učitele v úzkém slova smyslu,

nikterak však ne vychovatele. Pravda, jsou v paedagogickém světě i šťastné výjimky, leč výjimka vždycky jest výjimkou.

V přítomné chvíli obtížno ovšem uhodnouti, co nastoupí na místo klassicismu, leč, buď co buď, naší škole slušelo by dodati národnější povahy. Odstranění výkladů mrtvých jazyků uvolní značnou míru času, jenž může býti zužitkován rozumněji a plodněji. Především nezbytno jest rozšířiti kurs ruské historie, která se nyní vykládá z učebnic velice suchých a tendenčních, na způsob Ilovajského. Správně založené učení historii bude velikou službou nejen vzdělání, nýbrž i výchově, neboť co věru vychovává národního ducha, ne-li historické příklady správně vyložené a pěkně osvojené?

Ostatně, mluviti o tom, jaká má býti ruská škola, jest nyní předčasno. Vyčkáme, co řekne naše správa lidového vzdělání, na čem se ustanoví a jakou soustavu vypracuje...

Dosti mnoho hovorů vyvolal řemeslnický sjezd, konaný v Petrohradě v měsíci březnu. Ruští řemeslníci, jak známo, daleko zůstali za západoevropskými; jsou to ve většině případů lidé naprosto nevzdělaní, prostí uměleckého vkusu a způsobilí jen k nejprimitivnějším pracím. Rozvoj řemesel děje se ztuha, především proto, že vzdělání skoro ani nepronikà do jejich dílen. Postavení mladých řemeslníků-učňů je přímo hrůzné; jsou biti, mořeni prací síly přesahující, kaženi morálně a nepouštěni do škol. Hrubost mravů v ruském řemeslnickém stavu ani o vlásek není menší než »Temné carství« kupectva, které mistrovsky líčí Ostrovský.

Nelze říci, že by první všeruský sjezd byl zdařilý. Ukázalo se, že přemnozí z »representantů« daleko nestojí na výši povolání, ba vyšly na jevo i špatné snahy. Zvláště zřetelně projevila se nevědomost řemeslníků v otázce vzdělávání učňů. Jakkoliv se snažili referenti přesvědčit shromáždění o užitku a nezbytnosti vzdělání budoucích řemeslnických mistrů, zdařilo se jim vybojovati ke vzdělávacím cílům jen nedělní dni. Ve všední pracovní dni lakotní řemeslníci nesvolili propouštět učně do škol, třeba jen na dvě hodiny, a tím, ač neuvedli úplně v niveč všecky práce na sjezdu, přece je značně zmrzačili. Pokud nebudou otevřeny dvéře školy řemeslnickým učňům — ruský řemeslný průmysl se nepozdvihne a nerozvije; tuto prostou pravdu uznávali, bohužel, nemnozí z účastníků sjezdu.

Musíme doufati, že při sjezdu příštím »representanti« ujmou se otázek úlevy, pokud se týče učňů, a poskytnou konečně těmto ubohým možnost návštěvy školní. —

V noci na 19. dubna (rus.) na svém statku na Krymu zemřel jako stařec dvaaosmdesátiletý Ivan Konstantinovič Ajvazovskij, nejznamenitější »básník moře«. Jeho smrt jest velikou ztrátou pro ruské umění, avšak ctihodná léta, jichž dostihl Ivan Konstantinovič a jež smiřují nás s neodvratností smrti, částečně mírní city zármutku. Vlastně řečeno, Ajvazovskij vyzpíval již nejlepší své písně, a třeba jako dříve neúmorně pracoval do dne smrti své, přece jsme se v jeho obrazích setkávali se známými již motivy, míhaly se ozvuky starých písní.

Jako malíř stojí Ajvazovskij sám o sobě v historii ruského umění. Je to postava samorostlá, arciť veliká, geniální — avšak samorostlá. Nikdo z učitelů neprojevil naň vlivu a on málo čemu se naučil u nich. Jako nadšený básník, improvisator, necítil skoro potřeby technických poznatků v oboru malířství, ba jakoby jimi pohrdal. Při seriosním rozboru jeho obrazů možno najíti nemálo chyb, nejsou však nápadny, rozplývají se a mizí v celkovém mohutném dojmu děl Ajvazovského. Neobyčejná živost koloritu, poetické vniknutí v samou podstatu přirozené povahy moře, v její duši, tak širou vlnou jsou rozlity v obrazích »básníka moře«, tak překvapují pozorovatele, že za nimi není viděti poklesků kreslíře.

Ajvazovskij narodil se ve Feodosii (na Krymu) a od dětství již projevoval velký umělecký talent. S pomocí dobrých lidí přišel do Akademie r. 1833 a po dvou letech měl již zlatou medaili. Jízda za hranici, při níž talent umělecký rozvil se v celé šíři, zjednala mu slávu marinisty prvního řádu, dostoupivši koncem let sedmdesátých svého vrcholu. Mimo jiné dostalo se Ajvazovskému vzácné cti: jeho portrét pojat byl do obrazové galerie znamenitého Palazzo Pitti ve Florencii, v níž shromážděny jsou portréty velikých mistrů malby, počínaje obdobím renaissance. Sláva Ajvazovského byla v pravdě světová: ctihodného starce výborně znal Starý i Nový Svět, on byl takřka neméně populární, než Lev Tolstoj

Školy Ajvazovskij nevychoval; v něm nebylo nižádných elementů učitelství, vědění. Co jinému podává se lety lopotného zkoumání a zkušenosti, Ajvazovskému podávalo se pojednou, v záchvatu nadšené tvůrčí síly. Pracoval s udivující rychlostí, za několik hodin úplně končil veliké obrazy; celkem v umělecké činnosti své více než šedesátileté Ajvazovskij namaloval více než p ě t t i s í c obrazů, roztroušených po všech koutech Ruska i Evropy.

Smrtí Ajvazovského není již na živě nikdo z vynikajících ruských marinistů — Sudkovskij a Bogoljubov zemřeli dříve, mezi mladými umělci, vyjma p. Tricenka, marinistů není. Překrásným pomníkem po Ajvazovském jest obrazová galerie založená jím ve Feodosii, která jest nejlepší ozdobou města. —

V oboru pěkných umění v poslední době nastalo zátiší. Obyklé výstavy, »přenosná« i jarní akademická letošního roku nevzbudily zvláštního zájmu; nic vynikajícího na nich nebylo. V oboru literatury, kromě chystané slavnosti v Jaroslavě na pamět 150tiletého založení ruského divadla, rovněž nic vynikajícího není.

J í z d a c a r o v a d o M o s k v y k oslavě svátků velikonočních vzbudila mnoho výkladů a domněnek o zasáhnutí Ruska do anglicko-burské války, ale pověsti tyto ničím nebyly stvrzeny.

Vůbec v r u s k é m ž i v o t ě n a s t a l o p á s m o z á t i š í. Intelligence obrátila se do Paříže, zůstavší v Rusku usilovně se zajímají válkou v Africe, a ze samého Ruska, ze vsi, nesou se nářky . . . Neúroda posledních let krutě podryla blahobyt selského lidu, a my stojíme patrně na pokraji krise. Nedej Bůh, abych se osvědčil prorokem, leč, sám Bůh ví proč, zdá se, že nynější zátiší jest zlověstné ticho přírody před bouří . . .

LETOPISEC.

Z Chorvatska.

(Vývoj obecného školství.)

První věcí, s níž třeba jest se důkladně seznámiti zvláště u malého národa, jemuž hrozí nebezpečí odnárodnění, jest školství.

Přes to, že za naší doby všude převládají otázky a zájmy hmotné, stojí školství v národní politice v popředí všude, kdekoliv se národ cítí celistvým organismem, jehož úkolem jest rozřešiti především velké úkoly kulturní. Zajisté není daleka doba, kdy politické zápasy povedou se hlavně o školu, jak se to již nyní částečně děje.

Školního roku 1894/5 byly v Chorvatsku: 4 vysoké školy[1]), 17 mužských středních škol (gymnasií, realných gymnasií a realek) a 1 ženské lyceum, 1304 obecné školy denní i opakovací a 17 vyšších obecných škol (měšťanských), 48 škol odborných [2]) a 39 různých ústavů.[3]) Úhrnem 1460 škol a ústavů se 3400 professory a učiteli a s 203.265 posluchači a žáky.

Universitních professorů bylo téhož školního roku 52, středoškolských 287; učitelů a učitelek 2220, odborných učitelů 279. Universita měla 425 posluchačů, střední školy mužské 4772 žáky a ženské záhřebské 8třídní lyceum 214 žaček. Školu navštěvovalo 186.464 dětí, učitelské ústavy měly 553 chovance a vyšší odborná škola záhřebská 580 žákův a žákyň.

A vedle toho si připomeňme, že ještě r. 1835 bylo v celém t. zv. provincialním Chorvatsku jen 18 obecných škol! V t. zv. vojenské hranici, jež připojena k Chorvatsku teprve císařským manifestem ze dne 15. července 1881, byly školní poměry mnohem lepší, jelikož v sídle každé, anebo aspoň každé druhé setniny byly školy t. zv. trivialní, v nichž se vyučovalo dosti důkladně psaní, počtům a — němčině. Vyučovalo se výhradně německy, a ještě dnes povídají si hraničáři polo s úsměvem, polo s rozhořčením, jak v těchto školách krutě až do krve trestávali pro jediné chorvatské slovo . . .

Ve všech školách vyučovali lidé bez jakéhokoliv řádného vzdělání; teprve r. 1840 vyšli ze záhřebského ústavu první učitelé. Tento ústav zdokonalila r. 1849 bánská vláda, ale brzy (r. 1853 a 1857) zasáhla absolutistická soustava zpátečnickou svojí rukou tak mocně ve vychování učitelů, že tito vycházeli v život nejen bez silného charakteru, ale i bez důkladných vědomostí. Vždyť v rozhodujících kruzích se myslilo, že učitel nepotřebuje většího vzdělání, než ho jest nutně třeba k porozumění školním čítankám. Ba jedno nařízení z té doby

[1]) 1 universita a 3 bohoslovecká lycea: v Senji, Djakově a v Karlovcích.

[2]) 5 učitelských ústavů, 3 obchodní akademie, 1 gremialní obchodní škola, 1 námořnická škola v Bakru, 1 lesní hospodářský ústav v Križevcích, 2 zemědělské školy v Križevcích a v Požeze, 1 škola ovocnářská v Petrinji, 1 kovářská škola, 1 mužská průmyslová škola, 1 ženská vyšší odborná škola, všechny v Záhřebě, 18 ženských nižších odborných škol, 3 školy ženských ručních prací, 3 školy řezbářské, kolářské a košíkářské, 1 zemský hudební ústav (konservatoř) v Záhřebě, 13 různých hudebních škol.

[3]) 31 učennická škola, 1 mateřská, 3 trestanecké, 10 opatroren, 12 školek a 12 různých humanních ústavů.

přímo zakazuje používati na učitelském ústavě jiných knih (vyjímaje paedagogických a náboženských) než těch, které byly předepsány pro obecnou školu! Vedle tohoto absolutistického zpátečnictví kladlo všemožné překážky vývoji školství kněžstvo, což mu bylo velmi snadno, jelikož dohled nad veškerou osvětou mělo ve svých rukou. I učilo se v obecných školách jen katechismu, pak trochu čtení a počítání z paměti. Jak bídné bylo v těch dobách společenské postavení učitelstva, netřeba připomínati.

V letech šedesátých vyčerpávaly všechnu národní sílu politické boje, ale přece r. 1861 podal sněm koruně osnovu školního zákona, ale marně. Na to »zvítězila« ve sněmu pomocí náhlého obratu v říši (1868) stará maďaronská strana, nesmiřitelná nepřítelkyně národní osvěty jakožto základu národní organisace a opposice proti Maďarům.

A tak teprve v letech sedmdesátých, když přes všecky násilnosti dostala většinu na chorvatském sněmu strana národní, kdysi illyrská, začíná nové období školství chorvatského zákonem ze dne 14. října 1874.

Ve vojenské hranici bylo reformováno školství dle předlitavského školního zákona z r. 1869. Zákonem ze dne 31. října r. 1888, když vojenská hranice byla již 8 let spojena s ostatním Chorvatskem, zreformována ještě jednou chorvatská obecná škola na základě zásad zmíněného zákona z r. 1874.

Uvedu krátce hlavní tyto zásady; ač většinou zůstávají jen na papíře, dávají přece obraz pokrokových a osvětových názorů, jež ovládaly a podnes ovládají chorvatskou intelligenci.

Tyto zásady jsou: Nejvyšší instance pro všechny školní záležitosti jest kr. chorvatsko-slavonsko-dalmatská zemská vláda v Záhřebě (oddělení pro kult a vyučování). Církvi ponecháno právo vypracovati osnovu a navrhnouti knihy pro vyučování náboženství, vláda však může osnovu i knihy zamítnouti. Církev jest dále zastoupena v zemských, županijských (krajských) a obecních školních radách, a může vždy intervenovati v čistě náboženských věcech. V místních školních odborech má býti zástupce každého vyznání (duchovní), k němuž ve škole se přiznává aspoň 10 žákův. — Školy zakládají a vydržují obce, jimž jest volno otvírati také školy konfessijní s právem veřejnosti, chtějí-li se podrobiti zemskému školnímu dohledu a přijmouti všeobecnou školní osnovu a knihy vládou schválené. Kde jest aspoň 40 dětí školou povinných, má se založiti škola. — Školní povinnost trvá od ukončeného 7. do ukončeného 14. roku; ale v posledních 2 letech navštěvují děti pouze školu opakovací. — Jeden učitel může vyučovati nejvýše 80 dětí a má býti téhož náboženství, jemuž náleží většina žáků. — Dozor nad obecnými školami mají jednak úřady odborné, jednak úřady politické. — Obecné školy jsou nižší a vyšší (měšťanské). S nimi může se dle potřeby spojiti odborná škola (jako jsou všechny nižší odborné školy ručních prací). — Vyučovací jazyk jest chorvatský čili srbský. Avšak ve veřejných obecných školách, které zakládají a vydržují obce jiné národnosti, vyučuje se v jazyku této národnosti. — Školné se neplatí; školní knihy předpisuje a zpravidla vydává vláda. — Základní

plat učitelův jest 400 zl., místní přídavek 50 až 300 zl. Na byt dostávají učitelé 100 zl., nemají-li ho ve škole. Prozatímní učitelé mají 350 zl., učitelé vyšších obecních škol 600 zl. — Služba jest 40letá. — Pravoslavným Srbům jest dovoleno zakládati nejen školy obecné, ale také ústavy učitelské (jeden existuje v Pakraci). — Každému jest dovoleno otevříti soukromou lidovou školu s internátem se způsobilými učiteli. — Provdá-li se učitelka, ztrácí službu; ale z nedostatku učitelských sil jmenuje vláda i takové vdané učitelky, ne však definitivně. Chorvatská lidová škola úpí dnes hlavně pod libovůlí okresních hejtmanů a obecních starostů, kteří jsou v Chorvatsku úplně závislí od politických úřadů. Vláda klade zbytečnou, až směšnou váhu na formality. Tak na př. r. 1893 vydala nařízení, aby úřady věnovaly zvláštní pozornost pěknému písmu v sešitech a úlohách a by často z nenadání žádaly od školních zpráv předložení sešitů a úloh.

R. 1895 zaveden byl pro chlapce i děvčata t. zv. »slöjd«, ruční práce různého druhu dle švédského vzoru. Obšírná osnova slöjdu tíží jako můra zvláště učitele, kteří nemohli se dosti zdokonaliti v slöjdu na velmi drahých, avšak poměrně krátkých kursích. U venkovského lidu nenalezl slöjd obliby; směje se mu, že učí chlapce plésti punčochy.

Duch ve školách jest den ze dne lhostejnější k národnosti — hlavně vinou politické demoralisace; učitel nejrychleji postupuje, vyhýbá-li se každému styku s přívrženci opposice i agituje-li při volbách pro maďaronského kandidáta. Přes to požívá učitelstvo sympathií lidu, jenž omlouvá je tím, »že chudáci tak musí jednati — vždyť to nejsou kněží, jimž nikdo nemůže vzíti chleba!«

Zajímavo jest, že vláda od r. 1880—1890 rozdělila chudým dětem 274.134, v letech 1891—1894/5 pak 164.756 školních knih. Školní knihy přepracovávají se neustále. V čítankách jest značná část povídek Lva Tolstého, od nichž se divně odrážejí tendenční články o společné vlasti uherské a básně o věčně zářícím lesku koruny svatoštěpánské. Maďarská státní myšlénka totiž vetřela se již i do čítanek: maďaronská vláda v Záhřebě uznává rozum nedospělých dětí za dosti vyvinutý, aby pochopili články, velebící vyrovnání s Uhry, ač jinak neuznává, že by se v tak útlém věku mohly dětem vštěpovati pojmy chorvatské vlasti a chorvatského národa...

Následkem této politické horlivosti rozmnožují se školy v poslední době velmi málo. R. 1886. bylo jich 1245, a po 10 letech 1304. Jedna škola připde na 32·61 km² a na 1.676 obyvatelů. Nejméně škol jest v županiji ličko-krbavské (jedna škola na 66·0795 km² a na 2.031 obyv.) a nejvíce v županiji požežské (jedna škola na 28·1753 km² a na 1105 obyv.). Záhřeb má 18 škol (33 km² s 37.527 obyv.), Osjek 10 škol (56 km² s 19.778 obyv.) Náklad na obecné školství byl r. 1893/4 zl. 1,894.990 (nejvíce v županii srěmské: 369.860 zl., nejméně v ličko-krbavské: 107.780); hlavní město Záhřeb vydalo na obecné školství 85.661, a Osjek 128.617 zl. (z čehož 97.605 mimořádně).

Celá nynější školní soustava ukazuje každým dnem více svoji nedostatečnost, ba přímo škodlivost. Proti ní jsou stejně zaujaty církev, obce i učitelstvo, mluví však proti ní jen církev (katolická i pravoslavná),

která v novější době hlásá potřebu lidové osvěty a žádá, by škola se vymanila z poddanství denní politiky a vášně. Bylo by to velmi hezké, kdyby to bylo míněno upřímně a — bez kastovních záluskû!

STJEPAN RADIĆ.

Z Italie.

(Sienkiewiczovy romány. — Polemika o „Quo vadis.“ — Slovanská hudba.)

Sienkiewicz jest v Italii ještě stále na denním pořádku, ba můžeme říci, že absorbuje málem všecku pozornost čtoucího obecenstva. Různí nakladatelé mají s ním skutečné štěstí; kritika se nemůže nadiviti jeho umění, jeho nedostižnému líčení různých scen a okolností, zvláště pak jeho popisování bitev a vystupování ohromných mass.

Kromě překladů jeho děl, jmenovaných v článku »Vlaši a Slované«, máme zase hezkou řadu nových, a to »Ogniem i mieczem«, »Pan Wołodyjowski«, »Bartek zwycięzca«, »Pójdźmy za Nim« a více jiných menších povídek, právě pak se nám překlad »Křižáků« dostává do ruky.[1]) »Quo vadis?« má tři nebo čtyři rozličné překlady. Krátká, ale překrásná povídka »Pójdźmy za Nim«, která jest jaksi drobným seménkem, z něhož později vyrostl román »Quo vadis?«, má dva vlašské překlady; kromě toho latinský list »Vox urbis« přinesl přede dvěma lety překlad latinský. Připomínám mimochodem, že jsem já prvý přeložil tu povídku již r. 1894, a že to byl snad vůbec prvý překlad ze Sienkiewicze do vlaštiny. Vyšel tehdy ve feuilletonu videňského denníku »Cittadino italiano« a také v samostatné knížečce, která již jest rozebrána a vyšla nyní v druhém, slíčném vydání spolu s črtou »Janko muzykant«.

Román »Quo vadis« byl dramatisován a minulého měsíce hrán s ohromným úspěchem v Miláně a krátce potom i v Římě v divadle Manzoni, kdež, jak psaly noviny, posluchači silně sympathisovali s Neronem! Dočkal se již sedmdesátého představení. Připravuje se prý z toho románu libreto k opeře.

»Quo vadis?« dal podnět ke dlouhé a zlé polemice v různých katolických časopisech. Někteří kritikové prohlásili jej za nemravný, ba našel se i tak úzkoprsý a krátkozraký člověk, který tvrdil, že z každé stránky toho románu vane smyslnost. Našli se však i vynikající katoličtí spisovatelé, zejména ze řad mladších, lépe znajících moderní svět a současný román, kteří jej rozhodně a obratně hájili a prohlásili za nejlepší apologii křesťanství, která sice nemůže se dáti do rukou nedospělé mládeže, ale pro dospělé jest výborným lékem, jenž očišťuje duše a povznáší je do jasných výšin křesťanského ideálu a síly.

Jako román, tak i slovanská hudba dochází stále většího rozšíření v Italii. V dubnu provozovali v znamenitém »Teatro della Scala« v Miláně Čajkovského operu »Evžen Oněgin«. Slavný Rus byl již v Italii oblíben svými skvělými symfoniemi a jinými sladce melodi-

[1]) Mimochodem: překlad bídný, jako jsou vůbec všecky milánské překlady ze Sienkiewicze. Tak hned titul „Křižáků“ přeložen jest „Crociati“ t. j. Křižovníci, kdežto křižáci jmenují se vlašsky „Crociferi“.

ckými skladbami, i bylo provedení jeho opery očekáváno s dychtivostí tím větší. Úspěch také byl velmi pěkný. Kritika sice vytkla mnoho nedostatků libretu, ale o hudbě byl úsudek všeobecně příznivý.

Také Smetana dobývá si stále širšího uznání. Jeho ouvertura k »Prodané nevěstě« byla již vícekrát hrána na velikých koncertech s úspěchem přímo vítězným. Posledně ji hrál na své umělecké pouti v Terstu slavný milánský orchestr »della Scala«, čítající na 120 osob, řízen genialním Toscaninim. Sám vlašský list »Il Piccolo«, známý nepřítel Slovanů, nadšenými slovy chválil tuto perlu českého umění hudebního. — Rovněž Smetanův cyklus symfonických básní se zde vysoce cení.

Od Dvořáka zde ve dvou koncertech (posledně 13. t. m.) s bouřlivým úspěchem hráli symfonii »Z nového světa« a ouverturu k Otellu. Všeobecně oblíbeny jsou »Slovanské tance« a jiné drobné skladby genialního Čecha.

Vůbec není v Italii většího koncertu, na jehož programu by nefiguroval Dvořák nebo jiný slovanský hudební velikán. Zajímavo je též, že se v poslední době u nás mluví o »slovanské hudbě« (musica slava), kdežto v dřívějších dobách platilo vše za německé, co přicházelo do Italie od severu, ať to bylo německé či nebylo.[2]) T.

Ve Videmu, 14. května.

Rozhledy a zprávy.

(Převezení ostatků Šafaříkových. — Hospodářské osamostatnění Slovenska. — Antisemitism. Umravnění. Ruch pro československou vzájemnost na Moravě. Československá jednota. K odsouzení 25 slovenských národovců. Slovenské Listy. — † Jan Bartko. — Poměr českopolský. Slavnosti krakovské. Večer B. Grabowského. „Życie". Jubileum A. Münchheimera. † S. Łaguna. † A. Wilczyński. — Finale loňských bouří studentských. Hlad. Vystěhovalectví. Dráha z Moskvy k perské hranici. † V. P. Preobraženskij. † V. P. Vasiljev. N. I. Karějev. Millionová cena. — Spolky zemědělců na Malé Rusi. Náklad na osvětné cíle haličské. Rusínů. Zemský kreditní spolek lvovský. Ruská spořitelna v Černovicích. Opatření proti vystěhovalectví bukovinského lidu. Přednášky pro lid. — Bijedni ljudi. Srbští církevní hodnostáři.)

Slované severozápadní.

Zaznamenáváme v měsíční kronice za měsíc máj na předním místě slavnost vyzdvižení a převezení ostatků Šafaříkových (a zároveň jeho choti a neteře) ze zrušeného evangelického hřbitova v Karlíně na nový hřbitov v Olšanech (v neděli dne 13. května). Byla to slavnost tichá, ale neobyčejně důstojná, vážná a dojemná. Po čtyřiceti letech otevřen hrob, v němž odpočívalo tělo jednoho z největších synů národa československého a jednoho z největších

---

[2]) Ku konci drobný doplněk ke čl. „Vlaši a Slované." V článku tom zůstala tisková chyba. Sienkiewiczovy romány počaly se v Italii překládati teprve r. 1899, nikoli pak 1898, jak bylo vytištěno. Z Puškina je také přeložena „Kapitanská dcera", od Turguněva „Otcové a děti" (pod názvem „Il nihilismo") a j., od D. P. Golicyna „Rubli", „Okolo ljubvi" (Senza amore)

Slovanů vůbec. Lebka a něco kostí, toť vše, co zbylo ještě hmotného z tohoto člověka, ale odkaz jeho ducha, veliké dílo jeho života, vzor pracovníka a člověka zůstane našemu národu a Slovanstvu navždy... Nad otevřeným hrobem promluvil evang. farář B Molnár, prof. W. W. Tomek a prof. F. Pastrnek, načež se hnul mlčelivý průvod a ubíral se přes Václavské náměstí na Olšany. Tam v zemi dále se budou rozpadávati i ty nepatrné ostatky těla Šafaříkova, ale Ty, velký duchu jeho (— končíme s prof. Pastrnkem), „žiješ a žíti budeš dále u věčné paměti naší jako jeden z majáků, které ozařují budoucí rozvoj národa našeho na cestě ke vlastní, slovanské, na základě svobody zbudované kultuře, jejímž největším cílem jest humanita."

V slovenském „Hlase" F. Houdek uveřejňuje článek, který osvětluje i sympathické snahy tohoto orgánu mladého pokolení slovenského, i smutné poměry slovenské. Autor vidí jednu z nejhlavnějších úloh národní obrany Slováků vymanění z područí židovského a tím hospodářské osamostatnění. Skoro veškerý průmysl a obchod mají v rukou židé; krčmářem a obyčejně zároveň kramářem jest v slovenských dědinách skoro šmahem žid. „Niekde sú celé kraje, v ktorých vládne fakticky nad ľudom židovská rozvetvená rodina. Daktoré stolice majú židia podelené dľa rodín. Oni skupujú a predávajú všetko možné; od ľudí kupujú (niekde, n. pr. v Trenčianskej, udržal sa posiaľ obchod výmenný, t. j. sedliaci platia za kúpený tovar maslom, vajciami, a tu sa vyskytuje výborná príležitosť k oklamaniu) vajcia a predávajú ich vo veľkom, skupujú maslo — predávají ho vo veľkom, podobne je s ovocím, lekvárom, obilím, plátnom, kožkami, perím, výrobkami domáceho priemyslu (výšivky, košíky) atď." Ovšem v městech ovládli obchod ještě ve větší míře, vliv jejich však jest největší na dědinách, poněvadž tu jest lid na nich hospodářsky velmi závislý. Vliv tento jeví se i při volbách obecních a okresních, při nichž musí lid tancovat dle jejich píšťalky; neboť mají jej v moci nejen židovští krčmáři a kramáři, všichni zároveň lichváři, nýbrž i továrníci a židovské peněžní ústavy „Ich vliv je niekde tak veliký, že sú rychtármi po dedinách ba i mestečkách čiste slovenských! (Teplá v Liptove.) Tak hynieme hmotne i mravne," žaluje spisovateľ. I obrací se přímo k otázce antisemitské. Antisemitismus náboženský jest ovšem i na Slovensku dosti vyvinut, ale takový nepravý, špatně chápaný antisemitismus p. Houdek právem prohlašuje za bezúčelný a nemravný. „Ako môže vzdelaný človek nenávideť spolubližného len preto, že sa tento narodil v lone inej církve ako on sám? Veď žijeme dobu svobody svedomia. Nechajme náboženský a rasový antisemitism a stúpme radšej na pole antisemitismu hospodárskeho." Ten uznává za oprávněný, poněvadž mnohé fakty dokazují, že židé podrývají nejen hmotný a mravní stav jednotlivců, ale i celých obcí, národů a zemí. „Všímneme si len stavu Malorusov uhorských (ačkoľvek tu čiastočne vina padá i na maďarisáciu a na tureckú, nemravnú administráciu). Ich nástrojom v tomto nenie náboženstvo — toto je viacej len páskou, ktorá ich spolu viaže — ale predovšetkým obchod a priemysel. Oni sa najprv hmotne zabezpečia. Veľmi pádny dôkaz máme na Uhorsku. Tu majú v rukách 90% obchodu a priemyslu. Kde sú už hmotne zabezpečení, zmocňujú sa i duševného pola, ovšem čiste v svojich záujmoch. Blízky príklad máme zase v Uhrách: literatúru maďarskú. Nad národom, ktorému zobrali hospodárske a literárne pole, visí stále Damoklesov meč!" K omezení vlivu židů a k hospodářskému osamostatnění národa navrhuje zakládání peněžních ústavů, (záložen, lidových bank a podobných ústavů) dále hospodářských, průmyslových a potravních spolků. Nyní podrobněji načrtává účel, zřízení a prospěchy takových potravních spolků; spolky takové jsou s to povznésti lid hmotně i mravně. Touží, aby potravní spolky ujaly se vykořenění pití od základu — neboť „pití jest již dávno karabáčem národa slovenského, a to karabáčem, jímž národ sám sebe šlehá." Upozorňuje při té příležitosti na zvláštní zjev, že proti Maďarům, kde jsou neplodnost a jednodětství velmi rozšířeny, jest vzrůst Slováků velmi mdlý; plodnost jest u nich sice veliká, ale rovněž veliká jest i úmrtnost dětí. „Mimovoľne natíska sa myšlienka, či to nenie následok zovšeobecneného pitia". Proti této zhoubě navrhuje zakládání čajoven, v nichž by se prodával čaj, ovšem bez rumu; později bylo by jej možno nahraditi lípovým květem. I na tabáční trafiky horlí: „Sťažujeme si vždy, aké veľké dane vyhadzuje na nás vláda a nemyslíme, že my sami seba

odaňujeme o mnoho väčšimi, totiž platíme daň z hlúposti, výdavky za pitie, fajčenie a prepych!" — V tom směru „Hlas" mnoho pracuje, jako vůbec jeho činnost směřuje k umravnění slovenské společnosti. Dívají se na to mnozí velcí i malí politikové s patra, ale ať se dívají. Od obecného pokroku mravnosti doufáme, že pomůže k povznesení politiky — nebo ještě lépe a určitěji řečeno, že nám pomůže od politiky! Ze závěrečné konkretní řádky čísla „Hlasu", že „dňa 25. marca 1900 zrieklo sa v Skalici 65 mládencov pitia pálenky", máme větší radost, nežli z devadesáti devíti několikahodinných ukrutně pythických, chytrých a pokryteckých řečí malilinkých, větších i největších „státníků". *Č.*

Zaznamenávám nejprve potěšitelný ruch pro československou vzájemnost, na Moravě vznícený. Byl totiž 1. dubna veliký slovenský večer v Mor. Ostravě, dne 12. května v Kroměříži, a už se mluví o večerech takových v Přerově, v Olomouci, Brně a j. Do Ostravy přijelo 28 Slováků, a domácích hostí (z moravského i slezského okolí Ostravy, ale i až z Opavy) bylo přes 1000. Zájem byl veliký a všestranný. V programu měli účast i Slováci; já jsem pojednal o maďarisaci a podal několik návrhů, jak československou vzájemnost uskutečňovati. V sále byly vyloženy slovenské knihy, jež se tu ihned rozprodávaly; co zbylo, vzal místní knihkupec do komise.

Ještě zdařilejší byl slov. večer v Kroměříži. Slovák dr. P. Blaho pojednal o osvětových a kulturních poměrech na Slovensku; já pak o československé vzájemnosti, obšírněji naznačiv, jak ji realisovati. Tu se prodalo slovenských knih ještě více, zájem a nadšení bylo tak upřímné, že pobyt na tomto večeru počítám k nejlepším chvílkám ve svém životě. Byl tu řed. Mareš, architekt Jurkovič, red. Holeček, bratří Mrštíkové, a když se k nám přidružili někteří přátelé Slovenska z Kroměříže, uspořádali jsme si druhého dne důvěrnou poradu, v níž jsme zřídili slovenský kroužek, který má přednesené návrhy prováděti, a v níž jsme i jiné ještě věci projednali, jejichž uskutečnění mohlo by přinésti kulturní jednotě československé pravé požehnání. Čistý výtěžek připadl Českoslovanské Jednotě v Praze, jež v této době má hlavní zřetel ke Slovensku; každý přítel Slovenska nechť na prvém místě ji podporuje.

V únorovém čísle podal jsem zprávu o hromadném odsouzení 25 slovenských národovců trestním soudem v Báňské Bystřici. Odsouzení rekurovali ke král. tabuli a dne 5. května byli předvoláni k trestnímu soudu Bystřickému, aby vyslechli výrok appellačního fora. Marně žádali, aby jim byl písemný výrok doručen anebo aby jim byl vynesen v Turč. Sv. Martině. Král. tabule osvobodila sl. Vieru Dulovou, otci jejímu Matouši Dulovi snížila tříměsíční vězení na 6 nedėl, staviteli Bullovi dvojměsíční na 21 den, sl. Cablkové pokutu 100 zl. na 100 korun, Vajanskému měsíční vězení na 14 dní, vůbec 1 trest odpuštěn, 18 snížen, šesti zůstává trest prvým soudem vyměřený. Odsouzení rekurují ke král. kurii.

Od polovice května vydává Karel Salva opět Slovenské Listy, ale ne již jako politický, nýbrž illustrovaný zábavný a poučný týdenník. V listě má zajištěné místo československá vzájemnost a proto tím srdečněji ho doporučujeme. Na tento rok předplácí se zl. 2·68 v Lipt. Ružomberku v Uhrách.

K. Kálal.

*

Lužičtí Srbové zase ztratili jednoho z nejstarších svých vlastenců. V pátek dne 18. května zemřel v Budyšíně učitel na odpočinku Jan Bartko v požehnaném věku 79 let. Byl jedním z nemnohých již, kteří pamatují úsvit národního probuzení lužického. Jako mladistvý, do života vstupující učitel, nadšen novým hnutím let čtyřicátých, připojil se k němu a stál pak věrně až do posledního dechu ve službách svého malého národa. Členem Matice Srbské byl od samého založení, i dočkal se jejího padesátiletého jubilea, kdy byl jmenován čestným jejím členem. S ním dostalo tehdáž čestné členství ještě osm stařičkých patriotů, kteří byli rovněž od založení Matice jejími členy. Z nich Bartka již předešli na věčnost M. Domaška, H. J. Imiš, J. Kućank, A. Mósak-Kłosopólski a E. H. Răda... O Matici Srbskou dobyl si zvěčnělý patriota velikých zásluh jako správce jejího domu; úřad ten zastával od svého pensionování r. 1893,

Jan Bartko.

kdy se přesídlil z Nosaćic, místa svého působiště, do Budyšína. Složil jej teprve r. 1898 cítě, že mu sil ubývá. Literární činnost jeho vesměs sloužila potřebám školy a lidu. Nebyl učencem, ani talentem belletristickým (ač některé jeho písně náboženského obsahu nejsou bez poesie — ba pamatuji se na jednu z časopisu „Pomahaj Bóh“, která mne velmi dojala), ale byl dobrým učitelem mládeže a přítelem svého lidu. Nákladem Matice vyšly v několika vydáních jeho „Bibliske stawizny“ a „Prěnja čitanka“ pro srbské školy; rukopis posledního vydání „Biblických dějin“, které bylo dotištěno těsně před jeho smrtí, odevzdal Matici na jejím loňském hlavním shromáždění, třesoucím se hlasem napomínaje mladší, aby pracovali každý dle své hřivny pro svůj národ. Byl to okamžik nesmírně dojemný, viděti tohoto starce s odleskem záře jiného světa na tváři, držícího v chvějící se dlani rukopis poslední své práce a bloudícího ovlhlým zrakem po synech mladšího pokolení, k nimž mluvil své napomenutí. Bylo patrno, že činí tak u vědomí, že to je snad poslední příležitost, kdy může k mladým promluviti. Dočkal se sic ještě letošního valného shromáždění, ale již se silami dohasínajícími... Viděl jsem jej při loňském naposled. Mládeži lužické připomínám tehdejší jeho slova — připomínám je i lužickému učitelstvu: přál bych si, aby ve všech jejich srdcích vryt byl navždy obraz, pro mne nezapomenutelný, obraz chvějného starce, napomínajícího k práci pro vlast a její lid; a přál bych si, aby ten obraz nepřipustil k jejich srdcím národní vlažnost a lhostejnost... Zemřelému vlastenci budiž zachována čestná paměť! *Č.*

Neblahé poměry na říšské radě vídeňské vstupují zase mezi nás a Poláky, hrozíce nás zase rozděliti. Litujeme toho, k čemu došlo, ač by se dalo mluviti o tom, proč k tomu došlo: jsou to věci tak spletité, že by potřebovaly obšírného rozboru. Ostatně o nich bude soudit budoucnost. Jisto však jest především, že jest pochybna správnost postupu na obou stranách (a to nejen v době poslední, ale již od počátku éry Badeniovy), dále, že velká část veřejnosti polské nesouhlasí s počínáním svých poslanců, tak jako ani celá česká veřejnost neschvaluje taktiky svých zástupců, konečně (a to je hlavní), že nesmí býti stotožňována delegace s národem, že viny její nesmějí vrhati stíny na poměr obou národů slovanských, kteří jsou v Rakousku na sebe odkázáni a kteří se musí nalézti v jednotném postupu v životním zájmu, oběma (a všem slovanským národnostem v Rakousku) společném.

Jak se v Polsku pohlíží na poměr českopolský na říšské radě vídeňské, ukazuje vídeňský dopis petrohradského „Kraje“, tedy listu, který dojista není ptákem bouřlivákem. Škoda, že nemůžeme z nedostatku místa podati dopis v celosti. Způsob lvovského vystoupení proti české delegaci nazývá dopisovatel „více sobeckým nežli diplomatickým a bratrským“; konstatuje, jak radostně otvírala „Neue Presse“ náruč oněm pánům, vítajíc je jako nové Sobieské, kteří spěchají Vídni na pomoc. Ač dopisovatel není nikterak přítelem a obhájcem obstrukce, poněvadž obstrukce vůbec neměla by v parlamentě míti místa, přec uznává, „že Češi té chvíle nebojují jen za svoje práva národní, ale že by na svých korouhvích mohli směle napsati: Za naši i vaši volnost! Neboť nejdůležitější národní práva v Haliči spočívají také pouze na nařízení, nikoli na ústavě... Národ český, té chvíle zeď slovanská, nastavuje vlastní prsa svoje na obranu svou i jiných národů.“ —

Jubilejní slavnosti krakovské university, jejichž hlavním dnem bude 7. červen, se blíží. Publikována byla již volba 70 čestných doktorů. Z Čech obdrželi čestný doktorát prof. J. Gebauer, prof. J. Hlava, prof. A. Randa a president Akademie J. Hlávka. Z Rusů B. Čičerin, N. Nenckij, N. Sklifasovskij a N. Kondakov. Z Poláků uvádíme Sienkiewicze; jinak převahou vybráni čestní doktoři polští z řad konservativců, i několik excellencí jest mezi nimi. V opposičních listech polských ozvaly se již proti tomu ostré hlasy nespokoje-

nosti. — Češi, jak slyšíme, budou na sjezdě i na slavnosti zastoupeni slušným počtem.

V sobotu 28. dubna uspořádala Česká Beseda v Krakově pěkný večírek na počest prof. Bronisława Grabowského. Následovala příkladu plzeňského a sluší jí za to vysloviti uznání. Čechové ukázali tak v Polsku samém, jak ctí věrného přítele svého národa a jak jsou mu za jeho lásku k nám vděčni. Byla by nyní na řadě beseda varšavská!

Krakovské „Życie“, orgán nejmladší literární generace polské oddané kultu Przybyszewského, definitivně zanikl. Spolupracovníci jeho přimkli se k měsíčníku „Krytyka“, jejž čtenářstvo naše zná z mezinárodní ankety v otázce polské.

Ve Varšavě oslavili padesátileté jubileum činnosti skladatelské Adama Münchheimera, jímž dostalo se Nestorovi polských hudebníků náhrady za mnohé zneuznání. K jubileu vypravilo varšavské divadlo operu jeho „Mazepa“, která patnáct let marně si razila dráhu na jeviště — až konečně zvítězila. Vyznačuje ji bohatství melodií a při tom jistá snaha po spojení dvou od sebe vzdálených škol hudebních: vlašsko-francouzské a moderní. Kromě Mazepy jsou od něho ještě tři opery: „Otto łucznik“ (poprvé r. 1864), „Stradjota“ (poprvé r. 1876) a „Mstitel“ (Il Vendicatore), která se dosud na jeviště nedostala. Jinak pochází od něho množství skladeb církevních, melodramat, skladeb symfonických, písní a sborů. Na mezinárodním konkurse skladatelském v Bruselu r. 1893. vyznamenán v pěti sekcích prvními cenami; doma, ve Varšavě, neměl štěstí v konkursech. Ze skladeb jeho zvláště se uvádějí: suita „Legenda o mistrzu Twardowskim“, ouvertura „Dźwięki tajemnicze“, velmi populární sbor „Flisaki“, písně „Czarny krzyżyk“, „Jej usteczka“ a j.

Dne 29. dubna zemřel ve Varšavě historik Stosław Łaguna. Narodil se r. 1833, byl v letech 1859—1861 professorem práva polského na universitě petrohradské, přesídlil se pak do Varšavy, kdež přijal místo soudce. Není mnoho jeho prací vědeckých, ale všecky jsou ceny trvalé. Rozpravy jeho a znamenité recense sluší hledati v „Bibliotece Warszawské“, v „Ateneum“ (jež redigoval po Chmielowském až do polovice minulého roku) a v „Kwartalniku historyczném“. Z pojednání jeho sluší jmenovati „Kilka uwag nad wywodem historycznym niektórych artykułów Statutu Wiślickiego“, „Hanza nad Dźwiną w wieku XIII.“, „O granicznem prawie polskiem“ a „Dwie elekcje“, jednu z nejznamenitějších vědeckých rozprav polské literatury.

Před ním, dne 27. dubna zemřel ve Lvově Albert Wilczyński, jeden z nejoblíbenějších humoristů polských, jehož „Kłopoty starego komandanta“ byly v letech padesátých velice populární. V letech šedesátých se odmlčel, ale v sedmdesátých vystoupil znova. Povídek i drobnějších črt jeho jest přes třicet svazků, ale uměleckou cenou nevynikají. Nejlepší, bystře odpozorované jsou obrázky ze života haličského „Z pamiętników plotkarza“. (Narodil se 16. dubna 1829 ve Varšavě na předměstí Praze.) Č.

Slované východní.

Před nedávnými dny publikováno bylo finale k loňským bouřím studentským.

Celá řada studentů vyloučených z universit a jiných ústavů ruských odvedena, vlastně odevzdána k vojsku, neboť odvod po našem smyslu nastává teprve tehdy, když policie odevzdá takového studenta místnímu velitelství vojenskému. Tehdy teprve uzná kommisse odvodní, je-li vinník tělesně schopen služby ve zbroji, či jen služby nějaké jiné v kasárnech a p. Loni v červnu vydaná prozatímná pravidla o tomto odevzdávání na vojnu koncem března potvrzena carem v definitivní formě a publikována. Jsou v nich odstavce velice tvrdé: vinník takový nemá na př. práva na žádný postup, ani na bubeníka nebo pekaře atd., je-li nemocen, nemá se mu dostati dovolené delší nežli rok, trvalého osvobození od služby nedostane nikdy. Humanita světového míru — a tato ustanovení!

„Letopisec“ z Petrohradu zmiňuje se o zoufalých nářcích nesoucích se ze vnitra Rusi, kde lid trpí hladem z loňské neúrody. Tak v Trchonovském

újezdě již loni v září živil se lid chlebem podobným černé lepivé hmotě bez kůrky, to byl chléb z loňské úrody. Jak je nyní z jara, lze si pomysliti, když v těchto krajích ani prostředně dobré úrody neposkytují dosti obživy až do nového chleba. Což teprve špatné Podobně na jihu ruském živí se v Ananjeském újezdě lidé po samotách i lněnou plevou, kterou jindy krmí vepře. Na Chersonsku ve městě Voznésensku ustrnuli se vojáci nad trpícím lidem a vzdávají se svého „pajka“, to jest svého deputátu, ve prospěch tohoto trpícího lidu. Krásný skutek! — Jak hlad a neúroda podrývají blahobyt zemědělců, ukazují cifry. Nedoplatky daní v letech 1888—1894 vzrostly se 87°/₀ na 88 6°/₀ veškerých daní (patrný vliv velikého hladu v r. 1891—92). Na tomto stoupnutí participuje Sibiř 13·2°/₀, Zákavkazí 37, Evropská Rus 67, sev. Kavkaz 90·9, Polsko 8·4, Střední Asie 6·9°/₀. — Státní pomoci poskytnuto hladovícímu lidu dle posledních výkazů. V Bessarabské gubernii v újezdě Akkermanském 400 000 rublů, v Izmailském 60 000, v Benderském stavbou silnic opatřeno lidu výdělku na 60.000 rublů. V gubernii Taurické vydáno v naturaliích 1,082.565 pudů, v Chersonské gubernii v naturaliích 207.165 pudů, penězi asi 600.000 rublů.

Následek těchto poměrů jest rostoucí vystěhovalectví. Opět jako každého jara ubírají se do Sibiře zástupy lidu z Malé Rusi, z Novrossijska, z Bílé Rusi, a příčinou skoro všude je nouze. Po nové sibiřské dráze jde prý letos mohutnější proud nežli jindy.

Z průmyslových komunikačních podniků chystaných přední místo v debatách tisku má projekt dráhy, která by spojila Moskvu s Perskou hranicí. Podle projektu jednoho běžeti má z Alexandrovska-Gaja (kde končí dráha Moskevsko-Saratovská) a vésti podél Amudarje do Čardžuje na dráze Zakaspické, podle druhého má vybíhati z Orenburka (od dráhy Moskevsko-Samarské) a vésti podél Syrdarje do Taškentu, kde by se pojila s drahou Zakaspickou. Každý z obou projektů má své výhody, to však mají společné, že oba by oživily kraje zakaspické tak, jako dráha sibiřská oživuje Sibiř. — Doprava po této dráze je již nyní tak čilá, že se pomýšlí provedením spojky na Archangelsk uvolniti ostatním drahám ruským od zboží, dovezeného ze Sibiře, a dopravovati je dále přes moře Bílé.

V kruzích literárních opět dvoje úmrtí jest nám zaznamenati: 11. dubna (rus.) zemřel redaktor „Voprosov psichologii“ V. P. Preobraženskij, mladý ještě, 35letý muž. Samostatně pracoval o noetice Schoppenhauerově, o morálce Nietzscheově; překládal z Leibnitze, Khuna, Fischera, Paulsena a ze Spinozzy (ethika). Příliš záhy odešel za Grotem!... —*ch.*

N. I. Karějev.

Počátkem května pobýval v Praze vynikající historik, sociolog a publicista ruský, muž přísné pravdy a spravedlnosti, Nikolaj Ivanovič Karějev za příčinou studií k poslednímu (VI.) svazku svého díla „Исторія западной Европы въ новое время“. Studentstvo české zná jej a více ještě mělo by jej znáti z jeho Listů ke studující mládeži (1894), jež přeložil do češtiny A. Hajn. Jak ctihodným člověkem jest prof. Karějev, dokazuje úcta, kteréž požíval u studentstva ve Varšavě za svého tamějšího působení na universitě (1879—84), kdež za daných poměrů jistě bylo jeho postavení velice choulostivé. A studentstvo si jej zamilovalo, nazývajíc jej „zlatoústým“. Klíč k tomu najdeme ve spisech „Очеркъ исторіи реформаціоннаго движенія и католической реакціи въ Польше“, „Очеркъ исторіи польскаго сейма“, „Паденіе Польши въ исторической литературѣ“, „Польскія реформы XVIII. вѣка“ a j. Sem spadají také jeho „Польскія письма“, uveřejňovaná svého času (1881—82, 1885) v Ruské Mysli. „Karějev jest jedním z těch ruských zá-

padníků, kteří kromě svých jistých sympathií k ostatním Slovanům dovedou pochopiti, proč tito nechtějí se obětovati pro jedinou slovanskou národnost, a s toho stanoviska dívá se i na polskou otázku," praví o něm prof. J. Bidlo v pěkném článku „O práci historické v Petrohradě" (Čes. časop. historický V., 100). Našim moderním názorům na svět, lidskou společnost a úkoly člověčenstva blízek jest a milý ve svých spisech filosoficko-historických a sociologických: „Основные вопросы философіи исторіи," „Моимъ критикамъ" (odpověď na polemické hlasy proti jmenovanému spisu), „Философія культурной и соціальной исторіи новаго времени", „Историкофилософскіе и соціологическіе этюды" a j. Pro studium a poznání ruského slavjanofilství důležitý jest jeho kritický článek „Теорія культурноисторическихъ типовъ." Karějev byl v posledních letech professorem na universitě petrohradské, kde byl rovněž miláčkem studentstva, jako ve Varšavě. Počátkem tohoto školního roku najednou přestal přednášeti (jako i několik jiných vynikajících professorů ruských universit, viz str. 152 letošního roč.); proč „přestal" přednášeti, ač jest v plné síle a na výši svého životního díla, jest na bíle dni. Také jeden řádek charakteristiky, jak se koncem osvíceného věku potlačovalo v Rusku studentské hnutí! Výše jsme referovali o vřadění studentů za trest do vojska; jiným trestem bylo odstranění oblíbených, svobodomyslných, pokrokových professorů. — Z Prahy vracel se prof. Karějev přes Krakov a Lvov. V tomto městě uspořádalo mu „Koło literacko-artystyczne" večírek na uvítanou. Vítán byl jako autor děl o době rozboru Polsky (zejména o sněmě t. zv. čtyřletém), psaných se vzácnou nestranností a spravedlivostí. Proč tak psal, vysvětlil Karějev ve své odpovědi, jako kdysi v prvním svém oslovení studentů university petrohradské, v němž se odvolával slov Mickiewiczovych v básni „Do Joachima Lelewela":

A słońce Prawdy wschodu nie zna i zachodu,
Równie chętne każdego plemionom narodu
I dzień lubiące każdój rozszerzać ojczyźnie,
Wszystkie ziemie i ludy poczyta za bliźnie.

Psal tak, poněvadž mu tak kázala Pravda. Odpověď svoji počal polsky, načež pokračoval rusky omluviv se, že nevládne v té míře jazykem polským, aby mohl v něm vysloviti vše, co vysloviti touží. Zněl v těch místnostech jistě poprvé jazyk ruský, ale co jím bylo mluveno, bylo vyslechnuto s úctou, jako kdyby bylo mluveno polsky. Prof. Karějev vyslovil myšlenku, že by častější slovanské sjezdy vážného rázu prospěly sblížení dvou největších národů slovanských. Souhlasíme, ač ovšem výsledky nejevily by se hned. Došlo by však předem ke sblížení jednotlivců dobré vůle, kteří by pak šířili myšlenku smíru rusko-polského ve společnosti svého národa. Máme tím ovšem na mysli národ ruský, poněvadž s ruské strany musí býti učiněn první krok. Až bude ruská intelligence proniknuta takovými ideami, nebude moci vláda dlouho jejímu volání odpírati, dojde konečně k učinění spravedlnosti v té otázce, jako musilo dojíti k jiným reformám. *Č.*

27. dubna (ruského kal.) zemřel první chinolog evropský V. P. Vasiljev. Jeho dílo: „Buddhismus, jeho dogmata, dějiny a literatura" bylo epochou v tomto oboru; přeloženo bylo do frančiny a němčiny. Jiné veliké dílo jest: Náboženství východu: konfucianism, buddhism a taoism. Z prací o Číně důležita jest mapa historická všech 12 dynastií, Materialy k dějinám čínské literatury a Nárys čínské literatury. Narodil se r. 1818. *—ch.*

R. 1925, kdy připadne stoletá památka smrti cara Alexandra I., bude carskou Akademií nauk v Petrohradě udělena obrovská cena — 1,918.860 rublů za nejlepší dějiny panování tohoto cara. Obrovský tento fond povstal z odkazu jenerála Arakčejeva, který r. 1833 složil ve státní bance na tuto cenu 50.000 rublů. Podmínky konkursu prohlášeny mají býti r. 1915 ve všech listech domácích i zahraničných. Ze sumy, na kterou do r. 1925 odkaz jenerála Arakčejeva vzroste, připadnou $^3/_4$ autoru vyznamenaného díla (tedy 1.439.145 rub.), čtvrtiny pak se užije na vydání spisu, na odměnu nejlepšího díla z nevyznamenaných a na honoráře překladatelům vyznamenané práce na jazyky fran-

couzský a německý. Dílo má býti vydáno v 10.000 ex. co nejnádherněji, ale prodávati se má za cenu nepatrnou.

*

Mezi maloruským lidem v Chersonské gubernii (v újezdě Jelisavettském a Alexandrovském) rozvily se značnou měrou spolky malých zemědělců, zásluhou advokáta tamějšího dra M. Levitského. V černozemných, těžkých půdách těchto krajů živí se lid především pěstováním obilí — hlavně pšenice — pro snadný odbyt jeho při blízkosti Černého moře. Avšak známé nouze všeho ruského zemědělství — nedostatek pozemků, nedostupnost a drahota úvěru — spolu s neúrodami posledních let stížily postavení také těchto krajů. Při nedostatku úvěru musili obyvatelé prodávati dobytek, tak že na příkl. roku 1891 v Alexandrovském újezdě skoro polovina dvorů byla bez dobytka a 15% půdy zůstalo tudy neoseto. Za těchto trudných okolností prorazila myšlenka, kterou šířil dr. Levitský od r. 1886 — zakládati spolky zemědělské. Napomáhal rozvoji jejich starý zvyk tak zvaných „suprjag". V těžkých půdách oněch je totiž nutno orati hluboko, a to lze toliko dvěma nebo třemi páry volů. Proto spolčovali se hospodáři na dobu orání. To byla suprjaga (= spřežení). Tuto věc rozšířil Levitský pro všechny práce hospodářské. Několik hospodářů sjednocuje se tak, že pozemky jejich tvoří velký statek, na němž se společně pracuje. Spolek platí z hrubého výnosu daně i všecku režii, o čistý výnos se pak účastníci dělí dle počtu pracovních sil a dle jakosti a velikosti pozemků, s nimiž jedenkaždý do spolku vstoupil. Spolek opatřuje jim také snáze úvěr. K usnadnění úvěru založeny „selské banky", jež započaly svou činnost s kapitálem něco přes 20.000 rublů, poskytnutým jednak carskou svob. společností ekonomickou v Petrohradě, jednak pomocí privátní. Výhody spolků jsou především, že zabezpečují řádné placení daní, zamezují hromadění nedoplatků, usnadňují úvěr a z několika nepatrných, bezmocných hospodářství činí jedno silné. Rozvoj spolků dál se rychle; v r. 1898 bylo jich na 120. V posledních letech při mnohých spolcích zakládají se i konsumní společenstva.

Trvalá emigrace bukovinského selského lidu donutila místodržitele svolati poslance i okresní hejtmany ku poradě, jakými prostředky proti zlu bojovati. Z obsáhlého elaborátu kommisse uvádíme stručně: třeba změniti předpisy dosavadních ústavů kreditních, aby se zabránilo lichvaření, jež se v nich namnoze provozuje. Třeba že není možno okamžitě poříditi zemskou hypoteční banku, nutno bez odkladu zahájiti přípravy k založení. Lid třeba poučovati, že při výpůjčkách z bukovinského kreditního ústavu nepotřebuje pomoci prostředníků (dohazovačů a p.), kteří z prostřednictví činí professi a tak úvěr zdražují. Proti takovému prostřednictví má se rozhodně zakročovati. — Z dalších odstavců důležito jest: podporování záložen Raiffeisenových a založení fondu 2 mill. korun na zápůjčky k zakupování polností.

Návštěva populárně poučných přednášek, jež v Kolomyji pořádá Prosvita, jest dosti značná se strany městské intelligence, ale chatrná z venkova. Patrně není venkov dosti poučen o účelu přednášek.

Na osvětné cíle, na dobročinné a jiné potřeby Rusínů haličských poukázáno bylo v zemském rozpočtu letošním celkem asi 130.000 korun. V tom obsažena jest pro Tov. Im. Ševčenka podpora 10.000 korun, na školní knihy rusínské 12.000, na „Ruské nár. divadlo" 14.500 K.

V témž sněmu pracovala školní kommisse také o rozvoj středních škol. Má do nich býti zaveden dějepis rodné země, při gymnasiích mají býti školní lékaři, ve Lvově a Břežanech postaví se nové budovy gymnasijní, v Tarnově budova školy realné. Dosavadní filialky gymnasií mají býti změněny v ústavy samostatné. Zejména položen také důraz na školství odborné.

Na konec ještě krátce o činnosti obou důležitých spolků finančních. „Zemský kreditní spolek Lvovský" měl loňského roku celkový obrat peněžní 659.431 korun. Za nové členy spolku přistoupilo opět několik záložen a spolků konsumních ve východní Haliči. — „Ruská spořitelna a záložna v Černovicích" měla koncem roku 1899 celkem 327 členů, o 79 více než minulého roku, z nich dvě třetiny byli sedláci. Vkladů přibylo

za poslední rok o 50.000 korun, vydáno přes 29.000 K. — Půjček hypotečních a směnečních poskytnuto na 50.000 korun. —*ch.*

*

„Bijedni ljudi“ je název deseti povídek mladého spisovatele srbského Milana Buditavljeviće, jenž stojí s plným přesvědčením na stanovisku úplné jednoty Chorvatův a Srbův. Jako všichni mladí zastanci této jednoty, tak i on přišel k tomuto poznání studiem lidového života, v němž viděl stejné útrapy a stejné potřeby duševní a hmotné Chorvatův a Srbův. Zadarský „Narodni list“ chorvatský mluvě o těchto povídkách, v nichž se líčí selský život v Lice (hornaté části bývalé vojenské hranice u podnoží hory Velebitu), podotýká, že stejně živoří, ba hyne selský lid v některých krajích Dalmacie, mimo jiné v tak zvaných Ravnich Kotárech (rovných okresích v severozápadní Dalmacii), ač je právě zde příroda poměrně velmi štědrá. A jaký je ten život? Na to „Narodni list“ odpovídá: „Tito lidé namáhají se, by je bída nezničila, bojují samy s sebou a druh proti druhu, bojují proti přírodě, proti hladu, proti nespravedlnosti, proti bezzákonnosti. Bojují, jelikož život jejich jest zviklán ve svých základech, jelikož nemají ani čím by se uživili, ani komu by si postěžovali, ani kdo by jim pomohl. I dříve sami byli zlí, věřili však, že spravedlnost promění zlo v dobro a špatnost že potrestá. Dnes už není tak, dnes této víry není. Není víry ani v sebe sama, ni v Boha. Kdyby i chtěli, nesmějí žíti, jako žili dříve, poněvadž přišly nové zákony, nová nařízení, jež v základech zviklaly jejich starý, patriarchální život, ale nikdo jim neumí říci, co by měli činiti, aby mohli lépe žíti. Rádi by si sami pomohli, ale nevědí jak; a páni i nevědí — i nechtějí jim pomoci.“ — Není nutno dále citovati, i v těchto řádcích je dosti toho, nad čím se má vážně zamysliti každý Chorvat, a nejen zamysliti, nýbrž působiti dle příkladu, jaký »Nar. list“ uvádí: „Don Frano Ivanišević, farář v Jesenicích, seskupil za krátkou dobu velkou část svých oveček v sdružení selské pokladny, jež jen minulého roku (1899) přijalo 25.420 K a půjčilo rolníkům 23.000 K na různé jejich potřeby. Ivanišević založil také školní spořitelnu . . . a o svátcích poučuje spolu s učitelem lid o různých odvětvích hospodářství. Kromě toho zavedl smírčí soud dobrých lidí, . . . a jen za minulý rok urovnal tento soud 31 rozepři Úspěchy faráře Ivaniševiće vyvrací všechny výtky, že jest nesnadno našeho sedláka vésti k dobru, a že instituce, jež jinde prospívají, nemohou se zavésti také u nás.“

Záhřebský „Србобран“ (Srbobran) přinesl v posledních svých číslech pěknou studii pod názvem: „Smutný stav naší autonomie (církevní)“, v němž je také tento zajímavý fakt.

„Na církevním sněmě r. 1790 ve XIV. schůzi (dne 30. září) prohlásili biskupové s metropolitou, že ročně budou přispívati osvětným účelům 9500 zl., a kláštery slíbily ročně 16.630 zl., úhrnem tedy 26.130 zl.

V XV. schůzi (1. října 1790) archimandrit kláštera „Mesića“, Mojsije Vasilijević, prohlásil, že všemožně se vynasnaží, by tyto závazky byly vyplněny.

Prvního května t. r. jest právě 110 let, co naši archijerejové s metropolitou a představitelé klášterův měli ročně přispívati k osvětovým účelům. K velkému však zármutku našemu metropolité, biskupové ni kláštery nedali jediného haléře . . . Vinen je toho sám tehdejší metropolit Stevan Stratimirović, který psal dvornímu uherskému kancléři, by usnesení temešvárského sněmu nebyla saukcionována, hlavně pro velkou výši (!) zmíněného příspěvku. Císař a král Leopold II. však přece usnesení schválil, ale Stratimirović dosáhl, že nebyla prohlášena. Srbský národ tím přišel o padesát milionů zlatých pro kulturní své účely, počítáme-li ročně 26.130 zl. na 4%. *Bč.*

V Požeze v Chorvatsku zemřel starší slovenský spisovatel Anton Kos (Cestnikov), rozený ze Slatiny ve Štyrsku. V letech šedesátých psával mnoho pro „Novice“, později byl spolupracovníkem „Sloven. Naroda“. Pod pseudonymem „Spectabilis“ a „Oberspectabilis“ napsal mnoho humoristických črt a feuilletonů, jejichž výbor má nyní vyjíti v posmrtné sbírce. *A. D.*

Umění, věda.

Přehled literatur slovanských za r. 1899.

Slovenská.

Věru, nemnohá žeň na poli písemnictví leží tu před námi; knižní trh slovenský minulého jakož i předešlých roků byl slabý; nutno pohlížeti naň drobnohledem.

A přece třeba uznati, že při všech překážkách byl učiněn v prošlém roce zase jeden zvláštní krok, a to v oboru literatury lidové, zde dosud nemnoho pěstované. Myslím podnik přátel slovenského lidu v Turč. sv. Martině, jichž nákladem vyšlo koncem roku prvé číslo »Zábavných a poučných knižiek«. Nemám zde v úmyslu rozepisovati se široce o vnitřní hodnotě knížky, která ve svém zábavném oddílu nevyhovuje nynějším požadavkům uměleckého tvoření ani ideovým obsahem, ani dokonalostí formy, a v části poučné nevyplňuje nic nebo málo z toho, co slibuje předmluva. Ostatně může podnikatelům býti útěchou vědomí, že z neúspěchu lze naučiti se mnohem více moudrosti než ze štěstí, a často je možno dopíditi se takovým nezdarem cesty ke zdokonalení započatého díla po seznání nedostatků prvního pokusu. Snad okolnost, že sešitek ten sestaven byl v době poměrně krátké, může částečně omluviti jeho velké nedostatky, neboť dobrého úmyslu při něm popírati nelze.

Sám tento krok zasluhuje pozornosti již proto, že jest jaksi nepřímým výsledkem nárazu dvou stran slovenské mládeže, o srpnových slavnostech v Martině shromážděné, a zároveň prvým rozmachem jedné z nich při závodění v práci.

Druhá strana je v odvětví literatury pro lid činna již od delší doby a vydala nákladem Dra. Dušana Makovického již 18 čísel. Sbírka ta, »Poučné čítanie«, vyniká obsahem vysoké úrovně mravní i snadno přístupnou a přece moderní formou, ale nelze jí nevytknouti jisté jednostrannosti ve výběru prací, druhdy i vzdálených úsudku prostých čtenářů, jimž přece hlavně jsou určeny.[1])

Ostatně mají příznivci lidového písemnictví ještě jedno působiště pro své života schopné práce, kde by každé slovo jejich bylo daleko slyšáno a mnoho dobrého a záslužného mohlo vykonati: totiž obsáhlou literaturu kalendářovou, která posud pro národy menši-

---

[1]) Té výtky bychom ani sbírce nečinili. Vyšly v ní: „Kristova řeč na hore“ — „Krstňa“ od L. N. Tolstého. — „Nemilá žena,“ od sedláka Semenova. — „Bohu či mamone?“ od Tolstého. — „Čí jest pravda na světě?“ od Lieskovann. — „Čím sú luďa živí“ od Tolstého. — „Prestaňme fajčit“ od Apollova. — „Víťazstvo rolníka“ od Bondareva. — „Izák murínský král“ od Polušina. — „Prenasledovanie kresťanov v Rusku 1895—6.“ — „Listy Petra V. Olchovíka“ — „Štyri dni na bitevnom poli“ od Garšina. — „Blíženie sa konca“ od Tolstého. — „Svetlý život a iné rozprávky“ od Tolstého. — „Styridsať rokov“ od Kostomarova. — „Učenie dvanástich apoštolov.“ — „Dus oheň, kým tlie“ od Tolstého. *Red.*

nové, žijící teprve dětský věk literárně kulturního rozvoje, jest nejširší cestou k poznávání výsledků a zkušeností životního zápasu zároveň, jakož i plynoucího z nich návodu, kterak z nich pro sebe a vlastní poměry těžiti.

A přece tato cesta nebývá u našich slovenských kalendářů vždy cestou pokroku, v mnohých případech jde se po ní pochodem retrogradů — kdežto při svém poměrném množství snadno by se slovenské kalendáře mohly státi věrnými obrazy života lidu a výročními součty práce vykonané o blahobyt jeho v různých stolicích. Na závadu mnohým kalendářům je úplný nebo částečný nedostatek praktických pokynů pro život.

Nejúplnější z nich jsou: »Pútnik Sv. Vojtěšský« (vydaný v Trnavě) a »Nová domová pokladnica« (vydaná v Uh. Skalici redakcí Dra. Pavla Blaha). Idealu kalendáře více méně vzdáleny zůstávají: »Slovenský obrázkový kalendár« (Turč. Sv. Martin), »Slovenský domový kalendár« (Lipt. Ružomberk), »Tranovský« (též).

Kromě těchto dlužno se zmíniti ještě o dvou, jejichž působiště není sice na Slovensku, které však i řečí a hlavně duchem z nich vanoucím hlásí se k nejpokrokovějším knihám toho druhu v literatuře slovenské. Je to »Jednota« a »Národný kalendár«, oba vážné podniky amerických Slováků pro tamější lid slovenský. Přičinlivou prací svou za mořem pojí se k dílu bratří, pracujících na nivách rodných, ale osobitým rázem svým budují zvláštní posici národního zápasu i úsilí.

Zbývá ještě vzpomenouti zvláštního spekulativního hnutí peštských nakladatelů, kteří vydali 15 rozličných kalendářů slovenských, ovšem pouze jazykem, tak že o nich jako o plodech literatury slovenské mluviti vlastně nelze. Činím tu o nich zmínku jen pro charakteristiku slovenských poměrů: uvědomění naléhavé potřeby lidové četby objevilo se tu zcela jinde, než kde by se to vším právem dalo očekávati.

Z periodických listů nejvíce širokým vrstvám podávají »Ľudové Noviny« (Turč. Sv. Martin). Jsou výtečně redigovány, hoví praktickým nutnostem svého čtenářstva, nicméně úplný rozlet jejich blahodárné činnosti zdržován jest otěžemi klerikalismu.

»Slovenské Listy«, které vycházely v Lipt. Ružomberku redakcí K. Salvy a vyhovovaly potřebám třídy střední, zanikly v prosinci r. 1899. (Letos však zase ožily v jiné podobě.)

»Národnie Noviny« šinou se dále svou dávno vyrytou kolejí.

Humoristická satira je hlavní tepnou »Černokňažníka« (Turč. Sv. Martin); totéž odvětví pěstovalo i »Mydlo«, příloha bývalých »Slovenských Listů«.

Belletristické práce tisknou se ve sloupcích »Slovenských Pohľadů« a »Dennice«.

»Slovenské Pohľady« získaly by velice na svém obsahu, příliš otázkami filologickými se zanášejícím, kdyby přibraly důkladné kritické

rozbory současných zjevů literárních a vůbec úvahy o moderních otázkách časových.

»Dennica, ženský list pre poučenie a zábavu«, může pohlížeti na dokončený svůj II. ročník s plným uspokojením; odlišuješ se od prvého co nejpatrněji i pokročilostí vnitřku, i úpravou vnější.

»Časopis museálnej slovenskej spoločnosti« (ročník II., redakcí A. Sokolíka v Turč. Sv. Martině) jaksi aristokraticky vyniká bohatým obsahem folkloristickým i archaeologickým. Zvláště zajímají články, kteréž buď líčením jednotlivých důležitých stránek života lidového nebo lidovými příslovími a pořekadly dávají nahlédnouti v duši lidu, někde snad drsnou západnímu pojetí, ale v jádru svém zdravou. —

»Duch vlastní pomoci jest kořenem všeho pravého pokroku u jednotlivce; a jevě se v životech lidí mnohých tvoří též živý pramen národní síly a moci. Pomoc odjinud zhusta jen seslabuje, však pomoc ze sebe dodává bez rozdílu síly.«

Užívám těchto slov velkého anglického myslitele na konci přítomného přehledu ne bez příčiny. Významným momentem v literatuře slovenské minulého roku je totiž rozpor — někde ostrý, jinde vyrovnanější — mezi těmi, kdož »čekají pomoci odjinud«, a těmi, kteří vlastní, svobodnou, neodvislou činností hledí pomoci národu národem samým.

Strnulá hesla, utkvělé ideje skutkem neoživené a i nesplnitelné, vše bez křídel pokroku, klesající k zemi vlastní tíží a pohřbívající se v nehybnosti a netečnosti bezprostředního okolí — toť příznaky prvých, kteří přes to žárlivě hájí před světem své priority, po níž smělou kritikou sahá nový směr mládeže, kolem »Hlasu« seskupené. Tento časopis, měsíčník pro literaturu, politiku a otázky socialní, dokončil v uplynulém roce svůj první ročník, obsažný ve všech uvedených směrech. Řada mladých pracovníků, odchovaných volným literárním kolbištěm »Hlasu«, tužila své síly nejen prací rozborovou, posuzující, ale i prací budovatelskou, kladnou dle úkolu, programem časopisu vytčeného.

Avšak ten, kdo bez předsudků a předpojatosti probírá se obsahem sešitů »Hlasu«, nemůže si nepřiznati, že přes všechen znamenitý úmysl jeho schází mu přece onen osvěžující, sílící optimismus, víra v světlé, dobré stránky povahy jednotlivců i národa, jimž třeba jen lásky a pravdy, aby se rozvily. Především více lásky.

Nesmí se ovšem pojem lásky stotožňovati s bezmyšlenkovou shovívavostí, ale přece je třeba uvědomiti si, že jen špatnosti se trestají vystavením na pranýř veřejného mínění a bolestným bičováním, ale chybě, slabosti, malomocnosti nebo lhostejnosti jinak se pomáhá.

Není nutno zdráhati se pronésti spravedlivý soud nad nepravostmi společnosti i jednotlivce, váhati odkryti lež a klam, — ale nutno držeti se v určitých hranicích shovívavosti. Stojíme na Slovensku před bojem ostrým, bezohledným na obou stranách. Bylo by si přáti, aby cílem toho boje bylo obrození a ne vyčerpávání nesjednocených slovenských sil. *R. R.*

Polská literatura historická a filosofická r. 1899. Stanisław Tarnowski napsal před lety v předmluvě ke svému překladu Klaczkových Florentských večerův, že v literatuře polské není nic tak vzácného, jako spisy o světové literatuře a umění. „Nám ovšem jest se svými věcmi se činiti a ještě zůstává tolik práce nevykonané, že na věci cizí nám ani sil, ani času nezbývá. A přece nic tak nedokazuje světu naši souvislost se všeobecnou osvětou, jako právě práce napsané od Polákův, obsahem svým zajímající celý vzdělaný svět.“ Od té doby mnoho se zlepšilo, a všeobecná studia z oboru literatury nejsou již v Polsce takovou vzácností; jmenovitě poslední léta dala nám hojnost děl toho druhu.

Uvedu *Tarnovského* monografii „O dramatach Schillera“ a Dra. *Matlakowského* „O Hamlecie“, dále dobrý spis Adolfa *Strzeleckého* o Shakespearovi a Baconovi a zajímavou, s velkým rozhledem psanou knihu „Djabeł w poezeji“ Ignace *Matuszewského*, jež vyšla v druhém rozmnoženém vydání nákladem Bronisława Nathansona, který obětoval značné obnosy na vydávání cenných spisů původních i přeložených. Týmž nákladem vyšla monografie Edwarda *Porebowicze* a o svatém Františku z Assisi, opírající se o veškerou literaturu, jež o tomto vynikajícím muži dosud vyšla.

V studiích z dějin umění, zejména v naší zemi, postoupili jsme také značně ku předu. O tom svědčí nádherná „Sprawozdania komisyi do historyi sztuki“, jež vydává krakovská akademie. Nestorem studií v tomto oboru jest velmi činný dosud prof. Władysław *Łuszczkiewicz* (jehož žáky byli Grotger a Matejko). Vedle něho sluší připomenouti Stanisława Tomkiewicze a Maryana *Sokołowského*. Tento vydal nedávno první díl svých cenných studií a črt z dějin umění a civilisace (Studya i szkice z dziejów sztuki i cywilizacyi), psaných překrásným jazykem a s velkou znalostí předmětu. (Sokołowski jest professorem dějin umění na krakovské universitě.) Ze spisu jeho zejména část jednající o Italii a renaissanci jest neobyčejně zajímava. O témž předmětu vydal před rokem Julian *Klaczko* spis „Rome et la Renaissance“, jež zabývá se zvláště dobou papeže Julia II. Klaczko, ač jest vřelým vlastencem polským a bydlí v Krakově, píše však již od třiceti let svá díla francouzsky a jest ve Francii čítán mezi spisovatele, jichž péro nejlépe ovládá francouzský jazyk i v nejjemnějších jeho odstínech a utajených podrobnostech; v jeho mluvě pojí se jasnost s nádhernou formou, určitost výrazu s myšlenkovou živostí a plynností slohovou. Obdiv budí, jak Klaczko osvojil si onen esprit français, jehož nedostává se tak mnohým rodákům Corneillea, Pascala a Huga. Jest analytikem druhu Taineova, barvitostí a živostí obrazů neustupuje Renanovi, lehkostí spojenou s hloubkou a doprovázenou ironií připomíná Anatola France, věrností předstihuje Bourgeta, s čímž spojuje sílu a rozmach sarmatský: slučuje v sobě slovanskou ráznost se starožitnými prvky římské kultury, co ho zvláště vyznačuje a vyvyšuje. Kniha jeho rukou psaná jest pravou pochoutkou pro literární gourmandy, a to tím více, „že vyvolil si jednu z nejkrásnějších chvil dlouhého, dvě století trvajícího duševního obrození, nejvýznamnějšího snad jaké lidstvo přešlo, a ukázal ji v plném lesku a nevyrovnatelné nádheře“ v několika samostatných „črtách“, z nichž každá jest uměleckým dílem. Již o jeho „Florentských večerech“, jež vyšly před mnoha lety, napsal Tarnowski toto: „O tom jsem přesvědčen, že od doby, kdy v Polce se psáti začalo, nikdy ještě o cizím písemnictví a umění žádný Polák nenapsal nic, co by svým významem, vědeckou hloubkou, myšlenkovým vniknutím, výtečným pochopením kritickým i uměleckým a konečně výbornou souměrností a slohovou dokonalostí byť i z daleka vyrovnati se mohlo Florentským večerům.“ Slov těch lze rovnou měrou užiti i o novém spisu Klaczkově, o jeho črtách o Michelu Angelu, Rafaelovi, Bramantovi a jejich stařičkém mecenášovi. Kniha ta bude v brzku přeložena do polštiny.

Dějepisectví polské v nynější době rozvíjí se velice živě a má tolik pracovníků, kolik jich dosud nikdy nemělo. Bohužel však mnozí historikové — jmenovitě krakovští a lvovští — jsouce učenými a znamenitými badateli, pracujícími dobrou methodou, neumějí věc podati umělecky, tak že od vydání Kalinkova Čtyrletého sněmu („Sejm czteroletni“) nepodali díla, spojujícího v sobě cenu vědeckou s uměleckým podáním. Vyjímkou jest mladý professor

lvovské university Szymon *Askenazy*, který vydal „Szkice historyczne" a nedávno „Przymierze polsko-pruskie", jež před tím vycházelo v Bibliotece Warszawské. Spisy ty jsou bez odporu nejlepšími pracemi historickými, jimiž může se polské dějepisectví vykázati od smrti Kalinkovy. Pracným a svědomitým dílem jest třísvazkový spis Tadeusze *Korzona* „Dola i niedola Jana Sobieskiego", podávající podrobné děje Soběského až do jeho zvolení za krále polského. Dílo to vyznamenala krakovská akademie cenou Baranowského. Smutné děje posledního povstání líčí autor známé „Historye dwóch lat" v druhém díle „Dějin roku 1863" (Dzieje roku 1863). Walery *Przyborowski* podává v knize „Z dziejów Warszawy" popis starého „grodu mazowieckého" a života jeho v XVII. a XVIII. století. Prací, popisujících starou Varšavu, přibývá, a zejména básníci Gomulicki a Or—ot zjednali si v tomto směru zásluhy, všímajíce si dějův varšavského měšťanstva, a dále Alexander *Kraushar*, který sáhl pro látku do dějin života bohaté šlechty, žijící v hlavním městě Polska (Dawne palace warszawskie). Kraushar jest neobyčejně plodným spisovatelem; z prací jeho, vydaných minulého roku, vyniká monografie o Bonneau-ovi, posledním vyslanci francouzském za krále Stanislava Augusta, který s Kościuszkem, Kilińským a Niemcewiczem prožil čtyři léta v pověstném vězení „petro-pavlovském" v Petrohradě. Neméně zajímavým jest Krausharův spis o Wojciechu Turském, slavném vlastenci rovněž z doby Stanislava Augusta. Z literatury memoirové vydány byly „Pamiętniki generała Dezyderego Chłapowskiego" z doby napoleonské a „Pamiętniki Kilińskiego", jež mají důležitost velmi vážného historického dokumentu.

Také ve filosofické literatuře polské lze uvésti úspěchy. Nejen že Przeglądu filosoficznému dobře se daří, počet pracovníků na poli filosofickém kol něho víc a více se soustřeďuje. Jako jinde i v Polsku jeví se dva směry: jeden idealisticko-metafysický, jehož představiteli jsou Henryk *Struve*, který píše dějiny filosofie v Polsku, a nově jmenovaný docent filosofie na universitě krakovské Dr. Wincenty *Lutosławski*, jenž píše několika jazyky a proslul v Evropě svým spisem „The Origin and Growth of Plato's Logic", a zvláště knihou vydanou loni v Lipsku „Die Seelenmacht", jež v Německu i doma vzbudila mnoho hluku. Polsky napsal Lutosławski spis „Platin jako twórca idealismu", v němž podává postup, jímž Plato přes idealismus došel k socialismu. Dílo to vyšlo nákladem Przeglądu filosoficzného (vychází jednou za čtvrt roku). Týmž nákladem vyšla dosud nevydaná rozprava Adama *Mickiewicze* o německém mystiku Jakubu Boehmeovi, studie *Chmielowského* „O poglądach filosoficznych Mickiewicza", úvahy *Mahrburga*, který jest představitelem směru positivistického, „Co to jest nauka?", dále *Massoniusa* „Racyonalismus w teoryi poznania Kanta" a více jiných původních i přeložených spisů filosofických.

FERD. HOESICK.

Ивкова слава. Приповетка. Написао СТЕВАН СРЕМАЦ. У Београду 1899. (Српска књижевна задруга 55.) Str. 199.

Novelka tato nevyniká uměleckou cenou svou, autor neřeší v ní nijakých problémů socialních a j., ale nicméně doporučuje se bedlivé úvaze všech slavistů, ethnologů i linguistů. Spis. vypisuje v ní rodinnou slavnost „slavu" se vším jejím bujným veselím, a knihou svou dosáhl takového úspěchu, že byla také pro divadlo upravena. Děj odehrává se v měšťanských kruzích města Niše; do děje zasahují pak ještě osoby ze světa úřednického: skvostná jest figura „predsednika" obecního soudu, který jest vyslán, aby krotil příliš bujné hosty, ale neodolal záluskům a sám pak jim pomáhal popíjeti a ještě svými pandury dal z celého okolí přivésti cikány-muzikanty; vystupuje také polointelligent, potulný herec nezdarem stižený ale po slávě žíznící. Nejzajímavější jest novelka tím, že osoby z lidu mluví v ní místním dialektem nišským, který jest dosud velmi málo znám, jako vůbec dialekty z jihovýchodních krajů Srbska. Jest to dialekt připomínající hlavně flexí svou bulharštinu: pozbyl všech pádů mimo accusativ sing. u a-kmenů ženského rodu (iz moju kuću, što su.. u moju kuću a pod.), má také některé velmi zajímavé zvláštnosti ve flexi slovesné. Zde není ovšem místo šíře to rozbírati. Spisovatel některé zvláštnosti tohoto dia-

lektu vyložil v úvodě a dodal ke konci seznam lexikalních ještě zvláštností jeho, hojně zvláště tureckých, ale též německých: бeзeц, данке, есцајг, миди-прот, тантика (= Tantchen) a j., užívaných jmenovitě dámami. — Hlubších, všeobecnějších idejí v knize není; mimochodem jen zdá se vyjelo z úst hlavního reka: „У овуј земљу веће нема ни ред ни па закон!"

P-a.

*

Ruští pěvci v Praze. Od úterka dne 22. května vystupují na Národním divadle členové carské opery petrohradské pí. Gorlenko-Dolina, pí. Budkěvičová, pp. Čuprinnikov, Serebrjakov a od druhé hry (v Čajkovského „Eugenu Oněginu") také p. Smirnov. Vůdkyní statečné hrstky je pí. Marija Ivanovna Dolina, hvězda marijinského jeviště, Savina rusky zpívaného slova. Jako Savina šíří slávu domácího umění cizinou. Klidila již vavříny v Paříži, odkud ani angličtí dopisovatelé neopomenuli chválami o ní zahrnovati své listy. Sklízela laury v Drážďanech od obecenstva, kritiky i saského krále. Pokračovala v zahraničních úspěších koncertem berlínské filharmonie, posledním v saisoně minulého roku. Je všude horlivou propagantkou ruské hudby, Glinky, Čajkovského, Sěrova, Borodina, Kjuje, Dragomyžského, Rimského-Korsakova, Rubinštejna, Solovjeva, Balakireva, Arenského, Glazunova i polonašeho Nápravníka, jichž díla tvoří její koncertní a zpěvoherní pořad. Dolina je dcerou kapitána z rodu vážených šlechticů Orenburské gubernie. Narodila se r. 1868; vzdělání nabyla na Marijinském carském gymnasiu a hodlala se věnovati dráze paedagogické. Než pěvecké její nadání a řídká krása hlasu neušly pozornosti, a na všeobecnou radu začala Dolina navštěvovati kursy Raphofovy, kde povšiml si jí hlavní režisér carské opery Kondratěv. Vyzvána k debutu na Marijinské scéně, jejž s úspěchem neobyčejným podstoupila 21. dubna 1886 v úloze Vaňize „Života za cafe". Od té doby nepřestala býti členem carské opery petrohradské, stále se zdokonalujíc a pracujíc na svém vytříbení, brzy u professorů neapolské konservatoře Capelliho, Leostrianiho, Zampiriniho, brzy na pařížské konservatoři u Bakse, brzy u vynikajícího theoretika Arnolda. Tak nabyla zvláštní dokonalosti pěvecké, jež může znamenitou techniku staviti do služeb jejího vnímavého, citem překypujícího a dramatickou vášní sálajícího divadelního temperamentu, podporovaného ladným zjevem a uhlazeností pohybů. Její hlas, jak jsme jej slyšeli v úloze Ratmíra z Glinkovy zpěvohry „Ruslan a Ludmila" a v partii Olgy z „Oněgina", je sytý, sametově lesklý, neobyčejně vyrovnaný alt, schopný všech odstínů výrazu. A výraz pí. Doliné je bohatý, celá stupnice citů, půvabů a vášní zrcadlí se v něm s přirozenou přesvědčivostí, jaká jen rozeným talentům dána. Také její soudruzi jsou vesměs rutinovaní, dobře vyškolení pěvci. Vyniká hlavně barytonista p. Smirnov, jehož Oněgin překvapil svou reliefností, vystihuje znamenitě básníkem vytvořenou postavu i skladatelem jí na rty vložené okouzlující melodie. Snaživý basista p. Serebrjakov je žákem našeho krajana, kapelníka p. Kučery, a zpíval arii Gremina, kteráž úloha hlasem lépe mu slušela nežli Ruslan, po česku. Stejnou pozornost prokázala češtině také pí. Dolina sama, zpívajíc v prvním obrazu „Oněgina" rovněž česky. Pí. Budkěvičová ukázala se býti sopranistkou nejen koloraturu (Ludmila), ale i dramatický obor obratně zastávající, a tenorista p. Čuprinnikov zalíbil se jak správným a stylisovaným přednesem Bojana, tak nervosně rozechvěným Lenským, jemuž propůjčil mnoho vřelého citu.

—r—

*

Jednota umělců výtvarných připravila nám rychle po sobě dvě zajímavé slovanské výstavy. Nejprve výstavu čtyř obrazů polského mistra Józefa Brandta a nyní ruskou výstavu, na níž zastoupeni jsou Nesterov, Levitan, Šiškin, Kiseljov, A. M. Vasněcov, Světoslavskij, Bakšejev, Jarošenko, Nilus, Makovskij, Rěpin, Bohdarov-Bělskij, Lebeděv, Kasatkin, Kuzněcov Kramskoj a j. Je to činnost záslužná a „Jednota" bude v ní jistě pokračovati. Studie o ruském a chorvatském umění máme slíbeny pro příští ročník.

SLOVANSKÉ HYMNY

MELODIE
PŮVODNÍ TEXTY
ČESKÉ PŘEKLADY

Ruská:
Bože, carja chrani!

Maloruská:
Šče ne vmerła Ukrajina!

Polské:
Boże, coś Polskę ...
Z dymem pożarów ...
Jeszcze Polska nie zginęła ..

Česká:
Kde domov můj?

Slovenská:
Hej, Slováci!

Chorvatská:
Liepa naša domovino!

Srbská (zvl. černohorská):
Onam', onamo! za brda ona ...

Bulharská:
Šumi Marica okrvavena ...

Slovinská:
Naprej, zastava Slave ...

Lužicko-srbské:
Hišće Serbstwo njezhubjene ...
Rjana Łužica.
Naše Serbstwo z procha stawa ...

DVANÁCTÝ TISÍC

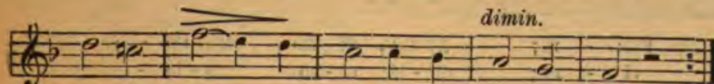
Cena 20 hal.

V PRAZE
NÁKLADEM F. ŠIMÁČKA
1900

Račte si laskavě všimnouti poslední stránky obálky.

Slovanské hymny.

sla-vu, na sla-vu nám, pa-nuj na strach vrahům car pra-vo-

слав-ный, Бо - же, Бо-же ца - ря хра - ни!
slav-ný, Bo - že, Bo-že náš, ca - ra chraň!

Боже, царя храни; славному долги дни дай на земли; гордыхъ смирителю, слабыхъ хранителю, всѣхъ утѣшителю, все низпошли.	Bože náš, cara chraň; slavnému dlouhé dni dej na zemi; pyšných pokořiteli, slabých ochraniteli, všech utěšiteli, vše sešli nám.

Pozn. Tak ve vydání spisů Žukovského z r. 1835; za národní **hymnu** považuje se **však** toliko prvá sloka.

Slovanské hymny.

Ruská.

Rusů (Velkorusů, Malorusů i Bělorusů) 85,000.000.

Bože, carja chrani!

Slova od V. A. Žukovského, hudba od A. Lvova (1833).

Allegro risoluto.

Бо-же, Ца - ря хра-ни; силь-ный, дер-жав-ный царствуй на
Bo - že náš, ca - ra chraň; sil-ný a moc - ný pa - nuj na

сла-ву, на сла-ву намъ, царствуй на страхъ врагамъ, Царь право-
slá-vu, na slá-vu nám, pa-nuj na strach vrahům car pra-vo-

слав-ный, Бо - же, Бо-же ца - ря хра - ни!
slav-ný, Bo - že, Bo-že náš, ca - ra chraň!

Боже, царя храни;
славному долги дни
  дай на земли;
гордыхъ смирителю,
слабыхъ хранителю,
всѣхъ утѣшителю,
  все низпошли.

Bože náš, cara chraň;
slavnému dlouhé dni
  dej na zemi;
pyšných pokořiteli,
slabých ochraniteli,
všech utěšiteli,
  vše sešli nám.

Pozn. Tak ve vydání spisů Žukovského z r. 1885; za národní hymnu považuje se však toliko prvá sloka.

Maloruská.

(Ukrajinsko-ruská.)

(Malorusů 30,000.000.)

Šče ne vmerła Ukrajina!

Vznešeně. Slova od P. Čubinského, hudba od M. Verbického.

Ще не вмер - ла У-кра-ї - ни нї сла-ва нї во - ля,
Ne-u - mře - ly U kra - ji - ny slavní dno-vé krás - ní,

ще нам бра - тя мо-ло дї - ї у-сьміх-не ся до - ля:
je - ště, bra - tří mládci, nám se ště-stí ú - směv zjas - ní:

Зги-нуть на - ші во - ро-женьки, як ро-са на сон-ци,
Zhy-nou na - ši ne - přá - te - lé, ja - ko ro-sa mi-ne,

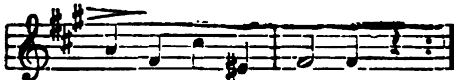
за - па - ну - ем і ми, бра-тя, у сво - їй сто-
za - pa - nu - jem i my, bra-tří, ve své do-mo

рон - цї; ду-шу, тї - ло ми по - ло - жим
vi - ně; du - ši, tě - lo po - lo - ží - me

за на-шу сво - бо - ду і по-ка-жем, що ми, бра - тя,
za na - ši svo - bo - du i u -ká- žem, že jsme, bra - tří,

ко заць-ко - го ро - ду.
ko - zác - ké - ho ro - du.

Polské.

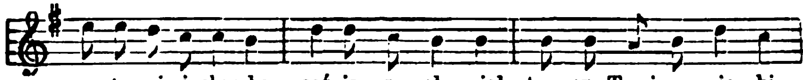
(Poláků 17,000 000.)

Boże, coś Polskę . . .

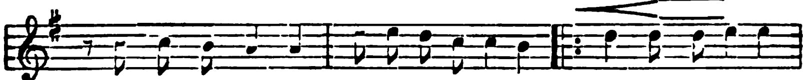
Zbožně. Slova od A. Felińského. Hudba od K. Kurpińského.

Bo-że, coś Pol-skę przez tak licz-ne wie-ki o-ta-czał blaskiem
Bo-že, Tys Pol-sku po tak dlouhé do-by o-dí-val le-skem

po-tę-gi i chwały, coś ją za-sła-niał tar-czą Twej o-pie-ki
moc-no-sti a slá-vy, slo-nil ji ští-tem v ča-sech je-jí mdlo-by,

od nieszczęść, któ-re pog-nę-bić ją chciały: Przed Twe oł-ta-rze
v ne-ště-stí chrá-nil je-jí sva-té hla-vy: Ku Tvé-mu trů-nu

za-no-sim bła-ga-nie, Ojczyznę wol-ną racz nam wró-cić, Pa-nie!
pros ba na-še va-ne, ot-či-nu vol-nou rač nám vrá-tit, Pa-ne!

racz nam wró-cić, Pa-nie!
rač nám vrá-tit, Pa-ne!

Ty, któryś potem, tknięty jej upadkiem,
wspierał walczącą za najświętszą sprawę,
a chcąc świat cały mieć jej męztwa świadkiem
wśród samych nieszczęść pomnożył jej sławę.
Przed Twe ołtarze . . . (atd., jako v první sloce).

Wróć nowej Polsce świetność starożytną,
użyzniaj pola, spustoszałe łany,
niech szczęście, pokój nazawsze w niej kwitną,
przestań nas karać, Boże zagnijewany!
Przed Twe ołtarze . . . (atd.)

Ty potom, pohnut jejím pádem, v boji
podpíral Jsi ji v nejsvětějším právu,
by celý svět zřel mužnost Polsky Tvojí,
v neštěstí samém zmnožil's její slávu.
Ku Tvému . . . (atd., jako v první sloce).

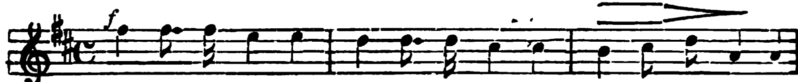
Vrať nové Polsce slávu starožitnou,
zúrodni pole, spustošené lány,
ať štěstí, pokoj navždy v ní již kvitnou,
ustaň nás trestat, Bože rozhněvaný!
Ku Tvému . . . (atd.)

Boże najświętszy! Przez Twe wielkie cudy
oddalaj od nas klęski, mordy boju,
połącz wolności węzłem bratnie ludy
pod jedno berło anioła pokoju!
Przed Twe ołtarze . . . (atd.).

Tvých velkých divů skutky blahodatné
nás chraňte války vražedného víru,
volnosti svazkem spojte rody bratné
pod žezlem jímžto vládne anděl míru!
Ku Tvému . . . (atd.).

Z dymem pożarów.

Velebně. Slova od K. Ujejského (1847), nápěv od J. Nikorowicze.

Z dy-mem po-ża-rów z kurzem krwi bratniej, do Cie-bie, Pa-nie,
skar-ga to straszna jęk to o-stat-ni, od ta-kich mo-dłów
S po-žá-rů dý-mem s kr-ve v kou-ři, ó Pa-ne, k To-bě
stesk hroz-ný, jek to po-sled-ní v bou-ři, mo-dlit-bou ta-kou

bi-je ten głos,
bie-le je włos.
bi-je ten hlas:
bě-lí všech vlas.

My już bez skar-gi nie zna-my śpie-wu,
My již bez nář-ku ne-zná-me zpě-vu,

wie-niec cier-nio-wy wrósł w naszą skroń, wiecz-nie jak po-mnik
vě-nec tr-no-vý vrost' v na-ši skráň, tak věč-ně, po-mník

Two-je-go gnie-wu ster-czy ku To-bie bła-gal-na dłoń.
Tvé-ho jak hně-vu, se k To-bě zdvi-há pro-sí-cí dlaň.

Ileż to razy Tyś nas nie smagał,
a my nie zmyci ze świeżych ran,
znowu wołamy. „On się przebłagał,
bo On nasz Ojciec, bo On nasz Pan."
I znów powstajem w ufności szczersi,
a za Twą wolą zgniata nas wróg,
i śmiech nam rzuca jak głaz na piersi:
„A gdzież wasz Ojciec, a gdzież wasz Bóg?"

Kolikrát svou jsi mrskal nás rukou!
Ač z čerstvých ještě nesmyti ran,
voláme. „Dal se uprosit mukou,
vždyť náš to Otec, vždyť náš to Pán!"
A vstanem, v srdci důvěry plamen,
leč dál nás drtí nepřátel kruh
a smích nám hází na hruď jak kámen:
„Kdež je ten Otec, kdež je ten Bůh?"

I patrzym w niebo, czy z jego szczytu
sto słońc nie spadnie wrogom na znak.
Cicho i cicho ... pośród błękitu
jak dawniej buja swobodnie ptak.
Otoż w zwątpienia strasznej rozterce,
nim naszą wiarę ocucim znów,
bluźnią Ci usta, choć płacze serce —
sądź nas po sercu, nie według słów!

O Panie! Panie! Ze zgrozą świata
okropne dzieje przyniósł nam czas,
syn zabił ojca, brat zabił brata,
mnóstwo Kaimów jest pośród nas.
Ależ, o Panie! oni niewinni,
choć naszą przyszłość cofnęli wstecz:
inni szatani byli tam czynni,
o! rękę karaj, nie ślepy miecz!

Patrz, my w nieszczęściu zawsze jednacy,
na Twoje łono, do Twoich gwiazd
modlitwą płyniem jak senni ptacy,
co lecą spocząć śród własnych gniazd.
Osłoń nas, osłoń ojcowską dłonią,
daj nam widzenie przyszłych Twych łask,
niech kwiat męczeński uśpi nas wonią,
niech nas niebieski otoczy blask.

I z archaniołem Twoim na czele
pójdziemy wszyscy na straszny bój,
i na drgającem szatana ciele
zatkniemy sztandar zwycięzki Twój!
Zbłąkanym braciom otworzym serca,
winę ich zmyje wolności chrzest,
wtenczas usłyszy podły bluźnierca
odpowiedź naszą: Bóg był i jest!

I zříme k nebi, s jeho zda štítu
sto slunci spadne na vrahy zpět...
Je ticho, ticho v šíř na blankytu —
jak dřív si ptáček svobodně vzlét'.
V zoufalství, v pochyb strašné té chvíli,
než víra naše ztvrdne zas v kov,
ret rouhá se Ti, srdce ač kvílí:
suď nás dle srdce, ne podle slov!

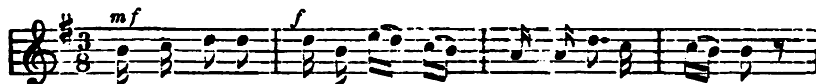
Ó Pane, Pane! V hrůze té, zmatku
nám strašné děje přinesl čas,
brat zabil bratra, zabil syn matku,
a Kainů četa zde v středu nás.
Však, Pane! ne tak oni jsou vinni,
ač budoucnost nám zvrhla jich léč,
satané jiní byli tam činni,
ó, trestej ruku, ne slepý meč!

Patř! Stejni jsme i v neštěstí mraku,
my k Tvému lůnu v středu Tvých hvězd
v modlitbě plynem, snivých tlum ptáků,
jenž letí k hnízdu z dalekých cest.
Ó chraň nás, chraň Svou otcovskou dlaní,
skloň tuchu lásky v srdce, kde stesk,
květ muk ať vůní sen vrátí skráni,
ať mučednictví zastře nás blesk!

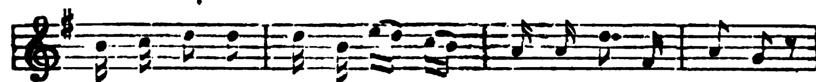
A s archandělem my Tvým zas v čele
půjdeme v boj ten veliký pak,
a v cukajícím satana těle
Tvůj prapor zatknem, vítězství znak.
Bloudícím bratřím otevřem duši,
jich vinu smyje volnosti křest;
a podlý rouhač zví, jak se sluší,
odpověď naši: „Bůh byl a jest!“

Jeszcze Polska nie zginęła.

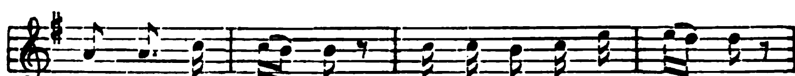
Ohnivě, se zanícením. Slova i nápěv od generála J. Wybického (1797).

Jesz - cze Pol-ska nie zgi-nę - ła kie - dy my ży - je - my,
Je - ště Pol-ska ne-zhy-nu - la, když my po-sud ži - jem,

co nam ob - ca prze-móc wzię - ła, sza - blą od - bie - rze - my:
na - še slá - va za - pad - nu - la, my tu ba - nu smy-jem:

Marsz, marsz, Dą - brow - ski, z zie-mi wło-skiej do Pol - ski!
V po - chod, Dą - brow - ski, z Vla-ské ze - mě do Pol - sky!

Za two - im prze - wo - dem złą-czym się z na - ro-dem!
Za tvé - ho ve - de - ní zas bu-dem spo - je - ni!

Za two - im prze - wo - dem, złą-czym się z na - ro - dem!
Za tvé - ho ve - de - ní zas bu-dem spo - je - ni!

Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę,
będziem Polakami.
Da nam przykład Bonaparte
jak zwyciężać mamy.
Marsz, marsz . . .

Jak Czarniecki do Poznania,
po szwedzkiém zaborze,
dla Ojczyzny ratowania
wrócim się przez morze.
Marsz, marsz . . .

Mówił ojciec do swej Basi
cały zapłakany:
słuchaj jeno, pono nasi
biją w tarabany.
Marsz, marsz . . .

Přejdem Vislu, přejdem Vartu,
Poláky zas budem,
příklad máme v Bonapartu,
jehož nezabudem.
V pochod . . .

Jak Czarniecki do Posnaně
po loupeži Švédů,
na ochranu rodné straně
mořem k předu! — k předu!
V pochod . . .

Pravil otec ku své Bašce,
mluvil uplakaný:
„Dítě — poslyš — snad to naši
bijí v tarabany.
V pochod . . .

Novější text od Stef. Witwického:

Jeszcze Polska nie zginęła,
kiedy my żyjemy;
co nam obca moc wydarła,
mocą odbierzemy.
Co wszczęła rozpacz,
to dokona męstwo,
marsz, marsz, Polacy!
Bóg nam da zwycięstwo.

Za wolność, za kraj rodzinny
śpieszmy do oręża,
wszak, bracia, nie wielka liczba,
lecz męstwo zwycięża.
Honor i chwała
są przy naszej stronie,
słodko jest ginąć
w Ojczyzny obronie.

Ještě Polska nezhynula,
když my dosud žijem,
naše sláva zapadnula,
my tu hanu smyjem.
Zoufalé činy
mužně ukončíme:
Poláci v pochod!
s Bohem zvítězíme.

Za volnost a rodné kraje
chápeme se zbrojí,
nezvítězí počet velký,
ale mužnost v boji;
neb čest i sláva
jsou na naší straně,
sladko jest hynout
vlasti ve obraně.

Ojczyzna z grobu wstająca
woła do swych dzieci:
kto mój syn, kto prawy Polak,
niech do boju leci.
O matko nasza!
O Ojczyzno święta!
my twoje dzieci,
my skruszym twe pęta.

O ziemio naszych pradziadów,
ziemio krwią ich zlana,
jużeś nasza — już obcego
mieć nie będziesz pana.
Do broni, bracia!
Do broni! Do broni!
Pod świętym znakiem
Orła i Pogoni.

Przy odwadze niebezpieczeństw
żadnych się nie straszym;
ufność w wodzu, jedność. zgoda
będzie hasłem naszém.
Co wszczęła rozpacz,
to dokona męstwo,
marsz, marsz, Polacy!
Bóg nam da zwycięstwo!

Otčina, jež vstává z hrobu,
volá na své děti:
Kdo můj syn, kdo pravý Polák,
rychle v boj ať letí.
Ó matk naše,
vlasti naše svatá,
tvé děti zruší,
tvoje pouta klatá.

Svatá zemi, našich dědů
krví potřísněná,
nebudeš už nikdy, nikdy
cizího mít pána.
Již ve zbraň, bratři;
sedlejme si koně
pod svatým znakem
orla a pohoně.

S odvahou! a nebezpečí
žádných nehrozme se!
důvěřujme vůdci, v shodě
všichni sjednoťme se!
Zoufalé činy
mužně ukončíme:
Poláci, v pochod!
s Bohem zvítězíme.

Pozn. Orel i Pogoń, znaky Polska a Litvy. (Pogoń, jezdec ve zbroji na koni v trysku.)

Česká.

(Všech Čechoslovanů i se Slováky 8,700.000.)

Kde domov můj?

Andante. Slova od J. K. Tyla, hudba od Fr. Škroupa.

Kde domov můj, kde vlast je má?
V kraji, znáš-li, bohumilém
duše útlé v těle čilém,
mysl jasná, vznik a zdar,
a ta síla, vzdoru zmar:
to je Čechů slavné plémě,
mezi Čechy domov můj.

Slovenská.

Hej, Slováci.

(Slováků samých 2,500.000.)

Nadšeně. Slova od S. Tomášíka.

Jazyka dar sveril nám Bôh, Bôh náš hromovládny,
nesmie nám ho veru vyrvať na tom svete žiadny!
I nechže je koľko ľudí, toľko čertov v svete,
Bôh je s nami: kto proti nám, toho Parom zmetie.

A nechže sa i nad nami hrozná búra vznesie,
skala puká, dub sa láme a zem nech sa trasie:
my stojíme stále, pevne, jako múry hradné —
čierna zem pohltni toho, kto otstúpi zradne!

Pozn. Zvšeobecněla u Čechoslovanů vůbec jako hymna slovanská („Hej, Slované!).

Chorvatská.

(Všech Srbochorvatů 7,500.000.)

Liepa naša domovino.

Důstojně. Slova od A. Mihanoviće, hudba od neznámého.

Lie-pa na-ša do-mo-vi-no, oj ju-nač-ka
Krás-ná na-še do-mo-vi-no, oj ju-nác-ká

zem-ljo mi-la, sta-re sla-ve dje-do-vi-no,
ze-mi mi-lá, sta-ré slá-vy dě-do-vi-no,

da bi vaz-da čast-na bi-la! Mi-la ka-no
kéž bys po-vždy ve cti by-la! Mi-lá slav-ná

si nam slav-na, mi-la si nam ti je-di-na; mi-la ku-da
do-mo-vi-na, mi-lá jsi nám ty je-di-ná; mi-lá tam, kde

ritard.

si nam rav-na, mi-la ku-da si pla-ni-na.
jsi ro-vi-na, mi-lá, kde jsi hor-na-ti-na.

Vedro nebo, vedro čelo,
blaga prsa, blage noči,
toplo ljeto, toplo djelo,
bistre vode, bistre oči,
vele gore, veli ljudi,
rujna lica, rujna vina,
silni gromi, silni udi:
To je naša domovina!

Žanju srpi, mašu kose,
djed se žuri, snope broji,
škriplju vozi, brašno nose,
snaša preduć malo doji:
pase marha, rog se čuje,
oj, oj, zveči, oj, u tmine,
k ognju star i mlad šetuje:
Evo t' naške domovine.

Luč iz mraka dalko sija
po veseloj livadici,
pjesme glasno rog odbija,
ljubni poje k tamburici;
kolo vode, živo kolo.
i na brdu i dolini,
plešu mladji sve okolo,
mi smo pobro u domovini!

Magla, što li Unu skriva?
ni l' to naših jauk turobni?
Tko li moleć smrt naziva?
Il slobodni, il su robni?
Rat je, braćo, rat, junaci,
pušku hvataj, sablju paši,
sedlaj konjče, hajd pješaci,
slava budi, gdje su naši.

Buči bura, magla prodje,
puca zora, tmina bježi
tuga mine, radost dodje,
zdravo slabost, dušman leži:
Veseli se tužna mati,
padoše ti vrli sini,
ko junaci, ko Hrvati,
daše krvcu domovini.

Teci Savo, Dravo teci,
nit ti Dunaj silu gubi,
kud li šumiš svietu reci:
da svoj narod Hrvat ljubi,
dok mu njine sunce grije,
dok nam hrašće bura vije,
dok mu tielo grob sakrije,
dok mu živo srce bije!

Jasné nebe, čelo jasné,
blahá prsa, noci vlahé,
krásné léto, činy krásné,
bystré vody, oči drahé.
Velké hory, lidé všudy,
růžné líce, růžná vína,
mocné hromy, mocné údy:
to je naše domovina.

Žnou tu srpy, zvoní kosy,
dědouš snopy sčítá hbitě,
vozy jezdí, mouku nosí,
žena předouc kojí dítě:
stádo pase, rohy znějí
krajem naším v noční stíny,
staří, mladí k ohni spějí —
hle, té naší domoviny!

Světlo temnem v dáli spěje
po veselé po lučině,
roh se písní tklivou chvěje,
milý pěje k tambuřině;
kolo vodí, živé kolo
na horách i na dolině,
mladí tančí tam okolo —
my jsme, bratři, v domovině!

Zdali mlha Unu skrývá?
Zdaž to nářek našich není?
Kdo to na smrt se vyzývá?
Svobodní, či porobení?
Vojna, bratři, v boj, junáci,
pušku uchop, šavli svoji,
sedlej koně, v před, pěšáci,
sláva buď, kde naši v boji!

Búra bouří, mlha splyne,
zora vstává, den je svěží,
smutek mine, radost kyne,
nepřítel již v prachu leží.
Vesel jen se, smutná máti,
padnul řad ti věrných synů:
jak junáci, jak Chorvati
dali krev za domovinu!

Plyň ó Sávo, Drávo, dále,
nechť tě Dunaj pohlcuje,
kudy šumíš, hlásej stále:
Chorvat národ svůj miluje,
pokud naše slunce hřeje,
pokud búra duby láme,
pokud smrt nás v hrob neschvěje,
pokud živé srdce máme!

Srbská.

(Černohorská a zároveň národní srbská.)

Onam', onamo! za brda ona . . .

Od knížete černohorského Nikoly I. (1867). Hudba (prý) od Davorina Jenka.

Statně.

О-нам', о - на - мо! за бр - да о - на, го-во-ре, да je
мо-je - га ца - ра, о - на - мо, ве - ле, би-о je не гда
O-nam, o - na - mo za vr - chy tě - mi sbo-ře-ný dvůr prý
mé-ho je ca - ra, v něm kdy-si dlí - val ju-ná-ků stat-ných

раз - о - рен двор О - нам', о - на - мо! за бр - да о - на,
jу - на - чки збор. мо - je - га ца - ра, о - на - мо, ве - ле,
ve stí - nu hor O - nam, o - na - mo za vr - chy tě - mi
u - dat - ný sbor. mé - ho je ca - ra, v něm kdy-si dlí - val

го-во-ре, да je раз - о - рен двор би-о je не-гда jу-на-чки збор.
sbo-ře-ný dvůr prý ve stí - nu hor ju-ná-ků statných u-dat-ný sbor.

Онам', онамо! да виђу Призрен!
та то je моje — дома ћу доћ',
старина мила тамо ме зове,
ту морам jедном оружан доћ'.

Онам', онамо! . . . Са развалина
дворова царских врагу ћу рећ':
„С огњишта милог бjежи ми, куго,
Зajам ти морам враћати већ!"

Онам', онамо! за брда она,
казуjу, да je зелени гаj,
под ким се дижу Дечани свети:
молитва у њих присваjа раj.

Онам', онамо! за брда она,
ђе небо плави савиjа свод,
на српска поља, на поља боjна,
онамо, браћо, спремаjмо ход!

Onam, onamo, bych viděl Prizren,
dědictví dávné, dům dědů svých,
minulost věků tamto mne volá,
přijdu já s druhy — však ve zbraních.

Onam, onamo! S rozvalin carských
dvorů v dál vrahu já zahřímám:
„S ohniště mého pryč odtud, more,
starý dluh tobě teď splácet mám!

Onam, onamo za vrchy těmi
zelená prý se líbezný háj,
pod nímžto pnou se Dečany svaté
modlitba v nich ti přináší ráj.

Onam, onamo za vrchy tamo,
kde nebe sklonem přepíná svět
na srbská pole, na pole boje,
onamo, bratři, dáme se v let!

Онам', онамо! за брда она
погажен коњ'ма кликује Југ:
„У помоћ, ђецо, у помоћ, синци,
светит' ме старца, свет ви је дуг!"

Онам', онамо! ... сабљи за стара
његова ребра да тупим р'јез,
на турска ребра; — да б'једној раји
њом истом с руку рас'јецам вез!

Онам', онамо! за брда она
Милошев, кажу, пребива гроб:
онамо покој добиһу души
кад Србин више не буде роб.

Onam, onamo za vrchy těmi
kopyty zdupán běduje Jug:
„Na pomoc, děti, blíž ke mně, synci,
pomsty meč krvavý do vašich ruk!"

Onam, onamo, za jeho žebra,
o Turků žebra, o turský vaz
bych ztupil meč svůj — a bědné ráji
abych jím přeťal okovů svaz.

Onam, onamo za vrchy těmi
Milošův prý je vykopán hrob,
onamo pokoj najdu své duši,
až Srbín více nebude rob!

Pozn. „Běduje Jug"; Jug Bogdan, náměstek cara srbského ve vých. Makedonii; umíraje ubodán v bitvě na Kosovu poli, volal na pomoc svých devět synů, rovněž padlých. — Dečany, srbský klášter v horní Albanii.

Bulharská.

(Bulhaři 5,500.000.)

Šumi Marica.

Pochodem. Slova od Marečka, hudba od G. Šebka.

Шу-ми Ма - ри-ца о кър-ва - ве-на, пла-че вдо - ви-ца,
Šu-mí Ma - ri-ce o-kr-va - ve-ná, plá-če vdo - vi-ce

лю-то ра-не - на. Маршъ! Маршъ! Ге-не-ра-ле нашъ!
kru-tě ra-ně - ná. V před! V před! Je-ne-rá-le náš!

Разъ, два, три, маршъ вой-ни - ци! ци!
Ráz, dva, tři, v před, vo-já - ci! ci!

Войници мили
напрѣдъ да вървимъ!
Съсъ всички сили
Балканъ да минемъ!
Маршъ! Маршъ! atd.

Vojáci drazí,
vlasti v obranu
tam, kde jsou vrazi,
přes štít Balkánu!
V před! V před! atd.

Юнакътъ Донски [1]) намъ е водитель, съ прѣпорецъ левскя вождь побѣдитель! Маршъ! Маршъ! atd.	Donský hrdina v čele nám stojí, pod lvím praporem vede nás k boji: V před! V před! atd.
Виждте деспоти генерала нашъ; чуйте, запѣйте генералу [2]) маршъ! Маршъ! Маршъ! atd.	Tyrani, vizte vůdce našeho, slyšte jak píseň zahřmíme jeho: V před! V před! atd.

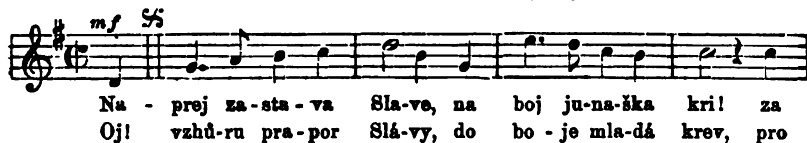
Posn. Hrána poprvé jako válečný pochod před bitvou slivnickou. [1]) Původně: Князъ Александръ. [2]) Původně: Александру.

Slovinská.

(Slovinců 1,400.000.)

Naprej zastava Slave.

Pochodem. Slova od S. Jenka, nápěv od Dav. Jenka.

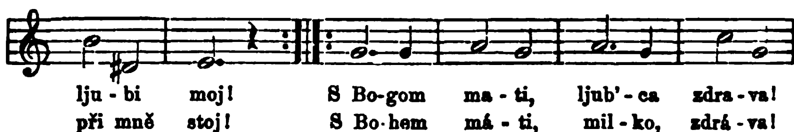

v boj! Zcela od začátku.
v boj!

Lužickosrbské.

(Lužických Srbů 176.000.)

Hišće Serbstwo njezhubjene!

Nadšeně. Slova od H. Zejleře, nápěv polský.

Hiš-će Serbstwo njezhub-je - ne, swój škit we nas ma;
no-wy duch wšo wosłab-nje - ne syl - nje po - zbě - ha:
Je- ště Srb-stvo ne-zni - če - no, štít má v dě-tech svých,
no- vý duch, co se-sla - be - no, si - lou z prachu zdvih':

Bóh je z nami, wjed-že nas, nje-pře-ćel so hi-žom ho - ri,
Bůh je s námi, ve - de nás, ne-pří-tel již zlo-bou ho - ří,

Serb-ja, Serb-ja wo - sta - nu, Serb-ja do - bu - du!
Sr - bi, Sr - bi zů - sta - nou, Sr - bi po - vsta - nou!

Jeno złóść so na nas měri,
by nas póžrjeła,
njech pak zawistna so šćěri,
njech so přisłodźa:
Bóh je z nami, wjedźe nas,
njepřećel so hižom hori,
Serbja, Serbja wostanu,
Serbja dobudu.

Zaspanc žadyn pokhwalеŕski
Serba njezluda,
swobodny duch rjeńši serbski
křidła rozšěrja:
Bóh je z nami ... atd.

Serbow khwalbu, serbske słowo
přemóc njeskazy,
Serbstwo rozsylnja so z nowoh'
w krasnej Łužicy:
Bóh je z nami ... atd.

Serbska Klio nowe mjena
wšědnje zapisa,
Łužica njej' přewinjena
a so njepodda:
Bóh je z nami ... atd.

Zloba vrahů na nás míří,
zhltit touží nás,
nechť se závist kol nás šíří,
nepřátelský pás:
Bůh je s námi, vede nás,
nepřítel již zlobou hoří,
Srbi, Srbi zůstanou,
Srbi povstanou!

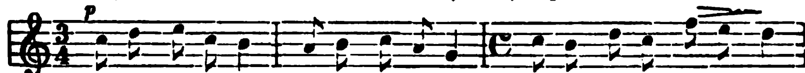
Zpátečníci sladkým slovem
nezvábí nás zpět,
volný duch nad srbským krovem
křídla šíří v let:
Bůh je s námi ... atd.

Srbů slávu, zvuk jich slova
přemoc nezničí,
Srbsko rozmáhá se znova
v krásné Lužici:
Bůh je s námi ... atd.

Srbská Klio nová jména
píše den co den,
Lužice nepřemožena,
ni Srb pokořen:
Bůh je s námi ... atd.

Rjana Łužica.

Vážně, zádumčivě. Slova od H. Zejleŕe, nápěv od K. A. Kocora.

Rja-na Łu-ži-ca, sprawna pře-ćel-na, mojich serbskich wótcow kraj,
Krás-ná Lu-ži-ce, práv-ná lí-bez-ná, kra-ji srb-ských ot-ců mých,

mo-jich zbóžnych so-now raj, swja-te su mi two-je ho-na!
rá - ji snů mých bla-že-ných, sva-té jsou mi tvo-je ni-vy!

Bitwu bijachu borcu, železnu někdy serbscy wótcojo, wójnske spěwy spěwajo — štóha poj'da waše spěwy!	Bitvy válčili, zbraně křížili za svobodu Srbové, na rtech dávné písně své... Co ty písně vyprávějí?...
Zrudny sołobik ma nětk Hromadnik, sowa suta z Prašicy, ma tam swoje škałoby ... Wjele pomnitej wój horje!	Na Hromadníku pláč zní slavíků, sova houká s Prašice za šeření měsíce ... Co vše pomníte, vy hory!
Boha Čorneho stare kralestwo rapak nětko wobydli — stary moch so zeleni na skale, kiž wołtař běše.	Černoboha dnes království, ó kde's? Havran jen tu přebývá, skalinu mech pokrývá, oltářem jež byla kdysi.
K luda nadobi njejsu zhudali tamni stari hudacy dostatk Serbow přichodny... Čas nětk njeprašany wěšći...	Lidu, jenž se chvěl, nepředpověděl dávný věstec Prašice osud příští Lužice... Čas teď netázaný věstí.
Časo přichodny, budźeš zakćěć ty? O zo bychu z twojeho klina wušli mužojo, hódni wěčnoh' wopomnika!	Dobo budoucí, zkveteš nám, ó rci!? Kéž by zrodil nám Tvůj klín zdatných mužů mnohý čin, hodný slávy nesmrtelné!

Naše Serbstwo z procha stawa.

Radostně. Slova od M. Domašky, nápěv polský.

Na-še Serb-stwo z pro-cha sta-wa, sta-wa ži-wa na-rod-nosć;
syl-ny duch nam mo-cy dą-wa, zbu-dźi swja-tu hor-li-wosć.
Na-še Srb-stvo z pra-chu vstá-vá, vstá-vá ži-vá ná-rod-nost;
mocný duch nám sí-ly dá-vá, bu-dí sva-tou hor-li-vost.

Wót-cny kraj, kras-ny raj, sła-wa! kóž-dy za-wy-skaj;
Rod-ný kraj, krás-ný ráj, slá-va! kaž-dý za-já-sej;

wót-cny kraj, kras-ny raj, sła-wa! kóž-dy za-wy-skaj!
rod-ný kraj, krás-ný ráj, slá-va! kaž-dý za-já-sej!

Serbja kruči, młodši džeja
z nadžiju do přichoda;
wyše hłosy hrimoceja,
wšitke žiły zaržuja.
Wótcny kraj . . . atd.

Nowe słónco zeskhadžane
rješiše pruhi wupřestrje;
swobodnosć, to słónco rjane,
krasni njebjo łužiske.
Wótcny kraj . . . atd.

Bratrowstwo sej zawdawamy
w wótčinskich tych wutrobach,
jednotu sej přisahamy
k dobrom' skutkej w Łužicach.
Wótcny kraj . . . atd.

Srbové jdou omlazeni
s nadějí v svůj příští den,
v žilách mladé krve vření,
jásá, kdo byl ponížen:
Rodný kraj . . . atd.

Nové slunce přežádoucí
vzešlo nám již navždycky;
svoboda, to slunce skvoucí,
hřeje kraj náš lužický.
Rodný kraj . . atd.

Bratrstvo si zavdáváme
vlasteneckých ve srdcích,
jednotu si přísaháme
k dobrým skutkům v Lužicích.
Rodný kraj . . . atd.

Pozn. Překlady písní „Boże, coś Polskę“, „Jeszcze Polska nie zginęła“, „Liepa naša domovino“, „Naprej zastava Slave“ převzaty jsou z L. Kubova díla „Slovanstvo ve svých zpěvech“; překlad hymny „Z dymem pożarów“ jest od Fr. Kvapila; písně „Onam', onamo“ od J. Hudce; překlady ostatních písní od A. Černého.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

Umění, věda.

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

Slovan v U. H. Byla o něm několikráte již řeč ve Slov. Přehledě; posledně adressa i předplatné udáno na str. 153. v seš. prosincovém. Z ruských listů nejlépe asi illustrovaná „Niva" (Нива, С. Петербургъ, Малая Морская 22); má četné literární přílohy (letos na př. úplné vydání spisů Gogolových). Předpl. za hranicí 10 rub. — **L. N. K.** Stan. Klíma: „Vzhůru na Slovensko!" Skhadźowanka luž. studentů bývá pravidelně počátkem srpna. Den a vše bližší budu Vám moci oznámiti v příštím seš. — **P. V.**, prof. v L. Díky za upozornění. Báseň byla vědomě přeložena znova. V článku Máchalově není úplný výčet Bendlových překladů drobných básní; uvádí jen některé pro příklad (praví: „jako"). Ale těšilo mne Vaše upozornění jako důkaz, že se Sl. Přehled čte pozorně.

Spisy redakci zaslané.

Henryk Sienkiewicz: **Pisma.** Tom XVII. Rodzina Połanieckich. Część III. Bezpłatny dodatek dla prenumeratorów Tygodnika Illustrowanego. Warszawa 1900.

Н. Карѣевъ: **Указатель соціологической литературы.** С. Петербургъ 1897.

Василь Стефаник: **Камінний хрест.** Студії і образки. Народна бібліотека. Ч. 1—2. Lvov, nákl. M. Jackova a spol. Cena 40 h.

Синя книжечка. Образки Василя Стефаника. Černovice 1899. Nákl. tiskárny spolku „Руської ради".

Kazimierz Przerwa-Tetmajer: **Poezye IV.** Warszawa-Kraków 1900. Objednati lze v Krakově: G. Gebethner i spółka.

Týž: **Otchłań.** Fantazya psychologiczna. Warszawa-Kraków 1900. Objednati lze tamtéž.

Pustolovine Čičikova ili **Mrtve duše.** Roman Nikolaja Vasiljeviéa Gogolja. Preveo Dr. August Harambašić. Zagreb 1900. Nakladom Fr. Suppana (R. F. Auera). Seš. I. Cena 40 h.

Aug. Šebestová: **Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky.** Z několika jihomoravských dědin. V Olomouci 1900. Nákl. Vlasteneckého spolku muzejního. Cena 3 K.

Sami sobie. Książka Zbiorowa na rzecz Warszawskiej Kasy Literackiej. Warszawa 1900. Nákl. vlast.

Materyały Antropologiczno-archaeologiczne i etnograficzne, wydawane staraniem Komisyi antropologicznej Akademii umiejętności w Krakowie. Tom IV. 1900.

Stará Praha. Sto akvarellů Václava Jansy. Popisuje Jan Herain. Vydavatel a nakladatel Bedřich Kočí v Praze, Františkovo nábřeží, 14. Seš. 8 - 10, po zl. 2·50.

Karel Weis: Úplný soubor dosud neznámých písní lidových ze všech krajů českých. Hudebních Květů IV. č. 4. Předpl. 6 zl. Administrace v Praze, Frant. nábřeží 14.

Vydavatel B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

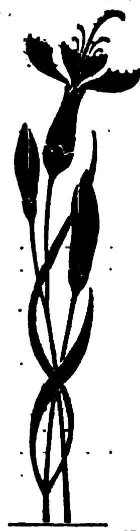
ČERVENEC

SLOVANSKÝ PŘEHLED

ROČNÍK II.
ČÍSLO 10.

SBORNÍK STATÍ, DOPISŮV A ZPRÁV
ZE ŽIVOTA SLOVANSKÉHO

REDAKTOR

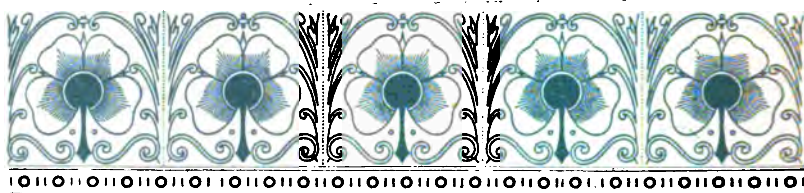
ADOLF ČERNÝ

Administrace a expedice
v knihtiskárně F. Šimáčkově v Praze, Jerusalémská ulice č. 11.

Vychází vždy prvního pátku v měsíci, vyjímaje srpen a září.

Předplatné (i s pošt. zásilkou)
do všech zemí Rakousko-Uherska, Bosny a Hercegoviny zl. 3·20, do Německa zl. 3·50 (= 6 marek), do Srbska zl. 3·60 (7·20 franků), do celého ostatního starého i nového světa zl. 3·80 (7·80 franků, 3 ruble).
Cena jednotlivého sešitu 40 kr.

V PRAZE 1900
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ

OBSAH.

Ze slovanské poesie.

Stati.

Dopisy.

Umění, věda.

Rozhledy a zpravy.

(Pokračování na 3. straně obálky.)

Veleváženým pánům odběratelům

Slovanského Přehledu!

Zakončujíce sešitem tímto II. ročník ***Slovanského Přehledu*** vzdáváme předně s potěšením upřímný dík české i slovanské veřejnosti za zvýšenou účast a přispění, jehož se ročníku tomu vůči předchozímu všestranně dostalo a jež umožňují, že přistoupíme k vydávání ročníku III. bez onoho pocitu trpkosti a sklamání, jímž jsme končili ročník první.

Obsah II. ročníku ***Slovanského Přehledu,*** připojený k dnešnímu číslu, podává nejlepší svědectví o výsledcích práce redaktorovy. Poukazujeme tu na řadu zajímavých článků, množství původních dopisů ze všech vlastí slovanských, četné referáty o nových zjevech slovanských literatur a umění, měsíční rozhledy po životě všech větví slovanských, bohaté ukázky ze slovanské poesie, tvořící slušnou anthologii, atd. Redakci podařilo se ke společné práci seskupiti pracovníky z celého světa slovanského, tak že již tím jest ***Slovanský Přehled*** skutečně listem všeslovanským. Přinesl zejména příspěvky ***českých spisovatelů a spisovatelek:*** *J. Boreckého, A. Černého, J. Hudce, R. Jesenské, K. Kadlce, K. Kálala, L. Kuby, F. Kvapila, J. V. Lega, J. Máchala, P. Maternové, L. Niederla, J. Polívky, L. Quise, J. Rozvody, F. Řehoře, V. Šaka, K. Štěpánka, F. Táborského, J. Třeštíka, O. Wagnera, J. Vrchlického, J. Zubatého* a j., ***Bulhara:*** *A. Balana,* ***Lužického Srba:*** *A. Muky,* ***Poláků:*** *J. Baudouina de Courtenay, Romualdy Baudouinové de Courtenay, Z. Daszyńské-Golińské, F. Hoesicka, P. Chmielowského, S. R. Lewandowského, W. Mickiewicze, A. Wiszara* a *M. Zdziechowského,* ***Rusů:*** *V. F. Bocjanovského, V. Doroševiče* a *J. Javorského,* ***Rusínů:*** *I. Franka* a *V. Hnaťuka,* ***Slováka:*** *V. Šrobára,* ***Slovinců:*** *F. Ilešiče, Z. Kvederovy, I. Trinka, F. Vidice* a ***Srbochorvatů:*** *D. Ilijće, L. Jovanoviće, M. Marianoviće* a *J. Milakoviće.*

Dnešní finanční stav ***Slovanského Přehledu*** není ovšem ještě daleko takový, aby mu dovoloval plniti vytčený úkol bez závaží dosti

těsného rozpočtu, ale aspoň přibližně docílená rovnováha mezi příjmy a vydáními jest nám utěšivým důkazem, že důležitost a význam ***Slovanského Přehledu*** jsou dnes již uznávány všemi kruhy, které vycítují ohromnou důležitost slovanské pospolitosti jak pro náš národ, tak pro Slovanstvo jako celek, a že ***dokázaná nestrannost a objektivnost Slovanského Přehledu ve všech sporných otázkách slovanských*** získala mu přátele i v těch kruzích, jež z počátku mu nepřinášely plnou důvěru.

Oba tyto dosažené úspěchy — morální i hmotný — odůvodňují v nás naději že III. ročník ***Slovanského Přehledu,*** jehož první sešit vyjde počátkem tohoto října ***v nové, opětně zdokonalené úpravě,*** nalezne půdu úplně připravenu a že bude moci již klidněji, ale tím pronikavěji věnovati se další práci na prospěch slovanské myšlenky a bližšího seznávání se slovanských kmenů.

I zveme tudíž ku předplacení na III. ročník ***Slovanského Přehledu*** v plné důvěře, že nejen nebudeme z dosavadních pp. odběratelů postrádati žádného, nýbrž že seznam jich rozmnožen bude ještě řadou nových, jež na základě vlastní zkušenosti ***Slovanskému Přehledu*** získají.

Redakce a nakladatelstvo
Slovanského Přehledu.

Nákladem vlastním. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

FRANTIŠEK KVAPIL:

Z nové poesie polské.

Jerzy Żuławski.

Jerzy Żuławski.

V Żuławském dorůstá Polsku básník mnohostranný, schopný rozličných variací tónu, s akkordy zvučnými a energickými. V pracích jeho převládá kontemplace, avšak též cizí mu není kresba v silných, určitých rysech a vkusně vytesaný drobný epický relief. — Básně »Narození Psychy«, »Lucifer«, »Nad mořem« a »Lotos« jsou důkazem, že se Żuławski může odvážiti i na skladby obsáhlejší s vážným filosofickým podkladem. Poetickým svým vyznáním jest druhem Przybyszewského, k němuž v dedikaci »Lotosu« praví: »Potkali jsme se nad svatým Gangem! Mnoho je tu nás, mnoho . . . zástupy celé, zástupy bledé a teskníci a smutné. Nepřivolávali jsme se, neprovázeli se navzájem, a přec jsme se sešli, neboť týž nebeský vítr dul od zadu do šatů našich, táž hvězda betlehemská upoutávala oči a vedla naše kroky . . .« O sobě a svých druzích pak dí: »A my? Však my všichni jsme toliko péry v obrovském křídle všeobecné duše lidské a chvějeme se, když ono bije do větru; v prachu a štěrku krvavíme skráně, když se vleče po zemi spuštěno a bezvládno. A teskníme, teskníme, teskníme bez konce za tím neskutečným světem, který jest ze všech skutečných — skutečnější . . .« Nicméně není Żuławski dekadentem v běžném, to jest v horším slova smyslu. Jest ctitelem umělé formy a to nejen zevní, nýbrž i vnitřní, miluje jasnost a výraznost, plastiku v obratech i stavbě. Mnohému se naučil od parnassistů, a když v nadšených »Stancích o písni«, vydaných v Krakově r. 1897, volá k básníkům:

„Však povinností vaší jest i právem
vytýčit nové dráhy pokolením!"

zajisté u žádné z literárních stran a frakcí nepotká se s odporem.

Żuławski narodil se r. 1874. Byl synem majitele šlechtického rce v kraji Sandeckém. V sedmnáctém roce svého věku ukončil dia na středních školách, načež studoval v Curychu po dvě léta thematiku a vědy přírodní. Po té vydal se na další cesty po ropě, zdržuje se delší čas jmenovitě ve Vídni a v Mnichově. Vrátiv po roce opět do Švýcar studoval po tři léta v Berně nauky filosoficko-torické a byl tamtéž promovován za doktora filosofie. Vrátiv se vlasti stal se professorem na gymnasiu. Nyní žije v Krakově.

Roku 1895 vydal první svazek svých básní »Na strunach duszy«, na to r. 1897 druhý s názvem »Intermezzo«. Téhož roku uveřejnil anonymně zmíněné již »Stance o pieśni«. Letos vyšla ve Varšavě nová sbírka »Poezje, II.«, z níž vybrali jsme následující ukázky jeho básnické tvorby. Mimo to uveřejnil Żuławski několik novel a filosofických rozprav v polském a německém jazyku.

Ἀνάγκη.

Třesk stroskotaných slyšela jsem světů. Jiná
jsem slunce viděla, jež hasla. U mých nohou
o milost lkali bozi. — Na můj pokyn mřeli. —
A jiných dav vstal před mou tváří v shluku novém,
na sluncích nových v prostor bez konce se šina.
A duněly v dál čety bohů cestou mnohou,
jiš prstem vytkla jsem. A trpaslíci zřeli
a ctili božstva, jež jsou nic a stín mým slovem.
Pozvednouc ruku svinu s nebes dráhy mléčné,
plamenné zhnětu světy, nazpět jiné skácím,
skrz propast nové cesty vyměřím jich plání —
kam kývnu jen, v jich žádný nevzepře se roji.
Vše měním kol a vším též vládnu. Není věčné
nic, krom mé hrozné vůle. Kam svůj pohled vracím,
vše poslouchá mne, bohů a všech světů paní!
Tam dole ve věčném se utkávají boji
zvášněné živly, rvouce na vzájem se chtivě
neb zdvihajíce se, by strhly železné ty kruhy,
v něž vesmír skula jsem. Ó, marně silou hýří!
Dnes tisíc spiklých sluncí, vzbouřených sto komet
jak mečů-blesků sto v mne udeřilo divě,
vlekouce s sebou zmatené drah mléčných duhy . . .
I vpadly — a já s roucha střásla je jak pýří
nicotné. Teď zas poslušny jdou oněch do met,
jež na můj rozkaz od počátku časů znaly
a kterých nedostihnou. Mír kol ve prostoře.
Tiš bezměrná, té před věky kdys obraz tiše,
než bohům velela jsem z chaosu spět k výším . . .
Ne! ječí cos! Kdes v krajním koutě nebes, v dáli
tam — na ostrůvku bídném bezbřežného moře
červ jakýs, člověkem jenž sebe nazval v pýše, —
on mluví ke mně. Co? Zde hlasu nerozliším,
leč — zdá se, prosí, žádá, abych pozměnila
pro něho věčné soudy své . . . Zas ticho jednou . . .
Snad pošel chuďas ten? Ne! Opět slyším v hluši
ten hlásek. Klne teď a směšně hrozí pěstí! — —
Ryk mlžiny jej přehřměl, jež teď porodila
sto nových bleskných sluncí, z kterých jedno bědnou
tu výspu rozbije kdys. A zas vnik v mé uši
jek toho červa. Chce, bych štěstí jemu dala,
že se mnou v boj se dá, mé moci žezlo skvoucí
že zlomí. Baví mne. Leč nelze skřeky marné
dál poslouchat, neb divé, spiklé zřím zas bohy,
již na hřbet vsedli sluncí: orkán zlobou štvaný
se řítí na mne . . . Zdvihám rámě všemohoucí
v ty bohů, sluncí, světů, plamů víry žárné . . .
A všichni klesají zas v prachu pod mé nohy,
skučíce jak pes vzdorný, bičem sešlehaný . . .

Černé oči.

Tvých černých očí v pohledu tak čistém
svou duši koupám zmučenou a divou —
a taká tiš jde v mysl zádumčivou,
jak Lethe proud by pro mne spěl tím místem.

Kdes na světě tam hrom se druží k bouřím
a šlechetných krev v žírnou nivu padá . . .
Rže větrokřídlý oř můj, v let si žádá:
leť s bohem, oři! — Ospalý zrak mhouřím. —

Mne zpijte, svaté zdroje zapomnění!
Mně zasviťte již, děcké oči, v snění!
Váš blesk v mé duši vznítí nové síly — —

až s vichrem oř můj přiletí zas bílý,
v boj žití půjdu šílenec jak divý,
jak rozzuřený lev, hrom bleskohřívý!

Najady.

Stříbrnou stuhou vodopád s hor příkrých slétá —
a pod ním černými se křídly kolo točí
u mlýna, jak když satan v oblak duhy vkročí,
a v kaskady vlas hrubé svoje prsty vplétá.

A v noci luny svit když ve tvář blýskne světa,
roj najad objeví se kaskad ve vrkoči;
tam stíny útlé, liljím podobné zrak zočí,
kol pustin šumí kantáta — z vln roj jich zkvétá.

Nectěny, zapomněny — v koruně hvězd mané
se chvilku v měsíci skví a zas proudem stále
splývají s tichým pláčem klády na zčernalé,

drtíce o desky kol perlové své skráně
a dívčí ňadra . . . Měsíc výš se snaží spěti
a deštěm slz jen najady vždy letí, letí . . .

Život.

I.

Já ptal se duše své, čím že jest lidské žití?
A ona řekla mi, tak smutna, jako vždycky:
— „Jest žena to, jež hruď má vyhublou a suchou
a vedle které cizí děcko z hladu pláče;
peň stromu trouchnivý, kde zelené a svěží
haluzky rychle vadnou; mořská je to vlna,
jež ryby na smrtící písek vyhazuje;

proud hrozný to, jenž nese v propast vodopádů
lodičky, chtě je rozbit o podvodní skály — —
A já s tou vlnou letím, nevědouc, kde bude
té cestě konec, jaká pohltí mne propast . . .
Jen vír a pěna — ryk jen vodopádu hluchý
je slyšet stále — vždy blíž — slyšet stále, stále . .
vždy blíž a blíž a blíž . . . Já zavírám již oči;
ne! konec ještě není! Vím, že umřít musím,
vím, pukne loď, již v hloubi roztrh skalný útes,
však nevím, nevím kdy — a smutna jsem až k smrti."

II.

Hřmi, moře! Žití, žití! — Ach, tvá kdyby vlna
to všecko mohla vrátit, co jsem do ní vrhl —
jen půli — částečku jen . . . Hřmi, ty moře dravé!
A nevrátíš přec, vlno, nikdy svého lupu,
nevrátíš mladost mou, již strávil jsem tak marně,
nevrátíš srdce mi, jež jsem kdys lehkovážně
jak perlu bezcennou tam do kalné vrh tůně. —
Teď, poklady když chtěl bych, v skutku nad chuďasa
jsem chudší . . . Žití, žití! — nevrátíš . . . Hřmi, moře! . . .

III.

Ó! nejsi ani dobré, ani zlé též nejsi,
ó! nejsi strašné, ani půvabné též nejsi, —
jen pusté nesmírně a plané jsi, ó, žití!
Je třikrát šťastný, kdo znal vlít ti trest — a tůň tvou
myšlenkou oplodnil! Ty jemu rodit budeš
řad bohů z hrudi chladné; ten v tvém hluchém šumu
uslyší andělských harf nejčistší vždy zpěvy;
ty před ním jako před králem vždy půjdeš, žití,
v krvavém nachu blesků, jitra ve blankytu,
v červáncích večera a měsíčných snů v běli! . . .
Leč slabé požíráš — a šumíš — šumíš — šumíš . . .
Ó! nejsi ani dobré, ani zlé též nejsi, —
jen pusté nesmírně a plané jsi, ó žití!

IV.

Jsme divní lidé! Věci tvoříme tak liché,
my víme o tom, a přec sobě vemlouváme,
že osud světa na nich visí. Ženem přelud,
své výtvor myšlenky, stín tužeb nedostižný,
jak skvrna od slunce jenž pod stopy nám vržen,
jde stále před námi: když staneme, on stojí;
a běží, stíháme-li jej. Vždy tak je blízký,
tak blízký je ten přelud, a tak nedostihlý . . .
Je nutno lhát a říkat vlastní svojí duši,
že její díla míjivá svět šťastným činí;
je nutno lhát a věřit, prchavý ten přelud
našeho stínu že nám odvěčným je cílem . . .
Kdo uvěří — je šťasten. A když slunce mysli
dohasne a stín uletí — nás nebude již.

V.

Vím, onen den že přijde . . . Tak jak v Boha věřím
nekonečného, světů zástupem jenž vládne
a nestará se o list, se stromu jenž letí,

a nemírní též vítr jehněčímu rounu —
tak vím, že den ten přijde . . . Nic mne nezadrží
již po tom, ni ty bujné, zlatohřívé lány,
jež pod sluncem se smějí, životu se těší,
ni zoře ruměnná, jež možná bude právě
rozplétat vrkoče své zlaté v onu chvíli . . .
Vím — nestarám se o nic. Jen bych rád své duši
vzdor vštípil taký, aby v poslední té chvíli,
kdy jest jí na hranici shořet svého těla,
se nechvěla. Dlaň — slepý nástroj — uposlechla. — —

Ohnivá řeka.

(Z Talmudu.)

Vrhajíc v černé bezdno plamennou vln chmuru,
na krajích nebes, jak proud lávy, rozpoutaná
ohnivá řeka plyne. Její vlny z rána
jak sad mhy zlaté v růže kvetou do lazuru.

Z mhy andělé se rodí. V bílém šatě, plana
a v zlatě vlasů, mrak jich nesmírný jde vzhůru
a nad řekou se svinuv záře do purpuru
on slávu Tvůrce hlásá — služba přikázaná.

Bůh poslouchá. Když mine den, dlaň zvedá, taví
zas zpěvný serafínů oblak na dešť žhavý.
Ten „Žití!“ lká a do vln žárných prší v kráse —

„Dej žíti! Zpívat budem Tobě! Den! Jen chvíli!“
Však marně. Hynou! „Žití!“ V hloubi pílí . . .
— A ráno z proudů vstane zástup nový zase . . .

A la Boticelli.

Rád zřím, jak zlatý svíce lesk, neb od měsíce
stříbrná zář když kosmo padající v šeře
předivné vzorky tká tvých vlasů na kadeře
a odblesk perlový když vrhá na tvé líce.

Tu mním, že jedna z dívek svatých, víc a více
jež láskou ku Kristu kdys plály ve důvěře
a zhasly, a jichž láska k ráji byla dvéře,
se vrací, úžasem mé plníc zřítelnice.

A zvolna když se skláníš nad mou hlavu snící,
v kadeří věnci líc tak bílou, čarující,
zjasněnou velikých tvých očí hledem v touze,

strach mám, bych nezahnal ten zjev rtů dechem pouze.
— Tak musili být jistě andělé ti v běli,
jež v čarodějných snech kdys vídal Boticelli . . .

Lucyan Rydel.

Lucyan Rydel.

Lyrik jemných nálad duše a přírody, má Lucyan Rydel v nevelkém počtu svých básní až dosud v knize vydaných některé tóny tak čisté a ryzí, s jakými v záplavě moderní poesie jen zřídka kdy se potkáváme. Rovněž došel Rydel úspěchů na poli jiném. Již r. 1893 vydal fantastické mysterium »Dies irae«, v němž jevil se vedle silného vlivu Maeterlinckova již také dobrý smysl dramatický. Dvě léta na to hrála se na krakovském divadle jeho jednoaktovka »Na marne«, po níž r. 1897 následovalo rovněž jednoaktové drama »Z dobrego serca«. Kus tento dával se již na všech polských jevištích. Značného úspěchu došla na jevišti r. 1899 též jeho dramatická pohádka o 5 aktech »Zaczarowane koło«, která obdržela první cenu na konkursu Paderewského ve Varšavě. Připomenutí zaslouží i Rydlův pěkný »Epilog« ke slavnostnímu představení v divadle krakovském 27. června r. 1898 v době jubilea Mickiewiczova a scény veršem »Na otwarcie teatru« (1893).

Lucyan Rydel narodil se v Krakově 17. května 1870. Tamtéž r. 1888 absolvoval gymnasium sv. Jacka, načež studoval práva. R. 1894 byl na universitě Jagiellonské promován za doktora práv. Věnoval se potom úplně literatuře a navštíviv kraje severní a Italii strávil delší čas v Berlíně a v Paříži, zabývaje se tam literárními studiemi. Nyní se zdržuje trvale v Krakově. —

Knížku svých básní »Poezye, I.« vydal Rydel r. 1899 ve Varšavě. —

Vstaň, písni!

Vstaň, písni, z chvějících se strun,
zvoň v širý luh;
skrz večerní blesk zlatých lun,
skrz triumfálný oblouk duh
plyň v modrý nebes klín a proň
dál zvuč a zvoň.

Pod tebou dole, v středu kdes
tam lip a bříz
v zelených sadech tichá ves,
v šveholu ptactva olše viz
a kouř, jejž honí větru dech
od nízkých střech.

Obilných lánů dole pruh
a stuhy řek
a safírových moří kruh,
na skalných štítech sněhu vděk,
pod tebou v chmurách spící blesk
a orlů vřesk . . .

Ó, plyň skrz hvězdný třpytný prach
v propasti sfér,
v ohnivých těles vír a vzmach,
v nach krvavý a do jisker,
v třpyt opálový — leť a toň
a zvuč a zvoň!

V uspaném lese.

Již měsíc vzplál a plyne jak loď pozlacená,
nesmírné visí nebe, beze dna jak moře,
chmur hbitý pýr se šine jasném po obzoře
jak ze stříbra, jak mořská bělohřívá pěna.

Nesmírné visí nebe, beze dna jak moře,
jak Levjatanův hřbet již Tater tmí se stěna.
Jak ze stříbra, jak mořská bělohřívá pěna,
sníh osadil srub žulový, jenž blankyt oře.

Jak Levjatanův hřbet již Tater tmí se stěna,
po turních vichry hučí v divém rozhovoře,
sníh osadil srub žulový, jenž blankyt oře —
a vůkol mlha z luny svitů upletená.

Po turních vichry hučí v divém rozhovoře,
dolina leží tichá, snem jak okouzlená,
a vůkol mlha z luny svitů upletená
jak lože záclona, kde z krajek svítá zoře.

Dolina leží tichá, snem jak okouzlená,
les mlčí štíhlých smrčků o bradaté koře.
Jak lože záclona, kde z krajek svítá zoře,
ve výši temných větví síť je rozvěšena.

Les mlčí štíhlých smrčků o bradaté koře,
kapradí kryje kořen smrčků po kolena,
ve výši temných větví síť je rozvěšena,
mdlý polosvit, mdlý polostín se točí v boře.

Kapradí kryje kořen smrčků po kolena,
vzduch vůně pln, ač nikde květů ve prostoře,
mdlý polosvit, mdlý polostín se točí v boře,
již měsíc vzplál a plyne jak loď pozlacená.

Z polí.

Hledím a bledím na obromné lány,
v tiš slunnou, nad mořem kde klasů v kraji
ční sklenný blankyt nebe na vše strany — —

kdes k samému až bledých nebes taji,
v klín polí, rovných rozlitému zlatu,
pryč chtěl bych odejít — a bez návratu.

Neb když tu jsem, cos rve se v duši v děse,.
tak smutně ke mně šumí klasy žita,
vstříc peří bodláků mi větřík nese
a každá vrba otázkou mě vítá:
— „Víš? V srdci dřív tu míval's štěstí více!“
A musím plakat, v dlaně ukryv líce.

Z obilí chrpy ke mně okem zoře
zří safírové, rudý mák též zkvétá,
a jak by děly: „Zajdi za kraj moře,
kamkoli půjdeš, v každou stranu světa
své zkrvavělé srdce vezmeš celé!“
— Ó, pravda — choré vezmu, zkrvavělé . . .

Měsíčná noc.

V měsíčnou noc tak ticha plnou
kdos na housle hrál,
a píseň zvučnou chví se vlnou
blankytným vzduchem dál.

A břízy stojí, ponořeny
v ten sladkých zvuků klín . . .
A měsíc v bílé dvorce stěny
haluzí vrhá stín.

Vždy nyvěji, vždy s vášní větší
tón houslí měkce zněl,
jak žalný dívčí pláč by něčí
z dalekých končin spěl.

V měsíčném stříbře smutné břízy
spustily sivý vlas,
slyšíce, jak lká, prosí, mizí
kvílících houslí hlas . . .

Večery.

I.

Rád večery mám na vsi zlaté, červencové,
strop nebes v rudých červánků když hoří lůně,
a slunce na ohnivém umíraje trůně
červené nestvůry, chmur deptá roje nové.

A hasnou požáry a blednou barvy, plove
sem zvolna v soumrak, v jeho safírové tůně,
a z vlhkých lučin sena zalétá sem vůně
a zvučný hovor žab svět na besedu zove.

Tam za topoly měsíc zlatorohý svítí,
sluch echem od cesty směs hlasů maně chytí:
povozy drnčí, čeleď baví se, než zmizí . . .

A potom znova ticho. A hvězd mléčné řeky
mou tesknou duši nesly v svět kams předaleký,
v svět širý, ohromný a podivný a cizí.

II.

Já šel v svět ohromný a cizí v dalné strany
a v cizím davu večer sám jdu zasmušilý,
když západ v purpurové záplavě v té chvíli
v zelené vody oheň vrhá do Sekvany.

Zřím, dýmu rudý mrak se valí rozpoutaný
na půdě zlatých blesků — zrak můj k věžím cílí,
jichž štít až v nebe letě zkameněl teď bílý
a v žáru koupá se, jenž plá jak z růží tkaný.

A tak mi smutno v duši! — Vím, že při návratě
usednu před dvorcem tam zoře jasné v zlatě
a měsíc nad topoly rohatý vzplá, siný . . .

Skřehotat budou žáby, vonět seno bude
v noc letní, tichou, sladkou, hvězdnou na vsi chudé —
leč jiný budu já než před lety, už jiný . . .

V parku.

Samoten bloudím dlouhé po aleji,
kde nahé stromy dvojí černou řadou
v podzimní mlze tmí se a se chvějí
a jako k prosbě ruce pnou a kladou
k sinavým mrakům, nad světem jež visí
jak hrozba černá žití nad záhadou.
A rybník zaleknut v tiš úzkost mísí,
spjal vody v zrcadlo tak mrtvé, sklenné,
že ani nehnou se, ni vlnku vzkřísí
sežloutlým listím, spadlým s nachýlené
břiz skupiny, jež nad tůní se sklání.
Jak tichý přelud od sivého kmene
se bělá Psyche, kahan bez ustání
nad hlavou drží v potlučené ruce,
a v dál zří smutně jako v naříkání.
Mech pokryl dívčí hruď, jež vzplála prudce,
a od očí dva pruhy jsou znát stejné
jak stopy slzí, prolitých kdys v muce,
kdys v touze němé, dlouhé, beznadějné.

JAR. ROZVODA:

O ruských duchoborech.

(Dokončení.)

Žádost za povolení k vystěhování se z říše ruské podali duchoboři carové (matce) v době jejího pobytu na Kavkaze, nemajíce již naděje, že by vláda ruská vyhověla prvé jejich prosbě, aby totiž byli zbaveni vojenské povinnosti. Vedle toho obrátil se Petr Verigin, jeden z hlavních duševních vůdců duchoborův, listem k nynější carové Alexandře, prose ji, aby přimluvila se u cara a ulehčila osud trýzněného lidu. Také angličtí kvakeři vystoupili na jejich ochranu, obrátivše se přímo k caru.

Duchoboři však nenadáli se ani, že této části jich prosby bude vyhověno, a částečně příznivé její vyřízení způsobilo jim po mnohaletých útrapách nevýslovnou radost. Avšak rozhodnutí ruské vlády netýkalo se všech a nepřinášelo úlevy právě těm, kteří nejvíce dosud trpěli, a pak těm, kterým utrpení zrovna nastávalo: netýkalo se totiž odsouzených do pluků trestaneckých a do vyhnanství sibiřského, dále těch, kteří měli právě tehdy jíti k odvodu. Ostatním dovolovalo se odjeti z ruské říše do ciziny se závazkem, že nikdy již do vlasti se nevrátí. Kdyby se však přece vrátili, měl je čekati trest nuceného pobytu ve vzdálených končinách Sibiře — někde v jakutské oblasti.

Jedna podmínka rozhodnutí toho však ztěžovala velice duchoborům provedení toho, co se jim povolovalo; měli se vystěhovati na své útraty. Podmínka ta byla pro ně proto neobyčejně těžkou, že jejich stav majetkový byl v době té již velice smutný, a to zcela zásluhou vlády. Již vypovídáním z osad svých na Kavkaz a tu opět z místa na místo, až konečně do neúrodných, sychravých, vysoko nad mořem položených »Mokrých hor«, přišli duchoboři o větší část svého někdejšího, značného jmění. Nad to dopustila vláda, aby zbaveni byli ještě i svého jmění obecního, pracně nastřádaného v t. zv. »sirotském domě«, jehož účelem bylo podporovati ty, kteří potřebovali hmotné pomoci. Jmění »sirotského domu« obnášelo více než půl millionu rublů a bylo spravováno od správců, zvolených staršími obcí. Naposledy správa svěřena byla ovdovělé Lukerii Kalmykové, jež zemřela r. 1886; po její smrti přes to, že správcem velkou většinou zvolen byl Petr Verigin, zmocnil se jmění toho jako soukromého dědictví Gubanov, příbuzný Kalmykové, maje po své straně malou část duchoborův a koupenou přízeň úřednictva — ač úřady dobře věděly, že je to jmění obecní. Vedle toho byla také většina duchoborův pokutami, úřady jim ukládanými, přivedena úplně na mizinu, tak že nehospodařila již, nýbrž pracovala za mzdu u místního kavkazského obyvatelstva.

Ztráta jmění vedle jiných příčin rázu duševního uvrhla kavkazské duchobory do bídy hmotné, jež opět se také přičinila k úpadku mysli. V posledních letech však probírali se duchoboři víc a více z toho

úpadku, o co největších zásluh si zjednal Petr Vasiljevič Verigin, který těšil se mezi duchobory neobyčejné vážnosti pro svou důslednost, pobízel je k vytrvalosti a povzbuzoval, aby zachovávali příkazy svého svědomí, nečiníce žádných nemravných kompromisů a nedávajíce se trýzněním nutiti, aby jednali proti svému náboženskému přesvědčení. Verigin byl za to ovšem od úřadů jako hlavní »podstrekatěl« se svými několika druhy krutě trestán, vyhnán nejprve do archangelské gubernie a potom odvezen do gubernie tobolské v Sibiři. Avšak příklad jeho vytrvalosti působil na kavkazské duchobory tak silně, že se sjednocovali, s větší a větší odhodlaností odmítali vyhovovati požadavkům vojenské služby, až konečně na vyzvání Verigina, jehož každé slovo stalo se jim příkazem, spálili na hranici veškerou zbraň nedaleko vsi Gorělova v tiflisské gubernii.

V době, kdy dostalo se jim konečně dovolení odstěhovati se z říše ruské do ciziny, byli již téměř sjednoceni a obrozeni, i čekali netrpělivě na své vysvobození — z vlasti.

Vláda raději pozbyla několika tisíc lidu pracovitého, mravného a šlechetného, nežli by slevila něco se svých požadavků k svým poddaným — byť i to slevení jí nižádné škody nepřinášelo. Jaký význam mohlo míti pro obrovskou říši zbavení několika tisíc lidí vojenské povinnosti? Ale vláda neslevila proto, že obávala se vlivu duchoborův, jaký začínal se jeviti na obyvatelstvu, v jehož středu donuceni byli žíti; neslevila proto, že lekala se, aby příklad jejich nepůsobil i na ostatní obyvatelstvo a nedal mu popud k uvažování, neprobudil jich ze spánku a poddávání se despotismu církve i státu; konečně zdá se, že vládní orgány pozorovaly, že i mezi úředníky a důstojníky tu a tam setkává se jejich jednání s odsouzením a že rodí se nechuť k trýznění lidu dobrého, trpělivého a při tom nevinného. Z těch důvodů rozhodlo se officielní Rusko propustiti duchobory raději do ciziny.[1])

Tu nutno jest poukázati na jednu stránku ruského sektářství, neobyčejně důležitou pro vnitřní poměry říše ruské a pro ruský národ: že totiž všude, kde se objeví sektářství, pochybování o pravoslaví, přivádí s povznešením ducha zároveň také zlepšení hospodářských poměrů. Lev N. Tolstoj okolnost tu dobře vystihl a poukázal na ni ve svém pojednání o hladu v Rusku r. 1898 (Голодъ или не голодъ 1898 года). Uvažuje totiž o příčinách neúrody a hladu ve vnitřních guberniích ruských, kde právě jest půda nejúrodnější (t. zv. černozemí), praví: »Jakmile lid někde osvobodí se od církevního despotismu a odpadá, jak se říká, od církve k sektářství, vždy a všude jeho duch se vzpružuje a zároveň ihned, a to bez výjimky, povznášejí se i jeho hospodářské poměry.« Skutečně právě v těch úrodnou zemí obdařených guberniích, v nichž od více než desíti let hlad nemíjí a časem se krutě přiostřuje, jest duch lidu velice kleslý, a známkou toho jest, že není tam vůbec žádného hnutí sektářského, nýbrž úplné podrobování

[1]) Zajímavo jest, že listy ruské — a to i jinak dosti liberální — vyslovily se proti tomu z důvodu, že vystěhovalci vynesou z Ruska zprávy o tom, co se tam děje

se vládě popské. Naproti tomu lze ukázati v Rusku právě na krajiny s půdou neúrodnou a skalnatou, v podnebí nepříznivém, v nichž však díky duševní síle lidu kvete blahobyt — ale zároveň vzmáhá se a šíří sektářství. Proto nesnášelivost náboženská v Rusku, jež jmenovitě za panování posledního cara Alexandra III. se velice vzmohla, bezohledné pronásledování sektářství a oddávání státní moci ve služby popismu jest ruské říši i národu ruskému — a tím i všem ostatním národům pod vládou Ruska — netoliko na velikou škodu mravní a kulturní, ale také na neobyčejnou škodu hmotnou. Naopak by náboženská snášelivost pro Rusko znamenala hmotné povzbuzení lidu rolného.

Duchoboři přijali rozhodnutí vládní, dovolující jim se vystěhovati, s velikou radostí, tím větší, čím menší měli naději, že by dosáhli od vlády tohoto ústupku. Bylof do poslední chvíle užíváno proti nim veškerých administračních prostředků a trestů, a proto také do poslední chvíle neměli víry, že by jich prosbě bylo vyhověno. Avšak ani tehdy, kdy již oznámeno jim bylo ono rozhodnutí, neměli dosti důvěry ve vládu, že daného dovolení k vystěhování ještě neodvolá, pročež s horečnatou dychtivostí chystali se k odjezdu.

Kvapně konány přípravy, aby mohli duchoboři pokud možno nejdříve odplouti z přístavu batumského. Nedočkavost jejich byla taková, že když z nedostatku peněžitých prostředků nebylo lze vystěhování tak rychle provésti, jak si přáli, mnozí byli odhodláni sebrati své děti a jít, kam by je oči vedly, třeba přes hranici tureckou, jen aby dostali se již odtud. Touto náladou, naléhající k rychlému opuštění Ruska, lze si jedině vysvětliti, že velký počet duchoborů odjel ihned, jakmile jen možno bylo, aniž by vyčkal jistých a zaručených zpráv o vhodnosti půdy a podnebí v zemi, vyhlédnuté za nový domov. Při volbě země, kam se měli duchoboři přistěhovati, rozhodovalo především, aby její vláda nežádala od přistěhovalců vojenské služby. K tomu ovšem hodilo se toliko některé území náležející Anglii. Byli tedy vysláni dva duchoboři se svými rodinami, Ivan Ivin a Petr Machortov, do Anglie, aby se tam podrobně informovali a pak zemi určenou k osazení prohlédli, hodí-li se pro ruského mužíka. Zatím však shromažďovali se duchoboři již v Batumu.

Nejtěžší otázkou bylo, jak zaopatřiti rychle nutné prostředky k převezení a usídlení několika tisíců těchto vystěhovalců. Tehdy vystoupil L. N. Tolstoj s provoláním ke sbírkám ve prospěch duchoborův. Vůbec Tolstoj zaujal se osudy duchoborův velice horlivě, s pracovitostí a živostí při jeho stáří překvapující, ač vedle toho měl právě v té době mnoho práce s akcí ve prospěch lidu trpícího hladem. Jeho vystoupení ve prospěch duchoborův mělo ovšem veliký význam v Rusku i za hranicemi. Vláda ruská však i této akci stavěla se v cestu a držíc se starých svých pravidel — nedopouštěti inteligence ve styk s lidem aniž dovolovati, aby mezi lidem a intelligencí vyvíjel se poměr přátelství — nejen že překážela všemožně styku intelligence s duchobory na Kavkaze, ale zakázala i časopisecké sbírky ve prospěch jejich.

Velice horlivě a činně súčastnili se hnutí ve prospěch duchoborův angličtí kvakeři, kteří svými náboženskými názory a zejména

svým střídmým životem jsou jim velice blízci. Kvakeři pomáhali duchoborům vydatně již v posledních letech a nyní ujali se věci s neobyčejnou horlivostí. Utvořili v Londýně zvláštní výbor, jemuž dle přání L. N. Tolstého svěřeno bylo vedení celé akce vystěhování duchoborův. Jak známo, Tolstoj nebral honoráře za své spisy a jich překlady, dovoluje každému vydávati je. Neměl také již v úmyslu psáti práce belletristické, avšak nyní, když běželo o zaopatření prostředků pro duchobory, učinil výjimku a honorář za román »Vzkříšení« věnoval v jich prospěch. S podivuhodnou horlivostí a pílí dal se do přepracování starší, dosud nevydané své práce a honorářem za ni přičinil se značnou sumou k tomu, že mohli konečně odplouti z Ruska. Vedle toho psal Tolstoj mnoho listů a provolání, osobně vyzýval své známé o příspěvky, a tak sehnány byly peněžité prostředky.

Díky té horlivosti podařilo se sebrati alespoň tolik, aby část duchoborův, která čekala již v batumském přístavu, mohla odtud odplouti. Naléhalať na ně již vláda ruská s celou bezohledností, aby odpluli, sice že je přesídlí sama jinam do Asie. Nebezpečenství bylo skutečně veliké, neboť i mnohé vlivuplné osoby úředního světa ruského chtěly vymoci změnu rozhodnutí vládního a dáti duchobory zavésti do Mandžurska.

Tehdy mluvilo se již o dvou zemích pro vystěhovalce: ostrovu Cypru, který byl nejbližším územím, náležejícím Anglii, a o Kanadě. Vyskytovaly se sice již tehdy námitky proti Cypru a mnozí znající poměry podnebí i půdy ostrova toho varovali, aby do této země duchoboři se nestěhovali. Avšak netrpělivost zvítězila a v srpnu r. 1898 odjela z Batumu první loď, vezoucí přes tisíc duchoborův na Cypr. Plán postupného stěhování, jehož zejména kvakři se zastávali, se nezdařil. Již tehdy se uznávalo, že zemí podnebím i všemi ostatními podmínkami životními vhodnější pro ruské mužíky byla by anglická severní Amerika a Kanada, ale přes to rozhodnuto bylo, aby část odjela na ostrov Cypr v naději, že ukáží-li se nevýhody ostrova toho opravdu takovými, jak mnozí předvídali, bude lze duchobory později, až bude dosti prostředků, přesídliti do Kanady. Obavy ty, jak se v brzku po příjezdě duchoborův okázalo, nebyly nikterak neuzásadněnými. Vystěhovalci oslabení dlouholetým pronásledováním a bídou, jíž zakusili v Rusku, čekáním a napnutím mysli, jaké zažili v přístavu, dále nezvyklou pro ně cestou po moři, nesli velice těžce horké podnebí cyperské a lehko podléhali nemocem. Úmrtnost mezi nimi vzrostla neobyčejně.

Zatím sebrány byly informace o jiných zemích, a uznána za nejvhodnější pro duchobory Kanada, a to tím spíše, že podařilo se vlivem kvakerů získati od vlády anglické výhodných podmínek. Přednost Kanady ležela hlavně v okolnosti, že podnebí tu je totéž jako v původních osadách duchoborských v Rusku, jednak že bylo lze dostati tu dostatek země, aby mohli býti duchoboři usazeni pohromadě. Také podařilo se zatím sehnati dostatečné prostředky, aby ostatní duchoboři mohli býti převezeni. Pomoc, jakou kvakeři angličtí poskytli jim, bude vždy zapsána v dějinách lidstva na bílém listě jako důkaz, že duševní příbuznost více platí a znamená, nežli příbuznost rodu.

Dle zpráv došlých z Kanady vede se tam duchoborům velmi dobře. Po útrapách a pronásledování mohou konečně dýchati ve svobodnějším vzduchu, nemusejíce se obávati, že činěno bude násilí jich mravnímu a náboženskému přesvědčení. Od obyvatelstva i vlády kanadské byli přijati velmi přátelsky a přízeň ta ještě značně vzrostla, když chováním svým dovedli si získati uznání a úcty u všech, s nimiž přišli ve styk.

Jest naděje, že i těm duchoborům, kteří odsouzeni byli k trestům a vyhnáni do nehostinné Sibiře, povoleno bude také vystěhovati se z Ruska.

Děje duchoborův a vůbec děje sektářství v Rusku jsou velmi smutným listem dějin Slovanstva. Jak trpko jest pomysliti, že lid, lnoucí k své půdě zděděné po otcích, musí opouštěti ji a s radostí ji opouští, aby mohl žíti dle svého přesvědčení . . .

I v našich dějinách měli jsme hojnost takových úkazů, proto by mělo pro ně býti právě u nás plné pochopení.

Pravda jest trpká, ale její poznání jest nutné.

ZOFKA KVEDEROVA :

Ženské hnutí slovinské.

Mluví-li se o slovinském ženstvu, nesmí se ovšem používati měřítka velikých pokrokových národů. Hnutí slovinských žen zrodilo se v prvé řadě z národního citu, počalo ideálním zájmem a nadšením pro vlastní rod a jazyk a toto období přirozeně nemohlo se tak rychle změniti v praktickou, opravdovou činnost pravé ženské emancipace.

My Slovinci jsme obklíčeni a pomíšeni na všech stranách s jinými národnostmi, s Němci a Vlachy a poněvadž je nás málo, je boj o naši národnost intensivnější, nežli jinde. Slovinci jsou rolnický lid, na venkově a po hranicích stojí cizinci skorem bez výjimky na vyšším stupni společenském. Tento fakt má bez odporu velice špatný vliv na sebevědomí prostého lidu. Němec a Vlach, t. j. cizinec, mu representují »pány«, a jelikož si každý přeje postupu, vyvíjí se v nižších vrstvách touha znáti též německy či italsky a tím se povznésti — na hodnost pána. Nelze tajiti, že právě v tomto faktu třeba hledati příčinu hromadného odpadlictví v národě samém, obzvláště na hranicích. Na jedné straně tento fakt, na druhé vychování v úplně cizím duchu také naše ženstvo pokazilo, odrodilo a vytvořilo podivné poměry, že národní uvědomění považuje se za nějakou zvláštní zásluhu, hodnou zvláštního uznání a chvály. Tak se stalo, že se z tohoto samozřejmého a jedině přirozeného citu vytvořila cnost.

Pravdou jest, že u nás právě ženy mnoho učinily pro naši národnost (za příklad uvádím pouze školský spolek sv. Cyrilla a Methoděje), pravda jest však též, že se toto působení často zvrhalo v obyčejnou osobní ctižádost. Vyznamenati se na našich četných obligátních

zábavách, kdež se v smělých frazích připíjí zlaté domovině, blýskati se před obecenstvem v úloze pořadatelek s jasnými trikolorami, deklamovati, řečniti, sbírati, — to je cílem egoismu velikého počtu našich žen. Je k politování, že se našim ženám dosud neotevřelo jiné, opravdovější pracovní pole, je škoda, že jen poměrně skrovný, nepatrný počet jich vystoupil z množství a obrátil se od krásných, opojných frazí k opravdové práci.

Když světem zaznělo veliké volání žen po svobodě a osvětě, pronikl jeho ohlas také k nám. Několik uvědomělých dam v Terstu vyslovilo myšlenku založiti vlastní ženský orgán. Vlastenky v Lublani, v Litiji a jinde pozdravily s radostí tento návrh a na podzim r. 1896 přistoupeno k uskutečnění myšlenky. Některé dámy navrhovaly, aby se mezi ženami samými sebrala potřebná suma k vydávání listu. Žel, že tento návrh, jenž by byl hned s počátku v nás probudil smysl pro organisaci a praktickou práci — se neuskutečnil. Konsorcium politického denníku »Edinost« v Terstu převzalo potom vydávání mladé »Slovenky«, jež vycházela každé druhé soboty jako příloha »Edinosti«. Spisovatelka Marica Nadliškova převzala redakci a v lednu r. 1897 vyšlo prvé číslo orgánu slovinských žen, jež přijato bylo některými s velikým nadšením, jinými však velice skepticky a s pochybnostmi, že by se list mohl udržeti.

A list se udržel. Poměry a potřeby, z kterých list povstal, způsobily, že jeho posláním v prvé řadě bylo šířiti mezi ženstvem národní sebevědomí, vzbuzovati zájem o ženskou otázku vůbec, podávati čtenářkám belletristickou četbu, uveřejňovati články ceny praktické a přinášeti zprávy o ženském pokroku jiných národů. Tento směr se zachoval po celá tři léta redakce zasloužilé Marice Nadliškové, jež sama uveřejnila ve svém listě hezkou řadu článků, prací belletristických a paedagogických črt. Nejpilnější přispěvatelkou v prvých dvou letech byla Marica Strnadova, jež psala nejvíce o vychování, o studiích žen a o upravení poměrů ženstva dle rovnocennosti. Ale brzy ji předstihla velice všestranná Danica (Elvira Dolinarova). Jakožto bývalá učitelka a matka napsala řadu krásných článků o výchově dětí, o domácnosti a hospodaření, neohroženě jako pokroková a vzdělaná žena vystoupila na obranu ženských práv. Hned v prvém ročníku vzbudila u některých odpor — a třetím rokem se pro její praktické návrhy o společných kuchyních atd. odpůrkyně sestoupily v rozhodnou opposici.

Vůbec jest Danica nejživější, nejpokrokovější a nejodvážnější z našich žen. Kdyby žila v širším působišti (bydlí na venkově daleko od dráhy), vzbudil by se u nás zajisté dříve zájem o sociální poměry našich žen. U příležitosti upravování učitelských platů v Krajině psalo se sice tu a tam několik článků ve prospěch učitelek, ale to je také vše. O poměrech mnohých dělnic (jenom v lublaňské továrně na tabák jest jich zajisté přes tisíc), prodavaček, služebných, kuchařek, pradlen, švadlen a jiných mlčelo se celá tři léta. A přece bylo dosti příležitosti i příčin, aby se mluvilo. Postavení našich dělnic je bídnější, než si lze pomysliti. Jsou zanedbány hmotně i mravně, až hrůza. Střední vrstvy

služebných žen jsou vykořisťovány všemi směry — o organisaci a sjednocení nikde ani sledu. Tupě a trpělivě přijímají svůj osud, nejevíce nejmenšího odporu nebo snahy po zlepšení. Spolek kupeckých mládenců odmítl naprosto žádost prodavaček za přijetí v počet členstva — s odůvodněním, že mu ženy při svých směšně malých platech dělají konkurrenci; podobně učinil spolek slovinských advokátních a notářských pomocných úředníků. Na jedné straně bázeň mužů před ženskou konkurrencí, na druhé nesluśné vykořisťování ženské práce se strany zaměstnavatelů. A o tom všem se důsledně mlčelo z příčiny zcela jednoduché, že totiž mlčely rozhodující ženské kruhy samy a že nebylo nikoho, kdo by měl zájem a dosti času věnovati několik hodin k prostudování těchto žalostných poměrů.

Jisto jest, že jakési ochabnutí třetího ročníku »Slovenky« bylo zaviněno hlavně tím, že se stále příliš ztrácela ve všeobecnosti, že objasňovala ideje ale ignorovala náš skutečný život. Redaktorka sama ovšem nebyla tím vinna, ona jako učitelka nemohla a nesměla vystupovati tak, jak bylo třeba, podpory pak žádné neměla. Naše ženská intelligence je lehkomyslně ideální, nadchne se krásnými slovy až k slzám, ráda »obětuje« na zábavách a schůzích své talenty a svoje síly — pro skutečnou, prosaickou práci však nemá ni smyslu, ni chuti, ni vůle. Kromě toho vládne u nás onen nerozumný stavovský aristokratism, který nedovoluje ženám z lepších kruhů stýkati se s družkami z nižších vrstev společenských. Naše zámožná dáma je předsedkyní nebo alespoň členem několika spolků, blýská se na vlasteneckých zábavách svými úbory, svojí obětavostí, snad také duchaplností, kmotruje při svěcení spolkových praporů, o prázdninách protežuje s gracií slovinské akademiky, neboť jí lichotí míti několik mladých trabantů, jimž hraje úlohu protektorky — a to je vše. Celý rok nesestoupí ani jedenkráte se svého vysokého piedestalu k svému rodu, o nějž se zajímá co nejméně.

Střední stav tvoří u nás měšťanstvo a intelligence po venkově. Ale i zde se ženy zajímají pouze o sebe, každá se zcela ztrácí ve svých vlastních malicherných zájmech, pro veřejnost a společnost jí zůstane pouze to, že deklamuje na nějaké zábavě několik vlasteneckých básní, za které sklízí potom nadšenou pochvalu. Výjimky jsou vzácné jako bílé vrány.

A nižší vrstvy žijí tupě dále, pracují, strádají, modlí se a jsou trpělivy.

Že jsou to poměry pro každý ženský pokrok co nejžalostnější, jest jasno. Ovšem při našich poměrech nemůžeme něčeho zvláštního požadovati. Nemáme v ů b e c slovinského gymnasia, tím méně ženského, universita jest ještě někde v oblacích. Vyšší dívčí škola v Lublani nám pro začátek dostačuje, ač o jejích výsledcích není mnoho slyšeti; praktického cíle nemá, leda jako přípravka pro učitelský ústav. Je vzdělávacím ústavem hlavně dcer vyšších úřadníků a zámožných Slovinců, kteří do ní své dcery posílají snad z vlastenectví anebo proto, že nejsou dosti bohati, aby mohli poslati slečny dcerky někam do Vídně do ústavu »Sacre coeur«.

Nejdůležitějším úkolem našeho ženského pokroku bylo by probuzení a organisování těch kruhů našeho ženstva, které si samy jakýmkoli způsobem opatřují existenci.

Když letos slečna Ivanka Anžičova převzala redakci »Slovenky«, nyní samostatného měsíčníku, ohlásila hned v prvém čísle, že v prvé řadě bude se obírati ženskou otázkou, t. j. ženskou sociální otázkou. Paní Danica napsala článek »Svobodná láska a manželství« (dle názorů Ellen Keyové), který ovšem velice pobouřil mnohé naše pseudo-cnostné duše. Napadaly li klerikální listy zcela nízkým způsobem novou redaktorku již před tím, než vyšlo prvé číslo, zabouřilo to nyní v jejich řadách jako na povel. Podivné je pouze to, že po celá tři léta trvání »Slovenky« nepadlo o tom listu nikde v žurnalistických řadách ani slůvka; ovšem tyto kruhy u nás pamatují na ženy většinou toliko při volbách, aby jejich prostřednictvím působily na pány voliče...

Nynější redaktorka uveřejnila v letošní »Slovence« již více věcných článků o ženském hnutí zvláště se zřetelem na služebné. Při této příležitosti upozorňujeme na ústav sv. Mikoláše v Terstu, jenž je jakýmsi domovem děvčat bez služby. Děvčata dostanou stravu i byt, než jim ústav najde novou službu. Založila jej 1. října 1898 s neobyčejnou obětavostí pí. Škrinerjová. Do 1. března t. r. bylo přijato a zaopatřeno 557 děvčat. Uváží-li se, že děvčata po více týdnů dostávají stravu a byt, jež mohou potom ze mzdy pomalu spláceti, že často dostanou i oblek, uváží-li se, že pouze nájemné ústavu obnáší ročně kolem 1200 korun, a že ředitelstvo dostalo podpor pouze 893 koruny, jest docílený krásný úspěch tím čestnější. Není třeba dokazovati důležitost takového ústavu v přímořském městě, jako je Terst, kdež mladé dívčiny, pozbavené prostředku výživy, jsou vydány nebezpečí nejhorší zkázy. Na tomto místě ještě můžeme připomenouti, že městský magistrát v Lublani novým rokem otevřel ústav k zaopatřování práce a služby, který má význam i pro ženy, odkázané na vlastní pěst.

Toť nynější stav ženského hnutí na Slovinsku — v pravdě ne příliš potěšitelný. Avšak radostnější hlasy již slyšeti. Připravuje se veliká všeslovinská ženská organisace, jež by v jednotlivých skupinách obsáhla všechny obory ženské práce. Každá skupina měla by svoji správu, jednotliví vůdčí členové různých skupin by tvořili v celku vrchní správu pro celé hnutí. Od takovéto organisace lze se nadíti nejlepších úspěchů. Bude-li dosti agitace a povzbuzení, není pochyby, že všechny interessované ženské kruhy ujmou se této myšlenky. Především měly by se o věc zajímati naše intelligentní ženské kruhy, pak byla by věc dosti snadná.

Jak slyšíme, rozesílají se již obšírné dotazníky a vůbec se konají čilé přípravy. Přáli bychom si, abychom co nejdříve mohli referovati o skutečných výsledcích; jest opravdu již nejvyšší čas, aby se také v této příčině u nás něco učinilo.

Krakovské sjezdy a slavnosti.

III. sjezd polských historiků.

V dnech 4., 5. a 6. června odbýván v Krakově III. sjezd polských historiků, jehož průběh lze nazvati velice šťastným, zajímavým a plodným. Účastníků bylo přes 200, od nejstarších, zasloužilých pracovníků až k nejmladším jejich epigonům. Z ostatních národů slovanských měli tu nejvíce zástupců Čechové: prof. J. Golla, prof. J. Polívku, prof. J. Bidlo a A. Černého; z Rusínů účastnili se sjezdu Dr. A. Kołessa a K. Studyňskyj, z Rusů N. V. Jastrebov a G. Vorobjev, ze Slovinců Dr. Murko. Jednacím jazykem sjezdu byla polština, ale jinopolským účastníkům ovšem bylo volno mluviti v mateřském jazyce.

Sjezd zahájen byl na slavnostním zasedání všech sekcí v aule nové budovy universitní (Collegium novum) v pondělí dne 4. června o 10. hod. dopoledne prof. Konst. Wojciechowským, předsedou »Towarzystwa historycznego«. V řeči své načrtnul pokrok dějepisectví polského v posledním desítiletí, tedy od II. sjezdu historiků polských (neboť tyto sjezdy odbývají se v obdobích desítiletých). Konstatoval, že nejutěšeněji rozvíjela se v tom desítiletí historie literatury a umění, kdežto nepoměrně slaběji pěstovány dějiny sociálně-ekonomické. Zvláště málo prací přihlíželo ke stoletím XV.—XVII. Příčinou toho jest nedostatek prostředků k historickému bádání. Historikové ruští předstihli polské dějepisce v bádání dějů litevských, historikové němečtí pak v dějinách Prus a Slezska. Příčina toho zjevu jest na snadě: pouze 4 milliony Poláků pracovati mohou poměrně systematicky, majíce vědecká střediska (university a akademii) v Krakově a Lvově. V Haliči a v pruských částech Polska jest i několik společností, pěstujících rozličná odvětví nauk historických. Jen v ruském Polsku jest mrtvo: není tu na př. dosud ani historické, ba ani archaeologické společnosti. (Příčiny jsou známy — a jsou to příčiny velmi smutné.)

Po řeči prof. Wojciechowského prohlášeny volby čestných předsedů (mezi nimi prof. Jar. Golla), výkonného předsednictva celého sjezdu (složeného z předsedy M. Bobrzyňského a sekretářů Dra. L. Finkela a Dra. W. Czermaka) a předsednictev jednotlivých sekcí (z Čechů byl prof. Goll čestným předsedou I. sekce a prof. Polívka IV. sekce). Sekce byly čtyři: I. pro historii politickou a dějiny práva, II. pro historii literatury, III. pro archaeologii a dějiny umění a IV. pro ethnografii.

Z řečí potom promluvených vytýkáme poděkování prof. Golla, pronesené polsky, a rusínské proslovení delegáta Nauk. Tovarystva im. Ševčenka, prof. Kolessy, jež jsme uvítali se zvláštním potěšením.

Kulminačním bodem tohoto obecného zasedání byla znamenitá přednáška prof. Dra. *Oswalda Balzera* o »Hlavních směrech rozvoje vědy srovnávací v historii práv slovanských a jejích skutečných úkolech«. Skutečně skvělá tato přednáška svou jasnou přehledností a pro-

niknutím obsáhlé látky, rovněž jako znamenitým způsobem podání skutečně plnou měrou zasloužila si vynikajícího místa, jakého se jí dostalo. Není pochybnosti, že dá podnět k mnohé další práci, k vyplnění mnohých mezer ve studiu slovanského práva, zkrátka k uvedení větší soustavnosti v toto studium.

Odpoledne téhož dne počala práce ve všech sekcích. Referátů bylo množství, a to většinou velice zajímavých a důležitých, tak že bylo litovati, že se schůze všech sekcí z nedostatku času odbývaly v touž dobu. Škoda, že nemohly se schůze jednotlivých sekcí odbývati střídavě, aby bylo lze účastníkům bráti podíl v poradách více sekcí. Poněvadž všecky sekce konaly své porady v touž dobu (v pondělí odpoledne a v úterý celý den), mohl každý člen sjezdu účastniti se porad pouze jedné z nich, kdežto mnohé zajímavé referáty jiných sekcí mu ušly. Ovšem částečně byl tento nedostatek nahrazen tím, že byly referáty (buď v plném znění, buď zkráceně) vydány předběžně tiskem, a že tedy každý mohl z četby nabyti obrazu jednání v ostatních sekcích; avšak i při tom unikly účastníku jedné sekce debatty o referátech sekcí ostatních. Tomu však tentokrát nebylo lze se vyhnouti, poněvadž sjezd byl časově omezen následujícími slavnostmi universitními.

Doufáme, že se v příštím ročníku vrátíme k některým hlavním referátům podrobněji; nyní jest se nám obmeziti pouze na vytčení nejdůležitějších.

Těmi byly především referáty, týkající se otázek všeobecných, methodických; ty také daly podnět k nejživější diskussi. Takovými referáty, navzájem se doplňujícími, byly v I. sekci referáty Dra. *Czermaka* »o příruční knize dějin polských pro širší vrstvy« a Dra. *Finkela* »o složených dějinách Polska«, to jest o díle, v němž by svedeny byly dosavadní rozptýlené výsledky bádání polské historie k potřebám vědeckým, a na jehož základě teprve bude možno zpracovati knihu příruční pro širší kruhy. Organisace této práce odkázána Towarzystwu Historycznemu ve Lvově. Tomuto referátu předcházela řada jiných, v nichž podán přehled dosavadního bádání historie polské: Dr. Finkel referoval o době Piastův, Dr. *Fryd. Papée* o XV. věku, Dr. *Józ. Korzeniowski* o věku XVI., *E. Barwiński* a Dr. *Czermak* o věku XVII., Dr. *Sz. Askenazy* o době saské, Dr. *Br. Dembiński* o době Stanislava Augusta, Dr. Askenazy o době po rozdělení Polsky. Pravou znamenitostí v I. sekci byl referát prof. *Aleksandra Jabłonowského* o vlastním velkém díle »Atlas historický zemí ruských koruny polské v době přechodní z XVI. do XVII. stol.«; je to počátek velikého historického atlasu bývalé Polsky. Byla však i řada jiných referátů, všeobecně zajímavých, jmenovitě Dra. Dembińského »Stav vědy historické co do methody«, Dra. *Jul. Makarewicze* »Methoda sociologická v dějinách práva«, Dra. *Wł. Czerkawského* »Methoda historické statistiky polské«, Dra. *Br. Łosińského* »Současné dějiny v programu politického vzdělání«, a j.

Ve II. sekci zvláštní pozornost vzbudil referát Dra. *Józ. Tretiaka* »Rozdělení dějin literatury polské«; referent rozvrhuje dějiny

polské literatury na 3 doby: 1. od přijetí křesťanství do r. 1543, 2. od té doby do r. 1820 a konečně 3. až na doby nynější. K němu do jisté míry družil se referát prof. *Józ. Kallenbacha* »O několika nevyřízených otázkách literatury polské v první polovině XIX. věku«, v němž snažil se dokázati rozdíl literatury před r. 1831 a po něm, rozdíl, jejž chce spatřovati i v tvorbě samého Mickiewicze. Z ostatních referátů jmenujeme *Kolessův* »O současném stavu bádání v oboru dějin literatury ukrajinsko-ruské«. Škoda, že nebyli přítomni P. Chmielowski a A. Brückner, od nichž byly ohlášeny zajímavé referáty.

Ve III. sekci byla řada referátů specialních *J. Pagaczewského*, Dra. *S. Tomkowicze*, Dra. *J. B. Antoniewicze* a j.

V sekci IV. nejdůležitější byl referát *Alfonsa Parczewského* »O zbádání hranic a počtu obyvatelstva na pomezí národopisného území polského«, který proniknutím předmětu i způsobem podání zůstavil hluboký dojem; k němu vnitřně družily se referáty *R. Zawilińského* (přečtený bohužel v nepřítomnosti referentově) »O potřebě národopisné mapy polské« a referát Dra. *Fr. Krčka* »O potřebě atlasu živé mluvy polské a o způsobu, jak jej sestaviti«. Z ostatních vynikal referát prof. Dra. *Jiřího Polívky* »O významu stu''ia lidových pohádek«, jenž se stal podnětem srdečných projevů sympathie českému učenci. Zajímavou diskussi vyvolal referát prof. *A. Kaliny* »O studiu nářečí jazyka polského a písemném označování jich hlásek«, jíž se vynikajícím způsobem zúčastnil zejména vzácný lingvista prof. *J. Baudouin de Courtenay.*

Sjezd uzavřen byl společným zasedáním na radnici v poledne 6. června.

Na banketě, který měl ráz dosti úřední, pronesl po srdečném uvítání hostí slovanských professorem K. Morawským významnou řeč prof. Goll, v níž dobře charakterisoval i akcentoval, že o duševní vzájemnosti národů (v tomto případě českého a polského) nikterak nemůže rozhodovati jakákoliv situace politická.

Sjezd polských žen.

Historický sjezd byl jaksi předehrou slavností universitních. Na označení slavnostní doby však byly pořádány i jiné sjezdy: sjezd učitelstva škol středních a sjezd polských žen. Nás zajímal zejména tento druhý. Sál krakovské sokolny poskytoval po poledni dne 4. června zvláštní, nezvyklý pohled: pestřil se množstvím žen — na dva tisíce účastnic jej plnilo. Byly mezi nimi aristokratky, ženy z intelligence, ale i prosté ženy z chudších vrstev městských, i vesničanky v pestrých krojích krakovských, z Těšínska, ba i z pruského Horního Slezska. Slečna Siedlecka v zahajovacím proslovení krásně vytkla cíl dnešní ženy v souhlase s cílem dnešní společnosti vůbec: jest jím snaha o povznesení osvěty a po něm povznesení blahobytu. Nervově rozechvěným hlasem, způsobem poetickým a s rozhodným dojmem mluvila paní

W i ś n i e w s k á (spisovatelka M. Turzyma) o povinnostech matky jako občanky i vychovatelky nového pokolení. Vážená spolupracovnice našeho listu, paní Dr. D a s z y ń s k a - G o l i ń s k a, mluvila o ženské práci odborné a potřebě spolčování. Konečně paní S i k o r s k á referovala o ženském průmyslu domácím. Diskusse o referátech súčastnily se i dvě vesničanky. Dojem sjezdu byl velmi příznivý, i nezůstane dozajista bez vlivu na rozvoj ženského hnutí v Polsku, jež má horlivé organisátorky v jmenovaných dámách i jiných, sdružených zejména v krakovské »Czytelni dla kobiet«, v »Towarzystwie Szkoły ludowej« atd. Je to práce, která nese i ponese ovoce a jistě zasluhuje úcty. Pro snahy polských žen v Haliči věru není bez významu, že právě v době sjezdu skládaly maturitu první absolventky ženského gymnasia sv. Anny, a to s výsledkem nejlepším.

Jubilejní slavnost university Jagiellonské.

Pomník Koperníkův v nádvoří Jagiellonské bibliotheky.

V druhé polovici svatodušního týdne byl Krakov svědkem slavností řídce okázalých. Universita oslavovala 500letou památku svého založení, vlastně svého dozaložení. Bylof vlastním počátkem krakovské university »Studium generale«, založené Kazimírem Velikým r. 1362 a otevřené o 2 léta později, jemuž se však nevalně dařilo; nemělof fakulty theologické, dle pojmů tehdejší doby nejdůležitější, pročež trpělo nedostatkem studentů. Poláci odcházeli raději na studia do Prahy, kdež sama královna Jadwiga založila pro ně při universitě kolej »Litvínů a jiných«, v jejíž čelo postavila Jana Husa. Snem této podivuhodné ženy na trůně královském bylo založení úplné university v Krakově místo živořícího »Studium generale«. Tužbě své dala výraz v hodině smrti; umírajíc sama v nepřítomnosti chotě svého, obklopena pouze svými věrnými rádci, odkázala universitě krakovské všecky své klenoty, drahocenné šaty i hotové peníze z vlastní pokladny a jmenovala vykonavateli poslední vůle přítomné rádce své kastelána krakovského Jana z Tęczyna a biskupa

Piotra Wysza. Přání její do roka vyplnil choť její Władysław Jagiello; v první výroční den její smrti, 22. června r. 1400, počaly se čtyrdenní slavnosti znovuzaložení university, kteráž se od té doby nazývá Jagiellonskou. Povoláni k domácím silám professoři z ciziny, většinou z Čech, i stanula universita krakovská rázem na výši své doby. Památku tohoto, abychom řekli, druhého založení university krakovské oslavili Poláci v prvních dnech červnových, poněvadž 500letí prvního založení university přešlo r. 1864 bez hlučnějších slavností z příčin politických.

Slavnosti počaly skvělým rautem w Sukiennicích v předvečer hlavního dne slavnostního, jímž byl čtvrtek dne 7. července. Toho dne ráno o hodině 8. vyšel slavnostní průvod do kostela Marianského, z něhož po krátké pobožnosti vrátil se touž cestou do kostela sv. Anny, místa vlastní slavnosti. Cestou zastavil se průvod před Sukiennicemi, aby rektor přijal adressu obyvatelstva města Krakova. Ve skvělém průvodu obracely na se pozornost skupiny lidu i školní mládeže v pestrých krojích; jen zástupcům lidu hornoslezskéko nedostalo se v průvodu místa, ani dar od nich nebyl přijat, prý z ohledů politických. Slavnost v kostele sv. Anny byla velice originální, i měla průběh velmi důstojný. Náladu slavnostní zvyšovalo samo nezvyklé místo — vnitřek kostela, vyzdobený drahocennými gobeliny wawelskými. V presbyteriu zaujali místa professoři a docenti universitní v tógách, s rektorem hr. Tarnowským v čele, loď chrámová byla přeplněna deputacemi z celé Polsky i ze vzdálených končin světa (až i z Ameriky). Po řeči rektorově (polské a latinské) a latinské řeči ministra Dra. W. Hartla následovalo odevzdávání adress i darů od deputací, provázené delšími či kratšími řečmi. V řadě universitních deputací dostalo se zástupcům české university místa těsně před deputací university lvovské, ač deputace universit rakouských jinak měly společné místo. Deputace česká, v jejímž čele byl sám rektor Dr. J. Gebauer, uvítána byla nadšeným potleskem a voláním. S podobným nadšením vítáni byli ještě jen bývalí professoři a odchovanci zrušené Hlavní školy (Szkoły głównej) varšavské — a pak z čestných doktorů Sienkiewicz. Projevy nadšení při jeho objevení neměly konce. Dojemný moment byl, když adressy své odevzdávali zástupci varšavských spolků a redakcí — mlčky, beze slova ... Zástupci ruské vědy mluvili latinsky, zástupce Tovarystva im. Ševčenka malorusky. — Odpoledne uspořádal professorský sbor na počest hostí banket v sokolovně, večer bylo slavnostní představení v divadle. Dávalo se jubilejní oratorium Deotymy (dosti slabé) s hudbou W. Żeleńského, dále Jana Kochanowského »Odprawa posłów greckich.«

V pátek dopoledne odhalen byl v překrásném gothickém nádvoří Jagiellonské biblioteky pomník Koperníkův (od C. Godebského). Byla to slavnost jediná svého druhu — poněvadž místo její, nádvoří Jagiellonské biblioteky, jest rovněž svého druhu jediné.

Ke slavnostem přijela z Čech výprava studentstva, jíž uchystáno bylo nadšené uvítání; v pátek odpoledne uspořádán na počest Čechů banket, významný rázem řečí, proslovených na něm proti politice Kola

polského — právě v době, když se v parlamentě schylovalo k posledním událostem...

Jubileum university Jagiellonské bylo v dnech posvatodušních v Krakově oslaveno skutečně skvěle; bylo však a bude označeno i jiným, trvalým způsobem — řadou vědeckých publikací, vydaných na počest jubilea buď přímo universitou či akademií, nebo bývalými žáky, nebo soukromými učenci a spisovateli. V přítomné chvíli není ještě možno ani pouhý seznam těchto spisů podati — to budeme moci učiniti teprve v ročníku příštím. Zatím máme zejména v rukou veliké dílo prof. Kaz. Morawského »Historya Uniwersytetu Jagiellońskiego«. Jiných, podobných prací ohlášena jest celá řada — a ty budou stanoviti nejcennější a nejvzácnější moment oslav jubilejních. Ty také budou nejvýmluvnějším symbolem toho, co vlastně bylo oslavováno — a čemu v tolika variacích bylo v slavnostních řečech voláno: Vivat, crescat, floreat.

My po staropolském obyčeji dalšímu rozkvětu university Jagiellońské na prospěch pravé, ryzí osvěty bratrského národa voláme: Szczęść Boże! A. Č.

DOPISY.

Z Petrohradu.

(Z církevnictví. — Jubileum ruského divadla. — Ženské hospodářské kursy.)

K nejzajímavějším zjevům současného ruského života bez odporu patří rozvoj spiritismu. Toto učení za poslední léta získalo si tolik stoupenců, že v Petrohradě existuje úředně dovolený a dosti četně navštěvovaný spiritistický kroužek, nepočítaje soukromé uzavřenější kroužky, jichž je velice mnoho v Petrohradě, v Moskvě i ve všech větších městech (Varšavě, Łodzi, Kijevě, Charkově atd.). Většina těchto kroužků jde za vážnými cíli a nevidí ve spiritismu jen pouhou zábavu. Ano řeknu: většina spiritistů (arciť vážných) hledá ve spiritismu náboženské útěchy, t. j. toho, co má dávati církev. A v tom jsou bez odporu v právu; nelze jich obviňovati z odpadlictví od církve. Oni nejsou vinni tím, že náboženství přestalo uspokojovati duševní potřeby člověka, či správněji, že se sluhové oltáře změnili v úředníky, hodnostáře. Prostý lid utíká se k rozkolnictví, molokánství a k jiným sektám, vzdělané třídy — obracejí se ke spiritismu nebo, což ještě horší, k úplné nevěře. Toto »přeběhlictví« každým rokem se projevuje zřetelněji a zřetelněji; jsouc zatím praménkem, hrozí se rozliti širokou řekou, jež pohltí žalostné, bouří roztrhané trosky duchovenské byrokracie. Nejednou jsem se již dotýkal ve svých dopisech církevních otázek, thema však daleko ještě není vyčerpáno, tím spíše, že u nás v Rusku nijaký svobodný hlas o potřebách církve nebude dovolen ani s kathedry,

ani v tisku. »Patriarcha ve fraku« zatím ještě je živ a kraluje v oboru církevním bez omezení. Nejsvětější synod, tento sbor ruských arcipastýřů, je hračkou v jeho rukou; on má právo stíhati žalobou usnesení synodu, když o nich referuje carovi, a ovšem že dovede uhájit svého mínění a učiniti je zákonem, i kdyby synod byl rozhodl věc v opačném smyslu. A nikdo jiný než vrchní prokuratura nejsvětějšího synodu není tím vinen, že do církevního života ruského vnesen byl krutý a těžko napravitelný rozklad. Všichni vrchní prokuratoři synodu snažili se přeměnit náboženství v orgán státní moci, převrátit je v úřad, v kancelář, a provedení toho se zdařilo co nejdokonaleji. Rozrušili život ve farnostech, roztrhli nit pojící pastýře se stádem, předepsali kněžím spousty všemožných prací — a výsledek? Ochladnutí k náboženství, posílení sektářství, ztráta všeliké naděje na sjednocení církví. I na rozvoj slovanské myšlenky v Rusku mají ty poměry zhoubný vliv. Nic tak silně nepřekáží úspěchu slavjanofilstva v Rusku jako naše církevní nepořádky, jako naše byrokracie.

Nebudu vypisovati dopodrobna všecky příznaky náboženské krise, jíž se Rusko patrně blíží: k tomu nedostává se mi sil, a místa také nebude dostatek. Mnoho se najde nyní v tomto oboru takového, co nám, ruským lidem, žene do tváře krev. O to však neběží, nýbrž o to, jak napraviti způsobené zlo, kterým směrem jíti má reforma, a na tom právě přestaneme.

Prvním krokem v oboru reforem musí býti obnovení patriarchátu. Duchovní přednosta církve byl nebezpečný Petru Velikému, jenž zrušil patriarchát, aby sesílil svou moc, aby měl plnou svobodu v reformách, které ne vždycky byly duchovenstvu po chuti; nyní však rozhodně není nijaké potřeby soustřeďovati v osobě carově světskou i duchovní vládu nad Ruskem, ba Rusku je to dokonce na škodu. Den, v němž na Rusi bude obnoven patriarchát, bude dnem pádu byrokratického regimu v náboženském oboru, v němž se tak na škodu zahnízdil. — Ruku v ruce s obnovením patriarchátu musí kráčeti i obnovení volebního principu v církvi — principu jedině možného a souhlasného s apoštolskými i kanonickými předpisy. Farnosti musí být vráceno právo volby pastýře. S vrácením tohoto práva přirozeně obnoví se život ve farnosti a spolu s tím odpadnou mnohé čistě materielní otázky, jako je zabezpečení slušného duchovním, zavedení zvláštní daně pro duchovenstvo a p. Tyto otázky vznikly právě proto, že farnosti vzato bylo právo volby pastýře a v ustanovování jich začaly rozhodovati ve mnohých případech i vdovy zemřelých kněží, tak řečené »popaďji« (попадьи). Věc spočívá v tom, že po smrti kněze, jenž měl dospělou dceru, na jeho místo duchovní správou se ustanovuje ten, kdo se stane mužem tohoto děvčete, t. j. ten, koho vyvolí »popaďja« (попадья). Změna pořádku v obsazování kněžských míst (zavedení byrokratického ustanovování, čili, jak v duchovenském světě se říká, »rukopołoženija«) silně působila i na mravní úroveň osob duchovenského stavu. Vychovanci duchovenských učilišť jsou zřejmým toho příkladem: většina jich jsou lidé daleko ne bezúhonní ve smyslu mravní čistoty. A k čemu i třeba nyní mravní čistoty kandidátu

»svjaščennického« (kněžského) místa? Dříve, když farnost volila si pastýře, bylo třeba opatrovati duševní čistoty, nyní však třeba jen zalíbiti se »popadji« nebo skončiti kurs s dobrými známkami, a slušné místo je zabezpečeno: biskup ustanoví a »ruku vzloží«.

Vše to snad jsou maličkosti, avšak veliký celek skládá se právě z maličkostí; k poklesnutí významu a velikosti ruské církve stejnou měrou přičinilo se a přičiňuje tisícero příčin.

Duchovenská správa, pocítivši patrně pod sebou chvění půdy, horlivě se jala v poslední době hájiti své bezúhonnosti pomocí statí v úředních i neúředních církevních měsíčnících, při čemž autoři těchto statí uchylují se ke všeliké sofistice a lži, vědouce, že duchovní správa vždycky jich bude brániti a nepřipustí, aby s nich bylo strženo roucho posvátnosti. Takové jsou stati Kunkevičovy v »Christianskom Čtěniji« (měsíčník petrohr. duchovní akademie), v nichž hájí ideu synodu, vnuknutou Petru I. protestantem Leibnitzem, taková jest brošura »pravoslavného Haličana« Adolfa Dobrjanského, vydaná charkovským měsíčníkem »Rozum a víra« (Разумъ и вѣра). Nad to obhájce nejsv. synodu neštítí se docela ani očerňování opravdu pravoslavných lidí a činitelů, jako to činí proti T. I. Filippovu exprofessor Subbotin v »Dušěpolěznom Čtěniji«. Tento muž viní Filippova z náklonnosti k rozkolu a div že ho nenazývá propagandistou rozkolu. Ovšem u těch, kdož znají způsob myšlenek nebožtíkových, očerňování Subbotinovo nemá významu, přece však jen lež spíše se rozšíří než pravda, a Subbotin, přes míru horle za věc duchovní správy, může způsobiti mnoho škody ruské církvi.

Mnoho také by se ještě mohlo vyprávěti o jednáních a »opatřeních« našich duchovních hodnostářů, k tomu však bylo by třeba celé knihy. Abych ještě jasněji představil čtenáři, jak nerozumné jest počínání našeho »světského duchovenstva«, ukážu na církevně farní školy, úsilovně šířené po Rusi nejsv. synodem. Tyto školy jsou nástrojem boje mezi duchovní správou a zemstvem (institucí samosprávnou), a naprosto ne šiřitelkami osvěty. Začneme tím, že duchovní správa otvírá školy nezřídka tam, kde jich naprosto necítí potřeby, v osadách, kde jsou výborné »zemské školy« (t. j. školy, vydržované zemstvy). Jaká chudoba vládne v církevně farních školách, těžko si jen představit. V těchto školách za 100 rublů roční mzdy učí vysloužilí vojáci, a někdy docela také ti, kdož vychodili tutéž církevně-farní školu. Tito »paedagogové« při první vhodné příležitosti utíkají od školy za kancelářské zřízence, písaře, ba i za dělníky. Kněz, jemuž je předepsáno otevřít školu, musí snésti spoustu ponížení od vesničanů, nezřídka se vzpouzejících postaviti školní budovu a p. Pochopitelno, že učení jde mimo ruku a špatně, a ubohý kněz musí z obavy důtek a výtek svého představenstva vynakládati na školu vlastní své skrovné úspory, aby aspoň trochu uvedl věc do pořádku. Leč nejhorší jest, že stranníci církevně-farní školy všemožně se snaží podervat důvěru ke škole zemské (zemstva) a veřejně ji haní . . .

Než dosti prozatím o ruské církvi . . . Jednou snad nastane konec

byrokratické vládě v oboru náboženství a sestrojená jím budova se rozsype. Jen víra v blízkost takového konce utěšuje pravoslavné lidi.

Krom veliké vojenské parády Suvorovského jubilea v Petrohradě slavili na Rusi ještě jubileum jiné. Na provincii, v Jaroslavi slaveno 150leté jubileum založení ruského divadla. Zakladatelem ruského divadla byl kupecký syn Fedor Grigorjevič Volkov, narozený r. 1729; studoval v Moskvě v duchovním učilišti, načež sloužil v závodě svého příbuzného, kupce Poluškina. Byl to talent silný, schopný klestiti si sám dráhu ke slávě. Skromný, ohnivě milující umění, geniální herec Volkov vždy bude míti čestné místo v historii ruského umění. Dlouho a houževnatě choval Volkov sen o divadle, konečně r. 1750 v kůlně závodu dáváno první představení. Ohromný úspěch dodal mladíkovi ještě více odvahy, a v brzku byla k představením přichystána zvláštní budova — »divadlo«. Pomalu věc zmohutněla, pověsti donesly se do Petrohradu, tak že sama carová Jelizaveta přála si viděti Volkova a jeho společnost. Tragedie Sumarokova, hraná jimi přede dvorem, měla hlučný úspěch, a 30. srpna r. 1756 bylo rozkázáno založiti »ruské divadlo.« Volkov vynaložil spoustu práce na organisaci divadla, jehož osud navždy rozhodl. Nastoupivší na trůn Kateřina II. kázala Volkovu uspořádati v Moskvě při korunovačních slavnostech maškarní průvod; při zkouškách maškarády se Volkov nachladil a za nedlouho umřel. To bylo r. 1763. Pohřben jest v Moskvě v Andronijevě monastýru, jeho hrob však ztratil se mezi jinými. Oslava 150letí ruského divadla konala se v jeho domě v Jaroslavi a vynikala velikou okázalostí. Uctění památky zahájeno lidovým představením v městském divadle. Na jevišti před poprsím Volkova byla zapěna »sláva«, předčítány pozdravné přípisy a položeny věnce. Bylo ke dvaceti deputacím, mezi nimiž deputace od carských divadel (súčastnily se jich M. G. Savina a T. N. Fedotova). Pak byl sehrán Gogoljův »Revisor«, po němž v městské radě konán raut. I v ostatních dnech pořádána představení, slavná zasedání a p. Slavnosti byly velmi živé, dosti zasáhl do nich účastenstvím svým lid, což zvláště s potěšením třeba vytknouti. Památka Volkova má býti uctěna postavením pomníku ze sbírek po celé Rusi, jež byly již zahájeny. Tisk ovšem mnoho mluvil o této slavnosti, ač o Volkovu napsáno vlastně velmi málo; vynikající postava Volkova, jako talentu samorostlého, daleko ještě není jasně nakreslena zrakům čtoucího ruského obecenstva. —

V Moskvě otevřeny první na Rusi hospodářské ženské kursy. Duší věci jest prof. Stěbut, známý šiřitel ženského hospodářského vzdělání. Program kursů týká se pouze hospodářských nauk, lektory jsou professoři Moskevského hospodářského ústavu (Московскаго сельско-хозяйственнаго института). Otázka hospodářského vzdělání žen jest jedna z nejmladších, vzniklať všeho všudy před nějakými 10 lety; prozatím kvetla jen soukromou iniciativou, vláda pak otázku jen zkoumala. Účelem nedávno otevřených kursů jest vychovávati odborně vzdělané hospodyně nebo tak zvané »oekonomky«, t. j. správkyně různých odvětví selského hospodářství, jako je zahradnictví, chov drůbeže, skotu a p. Začátek v této věci je již proto velice sympatický,

že ženy, učíce se selskému hospodářství, najdou nové a příhodné místo pro svou práci, nemluvě o užitku, jaký přinesou zemědělství. Jak již řečeno, je to zásluhou prof. Stěbuta, jenž vynaložil na organisaci kursů mnoho práce a sil. LETOPISEC.

Umění, věda.

Přehled literatur slovanských za r. 1899.

Ukrajinsko-ruská.

Živější literární ruch, který nastal v roce jubilejním 1898, jevil se také roku 1899. Nebylo to tedy jen chvilkové oživení, nýbrž skutečně počátek intensivnějšího duševního života veškerého ukrajinského národa v Haliči i v ruské říši. Směle lze říci, že r. 1899 vydáno a rozprodáno bylo více ukrajinských knih, nežli před tím snad i za celá desítiletí. Hlavním střediskem literární i vědecké práce bylo »Naukove tovarystvo imeny Ševčenka« ve Lvově. V »Literaturno-naukovem Vistnyku«, jejž spolek ten vydává, setkáváme se s pracemi téměř všech znamenitějších haličských i ukrajinských spisovatelův. Vedle značného počtu překladů z cizích literatur, kritických rozprav o domácích i cizích belletristech, uveřejňoval »Vistnyk« dále čas od času původní i přeložená pojednání o významnějších zjevech společenského i duševního života, při čemž podávány byly systematicky zprávy o všech zjevech literárních a vůbec o veškerém duševním životě celé Ukrajiny. Měsíčník ten měl r. 1899 asi 650 předplatitelů, což jest sice počet dle míry evropské skrovný, značný však v Haliči, neboť kdežto z ruské Ukrajiny předplatitelův bylo jen málo, Halič dosud nezvykla na literární podniky toho druhu, tak že »Zorja«, vydávaná týmž spolkem do r. 1898, mívala na 2 tisíce ročního schodku, a ani polské časopisy takové nemohou se v Haliči udržeti.

Vedle »Vistnyka« podala »Rusko-ukrajinska vydavnyča spiłka«, založená na počátku toho roku, hojnost literární produkce. Ač byla r. 1899 činnou necelých 9 měsíců, vydala 12 svazků belletristických prací a dva svazečky poučného obsahu, i podařilo se jí stanouti na pevné noze. Seznamovala čtenářstvo nejen s rusko-ukrajinskými spisovateli, ale i cizími, podávajíc dobré překlady, na př. Hamsunova »Hladu«, Hauptmannova »Formana Henčla«, dále Shakespeara, přeloženého od Kuliše.

Ke konci roku 1899 bylo ve Lvově založeno ještě druhé vydavatelské družstvo, jež vytklo si za účel vydávati malé populární spisky obsahu zábavného i poučného v ceně od 10 nejvýše do 20 krejcarův. Družstvo to začalo svou činnost šťastně vydáním sbírky vypravování *Stefanykových* »Kamjanyj chrest« (Kamenný kříž), ale dále se družstvo to pro nemožnost kolportáže a nedostatek prostředků nedostalo.

Druhým důležitým ohniskem duševní práce ukrajinské byl Kijev, kde vychází již déle než 20 let vážný vědecký měsíčník »Kijevskaja Starina«, vydávaný sice v jazyku velkoruském, v němž však čas od času bývají uveřejňovány také belletristické práce ukrajinsky. Měsíčník ten podal r. 1899 několik nových dramatických prací ukrajinských spisovatelův: *Karpenka Kartho* a *Michajla Staryćkého*. Dále bylo v Kijevě vydáno nové — ovšem z censurních příčin neúplné — vydání básnických spisů Tarasa *Ševčenka*. V posledních letech spisy Ševčenkovy byly třikráte vydány, v počtu pěti, dvaceti a padesáti tisíc výtisků, což nejlépe svědčí o velké popularnosti, jaké požívá jméno velkého toho básníka na Ukrajině. Vedle toho přistoupilo se v Kijevě k vydávání laciných spisků pro lid, jež však, nevím zda z ohledu na censuru nebo z jiných příčin, tisknou se v Čerkasech (r. 1899 vyšlo jich 5 nebo 6).

Dále byl v Kijevě toho roku sestaven první větší výbor rusko-ukrajinského básnictví XIX. stol. a censura spis ten propustila, což sluší považovati přímo za zázrak. Výbor ten bude obsahovati asi 30 archů a bude pěkným svědectvím literárního vkusu a tvořivosti básnické na Ukrajině ve všech jejích částech. Vydání knihy té se trochu opozdilo, ač měla býti již v květnu dána na knihkupecký trh.

Dobrým ohniskem literární a vědecké produkce r. 1899 byl také Černihov, kde zejména se vyznamenal *Borys Hrinčenko* (pseud. *V. Čajčenko*), jemuž podařilo se vydati svým nákladem na 70 populárních, větších i menších spisků, mezi nimiž i nevelkou poetickou anthologii Stepovi cvitky (Stepní květy).

Také spolek jména Ševčenkova založený v Petrohradě jal se vydávati populárně-poučné práce v řeči ukrajinské. Též v Charkově, Jekaterinodaru, Oděse a jiných městech vyšly jednotlivé knihy. V Petrohradě vyšel také první svazek souborného vydání povídek *Ivana Levického* (pseud. *Nečuj*), v Oděse tři díly sebraných povídek *Alexandra Konyškého*, dvou to nejvýznačnějších představitelů ukrajinské literatury starší doby. Ze značného objemu těch svazků při neobyčejně nízké jich ceně můžeme souditi, že asi vydány byly ve velkém počtu výtisků a že počítáno na rychlý jich rozprodej. Jest patrno, že potřeba ukrajinských knih se v ruské části Ukrajiny velmi pociťuje. R. 1899 bylo také připraveno souborné vydání spisů třetího koryfeje ukrajinské belletrie starší doby Panasa Myrného, dosud však nevyšlo.

V poslední době jeví se také značnější literární ruch v Charkově, kde žijí dva nadaní ukrajinští spisovatelé *Alexander Katrenko* a *Hnat Chotkevyč*; poslední jest také nadaným pěvcem kobzarem. Také mezi mládeží studující na charkovské universitě lze pozorovati v poslední době ruch v duchu ukrajinském, budící dobré naděje.

Z nových literárních zjevů sluší především upozorniti na nová dramata *Karpenka Karého*, z nichž nejlepší jest »Sava Čalyj«. Jest to tragedie přeběhlíka, typického na Ukrajině, který byl hajdamackým vatažkou (vůdcem), stal se pak šlechticem a pánem, dav se svésti sliby Polákův o volnosti, sklamal se však a zhynul rukou vlastních bývalých soudruhů. *Nečuj-Levickyj* vydal toho roku historický román

»Ivan Vyhovśkyj«. Tento spisovatel začal psáti historické povídky, maje za to, že již vyčerpal zásoby svého pozorování života ukrajinského selského lidu; dosud však na novém poli nedosáhl vavřínů, aniž jich dosáhl »Ivanem Vyhovśkým«. Dále budiž uvedena ještě *Kulišova* báseň »Marusja Bohusłavka«, jejíž látka vzata jest z jedné z nejpěknějších kozáckých dum, dle níž Marusja, dostavši se do tureckého zajetí a stavši se ženou pašy, propouštěla z vězení zajatce-kozáky. Kuliš učinil Marusju ženou sultána Osmana, rozvíjí ve své básni široké historické perspektivy, spojené s pochodem toho sultána do Polsky r. 1621, a opřádá epickou osnovu pavučinou filosofických úvah, místy správných, ale z větší části velice naivních, o kozáckém opilství, vyšší turecké kultuře, náboženské snášelivosti atd. V básni té jsou místa velice pěkná, celek však nelze nazvati zdařilým.

Minulého roku byly také vydány některé netištěné dosud básně starších ukrajinských básníkův. Tak podal »Vistnyk« úryvek *Rudańského* básně »Car Sołovej« ; jest to allegorie dějin Slovanstva, sestavená z národních pověstí, nemajících nic společného ani s allegorií, ani se Slovanstvem. Ale ač báseň tu jako celek sluší považovati za pochybenou, jednotlivé její části vyznačují se lehkostí, humorem a uhlazeností, s níž setkáváme se vůbec v drobnějších »spivomovkach« toho básníka. Daleko pěknější jsou *Lymańského* básně »Tkačicha« a »Pereselenci«, jejichž látka vzata jest z vystěhovaleckého hnutí a nepořádků při nich ; obě básně byly uveřejněny ve »Vistnyku«. Zejména báseň »Pereselenci« působí silným dojmem.

Z mladších ukrajinských belletristův vyniká nejvíce nadaný *B. Hrinčenko* (*V. Čajčenko*), který bohužel v poslední době zanechal novellistiky a jal se psáti historická dramata, jež však při svých přednostech, krásné mluvě, dobrých verších a vlastenecké tendenci, nejsou s to, aby hnuly duší, nevyznačují se ani příliš hlubokou psychologií, ani vzornou dramatickou stavbou. Totéž možno říci i o dramatických pracích *M. Staryćkého*, ač tento spisovatel jest již lépe seznámen s jevištěm a umí těžiti ze scenických efektův. Těmi vyznamenává se jmenovitě jeho »D r a m a o d n o j n o č y«, historický to obrázek šlechtice Bratkovského, potrestaného za účast v hajdamackých vzpourách. Historická koncepce té postavy jest v celku naivní, ale stavba dramatu jest velmi originální a zasluhující pozornosti. Staryćkyj vydal také drama »Marusja Bohusłavka«.

V lyrické tvorbě první místo zaujala r. 1899 *Leśa Ukrajinka* svou sbírkou »Dumy i mriji«, jež byly již v Slovanském Přehledu posouzeny. Ve »Vistnyku« bylo uveřejněno trochu lyrických básní mladších básníkův, z nichž *P. Karmańskyj* vydal také své básně ve zvláštní knížce »Z t e k y s a m o u b i j c i«, neprokázal však v ní ani zvláštního a vytříbeného nadání. Z básnictví epického vyšla vedle básní již uvedených sbírka *Ivana Franka* »P o e m y«, v níž vedle překladů (»Istar« ze starobabylonského eposu, »Satni a Tabubu« ze staroegyptských podání, »Bidnyj Henrich« a »Poema pro biłu soročku« ze středověkých legend) podána jest také báseň »Pochoron«, založená na současných polsko-rusínských poměrěch v Haliči. Vůbec však lze říci, že tvorba básnická,

nedávno v Haliči i na Ukrajině ještě značná, nyní se zmenšila, což jest znamením, že mladší spisovatelé, lépe poznavše rodný jazyk a požadavky básnické techniky, tak lehkomyslně se do básnění nepouštějí.

Za to obrací se nyní nejvíce mladších na jiné pole, totiž k novelle, jež nevyžadujíc ani tak širokého obzoru, ani přílišné práce co do stavby díla, dovoluje spisovateli, aby uplatnil zvláštnosti svého slohu, užil bohatství jazyka, podal charakteristiku a různorodnost základních tónů svých představ o životě a svou známost z psychologie, ať jednotlivců, či nějaké skupiny nebo vrstvy lidí. Nynější rusínsko-ukrajinská novellistika může se vykázati celou řadou nadaných představitelů, kteří obrátili na se pozornost i mimo svůj domov. Novellistika také, vědomě nebo nevědomě vystupuje proti veškeré šablonovitosti. Téměř každý z rusínsko-ukrajinských novellistův píše jinak než ostatní a vnáší do literatury něco svého vlastního, projevuje svou fysiognomii. Tak *Alexander Katrenko*, o němž jsme se již výše zmínili, maluje zvláště typy nervosních, polozlámaných představitelů ukrajinské intelligence. Jemu rázem svého nadání blízký *Hnat Chotkevyč* prokazuje se dosti zřejmě jako žák Dostojevského a stopuje s oblibou chorobné zjevy duší příliš citlivých, idealistických nebo egoistických. *V. Kravčenko* jest humoristou a rád zachycuje momentní jaksi fotografie všech přeletných dojmů, myšlenek a hnutí životních, jest jemným psychologem se satirickým odstínem. *S. Jefremov* představuje klidně výjevy ze života venkovského duchovenstva na Ukrajině. *Nadija Kibalčyčova* podává v črtách jen svá velmi bystrá pozorování ze života a psychologie ukrajinské šlechty, zejména pak salonních paní. Její matka, píšící pod pseudonymem *Natalka Poltavka*, ráda maluje konflikty idealistických vznětů ukrajinského inteligenta se studenou skutečností. Mezi nejlepší ukrajinské novellisty náleží *Michajlo Koćubinśkyj*; z jeho novel vane klid a soulad, a jest v nich patrna obratná ruka, ač obsah daleko není idealistický; on všímá si hlavně škodlivého vlivu byrokracie na národní život a maluje krajiny, do nichž dosud neproniklo ukrajinské písemnictví: Multansko a Besarabii s jich polo ukrajinským a polo rumunským obyvatelstvem, Krim a jeho Tatary atd. Škoda jen, že r. 1899 vydal velmi málo. Selský život na Ukrajině maluje s dobrou znalostí a bystrostí spisovatelka, podpisující se pseudonymem *Hryćko Hryhorenko*, která vydala v Rusku dva svazky svého vypravování »Naši ljude na seli«, a kromě toho také v Haliči některé své práce. Jejímu vypravování schází, bohužel, umělecká soustředěnost a rozhled, práce její jsou spíše řadou studií přímo z přírody zachycených, nesestavených však v umělecký celek.

Mezi novellisty haličskými dobyl si *Vasyl Stefanyk* pojednou prvního místa. Jeho kraťoučké črty ze života selského lidu vyznačují se velkou prostotou a tím hlubokým lyrismem, který obdivujeme u Alfonsa Daudeta. On zná velmi dobře život i duši selského lidu, jest při tom umělcem, který nikdy nepřepíná, drže se pravidel uměleckého taktu. V jeho pracích není přehnanosti, v podrobnostech není také ničeho zbytečného ani nepotřebně napnutých situací; on umí i nejodvážnější momenty tak živě, přesvědčivě a pravděpodobně představiti, že ani na

okamžik nevznikají pochybnosti. Lyrika jeho jest daleka veškerého sentimentalismu, neprojevuje se slovy, výkřiky a tirádami, nýbrž ovívá celé vypravování, veškeré postavy jako růžová mlha; z každého obratu lze vycítiti jeho velkou lásku k lidem, o nichž píše, hluboký soucit s jich utrpením.

Vedle Stefanyka nutno postaviti ještě dva novellisty, kteří jako on pocházejí z haličského Pokutí, kraje to mezi Prutem a Čeremošem. Spisovatelé ti užívají ve svých pracích nářečí pokutského čili huculského. Jsou to *Marko Čeremšina* a *Olexa Martovyč*. Oba začali literárně pracovati mnohem dříve nežli Stefanyk, ale Čeremšina teprve vlivem Stefanykova vypravování nalezl svou vlastní cestu, Martovyč pak vystoupil sice již před desíti lety, píše však málo. Od Stefanyka různí se humorem, který onomu schází; za to nedostává se Martovyčovi onoho citu pro poměrnost, kterým zase vyznamenává se Stefanyk; v jeho vypravování vyskytují se episody zbytečné, někdy pak líčení bývá tak přepjato, že tvoří karikatury.

Také *Stepan Kovaliv* začal psáti již asi před dvaceti lety, ale sbírka jeho novel byla vydána teprve r. 1899 ve dvou svazcích, z nichž lze jeho nadání oceniti. Bystré pozorování, živost vypravování, humor a upřímná láska k lidu jsou jeho přednosti, ale nedostává se mu širšího rozhledu a umělecké vytříbenosti. Vlivem německých vzorů často místo lidí živých maluje karikatury. Jest ovšem pravda, že hospodářské a společenske poměry v Podhoří, v okolí Drohobyče a Boryslavi, jež líčí, jsou též tak divoky a karikaturní, tak že velmi často nedá se ani rozeznati, kde končí se skutečnost a začíná spisovatelské přepínání.

Pěkné novelistické nadání projevil *Michajlo Jackiv*, který toho roku teprve začal psáti. Vedle něho nutno uvésti ještě *Bohdana Lepkého*, jehož vypravování »Z žyťa« vyšlo r. 1899 ve zvláštním svazečku. Individuálnost Lepkého jest méně energická a pozorovatelná, nežli u ostatních rusínsko-ukrajinských novelistův; má on povahu měkkou, citlivou a poetickou; proto jsou také v jeho novellách šťastné momenty, pěkné popisy a dobře vyslovená tichá, melancholická nálada.

Neobyčejně plodni byli v r. 1899 tři mladí novellisté: *Antin Krušelnyćkyj*, *Orest Avdykovyč* a *Evgen Mandyčevśkyj*. První kromě novelly uveřejněné ve »Vistnyku« vydal ve zvláštní knížce (v serii »Žyvi struny«) sporou sbírku črt »Proletari«, druhý vydal v téže serii povídky »Narys odnoji doby« a vedle toho sbírku povídek »Švitla i tiny«; třetí vytiskl mnoho novel ve feuilletoně »Dila« a v jiných časopisech. Krušelnyćkyj dále překládal některá díla Hauptmannova, Ibsenova, Orzeszkové, Przybyszevského a j. Tito tři novelisti všichni projevili nepochybné nadání, ale u všech tří vedle věcí dobrých vyskytují se ještě práce celkem nezralé; jejich literární fysiognomie ještě se nevyvinula tak, aby bylo lze vysloviti o nich rozhodný úsudek.

Z ostatních rusínsko-ukrajinských spisovatelův někteří, jako na př. *A. Čajkovškyj*, ničeho r. 1899 nevydali, jiní, jako na př. *N. Kobrynška* a *O. Kobylanška*, nepodali ničeho nového, co by stálo na výši jejich dřívějších prací. Práce *Tymotea Bordulaka*, vydané ve zvláštní knížce,

sklamaly očekávání, jaké projevil o nich »Vistnyk«; jejich stavba jest velmi primitivní, řeč nemá jadrnosti a čistoty, jaká se dnes požaduje na každém spisovateli, charakteristika pak je při tom slabá.

Čas na delší romány v rusínsko-ukrajinské literatuře dosud patrně nepřišel. R. 1899 vyšel jediný jen původní román, napsaný od počátečníka Ukrajince *D. Hrušky* »Dviči ochreščena«. Počátek toho románu, líčícího episodu z časů křižáckých, svědčí o dobrém nadání spisovatelovu, ale konec jest daleko již slabší.

Vědecký ruch v literatuře rusínsko-ukrajinské jest dosud možný toliko v Rakousku. V Rusku, kde v posledních letech k literatuře belletristické a populárně-poučné censura se zmírnila, zachovává se vzhledem k pracím čistě vědeckým přísnost nezmenšená. V Rakousku bylo hlavním střediskem vědecké práce »Tovarystvo imeny Ševčenka« ve Lvově, jež r. 1899 vydalo celkem 17 svazků prací vědeckých a materiálů. Vedle »Zápisků«, vycházejících vždy za dva měsíce, byly nejdůležitějšími publikacemi: druhý díl »Istoriji Ukrajiny-Rusy«, původní to dílo, sepsané od prof. *M. Hruševského*, určené za úvod k studiu universitnímu, podávající ne tak pragmatické dějiny jižní Rusi, jako spíše rozbor vnitřních poměrů v Staré Rusi se zvláštním zřetelem ku sporným otázkám vědeckým, při čemž častými odbočkami seznamuje čtenáře s celým objemem podrobného bádání na tomto poli. Jest to »pěkná, dobrá a přečtení zasluhující kniha, jíž rovné nemá nejedna starší slovanská literatura«, jak praví o ní prof. Brückner (Archiv für slavische Philologie XXII, 293). Mimo to náleží uvésti tu vydání prvé části krásné studie prof. *Šuchevyče* o Huculštině, dále prvního svazku sbírky národopisných prací *Mich. Drahomanova*, druhého dílu *Ivana Franka* apokryfův a dvou dílů (VI. a VII.) Etnografičného Zbirnyka. V Černovicích vyšla na konci r. 1899 pěkná studie prof. *Smala-Stockého* »Bukovynśka Ruś«. Z prací vydaných toho roku v Rusku jest nejdůležitější pro badatele ukrajinské druhý díl monografie *Gołubeva* o Petru Mohyłovi.

Dr. IVAN FRANKO.

Lužickosrbská.

Lonský rok byl pro malou literaturu lužickosrbskou významnější než předlonský: vyšlať sbírka básní *Jakuba Čišinského* »Ze žiwjenja.«[1]) Každý takový rok, který přináší belletristickou knížku vážnějších aspirací, zasluhuje zvláštního zaznamenání v dějinách lužickosrbské literatury. Až do let osmdesátých bylo objevení se samostatné knížky veršů věcí víc než vzácnou; nehledíme-li k drobnostem (textovým knížkám k srbským koncertům a pod.), můžeme do r. 1880 zaznamenati tyto původní i přeložené knížky veršů: R. 1846 vyšel »Fr. Lad. Čelakowskjeho Wothłós pěsni ruskich« (přel. J. E. Smoleř a J. A. Wařko), r. 1852 »Kralo-Dwórski Rukopis« (přel. J. E. Smoleř), r. 1855 H. Zejleře »Serbske basnje, swojemu wulcy lubemu ludej podate k wu-

[1]) Srovnej, co o ní napsáno na str. 159. tohoto ročníku.

žitkej a zabawjenju«, r. 1859 »Pěseń wo zwonu wot Bjedricha Schillera« (přel. H. Dučman), r. 1868 lyricko-epická báseň Jana Ćěsle »Kral Přibysław« a r. 1871 H. Zejleře »So zwoni měr«. Od r. 1880 nastal čilejší ruch; toho roku vyšla dolnolužického básníka M. Kósyka »Serbska sważba w Błotach«, Jakub Ćišinski pak vydal první svou knihu, drama »Na Hrodźišću«; r. 1882 vyšla Kósykova epická báseň »Přerada markgrofy Gera«, následujícího roku první dva svazky sebraných spisů (»Zhromadźene spisy«) H. Zejleře,[2]) r. 1884 J. Ćišinského »Kniha sonettow«, r. 1888 třetí svazek spisů Zejleřových, Ćišinského »Formy« a Hálkovy »Wječorne pěsnje« v překladu A. Černého, r. 1889 Ćišinského »Přiroda a wutroba«, r. 1891 čtvrtý, poslední svazek Zejleřových spisů, r. 1893 »Zběrka dołnoserbskich pěsnjow« M. Kósyka, 1897 pak Ćišinského »Serbske zynki« a J. Wałtařova sbírka »Za dušu a wutrobu« (s přídavkem starších básní zvěčnělé Mily Imišové). Jak patrno, ozývají se tu pouze tři nová jména: Kósyk, Ćišinski a Wałtař.

Kósyk se nyní nadobro odmlčel; co v posledních letech (i loni) uveřejňovala »Łužica«, byly jen otisky ze starší zásoby anebo i opakování starších věcí. — *Jan Wałtař* vytiskl lonského roku v »Łužici« jedinou báseň »Postrow«. — Objevení se nějakého nového, svěžího talentu ani letos nemůžeme zaznamenati.

Za to tím hlasitěji ozýval se Ćišinski. Jeho nová kniha básní způsobila radost všem přátelům lužickosrbské literatury — mimo to pak přinesla »Łužica« řadu příspěvků z jeho péra: ukázky z knihy ballad a hlavně řadu překladů z české poesie, především z Vrchlického a Svatopluka Čecha. Na tomto poli vidíme Ćišinského nesmírně rádi; mistr lužického verše jest povolán splniti, čeho jsme si dávno přáli a loni v tomto listě zjevně vyslovili — podati totiž mladšímu pokolení ukázky ze světové poesie v dobrých lužických překladech, jichž jest k osvěžení domácí básnické tvorby lužické velice zapotřebí. Doufáme, že se zasloužilý básník neomezí pouze na ukázky z české poesie, ale že sáhne i do jiných literatur, především slovanských, a že i větší básnické výtvory svým krajanům v srbském rouše podá. Zejména rádi bychom jej viděli v úloze překladatele Mickiewicze, Słowackého, Krasińského, Puškina, Lermontova. Dal-li by lužické literatuře překlady nejslavnějších děl aspoň těchto vrcholů slovanské poesie, získal by si pro další rozvoj lužickosrbské poesie zásluh velikých.

O soustavnou překladatelskou práci mohl by se s ním rozděliti zejména J. Wałtař a pak Jakub Šewčik, který za svých studijních let prokázal obratnost veršovnickou.

Jinak zůstávají v platnosti všecky stesky, které jsem vyslovil v lonském přehledu: není talentu novellistického,[3]) nevydáno nic ze starších autorů, Matice zase nevydala knížky pro lid atd. Jedině potěšitelný jest krok ku sjednocení lužickosrbského pravopisu, učiněný katolickým učitelstvem, jež se usneslo vydati novou první čítanku v jednotném pravopise a jednotném spisovném jazyce. Bohužel však

[2]) Kromě toho F. Řězakův překlad „Babičky“ Boženy Němcové.
[3]) Povídka „Hanka“ (v „Łužici“) objevila se být zpracováním z němčiny.

tento dobrý příklad dosud nedošel následování! Snad v příštích výročních přehledech lužickosrbské literatury budeme moci v té příčině zaznamenati potěšitelnější zprávy; každým způsobem budeme tu otázku míti bedlivě na zřeteli a budeme ji lužickým bratřím před forem celého světa slovanského neunavně připomínati. Nečiníme si ovšem přílišných illusí, vždyť jest nám dobře známo, že nezapomenutelný Michal Hórnik po celých 30 let otázku tu stále obnovoval a k jejímu rozřešení pracoval — aniž by byl dospěl žádoucího cíle. Ale umlčena býti nesmí, poněvadž její příznivé rozřešení jest jednou z hlavních podmínek dalšího rozvoje lužickosrbské literatury, ba jednou z podmínek vědomí národní jednoty lužické.

Kromě knihy Jakuba Ćišinského vyšly tyto samostatné knížky a sešitky: »Dwajatřicyći narodnych hłosow za štyrihłósny mužski khor« (uspořádal Jurij Pilk),[4]) »Bajki a basnički«, důležité i pro folkloristy, (3. sešit »Jubilejnych spisow Serbowki«), »Timotheus. Wobraz z prěnjeho křesćijanstwa« od K. J. *Waltaŕa* (nákladem »Serbskeho lutherskeho knihowneho towaŕstwa«), »Duchowne dopomnjenki« (slavnostní řeč a kázání k 25letému kněžskému jubileu ev. faráře J. Jakuba), pro děti »Pěknych dźěći wjesele« a »Šešerjawka a jeje towaŕški« (vydané M. Smoleŕem).[5])

Toť vše, co vyšlo v lužickosrbském jazyce samostatně. Jak patrno, vše hledí k potřebám lidovým: jsou tu povídky, pohádky, sborník písní, četba náboženská a knížečky pro děti: ale všeho toho jest málo, velmi málo . . .

Časopisy vycházely tytéž, jako r. 1898; hlavní místo mezi nimi zaujímají zase vědecký »Časopis Maćicy Serbskeje« a belletristická »Łužica«, kteráž vedle prací básnických, novellistických, lehce poučných a vedle reprodukcí lidového podání přináší i podrobnou kroniku celého současného života národního, čímž se stává důležitým pramenem příští historie národního ruchu lužickosrbského v nové době. V »Časopise Maćicy Serbskeje« uveřejněny důležité příspěvky z oboru lužického jazykozpytu, literární historie a národopisu, zejména »Słownik z Jakubicoweho Noweho Zakonja,« dle výpisků A. Leskiena a sestavení M. Hórnika nově přehlédnutý a vydaný Drem. *E. Mukou*, téhož zasloužilého učence »Dozběrki do serbskeho słownika«, dále přepisy rukopisů lidového písmáka Hansa Nepile (opatřené M. *Handrikem*), konečně důležitý článek *Alfonsa Parczewského* »Serbja w Pruskej po ličenju luda z lěta 1890.«

Také obvyklé kalendáře zase vyšly, tedy 3 kalendáře hornolužické a dolnolužická »Pratyja«.

Bohužel jest nám zaznamenati, že »Pratyja« na rok 1899 nebyla

---

[4]) Viz I. roč. Slovanského Přehledu, str. 452

[5]) Na tomto místě dodáváme k loňskému přehledu (za r. 1898) dolnolužický sborník duchovních písní „Stare serbske duchowne kjarliže“, vydaný dolnolužickým odborem Matice Srbské, jenž se nám dostal pozdě do rukou.

před vánoci téhož roku vystřídána novým ročníkem. »Pratyja« na rok 1900 již nevyšla... Je to smutný fakt, pomníme-li, že vedle 4stránkového týdenníku »Bramborski Casnik« a ročně jedné knížky dolnolužického odboru Matice Srbské byla »Pratyja« jediným čtením srbského lidu v Dolní Lužici... Založil ji r. 1880 a první léta nákladem svým vydával vzácný idealista Alfons Parczewski, načež od r. 1883 převzal ji ve svůj náklad dolnolužický odbor Matice Srbské, který ji vydával do r. 1897. Pak nastala ve vydávání přestávka sedmiletá; není pochybnosti, že tak důležitého prostředku buditelského a vzdělavacího neměl dolnolužický odbor Matice pouštěti z rukou, při čemž jen to mu jest jistou omluvou, že nedocházel dostatečné podpory v Lužici. (Ač zase lze proti tomu namítnouti, že mohlo býti další vydávání umožněno, kdyby se v odboru samém našlo jen 10 obětavých vlastenců, kteří by ročně na vydání kalendáře složili 20 marek — a to by nebyla tak hrozná oběť!)

Po sedmileté přestávce vyšla »Pratyja« zase r. 1894 péčí dolnolužického studentstva. Byl to tedy zjev dvojnásob radostný!

První ročník redigoval kand. ev. theol. W. Nowy. Příštího roku převzal redakci Bogumił *Šwjela*, jenž vydával »Pratyju« 5 let. »V letech 1895—96 jsem skoro všecko sám psal nebo sháněl«, — píše redaktoru Łužice — »později jsem byl podporován různými příspěvky. Pilně mně pomáhal můj otec, učitel Rěžo ze Žylova, básník Kósyk, který mně posílal novoroční básně, zvláště pro kalendář psané; také Ad. Černý a W. Nowy mně dobrou pomoc poskytli. A tak vynikal kalendář obsahem a lácí nad mnohé německé. Avšak »Pratyju«, jak se zdálo tak kvetoucí, zničily poměry prodeje. Můj kolportér Bubnař v prvních dvou letech prodával dobře, potom však onemocněl, aniž jsem se o tom dověděl. A tak jsem se v Berlíně těšil, jak hezky Srbové »Pratyji« čtou — kdežto když jsem se na vánoce vrátil domů, sotva že ji tam znali. K tomu ještě nám škodilo, že se s jisté strany officialně [6]) prodával německý kalendář, vydávaný farářem Hallou v Berlíně. A já sám z ciziny nemohl jsem říditi prodej doma. Tím se stávalo, že »Pratyja« nikdy tolik nevynášela, co stál tisk. Celý příjem (po odečtení porta a jiných vydání) v letech 1894—99 byl 318 marek. Počítá-li se náklad za ročník (při 1000 ex.) po 175 markách — zbývají za 6 let 732 marky deficitu. Největší zásluhu má ten, který tu sumu vzal na se — totiž pan Marko Smoleř... A on není boháč! Dokud se nenajde v Dolní Lužici člověk, jenž by národní dílo vzal do ruky a otevřel mu svůj dům a svoji radu, jako to v Horní Lužici činili Smoleř, Hórnik a Imiš, dotud nebude u nás v ničem zdaru. Co se činí pro národ, musí míti také v národě svůj domov a kořen...«

Těžká a pravdivá do posledního písmene jsou slova dvou posledních vět. Ale rozšiřujeme jejich závažnost i na Horní Lužici: neboť obě Lužice jsou celkem, byť měly dva spisovné dialekty. A obě Lužice dohromady mohly by udržeti lidový kalendář dolnolužický; jediný

[6]) Tedy prostřednictvím farářů! *Red.*

obětavý nakladatel to ovšem nezmůže. Tolik přímo a otevřeně — lužickým Srbům samým.

Poněvadž však věc jest tak důležita, nesmíme ani my ostatní Slované jíti kolem ní jen s výčitkou nebo s útrpným pokrčením rameny a lítostivým výrazem tváře. Polák Alfons Parczewski založil »Pratyji« — ať také ze slovanského světa přijde pomoc k jejímu obnovení! [7])

Zdrželi jsme se déle u prostého dolnolužického kalendáře — ale nikdo nám to nebude vytýkati, kdo zná osudy drobných národů slovanských a jejich zápasy.

Začal jsem sbírkou básní Jakuba Čišinského — a končím prostým lidovým kalendářem. Je to náhoda, ale velice charakteristická pro lužické poměry. Toužíme po lužické krásné literatuře, po lužické poesii — a když přece všecko stojí na lidech, kteří si žádají a potřebují kalendáře... a nedostává se jim ho!...

I končím zase jako loni: Žeň jest zajisté mnohá — ale dělníků málo... Kéž se najdou v novém pokolení!

Ale nové pokolení dlouho dává na se čekat....

ADOLF ČERNÝ.

*

KAZIMIERZ PRZERWA-TETMAJER: **Poezye IV.** Warszawa, Gebethner i Wolff, 1900.

Čtvrtý svazek svých veršů podává básník svému obecenstvu. Jeho obecenstvo, to jest ono, které básníka zná a milnje ze sbírek již předešlých, bude z té knihy plno vděčné radosti. Jako vždy, podává sebe i tuto básník s plnou upřímností, poctivě a pravdivě. Jsou-li pak všecky knihy básníkovy pravdivými dějinami jeho nitra, vyličují Poezye IV. dějin těchto stránky utěšenější než všecky předešlé; a jsou-li verše básníkovy jen drobounkými hlatěmi ryzího drahokamu jeho duše, pak v chladných facettách těchto veršů posledních zahrálo božími duhami nejen veliké, zářné slunce Krásy života — (ač nepronikly jich zároveň i teplé paprsky jeho Radosti): — ale utkvělo v nich několika paprsky i vzácné mystické světlo vznešené stálice, čisté a vzdálené, jež, padne-li jednou v duši, jest jí signem již pro vždy... Básník, jenž, lásky nejvýš prahna, v lásku vlastně nevěřil, jenž pro ženu měl přes nejvyšší vzněty vášně nejvyšší jen pohrdání — došel ke zdroji kastalskému citu ryzího. A to dává té knize posvěcení, celému duchu jejímu jiný, vznešenější směr, s něhož marně strhuje ducha vlnobití hořkého dole moře Ironie; to vede básníka v mystické luhy duše plné zázraků tomu, jenž nabyl zraku, sluchu i citu pro zjev nebeských lilií. Co básníkovi scházelo, by mohl vyrůst v celou uměleckou velikost, toho, jak svědčí Poezye IV., již se mu dostalo. Dva jsou dary podmiňující velkost v umění: velká b o l e s t a velká l á s k a. První měl vždy, snad od kolébky již, a rostla s ním; ona také vyznačovala, jako u Leopardiho, všecko posavadní jeho dílo. V „Otchłani" ústy Ludvíkovými praví básník — jistě sám o sobě: „Nevím, jest-li ještě kde člověka, jenž by byl s to tak žal cítiti jako já." A rovněž pravdivě dí verši této sbírky: „Melancholie — duše ty mé duše! jdeš se mnou všude, v každý jdeš můj svět!" — Tedy bolest byla tu vždycky. Sladší sestra její, láska, nyní k ní přibyla. Ač starší sestra hned ji jala do objetí, přece září svým sladkým a čistým půvabem na celý básníkův přítomný i příští svět. Ještě v „Otchłani" syčí ta stará zmije ironie strašlivá paradoxa, jako: „Muž prahne po ženě, žena jen po roskoši" — a jiná ještě hroznější a ještě bludnější. Však zde, jen slyšme, jak to jinak zpívá:

[7]) Příspěvky přijímá redaktor tohoto listu. (Viz obálku.)

„Mó duše Paní jenom podívá se —
a mír a čistota jí linou z očí.
V tak sněžné labuť nerozkřídlí kráse,
jak z její duše myšlenky jdou čistá.
Ty růže, které v temném tkví jí vlase,
jsou hodny spadnout pod Tvé nohy, Kriste!“

Nebo:

Jak šťastní, kteří milují a věří,
že jednou v jasu z elysejských dveří
jim v ústret vyjdou, jež zde milovali!
Tak kdybych věřil, chtěl bych, byť jen z dáli
Tě spatřit, drahá, chtěl bych pod Tvé nohy
Ti písní metat jako květů stohy
a takým hymnem ověnčil bych Tebe,
až líce Boha vyhlédlo by z nebe . . .
Ach, kdybych věřil! . . . Srdce mi to zláme . . .
Jdi, budiž šťastna . . . Již se neshledáme!“ —

Nebo tyto překrásné verše:

Z těch slz, jež pro mne mhlily Tvoje oči,
jsem růženec si složil v upomnění.
Když k Tater štítům tichý večer vkročí,
a mír s nich v lesy pod horami dýchá,
tu kráčeje jak světa odloučení,
již z pouhé lásky Bohu duši vzdali,
v tom klidu, stínu, svět i mne jenž halí,
všech slz Tvých perly přesouvám si zticha.

Takové čtouce písně díme za básníka vděčně: „Deo gratias! . . .“ Vytkli jsme tuto stránku IV. dílu Poezye napřed, protože je tu nová a otvírá tvorbě básníkově nové perspektivy. Jinak oddíly jí věnované vyplněny jsou téměř veskrze básněmi drobnými. Větší skladby drženy jsou věrně v dřívějších směrech. Melancholie, teskná duma, snivost hluboká, zdomácnělost v nejvyšších abstrakcích, vůbec touha po nejvyšším, absolutním a nekonečném jsou stálými příznaky této poesie; grandiosnost obraznosti, mohutnost vzletu a síla výrazu jsou jejími přednostmi. Scenerie líčení přírodního jest buď velkolepá — jako v nádherné hymně „Do szczytu“:

— — — — — — — — — — — —
Tam klid je . . . Obrovité mlčení tam věčné,
sfer mrtvých majestát;
o věčné opírá se zimy čelo mléčné
a dumá . . . O Bytosti sní tam nekonečné,
jež drží světa spád.
Tam o Něm, na výšině, na skal sněžném štítě
sní tiché mlčení —
a prostírá své oči velkém po blankytě
a sní — a u nohou mu život plyne hbitě,
krev plyne, slze v ní . . .

nebo v básních „Na Królewskiem jeziorze“, „Wizya pustyni“, „Orłosęp“ — (oblíbené to a stále nevyčerpané básníkovo thema) — nebo zjemnělá náladou teskně lahodnou, jakou dýše báseň „W wyobraźni“ (věnovaná Jaroslavu Vrchlickému), „Legenda“ a skoro všecky básně milostné; nebo převládá scenerie sytě barvitá a nálada životem kypící, hellenistická, v básních „Ikar“, „Tytan“ a „Szalony Faun“, nebo konečně je tu scenerie jaksi vznešeně a studeně kosmická v nádherných sonetech „W milczeniu“ (věnovaných Ad. Černému), „Gwiazdy“, v básních „Ziemia pierwotna“ a „Do sczytu“, z níž výše citováno. Báseň „Jesienna cisza“ duchem i slovem, celými větami upomíná na Máchu. Zní v překladě:

„Kol jeseň dýše ... Tatry unavené
si v roušky halí skrání posněžené,
a vítr klade na štít bujnou hlavu;
jak ve snách slunce v mlhy zrudlém hávu
se zvolna níží; po celém kol kraji
svou truchlé stíny smutnou hudbu hrají.

To šírá, tichá, chvějná pne tu, vzdušná
svá nad kotlinou křídla nepovzrušná
tiš podzimková; v jejich měkkém peří
mhly večerní se tulí, zlehka šeří
a nízko visí v šin jak nevtělené
sny, kdysi dávno zemřelými sněné ...

Sám stojím smuten na útesu skály
a v kraj se dívám, kde by lesy spaly,
a před mým zrakem pozvolna se šine
řad jakýchs postav ... divné zjevy, stinné —
a mizí někde na hranicích světa ...
To mého žití zemřelá jsou léta ...

Konstatujeme tuto nápadnou shodu již proto, že tím patrněji vysvitne vedle Tetmajera, Slovana z konce století, vzácnost a síla genia Máchova, Slovana pessimisty z jitra věku.. — Básní zoufalého žalu, ironie, bezedného smutku neschází ani v tomto svazku Tetmajera. Zejména jsou to „Gość", „W godzinie smutku", „De profundis", „Ironia", „Melancholia", „Błędny okręt", „Podwodne widmo" (obrazy taktéž básníku příliš vlastní, než aby jich nemaloval ve stálých obměnách znova a znova), allegorický „Zamek", „Wyspa umarłych", „Grota", „Lwy", pak silná, mnoha reflexemi snad jen poněkud seslabená báseň věnovaná Fr. Kvapilovi „Na szczycie", s překrásnou hymnickou vložkou. Klassicky dokonalá je mohutná báseň „Kolumny Samsona" stejně jako „Tytan", vzácná antika, věnovaná paní M. Konopnické „v důkaz úcty a holdu". — Pozoruhodný jest též u Tetmajera postup myšlenkový a citový (ač jsou-li verše i chronologicky správně spořádány), jak jeví se v básních „Ironia", „De profundis" a „Którzy kochają". V prvé zpívá mu ironie:

„... Ba i z tvé spásy, z hodiny tvé smrti
můj smích tě pekelný zdrtí.
Jak zvěr, jenž okem očarován hada,
mně neskryješ se, zrak můj na tě padá
a balvanem tvou duši tiskne na zem.
Jak dýka spár můj tvoje srdce půlí,
bez křídel ptákem — nebo s křídly plazem
být můžeš po mojí vůli ...."

A z hlubin touží v básni druhé:

„... Ó, moře, moře! Zdaž jest, moře, v tobě
 kdes výspa taká, kde bych moh' být sám
  jak v hrobě?
 Ó, půjdu, půjdu tam!
Neb lépe jistě meteorem minout,
 kams v propast moří padnout jako vrak
  a zhynout,
 než býti bez sil tak!" ...

Avšak již v krásných stránkách, psaných „těm, kteří milují", vyznává:

„... Vím, kam třeba jíti,
co žádáš na nás na té roli světa;
a vichr smeť mne, prach jak s pole smétá,
když nepochopím jak a čemu žíti.
Ba vím to, vím to, přejdu-li a minu

číms neuchvácen, neposvěcen činu,
mé slovo chlebem není-li ni krovem —
ni štítem pravdě ani soudem pychu:
nechť ve smrtelném zapadnu tom hříchu,
a nepamět nech věčná jest mi rovem! — —

Líbezně vyznívá milá poesie dětství v tomto sonetě z cyklu „W nocy“

„Té noci k nebi někde z postýlek svých děti
teď hledí; pozvedly se růžovými líčky —
září v oknech z jíní květy, z ledu třpytné křížky —
a za oknem, tam hvězdy v zlaté svítí změti.

Bůh po nebi tam chodí. Chvílí anděl sletí,
jen kmitne se a zmizí. Letí pro dušičky —
snad nese některou . . . Pst! . . . Prstík na ty rtíčky!
Ten oblak — anděl to je křídel u rozpjetí!

A nade vším tím Pán Bůh. V ruce drží květy,
leč teď jich nerozseje; až nebude zima, —
teď sníh jen dolů střásá s hvězdované řízy;

v srp lesklý měsíc křiví, vítr ve dlaň jímá,
a sobě pro zábavu zlaté lepí světy,
jež bloudí po nebesích a kdes v modru mizí.

Končíme ještě drobnou ukázkou dvou sonetů, nechávajíce si větší ukázky z této sbírky Tetmajerovy na později.

Zapadlá jezera.

Střed skalisk, dole, v holých štítů stínu,
kam nikdy slunce nedopadá šleh,
změť rezavících trav kde vroubí břeh,
šeř temných jezer v hor se hloubí klínu.

Kol nikdy vítr nerozvířil hlínu,
ni vlnky na břeh nevystříkl spěch,
vír nezatančil vodám v záhybech,
jen klid kol visí s nebes baldachýnu.

Tak temné, tiché, bez přílivu řek
spí věčně tam v těch travách povadlých,
den po dni míjí, po věku jde věk.

I patří k nebi, jež se nezatřpytí,
a na rokle, v nichž neroztaje sníh —
a myslí na ten svět, kde slunce svítí.

V mlčení.

Sonet IV.

Ó, Bože, vždyť jest přec snad končina kdes jiná,
nám nedostupných v dálkách jakýs jiný svět,
svět pravdy, dobra, míru, bez vin, bez odvet,
kde nikdy nekřivdí se, křivd se nevzpomíná.

Ó, Bože, vždyť jest přec jen někde domovina,
kde blyště kleštěmi tě nesmí předhánět
kat hrozný Poznání, a za tvým činem v sled
kde nejde Vzpomínka, ta sestra jeho stinná.

Ó, Bože, vždyť jest kraj, kde nerve duši snad
den ze dne lítost víc, jež hynou, pro lilie,
kde strašný nesyčí v ní ironie had . . .

Ó, Bože, vždyť jest kraj, kde jen se světlem žije ...
Tam, duše, tam se vznes v mystických niv svých lad,
kde Mír a Mlčení jsou Věčna melodie ...

PAVLA MATERNOVÁ.

Miedziany jeździec Puszkina. Studyum polemiczne. Napisał JÓZEF TRETIAK. W Krakowie 1900, str. 80. (Otisk z XXI. sv. Rozpraw wydz. filolog. Akad. Umiejęt.)

Hlavním předmětem sporu prof. Tretiaka s Wł. Spasowiczem jest otázka o genesi Puškinovy básně „Мѣдный Всадникъ“ a o vzájemném poměru Puškina i Mickiewicze. Neobmezuje se však jen na tyto otázky, než dotýká se vůbec poesie Puškinovy a též charakteristiky největšího ruského básníka jakožto občana i poety. Tretiak tvrdil v pojednání „Ślady wpływu Mickiewicza na Puszkina“ 1889, že jest řečená báseň odpovědí poetickou na dvě básně Mickiewiczovy „Pomnik Piotra Wielkiego“ a „Oleszkiewicz“, které byly pojaty do „Ustępu“, připojeného k třetí části „Dziadů“ a posvěceného „przyjaciołom Moskalom“; odpovědí, která by se dala stručně shrnouti do slov: „Pravda, byl jsem a jsem příznivcem svobody; byl jsem a jsem nepřítelem tyranstva, ale nebyl bych šílencem, kdybych se pouštěl do zjevného boje s ním? Chtěje žíti v Rusku, musím se poddati všemocné ideji vládní, jinak mě bude stíhati jako šíleného Eugenia“. Spasowicz r. 1891 výmluvy Tretiakovy o řečené básni Puškinově i o některých jiných básních Puškinových neuznal za správné. V přítomné rozpravě pak Tretiak zůstal při svých vývodech až na některé drobnosti po podrobném rozboru kritiky Spasowiczowy.

Spisovatel rýsuje všeobecnou charakteristiku Puškinovu, ale ubližuje ruskému básníkovi, neboť neklade náležitý důraz na poměry, za kterých Puškin tvořil. Byl Puškin zajisté také se strany ruské kritiky i se strany vrstevníků svých přísně souzen i odsuzován (na př. od Vjazemského, Nikitenka) a nelze popříti, že býval sláb, ale celkem všecko jeho jednání a tvoření dá se zcela uspokojivě vysvětliti tím, že byl opportunistou, a jiným nemohl ani býti, chtěl-li za doby Mikuláše I. pracovati a psáti. Ale neodříkal se ideálů svého mládí, než pokoušel se je i potom šířiti jiným způsobem (srv. В. Г. Якушкинъ: О Пушкинѣ 1899 str. 56 sl.). Spis. obšírněji rozbírá některé básně Puškinovy, zvláště Пророкъ, Анчаръ, Галубъ, a zvláště pak „Клеветникамъ Россіи“ i „Бородинская Годовщина“. O „poetické ceně“ zvláště poslední básně jde asi jeden hlas. Již kn. Vjazemský zapsal svého času do svého pamětníka „нѣтъ ни одного листка Journal des Débats, гдѣ небыло бы статьи написанной съ большимъ жаромъ и съ большимъ краснорѣчіемъ, нежели стихи Пушкина въ Бородинской Годовщинѣ. Тамъ тѣже мысли, или тоже безмысліе“ (Полное собр. сочин. IX. 159). Tretiak ukázal taktéž, že ze zlomku básně z r. 1824 věnované jakémusi hr. O. převzaty byly verše do básně „Клеветникамъ Россіи“, co poznali jiní již, Jakuškin v pojednání „Радищевъ и Пушкинъ“ (1886), jak též Spasowicz. Zásluhou Tretiakovou jest, že prokázal určitě genesi onoho zlomku. Vývody pak jeho, že Puškin psal básně tyto ve službách vlády, že se chtěl odvděčiti carovi „kosztem ‚polskich buntowników‘; zachodnich ‚oszczerców Rosyi‘“ jsou tvrdé, příkré a nespravedlivé. Nebude asi možno tvrditi, že Puškin choval city nepřátelské Polákům již ode dávna, jak myslí Jakuškin — báseň z r. 1824 konstatuje vlastně jenom odvěký antagonism Rusův a Polákův — ale tolik možno se Spasowiczem s jistotou říci, že zvláště báseň „Клеветникамъ Россіи“ vytryskla z nitra básníkova, byla věrným výrazem citů básníkových pobouřených revolucí polskou, jakož i akcí západních přátel polských.

Ke konci svého spisu vytýká prof. Tretiak veliký význam těchto otázek literárních, neboť mají nemenší význam kulturně-historický. Spis. praví „zasadniczym rysem stosunku Mickiewicza do Puszkina, albo jeszcze lepiej powiedziawszy, Mickiewicza do Rosyi... ideą ogarniającą wszystko i nad wszystkiem górującą ... jest przedstawienie Rosyi, narodu rosyjskiego, jako bryły drzemiącej, jako siły świeżej, surowej i babarzyńskiej wobec odwiecznej walki dwóch potęg: dobra i zła, jasności i mroku, ciepła i lodu, wolności i despotyzmu ....“; myslí, že vítězství té moci, jíž hlasatelem byl Mickiewicz, jest

ještě velmi daleké, ale jména, jako Hercen, Turgeněv, Solovjev, Tolstoj i Čičerin dokazují, že moc světla a tepla nalézá bojovníky v Rusku, a že boj ohlášený Mickiewiczem není jenom sen, než skutečnost... Také my máme pevnou naději ve vítězství „světla i tepla", ač bychom jinak rozdělovali světlo a stíny, teplo a chlad, svobodu a tyranii, a nehledávali stíny a chlad a tyranii pouze na jedné straně... J. POLÍVKA.

M. O. МЕНЬШИКОВЪ, Критическіе очерки. Спб. 1899, str. 404.

Horlivý propagator idejí Tolstovských sestavil v této knize některé kritické úvahy o různých význačnějších zjevech nové ruské literatury, které byly vytištěny v časopise Недѣля. Nadpisy různých jeho statí sdělují se pouze na záhlavním listě, seznam jich není uveden na konci knihy, velmi silně postrádáme také index jmen tím více, že ze záhlaví jednotlivých statí není patrno, o kterém spisovateli, o kterém spise pojednáno. Předmětem kritických úvah Meňšikova jsou hojní spisovatelé a různá díla od počátků ruské literatury XIX. věku až do našich dnů, až do nejnovějších směrů literárních. Stati nejsou sestaveny podle nějakého určitého principu, než následují za sebou, jak se snad hodilo sazeči. Tři úvahy pojednávají o některých novějších spisech a o učení L. N. Tolstého, a ani ty nejsou sestaveny, jedna zahajuje knihu, druhá a třetí nalézají se až ke konci knihy. V několikařádkovém úvodě praví spisovatel, že jeho úvahy možno považovati spíše za „mravní charakteristiku" tvoření spisovatelů, o kterých pojednal, než za „literární charakteristiku"; a v úvahách o L. N. Tolstém obmezil se pouze na mravoučný ráz jeho spisů. Jsou tyto pak nadšenou obranou apologií názorů a ideálů velkého myslitele Jasnopoljanského, jak byly vyloženy jmenovitě v jeho traktátě „недѣланіе" a v jeho povídce „Pán a sluha" („Хозяинъ и работникъ"). Spíše ještě možno říci, že spisy L. N. Tolstého jakož namnoze i spisy jiných básníků ruských daly autorovi podnět k obšírným traktátům mravoučným, byly podkladem jeho úvah a meditací, jak bývá citát biblický podkladem kázání. Pro literární a biografické poznání Tolstého má větší cenu nevelký článek jeho o vzpomínkách znamenitého romanciera z jeho let dětských ve spojení s jeho prvním velkým spisem „Dětství" (str. 388 sl.).

Mimo to oceněn význam Gribojedova a jeho nesmrtelné komedie (str. 262 sl.), kterou staví spisovatel nad Revisora Gogolova; leckterými poznámkami přispěl k hlubšímu poznání hlavního reka, Čackého; jest to podle něho nejheroičtější a nejsvětlejší typ v ruské literatuře, a „Hoře z rozumu" nejvážnější drama ruské. — Dále jest podrobněji rozebrána literární činnost hr. Alekséje Tolstého (str. 294 sl.). Jak. Polonského, zvláště satirická jeho báseň „Psi" (str. 51 sl.), N. S. Lěskova (str. 330 sl.), záhy zesnulého básníka S. Nadsona (str. 189 sl.). Vystihován literární i kulturněhistorický význam A. Čechova na různých místech knihy (str. 148 sl., 158 sl.), povaha typů jím volených demonstrována na základě jeho povídky „Палата Но. 6", při té příležitosti rozebráno také učení L. N. Tolstého „neprotiv se zlu" (str. 180 sl.). Spis. dotýká se také novějších směrů literárních, jmenovitě dekadentství a mysticismu s ním souvislého, zvláště „idejového" jeho podkladu v souvislosti s vývojem kultury na konci XIX. v (str. 181 sl.). Přirozeně dotýkal se kritik mimochodem všech význačnějších zjevů v ruské literatuře XIX. věku od Puškina a Gogola až do nejnovějších básníků, Minského, Merežkovského a j.

V knize nalézáme mnoho pozoruhodných a sympathických názorů, ale vedle toho také leckteré paradoxní i nesympathické, někdy dokonce reakční. Nelze také tvrditi, že by z knihy vyzíralo ucelené učení ethické, naopak nalézáme leckteré odpory. Spis. nemá dosti ostrých slov proti naší „lží-civilisaci", proti nynějším velkým světovým státům a jich světové politice, ale nemá také sympathii pro snahy malých národů po obhájení vlastní existence a dosažení lepších prostředků existenčních. „Přirozený rozklad některých národností, jakmile se neděje cestou násilí, jest jenom žádoucný" — ... „dobře když se národnosti tvoří, ale ještě lépe, když splývají mezi sebou" ... Vytýká Uhrům, že utlačují Slovany, ale nemá slova sympathického pro snahy finské neb

irské. Všude jest viděti příslušníka velkého národa, který nemá smyslu pro snahy malých národů. Platonické odsuzování snah odnárodňovacích sotva koho uspokojí. Věty: „Nikdo ovšem nemá právo udržovati malý národ ve spojení s cizím národem (u prvého užívá spis. terminu народъ, u druhého нація — rozdíl tento nelze napodobiti) jakmile toho nechce. Ale on to n e c h c e více ze špatných, nežli dobrých citů“ a pod., to jsou věty, kterými možno obhajovati všecko násilné odnárodňování a které sotva možno uvésti ve shodu s uceleným programem ethickým. J. POLÍVKA.

Српска књига, њени продавци и читаоци у XIX. веку. Пред освитак XX века разматрао и бележио СТОЈАН НОВАКОВИЋ. Београд 1900. Str. IV. a 118.

Kniha předního srbského učence rozpadává se ve dvě části: v první literárně-historické podává se velice zajímavý přehled vývoje knižního obchodu od počátku našeho věku, jakož i vývoje odběratelstva i čtenářstva hlavně v Srbsku, v druhé části kriticko-publicistické vykládají se podmínky úspěšnějšího rozvoje literární činnosti nejen v Srbsku než u veškerého srbského národa a kritisují se prostředky, které k tomuto účelu již od 30 a více let se navrhovaly a podnikaly.

Spis. otevřeně konstatuje jako hlavní příčinu toho, že dosavade se nevyvinul živější literární ruch u srbského národa, politické poměry, pod kterými národ tento žije. Žijící pod sedmi různými politickými správami žije přese všecku jednotu jazyka spisovného v každé té části celkem svým zvláštním kulturním a literárním životem. Spisovatel ale také upřímně vyznává, že příčiny toho nejsou jen politické, ani snad ne přední měrou politické, než že leží v národě samém, příčiny nejsou jen vnější, jichž změniti nemá národ dostatek moci, než také — a to hlavně — vnitřní.

Velice zajímavá jsou data sebraná spisovatelem o první době šíření knihy srbské pomocí předplatného, co se drželo do 70tých let, částečně i déle. Spisovatel poukazuje, jak jsou seznamy předplatitelů, jež se tiskly na konci knih, relativně dosti cenné pro charakteristiku toho, jak se čtenářstvo šířilo, v kterých krajích, v kterých třídách i vrstvách. Záhy také zakládají se zvláštní knihkupecké a nakladatelské obchody, nejdříve ovšem na území rakouském a později teprve v Srbsku (v Bělehradě), zároveň vyvíjí se také kolportérství, někteří typičtí kolportéři a zároveň také vydavatelé knížek pro lid důkladněji se vypisují, a charakterisuje se také jich činnost vydavatelská: tisknou a šíří mezi lidem srbským více méně tutéž literaturu (mimo církevní) středověkou, romantickou jako v Rusku aneb u nás tiskárny v Litomyšli, Jindřichově Hradci, Uh. Skalici. S jedním takovým vydavatelem a nakladatelem spojil se na počátku let 50tých také český jeden přistěhovalec, o kterém Novaković omylem praví, jakoby byl býval schválně k tomu obchodu pozván z Čech. Byl to rodák litomyšlský, poštovní úředník, jménem Valouch, který se přistěhoval z Čech ze zcela soukromých příčin do Srbska, veden příkladem jiných bližších krajanů, měl tu s počátku s dvěma rodáky kožešnický obchod a později byl zjednán od nakladatele M. Popoviće; oženil se pak se Srbkou, přestoupil na pravoslaví i posrbštil zároveň své jméno rodinné ve Valožić. Proslulá pak firma tato podobnou činností vydavatelskou jako Bergerova v Litomyšli. K onomu starému repertoiru připojil se potom zvláště působením této firmy sensační román západoevropský.

Knižní obchod srbský jest dosud přese všecky zdokonalené prostředky dopravní nad míru slabý, styk mezi nakladateli různých středisk kulturních velice nepatrný, zrovna nijaký, dokonce mezi městy tak blízkými jako Bělehrad a Nový Sad — z jednoho města do druhého možno dojeti osobním vlakem za neplné tři hodiny! Celá ta bída a rozkouskovanost Slovanstva zračí se en miniature u srbského a chrvatského národa. Spisovatel charakterisuje také novinářstvo zvláště specialně srbské a nikterak nezamlčuje jeho nízkou úroveň, vytýká, že bělehradské noviny mají úplně lokální ráz, tak že nemohou zajímati Srba z jiných krajů, a týž lokální ráz mají noviny uherských Srbů a j. Nemůže ovšem spisovatel připomenouti, že novosadské a j. noviny, když překročovaly svoje místní záležitosti a pojednávaly o poměrech králov-

ství, prostě byly v království zapovězeny, a že nešťastné politické poměry království nesmírně stěžují všeliký užší styk.

Zajímavy jsou výklady St. Novakoviće o dřívějších snahách po utužení literárních a kulturních styků všeho národa srbského i chrvatského. kritika snah Sjednocené Omladiny Srbské (1866—1872), knihy O. Utješenoviće Ostrožinského „Misli o važnosti, pravcu i sredstvima unapređenja književnosti srpsko-hrvatske“, zvláštního zákona srbského z r. 1870 na organisaci knihkupectví a nakladatelství, který se úplně minul svým účelem, ač měl široký program, požadoval úzké styky knihkupecké pro veškeré Jihoslovanstvo, jakož i styky s ostatním Slovanstvem, i nového zákona z r. 1878, který se obmezil pouze na ustanovení o rozprodeji knih vydaných státní tiskárnou srbskou. Přese vše to dosud není organisovaného knižního obchodu v Srbsku ani u Srbů. St. Novaković vytýká na konci jako unum necessarium kulturní a literární sjednocení Srbstva i Chrvatstva a uvažuje o tom velmi střízlivě. Znamenitý učenec a aktivní státník srbský jest dalek onoho chauvinismu, který dnes více snad ještě než kdy dříve rozdírá tento „dvoujmenný“ národ. Uznává jako jedinou potřebu stvoření skutečného čtenářstva srbského i chrvatského, kterému by byla stejně mila kniha tištěná jak latinkou tak kyrillicí, jak jekavským dialektem tak ekavským. Několika slovy připomíná spisovatel domnělé snahy Chrvatů vytlačiti naprosto „srpsko ime“ a obmeziti je snad pouze na království Srbské, přiznává „u istini način konačne rasprave i morala bi biti propast jednoga imena“, ale to jest ovšem veliká politická otázka. Požaduje se plným právem, aby každý Srb a Chrvat poznal důkladně jak písmo srbské tak písmo chrvatské. Spisovatel činí sice jakési narážky, že učitelé nenaléhají dosti, aby žactvo si osvojovalo obě abecedy, ale nepraví určitě, kde se to stává. Myslím, že na obou stranách. Jest to dosti pozoruhodný aspoň fakt, že firmy bělehradské šmahem se latinkou píšou podle maďarského nebo německého pravopisu, nikoliv dle chrvatského: -ics neb -itsch m. ić atd. To jest makavý důkaz buď neznalosti aneb nechuti. Snahy a ideje předních ušlechtilých vůdců nepronikají do širších vrstev a bývají zahlušovány bohužel chauviny, hrdinami dne. J. POLÍVKA.

Slovanská bibliografie lékařská. Pořádá Dr. JAR. SEMERÁD. Roč. I. seš. 1. Praha 1900.

Na 36 stránkách petitového tisku nalézáme práce ze všech oborů lékařství napsané v jazyku českém, polském, ruském, bulharském, srbském a chorvatském, publikované v 1. čtvrtletí 1900. Autor připomíná, že literatura česká a chorvatská vyčerpána, polská téměř úplně, jen ruská ještě vykazuje více mezer, leč doufá, že je během roku vyplní spoléhaje se na ochotu ruských autorů a ruského tisku. Pracná a vážná tato publikace znamená první krok k organisaci slovanské práce a lze se nadíti, že po příkladu tom i jiné odbory konečně přistoupí k prvním počátkům praktického řešení vzájemnosti slovanské. V Praze jsou skutečné všecky podmínky, aby zde založena byla bibliografie slovanská vůbec a v té příčině právem můžeme se nadíti součinnosti ústavů, jako jest česká akademie, Matice Česká a j. Prozatím vykonán krok pevný prací jednotlivce a přispěním redakce Čas. česk. lékařů v oboru jediném — leč znamená razení dráhy dávno želané, a proto s upřímnou radostí vítáme významnou publikaci Semerádovu.[1] *Ch.*

Ruští umělci. Výbor obrazů z první souborné výstavy ruských umělců v Praze. Uspořádala Jednota umělců výtvarných v Praze. Textem provází Jar. Kamper. Nakladatel B. Kočí. V Praze 1900.

Výstava ruských umělců, uspořádaná v Praze zásluhou Jednoty umělců výtvarných, vzbudila u nás pochopitelně mimořádnou pozornost: poprvé se nám v ní představilo ruské umění hromadněji. O čem před tím jen psáno v „Naší Době“ a „Volných Směrech“ (F. Táborským), to nyní stanulo nám před očima zastoupeno pěknou, obsažnou výstavkou. Některá čísla — jako Ši-

[1]) Podobný úkol v oboru slovanských starožitností znamenitě plní Niederlův „Věstník“, z něhož může se vyvinouti všestranný orgán slavistické bibliografie. Právě vyšel svaz. IV. *Red.*

škinova podobizna od Kramského, Dubovského „Žatva“, Řěpinova „Samovazba“ nebo „Souboj“, Bodarevského „Modelka“, některé krajiny Šiškinovy a j. — vryla se v paměť nezapomenutelně. Čilý nakladatel p. B. Kočí se české veřejnosti velmi zavděčil výborem 71 nejlepších obrazů ruské výstavky ve vzorných reprodukcích (a to za peníz vskutku laciný: pouze za 10 K). Obšírná předmluva p. Kamprova předvádí reliefy zastoupených malířů. Krásná publikace tato vykoná u nás důležité poslání: otevře našemu obecenstvu okno do ruského umění, pročež jí přejeme zaslouženého rozšíření. —*n*—

Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка. Ч. 1. Lvov 1900. Lvovské Naukove Tovarystvo imeny Ševčenka počalo letošním rokem vydávati svoji „Chroniku“. V 1. čísle nynější předseda M. Hruševkyj podává vývoj Tovarystva. Ukazuje, jak z pouhého Tovarystva im. Ševč., založeného v r. 1870 na podporu literatury vůbec, po mnohých a mnohých svízelích (spolek odkázán byl první doby jedině na své prostředky, subvence dostává teprve v posledních letech), vyvinulo se Tovarystvo Naukove, které svou činností a čilostí předčí mnohou akademii, povážíme-li, že na př. r. 1899 při nepatrné podpoře 7000 zlatých vydalo 16 svazků naučných publikací. Nynější naukovà organisace Tovarystva má sekci historicko-filosofickou, filologickou i math.-přírodopisně-lékařskou a pět kommissí: právnickou, jazykovou, archaeografickou, ethnografickou a lékařskou. Publikací bylo vroce minulém 11. „Zapysky Tov. im. Ševčenka“, orgán filosoficko-historické a filologické sekce, vychází v 6 svazcích ročně; sborníky jednotlivých sekcí po 3 svazcích; „Ruská historická literatura“, ročně 1 sv. Kommisse archaeografická vydává: „Prameny pro historii ukrajinsko-ruskou“ ve 3 sv. a „Památky ukrajinsko-ruské řeči“ ve 2 sv. Kommisse ethnogr. vydává svůj „Ethnografický sborník“ a „Materialy ukraj.-ruské ethnologie“, obé po 2 sv. — Kommisse právnická a lékařská vydávají po 1 svazku svých časopisů. Činnost naučná tedy je veliká Mimo to belletristický list „Zorja“ přeměněn v „Literaturno-Naukovyj Vistnyk“, vycházející měsíčně.*) —*ch.*

Sami sobie. Książka zbiorowa na rzecz warszawskiej kasy literackiej Warszawa, nakładem kasy literackiej, 1900

Objemný almanach, sličný výpravou, zajímavý sestavením a důležitý svým věcným úkolem: výtěžek z prodeje připadne celý společnému spisovatelskému fondu, teprve vznikajícímu to útvaru polskému asi takového rázu a významu, jako u nás „Máj“. Neméně než 117 autorů tu zastoupeno. Jsou tu odborné článečky historické, etymologické, přírodopisné, literárně historické — (tyto zvlášť pozoruhodné) — filosofické i náboženské; je tu drobounká belletrie a poesie, jsou tu také jen aforismy, citáty, letmo nahozené staré i nové myšlenky. Jsou tu i noty a původní kresby, přes 40 obrázků; mezi nimi věcí opravdu umělecké. V typografické výzdobě převládá secesse. — Z pestrého a hojného obsahu vytýkáme dvě legendy antické. Andrychiewiczovu „Themis“ a Sienkiewiczovu „Na Olimpie“ (tato ovšem malé dílo mistrovské) — a překrásnou allegorii Czesława Halicze „Słonecznik.“ Pak je tu pěkná novelka „Koleżanki“ od Michala Bałuckého, s humorem psaný obrázek „Pan redaktor“ od Zygmunta Chełmického, velice suggestivní, tklivá kresba Władysława Maleszewského „Do domu“, podařená drobotina dramatická „Wilczyca Rzymska“ od Žofie Mellerowé, milý náčrt „Sen“ od Zygmunta Hallera vedle celé řady jiných článků a článečků s tendencí sociálně nebo literárně reformatorskou. Veršů není mnoho a poesie ještě méně, jak to již almanachů osudem. Za zmínku stojí přece některé. zvláště pěkné sonety Kazimierza Glińského („Przypomnienie morza“) a Józafata Nowińského („Ciała i dusze“), pak harmonické sloky W. Gomulického „Bóg moj, Bóg cizsy“, Ackermannským pessimismem vyznívající

*) Původní tituly publikací Tovarystva: Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. — Збірник історично-фільософічної секциї. — Збірник фільольогічної секциї. — Збірник математично-природописно-лікарської секциї. — Часопись правнича. — Руська історична бібліотека — Памятки українсько-руської мови і літератури. — Етнографічний Збірник. — Материяли до українсько-руської етнольогії. — Літературно-Науковий Вістник. —

verše Ant. Pileckého „Kiedy już umrę“, idyllický „Urywek“ Lucyana Rydla a něžné, plné vroucnosti sloky Władysława Zalewského „Za głosem“. Marya Konopnicka napsala jeden ze svých hudebně plynoucích postesků veršem „Tu się droga załamała“, a Kazimierz Tetmajer pustil „Z notesu“ další jeden svých ostře jedovatých šípů — proti ženě. Litujeme vždy tolik, čtouce nějaké tak hořké řádky básníkovy na toto thema, že zlovůlí osudu právě on, tak ryzí poeta, nepoznal ženy s jiné stránky leč s nejhorší. Kde jeho velcí předchůdci a druhové vděčně a uctivě sklonili koleno před sanctissimem lidstva, tam Tetmajer jen potměšilou nalezl Pandóru, která mu zkalila a otrávila osudnými dary svými zřídlo života nejčistší. U velikého poety je to škoda ze všech nejbolestnější, neboť stopy její v díle životním jsou nevyhladitelné.[1]) — Ještě aspoň slovem vděčně se dotkneme „Bajky“ B. Prusa, dále zajímavého článku „Geneza ‚Mnicha‘ J. Słowackiego“ od Stanisława Zdziarského, k dějinám česko-polským hledícího článečku Antoščina „Piastówny i Jagiellonka na tronie czeskim“, článku „Książeczka Franciszka Malewskiego“ od Józefa Kallenbacha — — leč netřeba víc uváděti jmen: doufáme, že při neobyčejné láci (1½ rublе = 2·50 zl.) a zvláštní vděčnosti předmětu i účelu knížka „Sami sobie“ stane se i u nás brzo dobře známou a srdečně vítanou navštívenkou valné části vynikajících spisovatelů a umělců polských.

PAVLA MATERNOVÁ.

Rozhledy a zprávy.

(Slovenský večer v Hodoníně. Odvážení slovenských dětí. Literární ceny. Slováci v Americe. — Sjezd lékařů polských. — Vyšší ženské kursy v Moskvě. Spolek záštity nešťastných žen. Raskolníci. Průmyslové školy. Z tiskových poměrů. † P. A. Bakunin. Slavjanskij Věk. Duchoborci. — Moskevské Védomosti o Ševčenkovi. Ulice Ševčenkova ve Lvově. Sěvernyj Kurjer o Malorusech. Maloruští vystěhovalci. — „Objavlenje“. Maďarisace chorv. místních jmen.)

Slované severozápadní.

Ruch pro československou vzájemnost na Moravě neutuchá; zaznamenáváme, že dne 29. června byl pořádán slovenský večer v Hodoníně, tedy v samém sousedství Slovenska.

Ze Slovenska samého zatím dochází smutná zvěst. V měsíci květnu byly odvezeny 24 děti (většinou sirotci) ze severní části Trenčínské stolice kamsi na dolní Uhry. To bylo čtvrté vyvezení dětí z této stolice: poprvé stalo se tak r. 1874, podruhé r. 1887, potřetí r. 1888 a po čtvrté dne 17. května 1900. Toto vyvezení stalo se na útraty chudinského fondu; ministerstvo samo nařídilo bernímu úřadu v Trenčíně, aby vyplalil 3000 K na přesídlení „maloletých“ z Trenčínské stolice do maďarského kraje ...

„Kníhkupecko-nakladateľský účastinársky spolok“ v Turč. Sv. Martině vypsal dvě ceny za literární práce: 200 K za román, 100 K za povídku. Lonského roku na takovýto konkurs došla toliko jediná práce, a ta byla slabá, tak že jí spolek nevydal; úkaz to zajisté kormutlivý. Spolek (jaksi chudičký nástupce zrušené Slovenské Matice) má 6250 zl. ve spořitelně a na hotovosti, veškerého jmění 9585 zl.

Američtí Slováci mají „Národný Slovenský Spolok“, jemuž všecka čest. V čele stojí P. P. Rovnianek, vůdce Slováků amerických, muž velmi snaživý

---

[1]) Zatím, než mohl tento posudek přijíti na řadu, vyšla již nová sbírka básní Tetmajerových, v níž, jak patrno z obšírného referátu v tomto čísle, nacházíme již i tóny jiné, než jsou tyto. *Red.*

a rozvážný. Tento spolek vypsal v květnu šest stipendií po 100 K pro slovenské (uherské) studující a čtyři stipendia po 200 K za práce literární (za povídku ze společenského života, za epickou báseň, za veselohru a za rukověť slovenského pravopisu pro lid obecný). Jak správně vycítují američtí Slováci potřeby svých podtatranských bratrů! Čest jim za lásku k trpící domovině.

K. K.

*

Ke krakovským sjezdům (historickému, ženskému a učitelstva středních škol), o nichž referujeme obšírněji na jiném místě, přibude IX. sjezd lékařův a přírodníků polských, ohlášený na dny 21.—25. července. Jak známo, měl se tento sjezd odbývati lonského roku v Poznani, ale byl vládou pruskou znemožněn způsobem, který vrhl ostré světlo na vlastní podstatu státu, jenž při každé příležitosti chvástá se svým kulturním posláním. Nuže, letos se sjezd odbude bohdá tím zdařileji v Krakově; aspoň plný zdar sjezdu zaručují již nyní přihlášené vědecké referáty, mezi nimiž jest slušná řada českých. Jest potěšitelno, že čeští lékaři tak hojným počtem sjezdu se účastní. Dosud přihlásilo se 12 účastníků, kteří většinou budou i referovati, mezi nimi prof. Dr. Chodounský (milá a známá osobnost na polských lékařských sjezdech), prof. Dr. Hlava (čestný doktor Jagiellonské university), prof. Dr. Maixner, prof. Dr. Rubeška, prof. Dr. Pešina, doc. Dr. Haškovec a j. O výsledku zajisté neopomeneme přinésti podrobnější zprávu. *Č.*

Slované východní.

Prvním červnem (dle rus. kal.) otevřeny byly vyšší ženské kursy v Moskvě na stejných základech jako trvající již kursy petrohradské.

Jiný kus otázky ženské snaží se řešiti v Kazani, kdež utvořil se spolek záštity nešťastných žen. Obraceje pozornost na boj s veřejnou prostitucí spolek tento snaží se působiti i proti prostituci tajné. K tomu cíli obrátil se k místnímu policejnímu kommissariátu, aby si vyžádal od držitelů zábavních místností smlouvy s děvčaty uzavřené, nejsou-li snad v nich kusy protivící se mravnosti. Poněvadž obyčej, uváděti do smluv podobných odstavce tohoto rázu, jest velice rozšířen, bylo by záhodno jednati všude tak jako v Kazani.

Ministerstvo vnitřních věcí rozeslalo všem gubernatorům cirkulář, aby dbali toho, by razkolníkům avstrijského vyznání netrpěla se nijaká akce k vytvoření zvláštní nezávislé církve se samostatnou hierarchií, neboť působí se tím pohoršení mezi pravoslavnými a ruší se práva vládnoucí církve. Dále ukazuje se zde na to, že mnozí z razkolníků těch osobují si tituly i roucha kněžská, svolávají sbory církevní, vysílají missionáře, vydávají brožury a traktáty. Takové skutky, podle slov cirkuláře, nemohou se trpěti, neboť ruší zákon ze dne 3. května 1883.

V kraji západním ustanoveno zakládati nižší průmyslové školy, především pro židy, s právem na úlevu vojenské služby.

Ke konci něco z tiskových poměrů: Ve Finsku dvěma listům „Päirelehtiu“ a „Viborgsbladet“ nařízeno gen. gubernátorem změniti redaktory, jinak hroženo zastavením listu. Jeden list provinciální zastaven na čtyři měsíce, jeden na dva.[1]) — V Petrohradě zanikl jeden z nejstarších listů „Syn Otě-

[1]) I jinak docházejí o vládních opatřeních ve Finsku zprávy žalostné, nad nimiž rmoutiti se musí každý Slovan, spatřující úkol Slovanstva docela jinde, než v rozšiřování království brutální síly na zemi. Děje se tam zkrátka totéž, co se stalo s Polskem. Zaslepení obdivovatelé hrubé síly vyčítají Polákům, že zavinili svůj nynější stav sami, protože zdvihali revoluce. Nuže, Finové revolucí nedělali — ale co se na nich páše, je v očích oslněných obdivovatelů brutální moci zrovna tak v pořádku, jako křivdy, páchané na Polácích, „kteří dělali revoluce“. Nevíme, co je smutnější, zdali počínání vládního absolutismu slovanské říše — anebo poblouzení těch, kteří jsou jeho obdivovateli v mimoruském světě slovanském, zápasícím stále s cizím útiskem... *Red.*

čestva“ a spolu s ním „Živopisnoje Obozrěnije“ za příčinou liquidace družstva „Izdatělj“, jehož nákladem vycházely. Totéž stalo se kijevskému listu „Žizň i Iskusstvo“ a petrohradským měsíčníkům: „Illjustracija“ a „Zvězda“.

Zemřel Pav. Al. Bakunin, bratr známého emigranta a známý činný člen tverského zemstva, autor knih: „Hlas čtyřicátých let“ a „Základy víry a vědění“ —*ch.*

Duchoborci. Nemilým nedopatřením vypadla při lámání sazby na konci článku J. Rozvodova, kde praví, že se Duchoborům daří v Kanadě velmi dobře, redakční poznámka: „Pohříchu pozdější zprávy nejsou tak příznivé, o čemž v příštím ročníku.“ *Red.*

Ve Vídni počal vycházeti redakcí Dra. D. N. Verguna čtrnáctidenník „Slavjanskij Věk“ (Славянскій Вѣкъ), jehož podtitul zní: „Všeslovanský orgán“. Na obálce (v barvách slovanské trikolory) vytištěn jest jeho titul ve všech čelných slovanských jazycích, kromě toho francouzsky a německy. Obálka tedy jest mnohoslibná, rovněž tak mnoho slibovala předběžná oznámení a reklamy. Tím větší jest sklamání, přihlédneme-li blíže k obsahu. První sešit, jejž máme před sebou, jest skutečně unikem svého druhu: lehkomyslněji sestaveného prvního čísla časopisu, jenž chce býti vážnou revuí, nedovedeme si představiti. Je to soubor drobounkých článečků novinářských, psaných nejobyčejnějším slohem žurnalistickým; ani jeden z nich nesnese měřítka jen poněkud kritičtějšího. Kaleidoskop těchto drobných sklíček nedrží nic jiného pohromadě, než křiklavá obálka, která jest barevným představením nepravého, chvástavého slovanství, obsaženého uvnitř. Vyšší nějaké ideje, která by byla vnitřním pojítkem, bys tu marně hledal. O tom může čtenáře poučiti na př. článek, či vlastně dopis p. Skeptika, v němž vskutku frivolním způsobem a s vášnivostí špatně tajenou píše se o slovanských sporech. Takovým způsobem o tak vážných a smutných vécech ve vážném listě psáno býti nemá. Hledal-li by tu kdo nějaké důkladnější studie o slovanských otázkách politických, národnostních a pod., velmi by se sklamal; ani o současných literaturách slovanských nebo kulturním pokroku národů slovanských není zde (kromě několika recensí ruských spisů) ničeho, co by mohlo poučiti. Zbývaly by otázky národohospodářské, obchodní a podobné, na něž byla v předběžných oznámeních a reklamách hlavní váha kladena — ale ani o těch nenacházíme tu žádného poučení. Pro stránkové nebo nejvýš dvoustránkové poznámky na př. o obchodních stycích Ruska s Rakouskouherskem, nebo pro reklamy výborné jinak vody Šaratice nebylo třeba zakládati „všeslovanský orgán“ ve Vídni. Na takové drobné zprávy, poznámky a reklamy bylo by dosti místa ve sloupcích kteréhokoli slovanského denníku. Věru že jsme byli málo kdy tak dokonale sklamáni, jako p. Vergunovým „Slovanským Věkem“. A nejsme sami: „všeslovanskému orgánu“ p. Vergunovu dostalo se ve „Varšavském Dnevniku“, tedy ve vládním ruském listu, odsouzení tak dokonalého, že redaktor „Slovanského Věku“ nijak nemůže býti v pochybnostech o tom, že vystoupení jehо nikterak nebylo šťastné. *Č.*

*

Ve světě maloruském nového tentokráte je málo. Stará nepřízeň konservativního tisku velikoruského dotkla se před nedávnem Ševčenka. Na evangeliu, darovaném Kulišovi, napsal kdysi Ševčenko několik básní velikoruským jazykem. Z „Liter. Nauk. Vistnyka“ otiskl je petrohradský „Sěv. Kurjer“ a po něm věnovaly jim pozornost všecky větší listy ruské. „Moskovské Vědomosti“ vzaly si z nich podnět k tomuto objevu: Ševčenko měl prý „dvě duše podle toho, jakým jazykem psal svá díla“, on „pouze nechtěl psáti rusky, ale velice dobře uměl psáti tímtéž velkoruským jazykem, jehož zúmysla nechtěl užívati“. Aby prý vyslovil obyčejné všední myšlenky, k tomu prý mu stačila „ukrajinská mova“, avšak když četl evangelium a cítil v sobě myšlenky vznešenější, „tu nálada, kterou v něm vyvolávalo evangelium, přerůstala patrně umělou tendenci, vyžadovala jiných zvuků, více odpovídajících ruské duši. A hle, vzpurný „chochloman“ bezděky píše stejně zarytému „chochlomanu“ ne v nářečí kraje, nýbrž v jazyce všeruském, vytvořeném ne pouhými hajdamáky a čumáky, nýbrž geniem Ruska“ atd. Dosti té ukázky. Z čeho zarytý šovinista si neudělá nástroj nepřízně!

O podobné úctě ke jménu Ševčenkovu se strany lvovského magistrátu jsme již psali. Tov. Imeny Ševčenka žádalo magistrát, aby náměstí před domem jeho slulo Ševčenkovým. Magistrát odpověděl záporně s odkazem, že již jedna ulice lvovská nese jméno básníkovo; myslili jsme tehdy, že je to omluva aspoň přijatelná. Ale nemohlo to býti omluvou. Poslední číslo Vistnyku přináší v reprodukci fotografii této ulice, zvané dříve „Blátivá“, a to plným právem. S prava dlouhý plot, s leva dlouhý plot, dva nebo tři domky, jako u nás na konci předměstí, kde bydlí nejchudší lid, a celá ulice jediná brázda blátivá, jako rozmoklé rozorané brambořisko. Ohmatati lze to bláto na fotografii. A tuto ulici uznal magistrát za důstojnu jména Ševčenkova. Prof. Hruševśkyj, pisatel článku toho, navrhuje, aby lvovský magistrát byl požádán o snětí této tabulky uliční, aby aspoň ostadě byl konec.

Dobrý dojem mezi Malorusy působí mladý petrohradský list, zmíněný již S ě v e r n y j K u r j e r, list i v mnohých jiných stránkách znamenitý. Přináší čas od času objektivně psané zprávy o Haliči a mezi nimi o Malorusech. V č. 116. psal o maloruských stranách politických a snahách malor. intelligence o vzdělání lidu, v č. 114. věnoval vzpomínku Ševčenkovi ve výroční den jeho smrti. V polemickém článku proti „Rossiji“ redaktor Arabažin hájí stanovisko „S. Kurjera“ vůči hnutí maloruskému tím, že je přítelem každého hnutí, jež cílí k osvětnému povznesení lidu. Je to vskutku vzácnost v ruském tisku.

Černovická „Bukovina“ otiskuje z americké „Svobody“ dopis o stavu m a l o r u s k ý c h v y s t ě h o v a l c ů n a H a v a j s k ý c h o s t r o v e c h. Agent bremské firmy Sr. Missler dal je vézti na plachetní lodi, kde živeni byli černou kávou a sucharem. Po ukrutné cestě, při níž zkusili týrání lodnictva, dostali se na Havajské ostrovy, kdež konají nejtěžší práce v plantážích za mzdu 18 dolarů měsíčně. —*ch.*

Jihoslované.

Pod názvem „O b j a v l j e n j e“ vyšla epická báseň pod pseudonymem M. Strahiniće, jenž skrývá jméno dubrovnického prof. Lukáše Z o r e. V díle tom vede Dante básníka tak, jako vedl Vergil Dantea, a ukazuje mu národní zrádce a p. Tendence není jen protiklerikalní, nýbrž také přímo protikřesťanská. Z té příčiny přišlo i v chorvatském tisku k polemikám, jež ozvaly se v minulém zasedání dalmatského sněmu, kde prof. Zore vytýkal kněžstvu nedostatek vzdělanosti a klášterní výchovu vůbec, a redaktor Biankini (kněz) připisoval kněžstvu zásluhu o celé národní hnutí. Ostatně je to jen daleký ohlas srážky dvou krajních směrů: jednoho, jenž libuje si v společenském atomismu, ne-li již anarchismu, a druhého, stavovského, jenž bojí se o své pohodlí duševní i tělesné, kdyby osvěta ozářila široké vrstvy lidové a pravé uvědomění proniklo celý národ.

Ještě jest v živé paměti barbarský maďarský zákon o změně všech místních jmen v Uhrách ve jména ryze maďarská, proti němuž nejrozhodněji vystoupily bohužel jen — paní sedmihradských Sasův, nedostavše ovšem žádané audience. Co v Uhrách bylo zavedeno „zákonem“, provádí se již delší dobu v Chorvatsku v praxi. Posud byla tato praxe nesoustavná, ale nyní mají se systematicky zmaďarisovati všechna jména chorvatská, a to přičiněním ředitelství uherských státních drah. § 47. vyrovnání uhersko-chorvatského z r. 1868. ustanovuje výslovně: „Ve všech oněch záležitostech, jež tímto vyrovnáním nepodléhají společnému sněmu a ústřední vládě, náleží královstvím Dalmacii, Chorvatsku a Slavonii právo úplné autonomie jak na poli zákonodárství, tak i na poli exekutivy.“ Přeměna jmen není uvedena jako záležitost společná, pročež jen autonomní vláda v Záhřebě měnila posud jak jména osobní, tak místní (na př. vesnici: Vlaška Kapela v Srbska kapela; lázeňské místo: Crikvenica v Cirkevnicu). A nyní právo autonomní vlády chorvatské osobuje si ředitelství, jež samým svým názvem příčí se vyrovnání, jelikož železné dráhy, vystavěné z chorvatských fondův bývalé Vojenské hranice, nejsou nikterak uherskými. Posud se snahám přímé této maďarisace dobře daří . . .

Š. Bć.

Ukazatel

ke 2. ročníku Slovanského Přehledu.

Q.

R.

Ř.

S.

Opravy.

Na str. 62. řád. 13. s hora čti Птолемею místo Ртолемею.

„ „ 97. „ 4. „ „ *zaměstnávali* „ zaměstnával.

„ „ 108. „ 8. „ „ *proti opravě pravopisu* místo: proti pravopisu.

„ „ 114. v notové řádce scházejí taktové čáry.

„ „ 118. v posledním odstavci sluší škrtnouti větu: Zemřel atd.; na konci článku vypadla poznámka: Prof. *J. Baudouinovi de Courtenay* vzdávám vřelé díky za vzácnou pomoc při redakci, korrektuře a překladu resijských textů.

„ „ 178. řád. 9. dole čti *Uminského* místo Kminského.

„ „ 204. „ 3. s hora „ Гордѣевъ místo Тордѣевъ.

„ „ 245. „ 13. dole „ *Papieski* místo Popieski.

„ „ 316. „ 6. s hora „ *1899* místo 1898.

„ „ 349. „ 8. dole „ práci *o* povznesení místo: práci a povznesení.

„ „ 372. v nadpisu vypadl rok narození E. Tonnera: *1829*.

„ „ 437. řád. 4. dole sluší škrtnouti jméno N. Nenckého, kterýž není rozený Rus, nýbrž Polák.

„ „ 442. řád. 3. s hora schází nadpis *Jihoslované*.

„ „ 442. „ 4. s hora čti *Budisavljeviće* místo Buditavljeviće.

„ „ 446. „ 17. „ „ *Porębowicse* místo Porebowicze.

„ „ 447. „ 27. dole „ *Platon* místo Platin.

„ „ 454. „ 22 s hora „ *teatru* místo teatrn.

Listárna.

Dopisy, týkající se redakce, knihy k oznámení a časopisy na výměnu zasílány buďtež přímo redaktoru (Praha, Pštrossova 188—II.).

Rukopisů nevracíme; zvláštními dopisy odpovídati nemůžeme.

Vanovice. Воскресенiе, vydání V. Čertkova, stojí 2 zl 40 kr. — **L. N. K.** Skhadźowanka lužického studentstva bude se odbývati ve Wóslinku (Ossling, na hranici luž. národnosti) 5 srpna odpol. Jeďte do stanice Strassgräbchen (luž. Nadrožna Hrabowka, leží však již v okolí poněmčeném), první za Kamencem saským (vyjedete-li z Prahy, tedy buď přes Drážďany nebo na Georgswalde-Ebersbach), odtud pěšky 1¼ hod.

Na dům Matice Srbské v Budyšíně zaslali redakci: p. Jos. Svoboda na Smíchově 1 zl., Matici Srbské na vydávání knih rovněž 1 zl., pan Aug Hajný na Král. Vinohradech 1 zl.

Na vydání dolnolužického kalendáře věnuje redaktor Slovanského Přehledu 10 zl.

Spisy redakci zaslané.

Melodje ludowe litewskie. Zebrane przez ś. p. księdza Antoniego Juszkiewicza, opracowywane przez ś. p. Oskara Kolberga i ś. p. P. Izydora Kopernickiego, a ostatecznie opracowane, zredagowane i wydane przez Zygmunta Noskowskiego i Jana Baudouina de Courtenay. Część I. Kraków. Wydawnictwo Akademii Umiejętności. MCM.

1400—1900. Księga pamiątkowa uczniów uniwersytetu Jagiellońskiego. Wydana staraniem i nakładem młodzieży akademickiej ku uczczeniu 500-letniego jubileuszu. Kraków. MCM.

Pamiętnik III. zjazdu historyków polskich w Krakowie, urządzonego przez Towarzystwo historyczne lwowskie w dniach 4, 5 i 6 czerwca 1900 I. Referaty. Kraków. Nakładem uczestników zjazdu. 1900.

Historya uniwersytetu Jagiellońskiego. Średnie wieki i odrodzenie. Z wstępem o uniwersytecie Kazimierza Wielkiego. Napisał Kazimierz Morawski. Tom I. i II. Kraków 1900.

Ruští umělci. Výbor obrazů z první souborné výstavy ruských umělců v Praze. Uspořádala Jednota umělců výtvarných v Praze. Textem provází Jaroslav Kamper. Nakladatel a vydavatel Bedř. Kočí v Praze I., Frant. nábř. 14. Cena 10 K.

Zofka Kveder: Misterij žene Tisk od Emanuela Stivína v Pragi 1900. Nákl. vlastním. (Vinohrady, Palackého tř. 53) Cena 1 K.

Kapesní slovník česko-polský. Sestavil prof. F. A. Hora. V Praze, 1900. Nákl. vlast. Seš. 5. Cena 45 h.

Přátelům Slovanstva

doporučujeme

právě vydanou vynikající novinku uměleckou

RUŠTÍ UMĚLCI.

Výbor charakteristických obrazů z první výstavy ruských umělců v Praze vumělé reprodukci tónové s řadou světlotisků.

Péčí a ve prospěch

JEDNOTY UMĚLCŮ VÝTVARNÝCH V PRAZE.

Textem doprovází

Jaroslav Kamper.

»Jednota umělců výtvarných« vydávajíc toto dílo praví ve svém vyzvání:

»Vydávajíce dílo toto, vedeni jsme byli dvojí tendencí. Předně učiniti přístupnou ruskou výstavu jaksi en miniature kruhům co nejširším a od Prahy co nejvzdálenějším, potom výtěžku z díla, na němž s nakladatelem »Českého umění« a nakladatelem »Ruských umělců« p. Bedřichem Kočím participujeme, použiti jednak k uhrazení velké režie při výstavě samé, jednak jako základu k dalším pracím na tomto poli.

Podnik náš jest první výstavou »Tovaryšstva kočovných uměleckých výstav v Petrohradě« mimo Rusko, a od zdaru jeho závisí, mají-li se podobné **výstavy i z ostatních národů Slovanských státi pravidelným zjevem v uměleckém našem životě**, čehož zajisté i **v zájmu dalšího kulturního sbližování Slovanských národů** jest si co nejvřeleji přáti.«

„Ruští umělci“ obsahují mimo portretní skupiny ruských malířů zdařilé reprodukce 71 obrazů následujících autorů:

Bakšejev	Jarošenko	Lebedév	Nevrov	Šilder
Beggrov	Ivanov	Lemoch	Nilus	Šiškin
Bohdanov	Kasatkin	Levitan	Pervuchin	Vasněcov
Bohdanov-Bělskij	Kiseljov	Makovskij A. V.	Pimonenko	Vinohradov
Bodarevskij	Klodt	Makovskij V. J.	Rěpin	Volkov
Dubrovskoj	Korin	Maksimov	Stěpanov	
Endogurov	Kuzněcov	Nesterov	Světloslavskij	

Upozorňujíce slovanskou intelligenci na podnik »Jednoty umělců výtvarných«, těšíme se, že všude dojde vlídného přijetí i porozumění.

Dílo stojí 10 K i poštou v rekommandované zásylce. Upraveno jest jako kniha formátu 4°. Reprodukce tištěny v barevných tónech a doprovázeny řadou jemných světlotisků.

Objednávky vyřídí každé knihkupectví, zvláště pak

Nakladatel „Českého umění“ Bedřich Kočí
v Praze, Františkovo nábřeží 14.

Vydavatel B. Šimáček. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.